24 - 101 - 108 - 117 - (142 lode della morte di Euripide, Eschilo, Sofocle) - 143 - (188 lode dell'au[illegible] di Menandro. giovanni Geometra) - (194 [illegible] [illegible]) - 208 - 214 - (282

Chi è sapiente, ? Eschilo) - 364. - (380 forza di amore Anacreonte). - (Della modera-zione 406 Ipponatte) - (503 Se ci aiutassimo scambievolmente non avremmo biso-gno dell'aiuto della fortuna, Menan-dro) - (533 Fozio ep. ad Arsenio: „Primo fiore della virtù è aspirare alla gloria alla fama calunniata") - (534 Cassio Longino „ sono più da ammirarsi quelli che potendo sfuggono la gloria)

(555. Menandro - „ lodiamo morti quelli che abbiamo sprezzato vivi)

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII, EX SOCIETATE IESV, DE ARTE VOLVNTATIS, LIBRI SEX:

IN QVIBVS PLATONICÆ, STOICÆ, & Chriſtianæ diſciplinæ medulla digeritur, ſucco omni politioris Philoſophiæ expreſſo ex Platone, Seneca, Epicteto, Dione Chryſoſtomo, Plotino, Iamblicho, & aliis:

Quorum ſenſa ſubtiliora artificioſiùs ordinantur; nonnulla emendantur; plurima adduntur nouè, & argutè.

Accedit ad calcem HISTORIA PANEGYRICA *de tribus Martyribus eiuſdem Societatis, in Vrugaï pro fide occiſis.*

LVGDVNI,
Sumptibus Iacobi Cardon.

M. DC. XXXI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMO,
REVER.MO'QVE ANTISTITI,
AC DOMINO,

D. IOANNI PEREDÆ,

EPISCOPO OVETENSI,
ET COMITI NORENENSI,
sacræ Scripturæ, & scholasticæ Theologiæ primario olim Professori in Complutensi Vniuersitate, & eiusdem Collegæ maiori, atque Conchensis Ecclesiæ Canonico Magistrali.

HANC Artem Volũtatis, eiusdem voluntatis pignus, exiguum magnæ, tibi mitto, Illustrissime, ac Reuerendissime Antistes: diu enim

animum meum meruisti, cùm Compluti, vix vndecimo ętatis anno, philosophicis initiabar, magnum in illa Vniuersitate Theologiæ luminare fulgebas, & Marte suo affectus meus tibi militabat. Diuisa enim Academia duos Phœbos simul adorabat, & sua quisque impetrauerat hemispheria. At in tua luce gratissima mihi libenter apricabar, & fidissimus fui perinde, ac deinceps inutilis. Nec enim istarum rerum memoratione de te aliquid mereri volo, nisi cõmendare senium mei amoris, & obseruantiæ; atque gratulari mihi in partibus fortu-

næ

næ fuiſſe ſemel prudentis, ſemel reconciliatæ virtuti. Lætor nunc vota mea, oracula fuiſſe. Te ſuſpiciebam Solem, ſuſpicabar ſolum, & tandem fulgentiſſimum Eccleſiarum Hiſpaniæ Sydus præſentiebã. Cui ergo magis ancillari debuit Philoſophia quàm Theologiæ, quæ in te, velut in throno ſuo, & aula enituit, auguſtiſſimo, & inſociali Iubare? Quotuſquiſque enim tibi comparãdus eſt? Tanti Theologi gremium humilitas meæ Philoſophiæ ambiebat. Deinde, vt idem mihi ſis Patronus, & Cenſor, quis meliùs æſtimabit priuatas animi ſui le-

ges,quàm qui alienos publicis quàm optimè moderatur.Promulgauit facilè fama officioſo tibi omnium fauore prudentiam tuam , integritatem, vigilias,miſericordias in tuas oues , in alienas , quia omnes Chriſti. Teſtis fui, neminem ad te fruſtrà acceſſiſſe : neminem à te triſtem receſſiſſe;ſed omnes manu ipſa tua ſolatos munere. Nec enim res eſt beneficentia , quæ delegari debet:nec dulcis ille ſapor Chriſti præſentis, aut præſentati in paupere,alteri committendus. Ergo ingenij tui , & doctrinę lumen emicuit pridem, nunc , & prudentiæ , atque virtu

virtutis Numen ſe explicuit. Omnibus modis admirãdum te præbes, te ſuſpicio; ſuſpiciunt omnes, mirãtur, amant. Nec contemnes meæ voluntatis ſinceritatem in ſua Arte, qui omnium voluntates, & ora vindicaſti tibi. Vale pro Eccleſiæ bono.

R. D. T.

Seruus inutilis in Chriſto,
IOANNES EVSEBIVS
NIEREMBERGIVS.

SVMMA HVIVS OPERIS.

IN hoc Opere de Arte Voluntatis, quod nucleus Philoſophiæ, ſiue Mimus Senecæ dici poſſet, propoſitum eſt Authori, oſtendere eſſe artem aliquam gubernandæ voluntatis, & docere modum ſuæ directionis. Quemadmodum ſaltandi ars ab antiquis inuenta, vt decenter membra corporis tractarentur; & gladiatoria ars, & fabrilis, vt peritè gubernarentur manus ad feriendum, vel dolandum; & aliorum inſtrumentorum vſus ſuas requirit induſtrias: ſic eſſe aliquam methodum, & artem membrorum animi, & potentiarum ſuarum. Ad hoc,

IN LIBRO I.

Probat Author ſufficientiam animi ſine rebus externis; gaudium non pendere ab illis; vnumquemque ſatis eſſe ſuæ lætitiæ, & paci; gaudium proinde factitium eſſe, & ſub induſtriam cadens, voluntatiſque opificium eſſe. Deinde generales aliquas aßignat regu-

las

las voluntatis, affectuum, & amoris pro ratione obiectorum.

IN LIBRO II.

Addit aliqua, quæ ad idem iuuent, & magis probat dicta. Mox præceptiones aliquas commendat ad tollenda impedimenta facilioris gubernationis huius instrumenti animi. Subiicit tandem regulas aliquas ad illud exercendum ex parte sui quoad modum, & conatum, &c.

IN LIBRO III.

Cùm voluntas pendeat ex rerum cognitione, docet, quo pacto informandus animus sit in alia sua potentia, scilicet, intellectu, vt faciliùs voluntas flecti sinat. Admonet in primis iudicandi peccata, & opinionis damna: mox adhibet remedia: vsum commodum potentiæ intellectiuæ monstrat: præcepta ad id commendat nonnulla: modum inuenit præuertendæ in bonum opinionis: idoneum memoriæ vsum demonstrat: alia docet, quæ iuuent faciliorem veritatis captum.

IN LIBRO IV.

Iam ad singularia descensurus probat, idoneum esse & naturalem aliquem affectuum vsum: docet specialiter genuinum amoris

vſum, & quo fine à natura datus, & quibus rebus.

IN LIBRO V.

Pergit ad aliarum affectionum vſus, lætitiæ, ſpei, deſiderij, odij, iræ, timoris, triſtitiæ. Omnes hos affectus probat vtiles, & à natura datos ad tuendam animi lætitiam. Demonſtrat cuinam vſui, & rebus ſinguli quadrent.

IN LIBRO VI.

Informat ſpecialiter mentem circa legitima & vera rerum iudicia, ne opinio obſtet naturali affectuum vſui. Deſcendit ſingillatim ad bonorum omnium & malorum examen & comparationem, diuitiarum & inopiæ, voluptatis & doloris, honoris & ignominiæ, vitæ & mortis: vt ita optimè inſtructa mens non obſit legitimo & naturali voluntatis artificio.

Diuiditur opus in libros, & capita ad marginem annotata: Diſſertationum tamen, quæ per aliquot capita tractantur, tituli præfiguntur.

R. P.

R. P. PROVINCIALIS, Societatis IESV, in Prouincia Toletana, Facultas.

FRANCISCVS AGVADO, Societatis IESV, in Prouincia Toletana Præpositus Prouincialis, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre nostro MVTIO VITELLESCHO, Præposito Generali, facultatem facio, vt Liber inscriptus, *De Arte Voluntatis, Auctore Patre Ioanne Eusebio Nierembergio, nostræ Societatis Theologo*, & eiusdem Societatis grauium, doctorúmque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has Litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Matriti in nostro Imperiali Collegio, quinto Kalendas Martij, anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimonono.

FRANCISCVS AGVADO.

FACVL.

FACVLTAS R.P. PROVINCIALIS Societatis IESV, *in Prouincia Lugdunensi.*

STEPHANVS BINETVS, Prouincialis Societatis IESV, in Prouincia Lugdunensi, iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis, Henrico III. 10. Maij, 1583. Henrico IV. 20. Decembris, 1606 & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij, 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne Libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum permissione imprimant: permittit IACOBO CARDON, Lugdunensi Bibliopolæ, vt Librum, cui inscriptio est: *Ioannes Eusebij Nierembergij: ex Societate* IESV, *De Arte voluntatis, Libri sex*, &c. ad sex primos annos imprimere, ac liberè diuendere possit. Datum Lugduni 29. Decembris, 1630.

STEPHANVS BINETVS.

CENSVRA OPERIS.

NOS infrà ſcripti ſacræ Theologiæ Doctores fidem facimus, legiſſe, ac perlegiſſe Librum, cui inſcriptio eſt, *Ioannis Euſebij Nierembergij*, *ex Societate* IESV, *De Arte Voluntatis*, *Libri ſex*, &c. nihílque in eo Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ fidei contrarium reperiſſe. Lugduni die 8. Octobris, 1630.

Fr. Cl. Cochet.

Fr. Bernardinvs Molliasson, Lector in Conuentu S. Bonauenturæ.

R. D.

R.D.D.THOMAE DE MESCHATIN la Faye, huius Libri imprimendi Facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Ecclesiæ Lugdunensis, & Vicarius Generalis in Archiepiscopatu Lugdunensi: Liber, qui inscribitur, *Ioannis Eusebij Nierembergij, ex Societate* IESV, *De Arte Voluntatis, Libri sex*, &c. vt in lucem edatur, facultatem concedo. Lugduni 3. Ianuarij, 1631.

MESCHATIN LA FAYE.

SVMMA

SVMMA PRIVILEGII à Christianißimo Galliarum Rege concesßi.

LVDOVICI XIII. Galliæ, & Nauarræ Regis, auctoritate sancitum est, ac patentibus Literis cautum, ne quis in Regno suo, aliisve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos octo, à die impressionis primæ inchoandos, ac numerandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo, & ratione conetur, Librum, qui inscribitur, *Ioannis Eusebij Nierembergij, ex Societate* IESV, *De Arte Voluntatis, Libri sex*, &c. præter IACOBVM CARDON, Bibliopolam Lugdunensem, aut illos, quibus ipsemet concesserit. Prohibitum insuper eadem auctoritate Regia omnibus suis subditis, eundem Librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quenquam, vbicunque fuerit, ad id agendum

dum impellere, ac inſtigare, ſine conſenſu dicti IACOBI CARDON. Idq́ue omne ſub confiſcatione librorum, aliiſque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum Lugduni, die duodecima Octobris, anno milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo.

De mandato Regis,

Signatum,

RENOVARD.

IOAN

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII, EX SOCIETATE IESV,

LIBER PRIMVS,

De Arte Voluntatis.

PROLEPSIS I.

Nec fortuna, nec maiori cura naturæ indigemus.

PROCVRARE fidem fortunæ, tueri pietatem naturæ, expiare nomen vtriuſque infamatæ, &, quod inde ſequitur, domeſtico & parabili remedio humanis calamitatibus mederi, (quid enim promptius? quid magis ſine apparatu, ſine impenſa, quàm mutare cupiditatem?) irritæ, nec maiori, quàm hactenus repetendæ, felicitate, potiùs quàm inutilis *Cap.* 1.

pretium erit operæ. Nexa licèt inuicem iſta ſint: namque, vt excuſent ſe mortales, quorum duntaxat inerti, & auiæ libidini, felicitatis inuentum miſeriæ debetur, vt æquiùs quàm Aruntius, & Thraſius proprio damnentur ingenio, accuſant nō tantùm iniurij fortunam, ſed impij naturam. Vtraque innocens eſt humanæ conditioni: inſuper & hæc prouidentior; illa liberalis, neque ſine affectu: nam nobiſcum duntaxat munifica eſt, adeò publica & vnicè amica, fida, æqua, comíſque noſtro generi, tametſi inſimuletur perfidiæ, vt bona ſua in nullos, niſi in homines, diſpendat, & ſolùm non dilapidat: quia non ſine conſilio, cùm omnibus non ſufficiant, diſtribuit per vices, ad diem commodat, vt quiſque, aliquo ſaltem tempore, aliqua ſaltem particula eius guſtet indulgentiam. Imperatorum liberalitas ab omnibus adoratur: etiamſi non omnes congiarium capiant, ſufficit poſſe. Cur damnatur ordo indulgentis fortunę, cùm ita diſtribuat, vt nemini non tribuat? Quid ampliùs ab illa requires, quàm viſcera materna, quàm curas naturæ, quàm mores Philoſophiæ? Pia mater panem inter liberos diſtribuit, vt fruſtum veniat ſingulis; & minùs dat omnibus, vt det omnibus. Solicitior natura tranſmutat rerum vices, vt ſuas vitæ opes deguſtent omnia, & vt Syneſius ait:

Vt etiam ima pars in mundo ſortiatur vitam alternam.

Ἵνα καὶ ϖυμάτα
Μερὶς ἐν κόσμῳ
Λελάχῃ ζωᾶς

Ἐπα

Ἐπαμειβομένας.

Ipſa conſtantiæ magiſtra, Philoſophia, non ſolùm inconſtans, vaga, omne ſolum peruadit, ne vni ſoli benefica eſſet. Quæ ciues mundi facit, vniuerſi peregrina errat de vniuerſis meritura benè. Ad Bactrianos, Chaldæos, Phœnices, Ægyptios, Atlanticos, Phrygas: lentè deinde rèlictis Barbaris Græciam appulit: procedenti mox gradu Romam. Sentit quandoque & in patria ſua frigus in Anacharſi Scytha, in Abari Hyperboreo: vidit & in incunabulis ſuis recẽtes euigilantis Solis ignes in Dandami, & Calano: exulauit aliquando in Euxino; ſed extorris priuilegium municipij mundani ſuo Diogeni dedit. In vnũ ſolum beneficia cogere, nequit ſine maleficio, & coactione fieri: iam hoc ipſo ſine liberalitatis laude, quia ſine libertate. Vnum ſolum attẽdere, vnum reſpicere, ſeruire eſt, non liberalem eſſe. Libera liberalitas eſt, & regium quid, proptereà commune bonum, & ad omnes. Neceſſitatis eſt ad vnum eſſe. Non gratis dat, qui non alij dat: ſibi enim puto magis dediſſe, cui non placet homini dediſſe; ſed conſanguineo, aut adulatori, aut reddituro, &, vt vno verbo dicam, qui cum ſpe dederit. Dat alij, qui dat aliis, qui omnibus: magis enim liberalem credo, qui pluribus, quàm qui plus largitur. Non alio nomine fortuna iniqua eſt, niſi quia cunctis æqua; candidata, ſcilicet, maieſtatis, æmula pietatis, diſcipula naturæ, ſectatrix Philoſophiæ. Pia eſt, impia dicitur, dum perfuncta commodatis ſuis repe-

tat aliqua, vt aliis quoque ſatisfaciat, & affabilem ſe præbeat. Hoc conſilium magis meretur gratiam. Propenſiorem cunctis ſe oſtendit, prouidam communis boni, & neminem ſibi placere, niſi vno titulo hominis. Quid ergo accuſamus, quòd det omnibus? Non, inquies, ob hoc: ſed, quòd det malis. Atqui & hoc laudi aliis vertitur. Ariſtoteles reprehenſus, quòd homini non bono dediſſet ſtipem, negauit dicens, ſolùm humanitati dediſſe. Humana fortuna eſt: homini dat, non homini iniquo.

Cap. 2. Crimen nihilominùs noſtrum imputamus illi, iniquam calumniantes, iniqui in illam. Quæ apud nos commodauit, recuperare nequit ſine querela; nequit ſine maledictis volentium retinere aliena contra fidem contractus. Sed in hoc excellentis ſpiritus eſt, quòd æſtimet plus beneficentiam, quàm beneficium, quod vult perdere, vt faciat. Fateor, dona ſua futilia, & exiguæ vtilitatis: affectum tamen damnare non poſſumus, niſi ingrati, quem gratum exhibet, & ſanum. Inſons ſaltem eſt, & de nobis meretur; ſi non euentu, ſtudio: licèt malè, quod forſitan commendatio eſt, apud vulgus improbum audiat, poſt ſe non modò trahens eruditiores, brutam, perfidam, luſcam, inconſtantem compellantes; ſed & probos, & pios. Abbas Philippus maximam omnium, vulgaribus maiorem, in illam iaculatur calumniam:

Fit rea, ſed non pudet eſſe ream.

Culpam tribuit, verecundiam negauit, culparum

amu

amuletum, morum ſalutem. Illud ſcelus, de quo cætera ſperes, imputauerat, periuram ad ſcelera dixit:

Promiſit fortuna manum, mentitur.

Mox, quod peius ſcelere omnium eſt, non erubeſcere. En meretricium fortunæ ingenium, impudentiam, & perfidiam amoris. Nullum amat; ſed fingit, iurátque amare. Impunitatem periurij dat impudentia. Palàm & hoc conuitium obiecit Georgius Piſides:

Verè meretrix, nemine quia quamquam amet, amare fingis ferundo ſe corripi.

Ἡ μαχλὰς ὄντως, ἣ ποθεῖ μὲν οὐδένα·
Ἐρᾶν δὲ παντὸς σχηματίζεται πόθου.

Nos quoque libenter, alioqui aduocati fortunæ, adulabimur interdum, vulgò conſentientes eius conuitiis, ne conſentiamus vitiis. Maluimus conſulere fortunatis, quàm fortunæ. Vtiliſſima hæc inuidia fortunæ foret, ſi noſtras inuidias tolleret. Vtiliſſimum odium eius, ſi nos, noſtráque bona faceret amare, non ſua dona. Illud eſt mirabile, & miſerabile, cùm omnes maledicant fortunæ, quòd omnes ament fortunas: præterquàm non refert accuſare excuſandam.

Cap. 3.

Maior culpa aliquorum Philoſophorum fuit, culpare naturam, quaſi homines non agnoſcat filios, ſed priuignos, quos, ſi non odium, faſtidium nouercarum negligit. Cætera animalia diligentiùs dices curaſſe: conſentanea vnumquodque ſupellectili, & portione cognatæ hæreditatis ab ipſo donauit ortu:

Armauitque manu, cornu, pede, dente, veneno,
Atque aliis, quibus artis inops, animique minoris,

Et ratione carens animal se protegat, & se
Seruet ab aduersis rebus.

Solum hominem imbellem, nudum, indigum reliquit. Exhæredem credes, vel solum fideicommissum fortunæ. Cum venia & huic crimē istud (si aliquod esset) posset adiici potiùs, quàm beneuolæ imponi parenti. Satius fuisset calumniari vni fortunæ. Non grauiter post tot calumnias, istam etiam appendicem toleraret. Innocentius esset, casum matris, quàm negligentiam putare conditionem humanam; infortunium naturæ fuisse, non inuidiam; abortiuum filium sine genitricis scelere, infectum hominem, rudémque effusum, non vt priuignum contemptum, infensúmque fastidiisse. Quid iam mirum, si in humanum genus fortunatissimè præualeant infortunia; si auspicata, & erudita in ipsa communi parente; si homo antè fortunam expertus, quàm naturam?

Cap.4. Sed nec minor cognatio pietatem minorem fecit, quòd minùs pignora sua, & ex præcordiis nos natura agnoscat: non enim se totus homo debet naturæ; minor, & deterior portio, donum eius est; altera, quæ sublimior, & dos, & gloria humana, non ex beneficio naturali, & imis causis venit; proximè dexteram Dei matrem habet. Diuina pars est animus, diuino proinde natali illustris, nobilissimus. Quid? ánne homini, quia diminutus, seu dimidius naturæ sit filius, consuluit natura diminutè, & auarè? aut relinquit omnia officia parentis, cùm non totum sui fœ-

tum

tum videat? Innocentia, & integra viſcera illi ſunt; nec talia eſſent, niſi in eum etiam, qui ex ſuis viſceribus non totus eſſet. Maxima pietas fuit naturæ in hominum genus, ſcilicet, paterna, virilis. Aſſentior in hoc illis, qui negarunt illam matrem hominis; diſpliceant licèt, quòd putarint nouercam: niſi, vt Phauorinus dixit de quartana, ſit ſemel nouerca, & bis parens. Maior illius prouidentia eſt, quàm ſegnioris & muliebris ſexus. Pater hominis eſt, mater aliorum animalium. Atque ſi meliorem partem hominis extraneam dicam, non mater, non nutrix, ſed nutricius animi eſt. Nimirum ſolicitat diſciplinam noſtram, non mulcere, non fouere, non blandiri. Erga alia animalia officia materna coluit, erga hominem paterna. Ne quid illis commoditatis deeſſet, veſtit, fouet, mulcet, pleno & muliebri affectu. Hunc erudiri mauult, viriliùs tractat, negligentior commoditatis, pleno & ſalutari conſilio. Spartæ indumenta, atque alimenta negabant filiis, vt neceſſitas extorqueret induſtriam, & efficax magiſtra viuendi eſſet, compenſante arte curas & officia pietatis: morſus enim irritatæ neceſſitatis (vt Portius dixit) grauiſſimi ſunt & acutiſſimi. Acuminat inopia ignauiam, erudit paupertas mentem. Neque crimini data hæc prouida crudelitas parentum; ſed pietate publica admiſſa, & legitimè conſecrata fuit. Ita natura negauit homini plura, vt neceſſitas meliora daret. Remunerat egeſtas quandoque in hoc moleſtiam ſuam, & pre-

tio compenſat deſiderium : tum ne vacaret animus ; etſi quidem iſtum non dediſſet natura nobis, edere vult, & exornare, vt quo poteſt modo, ſi non genitrix mentis, bene merita eſſet. Auſim dicere, dediſſe mentem, negando omnia, dando ſolùm neceſſitatem. Eleganter dictum:

Χρεία διδάσκει, κἂν βραδύς τις ᾖ, σοφόν.

Si ineptum neceſſitas ſapientem facit, iam pars mentis cum neceſſitate venit.

Cap. 5. Si omnia nobis dediſſet natura, quid daret nobis ratio? Hoc maius beneficium illi debemus, quòd noluerit liberalis eſſe, (irrita mens, vacans arbitrium iaceret,) hoc ipſo iam liberalis, & virtutis ſuæ memor. Plauſibilior & comprobata naturæ laus, virtus liberalitatis eſt, cuius honos & lex intereſt media auaritiæ, & effuſioni ; nec diſpendere, cùm ſuperuacui ſumptus ſunt ; nec, cùm neceſſarij, retinere. Non prodiga, non auara eſt: nulli inuidet, quod neceſſe eſt ; nulli, quod non eſt neceſſe, erogat. Quare, quoniam ſolo animo & virtute cætera ſuperfluant homini, negauit, quæ reliquis dedit inopibus dote mentis, arma genuina, & indumenta cognata. Non dentes homini falcatos dedit, vt apris ; non vncinos, vt leonibus, vngues ; non ſolidos & miſſiles, vt equis, quibus funda calces ſunt ; non pellicea tela, vt hyſtricibus, quibus arcus & pharetra cutis eſt ; non trulſatiles domos, vt teſtudinibus, quod fuit Momi votum & conſilium ; non loricas cuticulares, vt teſtaceis ; non muros ſpiculatos, vt echinis: non denique amicit ſetis, ſpinis,

plumis,

plumis, corticibus, cruſtis, teſtis, pilis; ſed exermem, exutúmque reliquit. Solum cerebrum, capútque inter humanos artus nudos protexit, & induit, reuerita in arce ac Capitolio ſuo animum, quo integro & curato, omnia in tuto ſunt, cuncta incolumia manent. Nec auarè illud perornauit, nulli animalium locupletiùs; potiùs inde prouidit cætero corpori, vt veluti ſub papilione natiuo prolixa caſtrametaretur cæſarie. Ab animo omnia proteguntur. Hic præponderat ſolus tot illis illecebris, tot blandimentis, tot curis, quibus fœtus reliquos mulcet, & procurat. Oportebat alterius ordinis, id eſt, nobilioris, admoneri hominem, ne falleretur, comparem ſe brutis ratus felicitate extima, & ſeruienti. Proinde plebeius cenſus, & par ſupellex quadrupedem dedecebat. Non dignitas cenſu conſtat, nec honos ſupellectili menſuratur. Præſtat homo inops ipſis animalibus locupletibus, armatis, amictis, quibus ipſe egenus imperat, & ſibi ſeruire facit. Poteſt gloriari, vt ille triumphator de Sabinis, Samnitibus, Pyrrho, qui plures triumphos habuit, quàm ſeruos, (duo tantùm in caſtris calones Manio Curio fuerunt,) & ad minus pares, tertius ſibi ſeruus ipſe Curius fuit; niſi quòd iam & hic quartus, & maior triumphus: triumphauit de ſe triumphatore. Hic frugalitate, rapíſque contentus, ingens auri pondus recuſauit: reſpondit offerentibus, malle ſe imperare locupletibus, quàm locupletem eſſe. Præſtat nudum, & ſolo animo dominium eſſe naturę, & fortunæ.

 Dum

Cap.6. Dum homo exutus manſit,& tam pauper, vt nec veſtem haberet, felici animalium regno, & incontrouerſa obedientia fuit potitus. Nudum Pœmenem feræ ſunt reueritæ; veſtitum, velut purpura tunc denudatum, non agnoſcentes diſcerpsêre: raro talione ab ipſo ſublimi viro prædicto, credo etiam impetrato, aut tranſacto, quòd peregrinum aliquando non liberaſſet canum laniatione. At, dum exutus fuit, ſuſpenſa vindictæ irreuerentia, priſtinam hominis maieſtatem in nuditate ſuſpexêre bruta officioſa. Leoni incumbebat. Pro molli ſtramento habuit aſperam feram. Quando magis dominus, quàm cùm ſecurus? & quando magis ſecurus, quàm cùm auius dormiret? Tam officioſa beſtia fuit homini, ſuo, inquam, Regi, vt ad cubitum ſtragulum, ad ſecuritatem ſatellitium ſe exhiberet. Pachonem item nudum coluerunt hyænæ; & expectantem etiam pro voto ſuo deuorari, ſolùm ſunt auſæ venerari oſculis nuditatem; ad officia hoſpitalitatis, (erat in ſpelunca ſua,) lingebant pro ablutione hoſpitali, vt nudior adhuc eſſet ſudore & puluere. Adeò placuit nuditas, vt affectaretur. Fautinus ſecurus fuit quatuordecim inter feras annos, ſyluarum & montium ciuis. Nudus erat, hoc priuilegio ſeruatus. Didymus comprimens pedibus colubros, licèt ipſa conculcatione ſtomachatos ad virus, non innocuos tantùm, patientes expertus fuit. Illam pedum nuditatem ſuſpiciebant, & regia ſuſtinebant fide, velut barbari ſuos Principes humeris. In vniuerſum ſerpentes reuereri

exutos homines, inuadere veſtitos, fertur, niſi Epiphanium excipias. Sciunt & bruta vltrò obſequi, & inexpectata ſeruitia exhibere nudis. Miramur expoſitos infantes exceptos ab animalibus ſæpiſſimè, & alitos, Cyrum à cane, Semiramin à columbis, Iouem à capra, Telephum à cerua, Arneam à penelopenſibus, alios à lupis, alios à ſuibus. Abiecti plerumque nudi fuerunt, & ſuæ reuerentiæ & obſequij titulum monſtrabant nuditatem & innocentiam. Rara his brutorum obſeruantia, fides, officioſitas, ad miraculum ſanè, ad exemplum. Paraſium & Lycaſtum pueros, propriis reiectis catulis, lupa nutriuit: maluit perdere filios, quàm Imperatores. Non minor fidelitas erga Habidem ſæpè à brutis lactatum, mox etiam procuratum, in anguſtam abiectum ſemitam conculcandum armentis; poſteà famelicis, & multorum dierum excruciatis abſtinentia canibus, deinde ſuibus porrectum, vt vorarent: maluerunt fame mori, quàm Principem ſuum non viuere. Defuit potiùs ſibi natura, quàm in illum reuerentia. Defecit vitæ ſuæ miſericordia, non in nudum charitas, quarumdam etiam vberibus nutritum. Fides maior humana, ne dicam, fide, ſed pietate. Citiùs inueniemus matres, quæ in anguſtia annonæ proprios manducaſſent filios, quàm alienos aluiſſent.

Cæterùm nuditatis loco paupertatem adorant, vt proximam humanæ dignitatis purpuram, atque ex cognata noſtri generis inopia re- *Cap.7.*

gium

gium inſigne. Neminem cum ſatellitio nouimus, cui belluæ vltrò paruiſſent. Vidimus multos ſine decore, multos cum paupertate, exermes multos. Heleno, & Pachomio paruêre crocodili; Beno etiam hippopotami; Antonio, & Machario onagri; Geraſſimo, Sergio, Helladio, Ioanni, & Simeoni Priſco leones; Philippo, & Ammoni dracones; Alexandrino Machario hyænæ; Theophilo, Sergio, & Hygino columbæ; Heliæ, & Benedicto corui; Nicephoro Petenenſi vrſi, & anates; Adamo Firmano lupi, & hirundines; Ioſepho Anchetæ, noſtris ſæculis, quod non obſtat admirationi, tygrides; Paulo ſcorpiones, & cornutæ aſpides; Hilarioni boas vſque ad mortem, & mortem ignis paruit, immanis coluber, cui bos pro buccella fuit. Iſtud imperium non opulentia facit. Quid? Inquies, etiam diuitibus animalia ſeruire, equos ad inſidendum, boues ad arationem, iumenta ad vecturam, canes ad cuſtodiam: ſed & hoc non diuitiis, ſed gloriæ priſcæ authoritatis debetur. Reſtat illius hoc veſtigium: non totum regnum eſſe rebelle ſolet: domeſticis ſaltem diuturnior eſt fides, & ſuperſtes diademati. Manſerunt nobiſcum domeſticiores famuli. Aliqua etiam reuerentia debebatur ſimplici & nudæ natiuitati, morti denudatæ: naſcimur, & morimur, quales viuere non peius oporteret. Non refert, ſi opponas leones Reginæ alicuius Berenices, & Hannonis; aut dracones Thoæ Achaïci, & Heraclidæ. Non hos famulos, ſed familiares puta: ſocietatem, non obſequium præſti

præſtiterunt: nec ex fide, ſed ex gratitudine. Nuditas, & paupertas ſolùm eſt ſacramentum hominis, in quas iurarunt animalia. Hac nos authoritate imperatoria præpoſuit, locupletauítque natura, nec ſeruitio irrationalium ſatis donaſſe putat libertatem rationis, quàm quoniam non dederit: quia non potuit, tentat, qua poteſt arte, & viribus. Satis dedit impotens, ſi dedit votum; nimis, ſi conatum. Conatur natura libertatem dare etiam in his, quæ non dedit, ne illa neceſſariò haberemus.

Quin & his, quæ dedit, per ea ipſa pauca & egena, quibus ſeruit nobis, & ad mentis nos liberæ recordationem vellicat, parte ſui iuris exemit, nec proprio neceſſitatis notauit charactere: ſigno potiùs quodam rationis prærogauit, atque inſigni libertatis: ad vnum noluit coarctare. Æmula, non inuida animi in ipſo imitatur corpore libertatem rudem: non vnus omnibus hominibus guſtus, non ſimplex cupiditas, non cibus idem. Cuique animalium generi ſuum diſpertit alimentum, cunctis ouibus herbas, leonibus carnes: rigidas & limitatas leges non promulgauit hominibus. Alij nutriuntur, vt feræ; alij, vt mites & cicures; alij carnibus; alij ſtirpibus. Non omnibus victus idem: conſpatiatur ſenſus humanus quodam veſtigio libertatis liberior, quem non ad idem conſtringit, nec vt bruta vrget: adeò circumſpectè cum rebus noſtris agit, adeò ſplendidè indulget. Adorat arbitrij gloriam, & cauet violare, vt ſe quiſque, provt libet, ſingat.

Cap. 8.

fingat. Sic hominem infectum, vaſtúmque dedit, vt quod magis dediſſe videatur, materia ſit. Hæc iniuria putatur, hic liuor, hæc contumelia; fauor tamen eſt naturæ, fortaſſe & reuerentia. Noluit ſe nimis humanis rebus miſcere. Quare? Quia liberos non agnoſcit, velut filios colit, cùm liberos ſeruet. Vult, quod ſumus. Satis hoc eſt, vt calumnia inuidiæ falſa ſit: & ſiquidem libertatem nobis non dediſſet, copiam libertatis facit. In ſolatium, ſi non fuit liberalis, officioſa eſt.

Cap. 9. Anne maior gratia, ſi hominem fabricaſſet protectum ſquamis, aut veſtitum pilis, aut loricatum cruſtis, aut armatum ſpiculis, aut receptum hoſpitio, domeſtica ſarcina, aut innato carcere, quàm nudum, inermem, depilem, vt omnia poſſet eſſe, & mutare tegumenta & domicilia? Noluit diuinare natura, noluit præuenire humanum guſtum, incertum, liberum. Multi homines gauderent, vt gaudent modò, nudi incedere, alij veſtiti, alij armati, alij exermes, alij ſine domo, alij intra latibula; ideò non ſe introduxit, nec vſurpauit ius totum noſtræ conditionis, vt qui amictu gauderent, poſſent habere; qui ſecùs, carere. Non omnia omnibus placent, nec eadem eidem omni tempore. Præmoleſtum eſſet ſemper veſtitum eſſe, ſemper armatum, ſemper manentem domi, aut onuſtum ſua caſa, vt teſtudines, & oſtreæ. Arma belli tempore conueniunt; poſſunt tunc arripi. Pelles, & veſtitus, in hyeme; poſſumus tunc protegi: nuditas quo-

que

que suo tempori, & quieti, & balneis placet; tunc nos inueniemus esse sine labore, quod volumus: votum erit natura, & semel gratis aliquid accipiet cupiditas. Domicilia contra nimbos tuentur; possumus tunc condi: nec hoc remedium graue, & seruile habemus cum onere perpetui oneris, aut carceris. *Sæpe sub dio iuuat* esse, & tunc cælo perfrui in terra licet, & possumus exonerati: cælum tunc videmus, & totos nos cælum videbit. Dedit omnia nobis natura, cùm nihil dederit: omnium animalium dotes indulsit, cùm negauit, vestimenta armeniorum murium, nuditatem ranarum, (non est, cur queramur, solos nasci exutos, siquidem sunt, & quæ nascantur, & viu nt,) domesticitatem testudinum, rusticitatem dorcadum. Suas vices reliquit rationi, suum arbitrio ius. Permisit animo omnia, vt hic excolatur & formetur. Incultum, informémque hominem fecit, arte refecturum, & meliori conditione, in quibus defecit ipsa.

Corpus animi causâ est: nec aptius animo libero & solerti posset esse, quàm istud corpus sine maiori arte, nudum, expeditum, sine obstaculo, ad omnia. Absque magno apparatu habet homo, quæ omnia habent. Parum refert rudes artus habere, si eruditur mente. *Cap.10.*

Αἱ χάριτες γυμναί. νοῦς οὐκ ἐνὶ κενταύροισι.

Quid iuuat bimembres Centauros esse, si carent mente? Quid Gratias impedit nudas esse, si solùm veste? Vnum animi pignus, cunctorum diuitiis animantium æquiualet: proinde homo locuple

cupletior. Ad huius imitationem præcipuum diuitiarum titulum vſurpauit pecunia: quia æquiualet cunctis rebus. Qui illam habet, licèt careat omnibus, omnia cenſetur habere: quia cum illa poteſt, cùm velit; & præſtat habere illam, quàm ea, quæ habentur per illam, cùm per illam habeantur omnia. Inter ipſas pecunias, inter ipſas diuitias hoc nomen præripuit aureus; quia ſimpliciùs plura continet: per imitationem enim paupertatis, & ſimplicitatis adſtruunt ſe, & magnifaciunt diuitiæ: eò maiores ſunt, quò in minori conſtant. Adeò opulentiæ norma, ſimplicitas eſt; ſubinde opulentior: adeò diuitiarum idea, paupertas eſt; ſubinde ditior. Ita nobis in ſimpliciſſima re ſuperfluunt vniuerſa, hoc ipſo locupletiores; quia habemus omnia, & quia in vno.

Cap.11. Accedit, quòd in vno, & dupliciter: ſimplici enim animo bifariam hoc bonum obtinemus pro gemina eius dote, mente, & voluntate. Alterutra occurrere licet, & medicari infirmitatem noſtram, & præuertere cognatam inopiam; tametſi alterius firmius ſit remedium, ſi remedium eſt, & non potiùs ſanitas. Mente ſolùm poſſumus habere, quæcùmque habemus opus. Purior & ſana opulentia eſt, non habentis neceſſitatem, quàm potentis ſubuenire. Bona valetudo optimæ medicinæ præſtat. Mens artes parturit in remedium naturalis orbitatis, cum quibus non inuidemus brutis ornamenta, & opes: non tamen adeò præualent, etſi compenſent

donan

donanda à natura, vt valeant contra fortunam. Supplent naturam, non ſuperant caſum; imò nec naturam omninò. Quantumuis probata, validáque medicina ſit, non omnem morbum, nec ſemper debilitat. Hoc ſolùm poſſunt facere, & ſatis eſt, ne inuideremus animalibus, ne iuſtè calumniaremur communem matrem.

Cap. 12. Verùm poſt tot artium adminicula reſtat, quid adiuuandum ſit: adhuc miſeros nos inuenimus, & miramur, cùm tamen noſmet faciamus ſuperfluarum ſolicitudinibus rerum, neceſſariarum pœnitentia, & impatientia intolerabili fortunæ tolerabilis quidem. Poſt inuenta ſolertiæ, reſtant curæ; poſt rerum affluentiam omnium, reſtant deſideria: & iam oblitos queri de natura nos adoriuntur ærumnæ, hoc ipſo nequaquam culpabili; quia vbi dona eius non deſideramus, damna aliunde timemus, aut lugemus. Non itaque ſolum ingenium expiat miſeriam, nec per mentem dumtaxat acrem exulant acria & moleſta. Hic labor, hoc ſtupendum opus eſt voluntatis: nam non ſine remedio miſeria eſt. Quod alia non concedunt artificia, dabit voluntas ſana, hoc eſt, voluntas ſine voluptate. Voluptatem tamen maximam, id eſt, ſine fæce, & cum fide; vndique iucundiſſimam, vndique conſtantem talis voluntas creat: cuius & quædam ſua ars eſt, cui ſi nomen indere velit, virtutẽ dixerit cum Hippodamo Pythagoreo, cuius opificium gaudium eſt, & inter pila fortunæ pax mẽtis pretioſiſſima. Prudẽter inquit Prudentius:

Pax plenum virtutis opus, pax ſumma laborum,
Pax belli exacti pretium eſt, pretiúmque pericli:
Sydera pace vigent, conſiſtunt terrea pace:
Nil placitum ſine pace Deo.

Ad rem tantam eſt quædam libertatis methodus. (Gratiam Dei ſemper deſidero, ſine qua omnis noſtra ad honeſtatem via, deuia eſt: ſed ſuppoſita illa, commodè erudire licet voluntatem; quia libertati accommodatur gratia.) Eſt & quidam ſcitus voluntatis vſus, ne nobis abutatur fortuna. Cadit ſub diſciplinam aliquam, cupiendi, faſtidiendíque modus, vt fabricemus columen in diſcrimine, fortunam in infortuniis, tranquillitatem in tumultibus, gaudium in tormentis.

Cap.13.

Tot, tantorúmque officiorum proximum organum, vna voluntas eſt, ſi ordinata ſit, certis, ſalutaribúſque conſentanea canonibus. Sunt artificia, quæ vnici & paruuli motione inſtrumenti plura & magna facillimè, vnóque digito commotant. Machinas, quæ vires ſuperant, ars exiguo cum paxillo domat. Sic vnius voluntatis gubernatione totam felicitatis molem dirigere licet, machinas miſeriæ diruere, & fortunam immotam raro miraculo figere. In vſu inſtrumentorum aliarum artium, curioſitas meretur diſciplinam: cur iſtud gaudij organum gubernare non diſcimus, nec inertiam pellit vtilitas? Non minor eſt, quàm funus fortunæ acerbæ, & calamitatum interitus. Varia excogitare poſſumus, quibus

quibus tantiſper obſtemus triſtitiis, quibus fallamus infortunia:tollere de medio non licet, niſi ordinata voluntate. Ludi, ſpectacula, muſica, infirma ſunt artificia dolori & affectibus placandis, innatis tortoribus. Hæc & alia exhilarandi organa, obſtacula ſolùm poſſunt eſſe ad tempus,non pharmaca:ſuſpendere ægritudinem poſſunt,non tollere:ea ipſa mœror animi violat: nõ vinci,ſed mitigari poteſt dubia fide. Quod ad momentum lenitur, mox recrudeſcet, & reſurget roboratius. Frigidæ aquæ poculum febricitantes ad præſens recreabit, mox ardentiùs exuruntur : ipſe humor in præcordia diffuſus flagrantia, fax eſt incendio adiecta. Non eſt ſolius ingenij gloria,triumphus fortunæ: modeſtia voluntatis laude iſta præcipuè perfungitur. In eadem ſtatuo imbecillitate quæcumque alia inuenta, & adminicula aduersùs miſeriam, quæ præteriacent nos. Intus ſolùm latet nobis remedium efficax & tam ſalubre, vt ipſa ſalus ſit. Ipſum remedium,valetudo eſt.

Præſtò, ſúbque manu, imò ſub ſinu,ſúbque corde pharmacum eſt miſeriæ. Præcordialis eſt medicina angoris,& triſtitiæ:ſed parabile remedium cõtemnimus, difficilia, inefficaciáque perquirimus. Quidni? Efficacia ſint alia, & in procinctu : limitata ſingula ſunt, nec tot,vt æquentur ægritudinibus animi, minîſque circumfrendentis miſeriæ. Vix deeſt in vita penuria alicuius rei, iactura multarum, (non provt nos egemus,ſed cupiditates noſtræ.) Pericula, iniuriæ, *Cap.14.*

contumeliæ , mala affectio corpuſculi huius, quod vita afficimus , ſexcentáque alia incommoda, vt nequeant tot eſſe medicamenta, quot medicanda. Quin , ſi totidem eſſent, & paria pharmaca malis,illud malum nequit abeſſe, ille importunus vitæ labor , auferendi labores , & medicandi paſſim. Illa cura ſine curatione erit curandi curas vitæ. Ad hæc,pleno ore, & manu arrideat alicui fortuna integra, ſana , nullis vitæ remediis egena : illa iam ægritudo animi reſtat, venire poſſe ægritudinem , timor inconſtantis felicitatis, conſcientiáque volubilis ingenij.Non igitur ſingulis malis ſingula reſpondere poſſunt pharmaca, nec per partes mederi, niſi vniuerſali ordinatæ voluntatis præmuniamur antidoto: alioqui perinde eſt ac ſi aliquis, cùm plueret,nudus in agrum prodiret , & nollet madefieri ; ſed ſingulas ſperaret poſſe guttas vitare. Pluunt in vita ærumnæ : ſingulas impedire nequimus, niſi ad remedium ſumamus, quod reſiſtat cunctis, veſtimento, aut tecto protecti. Demens eſſet, qui exutus in aciem prodiret , & volantium, pluentiúmque telorum cuſpides omnes præſumeret effugere ; quia vnum,vel alterum iactum eludere valeret:thorace valido ſe oporteret munire,vnde cunctæ obtunderentur. Humana vita non modò militia eſt ; ſed prælium : niſi pectus armemus valido animo , exermes , nudóſque obruent ſtatim moleſtiæ ; ſi non vi , numero. Quæcumque alia ſolatia non ſunt tam valida, vt omnem miſeræ ſortis ictum retundant.

Tanta

Tanta virtus solius virtutis est, & voluntatis sua præoccupantis vota.

Instrumentum instrumentorum, manus est. *Cap. 15.* Ipsam dixit Aristoteles organum ante organa: quia sine manu nostra manca sunt cætera, & inutilia, quippe inertia, exanimia, nisi artis spiritu & motu viuificet humana dextera. Transtulit istam laudem ad mentem potissimè Galenus: quia artificia inuenerit omnia; quia dirigat, ipsámque manum manuducat; præcipuè quòd sola mens paret ac superet omnem naturæ indulgentis censum. Verùm vsurparunt gloriam istam voluntati. Vna hæc dici instrumentum instrumentorum suo iure potest: supplet, quæ dare natura deberet, aut posset, & quæ ingenium dedit. Plus donat parcitate & quiete sua, quàm liberalitate natura, quàm prodigalitate fortuna, quàm solicitudine industria. Dedit omnia, cùm dederit nullis egere: dedit plùs, quàm possit dari. Sine pompa supplet apparatum indolis, sine cura solertiam ingenij, sine additamento superfluitatem fortunæ. Instrumentum instrumentorum est: non, quia efficiat, quæ conditio irrationabilibus largitur, quæ suppleuit in hominibus astutia, quæ superfundit felicibus sors: sed, quia aufert, opus esse ope. Iam iterum excuso naturam prouidentem cuique paria felicitati suæ arma. Irrationabilium forinsecam prosperitatem, tributariam exteriorum, & alieno cedentem arbitrio ornauit armis, vario adstrinxit præsidio, vt eam aut vindicarent, aut potirentur: at, quia ho-

minis arcanum peculium, intimáque proſperitas eſt, quid opus erat extimis grauare, ineptíſque gaudij officinis? Leoni robur datur, ceruo pernicitas, paſſeri pennæ, cuniculo latebræ, ad ſuæ incolumitatis fideiuſſionem: negatæ homini vires, velocitas, alæ, ſpecus, non modò laceſſito, ſed quaſſato; ſtaturo ſuæ, dum velit, fixo ſecuritati. Conſultius cum illo cautum, dum non de periculis modò, ſed de timore. Non eſt tuta ſecuritas, immunis diſcrimine, niſi ſit & metu. Tanti intereſt inter animalium, & hominis columen, vt illa prouiſa ſolùm ſint, hic ſecurus. Nulla itaque negligentia naturæ fuit, inopia & nuditas humana, ſi nudo & inopi ſufficiat apparatus gaudendi: imò ſui penè dimidium ſuperfluat, cùm nec artubus eius felicitas & gaudium egeat in voluntate nuda ſeſſurum & ſecurum.

Cap.16. Abutimur tamen hac machina euertendi totius infortunij, ad euertendum nos; & ipſam voluntatem maligno & indulgenti amandi, abominandíque vſu in noſmet armamus, & ferocire facimus. Non aliud in cauſa eſt, quare humanam conditionem, fabricatā curis noſtris miſeriâ, defleuerit Menander miſerabiliorem, quàm ferarum. Non derelictio parentis naturæ, falsò exiſtimatæ nouercæ, cùm iam non deſideret ingenium fauores alienos, nec maternas curas: ſibi præſumpſit plùs, quam poſſet illa dare, ſine dubio quàm vellet, ſi nos amat. Sed, vt ſcitè temperata cithara imperiti muſici manu amœnát omnes;

omnes; at ſi abſona & inordinata occupet digitos ignaros artis, punit audientes: ita temperata, ſibíque concinna voluntas iucundum gaudij inſtrumentum delectat; incompoſita & diſſidens offendit. Quiſque artis ſuæ inſtrumenta optima quærit, aptare diſcit, ſcito gloriatur vſu, nauclerus gubernaculi, muſicus lyræ; cur humanæ artis organum gubernare peritè, negligimus? Nihil vſitatius homini eſt, quàm velle: nihil inuſitatius, quàm benè velle. Cui ſemper aſſueſcimus, numquam diſcimus: cur noſtræ vitæ, felicitatíſque inſtrumenti, cuius vſus continuus eſt, nunquam vſu proficimus? Fructum eius hactenus indicaui, deinceps aſſeram, verúmque monſtrabo. Et quia hæc gloria voluntatis non eſt, abſque ſeruitio & ſubuentione intellectus; huius quoque modum erga officia eius monebo.

PROLEPSIS II.

Gaudium alienum eſt rebus.

PRiuſquàm ad doctrinam pacis, ad fabricam lætitiæ veniamus, explorare iuuat, numquid hæc donum ſit rerum, & qualis patria gaudij. Si cordis noſtri vernacula eſt, tunc fortaſſe non inutilis erit libertatis aliqua methodus, & ars tranquillitatis. At, ſi rerum beneficium ſit, nec gaudium nobis ædificare poterimus, ſicut nec ipſas res, nec exitus manu facere. Non ita vt cor noſtrum, *Cap.*17.

 ſtrum,

ſtrum, in manu habemus fortunæ cerebrum mobilius, quàm Zoroaſtricum; indicium, dices forſitan, non ſcientiæ, ſed inſaniæ. Non ita naturę vterus, & ſinus in ſinu noſtro eſt, vt pectus proprium. In fortunæ libidinem, & naturæ neceſſitatem nullum, niſi patiendi, ius habemus. Haud opus tunc alia præceptione eſſet poſſeſſuro lætitiam, quàm iis rebus hærere, quæ fœcũdæ eſſent oblectando; iis abſcedere, quæ matrices mœroris. At, qualem dabis conſtantem regulam? Quomodo hæc certò poſſunt dignoſci, vt in vnam claſſem digeramus iucunda, in alteram redigamus mœſta; vt illis iungi, his ſeiungi liceat? Quod ſtatum documentum huius deſignabis? Ancipites quotidie agimur, ideò angimur. Quod modò me delectat, cras faſtidio: hodie placet, diſplicuit heri. Illud ipſum, quod vni eſt gaudium, alteri fit tædium. Archilochus ait:

Ἀλλ᾽ ἄλλος ἄλλῳ καρδίην ἰαίνεται.

Cor alij de alio mouetur gaudio.

Maior variatio quàm palati eſt. Guſtantium quibuſdam dulcia, aliis nonnihil acida arrident. Huic ſtomacho eſt abominatio, quod alteri appetitio. Cibum, quem puer vel nare non ſuſtinebas, auido adoleſcens excipis & gratulanti ventriculo. Plures facies oſtenduntur voluntati, quàm ſaporum guſtatui. Hæc rerum malignitas, permutatio vultus. Nulla tam experta, tam docta diſcernendi, decernendíque mens eſt, vt ſtabilem valeat regulam præſcribere, & cribrare placida à moleſtiis. In omnibus confuſio eſt; & nihil tam certum, quàm incertitudo gaudendi.

Omnes

Omnes res ambidextræ ludunt nobiſcum, ita illudunt: æquè citò ſiniſtra manu doloris verberant, ac dextera placiditatis permulcent.

At, ſi adhuc tentare libeat rerum æſtimationem, & quoſque inconſentaneos ſibi colligere ordines, ſtatim nos ſeductos inueniemus. Ecquis vitam non admittet in exoptabilium ſerie; non abiiciet mortem in claſſem terribilium? Quis non accenſebit in delectabilium catalogo diuitias; & in cenſu moleſtorum, pauperiem? Quotuſquiſque non adſcribet inter placida honores; & in matricula triſtium ignominiam? Quis non computabit inter amœna voluptates; & non apponet dolores ſub calculos horribilium? Errorem tamen in ſuis rationibus reperiet. Opus erit expungere plura. Mors multis placuit; pleroſque offendit vita. Plures triſtes, alios miſeros, nonnullos infenſos, omnes ſolicitos opulentia fecit; multos exhilarauit inopia. Quidam, non aliter ac peſtilentis aëris flatum, fugerunt honores; alij corrisêre inglorij. Nonnulli inter delicias triſtes: alij in tormentis lætabundi & iocoſi: Quid patentius, quàm gaudium, & triſtitiam, alienigenas rerum eſſe; non illis inſidere; aliunde naſci? Res ipſæ eædem ſunt, euentus diuerſi. Permanentibus rebus variatur affectus. Conſtantem eamdem ſedem nunc dolor, nunc lætitia occupat. Si rerum ſupellex, gaudium, & mœror fuiſſent; ſicut res ſunt eædem, eadem ſua ipſis dos comitaretur; eadem delectatio, aut mœſtitia hæreret. Anne conditionem

Cap. 18.

ſuam mutauit mors, aut aliquando amiſit æquitatis ſuæ laudem, vltimum ſolatium inæqualitatis fortunæ, imò æqualitatis ſuæ, vt non eadem ſit omnibus? Quomodo, quam om̃nes timent, contempſit Socrates, riſit Theramenes, iocatus Canius, qui vltra conſtantiam, & illuſionem mortis, habuit curioſitatem; & quam contemtibilem ex ſe putauit, voluit diligentia obſeruationis ſuæ pretioſam facere? Anne alterius ingenij ſunt diuitiæ, quas recuſauit Curius, quas formidauit Crates; & ne naufragaretur ipſe, ipſas humanæ vitæ procellas naufragas fecit? Aut alterius eſt naturæ paupertas, cui ſtuduit Antiſthenes? An alia facies honoribus, quos excuſauit Fabritius? Aut ignominiæ diuerſi ſunt geſtus, quòd in illis arriſiſſet Ariſtides? An voluptates mel ſuum inuiderunt, vt amaricarent Cynicum? Aut dolores & tormenta quo ſe imbuerunt ſaccharo, vt in illis feſtiuus eſſet Anaxarchus? Mors vna eſt: & ſi fortè diſſimilis, illa quæ contempta, illa quæ accepta, quæ optata, aut iniquior fuit, aut crudelior, aut violentior, cicuta Socratis, pila Anaxarchi, ferrum Deciorum. Opulentia, & inopia non ſunt aliæ. Similes ſunt ſemper honores, ſimiles ignominiæ: eadem voluptas, idem dolor.

Cap. 19. Et vt noſtros conueniamus: quem magis oblectauit vita, quàm Apollonia præoptauit mortem; impatienti, diuináque concupiſcentia præripuit? Nemo diuitiis lætior quàm Serapion Sindonita paupertate, ſine ære, ſine pera, ſine pelle

pelle lætus ; & ne quid poſſideret,nec ſe,ſe vendidit ; & ne vel non ſuus aliquid ſuum haberet, pretium ſeruitutis reſtituit. Gratis eſſe alienus voluit. Bis ſe vendidit , vt mercaretur dominos. Nemo hilarior gloriatione , quàm Alexius opprobriis.Non ſatis duxit pro ambitione ſuæ contemtionis à quibuſlibet deſpici ; ſed à quibus ſuſpiciendus erat. Quid de voluptatibus dicam, quarum diligens faſtidium præcurrit ſatietatem , confundit famem ? Nullæ ita inferſerunt humanum cor , vt cruciatuum helluo fuit Laurentius. Ipſum latus,quod non ita obſonauerant incendia, petiit accommodari, vt condiret flamma gratum pulmentum doloris. Nec exigua tormentorum gula Emano fuit.Domiturus concupiſcentiam, & voluptatem, ad extinguendam ſitim aqua ſalſa vtebatur. Haud ſimplici auſteritate contentus, tam delicati fuit palati, vt nollet ſine ſale affligi. Peregrinis cruciatuum inuentis irritabat voluptatem dolorum, quemadmodum coqui exquiſitam ciborum gulam. Nec fuit ſatis libidini patientiæ ſuæ quoduis tormentum, elegantiam curabat,& exquiſita acerbiùs arte.Conradus iucundioris abſtinentiæ auidus ſeruabat, donec putreſcerent , dapes.

Ex quo fonte hoc diſcrimen?Quod arcanum *Cap.* 20. iſtud, vt in eodem alueo iam exundet gaudium, iam ſuperfluat mœror;nunc refrigeret,quod nuper adurebat ? Sunt omnia ancipitia, perinde vt rupes Gonia,iam aquas fundebat, iam flammas, tam citò fons,quàm fornax. Hæc diuerſitas non ineſt

ineſt rebus, cùm eædem ipſiſſimæ ſint: at, ſi illis non inſidet, neceſſariò in affectione latet voluntatis. Duo tantùm ſunt extrema, inter quæ iaceat hoc diſcrimen, res ipſæ, & voluntas noſtra: ſi illis ſedes abſit gaudij, mœroríſque; erit in iſta. Reliqua ſeruili quâdam naturâ neceſſitati parent, nec pro libidine mutare vultus valent. Neceſſariæ res ſunt, eædem proinde omnibus. Voluntas ſola immunis, ſola ingenua, libera, arbitrari potis, &, qua facie libet, induere cuncta. Quapropter hæc differentia non venit à rebus non differentibus ſibi: à voluntate potiùs ad vtrumuis indifferenti dilabitur, ſuóque potitura iure & priuilegio libendi. Decolores ſunt res, donec illas purpuret, & illuſtret affectus: inſipidæ ex ſe ſunt, donec voluntas ſaliat: iuxta huius condimentum, aut dulceſcent, aut acerbabunt. Dicebatur olim ignis, optimum condimentum: igni enim omnia condiuntur. Idem voluntati vſurpo: ipſa eſt pulmentum, ipſa condimentum rerum: provt obſonauerit, ſapient: ipſius fiet ærumnæ ſalſamentum: ab ipſa erit abſinthium delibutum melle: ipſa, ſi perſpergat aloën, ſaccharum amareſcet: iuxta taxationem ſuam, pretium omnium eſt.

Cap.21. Quid ſolicitamur de rebus ex ſe ſterilibus? Cur hæremus illis, & amplectimur, velut hedera, ſaxa duriſſima, haud conſtanter vernaturi? Virorem hederæ, non rupes, ſed humor proprius alit. Citò tamen noſtrum exſiccatur gaudium, quod è noſtro nutrire nolumus: malumus de

ſcopulis

ſcopulis exprimere, malumus allambere extrinſecùs. Non ſunt res fœcundæ lætitia, niſi aliunde adnaſcatur: nec fertiles dolore, quamuis vel ingrata humus tribulos non neget. Ferax & puerpera gaudij dumtaxat voluntas eſt. Ad ſummum, res erunt obſtetrices: iuuant, non edunt. Cor eſt, quod elucubrat lætitiam. Quid corpus, ſiue potiùs animum eludimus, effugamúſque à paupertate & patientia, cùm hæc ſint conſecrata aſyla fortunæ? Quid animam colludimus, ponè diuitias, deliciáſque mittentes, duplici damno, ineptis, deinde irritis votis? Æquè inopiæ, atque opulentiæ, ſuccus & frons certa abeſt. Æquales ſunt: nulla inter æqualia prælatio eſt, minùs electio. Æquè citò moratur gaudium in paupertatis caſa, fortaſſe ſecuriùs, & certè libentiùs, ac in prætorio opulentiæ. Fortuitò ſtat, quòd placeant hæc, & diſpliceant illa. Dolor, & mœror non innaſcuntur rebus, non ſunt indigenæ regione in iſta extranea. Vagi oberrant, nec vt viatores, in incertum vadunt: non eunt, ſed luſtrant: pariter diuerſantur in tuguriolo inopis, & in aula locupletis: vbi nox occurrit, ibi conſiſtunt, manè diſcedunt: peregrini vbique rerum. Nulli rei concatenatum eſt gaudium: nulla compes lætitiæ. Solum cor noſtrum poteſt felicitatem in vincula coniicere. E nulla re exul dolor, nec triſtitia proſcribitur. Quæ inſania eſt, velut in aliquod certum pergere, quæſituros gaudium, vbi ſolùm certum eſt, poſſe mœrorem præeſſe, & eſſe incertum, alterutrum

priùs

priùs incursaturum? Quis, vt emat panes, ad tonstrinam vadit? aut, vt emat vestem, ad cauponam? Æque delinquit, qui gaudium in rebus vestigat, quod ex se non habent, nisi ex fortuita voluntatis occursatione. Quàm demens esset, qui immensum metiretur Oceanum, transiliret regna, requireret non vrbes, sed Orbes, sine laboris induciis quæsiturus, quod domi seruabat? Procul quærimus, quod propè habemus: per alienas ianuas mendicamus stipem eius, quod in manu nostra comprehendimus, quod nobis dare licet. Cur per ambages, & Syrtes persequimur, quod in nobis compendiosè latet? quod personam sequitur, non res? Magna hæc felicitas felicitatis veræ, quòd personalis sit, non realis, nec pereuntium appendix rerum. Custoditum est gaudium in corde nostro.

Cap.22. Hunc vnionem non decet, nec capit alia theca, nisi animus: omnes tamen velut rem perditam inquirunt: transuertunt Orbem, vt in illum incidant; peruertunt omnia; euertunt se. Quid tanti inueniri posset, vt compensaret ruinam sui? Quantò plus est collabi animo, quàm corpore? corruere mente, quàm pede? Dum gaudium quærunt, perdunt gauisuros. Quandoque obtingit, vt eius, quod in manu habemus, obliti, quæramus. Interdum, quia nimis custodita est gemma, amissam putamus: fatigamur, vt inueniamus: nulla magis molesta, nec irrita diligentia: conscientia enim impossibilis iacturæ obtorquet, dum solicitiores agit: cúmque ibi, vbi quæ-

ritur,

ritur, impoſſibile ſit eſſe, quia ſeruata alibi eſt; diuturnior & deſperata inquiſitio plùs deuexat. Ita nos trãquillitatem, & gaudium, quod in manu noſtra habemus, quod in pectore cuſtoditur, dum per externa quærimus, internè amittimus, caſſo inquiſitionis conatu, certo cruciatu. Idem nobis euenire video, quod Ægyptiis. Apin, Deum ſuum, quem ſecum habebant, enecabant in Sacerdotum fonte, rurſus factitio quæſituri luctu alium adorandum bouem: laceratis enim veſte & crinibus, occiſum à ſe plangebant: deinde lugubri habitu, flebilibus oculis circumcurſabant, vt alium inuenirent. Ita nos gaudium domeſticum, imò præcordiale extinguimus; mox mœſti, & lugubres eximus ad quærendum Felicitatem, quam adoramus, domi ſeruare poſſumus: (quiſque ſuæ lætitiæ patria, & pater eſt:) afflicti tamen, & triſtes perquirimus exteriùs.

Experimur perfidiam lætitiæ promiſſæ ab iis *Cap. 23.* circumforaneis; & tamen non diſcimus experientia. Solius fortunæ rude, hebéſque periculum eſt. Cùm totiens noſtrum naufragetur gaudium fortunæ fluctibus, iterum pelago nos damus quæſituri nouum: cùm paululùm ſedatam videmus, fictam putamus. Quid mirum, ſi fatigata curſu irrequieto, cùm per humanas res,

Ceu flamma per tædas, vel Eurus
Per Siculas equitauit vndas,

aliquando quieſcat? eſt, vt recreata recurrat. Pauſam fortunæ ex laſſitudine potiùs, quàm ex fide putare tutius eſt. Improbè (dixit probè

Syrus)

Syrus) Neptunum accuſat , qui iterum naufragium facit. Improbè dico , fortunam damnat, qui bis luget infortunium. Siculus quidam mercator,cùm ficos veheret,fecit naufragium:poſteà ſedens in littore,placidum pelagus conſpiciens, ad illud inquit:Noui, quid velis:ficos vis, Vrbanè dixit,prudentiùs fecit : noluit ſe rurſus fluctibus confidere. Oporteret iocari pariter,ſed diffidere fortunæ:non calumniari illam, ſed nos accuſare. Qui fructus , & remedium famis quæreret ab vlmo,non iſtam,ſed ſe accuſet.Nemo prodiget, quod mendicat. Nemo poteſt dare , quod non habet. Debet petere ab habente. Si non habent res gaudium , ſtultum eſt , illas flagitare importuno voto. Non itaque reæ noſtri angoris ſunt, quas abſque iure criminamur. Ipſæ innocentes à damnis nos vexantibus : ipſæ illiberales bonorum,quibus perfruimur. Non valent benefacere, nec ſciunt nocere:ſatis licèt in hoc beneficæ; prætereà ineptæ , niſi noſtra erudiat , opémque ferat voluntas, nóſve prodat. Nec gratiam merentur,nec bilem. Nihil dare poſſunt, quod ſibi cor non præcipiat.

Cap.24. Nihilominùs noſtras illis imputamus moleſtias , & contra omne culpamus fas. Sumus vt ſceleſtiſſimi , quorum nequitia, non vt communis & vulgaris,excuſatione augetur ; ſed accuſatione geminatur. Patrant ipſi facinus, cuius , vt ſe diſſimulent reos , inſimulatores ſe faciunt. Accuſant , imponúntque inſonti vicino , quod ipſi commisêre. Ita inſimulamus res eius criminis,

minis,quod nos tenet. Quæ culpa tabulæ eſt, ſi pictor vultum imaginis obliquet, & erret? Crimen iſtud artis eſt, & imperitæ manus. Nulla obliquitas, nulla iniuria eſt vitæ, cuius non ſit reus amor vitæ. Nullum malum contra voluntatem accidit,cuius non ſit auctor voluntas, non complex modò. Noſtromet iugulamur gladio, diſtringendo in fortunam. Crimen noſtrum eſt, theriacen calamitatum corrumpere in virus felicitatis. Sola voluntas ſons eſt, cætera innoxia, imò inde indulgent. Iam innocentia pro beneficentia eſt: vndique læuigatæ ſunt, & rotundæ: nec vnde gaudium eminet potiùs,quàm mœror. Non ita eſt,vt putauit Epictetus, duplici omnia exornari anſâ; vnâ delectationis, tolerabili, & leui; aliâ doloris,importabili,& graui; & provt ab alterutra comprehenderentur,aut lætari nos, aut triſtari: meliùs diceret, duo eſſe voluntati brachia; (res ſine obice ſunt, & æquabiles,) vnum,quo graueſcunt,quæcumque contigerint; alterum,quo alleuiantur: illud architectatur dolorem;hoc fabricat lætitiam. Non ſunt in rebus duo manubria, ſunt duæ in voluntate manus: vna facem, alia aqualem geſtat. Dixerim de illis:

Τῇ μὲν ὕδωρ φορέει δολίῃ χερὶ, τῇ δ' ἑτέρῃ πῦρ.

Alia torpens, & inauſpicata; alia habilis,& tam erita,vt illinc etiam corripiens, vnde videntur odicare & adurere res, calleat indemnis alleuare: atque ex iis, quæ aliis ſunt inſtrumenta torquendi, extorquet alacritatem. Quidquid con-

tigerit,transformat in gaudium. Maior hæc gratia, quàm Midæ, cuius digiti fodinæ erant auri; cuius palma, India,aut Arabia aliqua. Non minùs manualis eſt lætitia, manum habet voluntas conuertendi omnia, ſi non in aurum, in id,quod auro non emitur. Ipſa eſt ſibi felix Arabia, ipſa India, ipſa aurifodina, & vena locupletis pacis, non indigæ rebus lætitiæ.

Cap.25. Ad hæc, ex nuntio falſo acquiſitæ hæreditatis, ex opinione mendace diuitiarum etiam iniurioſiſſima delectamur. Non ergo nos delectant res,non hæreditas, non diuitiæ, quæ tunc abeſſent. At, ſi ſeductio alterius tanti foret, vt nos exhilararet,cur ratio propria,& cognitio veri tantidem non erit? Valeat reſipiſcentia, quod inſipientia:poſſit ſapientia,quod ignorantia. Facile eſt ſeductis gaudere, quòd fidem adulationi prodigant: ad ea enim, quæ pro noſtro dicuntur guſtu propenſi ſuademur, nec alium magis veritatis teſtem, & vadem expectamus, niſi commodum. Ex hoc iam gaudere poteras, aut credere nuntianti ditiſſimum fundum, tibi eſſe te ipſum. Falſas diuitias, & falsò annuntiantibus credimus, & exultamus: gaudeamus ſaltem hac opinione vera opulentiæ veræ. Demus quòd falſa ſit:fide digna eſt,quia vtilior,quia percommoda.

PRO

PROLEPSIS III.

Quiſque ſufficit lætitiæ.

QVidquid igitur fortunæ, felicitatíſque poſſidet nomen, voce & aure tenus illo defungitur. Faciem boni ſi obtendat, eſt ad ſecuritatem, &, vt ſic dixerim, fortunam infortunij, ſub perſona aliena prouiſi, & feliciſſimi. Nemo hoſtiliùs vulnerat, quàm amabili manu: nemo magis ſine pietatis ſpecie, quàm qui ſine ſuſpicionis: ferit ſine timore is, de quo non timetur: *Cap.26.*

Ira, quæ tegitur, nocet:
Profeſſa perdunt odia, vindictæ locum.

Non aliæ inſidiæ pernicioſiores ſunt, quàm ſecuritatis. Diuitiæ, honores, voluptates, inſidiæ calamitatis, velamenta malitiæ, latebræ, & propugnacula miſeriæ, vnde graſſatur auſpicatiùs, iniuſtum felicitatis titulum vſurparunt, eò magis alienum, quò nihil infelicius ſit, quàm videre felicem, & non eſſe. Hoc ipſo, quo perſuadent felicitatem, iurant non eſſe. Iis tamen fidem damus, non minùs inſani, quàm ſi dicenti ſe eſſe mutum, crederemus. Quis crederet verberanti, non lædere, ſed delinire? Quam tranquillitatem, quæ beatitatis, ſiue baſis eſt, ſiue coronis, dabunt diuitiæ, ſemina curarum, matrices timorum, illecebræ diſcriminum, officina fortunæ ſæuituræ? Ferè potiùs, qui nullas habet diuitias, in numerato felicitatem habet. Quo-

modo arcam nummis aggrauans alleuiabit cor? Honores, ac voluptates, qua arte pacabunt voluntatem, ſi irritant? Honos non implet animum, ſed inflat, & ſpatium ambitioni laxat: & denique, vt egregiè Georgius Piſides:

Ruinoſa eſt felicitas ſpuria gloria: ſed ſapienti omnis terra eſt prima ſubſellia: communis enim eſt terra ad thronos, & ad tumbas.

> Τὸ σαθρὸν εὐτύχημα τοῦ νόθου κλέους·
> Τῷ δὲ φρονοῦντι πᾶσα γῆ προεδρία.
> Κοινὴ γὰρ ἡ γῆ πρὸς θρόνους τὲ, καὶ τάφους.

Voluptas potiùs obruet appetitum, quàm ſatiabit. Res & ſubſtantia felicitatis, non aliis organis conficitur, quàm voluntate ſecum coaptata. Qualis amor, & affectuum vſus, talis fortuna. Huius monumenti ſimulacrum coluit Achaïa, fortuna amplexante amorem. Optima felicitas eſt factitia propria manu. Hoc opus eius conditionis eſt, vt nulli ſatisfaciat, ſi aliena elaboretur dextera, niſi amor cuiuſque excudat. Provt gubernatur cor, imperatur fortuna.

Cap. 27.

Cuique ſua magis placent: & quò magis propria placidiora; eò magis cuiuſque ſunt propria, quæ facit. Nemo non afficitur erga ea, quæ efficit. Ea opera magis à ſe facta habet, quò minùs aliis ad faciendum habet opus. Si ergo, quod ſummoperè nobis placet, eſt felicitas, proprium cuiuſque debet eſſe, & opus cuiuſque ſolius, nec indigum aliena pereuntium rerum opera, aut materia. Solùm igitur gaudij auctor, quiſque ſibi ſufficiet, non diuitiæ, quæ noſtræ non ſunt, nec opus noſtrum, ſed fortunæ. Procul ſunt, vt eas procul habeamus, cùm nos alienent. Eadem voluptatum iniuria eſt: ambæ præuertunt conſilia

lia naturæ,in contrarium deflectentes. Ad corporis vſum exteriora dedit; ipſum corpus in ſeruitium animæ;ipſam animam in obſequium Dei. Hunc ſanctiſſimum ordinẽ abrogat vnaquæque inordinatio animi: voluptatum affectio ſubigit animam corpori. Sceleſtior eſt amor diuitiarum, qui vtrumque tertio prodit; & animam, & corpus vili tradit metallo, & iis, quæ extra nos ſunt. Si alienant nos, quomodo vſurpant gloriam felicitatis rei propriæ? Illi, qui alienus eſt, nihil proprium remanet. In hoc non tantùm refutatur hæc ſpuria fortuna:ſed iam excluditur à ſocietate, & amore numini, legitima & vera; priuatum,ſcilicet,cuiuſque bonum & donum, pax. Non poteſt ſibi aliquid dare, qui ſe non retinet. Quid de honoribus dicam, præterquàm alieniſſimi ſint, & nos alienant? Alieniſſimi ſunt: quia minùs poſſunt eſſe opus noſtrum, quàm voluptas,& diuitiæ. Voluptatem ſine operatione noſtra non cupimus:diuitias ſine operatione alterius ſeruamus: at honos non eſt opus noſtrum,ſed eſt alterius. Non eſt honorati opus, ſed honorantis: hoc ipſo alieniſſimus, & quia non noſter, & quia alterius. Satis hæc repulſa,vt deleantur è cenſu felicitatis, quæ opus cuiuſque eſt. Alienant quoque nos,dum noſtros nos faciunt,non Dei: (nec enim ſuæ mentis, id eſt; ſanæ eſt, qui non ſit, & pareat diuinæ.) ſcientiſſimam,ſcilicet,rerum methodum in carcine corrumpunt.

Pro amoris itaque gubernaculo adnauigat *Cap.*28.

fortuna, ſine diuitiarum, & exteriorum armamentis. Quiſque ſecum vehit expeditam gaudij officinam. Deus,& homo, ſolitarij ſatis ſunt: quiſque ſufficit ſibi : cuique, inquam, ſufficit, quod ſuum eſt. Vnum puto ex omnibus felicem, qui in ſe vno ponit omnia. Nihil ſe amiſiſſe reſpondit Stilpo reſtituenti Demetrio,quidquid ablatum fuiſſet militari iniuria, cùm Megara cepiſſet. Digna Chriſtiano vox : ſed neque indigna eius,qui conditionem ſplendidam, muneráque Ptolomei recuſauit, qui ingenitam intemperantiam domuit. Cum gula & vinoſitate,fortiſſimis euertendo animum pugilibus,fortem illum Virum natura commiſit, ad experimentum virtutis: ſed eos non debilitauit modò,ſed vicit; ſed deleuit ſine veſtigio, ad monumentum victoriæ. Totus regius Philoſophus Prienenſis, cùm capta patria,onuſti rerum ſuarum ſarcinis vniuerſi fugerent, nihil ſuſtulit:rogatus cauſam: Omnia mea,inquit, mecum porto. Nouerat rem portatilem, ſine onere tamen, felicitatem eſſe.Ille alter, Ariſtippus aliquis,poſt naufragium nudus,venit locuples Rhodum,cæteris iacturam ſuam lamentantibus, ipſe alacris: quia ex fluctibus detulerat ſua omnia, dum ſe. Adde,in ipſo naufragio, velut in arido, ſapiens ſtat,conſtat. Pectus ſecum portat,ſecurum portum,non modò maris,ſed etiam in terra,procelloſæ fortunæ. Iuſta laus Chariberti Regis à ſancto viro Venantio:

Qui portum in proprio pectore ſemper habes,

Tem

Tempestas nullo penetrat tua corda tumultu:
Ne sensu titubes, anchora mentis adest.

In Neptuni vlnis iactatus, si tranquillo corde, omnia in littus misit. Rectum cor omnia seruat, quæ seruanda sunt; nimirum, quæ seruari oportet, & seruata sufficiunt aduersùs pericula terræ, aduersùs minas cæli, aduersùs furias Inferorum. Non aliis armis, quàm exermis animi, audax, nisi arrogans, Epictetus prouocauit fortunam: O Iupiter, inquit, plue calamitates: stationem meam seruabo, non amittam bona mea, non pacem. Plue labores, plue pericula, plue dolores, plue ignominias, plue inopiam: nec importunitas laborum, nec timor discriminis, nec sensus cruciatuum; nec pudor opprobrij, nec incommoda paupertatis incommodabunt me, non obruent gaudium, non turbabunt quietem domesticam cordi, non munitam modò, sed securam. Ipsa pace dimicatur fortissimè. Omnia prælia vitæ vincit. Nihil ita aduersùs fortunam, atque pax præliatur animi. Non iracundia opus est; sed læto, blando, iusto tamen amoris modo.

Cap. 29.

Maiorem fiduciam pacis, & amoris ordinati, nobis præstet exemplum, & disciplina Pauli, sola amoris ordinatione armati, & nedum prouocantis, sed iactantis, & certi, quòd neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia posset illum sua dimouere à voluntate, suo separare ab amore, quem separauerat à se-

parabilibus. Non exiguè fortis, non exiguè tutus erat, qui paruum, & contemptibile duxit, certamina tribulationis, anguſtiæ, famis, nuditatis, periculi, perſecutionis, gladij: aduersùs maiora audebat. Valentiores æmulos contemnens, non vim modò terrenam, & hæc vulgaria fulmina fortunæ, inopiam, diſcrimina, dolores, calumnias; ſuper cæleſtes copias, & Spirituum exercitus vnus ſolus fidentiſſimè præſumebat. Quo gladio? quo clypeo? niſi voluntatis charitate, & pace ordinata? O quanta vis pacis! ô quanta vis inermium potuit eſſe! Reſiſtit fortunæ, mundo: reſiſtit Cælo. Parum hoc: neque creaturam aliam dixit poſſe ſeparare. Fortaſſe meminerat infirmarum, ignobiliúmve creaturarum? Angelos, Principatus, Virtutes, Cæli robur, ac decus memorauit. Cur aliam creaturam laceſſit, nouam prouocat, creandam valentiorem deſiderat? Adeò ſuper omnia eſt animus ritè, & aptè amantis, vt id, quod non eſt, laceſſat; cùm id, quod ſit, iam vicerit. Macedonis ardor ſolùm votis minor: victoriis enim & iſto mundo maior, nouos expetiuit. Ita Paulus non aliis ordinibus, & phalangibus, quàm ſuæ ordinatione voluntatis, & fruitione amoris, parem æmulum non agnoſcens mundum, vltramundanum meditabatur: tam ſufficere ſibi valet, valens commilitone Deo animus, vt ſolus ſuperfluat cunctis, quæ ſunt, & quæ eſſent; iis, quæ ſunt, & quæ non ſunt; iis, quæ ſunt, & quæ poſſent eſſe; iſto, & alio mundo, id eſt, duplici maior. Secum

locuples,

locuples, & pollens, diſcipulus Diuinitatis.

Nulli Deo theſauri ſunt: omnia bona ſecum *Cap.30.* habet, ipſe eſt. Nullus ſuæ felicitatis apparatus, niſi ipſe. Frugalis beatitas eſt, & ſine ſumptu. Virum quamobrem rerum contemptorem ſe contentum ſolo, de felicitate cum ipſo Deo contendere Philoſophi iactarunt: quia vterque ſufficeret ſibi. Geſtio mirabiliùs dicere: Deus ſufficit ſibi: ſed non ſupereſt. Totum, quod eſt, neceſſarium ſibi eſt. Ita tamen homo ſibi (cum Deo tamen) ſufficit, vt abundans ſibi, & ſuperuacaneum ſit ferè dimidium ſui: ſufficit animus, ſuperfluit corpus: adeò locupletes, affluentéſque ipſa nos natura fecit. Non totum quod dedit, non totus homo requiritur gaudio hominis. De ſe ſupereſt, vt ſit ſuperior rebus, vt ſit lætus, felix. Poſtquàm det portiones ſui, manebit cum omnibus ſuis æquè diues, ac anteà: adeò pronum & exemptum homini licebit gaudium, non fortunæ modò donis, ſed ſuis artubus; non immune modò exterioribus, ſed innatis. Proſcindatur manus, amputetur pes, reſecetur brachium, eruantur oculi: amputata dextera, ſciſſa tibia, ſecto armo, effoſſo lumine, poterit gaudere, retinere quietem ſui, integrum virum eſſe. Integritati noſtræ non requiruntur partes. Superfluunt artus, manus, pedes, brachia, oculi, & quidquid nobis deeſſe poteſt, non deeſt lætitiæ. Impertinens eſt gaudio, quod pertinet ad caſum. Quidquid nobis excidère poteſt, non eſt, cur in cenſu noſtrorum ſcribatur

 bono

bonorum : ſemper enim , ait ſanctus Proſper,

Indemnis proprium ſeruat ſapientia cenſum.

Nihil vnquam mutuò accepit. Supremum fortunæ gradum poſuit Automedon , nihil debere. Vere quidem , ſi creditor fortuna ipſa fuiſſet. Puto eum , qui omnia fortunæ debet , etiamſi omnia poſſideat , in imo gradu felicitatis iacere. Nihil,aut minimum fortunæ habet , qui omnia ab illa habet.Sine alienis felix rebus eſſe poterit, cùm poſſit ſine ſe toto.

Cap.31. Dicat Antipater Cyrenaïcus , quid defuit illi,licèt defuiſſent oculi? Anne & nocturnum nullum gaudium poteſt eſſe ? Ipſe orbitatem ſuam collacrymantes, aut ſolatus eſt,aut iocatus,quòd triſtarentur, flerëntque oculis ſanis , & nihil ſibi exoculato deeſſet lætitiæ. Pardulphus noſter, parentibus , amicíſque dolentibus cæcitatem ſuam,ipſe ſolus gaudebat. Noluit , cùm poſſet, impetrare ſibi viſum, cùm daret aliis : illuminabat cæcos ipſe cæcus : ſubleuabat miſeriam alienam,ſeruabat lætitiam propriam. Dicat Epictetus,num deſiderauit pedem validum, quominùs cælo amicus inuideretur , aut coleretur ? Præſtat voluptas ſedens & quieta , quàm iſtæ fugaces, perniciores,& perniciofiores quadrupedibus;&, quod peius eſt,peiores, brutiores. Mutius non egebat dextera , vt ſuæ gloriæ fructum carperet. Sponte venit ad bonos lætitia:non opus eſt arripi. Scæuolæ quoque laudem abſtulit Barlaam ruſticus inexcuſſo thure, exuſta dextera, immota , quia & inconcuſſo pectore. Potuit & ſine manu

manu rapere gloriam Dei; quid mirum, si Romanam. Attentissimum cælum aspexit sacrificium illud nolentis sacrificare: & cùm ardentibus suis vidisset oculis, inuidebat ardenti manui. Anne Antigonus colliso naso, Philippus oblæso crure, Philopœmenes sine ventre, nunquam risêre? aut Zeno scicata lingua semel ingemuit? Anne æternæ miseriæ se damnauit Ammonius præcisa auricula? Anne Agatha sine lætitia, quia sine vbere, muliebri decore, supellectili sobolis, penu infantiæ? Dicat sanctissimus Damasus:

Fortior hæc, trucibúsque viris,
Exposuit sua membra flagris:
Pectore quàm fuerit valido,
Torta mammilla docet patulo,
Deliciæ cui carcer erat.

Non extra ostium carceris exulat vita beata. Vbique capitur in omni angustia lata. Si licet in mundo lætari, licet in carcere. Mundus carcer est, ex quo ad causam dicendam sui singulis diebus euocantur rei: quòd autem meus carcer, magnus ille Vir Morus dicebat, aliorum Principum carcere sit minor, beneficij loco habeo, cùm è malis minimum sit eligendum. Quid hunc, vel illum artum diuido? Diuellam cunctos, & corpus; si alienum sit, omnia sua animus habet. Seruiebat Barbaro Paulinus, seruiebat venditus Serapion, nullum membrum arbitrio suo stabat: stabat tamen animus, constabat gaudium.

Et,

Cap. 32.

Et, ne limitatum ſit viri priuilegium, non modò abſque artubus conſentaneis naturæ: ſed, quod plus eſt, ſi repugnantibus conſtaret, ſecúmque ciuilia, genuináquetormenta geſtaret, &, vt de illo veriùs Charidemus Cynici Chryſoſtomi dixiſſet, ex tortoribus compoſitum hominem: nec tantùm, ξυγκεῖσθαι δὲ ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν δὴ τῶν βασανιζόντων, ψυχῆς τὲ, καὶ σώματος· ſed tot carnifices habere, quot articulos; adhuc non præualerent obruere gaudium. Summus ille patronus delectationis, Epicurus, in ſummo die vitæ, quem beatum dixit, atrociſſimis viſcerum, & veſicæ doloribus inuaſus, velut offenſis, & in vindictam, inuidiámque defenſæ voluptatis graſſantibus, cum his omnibus animi lætitiam compenſabat, vt Hermaco teſtatus eſt. Docuerat & ipſe Metrodorum, ſiue crucietur, ſiue excarnificetur, ſapientem nihilominùs felicem fore. Poteſt inter corporis cruciatus enatare alacritas mentis, & fluctus, quaſſatióque fortunæ miſeræ ſpumare lætitiam. Egregiè Speuſippus, cruribus reſolutus, monenti Diogeni, vt ſe ipſum eriperet moleſta vita, reſpondit: Non cruribus viuimus; ſed mente. Eius rei eſt beatè viuere, cuius & viuere. Anima viuimus: & anima beatè viuemus, ſi benè. Sufficit felici vitæ, quidquid ſufficit vitæ. Tunc cùm minùs in corpore occupatur, magis in Capitolio ſuo, mente, auguſtiùs, placidiúſque recepta viuit. Illuc colligitur vita, vbi præſtantiſſima eſt; nec per futiles ſpargitur voluptates, nec diſſipatur

patur per sensus. Vnita vita viuacior est, vt vis coniuncta efficacior. Libenter has misceo Philosophorum memorias, vt pudor nobis sit non facere, quæ Ethnici, non est opus dicere, fecêre; sed, quæ dixêre. Pleraque adulterinæ virtutis sint, fateor: hoc tamen ipso nos arguet patientia vitij negligentiores, inertes, cùm fauorem contemnamus gratiæ. Quod in illis potuit malitia; si mitiùs sentire volumus, ratio; cur in nobis non poterit virtus, & Deus?

Nunc spectemus & nostros. Mirogenes sanus morbo, contentúsque corporis se totum continente lue, vota addidit: commiserãtes monebat, non corporis valetudinem sibi optare, non postulare precibus, sed animi. Aiebat: Deum oro, vt in hac infirmitate diutiùs durem. Adeò animus vigebat corrupto corpore. Quid iam egeret, qui nec corpore toto egebat? Non mirum, omnia munera Eustochij refutasse. Superuacua exteriora duxit, qui sibi superfluus fuit. Barnabas Anachoreta stimulum infixum noluit eruere, putridóque pede gratulabatur sibi. Respondebat admirantibus: Quantò magis homo exterior patitur, tantò magis interior viret. Iacturam pedis lucrum fecit animi. Dolor pretium, aut vadimonium lætitiæ fuit. Permisit verò se Medicis: sed, quia tantundem fuit, ac laniatoribus. Stephanus Libys phagedæna horribili lue corruptus, & ferè in dimidio sui cadauer ante mortem, quoad vsum membrorum, & fœtorem, non quoad sensum, qui solùm vitæ fecit fidem; patientiæ suæ

Cap. 53.

superui

ſuperuiuebat. Grandior natura Vir, grandior omni fide conſtantia & ſecuritas, cuius non obſtant admirationi miracula gratiæ. Interim dum curabatur, (honeſtè hoc dico, nam dilacerabatur,)non ceſſabat à penſo, & opera diurna. Iam ab Viro tam aduerſario otij magnum quid ſperabis? Torporémne? Vtique non actionis, ſed paſſionis:actuoſus fuit labori; obtorpuit dolori: manibus operabatur,& palmæ folia contexebat: affabiliter adſtantes alloquebatur: tam aberat à gemitu,quàm ab otio. Teſtes oculati ſunt Ammonius,& Euagrius, quos non allocutus modò interea fuit,ſed ſolatus. Reliquum corpus committebat Chirurgo, impia manu membra reſcindenti:ipſe minùs,quàm ſi alter ſecaretur, affectus,nec compaſſionem habuit.Poterat,ſi non ſui, præſentium habere, qui loco ſui,ſani, integríque patiebantur delicatiſſimo membro, corde,ſectionem alienam: ille tamen fuit tormenti immemor, niſi à compatientibus admoneretur pati:adeò perfunctoriè dolebat. Quid, inquam, dolebat? Cùm tuliſſet abſciſſionem artuum immutabilis, tanquam ſi veſtes ſcinderentur, aut inſenſiles pili,qui coram aderant, lugebant dilaniationem: ipſe minùs,quàm tonſuram putauit, ſua non impeditus opera in tanto opere carnificum. Quomodo,quod non turbauit manus,& linguam, turbaret pectus? Satiatum erat gaudio,vt in alios eructaret ſolatia. Quàm dominus doloris fuit, qui licentiam dolendi præ ſe aliis negauit?Neſcio an magnus,an multus Vir fuerit,
qui

qui & agere,& loqui,& pati, omnia vitæ munia potuit. Magnum est, simul potuisse:sed admirabile, quod bene; incredibile, quod pati optimè; & cùm loqueretur benè,ageret meliùs, & id patiendo, vbi non habent dicta fidem, opera tempus. Maior fuit Stephani laus, quam in religiosissimo Honorato, vt summam, intonuit sanctus Taio:

Vita fuit melior linguâ; sed lingua modesta.

Solatus est alios, cùm miraculum esset non queri. Laborauit, id est, vixit benè, cùm sufficeret non malè mori. Fecit vltrò nouum, cùm stupendum fuit, necessarium laborem pati. Attendit, egitque plura, cùm vix credibile esset, se solum ferre. Perfunctorium quid se habuit, laborem, officium. Parergon operantem duxit, sed operam, opus ipsum. Adeò se neglexit, adeò quod à se dilexit. Exhibeo & mollissimum, timidúmque sexum, constantem, fortem, licèt exermis, non ære modò, non cute tantùm, sed carne, sanctam virginem Spem, ipso nomine inauguratam gaudio, & cælo. Vnà viuens, ne dicam, cadauer fuit, sed sceletus carnibus denudata. Sine membris, nisi cum membrorum medullis, ossibus constabat, &, quod mireris, constans. Non potuit palinodiam extorquere Antiochus inauditi Stoïcis, Cynicis, Gymnosophistis, patientiæ iactatoribus, Paradoxi: *Nihil iucundius quàm pati.* verissimè cùm pro Deo, & cum Deo. Tunc primùm visa Spes intrare cælum, & manere. Quin & regnum Dei hæreditatem posthumam

(nullo

(nullo,niſi hærede,extincto) poſſedit ante mortem : cùm, ſcilicet, mortalis fuit, non mortua. Caro, & ſanguis regnum Dei non poſſident: ſed,quia Spes ſine carne, & ſine ſanguine, quid impedit poſſidere ? Hæreditauit viua regnum Dei, cuius poſſeſſionis titulus, mors eſt ; ſeu potiùs poſſeſſa eſt à regno Dei, & moritura citò, hæreditata à vita æterna. Argutè ait Iuſtinus Neapolitanus : Κληρονομεῖσθαι μὲν τὸ ἀποθνῆσκον· κληρονομεῖν δὲ τὸ ζῶν. Dicit & ἀποθνήσκειν μὲν σάρκα, ζῆν δὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Quid reliquum eſt, quod contra conſtantiam ſtet, & animi tentet arma ? Mórſne, mutilatio magna hominis, id eſt, dimidij, totius, ſcilicet, corporis ? Ridiculæ minæ non magis moleſtiam facient, quàm eum, qui cubitum eat, ſi adiuues exui.

PROLEPSIS IV.

Gaudium factitium eſt.

Cap. 34. IAm ſiquidem propitiè actum nobiſcum : rebus enim non eſt confiſum gaudium. Frugalis apparatus, non modò corporis nudi veſtibus, ſed membris, imò animi ferè nudi corpore, ſatis eſt. Reliquum erit perſequi delectabilis huius artificij modum. Iacet in nobis tantæ operæ organum pretioſum; dicam, pretioſius mundo. Vilet tamen, quia torpet, aut vacat, quod ſolùm

lùm negotiaturum erat. Reliqua, cùm vacent, & superfluant nobis, exercemus, & ad officia lætitiæ vrgemus in cassum: cur illud vnum, quod necessarium est, libertatem voluntatis, otiari patimur? Quanti putabis esse posse velle, quæ libeant? Tanti, ac posse, quæcunque libeant. Tanti est libertas ad amandam, quanti potentia in amatam rem. Per illam fit homo suæ arbiter lætitiæ, & pacis. Licet fingere felicitatem pro libito: alioqui precaria fortuna, professum est infortunij. Non est quid dominans & violentum, gaudium, aut mœror vitæ: asseclæ sunt voluntatis, quæ, cùm libera sit, liberum est, quibus velit, gaudere. Vbi non erit liberum lætari, si in ipsa calce fortunæ, in falce mortis, in face inuidiæ, in omni miseriæ apparatu liberum est etiam seruis gaudere? Barbarus ille, (excidit aliud nomen, non potuit excidere gloria,) Hispanus ille obtruncator Asdrubalis, domini vltor, posthuma (rara auis) fide, qui retinuit nomen immortale sine nomine, comprehensus, inter cruciatus ipsos risu exultabat, quasi euasisset: ridebat patiens, quod deflebant videntes, quod inuidentes; atque amœnitate frontis toruitatem sæuientium terruit. Conditione seruus erat, opportunitate moribundus, loco odiosus, modo excruciatus: & tamen lætus, etiam sine voto; & tamen ridens, etiam sine parasito; nisi fallar, carnifices scurras habuit; tormenta excitabant cachinnum; calumniæ erant facetiæ. Si vicit libertas serui violentiam tormentorum, & in ipsis armis calami-

tatis gaudium ſuum potuit collocare, quæ violentia, quod telum fortunæ valebit intermittere, ſi fortiter nolimus? Adiungo regiam ſeruili cõditioni. Gelimeres, Vandalorum Rex, victus, vinctúſque cum cõiuge, cum liberis, cum familia, licentiam gaudendi habuit, & fortaſſe nunquam maiorem libertatem lætitiæ, ſine modeſtia. Ducebatur à Iuſtiniano in triumpho: cachinnanti tamen, & licenti diffluebat riſu. Putabatur alienatus mente præ dolore ſæuientis fortunæ: ſanum tamen ille ſe oſtendit. Rideo, inquit, fortunæ viciſſitudines, vt, qui modò Rex fuerim, iam ſeruiam. Negotium deſperatum habes, fortuna, ſi ridicula es, in quem tam ſeriò irata fuiſti. Quid præſumis poſſe luctum compellere, ſi tuæ artes, & vires riſui ſunt? Non ſolùm, cùm arrides, ridere facis; facis, & cùm excandes. Fœdus, & immodeſtus furentium geſtus faciliùs cachinnum mouent, quàm ſerena facies. Iam, ſi de cruciatibus, de infelicitate licet lætari, cur non ſaltem cum illis?

Cap. 35. Quid, quæſo, maius eſſet; libertas amandi, abominandíve quæcunque; an potentia efficiendi, fruendíque quæcumque amares, aut cuperes? Si volenti ſumptuoſum, & inſanum prætorium habitare, hoc ipſo enaſceretur ſuperba moles, conſtruerentur ſponte magnifica ædificia, cælatis fulta columnis, marmoreis diſtincta atriis, teſſellatis capacia cubilibus, bracteatis compta parietibus, vt votum eſſet, & exemplar, & artifex: ſi conſpatiari libuiſſet per amœniſſimos

mos hortos, Theſſala Tempe, ſubitò parturiret tibi humus Paradiſos, & Elyſia arua: ſi libeat liberalem eſſe, repente Lydij theſauri, lateres Crœſi, terram pondere ſuo fatigarent pro te: & ſic in reliquis cupiditatem ſuperaret facultas, deſideria euentus: omnem iſtam pernicem potentiam, hanc Mercurij virgam vincit libertas amandi; nec deſiderat voluntas ſuæ tranquillitati, & gaudio prætoria, Paradiſos, gazas: melior ſibi virgula diuina eſt: omnia habet, ſi nolit: vſusfructus vtriuſque eſt idem, non cruciari, & pax animi. Habita virga illa, caduceus pacificans. Verè dictum de Christo, qui omnia contemnere docuit:

Πτηνὰ πέδιλ' Ἑρμῆν, χρυσέην καὶ ἀφείλετο ῥαβδόν.

Priuauit Mercurium alatis talaribus, & aurea virga.

Virgam virtutis ipſe emiſit ex Sion. Minori pignore æquiualens pretium continet, qui contemnit: & compendioſè illis commodis perfrui licet, ſine ſtrepitu, ſine inuidia; tacita quadam, pacifica, ſubita, & felici, vt ſic dixerim, felicitate. Anguſta iactatio fuit illa Seueri: Omnia fui. Omnia ſum, dicat Vir. Omnia eſt, cui nihil deeſt. Sed rectè adiecit ille: Omnia fui, & nihil expedit. Oppoſitum dicas: Omnia ſum, & omninò expedit. Hippias, nobilis Sophiſta, cùm venit certamine Olympico Piſam, nihil eorum, quæ ſecum tulerat, aut emit, aut accepit: omnia ipſe ſibi propriis parauerat manibus, calceamenta, veſtes, geſtamina & ornamenta, quibus non indutus ſolùm, ſed ſplendidus fuit; interulam, tu-

nicam, purpurámque domi fecerat, balteum Babylonica pictura variegatum colorarat, annulum manus circulauerat, palam clauserat, vnionem scalpserat: omnia sibi fuit, textor, aurifex, sartor, faber, sutor, multiscius sui artifex. Non est, quòd inuideat animus tot artes: omnia pensat artificium voluntatis: ipsa sibi mensam Solis apponit: omnia sibi non facit, sed dat: maior gratia, labor minor. Laus Hippiæ fuit nihil ab alio expetiisse: sed negare non posset, à se laborem exorasse, à fortuna materiam, à natura tempus. Citò tamen sibi dat omnia (ideò gratiosior) qui nolit. Sine elaboratione habet, in quo diu laboratur efficiendo, angitur conseruando, timetur cauendo. Expertus hoc, qui fauore imperiali ab inopia ad summam opulentiam euectus, se querebatur insidiis sui Imperatoris somno, & otio priuatum. Quid ampliùs habet, qui diuitiis, aut insidiis potitur, si vtrisque vigilat? Quid exigeres ab ambitu ædium, ab amœnitate hortorum, ab affluentia diuitiarum, nisi gaudere? Hoc præstare potest voluntas sine tot adminiculis, & cum immunitate curarum seruandi, possidendi, prouehendi. Pereuntium enim amatorem rerum quodam miseriæ dilemmate intercipit necessaria calamitas, siue optet, siue possideat, siue donetur, siue multetur votis. Verissimè sanctus Prosper ait:

Seu caret optatis, seu fruitur, miser est.

Nihil puto interest marcere timoribus, an desideriis. Parum refert, propinetur cicuta aureo calice,

ſice, an fictili. Eamdem deſideria carenti, timores fruenti, miniſtrant triſtitiam. Quamobrem voluntas abſtemia fortunæ, & recta, ocyùs ad felicitatem venit ſuis irrita votis, quam praua compos: imò illa ſæpè, iſta nunquam. Non ſemper eſt felix voluntas impleta. Illam felicem puto, quæ impleri non expectat.

Lætitiam poſſeſſionis cùm habet, valet ex contemptu capere, ſi careat. Gaudium habendi cùm amauerit, poteſt compenſare non habendo, ſi faſtidierit. Commutet vota, commutauit gaudia. Facillimum eſt totius miſeriæ remedium, mutatio cupiditatis. Transferat deſiderium, & ſalua omnia fient. Qua parte ſæuit fortuna, eludat deſultoria libertate. Tranſultando præſtringemus miſeriam, eludemus ludentem fortunam. Æquè licet hæc cupere, ac odiſſe: æquè licet gaudere obtinendo, & carendo, pro præuio affectu. Licèt liberum non ſit habere, liberum eſt nolle: & perinde eſt poſſidere, ac non velle. Compendium cupiditatis ſupplet omnè impendium, & prodigalitatem fortunæ; cuius cornucopia vberior eſt inopia amata. Leuius eſt non acquirere, quàm amittere: facilius carere, & contemnere, quàm conſequi. Cur non eligimus, quod leuius, quod facilius, ſi magis ſecurum, ſi non minùs fortunatum? Semper manet ſemita aliqua, quæ paci, atque gaudio pateat. Si iter poſſidendi occluditur, via contemnendi eſt regia, & expedita ſemper. Nucleum ſuauem, etiam ſine putaminibus, accipies; cur non & lætitiam ſine

Cap. 36.

his, quæ illam continere putas? ſine lætis dico, quæ cortices ſunt lætitiæ,non lætitia: poteſt ſine illis eſſe. Delectatio ſequitur affectum, non res. Neſcit ſedere in poſſeſſione, aut priuatione rerum, donec voluntas hæreat, aut horreat. Si ita felix aliquis eſſet, vt quidquid videret, haberet, & poſſeſſionem cupitorum ſolùm oculis acciperet, non eſſet felicior, quàm qui poteſt, quidquid videt,non cupere. Stabilis fortuna eius eſt, cuius poſt currentem fortunam cupiditas non currit. Quid opus habes,palentur cupidines tuæ? Immobilis ſolùm eſt, qui aſſequitur felicitatem; iſtam dico, quæ ſine ſtrepitu eſt,quæ intus latet, quæ verè pax eſt, cuius es conſortio æmulus Diuinitatis. Non ſine magno ſacramento apoſtolicus,& cæleſtis Vir, S.Iuſtus, cuius meminit diuinus,Lucas, (vt puto cum Maximo, Monothelitarum maximo triumphatore,) pacem Dei ἀφθεγξίαν vocat, & ἐπὶ πᾶσαν γιγνωσκομένην πρόοδον, ἀκινησίαν. Silentij laus, patientiæ opus, quietis meta,pax eſt,& felicitas.

Silentium, ſiue inloquacitatem. Ad omnem progreſſionẽ, quæ cognoſcitur, immobilitatem.

Cap. 37.

O quàm citò,quàm pacificè,& ſine copiis,potes mundi,& rerum omnium potiri; imò prodigere, ſi deſpicias! Nondum dimidium Orbis adeptus fuit miles Macedo: ſi tu contemnis, dominus totius es, & renunciaſti aliis, contentus tibi, liberalis reliquis. Munificentia tua, Orbis eſt. Ad ſummum,regna dabat Alexander,non mundos, quos non niſi in votis habuit, & lacrymis; priúſque vidit Diogenem dominum omnium, dominum mundi, quàm ſe; & plus habuiſſe innocenter,

nocenter, & sine cæde, quàm inhumanè ipse, & tot cladibus. Quid post longam vsucapionem felicitatis, rerúmque crebrum vsum solet haberi, nisi fastidium, etiam iucundarum? Idem habet ante felicitatem, qui contemnit. Perinde est contemnere, ac diu felicem fuisse: par exitus vtrobique. Quot tacitos & maiores Alexandros libertas sua facit, qui mundum despiciunt, & vtendum concedunt aliis, id est, donant; nec digna se munera eius putant? Superat in hoc (æmula virtutis) auaritia fortunam: plura vota illa habet, quàm hæc dona. Nónne & superabit virtus plura contemnens, quam fortuna iactat, quàm neget? Inuentio auaritiæ est, post omnia posse optare aliquid. Sunt cupiditates, vt numeri: nulla est, post quam non sit alia. Idem hic mihi videtur dicendum, quod arguтè Seneca videns Neronem occidentem plurimos, quotquot de imperio cogitare existimabat. Dixit: Licet plurimos occidas, attamen non potes successorē tuum occidere. Ita est: etsi consequatur plurima cupiditas, non potest vltimum consequi, post quod non cupiat aliud. Virtutis autem ingenium est, post nihil habere omnia. Itaque libertas amandæ, non possessio rei amatæ, radix lætitiæ est. Multi plùs gauderent, si non haberent, quæ habent; quàm alij lætarentur obtinendo: cruciantur optando.

Quid rerum mutationem deploramus? Demus alicui fidam fortunam: importuna erit, & molesta, & non credo placituram. Ad nauseam *Cap. 38.*

 Samio

Samio tyranno fuit, qui solùm visus fortunæ partus; cæteri priuigni, aut alumni. Et tamen maternos fauores, quia continuos, ægrè tulit: doluit importunam felicitatem: voluit, aut reiicere, aut interpellare, abiecto pretiosiore annuli pignore, (reseruabantur odia posthuma:) non potuit. Volens perdidit, inuitus reperit. Vnus fuit, quem felicitas persequeretur, & inuaderet coràm, præter morem suum. Alioqui persequitur felices suos fortuna; sed cùm fugit, aut ducit illos. Demus ita ad gustum cum aliquo actum, vt prosperitati obligaretur: genus infelicitatis esset, alligatam felicitatem gestare, nec posse aliquando excutere. Hanc extraneam dico. Plures infelices se putarent, si necessariò futuri essent felices. Fuissent miseri, si necessariò Reges. Maius igitur est bonum, libertas cupiditatis, quàm prosperitatis necessitas: magis enim fortunat, posse contemni fortunam, quàm ipsa regna. Imperia multi recusarunt; alij, quia non potuerunt, miserrimos iudicarunt se; & hoc ipso fuerunt. Neminem fallit miseria: si putetur, est. Hoc ipso, quòd falleris, verissimè miser eris. Quidni miseriam putarunt feliciorem necessaria felicitate? Genucius exilium æternum anteposuit regno. Gordianus purpuram, nisi coactus instantibus gladiis, noluit accipere. Secundum rerum malum putauit imperium; secundam post mortem, duxit secundam fortunam; inter purpuram, & necem dubius fuit. Quæ miseria maior, quàm vbi fatum, & sceptrum de necessitate certant?

Dicam

Dicam iam non aliquem, qui recuſauit regnum:ſed,quod maius,matrem,quæ illud recuſauit filio. Luſitani in Regnum Ternatenſe Aërium puerum decennem elaturi, à matre quæſierunt:renuit illa primùm : deinde muliebribus armis,lacrymis,precibus, mox robuſtiùs amplexibus,& viribus,& denique maluit occidi,quàm filium Regem videre.Vnà è brachiis matris ereptus filius, & matri ereptus præcipitio ſpiritus. Adeò magnum infortunium eſt neceſſitas fortunæ. Vicit Philoſophia barbaræ fœminæ, Iauæ natione,ambitionem Romanæ Agrippinæ.Hæc voto imperium filij, ſuæ præpoſuit vitæ:illa maluit mori,quàm filium imperare. Gaudium ſancto Patriarchæ Iacobo ex nuntio viuentis Ioſephi temperatum fuit, vt illud ſuſtinere viuus poſſet, quòd ſimul annuntiaretur imperaſſe Ægyptiis. Nullam lætitiam hæc felicitas excitare potuit:ſibi ſufficere dixit, ſi adhuc Ioſeph, filius ſuus,viueret. Non ſeruiuit fortuna filij lætitiæ patris : deſeruiit tamen vitæ,ne vita filij parricida eſſet, vt fuit in Romana fœmina. Timuit prudens ſenex forſan, mutatos in aula filij mores:timuit certiùs mutabiles fortunæ. Neutrum nuntium ſeorſim ſuſtinere fortaſſe poſſet, aut gaudio, aut triſtitia victus : vtrumque ſuſtinuit viciſſim attemperatum. *Cap.39.*

Pluris igitur eſt libertas fortunæ, quàm ſi in te ſolum decoqueret illa totum patrimonium, & cum iureiurando repetendum negaret. Plura ſolùm poteſt fortuna dare; voluntas ſatis. Magnum *Cap.40.*

gnum intereſt diſcrimen inter plus, & ſatis habere: illud eſt limen cupiditatis, iſtud limes. Semper in veſtibulo cupiditatis eſt, qui cupit. Vndecumque incipitur, ſine vltima. Ex quauis cupidine ingreditur auaritia, etiam ingreſſa. In corpore infinito quamcumque partem aſſignes, æquè diſtabit à fine, ac priores. Vndique medium eſt, nullibi extremum. Quodlibet punctum eſt centrum. In medio iacet. Vaſtiſſima, infinitáque moles fit deſideriorum. Ex quolibet æquè diſtat terminus, quia nullus. In vnoquoque auaritia in centro eſt ſuo. Vndecumque ambitio in prima eſt linea. Vbi terminus nullus eſt, totum eſt initium. Adeò ſingularis genij eſt cupiditas, vt eius terminus nullibi ſit, & eius principium vbique. Poſt plura ſunt alia; poſt alia, omnia; poſt omnia reſtant auaritiæ vota; poſt ſatis, nullum. Diuino artificio fabricata eſt voluntas humana: in ea vna cuncta continentur, quia valet compenſare omnia, valet ſuperare. Peritia artis eſt, breui plura reſumere, & in cælatione exigui vnionis exprimere ingentem figuram ſuis abſolutam, ſuis magnam in paruo partibus, vt in Alexandri annulo. Maiori aſtutia elaborata voluntas, cùm vna ſit, plùs quàm omnia comprehendit. Ipſa eſt compendium gaudiorum; ſua tamen conſtantium magnitudine, & numero. Nihil opus habet mutuare à fortuna, quod non intus habeat; nihil deprecari, quod non queat eludere: cui mirabilior eſt vis, quàm annulo Gygis; nec minùs per eam ad regnum fortunæ ſcandere licet,

quàm

quàm ad Lydium. Palam annuli ſi ad ſe conuerteret Gyges, inuiſibilis fiebat, tutúſque: ſi à ſe ad extrinſeca auerteret, rarum immunitatis priuilegium amittebat omnibus patens, viſibilis etiam inuidentibus. Ita cupiditas, ſi in ſe reflectatur, quiſque ſecurus erit, inuiſibiliſque fortunæ ſuis illum non attacturæ iaculis, locupletiſſimum aſſequetur regnum: at, ſi ad exteriora conuertat, tunc ſcopus proponitur fortunæ, tunc conſpicuus & euidens rapidis exponitur telis. Adhuc incruentus & indemnis, miſer erit ſolo timore miſeriæ. Contra erit is, qui introuerſæ cupiditatis eſt: etiamſi non ſit aliud, de quo gaudeat, de ſecuritate gaudebit, inter cæca & volantia fulmina ſtomachatæ ſortis perpetuò ridens, & columis.

Anne mendacium, aut quid impoſſibile monebat Diuus Paulus, cùm ciues Theſſalonicæ hortabatur ſemper gaudere? Neſciebátne alloqui homines, an Deos? Si homines, mortaléſne, an immortales? Mortales planè nouerat, in quos gladius, furor, inuidia, inſidiæ, iniuriæ, curæ, morbi, & omnis denique miſeria ſæuit, & ſuarum virium facit non modò experimentum, ſed oſtentationem. Anne Epicureos aliquos, qui omnibus indulgentiis voluptatis reſiſterent tot copiis triſtitiæ? Non, niſi Chriſti diſcipulos, in quos ſuper omnia humani generis pericula adiectum eſt maius aliud, ipſum genus: in quos inſurgebant parentes, mundus, Infernus; qui nec ſui ſecuri ſunt; quibus omni voluptati vltimum vale, *Cap.41.*

vile,& æternum dicere opus erat;omnibus,quæ possidebant, nuntium mittere, maximè pro disciplina illa veteri, & nouitio feruore. Ad hæc sciebat,non quosuis, sed Thessalonicenses viros, tunc temporis bonorum suorum direptione, malorum inuidia,insidiisque non concussos, sed oppressos, nec tutos morte interminante superstitibus,de sublatis. Inter has machinas miseriæ, inter tot organa mœroris, inter tot torméta fortunæ,quid suasibile putauit, sine interpellatione gaudere. Opus istud indefessi gaudij,solius animi est. Quomodo hunc intercidere valebit fortuna,quem cædere non valet, nec cæsura videt? Nihil cum animo est illi. Inter mortalitatis iniurias ius quoddam immortalis tranquillitatis retinere potest, Deo immortali similis homo moriturus.

Cap.42. Deificum Philosophiæ munus censuit Hierocles, illiúsque studiosos dixit Deos mortales: Diuinitatis titulum tribuit ob similitudinem:addidit mortalitatis ob mutationem, & transultationem fortunæ,quæ, quia sinistra,inuitè adhuc bonos verberat impotenti sui illa manu, & errore impetus. Falsus est:æquo titulo Deïtatis, & immortalitatis æmulatione gestiunt. Independentia rerum, & sui solius suspensio mortales facit; immortales possessio suam sine vsurpatione interpellante pacem. Similis virtutis statua Deo æternitatem meretur. Vsurpo hoc dictum Procli à diuino Epiphanio, & Methodio traditum: quemadmodum Phidias, cum Pisæum simula

mulacrum fabricasset, oleum circum pedes effundi iussit coram ipsa statua, ex ebore enim erat; vt ipsam immortalem conseruaret non minùs summum illum rerum Artificem, quam manuarios, sui simulacri constantiam prouidisse. In ipsa similitudine interruptionis causa est. Quæ similitudo Dei? Immunitas fortunæ, & sufficientia sui. Hæc, quia casu immunis, stabilis; cuius quietem nec turbabit lex fati, nec illex fortuna interpellabit, nec seueritas mortis, nec leuitas fortis, nec seria vnius, nec ludibria alterius. Factitius Deus euadit misellus homo immuni, perennique beatitate, solius voluntatis inauguratione. Si ars aliqua esset, quæ homines in Reges efferret; si robur sub ingenium caderet; si elegantia, artuúmque proceritas industriæ pareret; si vis perspicax, aciésque mentis artificialis foret; quis pretio, quis labori parceret? quem non reddidisset largum auaritia, audacem cupiditas? Cur, quia inuentio non sit fortunæ, nec ars efficiendi Reges, dominósque terreni anguli; sed Deos Dynastas sui, fortunæ, mundi; torpemus, & impatientes lucro deificæ dignitatis sumus? Quæ mutatio nostri generis est, vt solùm Diuinitatem iam fastidiat cupiditas famelica omnium, nisi eius solùm, quo satiari potest? Vbi nunc est antiquus ille ardor primo coætaneus homini, cùm voluit esse sicut Deus? Supplicium est præsens, fastidium præteriti appetitus. Crimen fuit in scientia, & intellectu concupiscere Diuinitatem: virtus est in amore, & voluntate

conse

consequi. Tædium huius, pœna est illius auiditatis. Errauit Adam in modo, non in appetitu. Hoc patrimonio similitudinis suæ donauit Deus hominem, fœtum vltimum, velut Benjamin dilectum, & Bennoni charum, æquè filium dexteræ suæ, & doloris, exclamat S. Hilarius:

O felix animal nimiùm, cui dextra Tonantis
Est pater.

Dicam, ô felicius! cui dolor Dei est mater. Manibus suis fecit Deus hominem, doloribus refecit. Non igitur, quem sic dilexit, Benjamin, exhæredem relinquit: sed in similitudinis suæ portione hæreditaria instituit adeunda, non inflatione scientiæ, sed modestia voluntatis. Frustrà ad similitudinem diuinam natalitia humana celebrantur, si appetere, & imitari illam non liceret.

PROLEPSIS V.

In quo sit gaudium.

Cap. 43. QVoniam suæ alacritatis architectus esse quisque habilis est, ante elaborationis eius modum, oportebit, in quo pax animi, gaudiúmque sistat, præmittere. Gaudium est quoddam silentium appetitus; quædam modestia ambitionis; quoddam claustrum cupiditatis; quidam thronus iam confidentis affectus; quoddam sine fastidio epulum cordis; quædam præda voluntatis;

tatis; quædam mors desiderij; quidam auaritiæ limes; quædam contesseratio animi, & rerum; quædam adæquatio amoris, & rei amatæ; quædam societas voluntatis, & eius, quod optabat; quidam aspectus desiderati; quædam præsentia cupiti; quidam occursus quæsiti; quidam contactus; quidam amplexus boni: & denique, vt hæc complectar, quoddam Satis. Non totum tamen in rebus considet, vix pede altero contingit, quatenus sit nexus, & consensio earum atque voluntatis, quasi mutuo connictu, respectúque vicissim sibi respondentium, reciproco attractarum complexu, adæquato conuenientium implemento. Omne gaudij opificium hæc completio est, si nihil cauum restet voluntati. Qui gaudet, contentus dicitur: quia tunc gaudet voluntas, cùm continet quidquid capere valet, aut volet; id est, quidquid exoptare; velut calix, liquorem. O raram rem, aliquam fidam ex rebus lætitiam! Omnia præter Deum curta sunt voluntati, & grandi peccant paruitate.

Ad diuinam normam structa voluntas est. *Cap.* 44.
Quantumuis dilatentur, quantumuis inflentur, quantumuis explicentur hæc contracta, quæ vulgus bonorum titulo honorat, & super pedum digitos insurgant extremos, surrigant ceruicem, attollant frontem; minoris staturæ erunt, atque ex hac diligentia infirmiora, instabiliora, ridicula. Omnia minus sunt, si nostrum expandamus sinum: inæqualia nobis, nec implebunt. Vestis Zachæi adaptari non posset artubus Goliæ: nec

Gigantis

Gigantis calceum impleret pes paruuli. Si vastus Oceani alueus exsiccaretur, stilla aquæ non posset impleri. Anne cauum,quo potest capi Deus, occludet gutta vna mellis, aut flatus aëris, aut glebula luti? Quidquid, inquam, volupe sit,quo mulceat libido;quidquid honorificum, quo ambitio inflet; quidquid opulentum, quo conspurcet auaritia? Diuinis typis, iuxta Athanasium, efformata voluntas est. Non mirum,si minus illi sit,quidquid Deo est minus. Quomodo vasta illa inanitas, Deum exceptura, solidabitur rebus inanibus?Solo intus Deo contento contenta est. Solus,qui est omnia,quadrat cupiditati. Solum illum,qui sit omnia,dico: nam, nec omnia quadrabunt, nisi illud, quod sit solum,omnia. Iam aliquid maius est, quàm omnia;vnum, quod sit omnia. Addit super omnia gloriam simplicitatis,& in vnitate cunctorum adampliat virtutem, magnificat præstantiam, crescit in infinitatem. Vnio solùm satis est incremento, quid erit simplicitas? quid vnitas? quid ex vniuersis vnum non vnitum, sed vnitas? Non est, cur pingatur pusillus amor: super omnia est: cum Deo solo audet componi,séque cum illo metiri.

Cap.45. At legitimum licèt gaudium, genuináque satietas voluntatis, Deus solus sit; in cæteras inde dilabitur. Res viatica quædam & modesta lætitia, proludium & prælibamentum illius. Suus est propterea voluntatis vsus, & modus tranquillitatis: vt, licèt istis rebus prætereuntibus, properantibúsque ad interitum non sedeamus;

sistamus

sistamus tamen,& perfunctoria fungamur interim, factitiáque felicitate in hac vita, quæ saltem amarorem eius tergat, fortunam expiet, & inaniam voluntatis, si non repleat, expleat. Duplex quies humani cordis est, vna appetitus, altera motus eiusdem appetitus. Illam primam habere valemus, dum figimus cupiditatem in vno, determinamúsque, nec per rerum angulos oberramus vagi bonum reperturi. Intento tamen, inuentóque iam bono, tunc procedit motus appetitus ad fixum, statúmque aliquid, cuius deinceps peregrinatio suauis est: quia non sit error, sed iter. Magis tunc laborant, & anguntur viatores, cùm quærunt iter, non cùm itinerantur. Est in vitæ huius via sua quies, dum cupiditas non palatur. Aliud est quærere viam, aliud ire. Illud fatigat; quia inquietum, & incertum: istud etiam voluptatis causa sumimus; ante terminum solet etiam quiescere viator.

Verùm, nónne omnia nuper calumniati sumus, minora, curta, & pusilla, præ capacissimo voluntatis gremio? Quomodo inane illud immensum occupabunt? Vtique omnia exigua sunt; &, si cupiditas se aperiat, cuncta non opperient. Potest tamen sinus noster laxari, & stringi: explicari potest, potest complicari. Eâ astutiâ fabrefacta voluntas est, vt, licèt immensi sit fundi, arctari sciat, & minimis quibuscumque conuenire, adæquatam rebus fieri, hoc est, quietam. Duo, quæ inæqualia sunt, alterutro possunt modo pariari inuicem: si, aut maiori detrahatur, *Cap. 46.*

aut minori addatur: aut contrahendo illud, aut iſtud protrahendo. Non ſunt res tantæ, vt iactatum tolerent; faceſcent in nihilum: non ſunt tales, vt ſuſtinere onus poſſint; infirmæ ſunt: additamentum quodlibet grauabit, aut obruet. Remedium in voluntate erit: non è chalybe, aut ferro facta; è cera potiùs eſt: nata hîc miſeriis, & miſericordiæ: denſari poteſt; expandi poteſt, dilatari, & conſtringi: è materia ductili eſt, quę in ſe colligitur, & è ſe producitur arcana quadam virtute ex libertatis vi: nunc ampliatur, nunc reſumitur adæquatura ſe rebus pro cuiuſque magnitudine: ita ſinum eius conſtrictum occupant parua: licèt naturalem menſuram non compleant, explent artificialem; quod quieti alicui ſatis eſt. Hoc rarum eſt priuilegium libertatis, ſe accommodare minoribus; æquare, cui voluerit.

Cap.47. Felicitas infinita eſt, parem eſſe cupiditatem cupitis: non dico ob ambiguitatem magnitudinis; ſed, cùm æqua eſt cupiditati potentia. Infinitum quid eſt, finire vota: ipſe terminus cupiditatum immenſus eſt. Erramus tamen, cùm poſt interminabile oberramus; &, quod interminatum eſt, non quærimus. Quod tamen naturâ Deus, arte virtutis poteſt mortalis æmulari: & quod nequit potentia humana, poteſt abſtinentia. Igitur, cùm gaudium non in rebus commoretur, ſed in iſta ſtet conteſſeratione, & adimpletione, pro libidine voluntatis; quacumque re voluntas expleatur, hilaris & tranquilla manebit:

bit: quia plena, tam in labore, quàm in mollitie; tam in cruciatu, quàm in delinimento gauiſura. Æquè vtriſque compleri licet. Vrceus melle impleri poteſt, æquè ac felle: quodvis infundas, plenus erit. Siue pyxis aloën, ſiue ſaccharum capiat, vtroque opplebitur: ita rebus ſine delectu duris, blandíſve voluntas referta erit. Si ſe accommodat, conſtringit, & velut Heliſęus paruulo commetitur, dum nihil vltrà velit, quàm habet, aut habitura eſt; ſiue labor, dolórve; ſiue alia ærumna ſit maior. Nullus labor acerbus eſt patientibus, ſed nolentibus. Nequaquam putes extra fidem, moleſta, ærumnosáque lętitiam voluntatis poſſe alere: ipſis miſeriis poteſt nutriri felicitas. Nemo eſt miſer, qui ſua miſeria eſt contentus: potiùs, quòd ex voto in miſeria viuat, fortunatum dicam. Nullus eſt infelix ſenſu aliorum. Qui ſua conſcientia verè felix eſt, non erit falſo iudicio calamitoſus. Quis beatior, quàm qui agit ex votò ſuo, & res pro voto aguntur? Fabios, Camillos, Regulos paupertas & afflictio non moleſtarunt: quia non extra votum. Quid intereſt, quòd inops ſit, qui hoc vult eſſe? Quid refert, inglorius ſit, qui honorem reſpuit? quominùs lætiſſimus ſit, cùm id ſit, quod vult, plena & ſolidata voluntate? Deſideria ſunt rarefactiones, & productiones illius: at, ſi plena etiam abſinthij ſucco, gaudens perinde erit; expleri, gaudere eſt.

Cap. 48. Quid cauſæ fuit, quòd Attalus regiis deliciis, licentioribus, inquam, omiſſis, olitor maluiſſet

E 2 fieri,

fieri,& rusticam curam, quàm publicam gerere; hortos fodere, quàm in soliis sedere; germina serere, quàm imperare? Quid vt deinde ærariæ artis fabricæ vacasset, cui aurum vacabat, ærarium, & supellex, satis est dicere sua, Attalica? Laxauit cupiditatem regno & opibus gauisus, siue gauisurus, (vix aliud sui bonum diuitiæ, quàm spem præbent: semper bona est; hoc tamen ipso mala, quòd bona: hypocrisi enim laborat:) resumpsit verò, cùm ager placuit. Quid, quòd Cincinnatus honorem annuum voluit, continuum noluit? ampliauit illic, collegit hîc, cùm se ad rus collegit? Ibidem Africani ambitio desiuit: inglorio tunc quieuit tuta gloria laborum: ille in merendis honoribus præmia duxit, labores in recusandis. Æquè in vtroque laborauit, in merito, & in modestia, in qua maius meritum. Pro præmio fuit non cessare mereri. Tunc honos

Inferior virtute fuit, metuitque repulsam
Obuia maiestas. Doluit fortuna minorem
Se confessa viro. Magnum, delata potestas;
Maiorem, contempta probat.

Dignus solùm dignitate est ille, quo dignitas non est adhuc digna, sed candidata. Prouidentissimi isti è fortunæ palmis vltrò exilire elegerunt, quàm cadere, aut proiici. Cadere periculum, proiici contemptus, exilire virtus est. Hanc magnam felicitatem habuerunt, non vinci felicitate. O quàm magna virtus fugere fortunam, deinde resistere, maxima fugare! Robusti animi

est

est reluctari fortunæ, fortunati non cedere. Quid fecit Solonem recusare thronum? Pulcherrimum locum nouerat: sed, qui exitum non haberet; séque paucis, modicísque, vt peruiis, adaptauit. Quid Audentium abnuere imperium? Constrictio cupiditatis. Quid Seuerum inter blandimenta fortis, & adulatorum, in comitiis voluptatum, diuitiis, potentia, immunitate? Imperator erat, & nescio, an dignus non mori, quàm non nasci. Seueritas condemnabat natiuitatem, vtilitas publicæ rei mortalitatem. Quid, inquam, fecit, vt leguminibus contentus esset; & adeò assuetùs, vt carnem pro negato veneno sumpserit, qua expirauit? Accommodatio voluntatis. Nec aliud Antisthenem, Zenonem Cittieum lætos, vt ego ad summũ puto, vt ipsi, beatos in omni austeritate, siue miseria vitæ fecit.

Cap. 49. Nostros prætereo, qui modicis vixerunt contenti. Deo pleni erant, quid mirum, tanto hospite si omnis occupatus locus, aliis spatium rebus non linqueret? Quid mirum sit paruo contentus, in quo Deus contentus occupat multùm? Nihil apud se sustinent, cùm teneant, quod est omnia. Quid mirum, cælestis ille vir, Franciscus Lupius, nostri Ordinis clarum, non solùm miraculis, sed miseria sua decus, postquàm omnia reliquisset, cunctísque spoliatus præter se, quia non se nudum vidit, si pallium dedisset egenis? Neque enim satis erit paupertatis amans, cui non exunget amor in pauperes. Vbicumque res amata conspicitur, trahit, instar magnetis, corda. Vltra

humanam gloriam factum istud fuit: nam, si gloriatus Christus frustum dimidiati à Martino pallij coram Angelis ostentabat, & penè præsumebat, non honestiori purpura arrogans, sibíque augustus; ecquis gloriæ pretium æstimauit, cùm ad reliqua vltimæ misericordiæ, & paupertatis argumenta pallium Lupius adiecerit, quod in partes diuisit pauperibus, vt, licèt diuisum, ad plures veniret totum? Sed, quamuis vltima hæc gloria, non fuit vltima charitas, nec extrema paupertas: tunicam deinde scissam totiens donauit, quot in frusta dispertiuit. Nec dum hîc stetit virtus, quæ nescio qua arte cum summa inopia summam beneficentiam amicauit, vt nunquam defuisset homini munus, cui defuerunt omnia: tam est absque fundo, vel cum ingenio, miserationis ærarium. Quin, sicut extra gloriam iam eius misericordia abiit, ita extra viuos. Cadauer nudum mox videns exuit se subucula restanti, & decenter humat. Imitatus Martini officia in viuos, superauit Bessarionis charitatem in mortuos, qui superhumerale dedit defuncto. Aliquid magis necéssarium donatum à Lupio video, Martini, & Bessarionis laudem in se cumulante. Quid appellem hominem adeò subsistentem sibi, secúmque? Fortasse prouocatorem Pauli, cùm vltra disciplinam suam, etiam ea, quibus indueretur, non reseruauit; nullis, quibus tegeretur, contentus? An æmulum & repetitorem innocentiæ Adami: quia sola nuditatis sinceritate gauisus? An Dei familiarem, contribu-

lem,

lem, & diſcipulum: quia ſe ſolo, ſine adiacenti, lætus? Quid iam poſt omnia, poſt pallium, poſt tunicam, poſt induſium reſtabat, niſi ſe dare? Dedit, non ſe excuſauit: & cùm opibus non potuit, ſubueniebat operis: nudus vixit, nudus obiit, poſthuma adhuc virtute. Tam miſericors fuit, vt ipſe fieret miſerandus, non miſer: nam hoc eſt cordis negotium, non aſpectus. Licèt omnia reſpueret, refertus Deo erat. Paupertas nomen in illo amiſit: faciem potiùs miſeriæ habuit. Miſeria in illo ſubſtantiam amiſit: rem potiùs, & ſtatum beatitatis habuit. Non illum dumtaxat amor inopiæ; ſed copia amoris inſtigabat.

Prætermitto igitur Viros ſimiles, qui reiecêre magna omnia, ob anguſtias voluntatis non conſtrictæ ad exigua, ſed expanſæ; plenæ tamen diuino Spiritu, aliud minimè capturæ. Illos commemoraui Deo inanes: & tamen voluntatis artificio non capiebant, in quod inhiat, & panditur cupiditas vulgaris: ſe enim conſtringebant, & adæquabant paucis, & licèt vacui, obturabantur: laxamenta enim, & caua cupiditatum, ſunt ferarum ſæuientium caueæ, curarum, mœrorum: nec alia voluntas miſera eſt, niſi inanis, id eſt, cupida. Solùm cupidines cor angunt, quatenus partem eius vacuefaciunt; fragilem voluntatem reddunt, pumicoſam, carioſam: caries enim voluntatis, cupiditas eſt: non minùs illam, quàm ligna, ſuus perdit morbus. Quid deſiderium putas, niſi voluntatis hiatum? Hiare cupientes dicimus: hæc cauſa triſtitiæ. Corporis *Cap. 50.*

dolor, diuiſio eſt partium vnitarum:ita & animi dolor, vniti cordis ſciſſura, quæ cauum aliquid efficiat. Inanis ventriculus officina eſt famis: ſic deſiderium, eſuries amoris eſt impatientiſſima, quæ, cùm reſtat aliquid depletum, angit animum. Exigua mala corrumpunt magna bona: gutta aceti perdit vaſculum nobiliſſimi meri. In hoc maligna indoles cupiditatis: vna ſola corrumpit plura gaudia: per illam omnis diffluet lætitia. Sit licèt plena, & gaudens voluntas, inſurgat vna cupido, euacuatur tota hilaritas. Vrceus plenus aqua, ſi fiſſuram facias, inaneſcet ſtatim. Hiet deſiderio aliquo animus, illac profunditur lætitia. Res delicata, felicitas eſt; facilis miſeria. Miſer eris, ſi deſit aliquid; etiamſi omnia præter illud habeas. Vt ſis felix, nihil excipiendum eſt: omnia habere opus eſt, aut omnia contemnere: illud arduum eſt, iſtud ſuaſibile. Iſto tramite obuia felicitas eſt, & æquè facilis, licèt claudat omnia bona; miſeria verò ſit contenta vno malo.

CANON I.

Adæquare voluntatem facultati.

Cap. 51. ITaque gaudium non eſt incola rerum, neque cordis aduena. In adæquatione deſidet, vt ſic dicam, deſiderij, reíque deſideratæ, cùm poſſeſſionis iure fungitur amor. Itaque lætitia ex factitiis

tiis eſt. Nunc artificium iſtud ſcrutemur: nunc fidelis fortunæ raram fabricam noſcamus. Bifariam tantùm conſummatur opus: aut, ſi voluntati ſuppetat robur efficiendi, quidquid peroptauerit: aut patientia, ne optet, niſi quod factura eſt, aut pollens ſit efficere, comparibus voluntate, & facultate. Penè æquè videntur cliuum fortunæ aſcendere, æquè felicitatis verticem contingere, & qui poteſt, quæcumque vult; & qui non vult, niſi quæcumque poteſt. Prius illud iter nemini, niſi Deo, patet. Nota iſta Diuinitatis, vt ex Ariſtotele Arſenius prodit, exequi, quæ volet; ſicut & humanus character, exoptare, quod deſit. In illo ſublimi tramite nullum gradum licet homini ponere, ſi multùm aueat, cùm parum valeat. Tota proinde inopia virium faceſſet in copiam cupiditatum, atque penu mœrorum. Aliâ ſemitâ compendiosâ culmen iſtud licet ſubire, & diuinam felicitatem æmulari. Siue omnia habeas, ſiue nihil velis, quod non ſis habiturus; limes idem videtur, quies cupiditatis. Duplici via itur eódem. Si non potes exequi, quidquid velis; potes velle ſolùm, quod poſſis. Iſto etiam pacto adæquatur cupiditas votis. Pares ſimili erunt modo duæ paruæ virgæ eiuſdem quantitatis, atque duæ trabes æqualis longitudinis. Voluntas parum potentis exæquabitur optatis, ſi parum optet; ſicut & optantis multa, quia poteſt multa. Non eſt felicitas in nimiis, voluntate, & facultate; ſed in conſecutione, poſſeſſionéque cupitorum, in exæquatione volun-

tatis & voti; non in magnitudine, ſed in æqualitate. Sed hoc ipſo iam magnus eſt animus, quia æqualis. Quid intereſt, anguſta potentia ſit; ſi ſtricta cupiditas eſt, quominus par, tranquilla, plena, hoc eſt, læta ſit? Omne miſeriæ momentum iſtud eſt, defuiſſe voluntati, quod ſperauit, ſi ſtulta; quod exoptauit, ſi incontinens fuit. Quando manet amor, periit, quod amatur. Huius ſuperſtitis cupiditatis, huius quaſi pendulæ affectionis, vbi non eſt, in quo deſideat deſiderium, abortus eſt angor, miſeria, luctus, calamitas.

Cap. 52. Tot tamen malorum pharmacum eſt, non plus velle quàm poſſis. Nunquam ita euanebunt vota ſine ſpe vouenti. Eadem tunc ſecuritatis pignora, eadem fideiuſſio amoris, & rei amatæ erunt. Vtrumque eſt voluntatis peculium, vtrumque libertatis proles. Quod in cordis manu eſt; nemo eripere valet: nunquam elabi poteſt cum fortuna. At, ſi ita fidum eſt, & illud dumtaxat percupias, nullum in te triſtitia ius habet. Nemo poterit raptare, quod amas, cùm nemo auferre amorem poſſit. Idem vadimonium vtriuſque eſt, libertas tua; idem præſidium, voluntas: vtrumque in ſinu, in gremio habes: in amplexu tuo felicitas eſt. Beata eſt illa voluntas, quæ habet, quidquid vult; quia non vult, niſi quod poteſt. O nouum ſatietatis genus, ex ieiunio quæſitæ! Nolendo impletur cupiditas, inedia gliſcit; abſtinentia deſideriorum ſaturat voluntatem Quis non priuilegium naturæ maximum putaret ſatiari ſine cibo, ieiunando repleri? Nemo

mo tam gulæ ambactus, fidúſque, vt aliquando non ſentiat onus iſtud; doleat, & incuſet hoc, quod ventri ſoluimus, quotidianum vectigal vitæ; moleſtũ, quia non annuum, non menſtruum, ſed diarium, horarium video eſſe aliquibus; importunis exactionibus manè, meridie, noctu flagitatur: iniquum, prout plerique ſoluunt: ipſam vitam impendunt, inſumúntque, vt ſoluant: comeſturi vt viuant, viuunt ſolùm, vt comedant. Apicius, qui Capitolij vectigalia cœnas fecerat, plus ventri ſoluit, quàm Orbis vrbi. Qui, cùm æquis ſumptibus iam æs alienum prohiberet glutire ſeſtertia, veneno liguriuit mortem; ſiue, ne deſineret ſumptu ingenti vorare aliquid, ſit vel fatum, impenſis omnium rei pretioſiſſimæ, ſpiritus; ſiue deinceps reputans ſuperfluam vitam, ſine gula maxima: maluit reſtare abdomen, quàm ſpiritum. Maius, aut æquale feudum fundo eſt. Totam vitam occupat venter, interdum etiam temperatioribus: niſi labor, ſudor, angor, curæ tenuem victum non parant. Credo, vt hæc naturæ lex importuna & inſtans antiquaretur, facilè commutaremus voluptatem palati; & guſtui, quia moleſto, renunciaremus. Quid, ſi non tantùm eximeremur neceſſitate iſta veſcendi, vt bruta; ſed delectatio ciborum, & voluptas ſatietatis tranſigeretur in ieiunium, & abſtinentiam? Iam cum hac conditione libenter ſubſcriberet Geta ipſe ſuis literariis ferculis, quæ per alphabetum digerebat, quæ non poterat ſtomachus. Suffragarentur Clodius, & Maximinus,

clariores

clariores aluo, quàm imperio. Consentiret Astidamas, vnus omnium conuiuarum vicarius. At hic fauor & gratia non ventri fit, sed cordi: si abstineat, satiatur; sine desideriorum fame gustat.

Cap. 53. Quid potiùs eliges, ex inopia satietatem, aut ex copia esuriem, indigentiam, dolorem? Nihil habendo satiari potes. Omnia habendo adhuc eris famelicus. Si cum gutta extinguere sitim potes, cur vis ex fluuij alueo, aut Oceano acuere, & exsiccari? Si ex abstinentia saturaris, delectarísque, cur ex ingluuie mauis fastidire, aut esurire? Huius ingenij peruersi cupiditas est, vt, si nutrias, esuriat. Ouem, aiunt, morsam a lupo si quis edat, non satiari, sed laborare fame. Illud certius, quidquid fortuna mordere potest, non saturabit cor; esuriem potiùs acuet. Inedia reficitur appetitus, cùm petita negas. Postquàm plura concessisset Federicus Imperator importuno & instanti adhuc petitori, facetè respondit: Si tu non facis petendi finem, ego inueniam negandi principium. Hoc non dicat, sed agat, quisque sibi, cui negare sine pudore, aut querela potest. Nemo satisfaciet libidini, nisi non satisfaciendo. Plus sibi potest dare, quàm fortuna. Quid? Hæc cuiusque liberalitas in se tanta est, vt plus sibi det negando plura, quàm fortuna dando omnia. Iniustè pretium hominis taxatur ex his, quæ habet. Hoc pretium infelicium, & sterilium arborum est, quæ, cùm nullum ex se fructum gignant, tanti dumtaxat æstimantur, quanti lignum in trun-

co;

eo; tanti, ſcilicet, quantum habent. Humanum aliunde pretium eſt. Non ex iis, quæ habet; ſed, quæ fecit; ſed, quæ dedit: ſi tamen fecit benè dando; & altiùs omnium, ex his, quæ non habet, ſi libenter non habet. Laxior hinc æſtimatio, & pro dignitate erit. Habere ſolùm pauca quiſque poteſt: ſed non habere poteſt omnia. Valor hominis non minor eſt. Omnia valet, dum volet nihil.

Cap. 54.

Itaque prima lex tranquillitatis eſto, compoſitio voluntatis, & facultatis. Oportet diligenti acie inſpicere res, pluſquàm exta. Inde capi augurium certum fortunæ, aut infortunij debet: num, quæ appetitum ſolicitant, ex iis ſint, quæ pereant ſibi, an ex cenſu ſortis: illis confidere cor poſſumus: iſtis nihil eſt fidendum. Sufficit, quòd ſint fortunæ, vt infortunium timeamus: nam ſua

Subtexta malis bona ſunt, lacrymæq; ſequuntur
Vota.

Fauſtus rerum occurſus, opinio popularis, opulentum patrimonium, dignitas publica, delicatus victus, valetudo, robur, elegantia, amici, famulatus, priuſquàm occupent animum, inſpicienda ſunt, cuius factionis ſint, an fortunæ, an naturæ, an animi. Cùm conſtet fortunæ ſubeſſe, occludendæ ſunt fores cupiditati, ne in corde noſtro ſit, quidquid in manu non ſit. Cur hoſpitari vis, domíque recipere, quod illam ſit euerſurum? quod eximiam animi ſupellectilem,

lem, pacem, ſuffuraturum eſt? Famulum non admittes ad atria tua ſine fideiuſſione,& cautione: cur in penetrali pectoris, in larario animi, in foco amoris excipis, ſine vadimonio, aut compede, fures, homicidas? Cur poſſidere volumus, non quæ retinere modò non poſſumus; ſed nec habere? non, quæ manere modò; ſed quæ nec poſſunt non ire? Abiecit iſta dominia, ſiue famulatum dominantem Barbarus quidam Arabiæ,dominus proinde ſuæ lætitię,hilari ſemper,& corridenti vultu, placidus ad omnem geſtum fortunæ. Rogatus cauſam, cur nunquam triſtis eſſet; ſe nunquam reſpondit poſſediſſe, ob quod amiſſum dolere, aut triſtis eſſe debuerit. Scilicet, nulla iſta crepundia ſortis Vir ille ſua putauit,nec amiſſis perdere quicquam.

Cap. 55. Si alicui tam liberaliter indultum, vt omnia illi fortunæ armaria, omnes loculi panderentur, omnia eius obiectarentur dona, & quæque auarorum vota exquiſita, vt legeret, quæ, & quot voluiſſet,vnico dumtaxat dono excepto, hac lege,quòd ſi iſtud eligeret, nulla alia ſumere poſſet; ipſum tamen nunquam amiſſurum; ſin minùs plura poſſet capere, ſed amittenda cuncta: vniuerſa,opinor,relicturum, vt illud non amittendum haberet: mallet ſecuritatem fortunæ, quàm fortunas. Præter animi bonum, nihil ex omnibus ſecurum eſt,niſi iactura omnium. Cur expugnamus ſtatim maiori perdenda luctu, quàm inuenta gaudio, quàm quæſita labore? Non eſt cordati viri, exornare ſe alienis, quæ exigenda

exigenda ſunt nobis inopinis pro ſubita libidine domini. Quidquid noſtro non cedit arbitrio, alienum eſt, vita charorum, æſtimatio, opes, & quæque nos circumſtant mutuante fortuna, aut indulgente natura; corporis bona, valetudo, vires, artus, ipsáque manus in brachio, ipſi digiti in manu, non ſunt in manu noſtra. Nemo ita eſt dominus ſuæ dexteræ, aut pedis, vt illa nequeat ab hoſte truncari, & hic luxari. Nullum ius noſtrum retinere iſta poteſt: quare aliena puta, hoc ſolo titulo non amanda: quiſque enim ſua diligit; negligit, quæ aliórum.

Demus tamen fortunam tibi liberalem, non ſolùm confidentem; & dediſſe ſemel, non depoſuiſſe. Cur vis precariò viuere? Demus mutuum ſuum, non tantùm donum, ſed mancipium tuum feciſſe: parum tutum eſt mancipiorum ſeruitium. Aut tandem perduelles, aut ſtatim fugitiui, aut ſemper contumaces ſerui ſunt, nec niſi coacti placebunt. Nobilior eſt familia ingenuorum, & liberorum obſequium. Quæcunque in noſtra voluntate ſunt, & ab ea pendent, egregiè genita ſunt, libera, ingenua, filij matris liberæ, ipſius, inquam, libertatis: maternam conditionem ſequuntur. Cùm nulli homini, nec fortunæ ſubiiciantur; cùm nemo illa impedire, nihil obſtare valeat; nónne libera erunt? Quæ verò extra ſunt noſtræ voluntatis potentiam, mancipia fortunæ ſunt. Tam deeſt illis libertas, vt quiuis etiam ſeruus poſſit in ea, quidquid velit, facere: ſi vita eſt, tollere; ſi honos, detrahere; ſi diuitiæ, *Cap. 56.*

furari;

furari; ſi deliciæ, perdere. Quæ omnibus ſubiecta ſunt, libera non ſunt: quæ tot impedimentis ſubdita, non ſunt ingenua. Ne igitur confidamus abituris his, fugitiuiſque mancipiis: nec doleamus fugitis. Potiùs fugiturientes res mittamus. Dicat quiſque, quod Cynicus, cùm ſeruus ſuus Manes aufugiit: Turpe eſt Manem ſine Diogene viuere poſſe; Diogenem ſine Mane non poſſe. Poſſunt fortunæ bona ſine bono viro eſſe; poſſit vir bonus ſine fortunæ bonis. Turpe eſt, fortunam ſine ſapiente poſſe eſſe; & non poſſe ſapientem ſine fortuna. Turpe eſt, liberum hominem ſeruire ſeruis; nec poſſe non ſeruire, cùm liberè ſeruiat.

Cap. 57. Hoc itaque intereſt inter illa, quæ noſtræ ſubſunt libertati, & ea, quæ extra ſunt; quòd illa libera, hæc ſeruilia ſint. Quare, qui liber eſſe velit; nec velit, nec nolit, quæ in aliena ſunt facultate; fiet ſtatim ſeruus. Talis amor, chirographum emptionis erit, auctoramentum ſeruitutis. His nihilominùs tradimur ſine delectu rebus, his dominis ſeruis. Æqua inſania ac illius prodigi, qui equum conuoluto capite dimiſerat, & eius voluit eſſe, in quem primum in turba offenderet. Ius dominij fuit caſus: titulus ſeruitutis, neſcire, cui ſeruiret. Perinde cæci mancipamur rebus, vt nec herorum optionem velimus. Dixerim & de libidine noſtra, quod de libidinoſo cæco beatus Ennodius:

Nil videt, & rectum ſeruat iter ſcelerum.

Cùm imperio nati ſimus; quodam tamen cupiditatis

piditatis inſtinctu, etiamſi cęci eamus, rectà imus ad ſeruitutem viliſſimam : ſi quidem hæc, quæ extranea cordi ſunt, famulantia ſint. Titulum, qui laus humilitatis eſt ſummis Eccleſiæ Præſidibus, qui ſe his dedat, ad vilitatis improperium vſurpat. Prudenter Simplicius ſeruos ſeruorum dixit cupidos terrenorum. Adderem ipſe, & ſeruorum ſeruientium. Gloria eſt dici ſeruum ſeruorum Dei : ſed eſſe ſeruum ſeruorum fortunæ, aut Dæmonis, ignominia vltima. Expendamus multiplicatam ſeruitutem, amantium fortunæ bona, & quot gradibus ſeruiles ſint, & quotæ pareant ſubordinationi herorum : nec enim modò ſunt ſerui ſeruorum, ſed ſerui ſeruorum ſeruorum. Ipſi ſerui, quibus ſeruiunt, ſeruiunt aliis, qui ſeruiunt. Singuli amatores exteriorum binos dominos habent, qui ambo ſunt ſerui : vnus dominus internus, forinſecùs alter eſt. Irrationalis, brutúſque appetitus, cùm aduersùs rationem inſurgit, captiuam illam facit, ſéque captiuum ſimul cum illa tradit his externis heris, mancipiiſque fortunæ. Quin & hæc etiam potens domina impotenti ſui libidini ſeruit. At, quod propudioſum magis eſt, iſtud noſtrum multiplex ſeruitium liberum, aut libitum eſt nobis. Improborum herorum iuſſa ſerui etiam improbi inuitè exequuntur: nos libentes exequimur ea, quæ improbus appetitus cum damno noſtro imperat, & poſt externa fugientia impellit.

Refuga eſt omne bonum, quia ſeruile, peregrinum; *Cap. 5 S.*

grinum; quod è voluntate non oritur. Nihil in corde manet, quod ab eo non manat. Quàm citò aufugiit à Dionysio Siculum, a Tarquinio Romanum regnum? Dies satis: à mane ad noctem euanuit diadema. Scit & fortuna torpentes, & ignauos facere vigilantissimos Reges, insomnésque Magistratus, cùm non vltra diem. Scit fortuna, & post Solem oriri, & ante Solem occidere. Reuilius vno die Consul fuit: quis vigilantior, quàm qui somnum non vidit? cùm non esset Flamen, fuit Dialis? Gratias ageremus, si solùm refuga forent contenta vno vitio: sæpè viatici loco ferunt vitam possidentium, semper gaudium: est

Sæpè infelix magè corde superbo:
Prosperitas rebus grauius ruitura secundis.

præclarè admonet sanctus Paulinus. Anne retinuit ius aliquod post tot effusiones, & deliramenta sortis Polycrates? cuius cupiditati tam est adulata fortuna, vt semel vinceret, nisi plus dedisset, quàm cupiit ille: dedit, quæ noluit; dedit resistenti dare: præpes tandem elapsa felicitas secum abstulit vsque ad animam felicis, plus repetens, quàm deposuerat; fortasse compensatura vsuras alieni vsus: nec reliquit illi, nisi tignum, quo suspenderetur. Iustè quidem: alienis fuit vsus, vt propriis Fur fuit. Plures, quos fortuna superstites, non decam, operuit, sed obruit auro; defunctos non operuit humo: crudelior in morte, quàm in vita prodiga. Par Polycrati, atque Aman fuit: arrisit viuenti, morienti irrisit: lusit in

in vita, illuſit in morte: vterque alienis cor ále-bat. Idem ſuſpendij ſupplicium cæteris eſt hian-tibus hæc externa, his faribus felicitatis: penduli ſpe pereunt, quibus pro fune eſt capilius fortu-næ, quæ lapſa non minùs exanimabit, quàm la-queus. Plures amor felicitatis, non miſeros mo-dò fecit, ſed exanimes. Deficiente aura eius de-fecit illis ſpiritus præ dolore. Quos præſens pro-ſperitas vix lætitiam propinauit; abſens, aut abiens occidit. Repetitio rei amatæ, raptus ſuæ animæ fuit: nec enim ſunt negligentes mortis ſatellites, mœrores dilabentis felicitatis. Quan-tumuis hæreamus rebus, & noſter amor ſtrin-gat, non tam validè premit, quin tandem expri-mat fortuna. Etſi agglutinemur, etſi ligemur, ſi non poteſt tollere, reuellet maiori ſenſu noſtro. Robuſtum habet lacertum, ſua extrahet; trahat licèt pariter aliena. Quidquid conferat, referet, cùm libuerit; licèt ſimul auferat animam.

Noſtra non facimus hæc, amando: aliena ſem-per manent: nihil alienare fortunæ licet: ſatis eſt commodare. Si ſemel donaſſe videretur, actio integra eſſet reſcindenda, ius donationis. Scilicet, pupilla eſt: tanquam ætate minor, cùm confert, non transfert; dominium retinet, aut ius vindicationis: è ſuis ludicris pupillam diſces. *Cap. 59.*

Ludit, & eludit dando, negando manum.

inquit Philippus Abbas. Quid præterea quaſ-ſatis calamis incumbimus? His incumbit cala-mitas. Quid ſuperſtruimus molem felicitatis, ædes gaudij, fluidis cæmentis, quibus ſolùm ſtat

 ruina?

ruina? Quis agnoſcens quaſſationem arundinis, ſumet ad innitendum illi? Labant, labuntur, ruunt omnia iſta, & diruunt nos. Periculum infirmæ conſiſtentiæ agnoſcimus, imò timemus; & tamen amamus illa. Timor noſter accuſat amorem noſtrum, quòd amemus, de quibus timeamus. Cùm timet quis, aut dolet elapſam fortunam, duo repugnantia iungit; & noſſe ſe imbecillitatem, vilitatem proinde rerum; & nihilominùs diligere, & reclinare illis. Si alterutrum deeſſet, haud, puto, triſtaretur. Si non diligeret illas, aut non nouiſſet vilem, moribundámque earum conditionem, nequaquam illis pereuntibus anxius, mœſtúsque foret. At, quis videns perire, quæ amauit, dolet perire, & non potiùs erubet amaſſe, ſolatur doceri? Rudiſſimi enim cupiditate ſimus, etiam in iis, quæ ſcimus. Miramur deficere res, cùm prænoſçamus rerum defectum, miraculum diuturnitatem rati; &, vt Andronicus ait,

Mirum videtur, quod ſit factum diu.

Hæc admiratio diuturnitatis naſcitur ex præſumptione certa breuitatis. Cur antiqua in honore & reuerentia ſunt, cùm nouitas ex ſe placeat, niſi quia nouum putamus, vetuſtum eſſe, & extra rerum euentum cenſemus, durare? Nulla res perpetua, rara diuturna: aliquid maius rebus in diuturnitate ſuſpicamur. Quemadmodum in maiori pretio rara ſunt, quia accedunt Diuinitati viciniùs, quæ ſingularis eſt: ita etiam percolimus antiqua, quatenus veſtigium quoddam Dei exhibent,

exhibent,qui immortalis eſt, & quatenus ſingulare quid eſt,in hoc rerum alueo morari. Vſque adeò fortuna

permixta fluit,nec permanet vſquam;
Amiſitque fidem variando cuncta per omnes:
Non annis anni,non menſis menſibus vſque
Conueniunt,ſéque ipſe dies , aliámque relinquit,
Horáque non vlli ſimilis producitur horæ.

Igitur , priuſquàm in noſtrum tranſmigrent cor,diſcutiendæ ſunt, velut in telonio,res : euoluendæ , an ſint merces , & ſarcinæ fortunæ , ne repetantur:an ſint alienigenæ nobis , ne diſceſſu crucient ; ne veniant, vt tranſeant. Præſtaret hîc ſeuera illa Sinarum lex , omnes peregrinos , & extraneos ſui aditu regni interdicens capitali interminatione : ita vaſtum imperium pax ferè æterna ſeruauit , cùm alioquin non tantæ ſint fortunæ vires , vt copulet magnitudinem cum diuturnitate. Eò potentia breuior eſſe ſolet, quò grandior. Eadem ſancire voluntas debet , ſi pacem tutari velit : nihil alienum , nihil peregrinum admittat. Contrarium facimus:ſolùm hoſpites in corde excipimus:viatorum diuerſorium facimus prætorium Dei,ea amantes , quæ , quia noſtræ iuriſdictionis non ſint , citiùs nobis inſalutatis abeunt , quàm nos adeant. Pietas noſtri eſſet crudelitas Diomedæa, omnes iſtos obtruncare hoſpites. Iuuat idcircò noſtra inſpicere , & curare. Stultiſſimum eſt,alienis occupari contra voluntatem domini,propriáque negligere.Mente caret,qui eò mentẽ coniicit,vt diues , potenſ-

Cap.6o.

que fiat, vt lætè viuat. Studet facere proprium, quod alienum; & liberum, quod natura sua seruile. Ad iniustam litem appellat: contra se habet discrimina terræ, pericula maris, inuidentiam vicini, odium inimici, insidias grassantium, proditiones seruorum, incursiones latronum, inclementias cæli, volubilitatem temporum, legem mortis, licentiam illegis fortunæ; &, si nihil aliud, ipsam rerum infirmitatem nullo impellente ruiturarum: si hæc non satis, ipsam potentiam, prouidentiámque diuinam. Quis vnus audebit aduersùs tot æmulos certare? quis resistet solus tot copiis calamitatis extrahentibus imo è pectore cum rebus gaudium revulsum?

Cap.61. Bona animi, dona virtutis, egregia opera, rectæ cupiditates, hic census noster est, quæ nostræ parent voluntati: in hæc dominium dumtaxat habemus. Is rerum est dominus, qui, provt velit, aut nolit, dare, auferre, ponere, tollere potest. Nihil huiusmodi licet in supellectilem fortunæ: licet tamen in patrimonium virtutis. Illam nobis, nec dare, nec adimere possumus: tam benignè nobiscum actum est, vt, quidquid vile sit, alienum sit; quidquid pretiosum, nostrum. Licèt careamus alienis, pauperes non erimus; sed clariùs diuites defæcata opulentia: qua tamen priuabit nos libido opulentiæ, hiatus diuitiarum. Peculiare hîc, & maius periculum, quàm cæteris iacturis: nam amando non propria, propria amittimus. Proprium nostrum est rectus amor, honesta rerum appetitio; hoc bonum cuiusque est: perdimus

perdimus illud, exoptando aliena, & peregrina dona citò pœnitentis fortunæ. Hoc ipso, quòd aliunde, quàm ex nobis, tranquillitatem quærimus, amittimus. Hoc ipso, quòd appetimus externa, desinimus rectè appetere, quod est internum, id est, nostrum bonum. Geminum damnum est volentium, quæ in propria voluntate non sint, & frustratio gaudij alienarum rerum, & iactura propriorum bonorum. Ibi mœror: hîc quid deterius, pudor est.

CANON II.

Nec sperare, nec timere.

Alterum ex his Canoni nuper dicto rudimentum accedit. Pauoris, expectationísque immunitas, quæ in alienis fundis laborant, & nouales fortunæ volunt proscindere. Ama, agnosce, tene tuum, quod tuum est, rectas appetitiones, honestas actiones: agnosce alienum, quod alienum est; cætera, in quæ fortuna ludit, quibus in te sæuit: ita neque de Deo querulus, neque in homines iratus, neque pro rebus mœstus eris: ita neque calamitosum, neque infortunatum esse, in tua potestate erit. Quid hoc fortunatius? Calamitosus est, cui accidunt, quæ non vult; infortunatus, cui non accidunt, quæ vult. Clariùs, breuiúsque dicam fortasse. Calamitosus est, qui timet; infortunatus, *Cap.62.*

qui ſperat. Vtramque fortunæ aſtutiam intercipit,qui id ſolùm vult, quod ipſe ſolus poteſt: id non vult, quod ſola fortuna poteſt. Qui alacris ſemper, ablegatis ſpe,& timore,gaudium mundauit, egeſſit miſeriam, fortis aduersùs fortem caducam: ſed ideò & de noſtra imbecillitate fortiſſimam, in ſua conſtantia conſtantiſſimam. Inuictus,qui cum nulla re certauit,quam victam in ſua eſſe poteſtate non vidit.

Quid tantùm miſeri feros tyrannos
Mirantur,ſine viribus furentes?
Nec ſperes aliquid, nec extimeſcas:
Exarmaueris impotentis iram.
At,quiſquis trepidus pauet,vel optat,
Quòd non ſit ſtabilis, ſuique iuris,
Abiecit clypeum,locóque motus
Nectit,qua valeat trahi,catenam.

Columen mentis, & gaudium ibi eſt, vbi exulant metus,& cupiditas, præcipui fortunæ lictores, ſæui ſatellites. Noſtros animos, vt ſanctus Paulinus ait,

iugiter vrit
Defectus miſeri metus,& miſer ardor habendi.

Cap.63. Callido tamen viro,experti formidinis,expectationíſque, non accident, quæ non vult; nec quæ vult, non accident: compos voti ſemper, dum compos ſui: apud quem non aliud valet, niſi voluntas, & ratio, & quod iſta valent: cui proſpera omnia cadunt, cùm ſtent, quæ velit. Suam ſemper exequi voluntatem, felicitas eſt æmula Diuinitatis, & præponderat imperio Orbis.

Orbis. Plures vitam, regnúmque ſuæ poſtpoſuerunt libidini ancipitis, atque intutæ voluptatis. Quàm felix, qui curata gaudij fide, ſuum ſemper vidit votum, tam facile, tam gratuitum, vt nec vouiſſe opus ſit! qui, dum pauca vult, mavult eſſe ſui, quàm fortunæ! qui ſummam fortunam iudicat, ſine fortuna fortunatum eſſe, ſine fortunis locupletem! Non arca, ſed corde diuitiæ metiendæ ſunt. Non eſt vera opulentia res opinionis, ſed conſcientiæ; non alieni iudicij, ſed proprij. Animus, non fama, iudex eſt: mens cuiuſque, non ſermo hominum. Aliud eſt videri diuitem, aliud eſſe. Loculis plenis apparent diuitiæ, non iudicandæ ſunt. Etenim, qui plures filias maritandas habet, etſi ampliſſimi cenſus ſit, pauperem ſe putat; quomodo, qui infinitas habet cupiditates ſuſtentandas, quarum vni non ſufficit Orbis, habebitur diues? qui ſe non tantùm inopem, ſed indigum ſentit? Non eſt pauper, qui caret; ſed qui eget: nec eget, qui caret; ſed qui deſiderat. Pauper Socrates forum ingreſſus, Quàm multís, inquit, non egeo! Quia non deſiderabat. Locupletior eſt, & beatior, qui nulla cupit, nec ſperat, quàm qui habuerit omnia, quæ cupierat: gratis habet, & per compendium votorum, quod alter magnis ſaltem cupiditatum impenſis eſt mercatus.

Quid comparo incomparabilem virum? Ille *Cap.64.* ſolùm felix eſt, qui nihil cupit, nec expectat: at, qui omnia, quæ concupiuit, habet, ſolùm fortunatus eſt. Maius quid felicitas, quàm fortuna eſt.

Deus felix eſt, non fortunatus : at felix ideò non tam eſt, quòd habeat, quæ cupienda ſunt; ſed, quia nihil cupit. Illud ſupra fortunam habet, non quòd habeat, quæ cupiuit; ſed, quæ forent cupienda. Minùs felix eſt, qui fruitur, quæ expectauit cupiditas, quàm qui nihil expectauit. Iam & inter eos, qui exæquatas voluntatem, facultatémque habent, ſubtilibùs diſtinguendo, ſi qua ſit iuſta diſtinctio, præferam illum, qui vult ſolùm, quæ poterit; ei, qui poteſt omnia, quæ voluit. Si igitur ſpes adhuc fortunati, & ſecura, dicere poſſum, felix, minuit felicitatem; quantùm perdet vulgaris noſtra ſpes, quæ fortunæ eſt trochus; ſuccutitúrque comite timore, excutitur occurrente damno? Omnis doloris cardo eſt; quia habes, quod non vis; quia vis, quod non habes. Velle autem, quod habes; & nolle, quæ non habes; quis tam tyrannus eſt, vt interdixerit? quis tam potens, vt ſuſtulerit tibi? In tua manu eſt, in te eſt fortuna tua, ſi velis habenda, ſi nolis non habenda: non, ſi ſperes iſta, non timeas illa. Timor eſt intempeſtiuus dolor, quo, dum ante neceſſitatem angimur, vltra neceſſitatem affligimur. Mœror rei perditæ, & timor perituræ hoc diſtant, quòd iſte diutiùs torqueat; & quatenus immaturus dolor, metus eſt, ſit ſæpè acerbior.

***

CANON

CANON III.

Amor immutabilium, & mutabilitatis.

HInc & aliud occurſat præceptum (ſitve exceptio primi documenti) eſſe aliqua, etiam extra nos, exermia, innocentiáque cordi, quæ amare indemne ſit: in quæ, licèt nobis nihil liceat, amare ſummè licet ſecuro gaudio: quia ipſa ſecuriora ſint, gaudente potius defecturo, quàm ipſa. Hæc, quamuis in manu noſtra non ſint, poſſunt eſſe in corde. Cætera omnia, hoc ſolùm, quòd amantur, armantur in nos; &, quod mirum eſt, quæ minùs ſecura ſunt, ſecuriùs pugnant & cædunt: quò imbecilliora ſunt, magíſque infirma, fortiùs, citiúſque vulnerant ſua fuga. Magna ira fortunæ eſt, fragilia & arundinea contorquentis arma, potentíſque fortiſſimè percellere fugaci lacerto, ritus inſtar Parthici, quaſſatíſque contortis calamis, *Cap. 65.*

Sic vibrans animum fortunæ ludit arundo.

aptè dixit Abbas Philippus. Etenim amor infirmæ rei, eſt robur miſeriæ; amor ruinoſæ, eſt ruina felicitatis. Si quid ſtabile, fundatúmque ſit, ſecura huius cupido erit. Tuta itaque mens incumbet in amorem primæ mentis; æterna eſt. In hac columna figi lætitia poteſt. Huc omnem ſortem amoris, omnem aleam cordis mittamus. Sine alea ſortem ſortiemur, & fortunam veridicam. Quis ſummam pecuniæ mutuaturus,

rus, fidem debitoris non attendit, aut pignus non quærit? Omnis ſumma, omnis ſors animi, omnis cenſus mentis, amor eſt. Tantus es, & vales, quanti eſt, quod amas. Præuide, cui credas; ſi cautionem conſiſtentiæ præſtiterit. Sola æterna mens hanc fidem habet: huic ſolùm te credas.

Cap. 66.

Quis amne deuolutus rapido, inter aquas partim humatus, inter fluctus totus pugnax, dilabenti vndarum fluxu pariter fluens, ſi validam, fixámque arborem offendat, non apprehendet frondes? Solùm Deus quid ſtabile eſt, ſéque radicatum: hoc apprehenſo, ſolùm ſtabilimur: præterfluunt reliqua in hoc mundano alueo, & nos pari volutant, trahúntque fluore.

Celeri vides rotatu
Rapidos dies meare,
Fragiliſque membra mundi
Minui, perire, labi.
Fugit omne, quod tenemus,
Neque fluxa habent recurſum,
Cupidáſque vana mentes
Specie trahunt inani.

Venuſtè iſta Diuus Paulinus: ſed ſignificanter Georgius Piſides:

Natura rerum talis eſt fluentium, Scenæ ſoror, conſanguineáque inſomnij: Omnis procella, nempe, typhi præterit.

Οὕτω πέφυκε τῶν ῥεόντων ἡ φύσις,
Σκηνῆς ἀδελφὴ, συγγενὴς ἐνυπνίων·
Παρέρχεται γὰρ πᾶς ὁ τοῦ τύφου σάλος.

Quis ergo turbine, & inquieto procellæ fluctu iactatus, inſulam ſi videat, non appellet? Naufragamur fluctuantibus rebus: ſola inſula ſecuritatis in hoc pelago mundi eſt, quod eminet, &

& manet Deus, ſuperior omnibus, æternus ante omnia. Huc ſaluandi, non Neptuno, ſed fortunæ aufugiant. Deus radix fœcundiſſima entium. Arboris folia ventus rapit, frondes quatit, truncos quandoque infringit, ſolam radicem immunem inuenies, quam non tantùm flatus non tangit, ſed nec videt. Decidunt omnia, niſi Deus. Mortalia ſunt cætera, quæ mortales amant, & amittenda; ſi non quotidie, certè vno die, vno momento omnia. Noſtra mors mortalia nobis omnia nobiſcum fecit: ſed ſæpè præcurrunt nos, & noſtram nos admonent conditionem exemplo ſui interitus. Nos tamen miramur mortem rerum, quia obliti noſtræ. Miramur, quòd moriantur, & pereant: quia, quòd eamus nos, & quò, mortis, ſcilicet, immemores ſumus.

Sapienter, mundi membra, monet ſapientiſſimus Eccleſiaſtes, gyrare, & in circulos ſuos reuerti, vt rerum inconſtantiam ſummam, id eſt, conſtantem monſtraret. Nihil in rebus eſt firmum, niſi infirmitas; nec maior infirmitas poteſt eſſe, quàm quæ firmiter infirma eſt. Illuſtri documẽto oſtendit ſalubrem amoris eſcam, quæ, & qualia liceat extra nos amplecti, immutabilia, ſcilicet. In circulo commoto duo dumtaxat ſunt immota, quieta, ſtantia; punctum medium, & motus ipſe: in omni partium mutatione, ſolùm immutabile eſt ipſa mutabilitas, & centrum: ſicut in hac ſphæra Vniuerſi, eius punctum terra in æternum ſtat. In fortunæ rota vnicum dumtaxat punctum in medio conſiſtit: *Cap. 67.*

non

non aliter, nec alibi quietus eris, nisi huc te colligas, & ad minimum reducas; ibi tamen nimiùm dilataberis. Immensa illa, æternáque mens, istud centrum omnium est. Si illò accedere non potes, appropinqua: quò sunt propinquiores puncto medio circuli partes, magis quietæ sunt, lentióríque ambitu flectuntur. Si ad minimum non audes constringi, colligere ad mediocria. Partes mediæ in rota, licèt non veniant in sublime, nunquam terram contingunt. Pręstat mediocritas fortunæ: hæc nunquam venit ad solum: honorabilis hæc est, locum medium honoratior occupat. Alias partes, póstquàm in summum leuauerit, rotam vertit, & summa imis commutans apprimit, allidítque ad saxa, iísque incumbit totum suæ machinæ onus. Deinde post centrum, nihil est immobile, nisi mobilitas. Circularis enim commotio caret fine; in nullam contendit metam extra se: in eodem stans loco, inibi globus concitatur quietus: in eodem inquietatur spatio; perpetim, quia sine obice: firmus in eadem sede currit. Argutè hanc faciem rerum labentium, circulum dixit Helias Cretensis, quarum sola consistit inconstantia.

Cap. 68. Iam est quid extra te, quod tutò placere tibi possit: non fortuna mutabilis, sed mutabilitas, quæ immutabilis est. Habes, quid in rebus ames, mutationem. Habes, quomodo, si non hærens, sed contiguus sis. Diuersè se habent, quæ rotæ insunt, aut quæ adsunt: insunt paleæ, & lutum; adsunt saxa solida: illa voluit pariter rota; iuxta

ista

iſta duntaxat voluitur:illa tranſeunt pariter;per iſta ſolùm tranſit; manent quieta ſecus inquietam ſphæram;tanguntur,non feruntur. Præterfluat nos fortuna,non confluamus vnà, reſpiciamus illam, non ſuſpiciamus:ad ſummum valeat tangere, non tractare,minùs contrectare. Tormentum eſt inſtrumentum eius, & crudeliſſimum rotæ ſupplicium. Fortaſſe miraberis putatam fœminam, cùm fœminea, & miſericordia viſcera non agnoſcas,niſi fortè ob inconſtantem indolem,& ſubitam,terribilémque iram;ſed debilem cum iis,qui viri verè ſunt: paret enim viris, ideò muliebri geſtu conficta. Si igitur figaris ſuo inſtrumento, quid mirum, excrucieris? Abſcedamus, deſcendamus.

Extrinſecùs, velut pompam, videamus procedentem. Præſens dumtaxat facies nos afficiat, nec auidos futuri,nec inuidos præteriti:vt qui ad ſcenam, aut ſpectaculum ſedet, æquè iſtum delectat comœdia,atque tragœdia. Qui ſcenæ ſeruiunt, qui ſpectaculum ſui exhibent, laborant, non delectantur:qui vident,qui adſunt,gaudent. Si deforis eſſemus, vtraque fortunæ arte gauderemus: nec noſtra lætitia mutaretur, ſed tranſmutaretur: non abſcederet gaudium, ſed ſuccederet; ſtaret potiùs, ab vna re in aliam tranſfuga. Pereuntes res non ſequamur, ſed videamus currere, gaudeamúſque perire, velut qui intuetur beſtiarum,& gladiatorum ſpectacula,interim delectatur, cæde, fuga. Res deficiunt nobis; aut,quia abeunt; aut,quia pereunt. Si primum

Cap.69.

illud,

illud,cur inſequimur ea, quæ impatientia noſtri amoris ſunt? Si pereunt, non tanti fiant, vt debeant noſtro parentari fletu,& annuum luctum habere. Age gratias, te non periiſſe citiùs. Duplici ex capite mortales ſunt tibi res: pereunt, cùm pereunt; & pereunt tibi, cùm peris. Quid putas ex tuis immortale, ſi tu mortalis? Qui finem habet,nihil habet: vix enim habet id,quod eſt. Qui futurus non eſt, vix eſt, cùm eſt. Sed demus te manere, res ſolùm perire. Non decedunt ſine hærede: tranſeat ad ſucceſſorem gaudium,& pax.Tametſi defunctis integrum & elegans ſit patrimonium, veniet ad hæredem claudum, aut luſcum. Hæreditent noſtram pacem res: decedente vna, ius idem habeat altera ſuccedens, ſiue paupertas, ſiue morbus, ſiue ignominia. Non eſt lex, quæ inopem, aut ægrotum hæreditate excludat. Expiranti proſperitati ſancti Iob,quid ſucceſſit? non pauperies modò, ſed miſeria,quatuor fortunæ malleationibus ſubita, vt quinta & terribilior eſſet improuiſio. Vlcus deinde à planta pedis vſque ad verticem: contemptio denique, & ſiniſtra amicorum opinio Non obinde ſuam his negauit ſerenitatem, non ſua ablata felicitas; ſed tranſlata à ſecundis ad aduerſa, hæreditario iure. Adhuc in ipſa miſeria,necdum reduce felicitate,dicam, quod diuinus Zeno, in melius, felicitatis priſtinæ ſtatum diſſimulando, non perdidit,ſed mutauit. Vadat amor poſt fortunam,non poſt res fortunæ, vt ſequitur Heliotropium Solem, ad ſuas conuer-

ſum

ſum vices. Illi dumtaxat obſequitur fortuna, qui fortunam ſine ſpe fortunæ ſequitur.

Conſtans animus nihil conſtanter amet inconſtantium: amet omnia, vt ſunt inconſtanter inconſtantia. Omnia de manu fortunæ capiat, licèt acerba & dura. Ariſtoteles, caricam porrigente Diogene, reputans ſententiam meditatum eſſe, niſi acciperet, ſumens inquit, Diogenem perdidiſſe caricam ſimul cum vſu. Sic illudes fortunam machinatam ludibrium tuum, meditatam dolorem tuum, ſi non admiſeris, quæ læua porrigit manu. Admitte, amittet arma ſua, ſimul cum vſu. Solùm poteſt nos triſtare, quia nolumus, quibus id vult. Fac velis, & ridens potes exclamare: Non magnus Diogenes, ſed magna fortuna! O potens, iam per me exermis! Si aliqua reiicienda ſunt, ſint, quæ vult accipi; iſta ſua purpurei corticis munera, delicias, &, quæ iis patrocinantur, diuitias. Quid hæc? Nazianzenus dicet: *Cap. 70.*

Σφαῖρα νέων παλάμαις ἀνταποπεμπομένη. *Pila iuuenũ manibus reciprocata.*

Colludere licet, & recutere fortunæ pilam ſuam, ſuo reiecto munere. Dum ludibundus es, non potes triſtis eſſe. Si vis, ne illudat te, lude cum illa, & ſtrenuè reiice, quidquid volatile, etiam aurum graue, iecerit. Sin minùs, ne apud te inualeſcat, cùm repetit. Friuola hæc bona friuolè mandanda ſunt; infirma infirmiter; ad nutum dominæ reddenda ante exactionem. Non expectes fortunam, vt eripiat. Tu eſto tibi fortuna: occupa ſuas vices: aufer tibi, quod ſublatura eſt: re-

linque omnia felici infortunio per manum tuam. Redimes fortaſſe te iactura tuarum rerum. Præuiderat Ariſtippus exacturam,& vltrà pro fœnore vitam,inſtantibus apparitoribus ſuis piratis : anticipauit ſolutionem abiecto in mari auro,inuitum & imprudentem ſimulans caſum. Conſuluit hoc ingenio ſaluti : vitalis iam fuit ſine nummo : ſoluit mutuum ſine vſura : pretium ſuæ vitæ non aurum fuit, alioquin etiam amittendum; ſed anticipatio. Æſtimet quiſque, quod ille tunc dixit : Satius eſt, vt hæc per Ariſtippum, quàm propter hæc pereat Ariſtippus. Tota victoria ichneumonis, & aſpidis, anticipatio eſt:ſic hominis,& fortunæ:vincit aggreſſor. Præuertis fortunam, & euertes, ſi præcurras. Cùm veniat,omnia acta videat:

Totum iam ſponte videbis
Anticipaſſe Dei famulos.

Hanc ſanctus Proſper cauſam putat aſſuefactæ, & cicuris tranquillitatis, ſecuræ, vt ſic dixerim, ſecuritatis. Non contrectanda ſunt iucunda, nec detrectanda grauia:æquabilis ad omnia ſis.

Cap.71. At, ſi adhuc tibi inuidiæ eſt nomen fortunæ, nec eius parere manui digneris, tolle vocem, Deum ſpecta. Fortunam vulgò appellamus. Ibi ſapiens Numinis ſtudium noſcit. Quiſque domi ſuæ iubet. Liceat Deo in ſuo mundo, quod licet ruſtico in ſua caſa : quidquid volet, aget. Suſtinuit toties noſtram malam voluntatem: ſuſtineamus quandoque ſuam bonam. Æquo animo filium accepit Abraham, & dabat; nec

triſtior

triſtior occidiſſet,quàm genuit. Non lætiori ferro arietem cecidit,quàm gnatum mactaret : à filio ad agnum tranſlatus idem vigor dextræ. Eleganter Zeno ait, nec mutatus vultus eius, cùm eſſet victima commutata. Cum tanta lætitia arietem obtulit,cum quanta obtulerat & filium: vbi enim fides fuit,non erat dolor. In illo ſacrificio ſolus Deus doluit;quia aliam victimam procurauit : nam Abraham cum filio ſic probatus à Deo eſt,vt non poſtulans, miſericordiam mereretur. Scilicet,ita paruit Deo, vt non appareret pater : immemor naturæ,memor officij. Ita obſecutus fuit, quòd mentiretur paternitatem, vt exhiberet ſeruitium. Primam dignitatem putauit,eſſe ſeruum Dei. Ita voluit ſeruire,vt obliuiſceretur genuiſſe.Det,quod libuerit,Deus. Sed amemus plùs donationem, quàm dona:quamuis & hæc amari poſſint, ſi æquè amentur. Eadem omnibus ratio amoris ineſt, non quòd ſint : ſed, quòd dentur.Sic,

Quidquid mittit,mella putare decet.

Diuinas illas & aureas manus, plenas hyacinthis dixit Salomon : quidquid illis deciderit, pretioſum erit, & vnio, non ſilex. Pretioſa paupertas eſt, pretioſus dolor, pretioſa depretiatio ipſa. Illinc elabuntur, vbi nihil, niſi pretium eſt. Quid ? Percuti videris, ſi vnio icit. Etſi egerat cruorem, non eliciet lacrymas. Lætum vulnus auaro erit, ſi fecit aurea gleba, vt cani lapidato oſſibus. Non minùs pretioſa manu verberat Deus, quàm locuples aratoris flagel-

lum. Argutè beatus Ennodius:

Dentibus argenti fuluum concluditur aurum:
Contemnat nullus verbera pulchra pati.

Exornat Deus amore ſupplicia : pretium ſummum eſt ſeueritatis diuinæ:

Quæ capiunt mundum iungit mens docta, flagellum
Exornans cenſu,nobilitate plagas.
Argenti, atque auri vapulat quicumque metallis.

Cæterùm Sapiens hyacinthos illas vocauit gemmas : quia mirè iuuent & exhilarent cor. Mors, & morbus, & anguſtia , quin & triſtitia ipſa lætabit nos, diuino illo dilapſa pugno. Ipſa miſeria cordialis erit, ſi ab illa manu accipias. Et natura, & ars Dei,beneficentia eſt. Perita eſt diuina dextra benefaciendi. Solent artifices,& pictores artem oſtentare in ſcorpione , vipera , atroci,fœdóque aliquo reptili potiùs , quàm in forma regia. Exhibetur quoque dexteritas diuinæ manus in ægris , & duris : ibi magis nitet : maius, inquam , ſi non fulget, latet beneficium. Ex his itaque conſtans erit , qui non amet inconſtantia,vt eſt ipſe;ſed,vt ſunt illa, inconſtanter.
Sic idem ipſe erit inter diuerſa.Varios fortunæ geſtus vno vultu ſpectabit ; & expectabit atroces,ridibundóſque ſereno.

***

EPI

EPISTASIS.

In alienis casibus dissimulanda est constantia.

SEd, quia in alienis iacturis latus Sapientis inuadit sors; cùm pectus, nec coràm, nec contigua manu possit, per tertium tunc molitur. Plùs, opinor, iusto viro laborandum est cum damnis alienis, quàm propriis. Etenim, cuius patientia passione non vincitur, compassione tentatur: quem non monet casus proprius, hunc præcipuè commouet alienus. Sapientis vitam, quoniam præcipua est, vtilissimam puta: non sibi tantùm, sed aliis quisque viuit: vitam imprudentium, qui adhuc sibi non viuunt, fideicommissam habet, velut tutor publicus vulgi. Eleganter Menander ait: *Cap. 72.*

Τοῦτ᾽ ἐστὶ τὸ ζῆν, οὐκ ἑαυτῷ ζῆν μόνον.

Quare illud est viuere, non sibi viuere solùm. Benè viuere, non est quid priuatum, & solitarij boni: in alios effluit sensus vitæ bonæ. Tutor ciuilis pupillorum ministrat fortunas: sapiens, qui tutor populorum naturalis est, etiam senum, fortunam curat alienam. Pretium propterea erit cuius moræ, quomodò in hac se gerat? An vultum mutare oporteat mutata, sæuientique rerum facie? Licet quidem mutare gestum, non animi, sed corporis; & sicca, virili, stabilique mente deflectere madidos oculos, maternum

Hoc est viuere, non sibi viuere tantùm.

deiicere vultum ad eos, qui se deiectos, miseróſque credunt. Inter lacrymas & lacrymatus felix tamen erit abſtinentia ſuæ cupiditatis, timoris, ſpei: & quamuis in aſylo fortunæ ſit, inde quia ſecurus impugnat illam, & iam in ſe victam ſtudet vincere in aliis; aperto bello in alienos campos copias ſuas educit; victricibus armis vbique inſequitur, &, vt Tzetzes ait, ἐυεργετῶν ἀνθρώπους, ἁπανταχοῦ θερίζων τὴν κακίαν. Cùm vim ſui animi alienum pectus minùs poſſe munire videat, ſtratagemate aggreditur ad ſolandum infortunatum, leuandúmque ſpe (altiſſimo omnium caſu) deiectum, & ſentientem, nondum contiguam, felicitatem grauem. Moleſtam ſarcinam Antiſthenes dixit bonum virum. Quis aſſentiet, niſi miſeri, dum ſine ſenſu miſeriæ manent? Sed hoc ipſo iam leuior vir bonus eſt, cùm illius ſentiant improbi moleſtiam, non ſuam. Grauior plaga eſt, quæ ſenſum adimit, quàm quæ dolorem incuſſit. At, ſi minuatur eorum miſeria, cùm noſcitur, séque miſeros inuiti vident, (parùm refert, non credant,) leuem, ſalutarémque tunc fatentur virtutem, & ab ea ſaltem aliena dextra ſubleuantur, capiúntque ſolatium. O leuamen totius humani generis, etiam eorum, quibus grauis eſt! Tua manus leuat repugnantem tibi, &

Benefaciens hominibus, vndequaque demetēs malitiam.

> *defectum fortè labore,*
> *Nilus vt Ægyptum, ſic tua lingua fouet:*

Etiam malos, quorum contactu nunquam tu puritas attaminata fuit, per bonos auxiliaris

Hoc

Hoc, quod de Bonegisso Duce cecinit Verantius, in omni alumno virtutis verum iudico; manu recreat, cōsilio fouet: quos ex sua palma excutiit fortuna, hos in sua excipit. Hinc aliter intelligo, quàm Philo, quod Iudæorū Legislator ait, sapientē graues manus habere. Quid mirū, si pendeant inde, qui sibi sunt graues, stulti, miseri, flentes?

Sed, vt hos leuet, necesse est flecti, & quodammodo blandiri miseriæ, vt repugnet. Proprium hoc constantis, & felicis est. Tutò hic potest tuta felicitate descendere, & se miscere miseris. Nemo immobilis manens rapidis deuoluto vndis succurret: nec si pariter fluctus eum inuoluat, trahet alterum. Aliud est deiici, aliud inclinari. Ne cadat, securus animus sit, & sepositus fortuna. Inclinari licet, vt erigamus alios. Nullus iacentem suscitabit, nisi inflexione sui. Oportet medicaturum affecto, quodammodo assentire affectui. Huius generis potio, solatium est, vt non sanet ægrotum, nisi simili morbo videat ægrotare Medicum: alioqui suspecta putatur, & potiùs quid veneni, quàm pharmacum propinari. Contraria conciliare opus est. Qui affectu opprimitur, negat fidem affectibus exempto: & qui affectu superatur, succumbenti alteri manum non valebit porrigere. Quare, qui affectis medetur, oportet, non habeatur affectibus, & monstret habere. Aliud est seruire illis, aliud dominari: aliud haberi, aliud habere. Debet non teneri soluturus alios. Moratam equitum turmam Musonianus videns inspecturorum quid

Cap. 75.

augurij capiendum ab occurrente alite;tanquam aliud agens tetendit arcum,confoſsámque prima ſagitta auem in terram dedit: tunc ridens ſocios arguit: parum inquit poſſe ab irrationabilibus conſilij, & opis capere, ſiquidem neſcirent,quæ ad ſe ipſa pertineant. Prius eſt ſibi cauiſſe,quàm aliis. Auxiliaturi manus in ſe initiatur: at niſi madida naufragum non redimet.

Cap.74. Quid, anne ſimulationem conſulimus? Nequaquam: lacrymas concedimus communes cum miſeris, non lacrymarum cauſam. Miſeri miſeriam deplorant: felix ille, & ſapiens, ipſos miſeros flet cum flentibus, quia malè flent;non mala, quæ flent: non flet fortunæ potentiam, ſed infirmitatem humanam. Lacrymantem Solonem reprehendit quidam, quòd defleret, cùm luctus non ſit fortunæ potio, nihílque prodeſſent lacrymæ. Hoc ploro, inquit,quòd nihil proſunt. Communem fletum habuit, non materiam.Id poteſt vir ſapiens,& horribilis,atróxque fortunæ deflere,quòd fleant mortales,cùm nihil proſit flere. Cùm mœſtum,eiulantémque videt, ſolùm ſe commouet, vt ſoletur illum, non vt putet malum pati calamitate deplorata ex his externis. Diſtinguit ſubtiliter, hominem illum non affligi caſu fortunæ, ſed opinione ſua: non enim infortunati ſimus,quia ſumus;ſed,quia putamus. Maius aliquod malum, quàm ipſum malum deplorat, non ferri malum; & plus patientiam,quàm patientem. Malum verum,quod ibi noſcit, eſt malum falſum ignorare. Hoc flet,

quòd

quòd defleatur. Qui ita dissimulat constantiam suam, non simulat sensum. Nequaquam impassibilem illum facimus; sed patientem, & compatientem, ipsius adhuc compassionis patientem. Licèt extra vulgus hominum mittamus, humanum volumus in vulgo. Non propterea interpellamus pacem, & serenitatem suam, hoc ipso, quòd flet; quia vult, & iustè vult. Non est turbidus, non anxius, non miser, imò felix, id est, sui erit, & sibi hilaritate arcana festiuus. Egregiè diuinus Ioannes Scholasticus, fletum proborum dixit animæ risum.

Cæterùm Gregorius Nazianzenus Cæsarium laudat fratrem cum larua seruientem aulæ. Intùs Anachoreta, coràm aulicus fuit. Præstat hac astutia negotiis (necessaria dico) committi, & pro rerum incursu cassidem componere, si necesse sit. Non est in iactu fortunæ directo, in iactura, inquam, propria: semper in hac placet nudus, sincerúsque vultus, & natiuus color, animi serenitas. Tam fortis animus sit, vt nudus spectet fortunam, nudus vincat, non tantùm sine armis, sed sine veste. In alieno discrimine, & salutari prætextu, quandoque id opportunum erit sine ignominia constantiæ virorum, imò sine iniuria inconstantiæ rerum, quarum bracteata inanitas est, superficie tenus: laruatæ sunt; non sunt, quod ostendunt: sic cum larua satisfacies. Non ampliùs iure exigent, quàm habent. Simulata sunt bona, & mala: non peccat, qui cum his dissimulatus sit. Sana intestina non habent: non licet

Cap. 75.

ob hæc præcordia tua ſana corrumpere. Intus pax ſuo in ſolio cordis ſerena & candida fulgeat; forinſecùs licèt veſtiatur fuſcus & feralis color. Nemo meliùs adulabitur mundo, nemo conformior, quàm qui ſolùm tradat faciem, reſeruet cor. Hæc indoles mundi, aſpectum dumtaxat ſine medulla præbere. Inſpice te; cætera inde coniicies: quotiens aliud, quàm videbaris, fuiſti? Omnis hic rerum curſus, omnis fortunæ ludicra feſtiuitas apparet mihi, laruatorum ludus, cùm per cohortes, obiecto vultu, ſtringente manu facem, curſum bini agitant: properant enim res,

Et quaſi curſores vitäi lampada tradunt.

Currunt & ſimulatæ: compar his fiet, qui ſaltem ſe diſſimulet.

Cap.76. Licet in amicorum cum amicis, in parentum cum fratribus, in beneficorum cum coalumnis temperatè deflere mortem, non perdere pacem. Summa illa Numinis indulgentia ita prouiſit: ſi malum videtur, larua eſt; in bonum cadet. Vt benè viuamus, ſuperfluit de nobis: non eſt, cur deſideremus aliquid, vt viuamus; & hoc ipſo, vt miſerè viuamus. Hęc optima conditio noſtra eſt, vt gratis ſit vita beata, non miſeria. Illa non rebus, imò nec cupiditatibus eget: quinimò hæ ſunt, quibus minùs egeat. Miſeria ſine deſiderio non eſt, nec datur ſine pretio cupiditatis. Suppetit ad id, quod maius eſt, lætam vitam; cur ad id, quod minus eſt, vitam, egenos nos, ſuperfluis putabimus? Dum fulmina fortunæ non valent concidere, & tam validè percellere voluntatem,

vt

vt illinc frusta resiliant, (quod non valebunt,) integra omnia nostra sunt, & suam integram pacem, cor integrum reseruat. Horridam hæc obiiciunt speciem; sed pueris dumtaxat. Reuelle fœdam cassidem mali, quæ atterret; inuenies inibi bonum. Decesśitne, qui tua, vt mater, sollicitabat; vt pater, prouidebat; vt soror, studebat? Fortasse præstantiora officia adnascentur ex hoc decessu: nunc latent. Parentes interdum, vt ludant cum dilectis infantibus, personam sumunt alienam, & deformem. Terrentur paruuli: sed statim reiecta larua inueniunt patrem, matrémve fuisse: rident tunc, assultántque in amplexus: astutiâ deinde notâ, repetitam iam non formidant personam: noscunt subinde latere matrem, aut nutricem; iam cum ipsa larua lusitant, matrem balbutiunt. Quem non terreret vis malorum sanctum Iob inuadens? vultus horridus, post liberorum, substantiæque iacturam vlcere pessimo iacere? Vbinam? Nosocomium illi sterquilinium fuit, vndique saniem fontificans, seu potiùs stagnans. Vermes pro piscatione duxit. Quæ malorum facies atrocior? Sed non pertimefecit virum, qui tam aberat, vt mala haberet, vt collætatus lusitaret scaturiente vermiculo. Detraxit rerum personatum gestum; inuenit ibi maiora bona, officiosa pietate; nec paternas curas, nec materna viscera, nec germana obsequia desiderabat. Putredini dixit: Pater es: mater mea, & soror mea, vermibus. Cortex ille malorum fuit; nucleus, substantiáque bonorum.

Velut

Velut pueri nucibus, his malis cruſtatis viri ludunt, obduri, infractique aduersùs calamitatem. Infringunt illam, & abiecto demum putamine medullam ſciunt edere ſuauem. Cùm itaque perſonata, & facialia ſint omnia, cum perſona & facie tenus, faciemus ſine iniuria ſatis.

Cap.77. Quid aliud monuit ciues Corinthi diuinus Paulus? Qui flent, inquit, tanquam non flentes; & qui gaudent, tanquam non gaudentes; & qui emunt, tanquam non poſſidentes; & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Figuratam, ſcilicet, larualémque ſocietatem cum mundo permittit: audias rationem; iuſtitiam iſtius agnoſces ſocietatis. Præterit, inquit, figura huius mundi. Figuram ſolùm, perſonámque obiectantes concito prætereunt curſu res, vadunt, currunt, tranſeunt. Quò? rogabis. Meta, nihilum eſt: euanent, non ſiſtunt, vt fumus è camino:

Omnia prætereunt, vt inanis in aëre fumus.

ait Dionyſius Lyrinenſis. Illis nos exhibeamus ſimiles, laruati etiam. In imagine, excursúque ſatisfaciamus, vt ipſa ſolùm nos volunt feſtinâ ſatisfacere ſpecie. Flere, & non flere; gaudere, & non gaudere; vti, & non vti; non compones, niſi larualiter aliud lateat, aliud pateat. Patent oculi pluentes imbres lacrymarum: latet animus delibutus muliebri riſu. Frons Heracliti foris; cor Democriti intus. Perſona animi, frons eſt. Siue fortaſſe aſpexit Paulus theatrales tunc temporum ritus, cùm perſonati mimi, & inſtructa ſcena mutatitiis, verſibilibus, ductilibúſque figuris,

ris,aliis post alias succedentibus; quæ, cùm,aut fabularum mutationes, aut Deorum aduentus, cum tonitribus repentinis erant futuri, procurrente præteribant versura,& specie exornationis primæ elapsæ, facies alia ostendebatur figuræ. Mundum,magnum puta theatrum; Magistrum Comediæ,Deum; mimos, homines;exornationes,figurásque scenæ,res istas decursu solùm apparentes,successione festinâ mutatorias.

Quid aliud maiestas Assyrij imperij fuit, nisi ductilis, tractitiáque figura scenæ? Præteriit: successit alia versura,regnum Medicum, & Persicum:hanc prætereuntem Macedonica potentia sequuta: euanuit etiam hæc figura subsequente Romana disparitura quoque. Non sunt immortalia regna mortalium; non digniora autoribus. Vbi nunc Ninus, Semiramis, Zames, Aralius?Vbi Arbaces,Mandanes,Sosarmon, Articarmines? Vbi Cyrus, Cambises,Darius,Xerxes? Vbi Alexander, Arideus, Cassander, Antipater? Vbi Antigonus, Ptolomæus? Vbi Iulius, Octauianus, Tiberius? Vbi magni isti Patriarchæ ambitionis, radices imbelles gloriæ Assyriæ,Medicæ,Persicæ,Macedonicæ, Asiaticæ, Syriacæ, Ægyptiæ, Romanæ? Vbi illi primores fastus, & libidinis pincernæ? Vbi primogeniti illi fortunæ,ante quos,vt passer ante miluum, siluit Orbis? Quomodo nunc de illis silet?Baleus,Armatrites,Altadas, Mamitus,Mancaleus, Sterus, Mamelus,Sparetus,Ascatades,Bellopares,Lampides, Lampares, Panyas, Mitreus, Tautanes,

Cap.78.

Tineus,

Tineus, Pyriciades, Ocrazapes, Sardanapalus: hic interitu notus, infamiâ famoſus: cæteri, nec vita, nec gloria: vix aliud quàm nomina, velut oſſa gloriæ, reliquerunt. Solùm eſt eorùm fuiſſe; ſolùm noſcimus tranſiiſſe. Ipſa nomina non agnoſces fortaſſe; nec ſunt multa: adeò ruinoſa res gloria; quam tamen ſolam non mortalem putant habere mortales. Falluntur: nec pignora ſui cadaueris, nec titulum ſui ſepulcri reliquit: iam mortalior eſt mortuis gloria mortalium. Illorum ſiquidem reſtant ſilentio oſſa, reſtant dentes poſt funus viuaces, poſt cineres immunes, poſt ignes frigidi. Fama tandem edentula fit, & ſine igne perit, imò ſine aëre, dum vox deeſt, cui vita eſt loqui. Laruata omnium felicitas præteriit: plurium ſine occipite euaſit, nec in ipſa fuga tergus oſtendit. Si imperia illa, hæc, inquam, onera orbis alleuata diſparuêre, quid fiet his, quas tractamus paleas rerum, feſtucas, pennulas? Illa regna ingentibus confixa vrbibus, earum coloniam mundum diceres: vrbes ipſas validis munitas mœnibus, non ariete, ſed nec fulminibus quaſſandas crederes: numeroſis exercitibus, quibus campi anguſtiæ erant, vniuerſum mortalium genus peregrinum putares: ſanctis, quod plus eſt, prudentiſſimíſque legibus, Oracula ſuſpicareris, & ſuſpiceres: non habuerunt pignora ſtatus, nec tueri hæc omnia inualuêre, quominùs fortunam ibi radicatam, non videremus reuulſam. Quomodo nos, ſicca, deciduáque folia noſtra, valido concuſſa flatu, tanquam æter-

na

na habemus? Subleuantur omnia, & suis ruinis à nobis attolluntur, tam felici, certóque cursu properant, vt non morentur casu; cadentia tunc magis elabuntur, currunt. Quidquid pretiosum est in mundo, inaurata nullitas, purpuratum nihilum est, sub persona in suum domicilium, interitum, procurrens. Properationem iniqua sui conscientia incitat, ne agnoscamus in mora, & discernamus laruam; pudeátque comprehensum agnitionis, comprehendentes amoris.

Itaque iure Paulus ex his rerum versibilibus, praetereuntibúsque figuris collegit, nos quoque licere personam obducere, vt suis theatrum constet officiis, simúsque Actores fabulae. Hi dum flent, non dolent; dum emunt, non possident; dum iubent, sine imperio sunt; dum vtuntur, sine vsu; dum obiurgantur, sine vindicta; dum obiurgant, sine ira: agunt, scilicet, alienam vitam: vtinam & nos. Eleganter pulchrum hominis canit Theologus, *Cap. 79.*

Ζώειν τ' ἀλλότριον ζωῆς βίον.

Quia nemo alienis rebus afficitur, qui vixerit alienam vitam sine affectu, id est, suus erit: omnia, vt histrio, fabulam putabit. Salutare istud consilium, etiam vt tibi consulas, cape, non ab aliquo Musonio, aut Telete, aut Epicteto, qui te histrionem quoque mundi, &, vt iste ait, hypocritam dramatis monet fieri. Cape ab ore Dei, à Doctore mundi, Paulo. Talem personam age, qualis à Magistro designetur, qualem ipse velit. Suprema illa, aeternáque Mens huius mundani *Viuere alienam vitam.*

dramatis

dramatis Magiſtra eſt, & Poëtria: illa perſonas inducit, & diſtribuit. Breuem dedit? non quæras longam: egenam? non petas regiam: quamlibet tribuerit, eam ingenioſè repręſenta. Tui muneris ſolùm eſt commiſſam perſonam aptè effingere, non eligere: hoc Magiſtri eſt. Si dedit agere mendicum, ægrotum, claudum, humilem, calamitoſum; hoc cura, vt benè agas, non vt aliud. Non eſt gloria Actoris fabulæ, quòd repræſentet auguſtiſſimum Principem; ſed, quòd benè. Maior laus eſt, ſi ſtultum, aut mendicum, aut flentem aptè ſimulet, quàm ſi Philoſophum, & Regem. Id etiam, tanquam bonus hiſtrio, qui non ſolùm benè Prologum, ſed & medium, & cataſtrophen fabulæ agit, cures primordia, medium, & finem vitæ rectè agere. Is optimus repræſentandi modus, ſi actione aptè exprimas idem, quod ore: ſi opere repræſentes doctrinam.

LIBER

LIBER SECVNDVS, DE ARTE VOLVNTATIS.

APPENDIX I.

Tolerantia, & temperantia rerum.

NVNC restituo me operæ. Insistam, & appendam alia. Sub *Cap. 1.* eamdem recutiam incudem ferrum idem. Plures ictus eunt extrà, plures irriti, vt aliqui certi angantur. Ad amoris modum redeo, quia fiam sibi, constantémque voluntatem velim. epetã partim eadem. Non vna, aut altera malatione clauus figitur, plures repetis, deinde entas, rursúsque recutis, donec firmum videris. Jeque tantùm erudire exopto virum, mallem icere. Breuis est doctrina beatæ, id est, bonæ itæ; ipsa tamen opus prolixum est, & difficile aderi, quod facile disci: omnium quippe res cillima, & in promptu est, bonum esse, si alia udiremur, quam Antisthenes dixit necessa-

 riam;

riam; ego addo omnium difficillimam diſciplinam, dediſcere mala. Alia iam appendam, ſiue expendam documenta conſequentia eorum, quæ diximus: ex quibus duas pacis & lætitiæ anſas inuenio, tolerantiam, & temperantiam: his regatur, quæ te reget benè, voluntas. Velut equorum gubernatio, fræno, & calcari conſtat: cohibe te in bonis, inſtiga te ad ferendum mala, & velut vmbraticum equum ſuper ipſa, quæ te atterrent, coge te gradi, peſſumdare; dediſces metum fortunæ, qui virtuti rudes facit. Tolerantia malorum, eſt temperantia bonorum. Non facile dicam, vtra maior ſit: illud certum, æquè oportere pati multa, ac velle pauca. Pauca tu potes, & multa in te poteſt fortuna, in quam maximè patientia potes maxima inter virtutes, quæ

vincit inermis,
Armatóſque ſolet vincere ſæpè viros.

Cap. 2.

Sicut non magni conſtat benè viuere, ſic nec diſcere. Duobus verbis reſumitur tota voluntatis ars, tolerantia, & temperantia. Hoc eſt omne pacis myſterium; Eleuſinum credes, ignotum niſi ſacris animis. Hi ſunt Lares tranquillitatis, Penates bonorum. Hanc Philoſophiæ ſummam cum Epicteto puta, ἀνέχου, καὶ ἀπέχου. Non obtinet, nec retinet gaudium, niſi qui ſuſtinet, & abſtinet. Hæc ſunt cardines quietis, & virtutis. Vt pacem obtineas, abſtine; vt retineas, ſuſtine. Rarus poſſeſſionis modus. Recuſando conſequeris, excipiendo conſeruas: recuſando crepundia fortunæ, excipiendo flagra. Hac ſolùm

ſuſtine, & abſtine.

diligen

diligentia Hieronicam fortunæ ſe putauit Diogenes. Cinxit pinu tempora, Iſthmica cæremonia, velut ſacrorum victor certaminum. Iuſſus, ne illegitimè honorem vſurparet, ſe reſpondit, duos Antagoniſtas viciſſe, voluptatem,& dolorem; illam, quia abſtinuit; hunc, quia ſuſtinuit. Ne imbellem te putes: habes temperantiam, & tolerantiam, egregia ſtratagemata aduersùs aſtutias,quibus in te molitur fors. Siue vi, ſiue dolo aggrediatur, omnia ſtudia ſua præuertis. Impetus, & illas iras repentinas non ſimulatas frangis tolerando: artes, & ſera, altáque odia,conſiliis, cunctatione (fortiſſimo armorum genere) armata temperando, dum furit. Syncerus eſt iracundorum, & ſine artificio motus. Statim dura,acerba,vt obuia & ſimplicia tela,& palam arma torquet. Dum odit, lenta eſt: non vi ſua contenta,inſidias tentat: dolos,& doloroſiſſimam miſeriam poſt felicitatem adornat felicitate. Omne ſuum tormentum, omnis apparatus & machina turbandis, deturbandis, inquam, nobis iſtud eſt: quia dat, quæ nolumus; negat, quæ volumus. Reſiſtis, ſi abſtineas his, ſuſtineas illa.

Cap. 5. Verùm hic geminus noſter morbus,quo grandi concepta propoſito aboritur cum felicitate virtus,inuersè nolle,& velle; faſtidire, & appetere:vtrumque abſurdiſſimè,præpoſterè. Appetimus intempeſtiuè, cùm neceſſaria eſt neceſſitas, quæ nihil aliud carenti eſt, quàm optare: appetimus,inquam, quando,& quæ fortuna non

fert. In Ianuario cerasa quærimus: ipsa se puniunt vota nostra: hyemat plerumque fortuna. Quid aliena concupiscis? Tempori seruiendum est, ne seruias fortunæ. Ægrotamus pica, velut grauidæ, quæ abominatione stomachi, & appetitu laborant, fastidiunt salubria, &, vt mireris, iucunda: appetunt absurdos cibos, siue non cibos, gypsum, cymeliam, carbones, sordes, in hyeme vernos fructus, in vere hybernos. Quid putas, est, abstinere, & sustinere? Opportunum fortunæ esse, scitè nolle, scitè velle, non cupere. Abstine igitur: alioqui, quid cupiendo facis, nisi dilatare limites fortunæ, extendere scopum suum? Licèt nolit, telis suis te attinget. Non interest, cæca sit, quominùs sagittaria certa: si scopus vbivis, si omnia sit, errare exoculatus nesciet. Etiam inuita aberrare illa vulnere non sciet in eum, cuius cupiditas per omnia oberrat. Sine collimatione ferit, si spes quocumque collimat. Nullum telum in cassum cadit in conferto agmine. Tantùm patet eius scopus, quantùm vota tua.

Cap. 4. Scias in dimidio voluntatis circa hæc externa, & quasi in contractiori arcu totam potentiam habere. Præsumere omnipotentiam posses, in tota, aut altera voluntatis parte, nec dimidiam: dicam penè nullam. Duo sunt libertatis membra, velle, & nolle; potentissimum hoc lacertum; infirma illa manus: quidquid non habes, nolle potes. Sed nemo potest habere, quidquid vult habere. Cùm nolis, potes in omnia; cùm vis,

vis, in nulla. Fortuita ſunt, paréntque fideliter fortunæ infidæ. O quantum ærarium eſt, quàm prouiſa panoplia aduersùs ſortem ſubitam hæc conciſa cupiditas! Quid angimur? Valemus aduersùs caſum, & nimiùm valemus, cùm dimidia præualeamus voluntate. Manca alterius manus ſufficit, & claudicans, vt ſic dixerim, aſſequitur refugam, alatámque felicitatem. Citò, certò, feliciúſque te locupletauit, quàm theſauri Crœſi: iſti mendicitas erunt coram te nihil volente, coram voluntate non mendica. Securè per illam diues es, ſiquidem es, cùm vis; nimirum, cùm nihil vis. Pauperem tunc facis fortunam. Quid maius optare potes, aut quando magis diues? Nihil in te habebit, nihil in ſe, quo tibi placere poſſit; fallere dico. Ditior eris Attalo, ſi Attalicam contemnas ſupellectilem, & potes. Maior vis quàm Midæ voluntati tuæ eſt: non eſt opus contactu, in abſentia plus valet: ſi quidem, cùm vis nihil velle, habes omnia, etiam quæ non videris: quid mirum, ſi quæ nec optaueris, aurea paupertate locuples? Egregiè Euſebius philoſophatur: Πλούσιον χρὴ νομίζειν τὸν ἡγεόμενον ἔχειν τὰ ἀρκέοντα· τὸν δὲ ἀεὶ ἐπιθυμέοντα προσκτήσασθαι καὶ πληθώρην μηδέποτε τῶν τοιούτων λαμβάνοντα, καὶ Μίδου πλουτέοι μᾶλλον, πένητα καλέω καὶ Ἶρον, οὗ κεῖνος ἐξ ἀνάγκης εἶχε ψυχὴν κεκτῆσθαι. Idem ait, φιλοχρηματίην ἄλογον τὰ κτώμενα ἀποβαλλόμενα μᾶλλον ἀνύσειεν, ἢ ὁ ἐφ' ἑκάστῃ ἡμέρῃ πλοῦτος, πλετος ἐπιγιγνόμενος. Quare ſolùm diues es, ſolùm omnia in voluntate poſſides; ſi quidem

Ille diues exiſtimãdus eſt, qui ſe ſatis poſſidere ſibi perſuaſit: cùm verò, qui partis ſemper adiicere properat, acquirendique ſaturitate nulla capitur, etſi Mida fuerit opulentior, pauperem, ac Irum appello, quo, ſcilicet, omninò non minùs eſt pauper in animo. Irrationabilẽ auaritiam citiùs conſument abiectæ res partæ, quàm creſcentes quotidie immenſæ opes,

omnia nolle in voluntate eſt. Vbicumque dixeris, ſufficit; vniuerſa habes. Quid dicam? Plus habes, quàm habere poſſis. Superfluunt tibi omnia. Si non credis habiturum, crede ſaltem tantumdem, aut maius habiturum, non indigere, ſuperuacua habere.

Cap.5.

Adeò immoderatus eſt vſus, ſiue immodica vſura temperantiæ. Nec minorem tolerantiæ puto. Eſt fortaſſe facilior: poſtquàm doctus abſtinere fueris, tunc benè ſuſtinere poteris. Ex cupiditate armatur impatientia, & ſpes noſtræ parturiunt timores. Abiice illas, & ſcies, aliquando poſſe iraſcentem fortunam cum gratulatione excipi, non tantùm cum patientia. Crates, ſiue Zeno, magnus quidem, quicumque ſit, aſpero Neptuno exoneraturus mercibus nauem libens, lætus opes ſuas in mare iecit, & gratias fortunæ agens, inquit:

Benè, ô Fortuna, bonorum mihi magiſtra.

Εὖ γ' ὦ τύχη, μοι τῶν καλῶν διδάσκαλε.

Tunc quoque dices ob ipſum infortunium fortunæ benedicens: Benè eſt, ô Fortuna, magiſtram te mihi exhibes boni. Euge, euge, curatrix ſolicita animi. Gratias ago, quòd venias reportatura, quod ego diu iam debuiſſem reſtituturus ad te mittere. Gratiam hanc à te habeo, quòd dediſti vſum, & tollis abuſum, nec pro vſu vſuram exigis. Me admones. Malo conſilium tuum, quàm gratiam. Intelligo, quid dicas. Ad frugem me colligam, ad virtutem, ad me, ad Deum. Priuilegio mecum vteris. Non tantùm citas ad virtutem, ſed cogis. Benè vectus ſum naui confra-

cta: inde integer curabo esse. Ecce & aliorum oblita es, quæ tollere potuisti, tuo iure stant omnia. Tot mihi dedisti, vt perderes memoriam. Ego bene recordor, & te monebo: cape adhuc aliqua tua, agnosce omnia præter me; nec digna humano animo puto, quæ tu adhuc contemnis. Vtinam sic cum fortuna ageremus, vt ille senex, grassantibus latronibus: Quæcumque, inquit, vobis videntur, tollite. Fecerunt ita, solo marsupio præter spem relicto, quod ille accepit, & insequutus illos, clamabat: Accipite etiam illud, quod tollere obliti estis. Fortasse istam comitatem mirata fortuna, etiam restituet omnia: restituerunt & prædones. Christianus reiiciat fortunæ nomen, & diuinam manum in his noscat, & osculetur.

Cap. 6. Si adhuc rapax & trux ingenium sortis non excusaueris, non erit, vnde iuste accuses illæsus. Tutò si te colligas sine voto, & spe, diminuta fortunæ præda, in ipso illius scopo & paupertate expectare sua iacula licet. Credo nullibi fortasse securiùs. Imperitum sagittatorem cùm vidisset Stratonicus, iuxta scopulum consedit, illic se ratus securiorem. Causam reddidit: Ne me feriat. Cæca fortuna dicitur, in scopo suo mane: illud minùs attinget, quod intentat. Quin cadant in te omnia iacula, incruentus manebis, dum sine cupiditate. Si telo primam ferri aciem perfregeris, nulla nocendi vis hastili manet. Cuspis fortunæ cupiditas est nostra, postquàm detraxeris illam, sine mucrone erunt sua arma: tu

ſine vulnere. Luſoria tela cruorem non guſtant.

Iam arbitror longa Epictetum epitome reſumpſiſſe Philoſophiam, cùm duo verba, Abſtine, & ſuſtine, dixerit eſſe. Superfluit dimidia oratio, altero verbo ſatis conſtat, Abſtine, dico. Nemo eſt, qui nihil velit, ſi nolit aliquid, præſertim quod habet. Hoc ſuſtinere, eſt, non velle, niſi quod tenes. Limpida itaque & alba cupiditatibus voluntas, leuem fortunæ ſarcinam ſentiet: ex ſe enim fortuna leuis eſt: ſed grauiores ſarcinâ ſuâ clitellas habet cupiditates humanas, ſine quibus nullum onus imponit nobis: nullum ſine deſideriorum clitellis incommodum accommodat: nihil nos onerat, niſi vota, quæ tamen mala plerumque inſcij, vnde onus veniat, multiplicamus, vt alleuiemur; excreſcente tamen miſeriæ pondere. Quidam ruſticus fatigatus ex aratione, regreſſurus in villam, aratrum aſello alligauit; inſuper aſcendit: ſed nimio grauatus onere aſellus progredi non poterat; tunc ille deſcendit, ſuíſque imponens humeris aratrum, iterum aſcendens ad aſellum inquit: Nunc procedere potes: non enim tu; ſed ego aratrum fero. Non iſto minùs ridiculi ſumus ruſtico. Cúras & cupiditates noſtras, quæ noſtrum non opprimunt, ſed obruunt gaudium, nouis curis & votis tueri & alleuiare ſtudemus. Nihil profectò aliud facimus, quàm integrum onus priſtinum retinere, & pondera nobis noua imponere. Donec toleramus cupiditates, ſumus nobis

into

intolerabiles ſine vlla adhuc fortunæ grauitate. Excutiamus illas, exoneremur ſpe: tunc ipſam fortunam leuem reperiemus, & nos, & illam ſuſtinebimus. Quæcumque ſuſtinere licet non ſuſtinenti futura; grauia profectò onera, quæ ſe mirè accommodant, vt nos grauent, ſuámque multitudinem aptè componunt, vt quæ tempus non capiet, capiat cor miſerum: pendentia enim non tantùm mala, ſed bona moleſta ſunt. Ex ipſis malis non tot poſſunt venire ſimul, quot poſſumus timere. Pauca ſunt pila, quæ vna vice mittere fortuna poteſt; & niſi adiuuaretur deſideriis noſtris, citò videremus exermẽ, & inani pharetra. Eſt itaque patientiæ matrix, abſtinentia cupiditatis, pari titulo, atque patientia malorum, & bonorum.

Cæterùm, cùm patientiam nomino, non dico rem ſimplicem. Non eſt patientia tantùm malorum, eſt & bonorum; & horum interdum difficilior. Illa eſt, cùm pateris: hæc, cùm agis. De iſta poſtmodum diſſeremus. Aliis diſtribuitur modis patientia: à diuino Ephrem trifariam: aliam dixit patientiam erga Deum; aliam erga Dæmonem; aliam erga homines. Ego quartam adiicio moleſtiſſimam, erga ſe. Siue in vniuerſum bifariam partior patientiam, & aliorum, & ſui. Iſta maior, quantùm diſtat ſuſtentare, quod reclinat, aut quod incumbit; ſuſtinere humero, aut tergore. Difficilius eſt ferre, quod ſupra nos eſt, quàm quod iuxta. Iumenta minùs poſſunt portare, quàm vehere: in vno homine ſatis habent, quod *Cap. 8.*

baiulent; ſed familiam trahunt. Omne momentum tranquillitatis, patientia eſt, magnum pacis ſacramentum, tuta ſecuritatis ara, præco & caduceus felicitatis. Quid iuuat, ſi cum exteris non confligimus, ſi inteſtinè affligimur tumultuante in ſe corde? Nobis ipſi pacifici ſimus, & trucidato appetitu patientes noſtræ triſtitiæ, noſtræ ádhuc impatientiæ, aliquando & patientiæ.

Cap. 9.

Quemadmodum nihil magis contingens, quàm pati; nihil reputa magis tibi neceſſarium, quàm patientia. Naturale omnium humanorum malorum medicamentum eſt, quo velut dictamo expellimus aciem, ferrúmque damnorum. Non iniquius actum nobiſcum, quàm cum feris. Aper hederam ſuam habet, draco ſylueſtrem lactucam, anguis marathrum, teſtudo culinam: aliis vicinior medela data eſt, ipſa membra: cani lingua balſamum eſt vulnerato. Hominibus vniuerſale pharmacum, ſilentium, & patientia eſt. Quid contingens pati, dixi? Iam emendo, neceſſarium eſt: quare neceſſariſſima patientia, qua ſolùm fit, ne patiaris, anticipata quadam dote. Impaſſibilis patienter patiendo fies. Invulnerabilis animus, niſi ſolùm impatientia eſt, velut Achilles calce. Nec maiorem artem patientiæ putes, quàm ſi non vltrò, ſaltem non inuitè pati. Compendio quodam ſe à labore, & ſuppliciis vitæ liberat, qui facilè tulit. Sponte feratur neceſſitas. Manus, pedes, artus reliqui, ſuis potiùs deficient muniis, quàm inefficaces & ſtupidi patiendo reddantur. Infirmi, mutili, penitùs

nitùs adhuc rescissi, non inepti fiunt passioni. Egregiè Herodes Sophista, dum podagra & chiragra laborabat, Cùm, inquit, edere oportet, manus non habeo; oportet progredi, non sunt mihi pedes; oportet dolere, tunc & pedes mihi sunt, & manus. Ita integri semper ad patiendum sumus. Satis hoc monstrat integritatem viri in patientia esse. Adeò necessarium est pati, vt deficientibus manibus, non deficiat pati manibus. Quid, rogabis, posse pati illis, sine illis? Dicam: Non habere, non posse illis pati. Nihil deest homini labori suo, etiamsi desint artus: imò hoc ipso minùs deest.

Cap. 10. Altè, & in medullas cordis demittenda vox Themanitæ illius: Homo nascitur ad laborem, & auis ad volatum. Intuere, quid desit volucribus, vt volent: totæ in hoc positæ sunt, rostro acuto vt scindant, proræ loco, aërem, alarum remigibus actuosæ, oblongioribus suo ordine pennulis, ex vtroque instructæ latere velut transtris, cauda claui instar est, qua flectuntur & gubernantur, pedibus collectitiis, digitis sparsis, vnguibus aduncis, quibus tanquam anchoris aptè hæreant suis portubus ramis. Licèt nunquam volare vidisses, hoc ipso quòd volucrum cerneres structuram, diceres ad volandum facta ista ætheris nauigia. Non minùs homo deuotus labori nascitur: intuere illum: nihil notabis deesse, vt patiatur; etsi multùm desit patientiæ. Tota hominis conditio in hoc videtur affabrè elaborata: rudis, vt laboret, vt pati possit: non instru-
ctus

ctus pennis, vt auis; ſed egenus, infirmus, nudus, exermis, adhuc ſui ſæpe deſtitutus. Vndique ſua nuditate, & egeſtate adornatus eſt paſſioni, vt auis cælo. Omnia obſeruabis, dum neque neceſſaria vitæ habere videas, habere neceſſaria, vt graue ſibi ſit vel viuere: quemadmodum paſſer leuitati ſuæ habet, quod neceſſe eſt. Id intereſt, quòd auibus deficere poſſint inſtrumenta volandi, non homini patiendi. Adeò fida natura eſt noſtræ conditioni, vt quod noſtra refert, non confiderit caſui. Ceruo currere deficiet, lupo prædari, leoni timeri, non homini poſſe pati. Maior rerum noſtrarum cura eſt. Non temerè nobis data defutura, ſi profutura.

Cap. 11. Vitæ humanæ primitiæ, fletus eſt; primi flores, lacrymæ: inde auſpicia ſumit. Non ante naſcitur homo, quàm patitur; imò de ipſo gemit ortu. Primum lucis tributum, pati eſt: inde per reliquas ætates pendenda ſua, vt Bleſenſis ait, vectigalia miſeriæ. Arbitror, qui hanc penſionem indignè fert, qui laborem recuſat, indigniùs æſtimare naturam digniſſimam, hominem dico, & hoc ipſo dignum, vt non ſit. Iniuriam dignitati humanæ facit, ſi dignam patientia non cenſeat; & minori, vili, inquam, ſe taxet præmio ſui. Ferat adultus, quod infans tulit; nec pudeat conſecrationis ſuæ, qui non priùs ſentit lucem, quàm dolorem. Hoc eſt primum, quod docetur, quod vltimò diſcitur. Omnia animalia ſuas ſtatim agnoſcunt vires: rudis homo naſcitur ad omnia, niſi ad lacrymas: ſed oportet erudiri ad lacryma-

rum causas. Omnia discere opus habet præter luctum. Omnia illi labore constant: solùm sponte habet lacrymare. Vnus homini fletus datus gratis; cætera non sine laborum pretio: sed datus fletus gratis; quia omnium laborum appendix, leuamen sit. Opportunum necessariis doloribus delinimentum adiungit natura, lacrymas. Istud præparauit oleum mitigandis fortunæ plagis, quas duriores sentimus sine hoc vnguento natiuo. Illa enim vulnera, quorum sensus non effluit per oculos, grauiùs feruntur. Puto iam naturale esse homini pati, cùm solus à natura habeat flere. Violenta est omnis vitæ huius felicitas externorum, & inuitus hic addititius fortunæ splendor, inde breuis est: nihil violentum, perpetuum. Modus naturalis hominis, pati est. Miseria creditur: sed sine patientia, fateor. Non deficit natura in necessariis; minùs prouidentia diuina, & gratia: nunquam igitur deficiet pati, necessarissimum humanæ vitæ. Inuenti sunt plures, qui non riserint; nemo, qui nunquam fleuerit. Ipse Democritus flendo est natus. Nemo sine labore, sine dolore nullus.

Cap. 12.

Cur, quæres, homo beatitudini vnicè deuotus nascitur ad laborem? Cur flendo se dedicat gaudio? Vnum istud animal capax felicitatis, cur capax duntaxat fletus? Nascitur ad virtutem, proximum felicitatis organum. Quare ad laborem, qui massa, &, vt sic dixerim, argilla virtutis est, nulla sine difficultatis elemento, nulla sine laboris emitur nummo? Neque paucorũ officio-

rum

rum materiam creant. Nisi homines essent indigi, vnde misericordia? nisi infirmi, vnde constantia? nisi dolentes, vnde fortitudo? nisi egeni, vnde liberalitas? imò nisi mortales, vnde immortalitas contempta morte? Iam fortasse tenes momentum collationis, cùm homo comparatur aui. Naturâ volucris pennis se attollit super humum: inde ima ista despectura, in cælestium vicinia degit: cùm ad terram se demittit, adhuc super nos, aut in arboribus diuersatur sublimis, aut super tecta nostra insidet quieta, aut in præruptis habitat secura, eminens aliquod semper affectat. Homo pariter cælo natus, & despicientiæ huius terreni puncti, illuc se euehit laboribus, velut alis assurgit suis aquila in æthera. O salutare consilium! ô diuinæ prouidentiæ studium, & inuentum! Eius nobis necessitas imponitur, cuius pretium nostra vota citare debet. Vtilitas necessitati eisdem colligatur catenis. Satis hoc ad patientiam. Scitè quidam Arabs inquit: Sepes tolerantiæ, vtilitas: namque vt necessaria sit nostra vtilitas, labor necessarius est. Quantumuis in alicuius sinum totam cornucopiam vacuefaciat fortuna semel prodiga sine pœnitentia, aliquando laborem & inopiam sentiet. Pompeius, & Darius siti afflicti fuerunt: tot fluuiorum domini, nihilominùs stillam optarunt. Torpuit aliquando Alexander frigore, qui ferè fuit dominus Solis, tantùm in domo sua Oriente valuit, vt nil, nisi vetare oriri, reliqua esset tyrannis.

Sunt

Cap. 13.

Sunt prætereà, quia neceſſarius labor, alij quoque labores neceſſarij, voluntarios dico. Elegans Philoſophus in hoc Euſebius ait: Πόνοι οἱ ἑκούσιοι πόνοισι τοῖς μετὰ ταῦτα ἀναγκαίοις ὥστε αὐτοὺς εὐπετεστέρους παρασκευασθῆναι προπονέονται. Sed iam in hoc remedium laborum vides patientiam. Qui vltrò patitur, non patitur, quod neceſſe eſt pati. Clauus clauum trudit. Morſus venenati applicito item veneno miteſcunt: ideò neceſſariis laboribus ſunt neceſſarij voluntarij, vt violenti non ſint inuiti. Sed nec graue foret, eſſe neceſſe pati, nec moleſta neceſſitas naturæ, niſi nos, vltra quod eſt, neceſſe fieremus neceſſitati, & miſeri. Mala augemus additamento noſtro; propter ineruditionem, ait Diphilus: qui etiam beatum monet, diſcere miſerias. Quid rationabilius mortali, quàm doceri mortalitatem ſuam, labores vitæ, quædam mortis lemmata? Quid ſalutarius, quàm diſcere periclitari, vt dediſcamus fortunæ reuerentiam, cuius omnia ferre onera debemus, ac ſi optaremus?

Voluntarij labores neceſſarij ſunt laboribus in poſterū euenturis: quos faciliùs tolerabit ille, qui ſponte ſua præxercitatus in ipſis fuerit.

Cap. 14.

Magnum rudimentum patientiæ eſt, volētem pati, ſin minùs expectantem. Mirum eſt, cùm nihil frequentiùs obuerſetur in vita, quàm labores, vix ſuaderi futuros: anteà dolemus, quàm poſſe credimus. Plerumque fidem miſeriæ noſtræ nihil nobis, niſi ipſa miſeria facit. Præparandus quoque animus eſt, interdum probandus, & infortuniis imponendus luſoriis. Nec Democritus audiendus. Dicebat: Si quæ ſunt

per

perpetienda, diſcere liceret, & non perpeti. Bonum eſſet diſcere: ſed, ſi perpetienda ſunt omninò, quid iuuat diſcere? perpeti enim neceſſe eſt. Ridiculum placitum, credo: ſi ſapuiſſet ipſe auctor, nihil aliud riſiſſet. Iuuat diſcere pati mala: ſed nos non malos fore. Iuuabit diſcere pati, ſi non vt mala non ſint, ſaltem ne mali ſimus: erimus impatientia. Præterquàm quòd ipſa mala vitamus; vulnera, plagas naturæ, fortunæ, furoris, alicui fortaſſe & ſui vitare non poſſumus: ſed hæc mala non ſunt, ſed vaginæ malorum. Mala inde contra ſe diſtringit, aut opinio noſtra, aut impatientia. Bion aiebat, magnum malum eſſe, non poſſe ferre malum. Abſque hoc nulli poteſt vita ſuauis eſſe, ad quod eruditio ſua eſt.

Cap. 15. Batuat itaque animus rudibus laboribus, velitationéque ſe inſtituat dolorum, vt ad ſeriam fortunæ manum, decretoriáſque iras callidè, & iam doctus plagas excipiat. Salluſtius quidam, qui Simplicij ætate vixit, accenſum carbonem nudo imponebat femori, & flatu ipſe ignem excitabat, periculum de ſe facturus, quouſque tolerare poſſet. Credo illum ignem extinxiſſe fulmina ardentis fortunæ. Si leuia fiunt, quæ præuidentur; leuiora erunt, quæ prægustantur; cùm iam ſubinde non timeantur. Sunt timores, dentes acutiores miſeriæ, quibus intolerabiles morſus ſentimus. Ineptè Sybarita ille, de quo ſcripſit Serinus, cauſam cenſuit Spartanæ fortitudinis. Lacedæmonem fortè fortuna

tuna peregrinatus adstupuit trucem illam disciplinam, quibus à pueris graui educabantur cruciatu: tunc nihil ipsos præstare dixit, quòd facilè mortem in bello obirent, ne ita viuere cogerentur. Nesciebat mollis homo, quantùm valeret labor contra laborem, & patientia aduersùs passionem. Constantia illa Spartana, non desperatio fuit, sed firmata patiendi virtus; quibus tantum dederunt voluntarij labores, vt non modò necessarios vitæ istos & vulgares sopirent, sed ipsam fati necessitatem occumbendo vincerent, in violentiam mortis violenti, dum non fecerunt inuitam morituris. Timidus veneni Mithridates assidua ciborum venenatione, tam innocens sibi omne virus fecit, vt nec volenti nocuerit: ipso se damno fecit securum, etiam à se; & in adiumentum vitæ, nocumentum torsit: illum aluit exitium. Simili sagacitate oportet ad insidias, nescio, an dicam naturæ, præstrui. Laboribus assuescere præstat aduersùs ipsos. Iuuabunt, quos timemus. Efficax patiendo præparatur vitæ antidotum, patientia.

Cap.16.

Tanti præterea est assiduus labor, vt pro constantia sit, & sincerissimam hanc fingat virtutem. Gladiatores & pugiles, perditi, barbaríque homines, si vel mediocriter exerciti, sine gemitu, sine gestu plagas accipere malebant, quàm ignominiosè declinare: si quando decumbebant confecti vulneribus, mittebant ad dominos, quid velint, vt satisfactum iis esset, velle decumbere; iusśique ferrum recipere, collum explicabant.

O fides ſeria in ludis ! ô fides ludorum in ſeriis diſcriminibus ! Non intereſt iam putes ludicram fortunam, ludóſque agere, quominùs ſeriò pareas cum fide immortali, vſque ad mortem dico. Stet ſapiens ad iuſſa : vt ingenuus gladiator mittat, renuntiet Deo, quid velit, ſatisfactum de ſe ſit, ſtare ad iugulum, velit magis plagam, quàm turpiter vitare. Sacrum certamen ſapientis & fortunæ eſt : datur in ſpectaculum mundo, Angelis, hominibus, dicatum Deo. Patiendo vincat æmulam. Glorioſiorem Olympicis palmam obſtinata dabat patientia, quę cedentium manus ſuſtinendo fatigauit. Sapientis eſt, omnem inimicam violentiam laſſare & vincere. Malè dixi, patiendo : ſed, patientia: iam non patiens, & neque percuſſus, nec percutiens victor. Hæc laus Melancomæ fuit, frequenter per totum diem decertabat : in vehementiſſimo anni tempore parem ſe duobus æmulis ſentiebat: alterum potuit antagoniſtam Solem ferre, tot manibus, quot radiis in æſtu pugnantem. Vtrumque tolerando vicit. Cùm victoriam citiùs obtinere cædendo valuiſſet, noluit, niſi cedendo. Plagis optimum quemque putauit à viliſſimo poſſe vinci ſi ita cadat. Eam rebatur veriſſimam victoriam cùm integer aduerſarius & abſque vulnere compellitur ſummitti. Tunc non à vulnere, ſed à ſemetipſo vinci.

Cap. 17. Igitur, quod potuit in gladiatoribus & pugilibus vitium, & ſpuria patientia, poterit in te legitima : & quod in Melancoma conſuetudo &

exe

xercitatio valuit, poterit in te etiam ratio. Quod ratio in Poſſidonio, poterit in te gratia: & ratia, quæ in Euſtachio plurimùm, in aliis ſatis ræualuit, non in te vno amiſit vires. Virtus uidem Dei in infirmitate perficitur, vtique ſui ericulum exhibens. Anne tollendo infirmitaem à te, aut te illam tolerante? Hoc puto. Exiua namque potentiæ gloria aduersùs rem inrmam eſſet; qualis aduersùs infirmitatem? Illa ſt magna virtus, quæ in animum pollet, rem beram, quem firmum cum infirmitate ſuſtenıt. Plus gloriatur virtus Dei poſſe in te, quàm ı infirmitatem tuam.

Cap. 18.

Verùm, ſi delicatius remedium quærimus, nec ıdibus audemus laboribus erudiri ad labores, ıltem ſpe pręparemur, aut expectatione. Aciem uam obtundunt mala ad obtutum noſtrum: ſed, uia inflectimur ad fauores fortunę, de qua ſēper enè cogitamus, etiamſi maledicamus, & malè t de nobis merita, inſperatos nos ſubito aſſultu tterent. Non eſt arduus aduersùs ardua apparaıs. Expectatio interdum ſufficiet, & quidem rei ıira, frequentíque fide venturæ, & quidem ſine ıora. Quid enim crebrius in vita euenit, quàm uentus extra votum? Sæpiùs in die quid doeas, quid ſaltem ſuſtineas, occurſat. Mirum, cùm is in die cibus contingat capi, vt tota die & via præparetur; & ad laborem, dolorem, triſtiam, quæ non duas modò in die horas, ſed anos continuos occupent, nunquam ſimus inſtruti. Cùm tam in manu noſtra ſit præparatio,

 quàm

quàm in fortunæ animaduersio? Narra, quot
vni stomacho requirantur, plusquàm sacrificio
Non se leui maiestate,nec quoquolibet ritu vul
Deus venter coli. Quot homines occupat, co
quos, lanios, piscatores, opiliones, venatores
Quot instrumenta,obelos,ahena,fidelias, caca
bos, vrnulas; tripodes, gabatas, mazonomos
pelues,scobinas,sartagines, patinas,& sexcent
alia vtensilia gulæ.Cui rei tantus apparatus?Vn
palato semel,aut bis, mulcendo. O inepti nos
ad voluptates paramur,& non ad laborem;h u
bis, sed fortasse,si non continuum,per momen
ta sustinendum. Quis ad aduentum hostis cer
tum securus & quietus erit, & ad familiaris for
tuitum occursum anxius? Quid, inquam, a
voluptatem nos pręstruimus,ad quietem ipsam
non ad laborem?Spondis munimur,culcitris,pu
luinaribus, sindonibus, stragulis; ad iucunda &
mollia armamur, somnium, victum, quia fre
quentia. Frequentiùs occurrit,quid durum sust
neas. Laboramus, vt sustineamus ventrem, &
tergus: cur non, vt sustineamus totos nos,con
ditionem nostram? Cur non laborabimus, n
laboremus? Delicatus nimis sensus est secur
acerbus dolor non putantis: validè casus deiic
sedentem: molestissimè fortuna lassa: quiescen
tem. Rudis & indoctus laborum impatienti
affligit & macerat animo inter ipsas blanditi
cupiditatis,in ipso voluptatum sinu,& quiete.

Cap.19. Æstimo impatientiam esse vigiliæ incub
nem, atque ephialtem vitæ. Molestissimus h
morbi

orbus(nec enim ſine ſua moleſtia quies noſtra
;, nec ſomnus ſine morbo,tam licet ſaltem ob
merum,cùm tempus vigiliæ non capiat,cede-
malis,& aliter quam repugnando quærere re-
entiam :) aggreditur morbus , inquam , iſte
ieſcentes , & pondere ſuo preſſos videtur op-
mere , præfocare,grauare ſine vllo onere,niſi
od ipſi imaginantur, & interdum

Tollunt clamorem,quaſi ſi iugulentur.

rurſus idem Lucretius ait:

Multi depugnant ,gemitúſque doloribus edunt,
Et quaſi Panthera morſu,ſæuíve leonis
Mandantur: magnis clamoribus omnia complent.
Multi mortem obeunt : multi de montibus altis,
Vt quaſi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur;& ex ſomno quaſi mentibus capti
Vix ad ſe redeunt permoti corporis æſtu.

hæc maior omnium moleſtia eſt ſine ſpe re-
dij irritis conatibus conari in imaginem pon-
s:

Nec quicquam auidos extendere curſus
Velle videmur,& in mediis conatibus ægri
Succidimus:non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires:nec vox,aut verba ſequuntur.

æ expreſſior impatientiæ imago grauiſſimè
mbentis, iis potiſſimùm, qui quieti & iner-
ſuæ incumbunt? Sine onere , niſi quod ipſi
nt, opprimuntur , clamant , frendent, repu-
nt caſſo conatu. Grauius onus ſentiunt , quò

magis ſuccutiunt; non excutiunt. Totum pon-
dus impatientium eſt, nolle pondus; reſiſtere. At
ſi aliquando euigilent ad ſe, & velint, quod ne-
ceſſe eſt, (vbi enim magis eſt rationabilis volun-
tas, quàm cùm magis irrationabilis neceſſitas?)
euanet grauitas illa. Non vi cum fortuna agen-
dum, ſed patientia; niſi quòd & huius ſumm
ſunt vires, portat omnia: etenim portat, quo
vult portare, & hoc ipſo quòd vult. Tulit Sam-
ſon portas ciuitatis Gazæ; pignus fortitudini
crinis fuit, quemadmodum & Pterelao, & N
ſo: magnum robur; ſed infirmæ ſecuritatis. Ce
tius eſt patienti pignus virium, non capillus
Dalila aliqua, aut Comethe, aut Scylla, muliet
& timida tondendus manu. Ipſum velle, ſecu
tas eſt roboris: hoc ipſo, quòd velit portare, n
tantùm poteſt, ſed portat. Humerus patienti
voluntas eſt. Facilis animi fortitudo, non mach
na, imò nec lacerto, ſed nec voto eget. Rob
virtutis extra ſe non eſt.

Cap. 20.

Sunt etiam labores neceſſarij, ſi non ipſi lab
ranti, aliis laboraturis. Pro communi Reipub
cæ cauſa etiam mortem ferendum eſt: pro p
blica totius noſtræ naturæ non nimis erit con
tionem naturæ. In exemplum interdum veniu
poteſt ferri, quidquid potuit. Detrahe inde, a
non multò minùs poteris ferre, quàm pot
alius? Ad documentum patientiæ, obfirmandá
que ruinoſam noſtram conditionem prou
æternæ mentis maternus amor, paternáque cu
per interualla, velut nodos, ad fragilis arundi

conſiſtentiam egregia documenta virorum, quibus fulciretur genus mortale, donec immortalis ipſe ſæculorum, vitæque Pater, in vita mortali naſceretur patientiæ & morti. Interim, ne ſine aliquo ſpeculo mundus eſſet, vicarios & præcurſores patientiæ ſuæ præmiſit. Primum in Abel titulum patientiæ, vt ait diuinus Aldhelmus, originalis dedicauit. Cui nimirùm? Innocentiæ, quaſi originali quodam iure, priuilegio potiùs in cæteris iuſtis hæreditaturæ pati, & patientiam. Nulli plus, nulli melius. Sed iam in hoc minùs patiuntur, quàm qui minùs deberent, probi & iuſti. Nemo ſanctiùs patitur, quàm quem iniquiùs pati videris. Repertor laborum Adam fuit, patientiæ Abel: vicinum remedium perhibetur. Peccati inuentum mala ſunt; innocentiæ verò tolerantia: ita vt res propria & peculium, charior & abundantior eſt iuſtis patientia. Cæterùm, ille clamor Abelis poſthumus, non impatiens fuit: non enim iracundè patientis cauſam diuina ira ita ad ſe aduocaret: ſed, vt inquit ſanctiſſimus Petrus Alexandrinus, Ἄβελ ὁ δίκαιος, ὃς ἀδίκως ἀποθανὼν πρῶτος πάντων ἀνθρώπων ἔδειξε τὰ σαθρὰ εἶναι τοῦ θανάτου τὰ θεμέλια· διὰ τοῦτο, καὶ ἀποθάνων ἔτι λαλεῖ. Ruinoſa fundamenta iecit mors in iuſto iniuſtè morienti, quæ ius ſolùm ex iniquitate habebat. Poſſet eiulare in ictu primo aberraſſe, auſpicatiùs in ſceleſto Caïn orſura. Meritò tamen per aliena, & mala fide poſſeſſionem mortalium mors accepit in iuſto & virgine, exterminanda iuſtiùs per iuſtum

Abel iuſtus, iniuſtè moriens, primus omnium hominum oſtẽdit, ruinoſa eſſe mortis fundamenta: propterea adhuc mortuus loquitur.

I 4 iuſto

iuſtorum virginem, ex virginibus patre & matre gemina natalitia natum. Ephrem dixit: Vlulat mors in ſuo initio. oſtendens, quem finem eſſet habitura. Etenim ardea quodam naturæ vaticinio tunc clangere & vlulare fertur, cùm emittitur à venatore falco occiſurus illam. Mortua eſt mors ab illo, in quem nihil habuit; quæ ſolùm locum habet, vbi peccatum eſt, vbi corruptio eſt.

Cap. 21. Alius nodus mundi ad conſtantiam, poſt ſpatium conſentaneum, poſitus Iob, qui debuit patientiam poſt felicitatem, & poſt innocentiam. Nullibi patientia lætior, & magis ſecum contenta, quàm in innocentibus. Vix idem contubernium probitas cum fortuna habet. Debuit coticula ſua aduerſitate probata clarere. Nulla virtus ſine labore eſt alimento ſuo: non commodè habitat, vbi procul annonam habet: ideò iuſtis & cæleſtibus viris vicinus eſt labor. Sua propterеà ſententia intercipio Eliphazem: De humo non naſcitur dolor: nam naſcitur aliquando de cælo potiùs, & ad cæleſtes, puróſque libentiùs venit, quàm ad eos, qui ſordidæ & terrenæ ſunt vitæ.

Cap. 22. Poſt Iob, ad interuallum competens, ſtatutus Tobias, ad oculorum plagam pro chelidonia patientia vſus: obcæcatus ab hirundinibus, præſtantius, quàm illæ, pharmacum cæcitatis inuenit, cuius & maior gloria, quòd portaſſet viuos, quàm quòd mortuos. Hic etiam poſt innocentiam, & licèt non poſt felicitatem, poſt laborem

patiens,

patiens, donec venit, qui etiam post impassibilitatem, Filius Dei: tanto exemplo digna patientia fuit: tam voluntaria passio necessitati nostræ patiendi erat necessaria. Exemplo ipso suo alexicacum vniuersi mali patientiam ostendit, atque Cyrenaïcum Silphium animorum. Optime quidam ad IESVM:

Παυσίπονον νηπενθὲς ἔφυς, ἐυαλθὲς ὄνειαρ.

Extitisti Nepenthes labores sedans, salutiferum adiumentum.

Hoc aspirabat arcano hallucinãs instinctu rudis sensus nostræ miseriæ, Filium aliquem Dei ad patientiæ documentum, item & virtutis ideam: non inuenit; fecit sibi, proposuítque Alcidem filium Iouis, continuæ patientiæ, obedientiæ, virtutísque formam; in cuius laboribus & patientia nunquam maiori cum indulgentia posse mentiri sibi est visa antiquitas. Id censuit verè, laborem potiùs repugnantem esse, quàm indignam rem Diuinitate, dignam virtute, necessariámque, vt duplici patientiam modo iuuaret, & pretio patiendi, & dignitate patientis. Vicit iam figmenta humana veritas diuina, vltrà quàm mortalium vota licenter optauêre, non sperarunt. Satis iam ex Filio Dei instructa patientia blandimentum & panacea malorum. Vndique spirabat mansuetudinem IESVS, vita, doctrina.

Cap. 23.

Ista constantiæ exemplaria proponenda sunt, non alia spuriæ patientiæ, & limitaæ fortitudinis, quæ, cùm plura tulerit, non potuit ipsum fortem. Reiicio omninò, quod proposuit Seneca, alioqui sæpè verus, interdum Christianus, Catonis exemplum: nam & ruit ipse cum Republica.

Quæ conſtantia fuit in ſtatu alieno? Qualis conſtantia, quæ conſtantem non ſuſtentauit? ſed victa eſt rebus, non dico, labantibus, ſed labentibus; non caducis modò, ſed cadentibus, exciſíſque. Fateor ſpectaculum dignum, ad quod reſpiciat intentus ſuo operi Deus: fateor dignum virum fortem cum mala fortuna compoſitum: ſed non video pulchrum, nec magnoperè egregium, quod non in molliſſimo Sardanapalo inueniam. Si ſpectemus Catonem poſt ruinas publicas, vbi ſtat vel priuatus paries; cecidit vir ille nullo impellente, ſi vir fuit, qui decubuit, velvt ad magni ſtrepitum caſus fœminæ intactæ corruunt. Quid? inquies, licèt omnia in vnius ditionem conceſſerint, cuſtodiantur legionibus terræ, claſſibus maria, Cæſarianus portas miles obſideat; Cato, quà exeat, habuit: honeſta vox, adulatio eſt: non niſi quà fugiat, dico. Non potuit pedibus, fugiit manibus. Quid refert? Vtrolibet fugiat modo, fuga eſt. Timor ſolers, inuentor fugæ, in illo ſagaciſſimus, quia maior conſternatio, inſperato effugio violentam viam reperit. At, cuiuſnam timidus rei homo ille fortunæ toties baiulus? Eandem fortunam timuit? Quînam? Eam nónne diu tulit. Vtique. Sed error hoc fecit: putauit eſſe, quæ ſolet, inconſtantem; expectauit illam mutari. Sed, cùm pertinacem nouit, & ſemel ſeriam, formidauit poſtremum ictum; & blandiùs ſibi conſulens, ſua manu compoſuit vulnus ad guſtum. Non eſt magna patientia, quæ, vt vult, patitur. Potuit

iras

iras ſuſtinere fortunæ, non odium. Leuis conſtantia, quæ ſolùm ad impetum eſt, quæ conſtantem fortunam non tolerat: breui tempore, etiam non nimis fortis magnum ſuſtentabit onus: diu ſuſtinere, & perpetuò, hoc eſt fortiſſimi. Vilis itaque & abiectus pugil Cato fuit: ab ſtadio fugiit, & impatiens reliquit in arena fortunam, non victam, ſed adhuc non defeſſam, & gloriantem integro lacerto. Quæ maior inconſtantia, quàm eius, qui inconſtantior fuit verſabili fortuna? Quis minùs fortis, quàm qui fugit, currit priùs, citiúſque quàm illa. Iniuſtè conſtantis, iniuſtè ſapientis, iniuſtè iuſti, imò viri nomen Cato poſſedit, qui tam malè de ſapientia eſt meritus, vt caſum aliquem, aut cauſam putarit dignam ſapiētis morte. Vtinam prælegiſſet concluſionem Theodori, non diſſertationem Socraticam. Nullam ſatis magnam cauſam veriſſimè affirmauit Theodorus Cytheræus ſapienti eſſe ad vitam finiendam. Optima id probat ratione: iſtum enim, qui caſus humanos contemnit, vitam propter eos relinquere, quomodo non contrarium fuerit illi, qui nihil bonum, quàm honeſtum, & ſolùm turpe, malum aſſeruit? Vtinam ipſum Cato attendiſſet Socratem, damnantem ἀυτοχειρίαν, & prohibentem præſcripta ſtatione egredi, non iubente ſummo vitæ duce. Quid igitur exaggeras magnum ducem Catonem, qui abiectiſſimus miles fuit? Reliquit ſtationem, abſcedit loco ſuo, non paruit vitæ duci. Quidni, inquies, adhuc etiam ſtu-

dia

dia vltima nocte tractabat ? Opportuniora debuiſſet, & neſcio, cùm ſatis immortalitatem non didicerit : mortaliſſimæ enim patientiæ factus, cur tam citò voluit experiri, ánne periret æternitas, ſi ipſe non periret ? quàm expectare poterat, vt expectauit fortunam, quam vſque ad mortem ſuam mortalem æſtimauit : non moreretur interim immortalitas. Debebat proludere, & periculum conſtantiæ priùs facere, quàm æternitatis.

Cap.24. Quæ igitur patientiæ, & fortitudinis laus fuit? Nòn fecit magis, quàm molliſſimi, Hæmon, & Sardanapalus. O magnum Catonis facinus patrare tantùm, quantùm is, qui fuſos tractauit! quàm fœminæ, Euadne, Iocaſta, Auctolia ! quàm meretrices, Sappho, Phædra ! quàm puellæ, Thysbe, Biblis, Phyllis, Anaxarete ! quàm pueri, Iphis, Damocles ! quàm ſenes, Ægæus, Seſoſtris, Timathes ! quàm infirmi, Ariſtarchus, Eratoſthenes ! quàm furentes, Empedocles, Timagoras, Lucretius ! Egregia laus ſapientis viri, feciſſe, quod amentes, quod pueri, quod puellæ, quod ſenes, quod languentes, quos impatientia, aut libidinis ſuæ, aut fortunæ fecit impatientes vitæ ! Siue dicas, Catonem ſibi manus conſciuiſſe, vt fugeret fortunam, ſiue vt ſectaretur immortalitatem, impatientiam non negabis, aut voti, aut timoris, & vtrolibet modo vitæ. Vtinam huius tam patiens fuiſſet, quàm ſitis. Illa clara vox, cùm ſitientibus ardore & ſiccitate Libyca copiis, miles in galeæ orbem vix

è pul

è puluere correptam vndam illi porrexit,

Méne, inquit, degener vnum
Miles in hac turba vacuum virtute parasti?
Vsque adeò mollis, primisque caloribus impar
Sum visus? Quantò pœna tu dignior ista es,
Qui populo sitiente bibas.

Clarior & illa manus, quæ omnium sitim extinxit turbidæ modico effuso aquæ, cùm

Sic concitus ira
Excussit galeam, sufficitque omnibus vnda.

Immemor posteà præteritæ virtutis, patientibus fortunam suis, ille solùm pati noluit: populo seruiente, ille solùm euadere voluit. Foret solatium omnium, videre Catonem miserum. Felicitas putaretur cum illo infelicem esse. Magnam sæuitiæ partem deponit fortuna, cùm pariter in meliores sæuit. Si quemadmodum reiecit remedium sitis, reiiceret remedium fortunæ, integræ gloriæ esset.

Cap. 25. Oportet igitur patientiam etiam vitæ, quam puto omnium maximam, habere, cuius duo clarissima specula in Iob, & Tobia habemus, qui non modò à fortuna prouocati, sed à coniugibus, suas tutati sunt calamitates in patrocinio vitæ. Alteri patientiæ mortis, vt quæ minor esset, suffecit exemplum Abelis, miro consilio dispositum, (vsquequò vtriusque patientiæ archetypum in Filio Dei posset respectari,) vastam & inexpertam mortem committere cum innocentia, vt primus efferi fati impetus obiectus patientiæ domaretur, cuius virtutis viribus retusa

acie

acie ſui teli, fractóque robore, mitiùs inde ſauciaret mors mortales. Iuſtus Abel primus ad exemplum moriendi ponitur, cùm formidabilius vitæ fuit nomen mortis tunc illibatæ, vt eius tolerantiam doceret, & pro pharmaco porrigeret. At, cùm experientia docti mortales aliud malum morte maius, vitam apud ſapientes malam, apud miſeros ſuam; poſiti ſunt Iob, & Tobias ad patientiam viuendi, qui acerbiorem nece vitam miſeram, ne feciſſent malam, tolerarunt. Quò pariter facerent meliorem, docuerunt aliud pharmacum malorum præſtantius morte, patientiam eſſe, & contra vulgus ſteterunt. Falsò enim iſtum commendabilem titulum morti arrogans Euripides appellauit,

Maximum malorum pharmacum.

Κακῶν μέγιστον φάρμακον.

Quaſi ab ipſo alibi non poneretur mors maximum malorum. Quare ſi & ipſa non ſui pharmacum eſt, non eſt malorum medicamentum. Et iam ſatis magnum malum foret, non eſſe medicinam malorum, niſi maximum malum. Falsò item ab Æſchylo dicitur:

Tu ſola es Medicus malorum incurabilium.

Μόνος εἶ σὺ τῶν ἀνηκέστων κακῶν ἰατρός.

Ridiculè Medicus malorum incurabilium eſt mors, ſi ipſe Medicus malum eſſet incurabile, cui iam nullus Machaon reſtaret. Similiter peccat illud Sophoclis:

Vltimus Medicus morborum, mors eſt.

Ἔσθ᾽ ὁ θάνατος λοῖσθος ἰατρὸς νόσων.

Si reſtat morbus, ipſa mors, medicandus; non eſt mors poſtremus morborum Medicus: ſed noſtrorum malorum curam æſtimarunt vulgari

Medicorum more, violentis, acerbioribúſque ægritudine potionibus medentium. Cara ſalus: quorum ſanè morborum, imò & medicamentorum, fateor, medicamentum mortem. Citiùs & frequentiùs tollit morbum, quàm aliud remedium: ſed & ipſam non negant Comici acerbam, ſicut nec potionem:

Κακῶς ζῆν κρεῖττον, ἢ καλῶς θανεῖν.

Melius eſt malè viuere, quàm benè mori.

Tam peſſimè apud eundem Euripidem mors proſcinditur. Bonam mortem dicit peiorem mala vita. Quare iniquè prouiſum mortalium generi, ſi præter mortem non aliud malorum venenum atque pharmacum eſſet. Imperita & mutila medicina noſtræ conditionis fuiſſet, & cum certa ſua neceſſitate neceſſaria deſperatio per malum malis medicando, & malum aliquod ſine medicatione relinquendo.

Cap. 26.

At integrè, & in vniuerſum cautum eſt. Omnia mala curare non poteſt, niſi aliquod non malum: quamobrem non per mortem; ſiquidem & ipſa dicitur mala: talis habetur etiam non malis; ſed eſt ſolùm malis. Quam igitur, quæres, iſtam dixerim vniuerſalem malorum medicinam? Eam dico eſſe, quæ eſt ipſius adhuc mortis medicina: & quam nemo, nec maligni dixerunt malam, patientiam; quam, adhuc cùm mala eſt, laudarunt non mali, & Seneca in ſuo Catone, & Dion in ſuo Melancoma, & Philo in ſuo Pancratiaſte: adeò optima virtus patientiæ eſt, vt ſui nominis, aut imaginis reuerentia laudabile ſe fecerit à ſuis vitium calumniatoribus. Quid iam mirum,

ſi

ſi cuius vmbra protegit vitium, eius fauor, & ſubſtantia tueatur virtuoſum? Hanc quoque dedit Leonides vnicam mortis medelam. Vindicet igitur hæc iure ſuo debitos titulos. Patientia eſt maximum omnium malorum pharmacum; incurabilium Æſculapius; vltimus Medicus morborum, ipſe etiam non vltimus; mortis remedium; omnium durorum vnguentum; innocens damnorum medicina; ſuauis violentorum potio; & calamitoſorum ſacrum, vt reſtituam quoque, quod Boetius morti vſurpauit,

Hoc patens vnum miſeris Aſylum.

Denique, ne illud negem, quod inuidia haud negauit fortunæ, patientia eſt, vt eleganter ait noſter Zeno, Regina rerum omnium. Preſſiùs dico, Regina fortunæ. Sed adiunge efficaciæ medendi, facilitatem medicaminis. Non eſt opus adduci ex alio orbe, aut euiſcerare terram, aut è fibris herbarum eliquare, aut è medullis animalium promere, aut Pharmacopolam adire, dicam, nec vouere: iam habes patientiam, ſi velis pati: præſtò medicina eſt, manuale pharmacum, vbique, in promptu, in te, ad omnia, ad omnes. Nec Medicum voce acciri eſt neceſſe: non vt mors, quæ vocantes & egentiores deſtituit, & ſæua in flentes oculos,

Surda miſeros auertitur aure.

Cap.27. Hactenus dimidiam, & velut ex obliquo faciem patientiæ reſpeximus, & quàm ſit de malis benemerita. Gratus omnis aſpectus eſt, & ſi ſpectemus integrum è regione, toto ore fruemur, quàm

quàm ſit etiam merita de bonis. Hæc ſunt vir-
tutis ſacramenta, mala pati, bona facere. Vtrum-
que patientia ſplendidè ſuſtentat : cum qua ma-
lum non eſt; ſine qua bonum non eſt. Puto
ipſam emporium & Metropolim bonorum.
Omnis virtus colonia patientiæ eſt : ab ea tan-
quam matrice deducitur. Suam illi virtutes de-
bent originem, cuius pars ineſt & ſingulis;
quarum focus, quarum Veſta, atque Lararium,
patientia eſt, quod aut ſacratius, aut glorioſius
habent. Certè nihil neceſſarius : nam, ſicut ex
ære effecturus imaginem, priùs diſſoluit & fun-
dit; ita difficilis, duráque materia virtutum per
patientiam emolliri & eliquari eſt opus, vt ele-
gans, ſpiránſque ſtatua Diuinitatis euadat. Non
mirum à virtuoſo requiramus laborem, ſi & à
fabro. Hoc bonorum pretium lex quædam mun-
di iuſtiſſima taxat. Suſtine, quod non vis, vt ob-
tineas, quod vis. Labor eſt crumena boni viri; pa-
tientia, aurea moneta. Sola ignauia & furor iner-
tiæ, pauperes facit, non ſolùm bonorum corpo-
ris, & animi; ſed & ſui. Ipſam animam ſine pa-
tientia non poſſident. Non niſi de hac confidit
illa bona, ſiue natura, ſiue virtus, ſiue, quod ma-
gis mireris, fortuna. Nulli libentiùs, quàm labo-
ri, concredita felicitas copiam ſui facit. Non
ſine colapho mulcet; non ſine pane laboris pul-
mentum felicitatis editur. De fortuna verè dici-
tur:

Δὸς πτωχῷ ἄρτον, καὶ κόνδυλον ὄψον ἐπ' αὐτῷ.

Panem inopi da, ſed condimenti vice pugnos.

Anguis facilè elabitur manibus, niſi ficulneis fo-

 liis,

liis,aut aſperitate aliqua ſtringatur. Lubrica fortuna eſt:vix ſine labore, aut exaſperatione tenebitur. Et vt

Lætius eſt, quoties magno tibi conſtat honeſtum: ſic & ſecurius. Ipſe labor, arrha eſt contractæ in poſterum lætitiæ: ita velut pars adiicitur. Labor antecedens obſonat gaudia ſuccedentia. Quemadmodum fames naturale ſalſamentum,cibum, ipsáque gaudia ſimul alit. Libentiùs reſpicit, quod ſuum quiſque putat; & putat,pro quo laborauit. Titulus quidam poſſeſſionis eſt patientia, ius dat labor. Liberos cum maiore dolore editos chariores habet, & magis ſuos genitrix. Suauiùs, ſalubriúſque ſubit poſt amarorem nectar:fauus acerbis herbis conficitur, non guſtandus, niſi càrpentibus thymum. Muſca Attica non inſidet Hymettio melli, quia nec amaro thymi flori, ait Tzetzes:

Muſca non inſedit melli Hymettio:nã apes illud fauum cõponunt ex thymis. Muſca verò animus fugit inſidere thymo.

Μῦα ὐκ ἐπικάθηται μέλιτι ὑμηττίῳ,
Ἐκ θύμων γὰρ αἱ μέλισσαι τοῦτο κηροποιοῦσι.
Μῦα γοῦν ἐνιζήσασα φεύγει θυμῷ τοῦ θύμου.

Eximiè Xenophanes nullam diligebat gloriam, pro qua non laboraſſet.

Cap.28.

Ipſius Diuinitatis,cuius licèt pátientia immunis,expérſque laborum ſit,non eſt gloria; quam ex illis oſtentauit nobis, ampliauítque in ſpecie, & ad exemplum ſuo modo. Malignè cogitauit de ſuprema illa actuoſa & optima menté Hermogenes,otio & inefficacia mollem putans:eleganter tamen ab Afro refutatus ita: Amplior gloria eius, ſi laborauit. Fecit Deus mundum,

non

non tantùm videt, non tantùm fruitur. Ex his quid putabis dignius gloria, nisi fecisse? Quid gloriosius, quàm fecisse gloriam. In ipsa quietis diuinæ memoria & celebritate, gloria laborum promulgatur mortalibus, quorum pensum pati est. Ipsum prætereà vltimum potentiæ diuinæ quasi eruditæ iam, & quid peritius moliturae, ad extremum reseruatum fœtum præcipua laborandi forma formauit. Non imperans Deus fecit hominem, vt reliquam plebem mundi; sed operatus, & quasi figulus laborans, fecit faciens. Animal vnum regium, beatitudinis capax, cæremonia laborum inaugurat felicitati & similitudini suæ. Antè docetur homo, quàm sit: priùs exemplum vitæ, quàm vitam capit: anteà ablegatur otium, quàm locum habuit. Dedit quoque & in animæ donatione specimen laboris, spiratione ingerens limo, tanquam præ labore anhelus respiraturus. Vniuersa ad obsequium hominis creata ipso creationis modo per imperium erudiit & dicauit obedientiæ humanæ: hominem verò dominio tunc, posteà & labori, & Dominus ipse, & quasi laborans fecit, vt originis suæ affectionem contraheret homo, & affectum oppignoraret Deus, magis suum reputaturus hominem, magis dilecturus, credo, iuxta Xenophanis gustum. Labor quoddam est superpondium amoris.

Cap. 29.

Tantum præterea ornamentum, siue patientiæ, siue patiendi est, opinor, vtriusque, (labor enim ex se quoque bonus est, etiam non pro-

pter tolerantiæ bonum,) vt in fidem virtutis,in argumentum Philoſophiæ ſuam oſtentarint Samij diætam,Stoïci ſeueritatem,Cynici rigorem, Gymnoſophiſtæ crudelitatem,vſque ad deſperationis,aut inſaniæ faciẽ.Omnes de patientia ſubornabant ſapientiam, aut ſapiendi ſtatuam ſubſtruxêre.Omnis ſe de tolerantia probauit Philoſophia,falſa ſimulans, vera oſtendens. Ædeſius, poſtquàm mercaturæ gratia miſſus à patre in Græciam,Philoſophiæ dedit operam; poſt redituum plagis acceptus,patientiſſimè ferens,roganti patri,quid in Philoſophorum ſchola didiciſſet, Hoc, inquit, vt patris iram commodè perpeti poſſem. Idem diſciplinæ teſtimonium Zenonis alumnus perhibuit. Maius Poſſidonio periculum fuit: etiam volentes ipſos dolores maledici non exaudiuit: Nihil agis, dolor,ait:quamuis ſis moleſtus, nunquam te tamen confitebor eſſe malum. Ita ſe curioſo Pompeio Philoſophum dedit. Sed & Dionyſius Heracleotes, cùm non diſſimulauit,non potuit ſimulare Philoſophiam, quam vnà cum patientia poſuit:adeò auctoritas, & auguſtum illud, quod in virtute miramur, à conſtantia ſuſtentatur.

Cap.30. Hoc præſtat patientia, quod ſpiculatores Regi ad maieſtatem, & ſecuritatem: & tutum, & verendum facit. Satellitium animi, patientia eſt: in ſua maieſtate ſeruat virtutem; virtuoſum in ſecuritate, ne mala malefaciant. Eſt velut tutelare quoddam Numen miſeris, & cuſtos afflictorum ſpiritus. Meritò illam Halitgarius dixit

ixit custodem conditionis nostræ. O quanta
loria virtutis, cuius satelles est, quæ est Regi-
a rerum omnium, patientia! Ipsa vtique non
olùm Philosophiæ character, sed & Christianæ
essera est militiæ, stemma dignitatis. Hanc non
ispiciunt modò impatientes; reuerentur & irati.
braames cæsus, obrutúsque ab infidelibus, in-
gro oppido, non tantùm restitit, sed feliciùs
lexandro, ocyùs Cæsare vicit. Machina, pa-
entia fuit: tormentum inde iaculatum, venera-
o sui, admiratio. Demum rogatus etiam im-
erauit; in Præsidem, in Patronum, in spem de-
que suam alieno ambitu electus, à quibus ante
perimentum tolerantiæ in rudera & funus ab-
ctus. Posteà maiestatem virtutis contemplati,
bitrium rerum suarum penes illum locarunt,
gium quid & imperio dignum longanimita-
m adorantes.

Verè quidem ait magnus Leander ad religio- *Cap. 31.*
simos Patres Toletanos in tertio cœtu: Patien-
æmulatores suos, aut superat, aut lucratur.
nc etiam vim nouit Solon: cùm accusaretur,
òd despuentem in se toleraret: Piscatores, in-
it, vt gobium vnum capiant, patiuntur se aqua
rina conspergi; ego idem ferre non sustineam,
hominem capiam? Nescio, an ceperit; cepit,
catúsque est regnum noster Ioannes Fernan-
s, piscator Christi, Xaueriíque comes. In tri-
pro concione de mysteriis nostris differe-
, cùm præteriens Ethnicus in faciem concio-
ntis collectum in ore sordidum sputum screa-

uit:ille inturbidus, ne verbo quidem, ſed ne
geſtu reddito, (percellit,fulminat interdum vul-
tus ſine tonitru,) terſit,eodem pertexens tenore
ſermonem; deinceps tamen ſuperuacuum poſ
exempli rhetoricen. Auſpicium iſtud patientia
fuit Amangucianæ,Iaponicæque Eccleſiæ. Tun
primus (& illatenus nemo) omnium conuerſus
qui vidit documentum patientiæ, inuidit genu
Philoſophiæ diuinum:adeò quæſtuoſa induſtria
patientia eſt,& compendioſa vincendi ars. Salu
tare fuit Pimenij monitum: Malitia nunquam
ſuperat malitiam: per bonitatem vincas mali-
tiam. Sed, etſi poſſemus ſuperare vitio vitium
cur non hanc gloriam reſeruabimus virtuti? Ea
dem patientia per incruentam victoriam do
muit Motois æmulum ſuum, à quo fugerat for
tiſſimæ fugæ modo,ne offenderet,non dico, ma
nu, (humeros ſolùm, non lacertos patientia ha
bet,) ſed ne aſpectu. Mox quæſitus fuit: reclu
ſerat ſe vltrò in cuſtodiam, reum ſe ſeruans in
mici,hoc ſolo,quòd alius potuit iraſci: ſed aud
to aduentantis æmuli nomine, tunc impatien
ſolùm patientiæ, tunc violator ſui carceris, a
repta ſecuri fregit oſtium, ad hoſtem accurri
& quaſi qui offenderat, ad pedes prior corrui
excipit hoſpitio & conuiuio Dixerim iſta,vt v
deris iam, quàm ſit efficax organum tranquilli
tatis,& felicis,pacificæque vitæ,tolerantia:ſiqui
dem in alieno ſolo fructificat pacem, & mitiga
extraneos. Quàm fœcunda erit ibi, vbi ſata e
Quantùm alit patiens virtutem propriam

qu

quæ aliena etiam vitia non patitur?

Cæterùm, Leander diuiſim dixit: ego copulo, & dilato. Patientia malos ſuperat, aut lucratur: ſed mala & ſuperat, & lucratur. In homines valet, in fortunam præualet: facit, vt ſeruiat vel inuita virtuti. Non honorarius duntaxat titulus eius eſt, habet & ſuos magnos ad virtutem quæſtus. Verè Theologus adfabulatur apud S. Maximum: ſub arbore illa, quæ reſecta pullulare in fabulis celebratur, & cum ferro certare, quæ, vt Poëtarum verba vſurpemus, θανάτῳ ζῇ, καὶ τομῇ φύεται, ſapientem putat velari. Elegantiſſimè ait: Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ σαφῶς τοιοῦτο εἶναί τι ὁ φιλόσοφος, ὃς εὐδοκιμεῖ τοῖς πάθεσι, καὶ ὕλην ἀρετῆς ποιεῖται τὰ λυπηρὰ, καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐγκαλλωπίζεται. Etenim, ſapiente patiente,

Cap. 32.

Cum morte viuit, reſecta pullulat.

Mihi verò videtur ſimile quippiam eſſe vir Philoſophus, qui infortuniis illuſtratur, & moleſta quæque in virtutis materiam trãsfundit, ipsiſque aduerſis venuſtatur.

Non hydra ſecto corpore firmior.

Feraciſſima bonorum damna tolerando facit, per ipſa vulnera nouos ſpiritus bibit, arduus repueraſcit vigor, ſuo cruore irriguus eſt:

Duris vt ilex tonſa bipennibus,
Nigræ feraci frondis in algido,
Per damna, per cædes ab ipſo
Ducit opes, animúmque ferro.

Duplex itaque patientiæ beneficium eſt, minuere damna corporis, & inde augere animi bona; ſiue, vt propriùs dicam, vnum eſt officium, & id diuinum, damna conuertere in bona. Optimè Nazianzenus:

Cap. 33.

Πέψιν δὲ λύπης οἶδα μακροθυμίαν.

Concoctionẽ moleſtiæ noui longanimitatem.

Concoctio, & digeſtio ciborum iſta quotidiana

miracula facit: res mortuas anima dònat; extraneas in ſuam ſubſtantiam & formam, vt ſe reformet viuens, ducit. Non aliter per patientiam, ſuum calidiſſimum virtus ſtomachum, in ſe, in ſui commodum transformat incommoda. Lupini amari aqua macerati dulceſcunt, & nutriunt: aduerſitates ipſas patientia macerat, vt iis ſaginetur; illas facit ſe, quatenus ſe illis reficit. Subſiliunt è plagis quædam animo diuinæ luces, velut ſcintillæ è ſilice afflicto. Quò minùs hæret corpori anima, quò minùs ſenſibilibus incumbit; eò rationis, diuinorúmque capacior, & magis ſui eſt. Quæ cluſa iſto carneo ſepto caligat; fracto, & percuſſo ad lumen aliquod euigilat, quaſi per ſciſſuras demiſſum. Corporis vulnera, feneſtræ ſunt mentis, quibus cælum reſpectat. Cæterùm, & lux animi eſt annona, inde veſcitur diuinis. Sublimiter ſapientiſſimus Gregorius inquit:

Τροφὴ μία πᾶσιν ἀρίστη
Δαίνυσθαι μεγάλοιο Θεοῦ νόον, ἠδὲ φαεινῆς
Ἕλκειν ἐκ Τριάδος σέλας ἄπλετον.

Vna alimonia omnibus optima veſci mente magni Dei, & trahere ex ſplendida Trinitate lumen immenſum.

Ipſam mortem, quam introduxit impatientia gulæ inueſcam, ſiue, vt noſter Zeno ait, indigeſtam, vorat, digerit, tranſſubſtantiat patientia in vitam, in ſe, dum erudita in Abele, docta in Christo: vt iam paradoxum non ſit illud Pyrrhonis, inter mortem & vitam intereſſe nihil; nec ad exaggerationem illud Euripidis:

Quis nouit, an viuere ſit, quod vocamus mori: mors autem vita? Va-

Τίς δ' οἶδεν εἰ ζῆν τοῦθ' ὃ κέκληται θανεῖν·
Τὸ ζῆν δὲ θνήσκειν ἐστί; Πλὴν ὅμως βροτῶν
Νοσοῦσιν

Νοσοῦσιν οἱ βλέποντες, οἱ δ' ὀλωπότες
Οὐδὲν νοσοῦσιν, οὐδὲ κέκτηνται κακά.

Næ bona vita vitalem mortem, dum patitur, facit.

Porrò ſapientis opus eſt, quædam æmulatio mortis. In patientia expreſſam videbis. Deſerit per illam ergaſtulum ſuum animus, & in conſpicuum vadit. Etenim ardente, aut fluctuante friuolo iſto noſtro corpuſculo inuaſo doloribus, cruciatibus, aliiſque ſatellitibus mortalitatis, & iam penè domum ingreſſis, velut in illuuie poſt magnos imbres, cùm pauimenta vnda veſtiuit, refugit habitator ad ſuperiora domus, vbi naufragante ſolo, clementiori, minúſque ſeuero vtitur dio. Sic anima ſuper tecta ſe tota colligit ad mentem, poſt cuius limen laborem relinquit, dum ima corporis, velut ſua ſola, deſerit. Aſcendit, quò non aſcendit dolor. Grauiſſimo pedum dolore vexatus Ageſilaüs inuiſentem ſe Carneadem, mœſtúmque exire ſtatim volentem, neſcio cuius inſolentiæ impatientem, (in more eſt, mala non reuereri optimos: nullam veniam naturæ impetrant virtutis priuilegia,) acciuit: Mane, inquit, Carneades: nihil enim illinc huc peruenit. indicatis pedibus, & pectore. Oſtendit ita, licèt pedes doluiſſent, immunem animum, nec ab imo cruciatum aſcendiſſe illuc, quò ſe receperat in ſublime. Ibi hoc geminum bonum mens obtinet, minùs affici cum corpore, ſemota ab illo, longiúſque à ſenſu ſtans, proinde à dolore, & vicinior Deo ad liberos radios

rumtamen homines ægrotant viuentes: defuncti autem nihil ægrotant, nec mala patiuntur.

Cap. 34.

fruitur, velut è ſolario, cælo ſemper ſecuro animis, conſcientiam potiùs, quàm ſenſum doloris habens. Inde ab eminenti tutus deſpicies ima, vt qui è feneſtra cædi gladiatores ſpectat. Conſtantiæ beneficio poſthuma ſuæ libertatis priuilegia etiam vinctus animus prægustat. Mors ſoluit animam è corpore, rumpítque arctiſſima vincula, vt tota euadat ſurſum, diuiníſque copuletur. Patientia, ſi non diſſoluit, laxat animam: velut catenam ſuam producit, vt conſpatiari latiùs valeat. Si non euellit, dimouet à corpore, & ferè totum hominem in animum reducit. Prolixa religatus reſte intra ſuum ambitum ſolutus, libérque eſt. Quin & mẽtis in ſe collectus ardor, velut per antiperiſtaſim, aduerſitatibus irritatus magis accenditur. Nunquam ignis robuſtior, quàm inter aquas; denſo in nubilo occluſus parturit fulmina: ita igniculus mentis, cùm clauſi omnes meatus voluptatis; quo camino calens ſpiritus in fumum diſſipatur; tunc erumpit in alta valentiùs, ipſum poſt ſe trahens interdum corpus, quod ſuffuratur paſſioni. Maior eſt leuitas ignis, quàm terræ grauitas. Magnas turres & montes imparis vis ignis attollit.

APPENDIX II.

Præcautio pœnitendorum.

Cap. 35. SEd ad patientiæ vim circa mala redeo, ſolidiori iam laude. Hactenus potentem illam

Iam prædicauimus aduersùs fortunæ potentiam; aduersus illa, inquam, quæ videntur mala, ſolùm quia videntur, non quia ſint; niſi quòd iam, quia videntur, ſunt; ignominia, dolor, inopia, quæ ſuis posteà defendemus titulis: namque illud in ſceleribus fortunæ malum, aut maximum, aut ſolum eſt, putari. Quare vana & frigida gloria eſſet patientiæ, quòd hæc mala inania & friuola tollat, aut toleret: & ibi duntaxat poſſet, dum mala non patimur, ſed fingimus. Laus eius vera eſt, ideò in vera mala pollet: non, quia portat; ſed, quia tollit: non, quia fert; ſed, quia aufert. Etenim, verè mala pati, ſolùm eſt malè agere, cuius quia cauſa eſt, & patitur, impatiētia peſſima eſt. Optima verò patientia, quia non patitur. Hoc genus peſſimum mali, idcircò maius eſt; quia non videtur, cùm eſt; & niſi, dum fuit, videretur, actum de bono eſſet. Hæc ſolennia vitia ſunt vitiis, aditus mendax, exitus crudelis. Mali paſſio; mala, inquam, actio inde ſuam malitiam oſtendit, quòd tam efficax ſit, vt, cùm non ſit, ſufficiat dolori; & tam maligna, vt cùm ſit, vt ſit, ſufficiat dolo. Se negat, quantùm ſit, cùm eſt; explicatura, cùm fuit, ad cruciatum animi. Quantùm in ſe erit, cuius ita lædit vmbra? Quare, qui vitam beatam, gaudium, pacémque percupiat, hoc præcipuum curet opus, curare nullum, cui non ſubſcripſerit virtus. Quæ pax, & ſecuritas erit vlciſcenti ſe (quid ampliùs crudelitas velit?) proprio arbitrio? Quæ vita ſuo ſe (quid plus ira velit?) necanti marte? Quod gaudium torquenti

(quid

(quid vltrà iuſtitia expectat ?) aut torturo ſe conſcientia iniqua, etiamſi in vlnis fortuna pacificis mulceat. Nullum ſatis eſt fomentum extrinſecùs eius frigoris, aut caloris, quò minùs febricitans corripitur. Hyemis, æſtatiſque iniuriis reſiſtimus: rigorem, aut æſtum inteſtinum neceſſe eſt pati. Ita conſcientiæ repugnare non poſſumus, etiamſi fortuna nos iuuet.

Cap. 36. Quidni ? Maior dolor conſcij ſui eſt, quàm perpetientis hoſtilia: ſicut maior eſt calor, qui à præcordiis, & febri per artuum medullas ſurrepit, quàm quem morſu Caniculæ irritatus Sol iaculatur è cælo. Quæ atrocior Ameſtris alicuius, aut Gyſenis, aut Pherotimæ, aut Perilli ita pœna miſeros & vinctos torſit, vt culpa Oreſtem immunem, niſi ſe ? Non tyrannus crudelior, quàm conſcientia, ſiue Sylla carcere, ſiue Cæditius cenſura, ſiue Sinis Iſthmiaca pinu, ſiue Phalaris boue, ſiue Sciron caute, ſiue Faunus diuerſorio.

O mites Diomedis equi, Buſiridis aræ
Clementes: iam Cinnapius; iam, Spartace, lenis.

Parricidium vindicaturi Peluſij pro flagitij dignitate, nullum hactenus torturæ ingenium par duxerunt; non culleum, non viuicomburium: ſæuius quid cogitarunt, piæ, ſcilicet, matris naturæ ferulam, conſcientiam. Ad ſummæ atrocitatis exemplum docti, nouam ſæuitiam didicerunt, parricidam ſancientes triduo cogi ſpectare occiſi cadauer, vt ſic puniretur enormiſſimo omnium ſupplicio, admonitione facinoris. Ipſe

Agri

Agrigentinus tyrannus vltra taurum nouit ſæuire conſcientia. Ne tantùm ingenio Perilli debuiſſet crudelitatem, inuenit conſcij animi tormentum: nonnullos vita donauit, vt damnaret atrociùs, non metallo, non ferro, non calido ære; ſed ſe conſciis ſui. Quin & prima parricidij pœna, conſcientia fuit: primus reus mortis ſpectatæ donatus vita. Qui mortem priùs vidit, & fecit, dignus æſtimatur non minore ſupplicio, quàm ſecuritate vitæ, quam monſtrauit non ſecuram: etenim atrociùs morte malum eſt, vitam conſcire malam. Sic, qui prior obſtetricatus eſt morti, illatenus infœcundæ, tunc primiparæ, metu mulctatur, & conſcientia: adeò hæc torquet, cùm ipſa capitalis eſt ſalus. Ipſos mortis & generis noſtri primogenitores, qui priùs nobis dederunt mortem, quàm vitam,

Vbi peccati genitus pudor attigit;

maiorem ipſa morte pœnam putarunt, viuere reos mortis. Vellent ad mortem confugere, vt ſe fugerent. Bellè ait idem Marius Victor:

Cuperent, ſi fortè pateret,
Condere ſe barathro: vſque adeò contermina pœnæ
Culpa ſuæ eſt, vt iam miſeros mortale pauentes
Mortis imago iuuet; ſyluas, vmbroſáque luſtra
Obtendunt, vanis ſolatia falſa tenebris.

Habes iam legale ſupplicium, & politicum, conſcientiam eſſe apud Peluſios, habes tyrannicum ingenium ſub Phalari, habes diuinam cenſuram in Caïn, habes naturalem iuſtitiam in Adam:

Deus,

Deus, ratio, natura, & furor ipſe in hoc non deſipiens teſtantur, acerbiſſimum eſſe teſtimonium ſui.

Cap. 37. Ad hæc, ſæuitiæ magnitudo cum certitudine certat. Nemo tyrannorum fuit, qui alicui non indulſerit; nemo, quem aliquis non euaſerit; nemo, quem ſatelles nunquam fefellerit: conſcientiæ ſolùm ſeueritatem, nec venia, nec fuga, nec fraus illudit. Non flexile illi cor, non pernices nobis pedes, non amicis manus, aut aſtutæ, aut validæ, vt vel dimitti, vel elabi, vel liberari poſſimus. Nemo à ſe, & extra ſe curret; nemo ſui eſt præuaricator cordis; nemo in præteritum valet. Peccaſſe, ineluctabilis tyrannis eſt animi. Laxè à Victore dictum:

Contermina pœnæ
Culpa ſua eſt.

Item & à Platone, ἀκόλουθος, iniuriæ mulcta; ab Heſiodo meliùs, ἡλικιῶτις. Non conſectanea eſt pœna culpæ; ſed potiùs coætanea, aut collactanea fortaſſe ſoror. Cum ipſo ſcelere naſcitur, & ex ipſo; ſoror, filiáque eſt. Non antè editur facinus, quàm ex ipſo ſua mulcta oriatur: ínque ipſo peccaturi pectore dum concipitur malignitas, iam grauida eſt, imò puerpera ſuæ pœnæ; pari ac muribus fœcunditate, quibus fœtus fœtui ineſt; in ipſo vtero concipiunt. Quin ipſius culpæ ipſa eſt máxima, & prima pœna: nullum non capitale ſcelus cuique apud ſe eſt, etiam poſt indulgentiam omnium.

Cap. 38. Nullus ſui aſylum habet. Qui malè egit, nullam

lam aget bonam fugam, vbi, licèt tutus ſit, ſecurus maneat. Paueſcit, vbi putauit non metuere: non timebit inimicos, & erit in ſe, quid timeat. Fugit lictorem, euaſit ſpiculatorem: non ſufficit, ſe tenebit. Formidabit etiam tutus, etiam tuta. Non animo poteſt confidere, etiam qui fidem in tyranno inuenerit. Puto ſimili ſupplicio in nos naturam animaduertiſſe, ac barbari illi, qui damnatos vinciebant cadaueribus, vt fœtore torquerentur. Alligatum nobis ſupplicium eſt poſt culpam, cuius cadauer reſtat, pauor, pudor, &

Nocte, diéque ſuum geſtare in pectore teſtem.

Ad hæc, cùm omnium malorum ſolatium, cruciatuúmque delinimentum, cæteris in nos ſæuientibus, quiſque ſit, & vltimum ſui perfugium, cùm à ratione auxilium poſtulat, hoc etiam deeſt peccanti, cuius cruciatum auget ratio, quæ reliqua mitigat mala.

Itaque non ſolùm rea eſt fortuna noſtrarum miſeriarum; nos ipſi armamus triſtitiam, in eius ligamus manu gladium nos cruentaturum, perduelles, perfidíque nobis. Plùs torquet malum opus, quàm mala fortuna. Non ſolùm affligit nos, quod caſus fuit; ſed, quod electio noſtra. Miſerrimum genus miſeriæ, iudicio proprio fieri miſerum. Plùs triſtat, quod facimus, quàm quod patimur: quod contingit, dico. Nullum ita moleſtat damnum, quàm conſcientia damnans. Equidem reor, ſolum infortunium eſt opus malum. Tam peſſima, tam miſera res malitia eſt, vt

Cap. 39.

tunc

tunc prosperari credas, cùm torquetur. Non alio iusto titulo fortuna dici potest mala, nisi quòd pro malis, & malis plerumque fideiubeat, cùm bona est. Huic quoque tanto, id est, verò damno patientia medicatur; sed supra se eleuata, & partim in specie æmulæ suæ iracundiæ, vt iam ad alienum impatientiæ titulum transeat. Sic loqui liceat, & saltem pro vincentium lege à victa cognomen vsurpet.

Cap. 40. Igitur, quemadmodum fortunæ remedium exhibuimus, ferri: ita huius infortunij maximi & veri medicamentum redhibemus, non ferri. Dissimiles morbi exigunt non similes medelas. Venenum fortunæ est patientia, & aduersùs diros illius morsus hæc theriaca iuuat: sed impatientia culpæ est amuletum conscientiæ; quamuis & huius impatientiæ basis, summa patientia sit. Fortuna mitigatur vulgari arte, adulatione, si approbetur, quæcumque fecerit. Conscientiæ dolor censorio præseruatur more, si reprobetur, quæcumque fecisse pudebit. Fortunæ origo abstrusa est, non cadit sub mentem. At malæ conscientiæ causam consilium præcurrere potest: nam non est alieni arbitrij peccare. Malum malo, pœnam pœnæ oportet anteuertere; &, ne timeamus damna, timeamus damnanda. Non dolebit plusquàm necesse est, qui dolet antequàm, & ne sit necesse dolere. Adiumentum, quod aduersùs sortem habemus, posterius quid est; quod verò aduersùs mordentem conscientiam, quid præuium. Illud remedium est;

istud

iſtud impedimentum : namque triſtitia, quam fors ardua immiſit, poteſt in ſe eleuari ; quam verò dimiſit culpa, non dimiſſa, non debet, etiamſi poſſit. Sicut conſtantia,& hilaris vbique mens, eſt innocentiæ fructus, & ornamentum neceſſarium:ita & mœror noxię,ſequénſque pudor, quidam innocentiæ flos eſt, & ſpes bona. Verecundia iam eſt infantia virtutis : propterea non eſt extinguenda triſtitia extinctura culpam: nam nec noxia eſt, quæ tollit noxias. Ita diuinitùs comparatum in perniciem malorum, vt aut mala infœcunda ſint, aut fœcunda ſuo interitu. Exemplum cape à natura in mulo, & vipera,ille infœcundus, hæc infeliciter fœcunda. Curauit mater natura, ne mala procederent ; ſin minùs, ne proſpera. Sterilis ille eſt, ne multiplicentur monſtra. Aptè inquit Gregorius Cerameus : Ἡ γὰρ κακία οὐκ ἐκ Θεοῦ τὸν πληθυσμὸν ἔσχεν· ὡς οὐδὲ ἐξ ἀλλήλων ἐστὶν ἡ τοῦ γένους τῶν ἡμιόνων διαδοχή. Vipera verò mater eſt, ſed ſui funeris:in hoc ſolùm ſalutaris,quòd ſit periculum ſuum. Non aliter ex culpa genitus mœror, illam tandem interimit ; quare ſalutaris hic ſcelerum homicida ſua donetur ſoſpitate:nec in ſe abolere decet;ſed in fonte, & quaſi in vulua, ſua culpa,præcauendo. Non volumus non naſci, ſi ſit vnde ; ſed, ne ſit vnde.

Vitioſitas non habuit à Deo propagandi vim : quemadmodum neque muli ad generis ſucceſſionem mutuò ſeſe procreant.

Quare, qui huius acerbitatem ſentire nolit, improbitati ipſi repugnet impatienti quadam patientia. Nemo gratis malus eſt. Omnis officij defectus efficitur defectu patientiæ, (primum

Cap.41.

hanc officium puto:) quia difficile illud & arduum, quod virtutis eſt, ſuggeſtum, ſuſtinere nolumus. Duo peccaturis obiiciuntur mala, malum culpæ, & malum moleſtiæ alicuius, ſi malum eſt: & vt ab hoc leuiſſimo expediamur, eligimus illud grauiſſimum, quod ſenſus non tractant, quorum plurimùm valet apud nos ſuffragium, ſi priores ratione loquantur. Sed & his quoquẽ duo ſunt remedia, vnius patientia; impatientia alterius: in moleſtiam valet patientia; in culpam pollet impatientia. Niſi aliquid patiaris, ne culpam feceris; plurimùm patieris, quia feciſti. Præſtat pati cum compendio, quo tantum ſubducimus malum, (ſcilicet, malum, quod ſolum eſt,) quàm prolixa tortura omiſſi officij. Omninò aliquid patiendum eſt, aut poſt prauum opus, quia feciſti; aut anteà, ne facias. Induſtrius ſis, & callidè pâtere. Alteruter ex his excuſari labor nequit. Satius eſt eligere minorem; &, ſi dolendum eſt, citò doleas, maiorem excuſabis dolorem, alterum malum. Quid alterum dico, vbi non niſi ſolum? Tum præuia iſta patientia duas nobis ſubducit moleſtias, appendices errati: vna eſt conſcientiæ, quæ grauior eſt, donec ad pœnitentiam adigat: alterâ ipſius pœnitentiæ. Horum dolorum circumſcriptio eſt præcox illa, & innocens tolerantia, cuius non leuis vſura erit, ſi cum exigua moleſtia duas magnas anteuertas. Quàm ſalutaris eſt iſta patientia, quæ viperæ culpæ, & viperino dolori conſequenti obſtat. Sed pleriſque cùm ſit ſaluberrima virtus, virus

putatur;

putatur; non aliter reiiciunt: de quibus elegans Theodotus canit:

Λοίγια δ' ὠρώρει τοῖσιν μεμελημένα ἔργα.

Venenata autem opera illis videtur esse cura.

Ad hæc, parturit illa patientia lætitiam, & serenum, festiuúmque animum reddit. Quid illi salubrius ac celebrius, quàm theatrum insontis conscientiæ, vbi certant, discurrúntque virtutes mundissimo in campo? vbi totum diuinum, nihil turpe horret, nihil fœdum habet animus? Tunc, vt sublimiter inquit religiosus Theophanes, *σελώσει θεοπρεπεῖ θεοφρὸν καλλωπιζόμενος.*

Cap.42.

Diuina sapiens conscientia, & mente Deum decente venustatus.

Quid lætius, quàm quod omni tristitiæ, tormentóque resistit? Animosa, aureáque illa Tiburtij sententia: Omnis vilis est pœna, vbi pura est comes conscientia. Namque, sicut malè sibi conscio nullum extrinsecum est fomentum; æquè & benè conscio nec tormentum. Quin naturale præmium conscientia est, prima virtutis palma, certum, iuratúmque brauium, dulcísque matris naturæ blanditia, magnum mentis lucrum. Quæ vsura felicior, quàm gaudere semper, de quo semel laborasti? E contrà, nulla infelicior iactura, quàm lucrum mali. Verè, iuxta Chilonem, damnum turpi præferendum est lucro: illud semel dolet, hoc semper. Res perdita breui tempore contristat: conscientia perdita perpetuò excruciat. Quæ libertas maior, quàm nihil timere? Quam solùm habet, qui non timet patientiam. Quid timere meritò poterit, qui se non timet? Bellè Periander rogatus, quid libertas esset: Bona, inquit, conscientia. Et alius:

Virum vera virtute viuere animatum addecet
Fortiter, eúmque innoxium vacare aduersùs aduersarios.
Ea libertas est, quæ pectus purum & firmum gestitat.

Seruiles, lugubrésque animos, suæ, inquam, pœnæ seruos culpa creat. Quid ingenuum, quid lætum habere, quid audere potest ille, cuius

mens sibi conscia facti,
Præmetuens adhibet stimulos, terrétque flagellis:
Nec videt intereà, qui terminus esse malorum
Possit, nec qui sit pœnarum denique finis.
Atque eadem metuit magis; hæc, ne in morte grauescant.
Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.

APPENDIX III.

Actiones honestæ alunt lætitiam.

Cap. 43. PRopterea ad lætitiam, & quandam animi festiuam pacem, magnum pondus rectæ actiones sunt, quibus incumbendum est importunè: istud enim hominis est pensum, dicam & mysterium. Accepta cælo victima manus est. Veteres Lusitani abscissas captiuorum dextras Diis offerebant. Non alienam tu, sed tuam offerto. Vitiosa laus est, solùm sine vitiis esse: nam nec laus est, nisi quatenus indulgemus aliquid, adul-

adulamúrque corruptiſſimis moribus. Eò res venerit, eò contractus eſt pudor, vt minor malitia pro virtute ſit. O anguſtam! ô malignam gloriam, ſolùm inter malignos non eſſe! O vituperabilem laudem eius, cui non alia ſit, quàm non eſſe vituperandum! Sine vitiis eſſe, non eſt bonum eſſe. Aliud eſt, eſſe non malum: aliud probum eſſe. Non eſſe malum, vix non erit malum: fortaſſe & adhuc malum eſt: vix & dubio iure vituperio liberabitur: nam poſſe, bonum eſſe, & non eſſe, ob viciniam ſaltē malitiæ, iam non bonum eſt: laus autem non eſt non mali; ſed boni, & de bonis. Igitur non ſufficit nihil pœnitendum agere; ſed agere, de quo ſit gratulandum. Illud oportet cauere, aliud eſſe bona facere, aliud bonum effici: quamuis & bonus non fies, niſi bona facies; ſed non, quia bona feceris, factus es bonus, niſi feceris benè. Virtus, quæ modum imponit rebus, maius interdum momentum habet in modo, quàm in rebus. Quid præſtat tibi bona facere, niſi benè? Idem ac ſcribæ delineanti pulcherrima elementa, quæ deinde litura ſuffuſa obliterat. Deſinit eſſe bonum, quod non benè eſt. Expungimus id ipſum, quod facimus, non cum ſuo modo & munditia. Quò excellentius quid agas, puriorem & defæcatam ibi bonitatem naua. Exigua macula olei deformior eſt in Attalica veſte, aut purpura, quàm grandis in vili ſago.

Cap. 44. Mus armenius ſuæ pellis candorem ſeruat intemeratum, etiam cum diſcrimine vitæ. Viliſ-

ſimè ſe taxat, qui minoris æſtimat virtutem, quàm animalia cutem; apud quem plùs valeat viuere, quàm pulcherrimè viuere; plùs anima, quàm pudor; plùs vita, quàm viuendi cauſa. Egregiè Ennius:

Præter propter vitam viuitur.

Namque propter aliam cauſam, quàm vt viuatur, viuitur. Indignus eſt vita, qui propter illam viuit. Cauſa viuendi digniſſima, virtus eſt. Quid amentius, quàm ipſam vitam facere cauſam reiiciendæ virtutis?

Et propter vitam viuendi perdere cauſas?

Quid infelicius, quàm non moriendo fieri dignum morte? Puer noſter Pelagius, ne albos ſuos mores contaminatos videret ab laſciuo Habdarraghmano Rege, atram mortem maluit: tantò maiori gloria, quàm Damoclis, ne libidine Demetrij turparetur, ſe interficientis. Quantò maioris animi eſt pati fatum, quàm facere: ſuſtinere virtutem, quàm fugere vitioſum? Non vnam, ſed plures mortes tulit Pelagius, ne vnus pudor eriperetur; quot, ſcilicet, membra ſua ante ſe vidit mortua, manus, tibias, brachia reſecta; ſcilicet, vidit ſe mortuum, antequàm eſſet. Sine manu, & brachiis præualuit aduersùs potentem Regem. Aliis pretium pudoris ſingularius fuit, Nicetæ lingua, Amiano oculus, Apolloniæ dentes, Margaretæ naſus, Agathæ mammilla, Brigittæ os:

Laqueos natura tetendit:
Ipſa ſuas facies fabricat inſidias.

Forma

Forma pudicitiæ, deformitate citiùs seruatur; atque elegantia virtutis, contemptibili fronte.

Sutor arrogans est de elegantia calcei, qui *Cap. 45.* solo & sordibus laborat: homóne abiecti & negligentis animi erit in lepore virtutis, cælo & Deo natæ? Quilibet opifex satagit, vt nullius pateat iustæ obiurgationi opus artis: cur humanæ artis opificium egregium perfunctoriè agemus? Totum pretium hominis, opus est, vt arboris fructus, atque sine pretio est pretium boni operis. Fac te pretiosum benè semper operando: arbitrio tuo stat dignitas tua: si benè operaberis, bonus; si optimè, optimus eris. Vnusquisque filius est operum suorum: rarum generationis genus, esse ab iis, quæ à se sunt. De hac prosapia gloriari etiam bonis licet. O summum fauorem! ô vnicum priuilegium rationis! arbitrio suo posse benè fingi: qualis vis, potes esse. Ipse Creator noluit limitare bonitatem tuam: tu tui sis peritus faber, & exornator pro voto, pro ambitione. Quid, si bonus ab amico, à vicino esses, sine manu, sine vllo suffragio tuo? Nequit hoc fieri: peculium cuiusque & sudor, bonitas est. Vna est virtus, quæ mutuò non accipitur, contra fortunæ morem. Sed fingamus id: non tanti deberet fieri. Præstat, neminem fecisse te sine te bonum, vt posses fieri sine vicino meliorem, fieri optimum. Ipsa illa omnipotens manus, genitrix hominis, elaboratione sua humanam formationem honorans, & sanctificans, ad imaginem diuinam te finxit, vltimam manum

non ſine te poſitura, vt ſimilis fieres. Aliud eſt eſſe ſimulacrum, aliud eſſe illud ſimile: ſunt enim imagines parum reſpondentes archetypis. Ad polituram autem & limam tua manus, tuáque ſtudia expectantur, ne vaſtam & rudem ſtatuam Dei relinquas. Si peritiſſimus artifex, qualis aliquis Phidias, dimidium dumtaxat factum Iouis Olympici ſimulacrũ relinqueret, interim occupaturus ſterquiliniis amouendis, & præ tædio eximij operis vacaret ruderibus & ſtercori; quid ſanum putares in illo? Anne & ſaniorem te putas, ſi cœno deditus, ſorde & fæce vitę diſtentus, infectum relinquis ſpirans ſimulacrum Dei? Putáſne Deum mancum, cùm Diuinitatis ſtatuam ſine manibus relinquis? ſine operibus bonis, dico? Putas cæcum, cùm ſine oculis, ſine prudentiæ & virtutis face? Putas truncum, cùm ſine capite & cerebro, ſine ratione & mente? Putas claudum, cùm ſine pedibus, ſine gradu ad bonum? Monſtrum enorme Deum pingis, dum te non componis, & integrum reddis. Τῶν θείων ἀγαθῶν τύποι οἵ τε κατὰ ἀρετὴν τρόποι, inquit in ſuis theologicis magnus Theologus Maximus, & addit: Οἷς ὁ Θεὸς διαπαντὸς ἄνθρωπος γίνεται, ὡς μὲν σῶμα τοὺς τρόπους ἔχων τῶν ἀρετῶν, ὡς δὲ ψυχὴν τοὺς ἐν πνεύματι λόγους τῆς γνώσεως, οἷς τοὺς ἀξίους θεοποιεῖ χαρακτῆρα διδοὺς ἀρετῆς ἐνυπόστατον, καὶ ἀπλανοῦς γνώσεως ἐνούσιον χαριζόμενος ὕπαρχιν.

Diuinorum bonorum typi ſunt mores ſecũdùm virtutem. Quibus continenter Deus ſit homo habens pro corpore ſtudioſos illos mores, pro anima ſciẽtiæ verba in ſpiritu, quibus Deos facit, qui digni ſunt, donátque virtutis charaſterem verũ, & ſolidam cognitionis minimè fallentis largitur ſubſtantiam.

Cap. 46.

Hære, incumbe tanto operi, nec vacet labor pretioſus. Operare ſemper: perfice expectationem

nem & ſpectaculum, non Græciæ;ſed cælorum, & Dei.Memento hîc dumtaxat pingi æternitati, æternam laudem habiturus à Deo. Artifex ſimulacrum in plurium oculos & iudicium venturum, exquiſito, inſtantíque curat conatu: exhibiturus es te imaginem vitalem diuinæ mentis,conſpiciendam, examinandámque a ſummo virtutis Magiſtro, ne quid obliquum, ne quem fictum, adulterinúmque colorem admiſceas. Nihil niſi ſolidum, rectum, genuinúmque placebit. Ne ſint opera, victimæ fictæ Milicho Ioui oblatæ. Cur mutilam animam habere vis; ſeu, quod deterius eſt, partem eius meliorem mortuam? Membrum abſciſſum malles,quàm mortuum; tunc ſolùm deſiderares, ſed non te etiam impediret: quomodo immortalem animam morte ægrotantem ſuſtines, ſcilicet, in eximio ſuo membro, & cerebro, paralyſi mentis affectam, cùm deſideas, nec opera mente digna naues? Vacat in te frons illa decoris humani, & gloria animi, ratio. Perinde atque aliqui artus mortui ſolent inutiliter hærere vegeto cætero corpori,vt ſolùm ſint oneri: ſic & pars, & velut caput animæ, mens mortua iacet, dum torpes, dimidiatum animæ, integrum virtutis cadauer geſtans, inertiam boni operis. Vitæ ſacramentum, operari eſt: quare & vitæ rationalis, iuxta rationem operari. Dum ceſſas, parentheſis vitæ eſt otium. Interim non viuis,dum nihil agis.

Deſidia eſt mors ſuperſtes,vigil ſopor. Vacua eſt vita, quam non implet cura benè viuendi. *Cap.47.*

Verè dixit Possidonius, vnum eruditorum diem plus placere, quam ineruditorum longissimam ætatem. Quidni? Anteferenda est vna hora benè exacta, vnum momentum, immortalitati, non solùm peccanti, sed otianti. Sacra res tempus est; e cælo ortum habet motu & conuersione orbium; inde oritur, vbi æternitas viget: ad suam originem reducendum est, & in tempore quærenda æternitas. Diuinitatis speciem partim repræsentat; patet, quid sit; latet, quid sit. Plùs inuisibile est, cùm præsens est: dum contèmnimus illud, quasi sacrilegi erimus; dum amittimus, homicidæ nostri. Frustrà viuit, qui non benè; at, qui malè, pessimè iam moritur: mortem viuam & sensibilem patitur; mors est, quatenus sine fructu vitæ; sensibilis, quatenus cum damno & pœna. Illud solatium mortis multis fuit, quòd sensu careat. At vitium, otiúmque, maligna mors est, cum sensu est: ferax mali, sterilis boni, vt incultæ terræ tribulos parturiunt.

Cap. 48. A vite tua racemos petis, ab aruo segetes, cur fructum tui contemnis? cur nullum tui vsum habebis? Esto tui vsufructuarius. Tu tuimet pretiosus fundus es, ferax prædium, felix planta; & qui expectas à tuis fructus, cape priùs à te. Opera sunt fructus hominis, & poma cælestis arboris. Vitis racemos, arua frumentum, cùm non sibi fructificent, dant, quantùm possunt. Si pro libito terra germinasset, non trigesimum, centesimum protulisset: si nihil, quàm ingrata colono! Tu tibi fructificas, & pro libito; cur angustos

gustos tui prouentus facis ? cur coarctas te , & limitas fructus tui dulcissimos tibi, gratos aliis?

Virtus similis mihi videtur musicæ: in primis virtuoso placet; deinde etiam vitiosis, qui, quod in se non seruant, in aliis obseruant. Musica & Musicum delectat, & inertes artis. Cythara extulit Alchatoën ciuitatem , & virtus ædificat cælestem. Cythara , & virtus manu agitur, & amœnat animum. Quemadmodum musices etiam est opus, virtutis diligens opera , non opus inde consistens , continua actione suam demonstraturæ vim , artificiúmque. Ex liberalioribus est honestatis ars , non propter opus aliud ab operatione. Sellullarij suum artificium monstrant in opere : quoquo operentur modo refert parum. Sutor cothurnum , sartor togam , faber tripodem , aurifex calicem , in argumentum , & opificij gloriam iactare possunt. Quid factum, non qualiter , ab eis poscitur : possunt errando bonum opus facere , possunt & sine arte. Abiecto pennicillo absoluit ira imaginem alicuius pictoris , quam ars non potuit. Soli virtuti nec error, nec casus fauet : adeò inimica fortunæ est. Si erres faciendo, etiamsi bonum facias , malum fecisti opus virtutis. Potest in aliis artibus ostentari industria semel facto & suspenso de taberna artificio , situ & otio artificibus torpentibus: non ita virtus. Quemadmodum nec peritum Musicum cognosces , nisi exerceat artem, & ipse offendat chelyn : sui specimen daturus , acturus est. Nec satis est egisse.

Cap. 42.

Res

Cap. 50.

Res vſualis, virtus eſt; cuius tamen vſus, non cum vſu perit: etenim, cùm operatio tranſeuntium rerum ſit, quando a virtute e.t, manet. Mirificum te admonebo, vt ſis conſtans, imò vt ſis immortalis, ne cures hæc, quæ manentia, conſiſtentiáque videntur, aurum, & cæter cenſus fortunæ. Hæc tranſibunt, cùm minùs putes. Cura, quæ tibi tranſire modò putas, actiones, vt rectæ ſint: hæc manebunt. Audiſti aliquando monitum illud: Conſerua tempus. Iſtud eſt: In omni tempore habes, quod in vno benè feciſti: hoc te vbicumque comitabitur, & rara fide, etiam in morte, etiam poſt mortem. Tunc, vbi amici maximè deficiunt, incipiunt bona opera maximè amica eſſe, vt vel inimicos concilient. Inuidia morte tua placatur, ipſo cum cadauere cadit; poſthumas iras neſcit, nec iam virtutis gloriæ repugnat; liberum immortalitati poſt mortem ius relinquit: hæc pacifica ſolùm mortui poſſeſſio, honeſta vita, rectæ actiones. Quid iuuabunt conditi cum cadauere theſauri, niſi reſtituere terræ, quod è ſuo viſcere auulſum? Defuncto nihil. Solùm virtus inſepulta iuuat ſepultos. Non eſt formidabilis mors iis, qui habituri ſint aliquid poſt illam: ſolùm eſt terribilis iis, quibus omnia, quæ habent, auferet. Poſthuma hæreditas, probitas & iuſtitia eſt, quam mors non tollit, ſed attollit. Ex pruritu naturali nominis, ambitúque ingenito immortalitatis, qui etiam improbos fecit aliquando, aut fieri, aut fingi bonos, opera neceſſaria reputa, & iuxta

naturæ

naturæ desiderium. Reliqua tecum cadunt, tecum moriuntur: solùm ex mortalium rebus nequit domitrix omnium mors superare, quod benè egerint. Hac parte illæsa, imò per ipsam suscitata mortem; vbi inuidiæ venia est facilis, reciperatur vita.

Cap. 51. Itaque potissimum studium cum fructu tuo, cum gustu naturæ, quid immortale aspirantis, ratio operum sit, maior quàm rationis, si fas est dici. Plerique, vt rationes virtutis inquirerent, perdiderunt virtutem; vt scirent benè operari, desierunt: vbique modus necessarius est, nisi in iis, quæ fiunt cum modo, bona opera dico. Non iuuat sapere, plusquàm iuuat vsum. Verè Iamblichus ex Samio Philosopho, Omne bonum, ait, re & vsu consistit, non cognitione. Esse bonum est benè agere. Verissimè beatus & sublimis Methodius: Οὐ τὰ ἔργα τῶν λόγων ἐπετηδεύθη χάριν, ἀλλὰ τῶν ἔργων οἱ λόγοι· ὥσπερ ἰατρικῆς, δι᾽ ὧν τοὺς κάμνοντας δεῖ σώζεσθαι, τῶν λόγων ἔργοις κυρουμένων. Iners est ægroto ars periti Medici, nisi procedat ad manum, & applicet remedia. Non curant languentem cogitationes doctæ, sed acerba pharmaca, pungentia fomenta. Non sanatur animus subtilia noscens, salutaria eloquens; sed iusta operans.

Cap. 52. Est tamen quædam sapientiæ, & cognitionum auaritia, sicut & pecuniæ; cuius delectat acquisitio auaris, non vsus. Nummus ad commercia est, & iustas impensas: sic cognitio ad operandum, iustásque actiones. Sed, sicut auari,

quas

quas auidiſſimè pecunias congregant, condunt, iis deinceps non vſuri, nec ad pietatis officia, nec ad egeni beneficia, nec ad ſuæ neceſſitatis ſubſidia:ita nonnulli egregia vitæ dogmata, ſubtiliáque virtutum præcepta excogitantes, negligunt eorum vſum, auidi ſemper nouarum ſubtilitatum, & ſenſorum argutas quærentes rationes, non minùs quàm auari quæſitis non fruuntur; doctâ quadam inſipientia inertes. Dicam de iis, quod Anacharſis de Athenienſibus, nummis ad numerandum dumtaxat vti; iſtos & ſcientia. Quid eſt diuitis auaritia? locuples inopia. Quid ſapientis deſidia? doctrina ſtulta. Nemo pauperior eſt, quàm diues auarus: ſic nemo ignorantior, quàm doctus inefficax & torpens. Natura paucis contenta eſt: plura ſuperfluunt, quàm requirantur humanis neceſſitatibus. Virtus quoque paucis conſtat præceptis: nam, etſi impleamus documentis chartas, non eſt, quia requirantur, vt bonus ſis:ſed,vt velis eſſe.Lucrari te volumus; iterum atque iterum tentamus aleam: non ſemper benè conuoluuntur tali;non iactum feliciter ſemper facimus; non ſemper exeunt Coënſes: vt aliquando cadat,qui vincat, perdimus libenter paginas. Itaque vt velis eſſe bonus,plura neceſſaria ſunt;vt ſis,pauca. Addam ad ignominiæ notam: deterior, imò ſtultior eſt doctus ignauus, qui non operatur; quàm diues auarus. Defraudantur, conſumuntúrque vſu pecuniæ: at optima animi decreta, ſanctáque propoſita vſu pretioſiora redduntur.

Falli

Falli aliquando nos facit ſpes bona futuri: putamus vberi penu ſapientiæ promptiùs operaturos. O caſſam cogitationem procraſtinantis! Eleganter eam Alchuuinus paralyticam dicit. O ineptiam ex nimio ſapiendi ſtudio, ex nimia prouidentia! non diſſimilem illius amentiæ, qui expectatione ferculi regij ieiunabat: iucundiùs, dicebat, tunc epulaturum; interim fame periit. Non curamus vitam, quæ noſtra eſt, præſentem dico: ſed vel futuram, quæ noſtra nondum eſt, & bona nunquam erit, niſi incipiat eſſe; vel vicini, quæ aliena eſt. O quàm benè voto viuimus! ô quàm ignauiter re, & euentu! hoc eſt, malè ſemper: quia decernimus ſemper benè in ea, quæ ante nos albiſſimorum ſunt morum; reverà & ad præſens ſordidi incedimus fuſcis, teríſque affectibus, ſed pulchris cogitationibus. Sumus vt cygni, quorum pedes, etſi in perpetuo balneo ſint, nigri ſunt; continua ablutione dealbantur nunquam: reliquum corpus extra aquas candidiſſimum eſt. Illa noſtræ vitæ pars interior, quam præſens fluxus tèmporum non attigit, nec attinget, ſancta ſolùm, & pura eſt. Ita perpetuo negotio otioſi ſumus. *Cap. 53.*

Proh inertiſſimum ad otium animal, hominem ſapientem! Superfluit in hac mundana republica Rex, ſi non laboret, ſi non negotietur: ſuperuacuus finis eſt, ſi inefficax: is vnus, cui omnia effecta ſunt, ſi nihil efficiat, ſuperuacaneus eſt, & otioſiſſimus, ſic dixerim, ad otium. Non ornatui ſeruit: ſine magna ſpecie effictus *Cap. 54.*

eſt.

eſt. Sydera, cælum ipſo ſui conſpectu funguntur natura ſua: videri pro officio eſſet. Inhibeamus quadrigam Solis, & pernices incurſus compeſcamus: negotians illud lumen ſitu & inertia ſicdat: ceſſet luſtratio cælorum, quotidianum penſum, claræ illæ radiorum manus, quibus Oeconomus iſte vniuerſi diſpenſat cuncta in officinis ſuis, in præcordiis terræ metalla cudit, in viſcere nubili fulmina; adhuc non otioſus erit, ſi aſpiciatur: decor naturæ eſt, & exornationi ſeruiet pulcherrimum ſydus, velut honorarij aulici hoc naturæ atrium, & diuini prætorij decorabit frontem. At homo, cui omnia ſeruiunt, ſeruiet nihil, niſi ſibi, niſi virtuti ſeruiat. Nihil placidius, imò nihil pacatius, nihil conuenientius actuoſo ſapiente, nihil impertinentius ceſſante. Quies animi, motus virtutis eſt; & tumultus mentis, otium inertis. Dicam aliud mirabilius: impertinentior eſt, qui nihil agit, quàm qui nihil eſt. Quid, ſi malè aliquid faciat? Anne reduci velles in priſtinam non entium maſſam, & reſolui in inanitatem tuam, vnde inductus fuiſti in hoc naturarum vulgus? Minus es, ſi ceſſas. Arbor infrugifera ſucciditur: quæres, quare? Vt non ſit; nempe, vt nihil ſit. Vtilior ergò eſt, cùm non eſt, quàm cùm eſt ſine fructu. Eligitur illud: igitur præfertur. In hac naturæ familia, ſuum cuique penſum datur: nullum otij priuilegium eſt: nobiliora, actuoſiora ſunt & feruidiora. Reſpice primum agilitatis exemplum, cælum; deinde illuſtria, & calida elementa: proxima aſtris loco

& feruore sunt. Ignis suburbium cæli est: terra torpens, & segnis, velut insula longè distat, proscripta videtur.

ASCESIS I.

Eruderanda perturbationibus voluntas.

FRuctus hactenus voluntatis, tranquillitatem, & lætitiam in vniuersum exhibuimus: modum eius, vsúmque eximij instrumenti reliquum est ostendere. Non satis est monstrare, quid agas: sed quò, & quomodo, benè, aut meliùs. Post peritiam Musici iuuat conchæ qualitas: post pacis fabricandæ modum, restat instrumenti modus. Sæpè manus eruditi artificis ob rude peccat organum. In primis expeditum, mundúmque oportet seruari: nam torpet rubigine & sorde infectum; exercitio tamen seruatur limpidum, splendidum. Ita & voluntas suæ gubernationi, & vsui impeditur sua labe, sua passionum carie, suo ignauiæ otio, sua libidinum ærugine, suo denique rudere. Diuus Paulinus ait: *Cap. 55.*

Impurus amor, maculosa libido,
Rudera sunt animæ.

Vsus voluntatis libertas est. Probus vsus melioris electio, eiúsque, quod rationi arridet, non quod adulatur passionibus, quibus inepta suo fit libertatis vsui, & quasi conspurcata he-

betatur. Turbato latice arenulæ fundi perſpici nequeunt, quæ in pura & limpida vnda patefiunt: turbido quoque animo peruidet parum mens. Inſtabili, ſúsque déque circumacto ocyùs ſpeculo vultus ignoratus manebit; nulla apta cometur ſpecies:ſic & verſatili corde nihil commodè diſcernitur,nihil ſalutare decernitur.Quæ lux reſiſteret quatuor conſpirationi ventorum? flante cupiditate, quod animi lumen immune erit? Irrequietis turbinibus nauclerus,vel Noto dumtaxat laceſſitus, iam ad imum,iam ad ſublime iactatam nequit dirigere ratem. Quemadmodum qui vertigines agit, cerebro turbatur, donec corruat; ſi aliquò rectà ire conetur,in diuerſum vadit; egreſſurus ianuam, impingit in murum, illiſa fronte; omnia euerſa videt: ita circumtractus animus affectibus videt nihil, vt eſt; omnia inuerſa, donec mens concidat adæquata pecori. Hoc affectuum vortice deiectus ſuo & honore & ſtatu animus ſe alleuare neſcit, ſuíſque nequit ſe aſſerere angoribus,amariſſimis cupiditatum fructibus, minùs ipſis cupiditatibus, angorum floribus. Hæc ſunt libertatis obſtacula, niſi purificetur cor:

Nubila mens eſt,
Vinctáque fræni s,
Hæc vbi regnant.

Blanditor affectuum intellectus, paraſitúſque cupiditatis, grata libenter dicit, & ad guſtum blatterat.

Cap. 56. Pro exactione finis gubernantur cætera illi ſeruien

ſeruientia:quare peruertuntur,ſiue peruerſo,ſiue ſubuerſo illo, inter quæ iudicium eſt & ſcientia;quæ,dum ſeruit diuitiarum libidini, terrena à diuiniſſimo Iacobo dicitur; dum delectationi, animalis; dum faſtui, diabolica. Qua parte acus magneti contingitur, eò inclinat & reſpicit: ſic acumen intellectus eò trahitur, quà voluntatis contaminatione inficitur:nam affectus

contage ſua palloribus omnia pingunt.

Omnes colores arquatis videntur luridi. Sapienter Arabs dixit:Cùm nemo erit,à quo conſilium petas,ſi te ipſum adhibebis,fuge conſilium,quod proximum eſt cupiditati: nam cupiditas hoſtis eſt intelligentiæ. Sed & illud idem egregiè: Socia eſt cupiditatis cæcitas. Magna inſtrumenta leui ſorde impediuntur: vnus dens in aliqua horologij rota æruginatus totum artificium impedit, motum retardat. Vndique terſa, ſplendida,alba voluntas ſit, vt quieſcat, ſuámque gubernet facilem lætitiam,ſcilicet, vt libeat, quidquid libeat,ſi benè libeat.

Cap.57. Dicas, quæſo, quo taxas pretio liberum eſſe, dominum tuarum actionum, imò votorum, grandi poteſtate; inter cæleſtes honores centuriari, Regem eſſe, ſi mundi non credis, ſaltem tui ampliori dominatione? Cur viliſſimo pendis honorem, commodúmque iſtud, futili te dedens paſſioni,acerbæ tyrannidi? Fingamus præmium libertatis propoſitum brutis, liberis proptereà ſolùm ad opinionem indolis. Propone leoni, aut equo, oblatum libertatis æqualis ac

humanæ priuilegium, iſta lege, vt impetus ille mitificet iræ, hic cupidinis. Moderatum pretium non negarent, ſiquidem illud exactum, quod vltrò exhibendum. Gratis homini ratio, libertáſque data: ſed ipſe rationalis vendit, pro quo irrationabilia mercarentur, pro furore, pro libidine; æmulatur opprobrium brutorum exauctoratus ingenuitate ſua; emancipatus diuina cognatione & familia. Quidni? Mancipatus mancipiis fortunæ.

ASCESIS II.

Paſsio paſsione non eluenda.

Cap. 58. VErùm iſta affectuum expiatio ſit, & ſingulorum, & omnium. Non ſatis eſt mitigare perturbationem, niſi id fiat, non perturbatione. Multis auaritiam ſatiauit fames honoris: aliis libidinem extinxit ardor iræ. Adoleſcens Terentianus flammas Cupidinis iracundia domuit. Diuiſa eſt mali potentia: adeò peſſimum ſingula mala ſunt, vt ſe non tolerent, ſibíque repugnent. Vitia aliena ferre non poſſunt vitia noſtra; ſic & propria grauia ſunt propriis, fortiora infirmioribus. Superbus odit alterius ſuperbiam, non odio ſuperbiæ, ſed amore: quia ipſe ſuperbus eſt, ſuáque ſibi viſus eſt impediri ab alio gloria: quia diligit ſuperbiam ſuam, odit alienam. Sæpè non tam amor virtutis, quàm zelus vitij,

vitij, malè de vitiis meretur. Ita est: vitia sua ipse odit vitiosus amore vitiorum, sed maiorum. Aliquando, inquit pius Guigo, displicet malum sine mercede boni: sed mala displicentia est etiam mali, vbi bonum non placuit. Succumbis, nisi cum virtute vitium domes. Verissimè illud Arabicum: Non vincit, sed vincitur, qui malum malo vincit. Tunc indicium certum non democratiā passionum cor occupari, sed monarchia pessimi alicuius affectus, &, vt suo nomine dicam, tyrannide. Tam validum tunc imperat vitium, vt seruiant, cedántque ipsa vitia.

Cap. 59. In hanc tyrannicam potentiam insurgit aliquando aliqua affectio: quia sine pacto & fide vitia inter se sunt. Singula seorsim, suæque legis, sui ritus, nec vt virtutes in fine fœderantur. Ad errandum non proponitur scopus. Singula vitia suum iter, suum terminum habent, suum præcipitium, sine ordine sunt, sine fœdere, in diuersa contendunt. Ita malum malò contradicit propter inordinatum incursum, & vnius finis defectum, qui tamen est fœdus, fibuláque virtutum in eadem consertarum linea, vt pretiosissimi vniones, in qua vnitæ, aut vnæ sunt, aut vna, iuxta Apollophanem. Malum tamen, quia dispersum, & sibi non amicum, & virtuti est hostile. Via cuiusque vitij singularis est, & ab alterius deuia, & à virtute auia: ideò licèt inter se inimica sint, seséque fastidiant, virtuti etiam dissentiunt. Quare nihil de virtute meretur, qui vitio vitium perimit. Sancta virtutis manu trucidan-

 tur;

tur;feliciter,validè feriuntur. Virtutis virtus maior eſt & fortior, quàm vitij robur. Vna virtus duobus ſufficit contrariis: duos æmulos oppoſuit, obiecítque contra illam natura gnara virium boni, & mali: validiùs propterea deſtruuntur, quæ virtus deuaſtat, quia robuſtior.

Cap.60. Interdum tamen fallimur, & ex ſpecie arma virtutis iudicamus, quæ ſunt vitij; quia pari perſonati vultu. Simiam ſuam quælibet virtus habet, ſimile vitium ſimilia fingens, quod amico geſtu hoſtilia parat. Fortitudini temeritas, prudentiæ duplicitas, magnanimitati ambitio, blanda auguſtáque inſidiantur facie. Interdum ſpecioſiora vitia ſunt, ſi ad formam virtutis componantur. Larua ſpecioſior fit, quàm naturalis vultus choragi. At

Quale caput eſt, ſed cerebrum non habet.

Iſti formati, &, vt ſic dixerim, affectati affectus perſonæ dumtaxat ſunt: quia ſine ratione. Pulchra facies; ſed ſuperficies. Elegans caput; at ſine cerebro. Forma virtutis; ſed, quia ſine mente, quæ virtutem implet, & animat, inanis. Tota fraus, ſimilitudo eſt; nec aliter quàm Smerdes deprehenſus, quòd mutilus auribus fuiſſet; in eo virtus dignoſcenda, quòd integra ſit, germana, aurita, obediens omninò rationi, vndequaque quadrata, conſtans, ſtans poſt omnem iactum & iacturam. Nullum Regem ſui fecit, nullum beauit, niſi integra virtus, cui ſolùm fida felicitas eſt.

Cap.61. Dignoſcere ſubtiliter affectus prauos oportet,

tet,ne ignoscamus, nec specie probabili cætera pericula nobis creemus. Imbuti Amyclarum ciues dogmate Pythagorico,cæde abstinentes animalium, serpentes suæ paludis non occidebant, à quibus mox deleti fuêre: ita, dum vna cupiditate abstinentes alteri indulgemus, hanc non ex virtute veniam, ab ipsis cupiditatibus delebimur. Si ad tempus componuntur,& mitescunt, nulla est fides; cùm minus putes, se explicant. Quidam Ægyptius instituerat simias ad chorum, adductísque ad saltationem personatis quispiam ex spectatoribus obiecit nuces,ad quas repentè illæ procurrentes chorum & modulos reliquerunt cum risu; pro chorea, rixa conserta nucum causa: ita serij interdum, concinníque affectus aliquandiu videtur;sed tandem nesciunt se dissimulare, (hoc etiam stultitiæ debent,) harmoniámque animi commutant in tumultum,provt libidinis opportunitas prouocauit.

Argutè à Simplicio appellatur ambitio, χιτὼν ἔσχατος· etenim illam vltimò exuimus, postrema est vitiorum tunica, affectuum subucula, intimiùs adhærescit animo adhuc cæteris malis ob ipsam depositis. Opprimit alia vitia, vt credas eximiam virtutem: sed egregiè eam dixit Blesensis charitatis simiam. Totus tamen zelus malitiæ,profectus sui est: ad summum opprimit vitia,non perimit. Duo mala fiunt, dum malum ob malum deficit. Domesticiora & præcordialia, fortasse chariora, vitia victa fiunt, quæ non tam reprimuntur, quàm recluduntur, & victor *Cap.62.*

vitium insolentiùs, asperiúsque insurgit refrænatis reliquis, vt quod omne ius vsurpet. Cæterùm & prauos alios affectus, non tam repellit à corde, quàm compellit in cor: non liberat illis animum; sed illos incarcerat in animo, eorúmque apertas actiones dũtaxat cohibet: namque, qui ob reuerentiam, non virtutis veræ, sed narratæ, re non scortatur; obscœna non cessat, turpiáque cogitatione tractare. Quin nec magis impugnat aliis malis, quàm sibi, hæc gloriæ cupido: plerumque se deiicit; sed, vt exurgat, adunca affectatione in se reflectitur: summittitur, vt attollatur: dum in caput suum videtur sæuire, recentibus vt hydria pullulat. Itaque extinguere affectum affectu, excitare est. Canem fugitiuam ligat lactibus agninis, qui compescit cupiditatem cupiditate. Si fortè infirmior cohibetur, efferocit pollentior: non est effundere venenum; sed transfundere, & ab vno in alterum transmittere calicem. Æquè ex vitro, atque ex auro, virus viscera subit, & contaminat. Parum refert in auro cupiditas sit, an in alieno poplite, obsequio, opinione; nomine, inquam & fama, fragiliori re vitro: vtrobique præcordia mordet, & pungit. Aliud est abiicere affectus, aliud mutare: aliud commutare passiones, aliud mercari virtutem. Ne simus trapezitæ cupiditatum; sed emptores iustitiæ & honestatis. Siue auarus, siue ambitiosus sis; cupidus es, & sufficit fortunæ; satis est miseriæ.

Cap. 63. Quid agis? Ex vno affectu adimis, alteri adiicis.

cis. Quò tuam tibi plus adimis pacem, deiicis quietem, & ſaginas hoſtem robuſtum, vt licentiùs rationi ſit rebellis. Pacatius regnum eſt, tutúmque tyrannide, cùm Primates æquè, & mediocriter pollent. Cùm aliquis nimis eminet, imminet, nec ſine ſuſpicione affectationis cauetur: ita cùm omnes affectus mediocres ſunt, minùs periclitatur regia auctoritas rationis: at, ſi ita vnus emineret, omnium in ſe viribus collectis, facilè ſuo illam expelleret ſolio. Robur vnitum in vno violentiùs cædit, quàm per cæteros diſſipatum, qui difficulter fœderantur: licèt enim contrarij ſint rationi, ſunt & inuicem. Itaque oportet non ſolùm partem ſeçare cupiditatis; ſed omninò extinguere. Fera vulnerata ferocior eſt: interdum mutila cupiditas violentiùs trahit, valentiùs ſæuit: qui caudam dumtaxat viperæ calcet, in maiori erit diſcrimine: niſi totam poſſit ſtringere, præſtat nihil: læſa acerbior fit. Hoc contingit, ſi cum virtute non reſiſtimus, quæ omnibus reſiſtit malis; quæ, cùm vnam cædit cupiditatem, cædit omnes: at, quando non à virtute cæditur affectus, ſed ab alio, & cupiditas vapulat cupiditate; nihil aliud fiet, quàm cùm leo cauda ſe verberat, vt irritet. Omnes cupidines cadant valida virtutis dextra. Æneanes ſibi ex oraculo perſuadebant, fore, vt amitterent patriam terram, ſi particulam largirentur: ita, ſi deficimus in particula cupiditatis, ſi vnum remittimus affectum, laxatur tota cupido: ſi ad tempus ſopiatur, mox recreabitur: ſi fuges, redibit.

Qui cupiditatem alia pellit cupiditate, canem pane pellit: si deleantur omnes præter vnam, & ab vna ex homicida reuiuiscent.

Cap.64. Ad exemplum huius scenæ narrabo antiquam apud Iapones historiam. Duæ in illo imperio præclaræ familiæ erant, quæ in se factiones regni traxerant capitali odio æmulæ, iugi ferro & igni dissidentes: hæc sunt, clades, cruor, bella, pessimæ radicis æmulationis poma. Semel accidit, periisse omnes alterius familiæ, nullo nisi infante quodam superstite, cui hostilis furor indulsit: sed adultus restaurauit ille solus odia, tótque comparauit vires, tot copias coëgit, vt suorum sine misericordia cædem vindicaret, trucidatis omnibus contrariæ familiæ, & factionis æmulis, superstite nemine, siue adultorum, siue infantium, siue virorum, siue fœminarum. Doctus misericordia sui, immisericors fuit. Nouerat multorum mortuorum vindictæ sufficere vnum viuum. Idem in animi republica puta, vbi vitiorum, virtutúmque familiæ æmulis ardent factionibus: aliquando pluribus vitiis deletis, si erga vnum benigni simus, hoc vlciscetur alia: delebit virtutes, non plures, sed omnes. Quare, oportet securitati nostræ cunctos sinistros trucidare affectus. Athalia omne semen regium mactarat: ereptus solùm infans Ioas eam spoliauit regno cum vita. Quid interest vnus solus affectus restet, si hic vindicet cæteros? Quid interest, deficiant, si fortè deficiunt passiones, cùm vna sufficiat miseriæ? Quid refert, sint pauci hostes, si

ſi ſunt plus valentes? Numerum potentia compenſat, aut excedit.

Sola virtus pacificat & explanat animum: nihil illum æquabilem, niſi ratio facit; eundem in diuerſis; vnum in omnibus vitæ caſibus. Quidam, vt Cimbri, labores belli ferent hilariter, ægritudinis ægrè: contrà alij, vt Græci, tolerabunt humanè morbum, peſſimè hoſtem. Niſi virtus firmet, adhuc inconſtans eſt ipſa conſtantia. Idem animi tenor, ſi ex bono eſt, vbique eſt. Totam per omnes modos virtutum choream vna ducet; perinde vt in harmonicè aptata cythara, ſi vnam ſolùm tangas fidem, cæteræ reſonant: ſic in animo temperato, motus vnius virtutis cæteras opportunè commouet; vni omnes, ſiue reſpondent, ſiue concinunt. In ſonitu vnius fili harmonia non conſtat, omnes debent chordæ conuenire: ita omne opus, omnis patientia reſonat virtutum, cuius ex multis, ex omnibus, & vbique ſymphonia amœnat. *Cap.65.*

ASCESIS III.

Conatus, & impetus ad bonum.

IAm ad inſtrumenti vſum pulſus ſpectat, quare gubernandum vi. Ob huius imperitiam pereunt non pauca artificia. Ducturus pictor ſubtiliſſimum filum, ſi apprimat pennicillum, lituram, non lineam producet. Lapidarius politurus *Cap.66.*

turus petram, ſi toto lacerto infligeret, infringeret potiùs. At, ſi faber lento & molli malleo dumtaxat lamberet incudem, & non cæderet pleno robore & halitu, nunquam ferrum cederet. Huius generis voluntas eſt; robora exigit, ſpiritúſque,

Nullum eſt præſtantius vitæ viaticum, quàm audacia.

Οὐκ ἔστι τόλμης ἐφόδιον μεῖζον βίου.

Animus, vis, audacia, commeatus virtutis, atque felicitatis eſt; non diuitiæ, voluptas, faſtus. Hæc potiùs viatica miſeriæ. Conſentit Menandro Ioannes Geometra:

Homini enim benè audenti, etiam cælum peruium eſt.

Ἄνδρι γὰρ εὐτόλμῳ, καὶ πόλος ἐστὶ βατός.

Nihil inuium eſt animo forti & audenti. Deambulat, iuxta Euripidem, virtus ſuper labores, ferreóſque interdum affectus tractat: nequit, aut delicato pede ſupergredi, aut molli dextra aggredi. Omnium pretioſiſſima res, libertas eſt: qualis libertas ſui erit, felicitas inquam? Quid mirum, difficultas pretium commendet, ſi vigor felicitatem? Vis materiam virtutis præparat, ſubigítque, & pinſit ſuam aſperitatem.

Cap. 67.

Non imperitè Muſonius, omnium difficillimam artem felicitatis dixit, difficiliorem medicina, muſica, & mechanicis. Cæterarum diſciplina eſt innoxia, & inculpabilis, ſine pugna, ſine contrariis, ſine oppoſitis moribus, ſine auerſantibus habitibus: ars virtutis cum conflictu eſt. In aliis artificiis materia reſiſtit: hîc & artifex ſibi obeſt, & conſuetudo impedit. Quid? Ipſa præcordia malè ſana & aſſueta repugnant; affectúſque non tondendi, ſed eradicandi. Annoſam

quercum

quercum ſine vi non euelles: cum ſtirpe eſt, quod intus repugnat, &, vt S. Ennodius ait,

Viuit meaullis, quod necat:
Turbantur alta viſcerum.

Extirpatio ſui ſine valentia non fit, quia non ſine violentia. Vis deſideratur, & iuxta Pſeudo-Xiſtum, infinita: quod credo in mollioribus libidinibus cum religione dictum, & non ſine Philoſophiæ venia: namque & momento perimendæ ſunt, & fortiſſimæ ſunt æmulæ. Nec calor momento ſuperari poteſt, iuxta Phyſicorum placita; niſi aduerſariæ qualitatis vis infinita ſit. Paucioribus confligens copiis, non vincet, niſi valentioribus. Non totus tu pugnas pro te, ſed dimidium tui. Conatu ſupplendum eſt. Qui duellum acceptaret hac ſuperba lege, vt vna manu dumtaxat dimicaret, æmulus cum vtraque, inſolentis oporteret eſſe roboris. Quid, ſi aduersùs plures vnus ſolus alterius lacerti mutilus? Cupiditates infinitæ ſunt: tot hoſtes habes ſine laſſitudine pugnaturus: etſi ſingulæ infirmæ forent, numero ſunt robuſtiſſimæ, importunitate moleſtiſſimæ, & caterua ſua te vincent, & proteruia; niſi validè, diúque (neſciunt inducias) obſtes.

Vt vrbs expugnetur, quot machinæ, quot copiæ, quot ingenia, quot arma quæruntur? Plus eſt ſui potiri, quam rerum: plus eſt ſe inuadere, quàm vrbes, quàm orbes, quod non ſine vi fiet. Potentior tibi hoſtis es, quàm hoſtilis Xerxis exercitus; expugnatu difficilior caſtris turritis, præſidiis, & cinctis triplici muro vrbibus. Quot *Cap. 68.*

expugna

expugnatores vrbium fuerunt, qui ſe non potuerunt, non dicam, expugnare, ſed propugnare; ne dicam dominari, ſed tueri, quia nec intueri? Quare, fortior eſt, qui dominatur animo ſuo nulla voluptate captus. Is ὄντι ἀνδρεῖος eſt, inquit Ælius Ariſtides; quem expugnatori præponit vrbium homo ethnicus: hæreditaria ſuperſtitione, Eudemonis filius fuit, Sacerdotis Olympici Iouis; ſed religioſè interpretatur Salomonem: Ὁ γὰρ τοσοῦτον ὑπεριδὼν τῶν ἡδονῶν, ὥστε μηδεμιᾶς ἡττηθῆναι αὐτῶν, πῶς οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ τῷ ὄντι ἀνδρεῖος, καὶ σώφρων, καὶ καρτερός; Τείχη μὲν ἀνάλωτα πολλάκις εἶναι δοκοῦντα, καὶ φαῦλοι ὄντες εἷλον ἤδη τινές· ὑπὸ δὲ τῶν ἡδονῶν πολλοὺς καὶ τῶν πάνυ ἀγαθῶν ἀνδρῶν κρατουμένους ὁρῶ. Quantò præſtantior mens ſaxo; eò præſtat expugnare ſe, quam vrbes: quantò melior animus corpore, melius eſt vincere ſe, quàm alios. Aliena victoria hoſtium duntaxat domat corpora, non animos, qui eò plus efferati, indomitique ſunt, quò videant domita corpora ligno, ferróque adſtricta: at victoria ſui ipſum ſuperat ſuperiorem mundo, cæloque animum. Vulgares, viléſque viri cœpêre ciuitates clariſſimas: ſed viles voluptates viros clariſſimos. Plurimi ſub ditionem ſuam oppida, metropoles, regna fecêre: pauci, raróque ſemetipſos. Ad hæc, vt Vrbanus ſui nominis quartus, Maximus Pontifex, eleganter dixit: Cùm quis contra populos, vel vrbes decertat, totus ſimul interior, & exterior homo pugnat: at, dum contra ſe, non totus, ſed minor

Is, qui tantoperè voluptates omnes cõtempſit, vt earum nulla ſit captus, is verè fortis eſt, temperãs, & patiens: nam, cùm vrbes ſæpenumerò, quãuis inuictæ viderentur, à vulgaribus hominibus captæ ſint, voluptatibus contrà multos etiam clariſſimos viros ſuperatos video.

nor

nor quàm dimidius dimicat. Quidni ? Dimicat vt inermis : ſed, quid mirum, ſine armis, ſi ſine ſe ? Igitur non molli & ignaua manu, qui pro ſe militat, tam minima ſui parte repugnet, pugnétque.

Illud conſiderandum eſt ad exemplar virtutis, quanti robur probetur Ethnicis in Alcide, eccleſiaſticis Sapientibus in Samſone. Illi, cùm egregiam nullam probitatis formam habuiſſent, propoſitum finxêre robuſtiſſimum virum, incredibilibus inſtructum viribus, per omnem violentiam verſatum, per omnem eruditum tolerantiam, vſque ad cæli patientiam, quod vicario ſuſtinuit humero : namque hæc maxima virorum probatio, ſuſtinere etiam ipſum Deum. Atqui hanc vim monemus neceſſariam, non in artu corporis, ſed in arte mentis; non in lacertis, ſed in virtutibus; non vt habeas, ſed vt adhibeas. Iam habes: voluntas eſt. Quid neceſſe eſt? Velle; quod raró benè habes, raró generose. Omnis palma tui, eſt animoſa bona voluntas. Nullum ſine huius bonitate bonum habebis, hoc eſt, facies. Habes, quod laboras, quod ægrè, quod vi facis. Non veniunt gratis magna bona, potiùs veneunt. Nummus, aut angor, aut labor eſt. Hoc Dei commercium, ſua labore, iuxta Epicharmum, vendentis bona. Aude, aggredere, conare, &, provt voluit Fabianus, incurſu auerte aciem, non minutis vulneribus; impetu, non ſubtilitate ſolùm aduersùs affectus pugna. Meticuloſi terga vertentes magis exponunt

Cap. 69.

nunt se discrimini auersi, apertique, cùm non aliud telis obiiciant, quàm tergus, ignauorum clypeum. Plures solent cadere in fuga, quàm in pugna. Duplicat aduersarius vires, qui securus de se restaurat impetum maiorem: vires anteà diuisas, attentas etiam ad defensionem sui, colligit ad offensionem hostis iam plusquàm exermis, quia fugientis. Quare, non solùm honoratior; sed etiam ipsis victis securior est pugna, quàm fuga. In cursu licèt reluctéris; hæc libertatis tuæ vis est, posse te cogere: hoc tui arbitrij ius, te necessitare, ad victoriam, scilicet, si ad pugnam. Maxima coactione & violentia opus est in iis cupiditatibus, quæ magis alienæ sunt à ratione. Qua parte consentimus belluis, eodem nobiscum gerendum modo. Ratione non flectuntur? compellantur. Admittit & vim virtus, & gloria libertatis. Subibit, si non per vim, saltem cum vi amata. Hanc vim præcipuè aduersùs mala, & in malis commendo, quæ rationi minùs parent. Ad bona Dux esto, ad mala miles: nam prospera mente sunt regenda, aduersa manu vincenda, aut toleranda. Felix ille, qui bonorum rector, malorum impugnator est.

* * *

ASCESIS

ASCESIS IV.

Diligentia de bono.

CÆterùm & artes ſunt plura exigentes; nec *Cap.*70. contentæ induſtria & robore, diligentiam appetunt. Iners induſtria cum incuria eſt: debile robur cum torpore. At, cui magis debita ſolicitudo eſt, quàm virtuti totam ſolicitaturæ vitam? Cui magis cura obnoxia, quàm omnia curanti? In ea præcipuè re cura amanda eſt, quâ nihil cures: ibi adhibenda diligentia, vbi omnia negligas; te primum, ſi tibi prouidere vis. Cura virtutis eſt ſecura incuria, tuta felicitas, procurata fors, prouiſus caſus bonorum, quæ piger fugit morando. Proximum eſt, vt nunquam facias, quod in proximum vis facere. Modeſta repulſa, procraſtinatio eſt. Nobis ipſis vrbani ſumus; & rationi aliquid boni flagitanti vrbanè denegamus. Non inquimus: Nolo facere. ſed, Poſteà, cras faciam. Damus verba, & nobis imponimus, vt miſeri ſimus, vt mali. Ipſa vota vecordi cunctatione damnamus. Sæpiſſimè luit fortuna culpas noſtræ inertiæ. Aptè Bernardus Syluester inquit: Raro diligentiam cum infortunio ſociabis. Diligentia, mater fortunæ in pluribus fuit, ſiue, vt ſic dicam, quædam altera, & factitia fortuna: alteram dico, non ſecundam; quia, quòd fida ſit, melior eſt; & quia præuenit, prior. Eſt quædam manualis proſperitas, eſt præcox & anticipata ſors. Cùm om-

nium rerum velociſſima fortuna ſit, præcurrit illam diligentia: priùs interdum donat, quàm fortuna mutuet: & neſcio, an dicam fortunam, ſpuriam diligentiam; an diligentiam, legitimam fortunam.

Cap. 71. Id ſaltem nemo negauit, addere fortunæ non quid leue, addit dignitatem, addit, vt ſic dixerim, mentem illi, quæ bruta etiam à ſapientibus diffamatur, cùm pro voto & ex conſilio ſit. Non aliud deeſt fortunæ ad ſui reuerentiam, quàm quòd non ſit in humana manu: iſtam calumniam diligentia expiat. Addit & lumina excæcatæ forti: namque iuxta illud Plautinum,

In occipitio quoque habet oculos.

Faſtuoſum illum, falſum tamen, fortunæ titulum, quòd omnia ſibi ſeruiant Reginæ omnium, iure vſurpat: nam diligentiæ ipſa ſeruit fortuna.

Omnia fiunt mancipia diligentiæ. Veriùs itaque Antiphanes ait: Τῆς ἐπιμελείας δοῦλα πάντα γίνεται. Quid aluit Datamis Martiam felicitatem, an militaris peritia, an robur? (iſtud hoſtibus maius.) Peruigil, indefeſſáque ſolicitudo. Fortunam ſibi, priuſquàm hoſtes, ſubegit. Non aliam felicitatem, quàm diligentiam nouit: felicior, qui fecit felicitatem, quàm qui reperit.

Cap. 72. Si ad fortunam caſu occurrentem vigilia valet, quantùm ad virtutem valebit ſoli obuiam conſilio? Inſomnis opilio pro pecude pernoctat: cur pro felicitate non expergiſcimus, niſi quòd damnis noſtris, aut inutilibus, diligentes ſumus, voluptati, otio? Quèmadmodum canis illa fabri in

in Apologis Locmani, vetuſtiſſimi Perſæ, quam malleorum ſtrepitus è ſomno non excitabant, & ad dentium ſonitum & maſticationem, cum comedebat, euigilabat ſtatim. Reſpice aulam: tot Argos, tot Briareos inuenies, quot ambitioſos, oculis, & manibus vberes, vt nutus Principum diſtinguant, vt ex vultu, velut ex tripode, augurentur oracula cupiditatis, tranſpiciant guſtus, aras adulantium, & officio præcurrant iuſſa. Præcipua aulæ, id eſt, adulationis, ars, diligentia eſt. Nequis aliter Deo placere, nequis tibi. Inertia enim primùm ſibi grauis eſt; & præter ignauiæ non prouiſum damnum, ſua ſe mulctat prouidentia. Qui voluptatis cauſa deſes eſt, is, ait Thucydides, confeſtim deſidiæ ſuæ iucunditate, præterquàm quòd ſegnis ſit, priuabitur.

Deſident importunis cicadæ modulis in æſtate; nauant formicæ operas. Succedit hyems: illarum otium fructificat inediam; harum ſolertia copiam, quibus inopia cum diligentia fuit annona, fuit fortuna, fuit fortunæ. Beſtiolæ, quas miſellas, deſpectáſque natura fecit, quas innoxias damnauit hyemali ergaſtulo, quas viuas ſepultura denegato (qua ſolùm auaritie cum mortuis vtitur) victu, ipſæ ſibi carcerem in horreum mutarunt, hypogæum in triclinium. Vna omnium animalium formica diues eſt, habet, poſſidet, conditque. Alia in diem victitantia pauperrima ſunt; ſcilicet, portionem prouidentiæ natura ſuæ in illarum diligentia delegauit: ſat fuit de illis ſolicita, quòd ſolicitas fecerit. Plus pro illis cu- *Cap. 73.*

 rauit,

rauit, quòd curas cum illis diuiſerit. Ita etiam ſæpè fortuna partem ſui iuris cum diligentia partitur.

Cap.74. Confer apem, & pauonem. Quanto iſtum ſtudio natura compſit, quàm negligenter apiculam? Vix formauit: auara materiam dedit, exiguam diſtribuens; diſtracta, & quaſi ſui oblita ſpeciem contemptibilem poſuit, non diſpoſuit. Sed aufer è mundo pauonem, quid amittemus? Aufer apiculam, quanta aufertur vtilitas, guſtus, lucis, valetudinis, & menſæ,& aræ? Diligentia ſua negligentiam emendauit naturæ,pretioſiorem ſe faciens ſpecioſo alite. Quid miraris? Studio proprij laboris, ſtudium alieni fœnoris vicit; hoc ſatis prælata, quòd ſtudioſa facta. Ad has te iure remittit parœmia beſtiolas, imbuendum diſciplina vitæ. Abeſt communibus voluminibus exemplum apis; ſed illuſtre eſt,dignúmque, non modò huic chartæ, ſed pectori ſacro inſerendum. Eleganter Sapiens ait: Πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε, ὡς ἐργάτις ἐστὶ, τήν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται· ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς τὲ, καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται· ποθεινὴ δ' ἐστι πᾶσι, καὶ ἐπίδοξος, καί περ οὖσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενὴς, τὴν σοφίαν τιμήσασα.

ASCESIS V.

Bonum debet eſſe continuum.

Cap.75. VErùm poſt curam, vt efficiamus ſecuritatem animi,oportet ſecuram facere,&conſtantiæ

stantiæ neruo vincire: nec enim periti artificis est, opera caduca facere; sed fundata, æterna. Magnum pretium dat rebus diuturnitas. Vitrum si securitate æquaret aurum, pretio superaret. Sæpè pretiosius, quod in rebus est, tempus est. Antiqua artificia antiquiùs habentur. Dignitas est durasse: erit & posse durare, nec facilè infringi. Integros animos reddit virtus. Ipsa res integra, res vitæ, non horæ, non diei, quæ cum Sole occidat, aut cum Sole non oriatur; interdiu, & noctu, vbique & locorum & temporum amanda, quæ adhuc in exitu inchoat; res perpetui initij est, ne offendat finem; perpetuò nascitur, ne vnquam occidat. Nulla dies sine linea, quantò magis sine puncto? Ego mallem, nullá hora, nullum punctum sine virtute. Res continua est: frustrà fiet, si per frusta. Ex fracta patera non aleremus vitam; cur ipsam vitam infringimus? Idem velle, idem nolle, est sacramentum sapientiæ: nec enim nisi ad rectum vnitas voti reperitur. Vitium dispergitur. Continuam complacentiam sustinere, non nisi honestas valet. Hoc pessimum malum habemus, mutare mala, variare vitia; non ponere cupiditates, sed transponere: alioqui vel vitij tædio citiùs boni essemus.

Cap. 16. Nemo in bono stare potest, qui non progreditur. Basis diuinæ imaginis, virtutis dico, processus est. Vt stet immota, promoueatur. In constantia collocatur istud Dei pulcherrimum simulacrum; nec ibi stabilietur, nisi per continuam progressionem. Faciliùs fatigatur; qui diu stat, quàm

quàm qui interim ambularet. Rectitudo humani ſtatus, & figura conſiſtens greſſu potiùs quàm ſtatu conſiſtet abſque ſede. Specta ſtructuram humanam: tota in anteceſſionem componitur. Commodiùs artus compacti ſunt ad progrediendum, quàm recedendum: ire vlteriùs, non receſſim, voluit diuina mens. In hoc rerum caducarum, fluentiúmque alueo retrahemur impetu decliui, ſi antrorſum non tendamus, imò contendamus. Sufficit, vt te inuenias retrò abſque alia diligentia, aut negligentia tua dum in amnem non procedas, & fluctus impugnes. Adnatare ſemper eſt opus, ne redacti, reuolutíque vnda abſorbeamur. Dignata eſt Sapientia cæli aliquando conſentire ſæculari in hoc veridicæ, & non ſtultæ, fatigatos ex virtute, damnandóſque ad exteriores tenebras, ad fletus, ad ſtridentes mugitus, obiiciens manibus & pedibus obligatos: ſcilicet, inertes, ineſficacéſque innuit, aut deficientes, qui non prouecti, nec ad vltimum virtutis ſunt egreſſi. Hoc ritu narrat Plato Ardiæum ſæuire: vbi nec oblitus tenebrarum exteriorum, & fletus, & ſtridoris; addidit aliam cæremoniam, quam non expreſſit noſter Magiſter IESVS, non iam neceſſariam ſplendente ſua diuina doctrina, quòd etiam obligato capite proiiciebantur; ignorantes ſignans. Nunc nos malitia plus damnat. Non viderant Ethnici finem virtutis, & tamen procedere iubebant: quid nos libero lumine, propoſita certa meta, aut torpemus laſſi, aut moramur

mur claudi inæquali greſſu; nunc recti, nunc declinantes;iam boni, iam peſſimi;heri ſtudioſi, hodie maligni? Sanitas animi non laborat tertiana febri, vt frigeamus,& caleamus; vt alterna ægrotemus luce. Non computat virtus atros dies,non eſt bicolor.

Sapiens eſt, qui neſcit numerum: vnum ſe ſtabiliens vbique;licèt minùs ſit vnus,quàm plura.Plus eſt eſſe vnum,quàm multos. Magnitudo viri vnitate conſtat. Magnus eſt, qui non eſt multus,non varius. Megaricæ factionis celebre fuit placitum, id bonum dumtaxat eſſe, quod eſſet vnum. Conſentit & aliud Pythagoricum, vnitatem ſpectare ad bonum, ad malum diuerſitatem. Satis plura facit, qui ſemper eadem. Aſſequitur nulla, qui ſequitur cuncta. Id ſis hodie,quod benè heri: id cras,quod hodie. Vnum impediunt plura: ad plura vnum confert, imò ad magna. Non eſt Geometræ magnitudinem taxare virtutis, ſed Arithmetici; cùm continua res ſit: non cubitu, nec pertica metienda eſt; ſed numero,ſiue vnitate potiùs. Magnus eſt,qui vnus,qui idem eſt ad æmulationem diuinam: *Cap.77.*

Sic Deus eſt magnus,de ſe valet,& manet in ſe,
Cui ſummum & proprium eſt, ſemper id eſſe, quod eſt.

Iſtam teſſeram Diuinitatis,quam Proſper commendat,vſurpat etiam virtus, cui nihil præ conſtantia conſentaneum. Quid obiicies difficultates & ardua paſſim occurrentia? Fateor, paſſim offendi, quibus offendamus; ſed ſtultè ſiſtimus:

id ipſum, quo pigritamus, nos citat. Nihil nos ab actione magis arduum arceat, quàm aurificem aurum, ſculptorem abies, quàm vſurarium à mutuatione indigens. Anne propterea deſerenda ars, quòd materia ſuppetat artificij? Materia virtutis, difficultas eſt: quid quòd difficilius quidquam occurrat, vt obinde deſiſtas? Præſtantior materia inuenta eſt. Nunquam vidi artificem opus faſtidiiſſe, quòd pretioſius metallum viderit: nobilior materia virtutis difficilior eſt. Dura, difficiliáque ligna ad cathedram, vel ſtatuam ſeligit faber, quamuis magis laboret: cur ad ſedem felicitatis, ad ſtatuam Diuinitatis recuſas difficilem materiam, cùm tui copia operis, ipſa difficultas, labórque ſit?

Cap. 78. Nihil igitur iuſtè impedit continuam virtutis gloriam; iuuant multa. In primis ipſa continuatio, quæ maximè materiam præparat, ipſas difficultates læuigans. Verè à Samio dictum, eligendam eſſe vitam bonam, gratam conſuetudine fieri. Quid? Ipſius dolendi mos gratus eſt. Mœror diuturnus, voluptas familiaris ſæpè euadit. Maligni animi eſt, queri de natura, quòd cùm actionibus corporis præſentem voluptati mercedem donauerit, ſalubres mentis functiones in difficultatibus locauerit. Non reliquit ſine ſua, & maxima voluptate virtutem; ſed cum ingenio id fecit. Corpori morituro voluptatem ſimilem diſtribuit, ſenilem, moribundam, in ipſo ſuo natali expirantem, deficientem, quò plus procedit. Quò plus comederis, minorem capis

guſtum,

gustum, donec fastidias, & ipsa sit acerba voluptas: animo tamen æterno vitalem dedit & orientem semper, quò plus diurnauit, iucundiorem. Vsu nascitur, consuetudine augetur, & annis fit perennior.

Præstantissima præterea naturæ commissura, supplementúmque, consuetudo est. Si in aliquo peccauit communis genitricis pietas, resarcit hoc remedio. Mutatoria, voluntariáque indoles fit assuefactio, per quam in illa te compones, quæ velis. Hanc maximam liberalitatem suscepimus posse pro gustu mutari, aut componi. Mater amantissima non vnicã vestem vnigenito dat, plures largitur, vt mutare possit: ita nos benigna parens natura, non vno adstrinxit ingenio; dedit, vnde mutaremus, & mutaremur. Non tantùm illi debemus, quòd nos dederit: sed quòd dederit mutatorios. Multùm dedit in hoc, quòd possemus recusare, quod dedit; quòd possemus ponere nos, mutare nos, alios effici, meliores, inquam, &, velut vestem, exuere genium. Quantùm ad bonum præstat consuetudo, collige, ex quo pollet in malum. Faciet homines meliores, quæ potest facere alios: nempe, homines faciet viros, quæ potest facere belluas. Sardensis quidam, quemadmodum narrat Aben-Ezra, elapsus à parentibus, in syluas se recepit, vbi ceruorum gregalis, eorum ritu diu vixit, manibus, pedibúsque gradiens, eodem vescens pabulo; cúmque Insulæ Rex cum aliis illum venaretur ceruis, restitutus parentibus, ipsum alloquenti-

Cap. 79.

bus reſpondit nihil, nec vinum, nec panem appoſitum guſtauit, niſi herbam, donec parentum manus iterum euadens rediit ad ſyluam. Adeò conſuetudinis fauore, quod horribile, inſulsúmque, non modò in ſpontaneum, ſed neceſſarium pergit. Quid mirum cedat conſuetudini rudis natura, ſi cedit ratio & politia? Tranſit in violentiam voluntas antiqua. Perinde vt voluntarius vſus abit in neceſſitatem legis, auctoritate temporis: ligat enim conſuetudo æquè ac promulgata, ſolenníſque ſanctio: ſic & in neceſſitatem naturæ tranſit. Repetitus mos populorum fit ciuilis & communis lex: ita etiam ſingulorum naturalis & priuata. Quæ aliena ſunt, prædia, domus, vtenſilia, vſu facimus propria poſt legitimam præſcriptionem; indolem quoque alienam aſſuefactione appropriamus, & quoddam ius bonitatis acquirimus. Saltem conſuetudine iura in te acquirat Deus, præſcribat, & tui poſſeſſionem, vel vſu trade.

Cap. 80. Nemo præterea peritiam artis alicuius adeptus ſine vſu importuno; nec adipiſcetur virtutis gloriam, quandocumque opportunæ, ipſa ſua præcipuè importunitate. Archimedes perpetua figurarum deſcriptione vbique intentus ſui obliuiſcebatur, non modò voluptatis immemor, ſed vitæ, victúſque. Compellebatur à ſeruis ad miniſteria vitæ, plùs illa patiens, quàm fungens. Violenter latus ad fouendum corpus vnguentis, interim digitis lineas per membra ducebat. Hoc contumaci ſtudio nec aduertit fatum, quod in arte

arte ſua expectauit. Ita oportet momentum vſque mortis præoccupare virtute, & vt huic vni intendas, nihil attendas. Quæ ſemel optima conſcientiæ vota nuncupaſti, ſempiterno conſenſu & niſu reſecra; nec tibi verba des, ſed, vt pius Honorius ait pro honore piorum,

Anteà mons migret, quàm tua verba cadant.

Anteà è vita migres, anteà tu cadas, quàm decretum vitæ. Eſt conſuetudo boni, fortis, nempe, iſte virtutum nodus, quoddam vitæ lytrum. Pereunt anteà acta benefacta, niſi nunc benefaciendo viuas, imò niſi pereas. Omnis ſalua eſt vita in morte, ſi ibi repræſentetur. Sequentium operum proceſſus præterita redimit, extremum reuocat priora, & raro ordine ſequuntur antecedentia vltimum: at remiſſio operis contra id ipſum, quod geſſiſti, peccat, & infeliciſſima potentia in præteritum valet; facta infecta reddit. Hoc agitur, cùm non agitur: non ſolùm in præſenti non agere, ſed pridem non egiſſe: adeò tota vita à momento vno pendet, à quo & æternitas. Sapienter illud Indicum à Megaſthene proditum præſentem vitam monet ἀκμὴν κυομένων. Conſentit ſapientiſſima Syncletica, & magnus Athanaſius. Eſt breue hoc tempus, fœtatio æternitatis, adoleſcentia æui, iuuentus immortalitatis. Peſſimè ad æterna inſtruimur, niſi per continua: inaugurati immortalitati iniquè mutationibus gaudemus. Confert autem ad hanc proceritatem, vt ſic dixerim, terſam virtutis, ne ita operemur, vt qui mutuò dat, ſpe reciperandi, quod

amitti

amittitur. Sui conſcia malitia eſt;nec titulo proprio audet nos petere integrè & palam : furtim, & ad præſens ſolicitat, pollicita breui recedere, datura maiorem locum virtuti & reſtitutioni; deinceps iam minùs importunam ſe promittens, vt immodeſti petitores id ſemper promittunt,quod nunquàm implent, non ampliùs poſtulare. His ſeducimur inſidiis:ingreſſa ſemel ingruit,& contumacior fit.

Cap.81. Paratum iuuat etiam eſſe , velut exercitus quadrato agmine ad pugnam componitur, cùm hoſtis ignoratus vndique creditur, in promptu vndequaque & recentia habere omnia præſidia vitæ, egregia aliqua dogmata & decreta animi, quæ quotidie promulganda cordi ſunt : nàm quotidie licet benè viuere ; & oportet, ſi licet: quotidie poteſt malè agi; & caueatur, ſi poteſt. Galenus ſingulis diebus præcepta Samij ſenis recitabat ſibi. Hierocles ſcribit, legem Pythagoream fuiſſe, bis in die illa repetere. Diogenes manè iubebat præſtrui. Epictetus etiam ad ſingulas actiones.Ne moleſtum ſit repetere eadem, ſi iidem debemus eſſe. Semper placet eſſe bonos; placeant, quæ ſemper bonos faciant. Non ſit graue ſemel memorare, vnde ſæpè memorabilia opereris, id eſt, bona. Vt benè ſemel loquatur Orator,& Sophiſta; millies legit, relegit Tullij, aut Demoſthenis fragmenta. Ipſe Demoſthenes octies manu propria tranſcripſit volumen Thucydidis. Non parum intereſt inter alimentum animi, & corporis: alitur enim ille,

quem

quemadmodum corpus : huius autem cibus consumitur, & in diem seruit dumtaxat; alium cras quærere opus est. Animi verò nutrimentum, sine consumptione est : quare idem semper licet sumi. Præcipuam tamen ad constantiam fidem faciet ratio; hac sola duci, non opinione. Veritas, rectum iudicium, pacificata ratio, eadem semper est : qui eam sequitur, idem erit. Saluus erit; velut filum Thesei per vitæ intricata impedimenta, & obscuros calles secutus euadet. Opinio quid instabile est, nec vno, nec suo statu manebit, qui eam respectet.

Cap.82. Oportet quoque plurimùm infelicia morum tentamenta vitare, præsertim fastuosa : hæc infausta magis sunt. Pessimi fiunt arbitri morum honores, virtutis syrtes. Verissimè diffamati in hoc iam, sine suo titulo inhonorati, quòd mutent mores. Qui inuariabilis sui, virtutisque sequester velit esse, & ambitionem, & ambitiosa oderit : suam mediocritatem amet, id est; non tantùm ferat, sed defendat : negligat non modò cupiditates suas; sed quæ potuisset cupiisse. Altissima rerum omnium virtus odit alta : libentiùs amplectitur medium statum, quæ in medio consistit : amat modum, quæ omnia moderatur. Facetè mirantibus quibusdam subitam cuiusdam mutationem pridem humilis, modesti, benigni, donec in Abbatem eligeretur, inde iam elatioris, turgidique animi, respondit: Quòd priùs demisso vultu incederem, erat, quòd Cœnobij claues quærerem; quibus nunc inuentis, me erigo,

& cer

& ceruicem attollo. Verùm hæc non fuit mutatio morum, ſed declaratio. Maius damnum eſt, quòd variet honos mores, quàm quòd explicet. Sæpè plures modeſti, qui etiam inuiti prouecti fuerunt, in ipſa mox dignitate corrupti ſunt, indigna indole:ſed & in ipſa declaratione ſatis variat, dum degeneribus indulget, & ſpeciem probitatis delet. Tam venerabilis eſt virtus, vt ipſi, qui eam corrumpent & inanient, colant; & vt ſe imagine rei ſanctiſſimæ non peſſimos faciant, pluribus vitiis abſtinent.

Cap.83. Denique ad opificium virtutis, nec tantùm violentia valet, nec induſtria erudit, nec diligentia ſatagit, nec vſus præſcribit; ſed fortuna eſt opus ſummo operi, vt ab ipſa etiam nonnullæ proſperantur artes. Aliquid vltra, & ſupra mentem, vt mens recta ſit, neceſſum eſt. Quid? Facimúſne virtutem famulam, cuius eſt domina? Nequaquam. Nec fortunam intelligo hanc apud vulgus diffamatam, vt cæcam, brutam, quæ fugit bonos, & quod dignis adimit, transfert ad impios; inconſtans, fragilis, perfida, lubrica: ſed præſentem illum Numinis fauorem humanis affulgentem actibus ſine conſilio, ſine voto noſtro. Diuinam itaque gratiam puto innocentiſſimam fortunam animæ: occurrit minùs præſumenti. Hoc eſt ingenium, iuxta Stagiritem & Nyſſenum, fortunæ, inopinis adeſſe. Monuerim hæc, ne putes, aut vi, aut ſolertia, aut cura, aut habilitate tua ad virtutem pollere. Sine gratia, aut hæc non erunt, aut erunt tanquam, aut peius

quàm

quàm ſi non eſſent. Omnis honeſta actio, omne bonum opus, opificium eſt gratiæ ſolicitioris ope. Eleganter Hildelbertus dixit: Officioſiſſima eſt hominibus gratia Dei, & velut in eorum iurata obſequium. Nihil ſine Deo, ánne & aliquid bonum? Omni bono adhuc minimo ſummum bonum præeſt.

Summam illam efficacem mentem adeò rebus negotioſam, etiam Ethnici putarunt, nihílque ſine ea fieri. Non ſatis vnam rati Deitatem tantæ rerum ſingularium ſuffecturam aſſiſtentiæ, per multas diſtribui hanc curam finxêre. Heſiodus triginta Deorum millia in his occupat curis. Varro trecentos Iupitres enumerat, ſine alia Deaſtrorum turba. Cuique rei ſuum dedicarunt Numen, quia nihil, niſi à Numine. Quid ſuum Numen? Non niſi geminum: ſæpiſſimè multiplex. Infantiæ noſtræ Leuanam, Cuninam, Eduliam, Potinam, Vagitanum, Statilinum, Fabulanum, & alia ſexcenta. Suos quoque affectibus patronos Deos dederunt. Dederunt & virtutibus. Pudicitiam, Fidem, Concordiam, Clementiam, Deas adorarunt: quia nulla ſine Deo virtus. Hæc veritas mendacia plura conſecrauit. Igitur modeſtiam animi ſeruare oportet, &, vt Diuus Paulinus ait, *Cap. 84.*

Mentem Chriſto humilem, celſam ad faſtidia mundi:

atque omnes noſtros conatus irritos putare, niſi putemus. Sub nullam artem vrgetur virtus, nullo vincitur ingenio, nullis ſurgit machinis,

niſi

niſi diuina porrigatur manus. Nihil facies, niſi nihil te putes. E cælo venit cæleſtis res. Omnia cælo debemus. Lux, dextera Solis manus, qua officinam naturæ gubernat, è cælo eſt. Lac germinum tumentibus è nubium mammillis inde mulgetur, inde mulcebris calor, inde multiplex ille aſtrorum riſus ſalutaris. Non minùs pendet animus è cælo, quàm corpus; ſed cum diſcrimine: influxus corporis dimittitur per plenum: influxus animi per vacuum, cùm adhuc ſe exinanit. Hæc ſui vacuitas magnes fit diuini reſpectus, illex Diuinitatis, impatientioris vacui, quàm natura. Ineſt Deus ei, qui ſibi deeſt: adeſt, ſi tibi abſis, vt Eunomo cicada pro filo, iuxta Pſeudo-Aſclepij preces. Sapienter propterea Barbarus dixit: Caput diſciplinæ, ſilentium; caput omnis intelligentiæ, deiectio. Vnus eſt honos, cuius meritum ipſo pretioſius eſt. Videns Scapheus diſcipulum vehementer inflatum, veriſſima obiurgauit ſententia: Οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ κεῖται, ἀλλὰ ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα. Quidquid rectè fit, id magnum eſt, addo & glorioſum: at, quidquid magnum fit, non eſt ſtatim bonum; ſæpè vituperabile, raro ſecurum. Ius ſecuritatis vindicat humilitas.

Bonum non eſt in magno, ſed in bono eſt magnum.

LIBER

LIBER TERTIVS, DE ARTE VOLVNTATIS.

LEMMA I.

Iuuanda est voluntas ingenio.

HACTENVS affluenti suæ sobrietati, hactenus lautissimæ abstinentiæ vires attemperauimus cordis potentis summa cupiditatis licentia, & , quod mirum est, innocentia , quod velit ; volentis summa felicitate , quod potest, suum absque squallore fortunæ tutari sinu proprio natiuum florem pacis, sine timoris vepri , & voti omnium acutissima spina. Pollet amare voluntas , quod libeat ; pollet & odisse , quæ nec metuat , nec cupiat dissolutis fortunæ machinis, vel si in hoc se interdum violaret vltronea compulsione, ipsiúsque spontis conatu. Ad aliud iam (nostro sæpe ineptimus iudicio) officiosum illi organum animi compositurі veniamus, socium suę virtutis intellectum, *Cap.* 1.

O qui,

qui,dum fœdo errat abuſu , eius illa aberrat vſu. Iuuat propterea adminiſtrum præparare , ne ſola laboret ; ſed mulcere impetus bonos illecebra aliqua,ne ſemper vires omnes euocare cogantur appetituri ſecura. Poteſt voluntas odiſſe fortunam , & ſine infortunio erit. Maxima felicitatis diligentia eſt negligentia fortunæ : at , ſi opinio laudet illam , commendet ſarcinas illas vagas & vanas,quibus,onuſta licèt,venit leuiſſima,grauiter nos oneratura , renuntiétque ſalutarem , & bonam ; non niſi ſe vrgeat,amplexabitur voluntas,& minori allubentia contra fidem interpretis ibit. Tunc ſolùm fortuitò fortunata erit abominatione fortunæ æſtimatæ fidelis. Sed , quia illud intereſt inter felicitatem vulgarem , & raram illam virtutis , quòd illa caſu , iſta conſilio libenter veniat obuiam ; illa propterea cadit, & cæca eſt ; iſta ſubinde ſtans, & oculata : oportet iuuare luce aliqua, & ſuis expiare mentem erratis,ne totum fabricandæ pacis onus ferat voluntas ; ſed interdum allecta & exonerata exultet. Licèt ſatis ſibi ſit,vt poſſet velle , aut odiſſe,quæ vellet , (garriat licèt arduum opinio,) ſed cum gemitu , cum niſu volet , plerumque nullo modo volet. Blandimentum à ratione capiet , quo mitiùs gubernetur ad bonum , vt cardo oleo, axis vnguento , voluitur facilè versùs apprehenſa. Semper tamen in his , & in voluntatis ardore ad bonum , & in mentis flamma ad verum deſidero gratiam.Hæc incipit,hæc perficit,quidquid nos perficit,ne officiat noſtra inertia.

Eſt

Est intellectus consiliarius, atque, vt semel dicam, oculus voluntatis: prout enarrat, prout hortatur, prout ruit ille, ruit ista penè: impellitur annulorum catenæ instar, si vnum trahas, alterum contrahes. Velut virgo pudica in claustris nihil per se tuens, nihil audiens, nisi quod vnus famulus renuntiet, dicta credit omnia: ita solam sequitur voluntas fidem mentis, ex cuius dicto præcipuum momentum tranquillitatis suspenditur, si veridicus sit nuntius, nec falsis rumoribus infestet pacem cordis, saltem tentet. Est intellectus interpres, & lingua rerum; sed iam serpentis, iam canis: si falsa, contaminat; si vera, mulcet, & lambit mala: & quemadmodum canina lingua id sanat, quò potest pertingere; omnibus ita medetur ratio malis. Cuius vsum necessum est monere, quatenus cognitio salutaris cupiditatibus fiat; & quemadmodum voluntatem suis institutionibus generatim præstruximus, instruamus intellectum. Duæ sunt ianuæ miseriæ, aut quia pessimè amamus, aut iudicamus. Vtramque seruare oportet. Opus itaque est, sancta atque magnifica sensa animi parare; veridicisque cogitatibus ornare, & tantumnon onerare mentem, vt in promptu sint. Pro opportunitate, etiam obuiam currant, & animosa illa, excellentiáque decreta in opus transeant, etiam præcurrant. Quorumdam barbarorum Medici vectile ferunt pharmacopolium, ne remedij mora morbo indulgeant: ita pharmaca vitæ præsentia comportanda sunt.

Cap. 2.

Mens ſit veritatibus referta, officina ſalutarium herbarum : ad exigentiam euentus veniant omnia ſuo pondere æſtimantibus. Gemmæ geſtantur aduersùs pericula & caſus : geſtentur aduersùs caſus fortunæ, & diſcrimina animi, ſi non Ch i iani, ſaltem philoſophici ſenſus.

Cap.3. Venítne lacero ſuggeſtu, lugubríque ſupercilio paupertas ? Obueniat illud, aut quid ſimile:

Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.

Faſtidium inopiæ te vexat ? Oppone : Paupere pauperior eſt, qui nolit eſſe pauper.

Deſunt inopiæ multa, auaritiæ omnia.

Sufficiens, ſed arcta & iniurioſa paupertati ſententia, cui pauca deſunt, auaritiæ pluſquàm omnia. Quid ? grauis adhuc videbitur frugalitas ? Occurrat ratio : Non eſt graue, quod nihil graue habet. An leuior erit, ſi adiicias omnium grauius metallum? Nullum pondus maius quàm auri. Stultitia eſt, velle alleuiari additamento rei omnibus grauioris. Pondus nequit, niſi detractione, minui; quomodo adiectione expectabis minorem ſarcinam ? Non tam grauis poteſt eſſe paupertas, vt eſt putari grauem : iſtud error eſt; illud natura. Inſtigat te proſperitatis cupido? Obueniat ſtatim : Peruersè me amo, cùm amem peruerſam fortunam. Appendix bonæ fortunæ mala eſt. Hanc ducit illa, licèt cæca. Hîc videbis mirum aliquid, quòd cæcus cæcum ducat. Aſtutia ſortis eſt, cùm non habeat, vnde inuadat pauperem, locupletare, vt inſidioſa felicitas pandat

dat ianuam miſeriæ. Quacumque ingreditur pinguis fortuna, capi poteſt ſquallida & macra. Cur amabo bona, quæ ipſo amore me facient non bonum? Memento illius:

In nullum auarus bonus eſt, in ſe peſſimus.

Repulſam patitur ambitio tua? Confeſtim cogita, quòd licèt non habeas, quod cupiiſti; habes, quod debuiſti cupere. Fecit alius, quod tibi faciẽdum erat, repulſam cupiditatis. Iam gratiam debes. Debueras impetrare à te, ne peteres, aut à fortuna, ne daret; non potuiſti à te, non tentaſti ab illa, vltrò fecit. Quid? quietem, ſi obtineres, putabas votorum? Certè nec pauſam. Non pacat animum, quod poſſidet; ſed, quod nolit. Plures, vt quieſcerent, vltrò reiecerunt, quod tu optas. Melius eſt nolle, quæ non habes; quàm habere, quæ vis. Compendio laboris maturam quietem cura: ne accipias, quod, vt quieſcas, relinquendum eſt. Triplicis laboris compẽdium erit, & obtentionis, & retentionis, atque renuntiationis. Æquè ſolet eſſe moleſta rerum poſſeſſio, ac poſtulatio: moleſtiſſima tamen reſignatio fortunæ. Felicem te putes, ſi non habeas, quod ſi non habuiſſes, felicior eſſes; feliciſſimus, ſi nec optaſſes. Quis ditior, quàm qui nec voto eget?

Quod vult, habet, qui velle, quod ſatis eſt, poteſt.

Prima fortuna eſt non optantis; alia non habentis malè optata; med a eſt eius, qui nec habuit.

Etenim vocibus familiaribus ſtatim mitigantur iraſcentes canes: ita cupiditates oportet *Cap. 4.*

manſuefacere familiaribus rationibus, atque veritatibus aſſuetis in procinctu ad omnem fortunæ libidinem. Eleganter Socrates: Ὥσπερ οἱ ἐν εὐδίᾳ πλέοντες, καὶ τὰ πρὸς τὸν χειμῶνα ἔχουσιν ἕτοιμα· οὕτως οἱ ἐν εὐτυχίᾳ φρονοῦντες, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀτυχίαν ἡτοιμάσασι βοηθήματα. Hoc pacto, velut flores aliqui ſequuntur Solem, affectus pulchri conuertentur ad lumen rationis, ſequentes verum, cuius periodo vix malum inuenies. Hanc turbam malorum opinio peſſimo introduxit inuento, tam maligna fide, vt illud, quod minus putet malum, culpam, & ſæpè commendet, non peius duntaxat ſit malum, ſed vnicum. Reliqua ad vtrumque ſunt nullo tincta natiuo colore; poſſunt fieri mala, ſi facias: at, quia ex ſe innocentia & vtilitati noſtræ obſequutura, boníſque moribus morigera, ſi velimus hac parte bona appellare, poterimus. Atqui, cùm verum comitatur bonum, etiam intellectu amabis, voluntate intelliges, ſi illo reſpicias bonum, iſtâ verum: cognoſces, quod bonum eſt; diliges, quod verum eſt: cùm bonum, quod præſentas cordi, verum ſit; & verum, cui applaudit & celebrat mens, bonum ſit.

Sicut ij, qui ſecundante cœlo & vento nauigant, etiam quæ contra tempeſtatem vſui ſunt, parata habent: ſic, qui proſpera fortuna ſapiunt, etiam aduerſæ illius ſubſidia expediunt.

LEMMA II.

Opinio multiplicat mala per ipſa bona.

Cap. 5.

DVobus igitur peccat cognitio modis; & quia tenebris affulget; & quia luce non illuſtrat,

luſtrat,apprehenſionibus, ſcilicet, falſis, quæ excitant voluntatem;aut veris, quæ non ſtimulant. Quantum in illis mendacium, in his ſocors quædam, & remiſſa veritas delinquit. De illis mendacibus priùs diſſerendum; notiores ſunt: nunc conuitiis iniquis condemnant res: nunc iniuſtis elogiis commendant; aut quæ bona ſunt, mala; aut quæ mala, æſtimantes bona. Primus error perperam nos affligit,& fluctus animi auget formidine inani. Horret animus alioqui optabil a, deceptus peruerſo teſtimonio: tum falſorum multiplicatione malorum multiplicantur timores veri,hoſque conſequentium cæterum ærumnarum vulgus. At illud mirandum, quòd multiplicentur multiplicatione bonorum, dum plura,aut alia putet bona, quàm ſint. Teſtificatione iſta bonitatis auidè optamus, vehementiùs perſequimur,libenter amplectimur. Quid inde?Dilemma quoddam,& neceſſitas miſeriæ: ſiue obueniant hæc bona, ſiue aufugiant, vtrolibet modo verſat nos ſuâ ſcuticâ fortuna, vexat cupido. Namque, ſi non obtineatur, quod putatur bonum,auidéque cupitur;certa eſt ærumna & mœror animi, deceptione omnium moleſtiſſima, ſpei. Illud etiam mirandum, quòd certus quoque angor veniat, ſi conſequamur, quæ optauimus. Impleta voluntas non ſemper eſt beata. Apparens illa rerum bonitas, quam noſtrum fabrefecit cerebrum, delicatiſſima & tenuis eſt, contactu diſpergitur, comprehenſione diffluit, intérque digitos collabitur, quaſi aquam pugno

 ſtringeres.

ſtringeres. Aliud poſſeſſio inuenit, quàm cupiditas quærit. Adiice, quòd à votis ad curas gradus vnicus eſt. Quæ optauimus, de his timemus. Quid refert, te affligant cupiditate abſentes diuitiæ, an nactum illas præſentes te lacerent timore? Fraus iſta voti fallit gaudium; & vt fortuna ſæpè pro bonis ſuppoſuit mala, pro lætitia ſubrogat mœrores.

Cap.6. Iámne cenſebis æquè afflictum, & voti compotem, & irritum, qui nihil obtinuit cupitorum, & qui omnia conſequitur? Credo ſæpè infeliciorem, qui obtinuit. Inexpertos ficta felicitas minùs infeſtat. Inopinum illud moleſtum acerbius eſt, & commutatione mali pro bono vehementiùs, & velut ex irritatione percellit, ſcilicet, ſeſquiduplo ictu. Iungitur fruſtratio voti cum ſubſtitutione damni, & ſubitatione inſperati periculi. In primis æquè grauis eſt iniuria ſpei, & gaudij, ſiue non conſequaris optata, ſiue non fruaris: nam nequis frui, cùm id, quod conſequeris, non ſit, quod conſequi volebas. Itaque vtroque modo fruſtratio eſt voti: non habes, quod optabas: æquè enim illuditur voluntas, cùm obtinet, quod cupit, & cùm amittit: nam vtrouis modo amittit. Hannibal, (qui vix in alio maiori fuit diſcrimine, quàm auaritiæ, per tot diſcrimina fortiſſimus Dux, qui non robore, ſed aſtutia potuit defendi aduersùs fortunam & alienam cupidinem, ne quis putet aduersùs propriam ſine conſilio,) quaſdam amphoras Cretam veniens, falſurus Gortynios, compleuit plumbo,

ſummáſ

ſummáſque auro & argento opertas in Dianæ fano depoſuit. Si tu percuperes illas, quòd putares ſolidas aureis; an, poſtquàm obtinuiſſes, minùs iraſcereris, quàm ſi iam obtenturus præriperet alius? Vtroque euentu voto irritus eſſes; auro careres. Hæc aſtutia opinionis eſt, ſubſtituere pro auro plumbum. Cæterùm, præter iſtam communem ſpei iniuriam illa additur, quòd vltrà quàm multet bono expectato, ſæpè malum inexpectatum ſufficiatur, quo ſimul infortunatus & calamitoſus fias, ſine voto, & contra votum miſerandus. Ad hæc, quia ſine ſuſpicione infelicior. Nulla magis metuenda mala ſunt, quàm quæ non permiſerunt metui. Subita tela fortunæ acutiora ſunt. Quæ præter ſpem iacit, grauiùs ſauciant; qualia erunt, quæ contra ſpem? Adeò falſa rerum opinio eſt, maleuola, & ſine auſpiciis, vt ipſam præcipuè fortunam infortunet: adeò fallax, vt fallacem felicitatem plus fallat. Illa ferè matrix eſt totius miſeriæ; peruerſa malorum trapezita; illa rea totius triſtitiæ, ſiue malum in bonum, ſiue bonum in malum commutet, ſiue alterutrum, ſiue vtrumque mutuet fortuna: illa rarum fecit occurſum gaudij; obuium, importunúmque mœroris: illa miſerorum vulgus alit, omnium calamitatum muneraria. Non itaque excuſatur inuentione bonorum: nam & plura mala ſequuntur bonorum opinionem, cupiditates, timores, inuidiæ, rixæ: longa ſecum reſte trahit vera mala. Falſum bonum grauidum eſt multis damnis: quin, etſi ipſa bona

innocentia forent, parcendum esset ob malorum, quo non compensantur modò, sed vincuntur, numerum, eodem conflata artifice. Dices, falsa ista mala non fore molesta, si & bona falsa non adiuuent. Atqui non minorem ducit cateruam verorum malorum, malum, licet falsum. Timores excitat absens; tristitias præsens; curas vtrouis modo.

LEMMA III.

Iniqua æstimatio rerum ab existimatione est.

Cap.7.

NOs architectamur mala. Ipso nostro furiamur iudicio, atque ingenio ad nostram dementationem vtimur. In exemplum illudentis opinionis traducendus est Aman: opulentos thesauros, magnificos honores, larga Assyrij tyranni munera, quibus supra omnes proceres euectus, eximia & pinguis adornabatur victima fortunæ; ad hæc liberalitatem etiam naturæ, filios charos, nihil omnia homo auarissimus, & vltra fortunam ambitiosus duxit. Seduxit igitur illum opinio, cùm magna illa considerauit; imò & cùm nulla: nihil omnia dixit præ seruili obseruantia, quam pluris se taxauit amantissima sui, & amentissima auaritia. Culpa istud opinionis fuit: nam, cùm ad læuum fortunæ obliquæ latus iacebat

ille

ille in domo parentis Amadathi, si offerretur dimidium, quod fastidiosus felicitatis tunc despexit, vulgaris aliqua præfectura Prætorij, & vel ferus vultus tyranni, minùs seriùs imagine quadam beneuolentiæ, aut pro istis sortis infidæ fauoribus cæremonia illa, & cultus vnius Mardochæi, illorum potiùs delectum haberet; neque poplitem captiui maioris faceret, quàm dexteram & gremium Reginæ omnium fortunæ. Quid igitur permutauit rerum faciem? Quid mutauit fortunæ pretium pretiosissimæ vilissimis? Quid diruit tot superbos præcipitantem, nisi arbitra deceptionis opinio? Illam hæc priùs apparentem opum gloriam, & frontem compsit; replumbauit, cùm voluit, inanem magnitudinem: iam magnum finxit; iam nihil refinxit. Non solida moles fuit, quæ sine suo casu collapsa est; quia putabatur, solùm phantasia sustentata. Immutatas in se res nunc supra cælum mittimus, nunc infra fimum, non nisi quia putamus, & mutamur.

Istum enim mundanarum rerum colorem, *Cap.* 8. istum splendidum gestum obduxit, non veritas, sed opinio peruersa, transuersum iudicium agens, magna bona pro libidine, non pro veritate commentans. Capio iam huius vanitatis fidem, non à Lycæo & porticu Stoïcorum, non à Cruce IESV; non, inquam, ab Philosophia, non à virtute, non à fide, non ab ipsa Dei sapientia; sed à mendacissimis, ab ipso mundo, ab ipsis vanitatis mancipiis. Falsissimæ opinionis cruciatus

hanc

hanc extorſit contra ſe veritatem, omnia nihil eſſe. Spectemus Amanum, non vulgarem fortunæ a maſium, conuocantem auditores, & coacto cœtu, turpi pronuntiantem ore luculentam ſententiam, Academia, & Stoa non dignam modò, ſed maiorem. Mundano quodam flatu, furoréque correptus intonuit peſſimus homo dignam optimo vocem: Nihil me habere puto. Nihil dixit innumeras opes; nihil, numeroſam familiam; nihil, gnatos chariſſimos; nihil, ſplendidos honores, quibus Aſſuerus eximiam ſaginauit fortunæ hoſtiam. Quid amplius à Zenone aliquo, aut Socrate deſiderares? Adiecit, quod peccatum exiſtimationis retexit: Quandiu videro Mardochæum Iudæum ſedentem. Omnia dixerat nihil eſſe præ Mardochæi obſeruantia. Interdiu euanent ſtellarum radiationes, ſcilicet, coram Sole inebriante omnia ſuo lumine: at illa, quæ Aman contempſit, quantoperè puſilla, quæ nihil viſa coram re leuiſſima, captiui inflexione? Quotuſquique ex porticu Chryſippus aliquis, ita ad exaggerationem, ita ad contemptionem rerum humanarum animoſam extulit vocem? Sæpiùs legi, & audiui, omnia iſta friuola ſub Luna bona, nihil eſſe, & vaniſsimam vanitatum vanitatem: ſed illorum collatione bonorum, quæ virtus parturit, æternitas nutrit. Non miror, ſcintillam non diſcerni, inter flammantia culmina, atque interdiu ſydera abſcondi: neque miror hæc temporis auidiſsimi pabula parùm videri ad æternitatis ſatietatem. Vehementiùs depreſſa

ſunt,

ſunt, coram nihil viſa nihil. Nullus ita ſua bona deſpexit, niſi ipſe mundus per Vatem ſuum nocentiſsimum.

Neque ex abrupto lapſam iſtam putes vocem: *Cap.9.* dicturus illam ſententiam, conuocauit teſtes laudatos; & ne bonorum obliuione ſenſus felicitatis amiſſus argueretur, (ius enim cordis amittunt abſentia & oblita,) præſentauit cuncta, ſingillatim recenſuit. Lancem nihilominùs flexit inflexile Mardochæi genu, & nihil omnia dixit, &, quod plus eſt, duxit; non vnum, aut alterum bonum, vniuerſa complexus, triplex, inquam, fortunæ peſtilens penu ſplendidè ſibi impenſum. Si expectes opum diffluentium dolium; expoſuit magnitudinem diuitiarum ſuarum: ſi inflantium vtrem honorum; quantam gloriam ſuper omnes Principes & ſeruos ſuos Rex eleuaſſet? ſi colliquefacientium armarium voluptatum, conuiuia cum Rege & Regina: ad hæc, ſi ſupellectilem à natura complice fortunæ deſideres; non modò familiam, ſed turmam filiorum agnouit: adiice non minutam appendicem, ſpes ſuas nouis Reginæ fauoribus recreatas, & in maiora gliſcentes. Nihil duxit auariſſimus hominum, auaritiæ vota, omnem fortunæ, naturæque aceruum. Quo tempore? Cùm habuit: cùm præſentia rerum irritata cupiditas ſæuit, & aſpectu, Reguli inſtar, infeſtat. Quo tempore? Cùm oblitus mortis, vegetus, valens, non in confinio æternitatis; cùm tabes & macies ægrotantis corporis, & vicini fati aſpectus etiam peſſimos Philoſophiam

losophiam docet. Quo tempore? Cùm innocentem fortunam putauit, aut immortalem, rudis & inexpertus instabilis sui ingenij. Quo tempore? Cùm indemnia adhuc bona putauit, nullo contusa vulnere; cùm vitrea non didicerat; cùm adhuc felicitatis vbera sugebat; cùm noua capiebat pignora, & ferè vadimonia; cùm adhuc ipsius mundi cliens, & ambactus in eius sacramenta iurabat, non aufuga, aut eierans. Si nihilominùs vnius fidem non acceptes, subscripsit cœtus integer: communis plausus fuit: nemo ex amicis refellit. Audiuit coniux, charam sobolem nihili à marito fieri; sed annuit dicto. Audierunt amici fortunæ potiùs, quàm fortunati, contemni spes suas; & licèt inimica suis votis suffragia dederunt. Verissimè omnia nihil erunt, quod non negauit auarorum cupiditas, blandientium adulatio. Verum erit, cui tot etiam pessimi, etiam mendaces non dixerunt contrà. Sed instemus adhuc calculis: si pretiosus fortunæ vertex dominantissimæ, præ seruuli poplite habitus adeò parui fuit; qualia ista diaria bona erunt præ æternis, præ Deo? si ad malignam disparent lucem, an consistent ad meridionalem æstum?

Cap. 10. Vnde igitur sonant magnificè? vnde mulcent blanditer? vnde perfido præstringunt fulgore? Videri est, & purpurata vmbra, intus sceletus, & solùm compago nullitatis, & solidum nihil, & rarum deceptionis artificium, quorum anima & vita putari est. Tingit, effigiátque omnia opinio nostra instabili charactere. Præterit figura mundi:

di: vtique: nam æstimari est. Et ipse præterit mundus, iuxta Plotinum, sicut sub sigillo effigiatur fluens aqua: amoue sigillum, deletur figura. Desine putari bona, aut mala: non sunt. Ex composito obliquis quibusdam apprehensionibus conspiramus magna haberi, quæ parua, quæ nulla sunt. Supponuntur, non fiunt: nec aliter quàm lusorum pacto, calculis pretium imponitur, absente nummo. Perinde liberè mentis conceptus componimus; quemadmodum imponimus rebus nomina: nobis tamen imponimus. Placitum humanum fuit, hanc vocem, *leo*, fortissimum animal; istam, *homo*, sapientissimum notare. Poterat, & ex consensione populorũ nomen, *leo*, signare timidissimũ, & fugacissimum leporem; quemadmodum nunc animosum & regium brutũ. Poterat & vocabulũ, *homo*, insulsum peponem, aut inertem asellum indicare: communi conuentione ita pactum est, non natura sua. Pari abutimur libertate conceptibus ipsis, & libero, peruerso tamen, hominum consensu, opinionem magnitudinis rebus tribuimus; non quæ sunt magnæ, sed quas supponimus; non quæ habent magnitudinem, sed habere volumus. Conceptum istum boni, aut magni, natio pessimorum diuitiis, honoribus, deliciisque addixit: decolor tamen, ex se indifferens, vt opulentiam, aut mediocritatem signet; famam, aut silentium. Conuenit tamen auarorum regio maioris putari opes, quàm mores; honorem, quàm meritum: pretiosius aurum, iners humanis vsibus, quam

ferrum

ferrum officiosum. Possent & eadem conuentione gentium commutari opiniones, & pretia rebus indita. Pactum istud apud Spartas fuit, interdicto ignaui metalli vsu, Lycurgi sanctione. Inter Macrobios Æthiopes valuit æs, viluit aurum, nisi ad retinacula fontium: maluerunt vincire corpora, quàm animos. Errauerunt apud nos primi rerum taxatores, inuidi generis nostri. In abdito, in arduo, in raro pretium felicitatis locarunt: certè vt nemo felix esset; sed ipsum beatitatis votum plurimos miseros faceret, ineptè, aut impiè, cùm in nostro sit æstimationem rerum facere: ea elegêre ad beatitatis titulum, quæ sit necesse inquirere, quæque natura, quia vetuit, abscondit: ea neglexêre, quæ in promptu, & sub manu cuique sint; quibus semper felices essemus, alioqui miseri. Cur in æstimatione auri relegamus felicitatem ad terræ viscera, subter saxa & fimum, ad Inferorum porticum? Quomodo ex regione miseriæ efferret se felicitas?

Cap. II.

Hactenus ista rerum taxatio pessimè nos habuit, fortasse & pessimos. Placitum nostrum fuit: placeat mutare, & iniquum rescindere opinionis pactum, & felices inter miserias erimus:

Ἂν εὖ φρονῇς, τὰ πάντα γ᾽ εὐδαίμων ἔσῃ.

Si benè prudens sis, omnibus fortunatus eris.

Quid? inutilem & audacem putabis spem, reuocare humani generis iudicia, transuertere pessimorum opiniones? Impossibilis profectò opera potiùs, quàm inutilis. At non communem in hoc consensum quæras, sed tuum. Hoc interest inter voces, & conceptus: illarum significata corrigere

rigere non poteris, niſi in hoc conſpirent multi: hos licet tibi,& tecum emendare. Nomina ſunt rebus indita, vt alloquaris alios, qui niſi in parem veniant ſenſum, nullum tenebunt. Conceptibus tecum loqueris, nec vltra te ſpectes ſuffragium: ſi tecum conuenias, pactum eſt. Verùm hoc arduum & contumax putabis contradicentibus populis, ſibi nouum ſenſum facere, & firmatæ reuerentia multitudinis authoritati fidem ſuam negare. Sed non tanta eſt multitudinis dignitas, vt inuiolabile mendacium faciat: ſatis eſt feciſſe venerabile. Non vincitur veritas numero. Quid ſuſtines ſeduci, quòd à multis? Nec ſecurum præcipitium reddit copia impellentium. Vulnus à pluribus lacertis profundiùs ſubit. Si veneno ferculum conditum noſſes,abſtineres; etſi iucundum,etſi multi ſalubre iurarent: nec exemplum comedentium imitareris. Non exemplum, ſed opprobrium ſit tibi ſcelus alienum. Error multorum,non ſit authoritas inſipiendi,cùm nec poſſit eſſe excuſatio culpæ: nec ſocietas errantium aliquem abſoluet. Eximiè philoſophatur Eucherius: Ad negligentiam vitæ non nos negligentium turba perſuadeat: nec ad damnum propriæ ſalutis alienis ducamur erroribus. Quid nobis in illo Dei iudicio proderit multitudo, vbi ſinguli iudicabuntur? Vbi ſola examinatio meritorum, actus quemque, non populus abſoluet? Ceſſent, ceſſent ſolatia maleſuada diſcriminis. Nimirum, præſtat vitã propagaſſe cum paucioribus, quàm

perdidiſſe cum pluribus, atque adeò non nos ac
incuriam peccatorum ſola peccantium numero
ſitas pertrahat; neque hoc, quod ſibi alij pa
rum conſulunt, quædam nobis efficiatur aucto-
ritas.

Cap.12. Cæterùm, ſi hæreas, nec refellendam multi-
tudinem putes, nec audeas mendacium dicere
quod plures probant; certè ſecurus error eſt, ſi
vnus hìc fallaris, neque mala credas, quæ vulgus
infamat, ſint licèt: ſatiùs conſultum erit, ſi non
putes. Quid inde? Compendium malorum: non
timebis, non angeris, non ſolicitaberis: vix, cùm
venerint, ſentientur: ſolùm in tranſitu morde-
bunt. Non antecedet, non properabit metibus
dolor. Sincera tela & cominùs gubernabunt,
dum ſint dumtaxat. Quòd ſi timeas, duplicant
vires; & cùm nondum ſunt, lædunt. Nullibi tu-
tus manebit timens: vbique ſecum eſt; nec fuga
ſecura; nam eminùs dimicabunt. Opinio malo-
rum etiam ſecuros ſauciat. At immemor illo-
rum, & ardens animus priùs videt elabentem
dolorem, quàm venientem; imò quàm ſentiat,
cuius niſi tergus non videt. Occipite ſuo frons
deformior eſt. Nonnulli aridis oculis ſua mem-
bra ſecari viderunt: alij integri licèt corpore,
fracti animo fuêre, qui viderunt non alienos di-
laniari artus, ſed tangi; ad alieni ſanguinis con-
ſpectum exangues, pauent, deficiunt. Quare, etſi
mala eſſent, paupertas, ignominia, labor, quæ
plures bonos fecerunt; ſententiam tuam, more
Sceptico, ſuſpendere, non inutile foret.

Nolo

Nolo tamen artificioſam ſecuritatem, nec *Cap.*13. mendaciunculis niſam, ſed veritate. Errat multitudo; vulgus eſt. Ponderanda ſuffragia ſunt. Turba ſceleratorum miſerorum, quæ fallitur; nemo optimorum. Igitur aliam mentis linguam doctus ſis, & veteres dediſce vulgi opiniones, ne alieno pereas iudicio: ne commendatum per multorum manus errorem defendas: ne malum tuum contra rationem excuſes. Damnorum noſtrorum patroni diligentiſſimi ſumus: ne in verba antecedentium iures, & ſacramento errantium te adſtringas. O ignauum! ô indignum ratione, qui mauis credere, quàm iudicare! Non ita humani arbitrij eſt mutare res, vt vocabula: nolito in iſtam vaniſſimam improborum malis ſuisgratulantium conſpirationem venire. Hoc ſalutare præceptum cape, ſcire rebus ſua dare, & quadrantia pretia imponere, vt Adam nomina. Id ſint, quod putes; id putes, quod ſint. Natiua iudicij loquela te affare: nec diſpar in gaudij, pacíſque ædificio, quò ſydera pertingas, & confinis cæleſtibus te tuteris alluuie decurrentis fortunæ. Confuſio intercipit vota, & conſilia tua, ac linguarum apud Babylonem conturbatio: aqua poſtulabatur, ſed adminiſtrabatur later, attollitur rupes. Ita eſt: bonum appetit, clamátque voluntas; datur, quod nolit: putatur bonum, non eſt, confuſa felicitatis ſpe. Nec tantùm caſu mala eueniunt, inueniuntur quæſita, appetimus appetitione boni, ipsáque ſolicitudine feliciratis infeliciſſimi ſimus. Æquiuocatione cupiditas la-

P 2 borat

borat petitura bonum integrū, bonum consummatum, partialia, egena, simulata appetit, quibus non satiata, licèt adepta, restaurat appetitionem: sed, dum suum, cui nata est, bonum non contingit, simili votorum confusione premitur. Error iste vexat nos, quòd velimus mutare res, non iudicia; cùm istud possimus, non illud. Eximuntur res iure nostro. Opinionis solùm, rectáque rerum iudicia, nostra dominatio est: cætera fortunæ. Adeò præstò, & in medio est remedium miseriæ, non, tollere, quæ putes mala; sed, non putare, & suum rebus restituere honorem.

LEMMA IV.

Mala ab opinione potiùs veniunt, quàm è rebus.

Cap.14. SEd & opinionis damnum istud est, se ipsam armat: nec damni causam noscimus, vt popularibus seditionibus vsu venit. Scitè Prudentius ait:

Turbatis sensibus intus
Seditio, atque animam morborum rixa fatigat.

Lædit nos opinio; non, quia læsura creat, mala, inquam; sed, quia ipsa nos lædit, ipsa est mala, ipsa malum. Non lædunt, quæ putamus lædere. Putare lædi est læsio nostra: at putari, non est officium rerum, sed opinionis. Nulla est miseria,

quæ

quæ non iudicetur. Quid eſt, quod hic eamdem
plagam credat patriam, alius exilium ? ille læ-
tus, hic infortunatus ? Putari ſibi extraneam.
Audis quaſſatam alienam nauem; audis alienam
combuſtam domum; non commoueris: audis
tuam; rumperis præ dolore: naufragium, in-
cendium non incuſſit illum; ſed putare ad te
pertinere. Si ignorares, maneres lætus. Diſce
ab alienis caſibus, quomodo tuos feras. Nec pu-
tes ad te pertinere, niſi quod in te eſt, & tuo pa-
ret arbitrio, non fortunæ: nec aliter tuis rebus,
quàm extraneis tangaris. Iſta omnia extranea
ſunt. Sin minùs, non caſus te ſauciabit, ſed tu,
dum iudicas ſauciari. Igitur iniuria opinionis,
eſt omnis iniuria. Quid nos iniuria afficit, niſi
putari affici ? Noſmet ipſi proxima lædimus,
ſed celata manu. Veriſſimè quidem Simplicius
ait: Opinio, qua nos iniuria affici putamus, ipſa
nos quaſi iniuria afficit. Cæterùm, iſtud prauum
iudicium, opus noſtrum eſt. Tollamus, ſine hoſte
erimus. Si innocentes nobis ſimus, nullus noce-
bit. Quiſque ſe ipſum lædit; & quia damnum
verum ſibi ſponte parat, dum honeſtatem non
colit; & virtutis normas non ſequitur. Culpa
ſolùm, malum verum eſt: & quia in his, quæ
falſam, iniuſtámque mali famam ſuſtinent, ad-
uersùs nos armamus, dum putamus inimica. Ita-
que & mala facimus, & fingimus: ſed & dum fin-
gimus, facimus. Quæ calumniantium linguæ in-
eſt arcana vis, vt noſtrum cor premat, quaſſet
animum audita ? Ad immanes cæli minas, hor-

risona consistimus tonitrua; cur ad inuidi concutimur clandestinam voculam, quæ vix claustra dentium rupit, & tundit pectus nostrum, nisi quia opinio in subsidium venit? Aut vera calumniator pandit, aut falsa contorquet: si vera, cur pudet audire, quod fecisse amauimus: si falsa, cur non delectat conscientiæ innocentia. Ille solùm, qui mentitur, læditur, licèt non putet: alter solùm, quia putat.

Cap. 15. Iniquiùs nostro insanimus iudicio, quàm vecordia. Thrasyllus Æxoneus, profectus in Pyræum, naues in album referebat proprium, quæ subducebantur, suas æstimans: hac opinione, si quæ in portu saluæ venerant, immodica gestiebat lætitia. Mox restitutus menti nunquam cumulatius gaudium hausisse dicebat, quàm cùm vidisset naues non suas seruari. Nos, an sani, nescio; sed, si sani, insaniores sumus: tristitia nostra luimus alienum dumtaxat damnum; & nos integros, tutósque lugemus. Adeò ingeniosi malorum inuentores nobis sumus, & periti fabri & materia calamitatum. Quemadmodum nonnullis auditu, aut aspectu aliquo intactis stupendentes, sic immunes trepidamus. Ipsa opinio pericula creat, aut est. Qui ex præaltis despiciunt speculis, deficiunt viribus, vt collabantur nemine in præceps trudente, nisi cogitatione sua. Nos quoque ipsa opinione periclitamur: illa sæuiùs sauciat nos, quàm damna. Quidam effusum humanum sanguinem spectantes, nimio miserescendi affectu corruunt animo; cùm ipsi, qui vul-

nerat

nerati sunt, sui compotes maneant. Fuerunt, qui sine fletu secari membra tulerunt: alij, qui solùm viderunt, nec cum spiritu. Fons itaque ægritudinum animi reperta parabile remedium faciet: nam & Medici actum de morbo putant, si causam norint. Correcta opinio soluit dolorem; innocens non admittit. Si potest deponi mœror, poterit non suscipi. Valebit serena mens, quod turbata. Nonnunquam consternatione aliò raptus animus, dum intercipit opinionis munia, euasit sensum acerbum. Qui Pompeij cædi adfuêre, siccis aspexêre oculis, donec Tyrum appulsi ibi afflictati sunt, cùm securi: interim metus hostilis classis, & solicitudo fugæ intercluserat ad alia sensus. Dies quoque medetur dolori, cùm docti experimento sumus, nullum tantum esse malum, vt suo ictu funditùs gaudium quasset: minuitur enim sensus asper minori fide opinionis.

PÆDEVSIS I.

Remedium opinionis est, cognosci.

NOn leue aduersùs hanc momentum putes, cognosci: si tibi vbique renunties: *Cap.16.*

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falsa.

Inuidus mordet, fama tacet, nummus deest, supellex perit, filius obit, vota fugiunt, discrimina pendent? Omnia ista si te afflictura conueniant,

fixo te ſiſte pede,& puta: Non iſta ſunt,quæ me lacerant mala; ſed opinio, qua iudico eſſe mala. Non poteſt ita eſſe. Non res; ſed cogitationes meæ peſſimè de me merentur. Horreo paupertatem, quia horridam puto; & dum puto, horrorem mihi incutio: at læta Aglao fuit, felix Tello, affectata Diogeni, quæſita Crateti,pertinax Demonaci, glorioſa Epaminondæ, ſtudioſa Horatio,iuſta Ariſtidi,ſecura cunctis. Conuitiis ſuccidor?Vnde percellor, niſi quòd putem? Verbum fuit, non fulmen; vox, non ſaxum. Stabilior animus, quàm corpus eſt: pudeat, ſtante corpore, ruere animum. Vnde penetrat vulnus? Illæſo thorace cor ſauciatur: ergo telum, non vicinum modò, ſed domeſticum eſt; non deforis, ſed internè dirigitur; opinio propria perculit,non ſermo alienus. Quid inde ſi taceam,niſi quòd tacebit maledicus? Citiùs moleſtus ero illi ſilentio, quàm defenſus reſponſione. Quid inde mali,ſi patienter feram? Nec digitus, nec pilus deerit;in nullo artu dolor hærebit:ergo damnum ſolùm opinionis eſt. Phantaſia mea me pungit,non dens æmuli: ſi nolim ægrè ferre, ſanus ſum;adiiciam, vindicatus ſum: taciturnitate mea ſigillabo maledicum os: ſi vtrumque pandatur,turbo ingruit: vehementem ventum inter duas peruium feneſtras non continebis, niſi claudas alteram: è neutra iam perflabit. Noluit reſpondere Dion, & ſaluus fuit:noluit concertare Cato,nec ignobilis fuit. Inæqualibus vir probus armis à maledicentibus prouocatur: non tenetur.

netur. Facillimum eſt peſſimis malè audire, & maledicere, vtriuſque exercitio aſſuetis: at optimis maledicere, præter votum; malè audire, præter morem; illud non volent, iſtud non ſolent: & voluntas, & exercitium abeſt.

Mortem formido? Non illa mala eſt; ſed eius *Cap.* 17. opinio: ſi non putetur mala, tractabilis eſt: quæ miſeris eſt optabilis, ſalutaris erit felicibus. Deſinent illi mala pati, iſti agere. Quid calumnior? Malorum terminus bonus certè erit: aut nulla alia mala ſunt, aut nullum malum eſt mors. Cur ægrè ferimus finire, quæ ægrè ferimus durare? Res in ſe non ſunt implicatæ, noſtra ſibi repugnat æſtimatio. Quid? Mortem non metuo; ſed modum: ne violenta ſit. Certè qui nolens moritur, hic violenter moritur. Quid? Ne ignominioſa ſit. At, nulla turpis mors honeſtè viuenti. Quid? Ne ſubita ſit. Iam & morbus bonus videtur, cùm optetur: nam, ſi malus ſit ipſe, & mors mala. Cur vtrumque volo, & altero non libenter fraudabor? Nulla morituro inopinata mors debet eſſe. Si omni hora expectetur, in quacumque non nimis citò veniet. Quid? Ne immatura ſit. Omni mortali matura mors eſt, fortaſſe & ſera: antè venire potuit. Vnam ſolùm intempeſtiuam ſemper fateor, ſed malorum: nam omnis opportuna bonis. Quòd citò nauigauerim, non dolerem: cur, quòd naufragium breue ſit? Nullam immaturam mortem dicat, qui poteſt ſemper mori. Subtilia iſta, dices: an & vera? Egregium Epicteti monitum: Quemadmodum ad

quæſtiones & ſophiſmata nos exercemus : ita quotidie contra phantaſiam exerceri nos conuenit;ab illa proponuntur nobis quæſtiones. Tametſi tria tingendarum rerum pigmenta, opinionem, conſuetudinem, affectum Pyrrho cenſuerit;ebrioſius primum eſt,& cui poſtrema ſeruiunt,cum quo miſcentur.

Cap.18. Propterea opinionis onera præcipuè alleuianda ſunt,& nullo meliùs, quàm ſui conſideratione. Quemadmodùm, qui incubone,& graui inſomnio premuntur, angorem leuare interdum ſolent inter vana illa phantaſiæ pondera, commemoratione ſtatus ſui: Somnium, inquiunt, iſtud eſt,non ita re contigit. Atque in ſe reflexa cogitatione, quòd ſomnient, licèt ſomniantes etiam, ſolatium aliquod anxietatis capiunt : ita, dum graue quid videmur pati, attento animo dicamus:Iſtud opinio eſt, non eſt malum;ſed imaginatio mali. Sic elidentur triſtitiæ noſtræ inutiles,grauiſſimi vigilantium incubones,&

portenta cordis ſæuientis:

alioqui leuia & vana conſtringent nos, & expriment per ora languorem. Si vaſculum caſu conciditur, præ iracundia mente concidimus ; quid fragilius teſta,aut vitro ? Cur ob id fracto es animo ? Quomodo non es conſiſtentior luto,in quo omnia tela fortunæ debent infringi ? Quid frendes,minaris, iraſceris?Cape Epicteti præceptum: Memento ex his eſſe, quæ ita fiunt : memento teſtam ex his eſſe, quæ franguntur. Minuta & leuiſſima ſauciant opinione grauiter ; præſertim

ſi

ſi iræ ſuffumigetur flammis: at ratione ſola luitur. In exemplum narrabo, quod accidit diſertiſſimo Galeno, etiam animorum eximio Medico. Is comitem itineris Roma rediens habuit Gortynenſem ciuem, pluribus quidem rebus nō contemnendum, ſimplicem virum moribus, officioſum amicis, frugi ſecum, liberalem ad ſumptus; ſed cuius omnes iſtas dotes corrumpebat præcipiti phantaſia furor. Cùm iam eſſent Corinthi omnia, quæ vir iſte ſupellectilia ſecum vehebat, vnà cum ipſis ſeruis naui tradidit vehenda à Cenchris Athenas vſque: ipſe mercede conducto vehiculo terreſtre iter Megaris inſtituit. Cùm iam Thriaſium attingerent, ſeruos, quos habebat ſecum, rogauit de quadam ſupellectili: illis caſu abfuit. Quid reſponderent, immemores, vbi eam ſeruaſſent; inter plura non facile erat meminiſſe. Talem huius ignorantiæ opinionem admiſit ille, vt furore percitus, vbi nihil aliud habuit, quo adoleſcentulos cæderet, gladium vnà cum ipſa vagina arreptum in caput binis ictibus mortalibus infligeret. Quid offendit illum? Serui? Minimè: innocentes erant: fuerant & diligentes. Ergo opinio læſit: hæc iniuriam illi fecit: ſerui officium præſtiterant. Agnouit mox ipſe: nam, vbi ad fluorem ſanguinis è vulneribus aduertiſſet animum, Galeno, & ſociis relictis, illicò pedibus iter ingreſſus eſt, ne ipſo præſente expiraſſent: minùs cenſuit ſe dignum vita, qui minùs in poteſtate ſua fuerat, pro iracundiæ ritu & errore expetituræ ab alio

pœnas

pœnas à ſe priùs exigentis. Sed, cùm occurriſſent ſocij, facti pœnitens, Galenum manu arreptum Megara introduxit in domum quamdam: deinde lorum porrigens, cùm ſe ipſum exuiſſet, iubet verberare pro iis, quæ furore nefario patrauerat: ſeruiliter corripi voluit, cùm iuris ſui non fuiſſet. Galenus in riſum fluxit: ille ad genua vrgebat precatus, ne aliter faceret. Tantò maiori riſu Medicus commouetur, quantò illum diutiùs pertinacem ad ſui ſupplicium videbat. Poſtquàm ſatis diu certatum vtrinque eſt, recepit ſe Galenus, facturum quod poſtulabat, illaturúmque verbera, ſi ipſe quoque valdè exiguum quiddam, quod Galenus peteret, viciſſim præſtaret: admiſit. Tum doctus Medicus etiam curandos animos, quos non verbera, ſed ſana verba ſanant, rogauit hominem, vt ſibi ſermonem quemdam recenſenti accommodaret aures; hoc eſſe, quod poſtulabat. Paruit: mox prolixo Galenus & ſalutari ſermone expoſuit, non verberibus, ſed ratione medicandum eſſe. Ille ſibi prouidens adhortatione Medici nunquam ſalutariùs, longè poſthac ſe ipſo melior effectus fuit, correcta opinionis iniuria. Vnicum morum remedium, ratio eſt. Noui & ipſe biduo abſtinentem cibo omni, & luce fœminam, ſolùm tenebris & lacrymis incumbentem, ob interitum catuli: pari caligine corpus damnauit mens cæca: caruit ratione recta, efficaci opinionis pharmaco.

Cap.19.

At, cui non ſuppetat rationis fides, ſufficit opinionis

opinionis malą fides : meminerit eſſe peſſimum peruigilij inſomnium. Malè audiebat Pyrrhoni opinio : nihil putabat malum, niſi quod putaret. Noluit putare, & ad conſtantiæ miraculum, aduſtionem, ſectionémque vlcerum adhuc ſine oris contractione tulit : adeò ſecurum eſt, non putari mala, vt vel ſi fallamur, & ſint mala, non erit malum. Quomodo, qui nihil malum putat, formidare poteſt ? Certè ſi triſtari poterit, non timere : maiorem portionem miſeriæ ſaltem præcidit. Plùs vexamur timoribus, quàm malis. Solent quidam, ventris mancipia, ita auidè percupere ganeata cibaria, vt ſaliuam ſuam ſimili ſapore inficiant adhuc ieiuni. Pueri quandoque potionem hauſturi amaram præſentiunt acerbitatem, formidine humorem inquinante linguæ. Itaque non cibus, non potio mulcebat, non acerbabat; ſed opinio. Iuuat exiſtimationem malorum deponere: licèt ſint, minùs triſtabimur; nihilo iſta fraude fraudabimur, niſi curis.

PÆDEVSIS II.

Salutaris vſus opinionis, & intellectus.

LVbet adiicere vſum opinatiuæ facultatis, abuſu ſuo iam refutato. Eadem & virus noſtræ hilaritatis, eadem antidotum mœroris poteſt fieri : nocet, ſed valet mederi : ex ipſo ſcorpio medicamentum ſui morſus premitur: peritia *Cap. 20.*

in

in hoc eſt, non tantùm innocuas res facere, ſed feliciter peruertere, vt ſalutares faciamus. Eadem vis, ſi dirigitur, iuuat; ſi flectitur, nocet. Domiturus equum non macerat impetus, ſed erudit, & ipſam laſciuientis pulli indolem ad elegantiam inſtituit: ita rerum apprehenſio, quamuis, cùm fallax eſt, peſtis gaudij ſit, habet ſuos rectos vſus: ad animi pacem educari poteſt. Ex calumnia iſta malè apud Philephos audiuit opinio, ſuis inuentis miſeriam noſtræ conditionis augeri. At & ipſa crementa lætitiæ, ſubſidia fortunæ poteſt reparare. Bifariam rerum claſſes digeſſimus: aliæ mutabiles, quæ noſtro arbitrio non pareant: aliæ immutabiles, & quæ in manu noſtra ſint. Ad illas æqualibus ſuſpendimus momentis animum, & ſub neutro cohibuimus voluntatem impetu: ſiue odio, ſiue amore periclitatur; mutabilia ſunt, & extra cordis ius; nec prehendere illas, nec ablegare ſatis poſſumus. Quare aut ereptis, quæ in voto erant; aut adiunctis, quæ in faſtidio; angor indubitatus venit. Deeſt, quod cupimus; adeſt, quod odimus. Hæc ſunt omnia elementa mœroris. At, quia confligere cum rebus nudis & aridis, vt ſic dixerim, harum ſemper eximendo formidinem, illarum extinguendo cupidinem, poſſibile, ſed difficile eſt; fauebit propitia aliqua opinio, quæ commoda ſpecie purpuret, aut cruentet illas, &, provt opus fuerit, pingat, vel ad metus, vel illecebras. Etenim dolorem ſiccum nuda frontis ſuæ auſteritate, & intento reſpectu, qua dolor eſt, & ſauciat,

ciat, appetere ægrum eſt: at, ſi ratio mitiget, & non ad vultum illius horridum dumtaxat reſpectet, ſed circumſpiciat vndique, iam cicur, & tractabilis erit, ſi ratio dictet iſta. Quid ſenſum committis? Excipe dolorem animo, nullum in hunc ius labor vindicat: nullus dolor maior patientia eſt: omnis minor eſt gloria: ſi breuis, virtus longæua eſt: ſi longus, gloria æterna eſt. Leuis eſt patientia volentis, & gloria patientis non leuis: vtrâque ferendus eſt, & exiguus dolor propter patientiam, & grauis propter gloriam. Quid, ſi inſtrumentum iſtud ſit bonorum? Quid, ſi aſylum ſæuioris fortunæ? Quid? homo es, non Deus. Damnum doloris penſet iſtud bonum, meminiſſe tui: gaudeas te noſſe. Quid malum adhuc putas? A Deo nullum malum eſt. Deus voluit. Anne minoris eſt voluntas Dei, quàm ſenſus tuus? Quid? Hactenus contumax perſiſtis? Iraſcere, indulge affectui, funde bilem, ſi tollere dolorem poteſt: ſi proficis, impatiens eſto. At nullum extenuat impatientia malum, impinguat omne. Gemis: ſed non frendeas. Fers ægrè tantum dolorem: ergo velles minorem. Sed neceſſe eſt, feras non ægrè: quia, ſi nolis, magnum facis. Patientiâ ſolùm minor redditur. His, aut ſimilibus miteſcet opinio rei acerbæ.

Cap.21. Itaque non licet calumniari imbecillitatem humanam, quòd ſua adæquare vota nequeat, neque pareant res cupidini: tantumdem enim arbitrio cadit: nequeunt percellere nos, niſi apprehendantur, & renuntiet imaginatio, aut pacificas,

aut

aut hoſtiles. Hoc de noſtris eſt. Ita eſt propitiè nobiſcum actum, quandoquidem ſub noſtra manu non veniant res, quòd earum facies veniat, qua vel terrent, vel pelliciunt. Nihil noſtrum in rebus eſt, niſi iudicium; & ſatis hoc eſt, non minùs ac ſi ipſæ: vt dimittere, aut admittere acerbas, vel ſuaues pro libidine ſit. Æquè compédioſum eſt gaudij artificium, ſub noſtram recidit artem: vt libet informare res, licet. Non tutior eſſes inter ſcorpios, dipſadas, ſepedones, natrices, dryinos, viperas, ſi ad te accedere non poſſent, quàm ſi accedentes ſuum peſtilenti morſu tranſmittere nequirent virus. Æquè incolumis maneres, ſi tuo arbitrio fuiſſet motus venenantium, aut venenum: ſine iſto innocentia ſunt. Quid refert extra ius noſtrum res eſſe, ſi earum acies iuris noſtri eſt? Opinione noſtra, aut inſtruimus, aut ſpoliamus. Virus, aut ſalubritas, & ſapor rerum iudicio noſtro funditur. Arma iam concedimus, iam tollimus: at exermem militem vel timidus non pauebit. Edentulus aper eſt innocens; mancus vrſus, ludicrus; cæcus baſiliſcus, ſanus: in nullum eſt malum ſine opinione noſtra, quæ, vt ſcit mala deformare, nouit & bona comere. Hac parte iuuandi ſumus: huc illa flectenda eſt. Si iſtum teneamus ſenſum, admittere partim iam liceat duas Epicteti anſulas: vna alleuiat correptas res: altera grauat. Nequit fortunæ ingenium ita teres, aut bonum, aut malum architectari, quin opinio noſtra neſciat offendere demiſſum aliquid, aut eminens: hinc læ-

uigatum,

uigatum,inde exasperatum. Quod isto respectu vmbra mali subnigrescit, illo radiat boni specie: si rectà contemplemur, frons pulchra patebit. Artificiosum quoddam genus picturarum pro respectibus figuras variat: si obliquè obtuearis, arietem istinc videbis, aut asellum: si aliunde, leonem,aut bouem; si rectà, elegantem faciem. Non aliter colores mutant res: aut luridæ dantur, aut festiuæ. Eadem contemplabatur Heraclitus,quæ Democritus; sed è diuerso situ: illius excitarunt fletus, huius cachinnos. Idem metallum neglexit Curius, dilexit Crassus. Sub binis omnia formis spectare licet,torua & eleganti.

Cap. 22.

Quin, ipsius formæ elegantiam turpi latere, & contemptibili potest videri specie, (vt istud quoque ad exemplum sit,) si ea intuearis parte, qua temporis soror est, qua animi extranea. Quid lætaris re omnium fragillima? Ipso delicatior vitro forma est: istud sine ictu non perit; illa sine vulnere cadit: non est opus, vt pereat,nisi quòd existat:durando interit: dum seruatur,perditur:res omnium fugacissima: non est stabilior tempore; cum ipso fugit.Non est opus,quòd atterreat hostis; si contines tempus, aude sistere speciem. Diffluit substantia nostra, accidénsne stabit?Vis scire,quid sit?Expecta, scies,quòd non sit. Quid amas, quod, vt vota tua feliciter cadant, periturum est?Amas formam,sed non odisti vitam: senio forma perit, ante senium morbo. Non est pretiosa species, nec valetudo, nisi cum animo specioso & vegeto. Sunt venena,

quæ admiſtione alieni ſucci ſalutaria fiunt: nunquam periculoſior mens ægra, quàm in corpore ſano.

Cap. 23. Ambiguæ itaque res ſunt ad contemplationem noſtram: ſed anſula ſalutari comprehendi oportet. Viſus eſt Androcidas ineptus miles, quòd claudus deſcenderet in aciem, & propterea increpatus: alio tamen latere ille ſumpſit, & ſuum tutatus eſt conſilium, & ad gloriam torſit dicterium: Pugnare, inquit, non fugere, mihi propoſitum eſt. Theramenes, opinor, ſiue alius alitus Lacedæmone animus, innocenti capulo prehendit fatum; lætus, ridénſque damnationem mortis excepit; risúmque torquenti maleuolo ad legum, Lycurgíque contemptionem, Ego (reſpondit) gratiam habeo illi, qui ea me plectit mulcta, quæ ſine mutuatione & verſura poteſt ſolui. Scilicet, ſana iſta anſula leuis fuit: grauiſſima leuibus animis mors, & mala malis. Lacones, ſiue trecenti, ſiue ſexcenti fuiſſent, qui aliis ex omni Græcia effugientibus Xerxem relicti ſunt, ſuam quoque ſatis honorare fugam poſſent. Non erat ſpes victoriæ, ſed ſepulcri: non tardè expectabatur vinci, ſed obrui: ſatis gloriæ fuit, quòd tardarent. Nimiùm fecerunt, quòd dubitarint; nec pudor erat non ſperare vincere, à quo rerum natura victa, maria, montes. Aliud eſt præliari; aliud deſperare. Maxima potiùs ignominia, ſi illos primos Græcorum vinceret Barbarus ſine teſte virtutis; hoſtium dumtaxat arbitrio commiſſa fama: ſed glorioſiùs al-

tero

tero arripiebatur mors latere. Vnde tremor?Saxa commilitones erant: anguſtæ Thermopylæ laxent animos: natus erat locus paucis:non numeretur Lacon, ſed æſtimetur. Sparta muros non habet, nunc habet: iuerunt,non fugerunt ſocij: ſuperflui viſi ſunt: non reliquêre Spartanos, ſed elegerunt. Licet dicere: Hic meus eſt dies. Non iam defendatur Græcia, ſed pudor. Aliis non fuiſſet dedecus fugere: Laconicæ infamiæ deliberaſſe eſt ſatis. Si victoria incerta eſt, gloria eſt certa: ad certam victoriam Athenienſes veniſſent. Lacones ad certam mortem ſtare ſolent. Quid?Fugerint ſocij? Nec ſequendi ſunt,nec reuocandi. Cur iſtud primum in Athenienſibus Spartæ probabunt? Aliud imitari licet, non fugam. Montes mutauit Xerxes: diſcat eſſe, quod vincere poſſit potiùs, quàm mutare. Offendat Barbarus aliquod difficile,ferire Laconem. Proh pudor! inter hoſtes fugere, inter fugientes tardare! Qui vicerunt ſtando Græcos ,vincent vel cadendo barbaros. Paucis maior gloria vincere erit; minor iactura vinci;nullus pudor. Híſne ſatis præponderans opinio verget? Archius, Triarius, Portius, Cæſtius habuerunt, vbi ſe funderent.

At, ſi quocumque flectere opinionem licet in naturę fauore,in virtutis experimento;cur non in fortunæ iracundia, & ea parte arripere, qua non vrit?Pauper ſis:nõ reſpectes diuitias,vt inſtrumẽta voluptatis;ſed,vt tormẽtá virtutis, diſcrimina ſaltem. Euge, liberalior virtus eſt,quàm fortu- *Cap. 24.*

na: non dat repetitura; non negat necessaria. Solum non dat, quod datum nocebit, quod ademptum proderit: solùm eripit, quod relictum lædit. Quid interest, exuat casus? consilium, & virtus induet. O inepte, remedium paupertatis præsentissimum habes, non desiderare. Tantumdem est, habere, & non cupere. Quid ægrè fers paupertatem? A te pete, quod deest: locupletissimus eris. Dabis tibi, quæcumque nolis. Ille diues solùm est, qui à se mutuum accepit: iste solùm nunquam eget. Victu splendido cares? Ne putes gustum, sed naturam: illi nihil, huic parum satis est. Satur non eris: sed eris sanus fortasse, & bonus. Exiguo in victu exigua est voluptas, id est, malitia. Gaude necessitate virtutis: sponte non fecisti, quod debes: post istud quid melius, quàm facere coactè? Si angustus non est cibus, laxa erit gula, capiet omnia vitia. Quid? Delicias quæris? Ipse Epicurus in oleribus & abstinentia voluptates suas posuit. Repulsam pateris? Ne iacturam voti intuearis, sed periculi. Tuta mediocritas est. Nulla tibi iniuria, sed ambitioni tuæ: huic ipse prior iniuriam facturus eras. Imitanda est ars naturæ; ea parte adhærere, qua conuenit. Hoc astu æmula inter se compagine pacificus constat orbis: ignis aërem ferè in dimidio sui aduersatur, aër aquam, aqua terram: sed eo cohærent latere, quo amicant. Ignis siccitate lætatur, aër humiditate summa: ánne propterea horrent, & discedunt? Minimè. Callent manus pacificas nectere: aliunde

de quærunt ſe amplecti , & communi ligantur nexu,caliditate. Aqua quoque,& aër frigore & calore ſe hoſtiliter fugarent ; amica tamen vtrique humiditate ſe oſculantur.Terra pariter contempta ariditate, init cum humore fœdera, quà frigeſcunt : ita inter hoſtiles impetus amor eſt. Nos tamen pigro iudicio res arripimus : contraria anſa prehendimus,qua nos vrunt,qua aduerſiſſimæ ſunt.

Præcepta topica in vſu opinionis.

LOCVS I.

Ex comparatione fortunæ.

Atqui, vt poſſis te ſolerter fallere ſalutari opinionis vſu , aliqua memoranda ſunt præcepta. Primum ſit comparatio fortunæ. Sapienter Barbarus ſapiens ait : Non eſt malum, quod cum alio comparatum bonum eſt. Amiſiſti bona ? cur propterea triſtaris ? Alij caruerunt : læti viuunt. Quin ipſe nondum adeptus illa, nouiſti, quid ſit ridere. Reuocatus es in ſtatum capacem gaudij,expertus fuiſti,riſiſti.Quid modò mœres ? Habes minùs,quàm ſperabas;ſed non quàm eges : quid mirum,maneas citra ſpé, *Cap.25.*

 ſi

ſi ſupra ſpem ambis? Sperasti plùs, quàm debebas: iuſtè habes minùs, quàm ſperabas. Fateor, amiſiſſe aliqua: ſed retines alia. Cur obliuiſceris omnium? Scito manſiſſe plura. Non omnia perdidit fortuna, ſed tu, cùm non memineris. Puerorum more excandes, quibus cùm vna nux eripitur, præ iracundia excutiunt è manu omnes; dum aliquid negatur, omnia nolunt. Inuidè tua reſpicis, cùm inuiſa cuncta habeas ob rem vnicam, quæ abeſt. Abſtulit aliquid fortuna? ignoſce; quia plura dedit; & ipſum, quod abſtulit, meruit à te alicuius rei patientiam. Fortaſſe, & poſteà emendauit hanc iniuriam, & anteà redemit. Plus eſt, quo te delectes præſentibus, quàm ereptis. Pauca abſtulit ſors, pepercit pluribus: plus dimiſit, quàm rapuit. Diffunde mentem per reſtantia, ne putes infortunium, potuiſſe plus habere. Compenſat gaudium poſſeſſorum, ſenſum amiſſorum. Ne reſpectes ablata, ſed relicta. Cur miſerum te putas, qui ſi conferas te cum miſeris, felix eris? Gratificare potiùs, quòd habuiſti plura, quòd pauciora habere poſſes, quòd adhuc habes: plura, ſcilicet, quàm alij habent; imò quàm opus habes, & quàm habere es dignus. Ariſtippus opulentum prædium amiſit, ánne propterea doluit? imò lætus ſolatus eſt dolentes. Amico, ſiue adulatori, qui ægriùs tulerat, niſi finxiſſet, iacturam alienam, Nónne, dixit, tu prædiolum vnum habes; mihi tres reſtant fundi? Cur non doleam potiùs tuam ſortem? Sapienter duplici collatione pharma-

cum

eum temperauit fortunæ: reſpexit, quæ habuit ipſe: quæ non habuit alter.

Quid? adhuc putas perdidiſſe multa? Compenſa lancem timoris: ſi multa amiſiſti, pauciora, & pro paucioribus metues. Cur te putas miſerum, quòd perdidiſti, cùm te beatum poſſis facere, ſi non deſideres? Iniuſtus es, ſi ius ſuum repetendi mutuanti integrum non ſeruas, ſi non permittis ſuum arbitrium. Ne damni loco habeas reſtituiſſe, ſed lucri accepiſſe. Memento diu habuiſſe, non diutiùs poſſe habere. In iſta autem conferendæ fortunæ induſtria cauendum eſt, ne attollas oculos, ne ſurſum lumina iactes: per inferiores cliuos dimitte, & dilata obtutum. Nulla, quantumuis magna fortuna, ſe contenta eſt, ſi maiorem, aut æqualem videat. Nulla tam tenuis, quam non magnificet minor, quam non ſoletur triſtior. Hoc intereſt inter iſta corporis, & rudia bona temporis mancipia, atque inter bona animi & virtutis: in illis reſpiciendi ſunt, qui minùs habent; in his, qui plùs. Cuius ſi deſideres cauſam, iſta eſt. Temporalia contemnenda ſunt, æterna exoptanda: reſpectus enim minoris felicitatis ſolatur, & mitigat auidam cupidinem. Aſpectus maioris virtutis prouocat & incendit animum, diſpiciens inde, quantùm tibi ſuperfluat fortunæ, quantùm deſit virtutis. Iuuat prætereà diſparium comparatio, fortunæ, inquam, cum virtute: vt iſtius gloria leniat illius vulnus. Agidem tantoperè animauit contemplatio virtutis, & innocentiæ bonum, vt vltrò prouocaret

Cap. 26.

fortunam, imò fata: ipſe lictorem plorantem, trepidum, anxiúmque ſolatus eſt: erexit ad opus; quia ſuam fortunam cum virtute contulit. Sic, inquit, iniuſtè, & contra leges moriens, longè melior ſum, quàm qui nuper morte damnarunt. Hæc inquiens, vltrò exhibuit collum innectendum laqueo pro gloriæ ſuæ torque.

LOCVS II.

Ex contingentia.

Cap. 27. ALiud corrigendæ opinionis pharmacum dabit contingentia, rerúmque anceps caſus. Pretioſam ſupellectilem magni habuiſti, aut vnicum vnionem, aliúdve inuidiæ pignus, auaritiæ prædam? amiſiſti? hac tecum ratione, ne dicam, ſolare, lætare: Perdidi ſupellectilem: ſed incolumis ſum. Mea ſalute gaudeo. Multos perdidit auaritia, non dumtaxat propria, aliena etiam: vtriuſque diſcrimen euaſi. Multi à furibus occiſi, à ſeruis interempti: culpa fuit, diuites fuiſſe: ablata illis vita, vt auferrentur nummi. Anne ipſe priuilegium impetraui ab inuidia, ab auaritia, inexorabilibus tyrannis? Quod alicui, omnibus contingens eſt: quod omnibus, mihi. Ergo, ſi ob iſta fortunæ crepundia occidendus forem, libenter ſic tranſigerem diſcrimen: perderem omnia, ne perirem. Dedêre viatores crumenas latroni, nauigantes merces Oceano, vt ſe redimerent. Minùs ipſe dedi, & ſaluus ſum.

Me,

Me, & mea amiſſurus, vt me ſeruarem, lætus concederem mea: gratularer mihi, gratiam aliis haberem. Quid mihi ad iſtam lætitiam nunc deeſt? Supereſt potiùs. Hauri o iſtum ſpiritum: iacto hos artus: viuere me ſentio: melior nunc mea conditio: cur triſtiorem faciam? Cum vita ſum, & nulli gratias debeo: neminem rogaui; anceps non fui, non formidaui.

Honore publico depoſitus es, & procuratione exauctoratus? Neque iſtud graue putes. Anne, ſi procederes, iurabis, nulla fore contrahenda odia? nunquam ob iniuſtam functionem, aut inuidorum calumniam, eò venturum, ne cum munere opes, honorem, amicos, appendices fortunæ, vitámque poneres? Si præſcius quis huius tuæ fortunæ ſæuituræ, ne tanta calamitas te obrueret, pecuniis & ſolicitudine res ſolerter prouidiſſet, vt honeſto titulo deponereris, quo præoccupares infelicem ſortem, gratus illi fuiſſes, etiam ſine munere tuo. Quid modò iraſceris? Habes, quod tunc optares, opes, honorem, amicos, vitam; inſuper, quæ amico fido pro gratia largiturus eras. Gaude potiùs. Infida fortuna tibi fidelis fuit, & liberalis: gratis abſtulit damnum: debebas aliquid ſoluere, vt auferret. Ægrotas? dolor pungit? ánne & iſtud ſine ſolatio? Fortaſſe & cum lætitia. Minus malum iam aliquod bonum eſt. Nemo non gaudebit bono ſuo. Forſitan dum langues, magnum aliquod facinus fortunæ eludes. Robore, valetudinéque ſi firmus eſſes, interim aut iracundia tua, aut petulantia

Cap. 28.

aliena in foro prouocatus offendiſſes illum, qui tuo iugulo repararet iniuriam ſuam. Nónne malles fuiſſe in lecto, quàm in feretro? Quo pretio illum emeres languorem, redemptorem tuum? Nummos, an artus ipſos dares? Si opus fuiſſet, oculos: dexteram extenderes ſecandam. Non adæquantur membra vitæ.

Debilem facito manu,
Debilem pede, coxa:
Tuber adſtrue gibberum,
Lubricos quate dentes:
Vita dum ſuperes, benè eſt.
Hanc mihi, vel acuta
Si ſedeam cruce, ſuſtine.

Quid mœres? Vitam modò habes, mox valetudinem, inſuper ſanam dexteram. Numera artus tuos, nullus abeſt.

L O C V S III.

Ex reſpectu finis.

Cap. 29. SIt etiam caput dirigendæ opinionis, rerum capita, vultúſque reſpicere: fines ſuos dico. Vix vnquam ita ſe pandunt res, quàm in exitu. Viſa eſt Moyſi virga manui ſuæ ſocialis, qua ſe iuuabat, horridus ſerpens: atterruit illum, fugauit, donec cauda extrema apprehenſa, reddita ſtatim eſt, quod fuerat, virga, inquam. Plura, quæ ad ſubſidium noſtrum ſunt, timemus, fugimúſque alienis formis terribilia, & virulenta viſa:

alia

alia ſalubria apparent, quæ venenata. Ne iſtam priorem obtueamur faciem;ſed finibus prehendamus ſuis: tunc quod ſunt, videbuntur. Finis rerum,caput eſt. Vtique:nam notificat. Capite, & ore quemque dignoſcimus,non tergore, non occipite. Audimus ſæpè, omnia iſta bona tempori cedentia,diuitias, voluptates, honores,nihil eſſe. Vnde iſta notitia? Ab exitu,in nihilum faceſſunt: inde nihil eſſe dicimus,& diſcimus: nihil, inquam, boni & neceſſarij: nam ſæpè aliquid, aut plurimùm mali ſunt. Scorpium venenantem non timebimus ex adulanti ore; ſed à præpoſtero morſu. Qui virus voluptatis velit noſcere,extrema reſpectet:initio palpat; exitus, exitium eſt: fine ſuo pungit ſcorpione perfidior. Prudenter itaque Phalaris ſcribit: Sapientis viri officium eſt, ante verba, rem ipſam; ante rem, diligentiùs quoque exitum conſiderare. Exitum voluptatum conſidera, pœnitentiam, aut præcipitium. Quid?Exitum conſidera omnium,ſecundam mundi ianuam, mortem. Audi, & hauri Samium monitum:

> Μὴ δ' ἀλογίστως σαυτὸν ἔχειν περὶ μηδὲν ἔθιζε·
>
> Ἀλλὰ γνῶθι μὲν, ὡς θανέειν πέπρωται ἅπασι.

Ne imprudēter teipſum habere circa aliquid aſſueſcas: ſed cognoſce, quòd mori, fato conſtitutum eſt omnibus.

Iam ex iſta rerum clauſula panditur veritas. Omnia nihil putabis; etſi æterna forent, præter te:te vno perituro, omnia tecum tibi peribunt, etiam non pereuntia, nec peritura. Iuuat vltra fines rerum, etiam reliquias ſuas, & veluti cineres proſpicere. Quid poſt diariam voluptatem

reſtat?

reſtat?Longa pœnitudo. Quid poſt laborem honeſtatis? Lætitia æterna, gratulatio, laus: iſtæ ſunt reliquiæ virtutis. Anne ſanæ mentis erit, commutare longam, vitalémque voluptatem virtutis pro breui cupiditatis, & dolore æterno?

LOCVS IV.

Ex comparatione temporum.

Cap. 30.

IVuat, vt tranſilias damna rerum, quòd ipſas iudicio tranſcendas. Quid erit, poſtquàm fuerint? Trans voluptatem te iace, & ſaltu ſupera. Qui cœnoſum riuum offendit, ſi tranſiliat, non ſe inquinabit. Cogita frigida iſta delectamenta præterita, quid tunc erit? Non optabis futura, contemnes præſentia. Quid tranſacta voluptate retinebis? Nihil. Mentior: imò multùm; ſed pœnitudinis, ſed faſtidij, certè ſi non ipſius voluptatis, tui ipſius. Quantùm ad oblectamentum, cùm vltrà ſumus, omnes æquales erimus, & qui fruiti, & qui priuati voluptate: quantùm ad peſſimas, quas habet, reliquias, deterior cõditio affligit gauiſos. Age, nolis: ſed acceptam habeas iucunditatem felleo ſubſidentem ſitu. Æſtima te iam fruitum. Idem habebis fruiturus, atque cariturus: niſi quòd id minùs, ſi careas, morſum cordis, pœnitentiam; ſi fruaris, ſecuritatem, virtutem. Compenſa guſtum illum peregrinantem pro conſtantia vitæ huius, pro æternitate futuræ, pro guſtu conſcientiæ manſuro.

In

In his quoque, quæ cortice exasperata sunt tristi, lugubríque, quotquot sinistra manu sors gubernat, transfer te post mensem, aut annum: cogita iam te oblitum tui vulneris, & reconciliatum fortunæ; perinde iam lætaturum, ac si nihil accidisset aduersi. Præripe modò, quod posteà habiturus es. Tempus medetur dolori. Nónne istud opinionis argumentum est, illâ potiùs, quàm dolore dolere? Quod potest labilis dies, poterit stabilis mens, corrigere opinionem, extinguere sensum. Puluillus perinde contempsit recens nuntium defuncti filij, ac si iam multos annos resciisset, sine gemitu non interrumpente precationem. Solennia pontificalis carminis verba concepit, dissimulans audire, quasi iam scisset; aut sæpissimè, & cum fastidio audiisset. Solùm id, quod ad præsentem curam videbatur spectare, neglectim & perfunctoriè prouidit. Hoc tantùm dixit: Cadauer igitur, quò vultis, proiicite. Æstimauit filium non immortalem; nec consistentius quid, quàm testam, qua conscissa, fragmenta nihil curantur; eruto nucleo, putamina proiiciuntur. Ita sine nucleo, hominis mente, corticem cadaueris neglexit. Cap. 31.

L O C V S V.

Ab exemplo.

NEc leue adminiculum præstabit commemoratio exemplorum. Non ad ineptum Cap. 32.

pessimo

pessimorum solatium, qui societate condolentium recreantur; & dum plures miseros vident, beatiores sibi crudelissimè videntur: sed, vt pudeat ægrè ferre, quod multi moderatè & tranquillè; nonnulli lætè tulerunt; alij cupidè, & cum diligentia supra patientiam. Composuit Python Rheginus mortem cum gloria virtutis, & animosè prouocauit conciues, ne, vt parcerent sibi, parcerent hosti. Alligatus à Dionysio machinæ, quam pro expugnando Rhegio parauerat, murísque admotus, vt machinæ, in qua ciuis de patria benemeritus erat, parceretur, exclamat Python, vt tela illuc contorquerent: se enim signum libertatis esse. Vnus fuit, cui damna precaria fuerunt; qui periculum flagitauit. Moneamur præterea conditionem nostram. Cogitatio humanitatis onera sua magnoperè leuat. Non Dij sumus; sed mortales. Quæque dolemus, appendices mortalitatis sunt.

LOCVS VI.

Ex prouidentiæ ratione.

Cap. 33. CÆterùm in plurimis, fatorum consideratio Demetrium impulit, pluresque antiquorum ad malorum opinionem ponendam, aut portandam; scilicet, necessitatis lex coëgit ad patientiam. Nobis validius adiumentum est opinionis leniendæ, non necessitas, sed voluntas diuina, inquam. Quid acidum putare possumus quod

quod illa propinat? quid malum, quod illa consecrat? Non trahimur fatis, ducit nos Deus. Quò? Ad se. Quà? Ne istud roges: nam nec aurigam ad vnam vrgemus orbitam; nec nauclerum ad vnam periodum. Qualibet vehant, dum, quò volumus, veniamus. Ipsorum munus est nosse itinera. Cur Deo præscribimus leges viæ, quas auriga non patitur? Quid quereris? Salebrosa ducit semita? Compendiosa est, securáque: imò iam salebris carebit; si putes vectorem Deum, si tutum iter. Cum Deo pugnare vis, si resistis. Istud prouidentiæ solatium, magnorum animorum est, & maiori otio dissertandum.

PÆDEVSIS III.

Distractio ipsius opinionis.

His opinionis salutaris industriis obmutescet voluntas nostra, quantumuis procax fuerit: etenim placabilis indolis est; ignauia solùm disciplinæ ferocit. Iam non vociferabitur vel specie boni, quamlibet ratio obiiciat, aut substituat. Puerili itaque modo fallenda est. Cùm puer mixta singultibus balbutie cultellum poscit, mater negat, & semouet, ne se vulneret filius: augentíque puero fletus, substituit pomum, aut nuces, quibus ille iam conticet lætus. Ita cupiditati nostræ aciem fortunæ postulanti, aliam boni innocentiorem faciem suffice- *Cap. 34.*

re oportet,qua quieſcet. Quia tamen non porrigitur per ſuperficiem hic vultus;nam profunda res eſt veritas, (nec enim omninò falſus eſt Democritus;) fodiat mens, donec luceat ſuum aurum. Effodiunt auari theſauros, donec aliquid reperiant: in iſto laboremus, donec nihil. Ditiſſimus animus eſt, qui hoc inuenit; omnia, quæ vulgus quærit, exaggerat, nihil eſſe. Sciamus vti libertate noſtra: ſciamus gubernare intellectum, pretioſiſſimum tranquillitatis organum.hinc inde congeramus rationes,donec peſſimam commutemus opinionem;ſin minùs ponamus,& diſtrahamus;nec, quæ cogitamus mala, cogitemus. Memoria rei grauis etiam grauis eſt. Nocentiores regulo ſunt res,& inhumaniores, quæ non ſuo, ſed noſtro nos ſæpè perdunt reſpectu: nec corpus iſtud futile ſauciant; ſed mentem. Peſſimè de nobis meremur, cùm iis, quæ nos triſtant, hæremus; nec audemus transferre ad alia mentem: & ſi fortè aliquando rapta aliò fuit, noſtris malis ſtatim reſtituimus; non aliter atque infantes, qui cupientes tractare ignem, licèt doleant, rurſus tangunt. Igitur ad aduerſas res, cùm præſentes ſunt,non aduertamus; cùm præteritæ, non recordemur; cùm futuræ, ſolùm prouideamus, non formidemus. Vlcera, quò plùs tractantur, ipſa noſtra manus magis corrumpit. Ignorantia infortunij obſtat mœrori: eadem vis inerit obliuioni, inerit incogitantiæ: idcircò dolores ſopit dies. Quid dolemus calamitates iſtas futiles, quæ ſolùm ignoratione

ratione ſarcirentur? O fallacia bona, quorum gaudium, aut dolorem, fallit ignorantia, aut obliuio! O mendacia bona, quorum ſenſum ipſa noſtra deceptio decipit! Quid affligimur ob vacua iſta fortunæ munuſcula, quæ perinde eſt habere, atque carere? vt oculo panis verus, & pictus ſtomachus ſolùm ſentiet damnum. Non quod habemus, gaudemus; non quod amiſimus, dolemus: poſſumus ob illa gaudere etiam carentes; poſſumus mœreri etiam poſſidentes. Si dimidium theſauri fur abſtuliſſet auaro, dum neſciſſet, lætaretur, ficta ſecuritate, ſuis funeſtis nummis, perinde ac ſi poſſideret: cùm nihil auferatur, ſed renuntietur vel vnus ablatus aureus, dolebit: namque opinio noſtra ſolùm nos verberat. Infortunium ignoratum non lædit fortunam: ita & non cogitatum parum offendet.

PÆDEVSIS IV.

Veritatis obſeruantia.

HÆc dixerim pro his, qui tundere ipſam frontem malorum non audent, vt ſaltem foribus ſe clauſis tutentur. Omni medendum modo eſt dolori: alioqui ſtrenuum, & neruoſum animum opto, validum veritatis alumnum, ipſius firmamento ſtabilitum, quam vbique gaudeat reſpicere, gaudeat ſequi. Nemo conſtans, niſi veritatis aſſecla. Nullus ſtat animus, niſi *Cap. 35.*

quem impellit ratio. Bellè itaque Diogenes, fortunæ dixit apponendam fore animi fiduciam, legi naturam, affectibus rationem. Quid enim fortunæ procellas pacat, nisi impauidus animus? Quid ita ius dicit, & colit, nisi natura? Quid ita sistit, congelátque cupiditates fluctuantes, nisi ratio? Veritatis natalitia sunt è ratione, cælo, Deo, qui prima eius stirps est. Opinionis verò, quæ simia quædam est veritatis, & vacuus vultus, è sensu & fæce ista rerum origo ducitur: ideò illa honorabilis, & patriam suam sapiens, æterna, constans, constantes suos sequaces reddit; ista vilis, labans, mutabilis, suos quoque clientes versat simili infirmitate: illa animi Consul; ista pessimus corporis Tribunus: illa solùm pro anima pugnat; ista pro corpore repugnat, magna stipata caterua, & discordi tumultu. Vna est veritas, & eadem, & ad omnia accommoda. Verè à diuinis Augustino, & Prospero, dicitur lex omnium artium, & ars omnipotentis Artificis. Vna veritas lex erit omnium virtutum, norma omnium morum, vnum semper sentiens, idem iudicans. Vna est ratio sui similis semper: opinio multiplex, & sui diuersa, contraria probans, falsa laudans. Quare, qui constantiam, basim felicitatis quærit, vna ratione fundari oportet. Vnus erit, qui sequitur illam; varius, qui opinionem. Ianuam simplicem veritatis habemus, mentem; multas opinionis valuas, omnes sensus, phantasiam, cupiditates, passiones. Egregiè adiecit Stoïcis Proclus, non solùm ex opinionibus passiones

ſiones moueri; ſed etiam propter paſſiones & impetus permutari opiniones; quandoque ex optimis peſſimas ſæpè reportari: ita per diuerſa improbi & ignorantes appetiti, & ſibi, & aliis repugnant; multiformes, & diſcordes ſecum: non mirum, quòd ab aliis diſſideant. At, qui ratione ſunt præditi, ab eodem ſuperiore canali lucis vniuerſam hauriunt cognitionem. Itaque eleganter ait ille: Omnes ſententiæ veræ, ſunt filiæ intellectus: ſorores ſunt, concordant omnes. Propterea, qui probus eſt, ſibi & aliis probis conſentit; vnus ſemper ſecum, & inter plurimos idem. Occurſus præterea rationis, & perturbatæ imaginationis diſtrahit à ſe improbum. Habet, vnde videat verum; habet, vnde ignoret: ſecum idcircò diſſidet: cuius diſcordiæ argumentum eſt pœnitentia, mitigatis paſſionibus ſequuta. Præualet plerumque ignorantia, languentẽ obruens igniculum mentis, omni modo mortalium vitam tenebris corrumpens, & in vniuerſam & priuatas actiones, nec aliter ac cæcos huc & illuc facit impingere.

Cap. 36.

Ergo, qui pacis gaudia, qui tranquillitatem amat, qui conſtantiam, qui felicitatem, cuius eximia dos immutabilitas eſt, & æternitas; veritatem amet, qua æternabit virtus, ſtabit pax, manebit lætitia; in ſolido ſunt. Recta ratio, omni expiata opinionis fæce, focus iuſtitiæ eſt, lar virtutis. Sacra res, mens eſt: igniculum ſacrum in conſcientia perpetuò euigilantem ſeruat; pignus, ſcilicet, felicitatis ſecurius quàm pruna Veſtæ,

imperij arrhabo, & cuſtos. Inquirenda igitur ſemper eſt veritas, & acri iudicio vindicanda, & velut extorquenda è rebus, extorta amplectenda, ſemper amanda, &, vt Philo eleganter ait, oportet τριπόθητον ἡγεῖσθαι ἀλήθειαν ἰχνηλατήσειν· vt, quidquid dixerimus, pro iurato ſit; quidquid cogitauerimus, pro inſpirato. Sermonem, vt ſacramentum vereamur; iudicium, vt oraculum; & bonam voluntatem, vt præceptum diuinum. Magno alioqui luemus negligentiam, aut ſi non quæramus, aut non lucremur. Plùs quàm ignorantia nocet ſcientia inefficax. Priſcos illos ſapientes, ob vnius veritatis otium, diuinus Apoſtolus traditos ait in paſſiones ignominiæ, in reprobum ſenſum, vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, indignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia. Adeò in tot mala, & ignorantias diducta eſt vnius rei ſcientia contempta: ſcilicet tantæ ignorationis rea fuit notitia ignorantiæ ſimilis: meruit fieri, quod eſt viſa; ſcilicet, meruit eſſe, cuius tantumdem fuit.

Curam habere antiquiſſimam inueſtigandæ veritatis.

Cap. 37.

Quid eſt, quòd nihil ægriùs feramus, quàm mendaces dici; nihil libentiùs, quàm eſſe? Pudet audire, quòd decipiamus; placet decipere, &, quod miraberis, placet decipi. In neminem maior

maiori ſurgimus ſtomacho, quàm in ſeducto-
rem noſtrum: ſed ſeduci, molliter, imò beatè
ferimus, atque, ad incrementum iniuriæ, non
ab alio, ſed à nobis. Sæpè manum obtendimus
veritati fulgurienti: tenebris gaudemus, vt vlu-
æ, & noctuæ; niſi quòd nos ſine venia, ſponte
ſequimur, illæ natura impelluntur. Ignominio-
ſum, & puſilli animi eſt, tacere veritatem ob
mortis minas: ánne & propter mortem, aut
vacui honoris expectationem, velle decipi, & ſi-
bi imponere honorificum erit? Ægyptij ratio-
nem vitæ quotannis exigentes ab exteris, dam-
nabant morte mentitos; rati indignos vita, qui
de vita ſua falſum dicerent. Nóſne innocen-
tiores erimus, qui vitam ipſam mentimur, &,
ne benè viuamus, decipimur? Diligenda veri-
tas eſt, cui debemus viuere, & eſſe: omnia ei
debent, quòd ſunt; capient ab ipſa, vt benè
ſint. Sublimiter Zorobabel ait: Πᾶσα ἡ γῆ τὴν
ἀλήθειαν καλεῖ, καὶ ὁ οὐρανὸς αὐτὴν εὐλογεῖ, καὶ πάν-
τα τὰ ἔργα σείεται, καὶ τρέμει. Addit Athana-
ſius: Πᾶσα ἡ γῆ τὸν δημιουργὸν, καὶ τὴν ἀλήθειαν
ὑμνεῖ, καὶ εὐλογεῖ, καὶ τρέμει. Grati veritati
ſimus. Si non amamus, ne oderimus:
ſi oderimus, tremamus:
non ſumus ſecurio-
res cælo.

* * *

Omnis terra veritatẽ clamat, & calũ ei benedicit, & omnia opera quaſſantur, & tremunt.

Omnis terra opificem, & veritatẽ deprædicat, & benedicit, & tremit.

PÆDEVSIS V.

Sensus veritatis attingendus est.

Cap.38.

AD alterum iam mentis peccatum open
laturi veniamus: peccat enim, aut iudicii
falsis, aut languidis, tametsi veris; sed adeò he
betibus, & squallentibus, vt cùm fortissima
lucidissimáque rerum sit veritas, non dimicet
nec micet. Diximus iam de perfida impositione
iudicij falsi; nunc de languore, & segnitie ve
reliquum est differere. Itaque remissus iste to
por, si non nocentior, non vtilior erit. Bra
chium exangue & mortuum, hærens vegeto hu
mero, licèt non doleat, non iuuat: ita sunt qua
dam iudicia vera; adeò tamen friuola, vt c
nequaquam foueant; adeò lassa & flaccida,
illud non concutiant. Istæ sunt cogitationes, qu
egregiè Alchuuinus paralyticas dixit; sine m
tu sunt; nequeunt porrigere voluntati manu
nequeunt gubernare lacertum. Eadem sentent
à duobus æquè audita, æquè probata, vnius fo
cat & mordet cor; alterius nec lambit. Quin
te ipso eadem nunc veritas mordet, mox nec
latrat: quia cum languore, & incommodo gr
su, aut minimè opportuno subit mentem. P
dus illius plerumque est, quo pacto cadat, vt q
dret: nam aliquibus non insidet, nec ipso se
tur assensu. Eleganter dictum est, hos audien
non audire. Sæpè contingit, audire homin
loqu

loquentem ; & non audies, quid loquatur : si à longè vocem mittat, aut summissam, audies clamorem, audies susurrum ; non audies sermonem. Perinde est audire, ac non audire. Ita est. Sunt quidam assensus mentis efficaces, clari, penetrantes cor: alij summissi, quos articulatio veritatis non ferit, nec penetrat suus aculeus. Audiunt veritatem, non quid loquatur veritas. Quot sunt, qui verissimum habuerunt, qui sæpiùs audierunt, quod magnus Antonius, quod Simeon Stylita, quod Franciscus, subita sapientia : sed retinuerunt suas opes, &, quod peius est, opera, vitia ? Eadem fuerunt verba, & ab eodem Authore : alios tamen subeunt, vt integra; aliis excipiuntur ignauiter. Quoties fortunę cum instrumento suo respectus, & memoria ceruicem Sesostris surrectam non flexit ? Curru ferebatur aureo, pellucentibus lapillis, & pretiosis cælato vnionibus : quadrigam fecerat ex Regibus deuictis, quos iugo imposito subiunxit trahendo carpento : adeò bruta superbia est, vt bruta putet homines. Anne nunquam labentis sortis exemplum ille vidit ? Nunquámne rotantis felicitatis nomen eius excepit auris ? Sæpè, credo. Anne falsum putauit? Non opinor repugnasse. Cur non motus, donec vnum è iugalibus Regibus aduertit, qui in currus rotam frequentem iactabat aciem, curiosè retrospiciens volubilitates eius ; & rogatus à Sesostre causam assidui respectus, admirari dixit rotam instabili latam modo ; aliàs aliter volutam, nunc sublimia de-

mittentem, nunc demissa sublimantem. Intimè tunc veritas hæsit: instabilitatem sortis, quam Barbarus sæpiùs audiuit, tunc timuit; atque suæ conditionis, perfidæque felicitatis fidem capiens, dissoluit deinceps maiestatem superbam soluta è iugo maiestate captiua. Quid est, quòd omnes calumnientur fortunam; omnes rerum humanarum splendorem dicant inanem vmbram, omnia vana, omnia nihil esse; & hoc ipsum, quod affirmant, non teneant, nec in viscere suo inspiciant veritatem? Non intelligunt, quid sit, nihil res esse: magni enim eas faciunt, & sui sensus contradictione pro illis excruciantur. Si tenerent, quod dicunt, nec gressum ob illas impenderent. Illud, quod nihil est, nequit arreptum ad se trahere cor. Summæ essentiæ, & eius, qui omnia est, robur est istud. Fatentur nihil virtuti præferendum: non ita putant: nihil minoris re ipsa habent. Ideò plerique pulcherrimis mentem exornati sensis, egregiis veritatibus, turpi languore sidunt inertes, ignaui; vt cùm alios impellant ad honesta, ipsi segnes consistant, & hoc ipso recedant, indocti eorum, quæ docent. Per somnia loquentem alij potiùs intelligent, quàm ipse. Cithara sonat aliis, mulcétque; ipsa nec audit, nec gaudet. In cortice dumtaxat suo tractant veritatem; credunt ibi esse: sed suo non taxant pretio, nec dignam opere censent. Qui thecam, qua asseruari gemmæ solent, conspiceret exteriùs, gemmas crederet ibi latere; pretio tamen iusto non posset æstimare: ita qui-

busdam

buſdam placitis exterior veritatis vultus renidet; non tamen ſatis æſtimatur, non perſpicitur medulla ſua.

Bifariam itaque, attentione, ſcilicet, & fide, *Cap.*39. fouendi ſunt hi languidi, & velut muſſitantes ſenſus, ne tantùm dicantur, ſed audiantur; nec tantùm audiantur, ſed intelligantur; intellectúſque committat manui, & iuuemus gratiam, cuius neceſſitatem commendabo ſemper: at, licèt nihil ſine illa poſſimus, iuuanda eſt, quamuis & hoc ſubſidium etiam ſit ab illa, & poſt illam. Igitur, quemadmodum vt percipias, aut procul, aut tacitè loquentem, attentionem auges: ſic, vt has ipſas veritates, quas tibi loqueris, teneas; attende voci, & ſenſo tuo. Dicis, compendium cupiditatum eſſe laxamentum cordis, ſpatium felicitatis: ſed ad iſtam vocem non aduertis animum, non attendis, quid dixeris. Cur quæſiturus fortunam, vota auges, opes cupis, honores ambis? O inepte, his ipſis, quibus quæris felicitatem, perdis. Te non tenuiſti. Iſtúdne non eſt cupere, quærere diuitias; vigilare vulgo, & famæ? Attende, iſtæ cupiditates ſunt, quas compeſcendas dicis. Collige te in te: diſpice, quòd cupiditates dixiſti, & quid ſit cupiditas.

Cæterùm, & aliorum interpretationi ſtato, *Cap.*40. ſi obtutu in præcordia veri nòn ſubeunti parum cernis vim omnem veritatis: crede: fidem opera ſequantur. Quemadmodum multa facimus alieno ducti teſtimonio: ita quædam ſenſa vereamur ob alienam fidem & exemplum. Fundum

illum veri, quem non perſpicimus, ſuſpiciamus, & bona fide bonorum operemur. Ita Philoſophi, ita Sancti fecerunt: ego vel inuitus ſequar, etiam gemens imitabor. Hæc, inquam, veritas adegit ad magna, compulit ad ardua, ad honeſta. Anne fruſtra? Minimè. Igitur, ſi me non vrget, exemplum ipſorum me vrgebit. Credam, ſi non meis dictis, alienis factis. Sequar. Exemplum alienum ſit pro ſententia propria. Surdum manu, & ſcripto alloquimur. Si rationem meam non ſatis audio, reſpiciam aliena facta. Credam non leuem, quæ non leues concuſſit viros. Iſtúdne veriſſimum? Diuitiæ, & omnia bona tempori famulantia nocent amanti: nec ipſis ſatis penſatur boni ſui contemptus. Non te cædit iſta veritas? Crede: fortior es, quàm putes: fac, quod vides facere videntes illam: aut, ſi non imiteris, æmulare. Ecce Cratetem impulit ad rerum ſuarum naufragium: dein corolla redimitus acclamauit libertatem ſui animi, cùm iam ſe negaret mancipium auri, mali ſanè heri, icterici & pallentis. En Serapionem nudauit. En Filius Dei non habuit, vbi caput reclinaret. Quid fidem meretur, niſi iſta probata ſententia? Superfluunt probationi teſtes: dedi tres; darem tercentos. Non tantùm exempla æmulationi, erigendíſque animis ſeruiunt: imagine enim virtutis irritamur; & quadam tacita ſuperbia, & fortaſſe, ſi aliqua eſt, ſalutari, virtutem, quam videmus, aut inuidemus, aut præſumimus. Sed rationi Philoſophiæ opem ferunt. Credimus, nõ ſine magna ratione, magna

&

& ardua cœpta & victa. Fidem quoque tuam ſequere in his, quæ aliquando feciſti rationis feruore: posteà, cùm languet apprehenſio, memento præteriti impetus, qui te vicit: nunc conatu voluntatis compenſa lentorem iudicij. Dicas: Iſtud aliquando feci, aliquando ſenſi. Ita eſt. Cur non modò faciam idem? In fide antiqui decreti operabor, vt bonus ſim, nec rationem expectabo.

Alia præcepta contra opinionem.

PRÆCEPTVM I.

Præmeditari mala.

AD cognitionis quoque ſpectat vſum aliud malorum pharmacum in ipſa valetudine ſumendum. Gratiora ſunt medicamenta, quæ præuertunt morbum, quàm quæ leniunt. Nemo in conflictu ipſo expectat armari: veniat iam miles in aciem cum lorica. Ante ictus fortunæ præmuniendi ſumus. Nec inducias otio Dux corrumpit: ita fortunæ induciis aduersùs ipſam vtamur. In ipſa ſecuritate periclitemur, quantùm in pericula poſſimus. *Cap.41.*

Quamobrem omneis, cùm ſecundæ res ſunt maximè,

Meditari

Meditari secum oportet, quo pacto aduersam ærumnam ferant,
Pericla, damna, exilia: peregè rediens semper cogitet,
Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia esse hæc: fieri posse: vt ne quid animo sit nouum:
Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.

Prudentia nos aduersùs fortunam præstruit. Ægrè, dum percellit, sapimus. Quod priùs fugit subitam fortunam, consilium est. Turbat repentinum vulnus; occupat improuisus dolor; resistit sensus non priùs mollitus præuisione. Itaque ad vtramque fortunæ manum adornemur, & cuique operi præmittamus exploratores cogitatus, quales exitus eueniant; quales euentus obueniant; quales interueniant casus. Eosdem tibi potiùs expecta, quàm timeas. Regularis est fortunæ instabilitas: neminem excipit ingenio suo. Si inquieta omnia, labantia, molestáque videris; compendio pœnitentiæ ne ordiaris, nisi necessarium opus sit: inæqualis pactio erit certi angoris, ancipitis exitus. Fatuum est, confidentia perfidæ fortunæ numerata molestia emere spem: vicinum huic puta, cùm periculum est certius exitu. Amentis est, sine causa, sponte, aut gratis periclitari. Hoc erat ex his, quorum Cato dicebat pœnituisse, si iter, quod pedibus posset, mari confecisset. Secura via vadendum

est,

eſt, & ſecura inuadenda. Nec inutile diſcrimen fortuita alicuius ſoſpitate expiatur. Quòd, ſi opus neceſſarium ſit; & ſatis ad hoc, ſi honeſtum; nulla enim maior magnæ indolis neceſſitas, quàm virtutis; tunc non eſt deſpondendus animus, alacriter inuadendum eſt; neque cæco impetu. Νόει, καὶ πράττε. Iſtud Biantis & cogitandum, & faciendum eſt. Leæna fertur, cùm catulos defendit, oculorum aciem defigere, ne expaueſcat venabula. Generoſior eſt virtutis mos: erigit, tergítque frontem, & patentia diſcrimina ſereno, ſecuróque intuitu luſtrat, occurrit. Extra ius fortunæ eſt: nihil fortuitum videt: omnia expectat. Hæc ſapientis teſſera, præmeditari cuncta. Nihil, iuxta Antiſthenem, nouum, aut ſubitum putat: iuxta Democritum, nullum euentum miratur.

Duo ſunt præuiſi laboris commoda; prouidentiæ, vnum; tolerantiæ, alterum: deuitantur plures, placantur cæteri. Thaletem præuiſio ditauit vbertatis. Non minùs quæſtuoſa præuiſio ſterilitatis fortunæ, præmeditatióque malorum fortunat ſapientem. Neque minùs eſt ad oſtentationem Philoſophiæ, quàm Mileſij prouidentia. Iaculis perſpectis corpus furamur: ſubducit præuiſio animum malis: ſcit illudere, dum eludit. Quid? Fugare labores, aut fugere non poſſumus? Cognitio illos mitigat. Quid eſt, quòd ſenio pereant? quòd antiqua mala manſueſiant, tollantur vetuſtate, medicante tempore? Anne vis eſt in die? Eſt in cogitatione, & diuturna fa- *Cap.42.*

milia

miliaritate. Quemadmodum nimia conuersatio minuit reuerentiam: ita malorum familiaritas eorumdem timores extenuat. Vsus pro ratione est. Dies medetur malis;ita & meditatio: atque vtrâque callus obducitur mœrori. Quædam enim consuetudo laborum, cogitatio est: iam tractantur,dum putantur. Dolorem, quem alij diu sustinendo; sapiens diu meditando lenit: alienorum malorum experien tiamhabet.Quidquid factum est, non solùm ait, Sciebam: sed, Tuli:

Non vlla laborum,
O virgo,noua mi facies,inopináve surgit.
Omnia præcepi,atque animo mecum antè peregi.

Maiora videntur subita: negant enim spatium considerandi, quantula sint. Indulget dolori pœnitentia inertiæ; quasi præcaueri potuissent, si præuisa forent: auget enim ægritudinem culpa. Subitæ mutationes lædunt nostra corpora: ita animos sauciant. Vicissitudines anni subeunt paulatim: non saltu ab hyeme in æstatem itur; intercedit ver; ne repentinus ardor quasset valetudinem. Meditatio præparat mentes ad malorum æstus; quemadmodum vernus tepor artus. Quin is, qui omnia humana prouidit, non putat iniuriam propriam, conditionem communem: tolerabilia credit, quæ videt multos ferre, omnes posse.

Cap.43. Nunc leue erit, quæstiunculam Simplicij soluere, cur præuidenda sint mala. Hoc potiùs videtur, ad longæuitatem doloris, vitam producere

re ægritudinis: diutiùs dolebimus, quàm opus ſit; ſcilicet, antequàm dolenda ſint, & cùm ſunt. Quod neceſſarium eſt pati, non eſt patiendum, niſi quamdiu neceſſe ſit; nempe, minùs quòd poſſimus, ne prouidentiâ noſtrâ miſeri fiamus. Adiice & Epicurum reuocantem mentem à malis: putabat futuros omnes in ægritudine, qui ſe putent in malis, ſiue ſint expectata, ſiue inueterata; inutilémque meditationem futuri mali, forſitan non futuri. Si futurum, odioſum ſatis ſuo tempore eſſe; nec opus eſt ſempiternum fieri cogitatione noſtra: ſi non futurum, fruſtrà ſponte dolor ſuſcipitur. Cur ſine induciis angendum, nunc mala tolerando, nunc cogitando? Verùm, aliud, opinor, eſt, cogitare mala; aliud, præcogitare, quæ poſſim mala cogitare: imò hoc ipſo præcogitanda cenſeo, ne cogitentur; id eſt, ne opinio nos fallat mala putando. Iniquam rerum æſtimationem non excuſo: ſiue in ipſis malis, ſiue ante ipſa, noxia eſt. Maximè autem iuuat præmeditatio infortunij, ne tale putemus; id eſt, ne ſit. Prætereà, eſt ſuus aliquando vſus præuiſi damni, adhuc quando opinione mali fallimur, vt extenuetur, vt leuiter ſauciet, vt fortaſſe effugiatur. At, ſi nulla melior ſpes ſit, nec tollendi damni, nec extenuandi doloris; tunc neque Cyrenaïcos probo, neque Epicureos damno: nihil enim inutilibus, & infrugiferis animis proficient viſa mala, niſi maturare formidine dolorem. In vniuerſum autem vlcera fortunæ præſentia, aut præterita, quæ nondum obducta cute ſunt, iuuat

eos

Cap.44.

Opus aliquod aggressurus ipse tibi subii cito, cuiusmodi sit illud opus. Si lauatum abieris, ea tibi proponito, quæ fiunt in balneo; alios perfundi, alios loco pelli, alios conuitia facere, alios furari: sic tutiùs rem aggredieris, si ipse tibi dixeris: Et statim lauabo, & meum institutum naturæ congruens conseruabo. Eodémque modo in vnoquoque negotio: sic enim, si quid impedimento lauationi tuæ fuerit, in promptu erit: Equidē non hoc solùm volui, sed & institutum meum naturæ consentaneum tueri volui: neque verò tuebor, si ea, quæ fiunt, ægrè tulero. Singulis in rebus, quæ vel delectant, vel vsui seruiunt, vel diliguntur, memēto considerares, cuiusmodi

eos non attendere, qui nondum experti sunt gloriam resistendi aperta fronte: at futura aliquando, sed non semper, maximè constantibus, qui præuisione sua exermia damna faciunt: namque, vt fert anilis fabella, præuisus basiliscus perit; ita mala præuisa desinunt esse.

Igitur præmeditanda sunt humana homini, vt noscamus, & cum his pacem transigamus cordis, decretáque officij honesti firmemus, ne deturbent animum assultantes casus. Commeatus ad omnem actionem sit contingentium contemplatio. Cape huius rei exemplum è penu Stoïco: Ὅταν ἅψασθαί τινος ἔργου μέλλῃς, ὑπόμνησον σεαυτὸν ὁποῖόν ἐστι τὸ ἔργον. Ἐὰν λουσόμενος ἀπίῃς, πρόβαλλε σεαυτῷ τὰ γινόμενα ἐν βαλανείῳ, τοὺς ἀποῤῥέοντας, τοὺς ἐγκρουομένους, τοὺς λοιδοροῦντας, τοὺς κλέπτοντας· καὶ οὕτως ἀσφαλέστερον ἅψῃ τοῦ ἔργου, ἐὰν ἐπιλέγῃς· Ὅτι εὐθὺς λούσασθαι θέλω, καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν τηρῆσαι. Καὶ ὡσαύτως ἐφ' ἑκάστου ἔργου· οὕτω γὰρ, ἄν τι πρὸς τὸ λούσασθαι ἐμποδὼν, πρόχειρον ἔσται· Διότι οὐ τοῦτο ἤθελον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν τηρῆσαι· οὐ τηρήσω δὲ, ἐὰν ἀγανακτῶ πρὸς τὰ γινόμενα. Oportet itaque in singulis actionibus adornari ad duo, ad actionem, & ad passionem; ad firmitatem, scilicet, animi, ad patientiā. Sed & rerū conditionē prænoscere iuuat. Salutare quoque aliud cape præceptum: Ἐφ' ἑκάστου τῶν ψυχαγωγούντων, ἢ χρείας παρεχόντων, ἢ στεργομένων, μέμνησο ἐπιλέγειν, ὁποῖόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν σμικροτάτων ἀρχόμενος. Ἂν χύτραν στέργῃς, ὅτι χύτραν

στέργεις

στέργεις· καταγείσης γὰρ αὐτῆς, οὐ ταραχθήσῃ. Ἂν παιδίον σαυτοῦ καταφιλῇς, ἢ γυναῖκα, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖς· ἀποθανόντος γὰρ αὐτοῦ, οὐ ταραχθήσῃ. Anaxagoræ factum probauit dicta Epicteti, & Euripidis auditoris, nuntiata filij morte: Sciebam, inquit, me genuisse mortalem. Nec contraxit frontem, nec madefecit genas. Eadem mortalitatis contemplatio aduersùs liberorum fata armauit Periclem, Bibulum, Quintum Maximum, L. Paulum. Dedit natura vitam filiis, arbitrio suo vtitur: exigit, cùm libet, debitum. Meminêre illi sortis suæ sine admonitione: non enim in doloris nostri culpa est natura; sed stulta spes mortaliũ, immemor mortalitatis. Nostra credulitas nos decipit: inopinantes cædimur. Inscios esse mortalitatis nostræ, magna amentia est, oblitos ignauia, infensos maxima impudentia. Xenophon vlteriùs mentem iecit: non vitæ, non morti genuisse filium putauit; sed virtuti, & gloriæ. Nuntiata gnati morte, deposuit coronam, (inter sacrificandum erat:) renuntiata causa, quòd strenuè in pugna cecidisset, resumpsit: propositum tunc habuit.

sint, exorsus à minutissimis. Si ollam diligis, te ollam diligere: nam ea confracta non conturbaberis. Si filiolum, aut vxorem, hominem à te diligi: nam eo mortuo, non perturbaberis.

Cap. 45.

Sed & sapiens propositum suum semper habet: namque omne aduersum præmeditatum & præsumptum videns, nihil videt contingens, non præter votum, appetitum, opinionem, nec consilium suum. Cuncta cum exceptione facit, cupitque; imò cum quadam reuerentia fortunæ, (cuius tamen maximè cõtemptor est,) nisi aliud velit: nihil cum fiducia eius vouet, sed cum con-

ditione & consensu. Ita inter humanos casus extra humanos errores est, imò & miserias. Eueniunt illi omnia, vt cogitauit; & cogitauit, vt eueniunt. Vult fieri cuncta, ita vt fiunt; & fiunt, vt vult. Cum incerto euentu & fraude sui voti, semper compos eius est: istud enim maximè sibi proponit, proposita sua posse falli; esse aliquid, quod illis repugnet: hac arte præuenit omnem pugnam sortis. Hinc fit, vt leuissimè saucietur destitutione sui voti: nam leuissimè vouit. Non spondet sibi fortunam, non sibi successum promisit, timidè desiderat, aut verecundè, & imbelli cupiditate. Quare irrita parum dolet. Ideò nunquam fallitur consilio suo, nunquam destituitur cupiditate: scit fortunæ licentiam: cum fortunæ venia cupit.

PRÆCEPTVM II.

Expectare mala.

Cap.46. ATqui præter ea mala, quæ actionum, rerúmque appendices sunt, aut in vicinia latent, (quædam enim, quia necessaria sunt, nunquam sunt timenda; alia, quia incerta sunt, semper expectanda, alioqui perpetuò miseri, aut aliquando nimiùm miseri erimus; necessaria semper sauciabunt nos, inexpectata grauissimè;) oportet lustrare vigilanti obtutu omnia decumana fortunæ tela. Non consili, non magni, sed insani animi est, plura sibi bona polliceri, quàm mala

mala: horum numerus vincit. Obuia vbique ſunt. Cur non occurſum plurium & vagantium potiùs præſumes? Quin inſperata expecta, quæque adhuc extra vſum ſunt fortunæ. Quid, ſi fallaris? Non, credo, iraſceris, nec graue poſteà duces expungere grauiſſima ex tuo tolerandorum albo. Quid perdis, ſi non veniat iactura, quam putabas? Lucraberis potiùs lætitiam fruſtrati timoris. Iſtud conſtantiæ penſum eſt, ad omnia ſtare: omnia ſibi putat reſtare. Pernicem fortunam, ſi non ignauiæ, moræ arguet. Ita præuenit omnia terribilia expectatione ſua, vt cuique dicat: Serò accedis? diu manſi in ſpe; nunquam in timore.

Subita illa vulnera Iob ſera fuerunt: diu ipſe expectauerat. Credo ſolùm prouidentia ſua minorem patientiam. Vtrum plus miraberis? Obſtinatámne illius conſtantiam, & inflexibilem frontem, quum ſpoliatus opibus, armẽtis, ſeruis, prole, non molliter exuta, ſed lacerata felicitate nudus manſit, vt ſanie innataret? an, cùm rebus omnibus affluens, adulante ſibi per omnia fortuna, perſuaſum fuiſſe euentura mala, quæ euenire nemo ſanus putaret, præuidiſſéque non viſa illatenus vulnera acerbiſſima, & præter morem fortis? Nullus caſus illi repentinus venit ſecuro regiis gaudiis, diuitiis; opulento poſſeſſionibus, armentis; venerabili filiis; occupato procuratione regni, ſubſtantiæ, familiæ, prolíſque. Vacabat ad cogitatus, fortaſſe quiſpiam diceret, otioſos, quippe extra potentiam, aut morem fortunæ, & inuidiæ vota. Ait ipſe: Timor, quem ti-

Cap. 47.

mebam, euenit mihi; & quod verebar, accidit. Equidem & timuisse æquè miror, atque tulisse. Quænam maior gloria fuit, tot mala tolerata fuisse? An non improuisa? Non minùs ad exemplum egregium tolerandæ felicitatis, quàm aduersitatis positus est Iob vtriusque fortunæ doctor. Æque prudenter & timidè bonam tulit, quàm patienter & animosè malam. Nouit cauere in illa, audere in ista. Imò obinde non metuit istam, quia timuit illam. In ipsis vlnis felicitatis ferebatur blanditæ sibi, vt nutrix cum infante solet. At ipse, cùm nulla mutandæ sortis suspicio erat, expectabat omnia aduersa, ad illam se adornans. Quid erit, sibi dicebat, si rerum tuarum dimidium auferet casus? quid, si armentorum partem? quid, si omnia? quid, si & bubulcos & opiliones pariter? quid, si ignis cælitùs demissus omnes greges cum pastoribus absorbuerit? quid, si his accedat iactura camelorum, & custodientium seruorum? quid, si malorum cumulus, liberorum charorum morte surgat, & fato iniquissimo? quid, si hoc acerbum poculum inuidentis fortunæ, non per haustus aliquos, sed vno spiritu es compellendus exorbere? quid, si omnem istam seriem calamitatum, non in anno, non in mense, non in hebdomade, non in die; sed in hora vna, impetu concordi, irruat? si minori spatio, quàm cogites? Quid, si post istas sæuitias vnum tui perfugium sit, non nosocomium, cùm Rex sis; sed sepulcrum, adhuc te superstite? nec istud humanum, sed caninum, fœtidum sterquilinium

inium? Vbi omnis familia tua, tuis ipſis viſceri-
us hoſpitata, ſint vermes, vt qui mortua corpo-
a abſumunt, te cum ſpiritu exedant: vt non for-
ına modò, ſed natura iniqua tibi ſit, & extra
ıorem ſuum te ſpirantem corrumpat; tam acer-
a, vt ſolùm tibi mortem neget, vt omnia adcò
bi defecerint, & ipſum deficere? Quid, ſi vltra
ıturæ matris iniurias, etiam experiaris huma-
tatis, fidei, amicorum, vxoríſque amantiſſimæ?
um propterea turbabitur mens tua, deturbabi-
r animus? At ille

Viua rupe manentior,
Ferri decocti robore durior,
Spes cui altè fixa petræ fuit.

Gerſon canit, Non, inquiebat: pluris enim
ımum meum habeo, quàm pecora; pluris
nquillitatem meam, quàm turbam famulo-
n; pluris rationem, quàm armenta; pluris vi-
n eſſe, quàm diuitem, quàm Regem; pluris
ıitatem animi, quàm corporis; pluris purita-
n affectuum, quàm intolerantiam fœtidorum
uum. Colligat ſuas copias fortuna: noua tor-
ndi inuenta adornet: experiatur ſummum,
od poſſit: pluant infortunia: omnia expecto.
c ſecum computabat, hoc decernebat pugil
Dei. Nec ſitu ſordebat in pace: victor vbi-
, & intra pectus ſuum fortunam tunc blan-
ntem iugulabat: & velut ſtrenui duces ſem-
ſe exercent & belli quadam imagine gau-
ıt, erudiuntúrque, aut venationibus, aut veli-
onibus; ſic Iob ſe inſtituebat malis; ſic ſe

exercebat, & in ipsa fortuna venabatur infortu-nia. Peritus itaque & fortis nouit vno, eodémque animo ferre duas fortunas, & inæqualibus re-bus æquali spiritu adæquari. Sciet & quisquis di-cere possit:

Futuras mecum commentabar miserias,
Aut mortem acerbam, aut exilij mœstam fu-gam,
Aut semper aliquam molem meditabar mali
Vt si qua inuecta diritas casu foret,
Ne me imparatum cura laceret repens.

Cap. 48. An in stadio pugil aliud potuit expectare quàm ictus, plagas, vulnera? Sed ante ferian pugnam velitatio. Nemo rudis inuadebat æmu-lum: in vacuum priùs aliquot ictus perdeba iactabat irritum lacertum, cædebat aërem. It ante decretoria arma tractemus lusoria mala. I stadio sumus: æmula fortuna est: non nisi vu-nera expectanda; sed præuisione erudiendi su-mus. Vacua aliqua infortunia toleremus, præpa-rato ad omnia animo. Assuetudo & feras mit-gat; deformis aspectus consuetos non terret: i mala cognita nec ferocient, nec formidabimu Constantia sunt, terrentiáque opinione. Ha meritò Lamiam vocauit Socrates. Quemadm dum milites Persei Regis, cùm eclipsim ign rarent, perterriti inopina caligine cæli, anim & victoriam amiserunt; Romani conscij seru runt Martios spiritus, cælestem vicissitudine admoniti à perito Duce: ita sunt pleraque adue sa, quæ sola conscientia sui nec terrent, nec

mentu

mentur, & innoxia ſunt. Eadem improuiſio defecturæ lucis clariſſimi Niciæ obſcurauit gloriam, turpi ſuorum terrore, & fuga. Non minùs iuuabit præſagos eſſe defecturæ fortunæ, quàm Solis.

PRÆCEPTVM III.

Timenda non confingere.

Cap. 49.

VErùm hæc, quam commendauimus malorum præuiſio, perſpicaciæ ſit, non hallucinationis. Aliud eſt videre, aliud videri. Verbera, minæque fortunæ præmeditanda ſunt; qua innocente, inutiliter formidandum non eſt. Pharmacum, quod ægrotantem recreat, ſanum fortaſſe corrumpet. Quare hæc moleſtiarum contemplatio, vbi imminere poteſt diſcrimen, ſalutaris eſt: vbi pacata & facilia omnia, præter phantaſiam; noxius hic reſpectus erit. Formidabimus, quod ipſi fingimus: cùm ardua, quæ timemus, non ſunt, nec erunt; ſed facimus: cùm nihil ægrum eſt, niſi quod ægra imaginatio fabrefecit. Tunc minimè meditanda ſunt iſthæc phantaſmata: reuocetur ab his mens: nullo medicamento eſt opus: inania ſunt: cùm accedant per ſe, euanent. Artemonem infelicem fecit ſtulta inanium periculórum formido. Plùs lacerauit illum ſuperuacua cura, quàm ipſa diſcrimina vexarent. Caſſandrum

drum exanimauit timor ſtatuæ. Imaginatio eſt, quæ torquet; nec aliud, niſi ipſius damnum. Iſta ſolùm eget pharmaco;& ſatis remedij erit, ſi nō ſit: ſi ipſam cōpeſcamus, potiſſimùm cùm timenda apprehenſio altas egit radices, quæ ratione nō facilè euelluntur. Sæpè obſtinata quædam opinio reluctatur rationi, contra cuius fidem credit, formidátque aliquid arduum, ſiue acerbum, ſiue ignominioſum. Tunc ſatius eſt relinqui: ſua pertinacia reficitur, quò plus refellitur. Vt contentioſos mitigemus, cōtradicendi non ſunt, ſed relinquendi, donec pacati ipſi ſe agnoſcant, reſipiantque. Tunc oportet non tam refutare illam, quàm ſtrangulare auocatione mentis ad alia, ne ipſa imaginatio loquatur, non ratione, ſed impetu opprimenda. Amentem, & furioſum, qui monita non audit ligamus, ne cui noceat: ita coërcenda eſt phantaſia ſtulta, donec paulatim ſine vſu ſui flectat ſe, & vires ponat; vt, quæ ratione non paret, pereat tempore. Hac arte panici metus médicandi ſunt, qui obſtant, ne cum dote & elegantia ſua peragamus honeſta. Premunt formidines illæ ſpontaneæ puſillos animos; cor mente turbata deturbant: vt erigatur, ſuóque rectum ſtatu ſiſtat; flecti ad temeritatem iuuat. Intrepidos inconſiderantia facit: ita timidi, vt iſtuc vergant, ne attendant inania. Nec tamen rationem auxiliarem penitùs excludo: aſciſcenda quandoque eſt, ſedato, ſcilicet, tumultu, &, vt ſic dixerim, ira illa inanis timoris pacata. Non monetur opportunè iracundus,

dum

dum furit: ita istæ formidines, cùm deferuent, corrigi iudicio possunt.

PÆDEVSIS VI.

Vsus memoriæ.

REstat nunc adiicere vsum meditandorum malorum, quæ præterita sunt. Istorum partim recordari, partim obliuisci oportet. Illa, quæ, licèt antiqua sint, recentem, crudúmque sensum habent, nec senio diritas ipsorum se flexit, nec maceratus est tempore primus vigor, obliuione fallere necesse est, nè sempiternus sit dolor. Interdum prurigine quadam dolendi infortunia mente repetimus; & velut scabie incitati refricamus damna nostra, vt nos diu exedant. Potiùs tunc iuuat, si ratio non iuuat, substituere memoriæ iucunda pro acerbis, & eorum reminisci, quæ benè acta, & nobiscum, & à nobis, quorum euentus delectat, quorum commemoratio recreat. Seruus ille Asdrubalis homicida in cruciatibus lætitiam, risúmque retinuit recordatione vindicati heri. Sed ista pro infirmioribus dixerim. Licet quoque spatiari mentem per latissimos campos spei, & libamenta felicitatis futuræ prægustare. Non est ista voluptatis ars, quam docuit Epicurus, damnanda: sano licet vsurpari animo. Præcipiebat hic ingeniosus voluptatis faber, vt continuam illam *Cap. 50.*

faceret inter tot interpellantes irruptiones fortunæ, malorum obliuiſci; placidorum verò, iucundorúmque cogitatione iugi fouere lætitiam, iam præteritorum, iam futurorum. Ita eſt. Voluptas licita commemorata fidelior, & diuturnior eſt, quàm illicita præſens. Extra anguſtias eximenda ſunt gaudia, nec ſolùm breuitate ſuæ durationis fruendum. Non quandiu ſunt dumtaxat; quandiu cogitantur, frui quoque potes.

Cap.51. Malorum verò, quæ vim ſuam mitigarunt, vtilis memoria eſt. Diſcimus ex præteritis damnis iam vtilibus, ſi nolimus perdere. Hinc prudentis character, meminiſſe præteritorum, agere præſentia, cauere futura. Quemadmodum de præſentibus Æſchylus ait:

Ἃ δεῖ, παρὼν φρόντιζε, μὴ παρὼν ἀπῇς.

Quæ opus ſunt, præſens diſpice, ne præſens abſis.

Ita, inquam, diſpice præterita, ne ſenex ſis, tanquam non natus. Hinc prouide futuris, ne ſuperſtes moriaris. Mortalem te putes, non mortuum. Diſcendo pati, dediſcimus miſeriam. Putemus, præſentia aliquando fuiſſe, quæ modò non dolemus: putemus, quæ modò dolemus, præterita aliquando fore. Par vtriſque vis eſt. Tempus nouit exermia reddere: ſciat nunc ratio. Ne timeamus nunc pauca, qui plurium iam obliti ſumus. Cur non amittimus reuerentiam malorum, quorum iam amiſimus memoriam? Non ſunt terribiliora præſentia, quàm præterita fuerunt; & tamen imbellia experimur, vt nullo impellente exciderint. Dies illa placauit.

PÆDEV

PÆDEVSIS VII.

Inutilitas, & curiositas mentis prohibenda.

AD clauſulam gubernandæ cognitionis aliud admonebo erratum. Non tantùm intellectus peccat fallacia opinionum, & languore veritatum; ſed & inutilitate. Cur per inania diſtrahimus mentem Philoſophiæ, virtuti, Cælo, Deóque natam? Cur curioſi ſcire volumus, quæ ignauos nos detinebunt, aut facient? Res frugi ſapientia eſt. Scire, quod non prodeſt, proximum eſt ignorantiæ: velle iſtud ſcire, iam eſt cum ſtultitiæ infamia. Iam nocet ſcire, quod non prodeſt: impedit, quod prodeſt. Incommodum eſt commodi obſtaculum; & noxia, contemptus ſalutis. Satis falſa eius ſcientia eſt, qui ſolùm vult fallere diem. Ne quæras in ſcientia oblectamentum animi, ſed remedium: nam, nec, cùm languet corpus, quæres priùs voluptates, quàm valetudinem. Ad vitam, vt ad viam, parare oportet, non pretioſius viaticum; ſed, quod magis neceſſarium, vt Criton monuit. Diſcamus non opinioni, ſed vitæ. Ille ſapit, qui nouit redimere tempus, & ſolidare fluentem rem opere. Scientia ad honeſta eſt, & ipſa in honeſtorum cenſu: ſcilicet, eſt, vt virtuosè operemur, & ipſa virtuoſum opus. At, ſi ſuperuacanea ſit, iam illam è ſua familia pellit virtus, res maximi compendij, frugi, neceſſitatis.

Cap. 52.

Summum

Summum inter animi ornamenta est sapientia: sed facilis inuentu, si sapere volumus re, non specie. Nisi quæreremus superuacua, parabile est inuenire necessaria. Compendiosum est, quidquid vtile; parum, quidquid necessarium. Non melior, nec beatior est voluntas, quæ plura cupierit; nec mens sanior, quæ plurima nouerit: non est in superuacuum laxanda, sed accommodanda operi. Etiam mentis intemperantia nocet. Verissimè Æschylus:

Qui vtilia nouit, non qui multa, sapiens est.

Ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς σοφός.

Discamus viuere, non loqui. Opera in promptu sint, non verba. Otij alimenta contemnamus. Quæramus fomenta virtutis, eóque quotidiana meditatione peruenire, sicut Democritus monebat, vt sua sponte occurrant salutaria; & vbique, & statim desiderata præstò sint, & sine vlla mora veniat illa turpis, honestíque distinctio. Sciamus, nec malum esse vllum, nisi turpe; nec bonum, nisi honestum.

Cap. 53.

Nosse stellarum vires gaudes? inepties, postquàm scieris, si ignores infirmitatem tuam. Hac incipe. Lætamur scire noua: quid magis nouum, quàm quòd bonus sis? Hoc disce. Placita pugnantia delectat concordare: cur non & tua vota discordia, consilia repugnantia? Errores alienos lubet refutare, cur nostros probamus? Volumus alios docere, non nos emendare? Iuuat scire facta ab aliis, & à nobis facienda ignorare. Nosse omnia volumus, nisi nos. Stultus putaberis, si conflagrante domo tua, accitus ad extinguendum

incen

incendium, cæteris occurrentibus ad remedium flammæ, tu priùs ex otio morareris, vt papilionis alas notares, quibus diſtinguerentur coloribus, aut pedes vermiculi iuli numerares. O inepte, exurunt cor tuum cupiditates, cur alia attendis? Vicini tui tecta non patereris ardere, & pateris præcordia tua? Illi, in cuius domum ignis ſæuiebat, nihil aliud priùs, quàm incẽdium nuntiares; non priùs narrares fabellas vulpeculæ, non quot catulos peperiſſet canis; cur tibi tantumdem nugarum nuntias, & taces illos ignes poſthumos, qui manent te, & quò properas? Taces mortis edictum in tuum caput; taces inſidias fortunæ; taces conditionem tuam; taces hominem eſſe: iſta tibi nuntia; horum te certiorem facias. Alia non vacat ſcire; & ſi vacet, diſce priùs neceſſaria. Diſce non quærere tibi mœrores: diſce, ne te illi inueniant. In multis formido inuentum noſtrum, in nonnullis inertia, in omnibus auxilium eſt. Diſce fortunam ferre ſine odio alieno, & infortunium perferre ſine ira tua. Diſce bonum eſſe, & amari à bonis. Itaque hic vſus mentis ſapientia eſt; ſapientiæ vſus, virtus; virtutis vſus, opus.

***

PÆDEV

PÆDEVSIS VIII.

Cognitio diuinorum maximè perficit intellectum.

Cap.54.

Principium, & causa, & amussis humanæ felicitatis est diuinorum, honoratissimorúmque cognitio.

DEnique, in compendium cæteras instruendæ mentis præceptiunculas redacturus, vno præcepto; aduoco illud Theagetis: Ἄρχα γὰρ, καὶ αἰτία, καὶ κανὼν ἔντι τᾶς ἀνθρωπίνας εὐδαιμοσύνας ἁ τῶν θείων, καὶ τιμιοτάτων ἐπίγνωσις. Dei cognitio, & honorabilissimarum veritatum perspicacia cæteras mentis conceptiones erudiet, disperget nebulas. Regula cognitionum, amussis veritatum est contemplatio primæ. Hæc cæteras gubernabit, vt prior machinæ rota cæteras voluit. Cardinalis illa cognitio versat alias. Diocles, sapiens Philosophus, sapientior Christi auspiciis, egregiè inquit: Mens, quæ recessit à Dei contemplatione, fit, vel Dæmon, vel bestia. Nimirum animi partes distribuit, rationalem consortio diuinæ cognitionis honorauit, qua non fulciente statum hominis, rationem, erepit cupiditas, insurgit ira, pessimarum opinionum asseclæ: in bruta libido, in furias furor nos transfundit. Maximè autem notitia Dei salutem animi gubernat. Quemadmodum autem, vt videas, oculi curandi sunt, quibus vides: ita, vt rebus iusta pretia imponas, vt ex ratione iudices, vt sapias, vt benè viuas, animus curandus est, per quem viuis & iudicas. Oculus, qui lumen

nequit

nequit intueri, infirmus eſt, cætera non videbit: ita Deus cognitus recta iudicia rerum auſpicatur. Citiùs tamen ſanitatem corporis, quàm animi quærimus. Multùm inter vtramque intereſt. Valetudinem corporis ij æſtimant, qui carent; ſanitatem animi, qui habent.

Diſiiciet falſas rerum opiniones quiſquis ſe cogitet exemplari Deo factum, & Deum ſine diuitiis felicem, ſine voluptatibus beatum, ſine faſtu honorabilem, ſe ſolo contentum, ſufficientem, lætum. Anne putabit bona, quibus Deus caret, & lætus eſt? quibus mali abundant, & miſeri ſunt? quibus feræ, & non felices? Anne, qui videt ſummum bonum, propoſitam animi ſui normam, illud audebit quærere per mala, fraudes, ſcelera, &, ſi vis adiicere, opes? Malè quæritur per miſerias beatitudo, cuius error tot mẽbra habet, quot vota. Tantum bonum eſt, vt à malis etiam appetatur: imò, quod miraberis, ideò ſunt mali, vt ſint beati; tantò tamen diſcedunt à beatitudine, quantò accedere, aut volunt, aut putant. Cauſa eſt ignorare viam, aut pro ipſa habere. At neque in ipſa, neque in via poteſt errare, qui Deum, beatitudinem ſuam noſcit; viam, virtutem; & hanc quoque quamdam eſſe felicitatem viaticam. Homo alius alio (vt Barlaamus Gyràcenſis philoſophatur) meliùs viuit: ergo terminus eſt naturæ humanæ finitæ, in quo benè viuat: hic beatitudo aliqua eſt. Benè viuere, eſt beatum eſſe: benè autem viuere, bonis ſuis definiet: bona autem ſua ſummo bo-

Cap. 55.

no.

no. Sequi Deum, parere, colere, amare, omnia ex officio agere, virtute regi hæc bona ſua putabit, quæ ducunt ad ſummum, quibus ſe Deum ſimilem & vicinum facit, quæ gubernat ratio. Cætera contemnet, nec bona per ſe æſtimabit, nec adiuncta. Diuerſa non augent beatitudinem: nam nec linea augetur punctis, nec ſuperficies lineis. Videt Deum conſiſtens quid, æternum, idem ſemper: ad eius exemplum colligit bona ſua, eligit ſtantia, perpetua; non illa, quæ perire poſſunt, quæ labi, quæ rapi: in iſtis felicitas non eſt: præſtarent manentia; nihil felicitati præſtat. Non eſt beatitudo, quæ inſipientia eſt, aut anxietudo. Qui ignorat, bona eſſe caduca, beatus cum ignorantia non erit; qui ſcit, cum timore miſer erit. Dices, non timendum, non dolendum, ſi amiſerit: ſed negligendum & vile eſt, non beatitudo, quod contemni debet.

Cap. 56. Quid moror? Qui noſcit Deum, ſapiet: qui ſapit, ridebit mortalium nugas; ridebit ineptias, quas opinio intruſit. Non vides opinionem corrupiſſe omnia iudicia? Pro ornatu iam onera ſunt, & oſtentationem felicitatis faciunt imitationem miſeriæ. Catenis ſe onerant ingenui; & quòd aureæ ſint, infamiam ſeruitutis non erubeſcunt: cùm magis captiuus ſit, qui auro, quàm quì ferro vinciatur. Sua vota ipſi accuſant auari, dum ipſis, velut ſontes, vinciuntur, aut amentes. Lepidè Nicolaüs, videns quemdam varij generis catenulas collo ſibi circumdan[tem], Cæteri (inquit) ſtulti vnica catena ſe vinci[unt]

patiu[ntur]

patiuntur; huius autem inſania vna catena non eſt contenta. Aliquos non tantùm ligat aurum, ſed figit: per vulnera inſeritur auribus, aut naribus perforatis. Quis tyrannus, vel Phalaris aliquis per malefactorum artus immerſit vincula? Auaritia non ligat ſolùm, conſerit intra humanum corpus: tormentum ſuum penetrare cupit. Quid addam? Gloriam humanam faciunt, quæ contempſit pecus. Nobiliores putantur ob filum lanæ ſubtilius: nemo, qui ſe nobilem putaret, reiectum ab alio amictum indueret, ne dicam, oſtentaret; & tamen abiectam ouium veſtem, aut vermiculi vomitum iactamus ad gloriam. Potes ſereno, puro, legitimo nitore ſyderum, Soliſque perfrui gratis; & magno emis ſplendorem dubium gemmulæ. Honos opinione quoque addictus diuitiis eſt: plures hoc dumtaxat titulo, quòd locupletes ſint, coluntur, & tantumnon diuinas cæremonias admittunt: ab his etiam, qui viles & abiectos auaros putant, nec vllum nummulum ad ſe venturum ex tanta aggeſtione: niſi velis illud eſſe meritum auari, prohibuiſſe aliis aurum, ne alij mali ſint, ob quod ipſe peſſimus: in hoc ſolùm beneficus, quòd vetuerit, vnde lædi poſſes. Mortem pariter æſtimatio fœdauit: mala putatur, quæ non eſt, niſi malam facias: terribilis, repentina, violentáque habetur. Gladios, fulmina timemus: certè ex ſe plùs timendus eſſet pepo, quàm tonitru: prolixam ille & moleſtam mortem facit; iſtud leuem, & ſine ſenſu; quantò magis ſine moleſtia?

Maximi quoque erroris eſt, æſtimare vitam annis, non operibus: maximóque opinionis damno inopinantes accedimus ad mortem: & cùm auidi viuendi ſimus, nunquam volumus; ad id tempus reſeruantes viuere, ante quod morituri ſumus; tunc proponentes incipere vitam, vbi finitur; remittentes ad illam ætatem virtutem, in qua etiam vitiis inutiles erimus. Minima pars vitæ eſt, qua viuimus; & eligimus deteriorem; & cùm queramur, exiguum eſſe tempus, nihil libentiùs perdimus. Non tempus exiguum eſt; ſed nos exiguè æſtimamus. Longa ſatis vita eſt occupanti. Poſtquàm amiſimus tempus benè viuendi, tunc volumus, cùm ſatis eſſet viuere: ſed ætatem benè moriendo dicatam reſeruamus, vt benè viuamus. Ante ſenectutem curandum eſt benè viuere, in ipſa benè mori.

Cap. 57. Præditus tamen cognitione diuina non ſe his commouebit rebus, ſiue poſſideat, ſiue ſpolietur; conſcius nihil bonum in illis, niſi vſum eſſe & electionem animi. Non aliter ac pueri, dum teſtulis ludunt, de victoria ſoliciti ſunt, non de lapillis, quos ſtatim proiiciunt: ſic non de rebus ſed vſu rerum, ne pueris inſipientior ſit, proui dus erit. Noſcit omnia à Deo eſſe, & ad ipſum ſe reducenda. Sciet, qui conſpicatur cæleſtia, & diuina, alias voluptates præter ſenſuum excel lentiores, nec delectationes corporis præferet vbi Deum beatum ſine corpore noſcit: nec i argumentum iucunditatis ſumet, quidquid cum ſpeci

ſpecie lætitiæ, cum riſu fecerint homines: nam & inſani & phrenetici rident, cùm valido ictu caput parieti illidunt. Non libidinem, non gulam æſtimabit, nec ventrem colet. Ridebit vorantium amentiam æqualem Barbaris *illis*, qui ſeruum, quem poſteà occiſuri erant, conſecrabant Deum: ſic helluones adorãt, quæ deſtruunt: ſeruili animæ, viliſſimo ventri ſummittunt Reginam mentem. Quid? nec mortem timebit, nec amabit vitam, quam ſolùm noſcit timendam: nam à mala vita ſolùm mors eſt mala. Hoc animo erit, vt pro eo, vt res poſtulauerit, patienter, ſi non libenter, pereat; & ſine metu, licèt cum dolore: neque pertinaciter volet, aut viuere, aut mori; ſed pro re nata non gladios, non enſes formidabit. Epictetus Arriani ad exemplum huius Philoſophiæ obiecit ſuis auditoribus Chriſtianos, atque ad æmulationem ſapientiæ ipſorum inſaniam: ſic vocauit ſapientiam Dei homo ethnicus, quam veriſſimè prædixit diuinus Paulus videri gentibus ſtultitiam. Admirabilis tamen iſta ſtultitia Epicteto fuit viſa, quam propterea propoſuit ſapienti imitandam. Certè nunc quoque, qui pariter contravenerit vulgi ſententiis, & errantis multitudinis iudiciis, inſanus videbitur; ſed non niſi inſanis.

Cæterùm, vt iuuat cognitio Dei veram æſtimationem; ita iuſta æſtimatio rerum, id eſt, contemptus, iuuat cognitionem Dei. Contemplari diuina animus nequit, niſi contempto corpore: *Cap.* 58.

at, qui contemnit corpus, nec mortem timebit, nec voluptates amabit, minùs ipſarum inſtrumenta, diuitias. Scit impedimentum veritatis corpus eſſe; illo ſe pro viribus deſuet, quod ſcit malorum cauſam. Bella, rapinæ, propter diuitias ſunt; diuitiæ propter corpus: quare, contempto corpore, diuitias contemnet; contemptis diuitiis, innocens erit; cum innocentia pacatus, liber ſui; cum libertate contemplator diuinorum; cum contemplatione diuinorum contentus Deo. Diuinus Paulinus ait:

Nihil de mundi ſumere cenſu
Mens opulenta Deo voluit.

LIBER

LIBER QVARTVS, DE ARTE VOLVNTATIS.

PROÆRESIS I.

Circa affectuum vſum.

NVNC ad ſingularia venimus, ſingulos inſtituturi voluntatis impetus,in rempublicam digerendos,ne turbam confundamus, vt correcto affectuum vulgo , ſua reſtituatur monarchia , ſuus principatus gaudij, dominatio pacis , imò & ſuus honos voluntati, ſuus decor naturæ. Iniquus Zeno viſus fuit , atque,ſi Hieronymo credimus, Pythagoras, quòd, vt infamaret affectus, malos dixerit. Commendauêre , ſiue Pyrrho , ſiue Stilpo , vacuitatem ſuam. Condemnauêre,qui de Lyceo ſunt, exceſſum. Cum errore omnes,niſi idem velint,ferè vt Auguſtinus tentauit. Etenim ſupellex naturæ mala non eſt, nec ſuperuacua. Arma,& membra animi cur ſuccidemus ? Mutilus animus ſine af- *Cap.I.*

fectu, quibus pedibus festinaret ad virtutem, nisi votis? qua manu apprehenderet, nisi spe? quibus brachiis amplexaretur, nisi lætitia? Cæterùm & Peripatetici peccauerunt, dum exundantiam damnarunt. Non mala affectus magnitudo est; sed causa: non tam concitatio, quàm error. Viator non est dirigendus, quòd properet, si viam tenet; sed, si aberrauerit, licèt placidus eat. Cupiditas, & amor, licèt concitatissimi, si virtutis, & Dei sint, rectà eunt, optimi sunt: si terram versùs flectantur, licèt lenti sint, deprauantur. Summum vitium Porticus infamauit metum. Vtique, si ad terram demiseris: at, si ad cælum reducas, magna virtus erit, summa securitas, summa fortitudo; nihil timet, qui Deum timet. Tam parui, quàm magni affectus boni sunt, si eos gubernet virtus, & in via recta statuat; quamuis cùm degeneres sunt, pro rerum omnium ritu vehementiores, fient nocentiores. Purus, & defæcatus sanguis, vectabulum animę, & causa sanitatis est; corruptus & fæculentus, ægrotationis; si exundet, festinantioris mortis. Sunt & affectus fulcimenta virtutum: languet fortitudo sine ira; prudentia sine metu: imò fient virtutes, si cum modo. Da modum cupiditati, iustitia est: da voluptati, temperantia est. Circa ipsos, & in ipsis consistit virtus, cuius materiam, & subiectum sunt. Mete vitia, fruges exorientur bonæ cum vbertate naturæ. Mali non fiunt, nisi incuria nostra. Coloni ignauia plantę in horto syluescunt: neque fundus pessimus est, quòd

quòd incultus tribulos tulerit; culpam agricolæ imputa. Inculti cordis vepres, vitia ſunt: culti roſæ, virtutes affectuum caulibus emiſſæ. Meritò Theages dixit: Δεῖ ὦν τὸ πάθος, οὕτω παρεμφαίνεσθαι ἐν τᾷ ἀρετᾷ, ὥσπερ καὶ τὰν σκίαν, καὶ τὰν γραμμὰν ἐπὶ τῆς γραφῆς· τὸ γὰρ ἔμψυχον, καὶ τὸ ἁπαλὸν, καὶ τὸ μεμιμημένον τὴν ἀλήθειαν σὺν τῇ χρηστότητι τῶν χρωμάτων, μάλιστα γίνεται διὰ τούτων. Ἔμψυχα δὲ ἐκ παρορμήσεως, καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀρετῆς τὴν κατὰ φύσιν τὰ πάθεα τῆς ψυχῆς. Γίνεται γὰρ ἐκ παθέων ἁ ἀρετὰ, καὶ γεννηθεῖσα, πάλιν σὺν αὐτοῖς συνίσταται· ὥσπερ τὸ καλῶς ἡρμοσμένον ἐκ τοῦ ὀξέως, καὶ βαρέως, καὶ τὸ εὔκρατον, ἐκ τοῦ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ. Οὐκ ἀφελεῖν οὖν δεῖ τὰ πάθεα τῆς ψυχῆς, οὔτε γὰρ ὠφέλιμον· ἀλλὰ συναρμόσασθαι ποτὶ τὸ λόγον ἔχον τῷ δέοντος, καὶ τῷ μετρίῳ. Quare non ſunt omnes affectus cædendi, ſed dirigendi. Non omnes viti palmites amputantur, diriguntur nonnulli, proueh untúrque in longum, vt illac frondeſcat. Eleganter Philippus ſolitarius ait: Cupiditatis pulcherrima ſoboles, temperantia eſt: è calycibus iræ fortitudo prorumpit. Iſti affectus, vt ipſe inquit, matres ſunt virtutum, & vitiorum. Ita eſt: virtutes pariunt, cùm ratio obſtetrix eſt: abortiuntur vitia, cùm opinio. Cupiditas, etſi peſſimè audiat, peſſimè de temperantia mereatur; ſi tamen Dei ſit, reſtaurabit ſuum honorem, continentiæ parens fiet. Contemnit omnia terrena, qui diuina cupit.

Quamobrem opus eſt, affectus ita ineſſe virtuti, vt vmbra, & linea ſunt in pictura, quam viuam quodãmodo, blandam, & ad rẽ ipſam maximè expreſſam cum bonitate colorum efficiunt. Sic etiã affectus animæ ſecundùm naturam ſe habẽtis, cùm ad virtutem diuino quodam impetu rapiuntur, vitã continere videntur. Sanè virtus ex affectibus & naſcitur, & nata rurſum cum ipſis conſtat: vt, quod ſuauiter concinnum eſt, ex acuto, & graui; quod rectè temperatũ, ex calido, & frigido compoſitum eſt. Quapropter affectus ex anima tollendi non ſunt, quòd inutile foret: ſed cum decori, & modi ratione conciliandi.

Cap. 2.

Priuſquàm videamus, qua arte ſinguli gubernentur, præmonſtrandum eſt ingenium vniuer-

ſum cordis, præcipuorúmque affectuum diſpicienda compago, & veluti replumbandum artificium: mox ſuæ vnumquemque ſtationi reſtituemus. Enumerabimus illos dilucidiùs, quàm Stoïci; pleniùs, quàm Peripatetici. Recenſuit Ariſtoteles, quotquot ſufficiunt politico; nos Chriſtiano. Nequit horologium reparare ignarus artificij: ita compoſituris voluntatem ſuam, prænoſſe machinam,& compagem oportet. Itaque omnis animi motus, aut in bonum eſt, aut in malum. Cenſeo bonum, mali priuationem: cenſeo & malum,boni carentiam. Boni impetus rectà in bonum ſemper procedit. Mali motus duplex eſt, interdum recedit, interdum accedit; hoc eſt, fugit malum, aut fugat, aut ſe recipit, aut profundit, & aggreditur. Cæterùm, bonum, & malum, ſiue coràm arripit nos, ſiue abſens prouocat, aut reuocat, aut vocat: ſcilicet, aut præſens,aut futurum, aut præteritum, aut poſſibile eſt. Vbique voluntas quietem quærens inquietat bonum: vndique illam malum inquietat. Iſthinc diſtribuuntur affectus pro boni,maliſque obtentione, aut cautione. Amor recto, & ſimplici obtutu in bonum ruit: cùm iſtud præſens videt, transformatur in lætitiam; cùm futurum putat, faceſſit in ſpem; cùm præteritum, aut poſſibile eſt, in deſiderium diffunditur. Atqui & motio circa malum ita diſtribuitur: quæ ſimpliciter vultu iniquo reſpectat malum, offenſio dicitur; radicata adoleſcit in odium; cùm à præſenti damno ſubducitur, in triſtitiam abit:

circa

circa præteritum pœnitentia dicitur; circa futurum contrahitur in metum. Hæc caterua ad cautionem eſt, & ad fugam. Sunt alij militares, & ad pugnam, qui aduersùs malum inſurgunt, aggrediuntúrque: ira armatur, cùm malum præſens eſt; fiducia, & audacia adornantur in futurum.

Satis iſta numeraſſe: quotquot ſint alij, horum ſequentur moderationem: iſtis correctis, cæteri emendabuntur. Sed & æqualitatem animi, tranquillitatem cordis, manſuetudinem, ſecuritatem perperam Stoïcorum aliqui inter affectus ponunt. Non affectus ſunt; ſed affectuum modeſtiſſimorum, ordinatorúmque effectus. Porrò in vniuerſum affectus pro impetu nomen merentur. Vario Oceanus fluctu concitatur: nunc tenuis aura tentat: nunc vehementior agitat flatus: nunc ſæua iactat vndas procella, furenti verberat Noto, quæ naucleros arte, nauim malo, nautas ſalute multat; huc, illúcque ratem quatiens, tandem euertit. Triplici hoc modo mutatur animus, leniter, duriùs, funditùs. Motus illos, qui miteſcunt, & velut infantes ſunt, affectiones dicimus: dum adoleſcunt, roborantúrque, paſſiones: dum ingruunt, euertúntque rationem, perturbationes vocantur. Sunt aliqui domeſticiores, & veluti municipales voluntati, ſua frequentia noti, familiares, vicini, & ad manum; hi iam conſuetudinis vſurpant agnomen: omnes nexi ſibi & conſerti ſunt, alij ex aliis erumpunt, mutuò ſubnaſcuntur; viciſſim ſibi patres, viciſ-

Cap. 3.

ſim filij ſunt; interdum & homicidæ mutui; nonnulli perimunt alios. Fluctus ſuperuenienti fluctu interdum frangitur, interdum reficitur: ita affectus ſuperuenienti affectu, aut languet, vt lætitia mœrore; aut gliſcit, vt amor votis, deſiderium amore. Iſta eſt ſupellex pacis, hæc familia voluntatis, hic dominatus cordis.

Cap.4. Ducit omnes choragus amor, & velut Apollo Muſis præſidet, à quo ſuſpenduntur alij, qui ad obſequium animi ſunt, cui proſpiciant, pro quo caueant. Iniqua tamen tractatione euertitur compoſitus ordo, diſſoluitur compago, faceſsítque in tumultum monarchia, in vulgus reſpublica. Amor, Rex affectuum, è ſolio cordis iubet: parent cæteri, ſeruiunt, pro ipſius nutu aguntur; ipſe gubernat reliquos: ſi amatum deeſt, vota; ſi periclitatur, mœrores; ſi adeſt, gaudia. Ipſe leges ſancit, & promulgat bonum ſequendum: accinguntur cæteri ad operas ſuis functuri muniis. Adornat ſe cupiditas ad veſtigationem, porrigendo, & diffundendo voluntatem in abſens, in futurum. Spes ſumptum facit ſuo beneficio moram ſuſtentatura expeditionis. Lætitia muneraria eſt, & pro iure ſuo celebrat aduentum boni, iucundis excipit ludis, hoſpitatur auguſtè, cùm conſequimur.

Cap.5. His directis affectibus proximo ius dicit amor oraculo, & velut ſua voce imperat, quoniam rectà in bonum tendunt, nulli ſuas vices delegat: tanti bonum facit, vt eius curam fidat de nullo. Atqui ſunt alij motus obliqui, quotquot malum

reſpe

respectant, vt æmulum eius boni, quod publicauit amor: qui licèt & amori pareant, suísque legibus teneantur, (nullius mali fuga, aut pugna est, cuius non sit causa bonum,) proximè illis non assistit, sed præfectum substituit odium, quod immediatè moderetur illos. Ipse à malo quàm procul recedit, nec sui aspectus copiam præbere dignatur. Intercedente Proconsule odio aduersùs illud præliatur, & cauet. Odium legatus amoris, contra mala feralem prouinciam suscipiens, lugubres affectus ducit, incitat militares, vt Regi amori tutum bonum suum seruent, aut fuga, aut pugna. Ad hanc strenuus miles ira destinatur, cùm cominùs decertandum est:

Quàm strage multa bellicosus spiritus
Portenta cordis sæuientis vicerit.

Audacia ad futura prælia parat commeatum. Ex iis, qui prouident sine conflictu, tristitia in malum vicinum, in remotum timor est.

Atqui horum etiam affectuum Monarcha, amor est, supremúsque tandem Antistes: omnes post se raptat, & concitat. Prima horologij rota, qua pondus suspenditur, motat cæteras. Extrema mundi sphæra inferiores corripit, vt vulgaris Philosophia est. Magnes, qua parte tetigit acum, eò vertit: ita affectus vertuntur, quatenus infecti amore. Nec interest, contrarios motus esse odij, iræ, mœroris, formidinis: malum isti respiciunt, bonum amor: istam enim contrarietatem etiam amor efficit. Nemo aliquid oderit, nisi quòd aliud amet. Duæ horologij rotæ contrariis

Cap. 5.

traariis

trariis voluuntur moribus; & tamen dum gyrat vna, alteram rotat in oppositum. Contraria quoque mundo semita sydera ferunt vadere, eodem licèt raptata orbe. Istud igitur molimen voluntatis est: tot instrumentis apparatur, tot præsidiis instruitur gaudij, pacísque officina, ne inopia ministerij eximium tranquillitatis opificium peccet, aut vacet. Verùm oportet connexa omnia & ordinata haberi, ne quod ad solatium est, ad torturam sit. Inutilia horologia sunt dissoluta.

Cap.7. Atqui ordinabuntur omnes affectus, si illum, qui cæteros pro impetu suo versat, & dirigit, direxeris, amorem dico, quem in primis curandum est stabilire basi suis digna auspiciis, immunitatem fortunæ adepta, immota. Hæc Deus, virtúsque est. Semel autem electo amoris cæmento, figendus inibi est, vt firmiter inde verset alias affectiones. Magni interest, sit amoris optio, an casus: namque tuto illo & securo fluctibus fortunæ, cæteri incolumes sunt; appendices, scilicet, immunitatis eius. Si flectantur nonnulli, sua iam charitatis amussi sunt reformandi. Vsum eorum ex amore coniice; pro amore singulos guberna. Elegítne amor tuus Deum, atque virtutem? pro electione ista affectibus vtere. Malè audis? contumeliis te cædit quis? qui non plùs valuit, qui plùs voluit, qui minùs debuit. Examina, cui iuxta propositum indulgendum affectui, quis tuo consentiat amori mœstus, siue alacris? ánne iracundia? ánne tristitia? Erras, si non errasti amando: si Deum diligis, tutum est bonum,

bonum, quod amas, nemo ſuſtulit illud, nemo amouit. Ecquod malum mœrore iſto fugis? Ecquod impugnare vis in iraſcendo? Aut nō diligis virtutem, aut triſtitia prohibenda eſt: iam ſiquidem iſti affectus amori non quadrant. Diſpice, & quære conſentientem, quem tuus amor exigat. Credo, contrarius erit. Sunt iniuriæ diligenti Deum, non verba contumeliæ, ſed doctrinæ; ſunt eruditiones vitæ, ſunt præcepta virtutis. Doctorem probitatis æmulum habes, peſſimum habes: non intereſt, à quo; ſed quid monearis. Si patienter illas feras ab homine, illæ te ferent ad Deum: ſi ſufferas, te efferent. Ipſa iam virtute frueris, quam dilexiſti. Patientia virtus eſt, nec patientia eſt ſine eo, quod patiaris. Igitur, bonum, quod amaſti, præſens eſt: præſentia ſua lætitiam tuam poſtulat. Itaque pro amore tuo lætandum erit. Hunc feſtiuum affectum à diligenti virtutem iniuria exigit, non alios luridos & infelices: quemadmodum nec auarum affligit theſauri inuentio. Moleſtum & graue aliquid ſuſtines pro officio? arrige animum: perſpice, cuius tunc affectionis vſus opportunus tuo erit amori, inde coniice expromendum affectum. Anne timorem? Falleris, nullis fortunæ minis tibi periclitabitur Deus; nulla violentia eripieris virtute, niſi velis. Anne ſpem? Fortaſſe iam te in ſuam virtus admittit familiam: accepiſti bonorum teſſeram: iam conſcriptus alumnus es in matricula meliorum. Orphana, & imbecillis, imò nulla virtus eſt ſine pa-

tientia?

tientia : iſta eſt proborum catalogus exaratus laboribus. Nemo eſt amantium lætus, niſi cum amaſio, niſi dilectus pignore ſui faueat, aut muliebri arrideat vultu, aut aliquam ſui præbeat ſpem. Pati cum virtute, & pro virtute, quædam arrha eſt diuinæ dilectionis, quidam fauor & inclinatio cæli, quidam diuinus riſus. Euge, macte fiducia, benè omnia ſunt. Æmulus diripuit tua? fur ſuſtulit? Neque iſtud poſtulat tetrum odij affectum : nemo tibi furatus eſt Deum : hic eſt, & vbique. Non ſpoliatus : exoneratus es. Multum tibi relictum eſt, ſi non ablata virtus. Ita eſt. Vnum bonum reperiſti, quod non concupiſcunt latrones, non inuident, non inſidiantur. Gaude amaſſe bonum ſecurum malis, cui vel peſſimi innocentes ſunt, inuidi benigni, omnes parcunt. Hoc pacto conſectarios amori deducamus affectus; ſeruiant Dynaſtæ ſuo: conſequentia enim votorum explanabit cor noſtrum, ne quid aſperum, & inæquale ſit.

Cap. 8. Iuuat prætereà hæc principis affectus inſtitutio, & confirmatio, non tantùm ad diſciplinam cordis, ſed lætitiam : potentior eſt enim vis animi in amore conglobata, aut in inuidia, odióve extorta, ad exprimendos affectus conſequentes gaudij, & triſtitiæ, quàm extrinſeca tormentorum violentia : ſubeunt acriùs, penetrant: in corpore ſunt & domeſtici, & intimi magis affectus affectibus; ideò extorquent efficaciùs animum, & ad ſe aduertunt attentiorem; inſinuantiùs, ſcilicet, inhærentes, quàm forinſeca organa læti-

tiæ,

tiæ,aut mœroris. Integer eſt magnus dolor inter omnia voluptatum inſtrumenta, triclinia, amphitheatra. Tutus eſt animus, & gaudens inter rotas, & equuleos, ſi illud inteſtina vis ſuſtentet. Ita inſtituendus eſt omnis affectus ad bona, & hilaria, vt externum ſuccum ſuo non deſideret alimento: totam annonam lætitiæ non longinquiùs,quàm è ſe trahat.

At iſta diligentia teneris, & velut pampinantibus affectibus fortunatur aſſidua putatione, ſolicita ſarritione: *Cap. 9.*

Blandior ad falcem meſſor perducit ariſtas,
Si raſtris ſegetem pectere contimuet.

Natura, & in infantia, & in pubertate, crudit germina ſua; flectit, quò velit. Amœnè Ennodius ait:

Exprimit in ſpicam tellus iam facta papillas,
Lacte maritatis turgida ceſpitibus.
Stringitur in prolem ſparſus per gramina ſuccus,
De guttis faciens progeniem ſolidam.
Veſtitus gemmis, prætendit brachia palmes:
De gremio ligni pampinus ecce viret.
Iuſſa per augmentum nunc ſyluam prodere vitis,
Frugibus vt creſcat, vulnera conciliat.
Euocat, inquirit gaudens infantia mundi
Nutricem, tepidi quam dedit aura poli.
Ludit per faciem camporum ruſtica pubes,
Reſpiciens duri dulce laboris onus.

Time adultis iam, & tumida perflantibus bucca

affectibus, naufragium rationis; nec illos compeſces, nec te: nam nec nauclerus iracundos Boreæ flatus continere, nec ratem ſeruare poteſt. Intereſt tamen iſtud diſcrimen: adulanti & tenui nauarchus aura nequit religare ventos validiores, vt deinceps non exaſperentur: nequit pacato æquore compedibus vincire flatus, ne nauim expugnent: nequit typhones vorticoſos in ſua clauſtra conſtringere: nequit mitigare fluctus ſæuituros adhuc in ſaxa. Nobis licet ſereno & facili cælo ingruentes nimbos propellere; in ipſa tranquillitate diſſipare procellam, illudere ecnephias, præſterem, exhydrias; cupiditates dico, monſtra naturæ. Feliciſſimam nauclеri artem putares, qui ſua manu ventos contineret, & pro arbitrio fluctus. Æolo, & Neptuno nauarchis tutò & placidè nauigares arbitrio tuo. Sunt peſſimi cordis flatus. Si recentem, blandúmque, & in natali ſuo opprimas ſpiritum; ſi primum cupiditatis fumum diſſipes: Æolus tibi es affectionum; explanare potes fortunæ tuæ vndas, & immunitatem obtinere naufragij. Non ſubmergetur ratio, ſubmerſa paſſione.

Cap. 10. Magnoperè iſta iuuabit eruditio tenereſcentium affectuum: nam roboratos nec audebimus opprimere, aut vix poterimus, & fortè aliquando extinguent priùs, quàm extinguentur. Barcinon, nobiliſſima Hiſpaniæ ciuitas, huius exemplum vidit. In hac vrbe quidam leo manſuefactus magiſtrum ſequebatur: contempſit adoleſcens obuius feram, manúque clunem ſemel verberauit

beranit: illa tunc ſui memor, iniuria, ſuperbóque ingenio reuocata ad naturam, in percuſſorem ſubitò regreſſa, vindictam geſtu parabat: feſtina magiſter voce cohibuit, iubens ſiſtere: adeò tamen feruerat bilis, adeóque impetum compeſcere voluit, vt prohibita explere, exanimata ſubito interitu fuerit. Tantoperè oppreſſi adhuc, & in pſas feras affectus ferociunt: nec minùs deſtituti. Valliſoleti quoque iſtud accidit. Quidam calumniatorem cæſurus correptum gladium eximere cœpit è vagina: occurrerunt cohibituri facinus, & prohibuêre, ne penitùs exereret: at ille mpetu fruſtratus expirauit. Iudicio omnium Medicorum, ſi non contineretur, viueret. Locuſtam quoque pauor perimit, polypo viſo. Tantùm in animalibus valent affectus, vbi minùs valent: ſi non occiderint, torquebunt. Rogauit Apollonium Babylonicus tyrannus, quo ſupplicio eunuchus traducendus foret, quem cum pellice ſua deprehenderat. Quid, ille reſpondit, niſi, viuat? Addidit admiranti Regi: Omne ſupplicium, ſi viuet, ob amorem patietur. Caïn, cuius inuidia prima mortis obſtetrix fuit, grauiori ſupplicio dignus, quàm intulerat damnum, vita donatus eſt, tremore pauido damnatus. Acerbiorem pœnam morte, vehementem paſſionem putans, fortaſſe inde patiendi nomen merita fuit.

Cap. 11.

Porrò iſta edomandorum, erudiendorúmque affectuum ſolertia maximum in luridis, mœſtis, fugitiuis erit operæpretium, non tantùm tranquillitati vitæ, ſed vitæ, & valetudini. Nobiliores

ſunt, magíſque conſentanei naturæ, qui boni frontem lætam intuentur, ſequuntur, quàm qui retrahuntur,& aufugiunt. Salutares illi & animo & corpori. Amor, ſpes, gaudium exhilarant mentem,recreant corpus, ſanguinem purificant, dilatant præcordia,ſunt baſes ſanitatis. Peritiſſimi Medicorum inter pharmaca lætitiam iubent. Plures leuauit morbo accidens iucunditas: odia verò, timores, iræ, triſtitiæ,ſtringunt cor,noxij ipſi corpori,venena inteſtina. Nuperrimè in hac aula Philippica hominem ſubita triſtitia vidimus repente extinctum, nuntiata filiæ mortē. Experimur plurimorum valetudinem afflictam, vitam interceptam angoribus, pœnitudinibus, mœroribus. Ita infelices affectus cùm magis occupent humanos ſenſus, inſalubriori fungimur valetudine, quàm bruta. Vbertatem nobis mœrendi memoria damnorum facit: præſagium futurorum, præter animi dominium maius: lacrymarum,riſúſque vim affectuum vehementia, & animæ in corpus poteſtas ab ipſo extundit. Itaque optimus virtutis habitus mœroribus exemptus,corporis ſanitatem fulcit.Doctus experientia Porphyrius ita monet: Conſeruat maximè ſanitatem imperturbatus animi ſtatus; cogitationíſque diſpoſitio ad ipſum,quod verè eſt, exposita: multùm enim vigoris ad corpus inde redundat. Quemadmodum experientia noſtri familiares comprobauerunt, adeò vt dolores iuncturarum,pedum ſimul,manúumque acerrimos, annóſque integros octo vectari ab alio compe-

lent

entes ſimul expulerint cum pecuniarum, re-
úmque iniuria externarum, ſtudióque ad Diui-
itatem prorſus iacto: ſimul igitur pecunias, at-
ue curas, morbúmque corporis expulerunt. Ex
uo apparet, plurimùm, imò totum ad ſanitatem
onferre, certum quemdam animi habitum,
tque ſtatum. Conſentit Cornelius Celſus: Vale-
ido, inquit, bona contingit ob bonos mores.
Medici, Zamolxidis, & Zoroaſtræ ſequaces, om-
ia dicebant corpori bona, & mala ab anima
uere in corpus, velut oculorum qualitas à cere-
ro; cerebri qualitas à toto corpore: atque, vt
npoſſibile eſt oculos curari, niſi curetur cere-
rum; & cerebrum curari, niſi totum corpus: ita
otum corpus, niſi anima benè valeat, non poſſe
enè valere: animam autem curari ratione recta.
hiloſophicis ſermonibus Thraces Medici dicū-
ır curaſſe aliquos. Plato quoque dixit, non ex
orpore bono bonum animum; ſed ex animo
ono bonum corpus reddi. Plurimùm in corpus
nimus pollet. Scribit Auicenna, fuiſſe quem-
am paralyſi oblædentem corpus pro arbitrio,
ıtúmque ſe ſeruaſſe noxiis animalibus, ſibi,
um volebat, innocentibus. Reſtitutus quidam
omine, pro libito ſe furabatur artubus, vt nec
ulnera, nec aduſtiones ſentiret: ſtupendo natu-
æ priuilegio potuit ſine virtute fugere volun-
te damna. Imbellia morbo corpora impetus
nimi fortificat: ægrotantes phreneſis roborat,
ui, cùm ſuis nequeant ſubſiſtere pedibus, mul-
s valentium manibus reſiſtunt. Quare oportet

 roborare

roborare animum, & affectibus exornare mitibus, vt inde corriuentur ſua in corpus commoda, inde vires, inde blandimenta ſalutaria. Plures ſæpè corporis cruciatus iucunditas animi fefellit. Multis acer Dei amor extinxit Martyribus doloris faces. Satis itaque corpori prouides, ſi animo.

Cap.12. Nec tantùm priuatum bonum eſt, institutio affectionum; ſed publicum. Fons plurium malorum vnus eſt ineruditus affectus: deriuat latrocinia, homicidia, proditiones, bella, vrbium ſubuerſiones. Vnicus cordis impetus in plurima mala effunditur. Paridis cupido fluxit vſque ad incendium Ilij. Inuidia Cæſaris, & Pompeij deuoluit trecenta millia humanorum capitum. Vnam cupiditatem gloriæ Macedonicæ expauit orbis, & ingemuit. Non peſtilentiæ, non procellæ, non fulmina, non terræmotus ita malè de humanis merentur, vt vota humana. Iſthinc iam, & quantùm adferant adiumenti, cogita, cùm curati ſunt affectus, ſi quidem tantæ ſint peſtes, inculti.

Cap.13. Adiiciam ad infamiam perturbationum prodentium ſe, quòd non ſolùm diſcordantes; ſed etiam concordes ſibi obſtent. Mirum eſt: amoris conſenſus creat odia: eadem cupidine gloriæ, qua contemneris, contemnis contemptorem: eodem vitio oſſendis, & offenſus doles. Pereuntium amore rerum erepta tibi ſunt, quæ in pretio habebas: ſed gemis, non alio languens morbo, quàm peſſimo amore rerum. Diuortium animorum

norum facit conſenſus vitiorum : vnius auaritia
lterius auaritiam odit : ſuperbia ſuperbiam of-
endit : in alieno exemplo ſe ipſa damnant vitia.
t,ſi diſplicet factum alienum , diſpliceat appa-
tus. Ineruditio affectuum, omnium eſt malo-
um proſcenium. Omnis hîc inſtruitur vitæ tra-
œdia. Cor futurum aulam Dei,caulam ferarum
cimus. Quid ferocius cupiditate , ſi ſemel li-
entiam ſui,aut ſumat,aut des?

Cæterùm , correctionem affectuum vis mol- *Cap.*14.
et conſuetudinis , quam iterum commendare
oet : huic decedit ingenium. Magnum iſtud
neficium naturæ, velle deponi. Effrænis indo-
s te impellit ? obſtinata tibi non paret ? licet
mmutare ; mitiorem , & ad guſtum quærere.
oxeneta naturarum , conſuetudo eſt. Famuli,
m non parent dominis , è familia mittuntur;
ſtituuntur alij:ita & ingenium contumax reii-
oteſt ; mite, & parens ſuffici. In quo pecca-
natura , emendabit mos : quod illa negauit,
largitur. Finge tibi fortaſſe cum Cebete ali-
, ad huius vitæ ianuam confluentes animas;
n tamen iſto ſingulari priuilegio honoratam,
ndolis optionem faceret : credo iam minùs
mniareris vitæ moleſtias : nam & cum con-
tuo intrares,& te ad guſtum adornares. Be-
icentiùs tecum actum eſt. Quidquid votis
nmentari licet , anteuertit munere , excellit-
ſuprema illa Mens,bonorum matrix. Legere
guſtu naturam potes conſuetudinis benefi-
, adeò ſimilis naturæ, vt tempore ſolùm dig-

 noſca

noſcatur. Secunda natura, conſuetudo eſt; au
natura, conſuetudo prima: illa artificialis natu
ra; aut iſta conſuetudo naturalis. Ita mos crea
aut fingit indolem, vt aſpectus fefellerit plure
vſque ad infamiam naturæ, improbitatem pu
tantes conſuetudine contractam. Subſtantiatic
nem inquit Philippus ſolitarius, & naturam. Ve
rùm, ne fallamur, ſaltem miremur,

Naturam ceſſiſſe viro.

vt Paulinus ait. Iuxta Philippum Piſides in m
liorem partem canit, & diuiniùs:

Καὶ πάντας ἡμᾶς ὀυσιῶσαι σοι θέλοις,
Καὶ τεκνοποιεῖν τῷ Θεῷ καθ' ἡμέραν.

Omnéſque nos ſubſtantiare tu velis, & filios gignere Deo quouis die.

Certè in hoc munere, vt ſequar vim & lice
tiam Græcam, ſic dixerim, ſubſtantiandi, & e
ſentiandi, nos filificandos in meliores, intérq
familiam Dei, non excludit Piſides conſuetu
nem; ſed honorat cum conſortio gratiæ. Quo
die, dixit. Itaque non ſolùm electionem nat
ræ adeptus es; ſed veluti effector tui effectu
& architectus, & faber tui fabricatus. Parte
ſui muneris partitus eſt ſummus ille rerum A
tifex: dedit, quod potuit. Non poterat fie
quòd te efficeres; dedit, quòd reficeres: non
lùm ingenium, quando velis, habere; ſed face
Si natura non pro voto data; datur ſupra votu
ars naturæ. Iſtud præſtantius eſt: nam, quòd opt
tui in primo vitæ aditu detur, aut poſt ingr
ſum, nihil niſi tempus refert: vtrouis modo t
arbitrio veniret fingi. Nec crementum grat
adieciſſet dies: moram potiùs iſtam gratiore
put

putes. Nam,ſi,cùm rudis, & nondum vitam expertus,optione iſta vtereris, fortuitò,ſine conſilio delectum faceres; mox cum pœnitentia, nunquam cum remedio; in omni ſemper lueres vita errorem, quem ſemel feciſſes ante ipſam: irreparabile peccatum eſſet electionis inconſultæ: nunc benigniùs actum, poſt experientiam poſſe ad libitum fingi, refingi. Prudentior nunc delectus erit,vbi te probaſti. Sagacius conſilium eſt poſt periculum: & honorificentius, & beneuolentius eſt, quoties volueris,te mutare,quàm ſemel te accipere,vt voluiſti. Maior poteſtas eſt eligendi indolem ſæpè, quàm ſemel. Diſplicuit Socrati indoles laſciuiens;commutauit pro modeſta,temperata. Rogemus Zopyrum, rogemus Alcibiadem. Ardens quoque ingenium, & præruptum Sanctus Ignatius in mite transfudit, humile,placidum, & conuenienter lentum;iudicio ipſo Medicorum variata natura: conſultiſſimam electionem fecit: maluit indolem Chriſti mitem, & humilem.

Cap. 15. Quid,quæſo,humanæ vitæ magis repugnans, quàm virus? Vſque ad hoc auſa conſuetudo reparare vitam æmulo ſuo, veneno,quo diruitur. Inſtrumentum mortis fecit adiumentum vitale: peſtis humana Mithridati ganea fuit.Non venenis,ſed antidotis aſſueſcamus. Virulentos cordis impetus commutemus pro ſalubribus, mitibus, ſequentibus bonum.Familiares mores bonos faciamus,vt ad iuſſa præſtò ſint. Ne vitium naturæ ſolùm culpemus; ſed noſtrorū peſſimorum mo-

rum in peius collabentium, ipſo ſe lapſu firmantium in præceps. Si vnius naturæ corruptionem ita nos corrupiſſe accuſamus, quid facient tot corruptiſſimæ naturæ ſenio iam peccandi contractæ? tot, ſcilicet, quot mores, quot improbas voluntates habemus? Tot corruptas naturas patimur, quot libidines; non alieno perditas ſcelere, ſed proprio; tot fomites peccandi. Non omnem calumniam ferat originis peccatum; ſed conſilij, & voti noſtri. Opponamus potiùs vni naturæ, natali culpa infectæ, aliam ſanctitate, iuſtitiáque confectam, conſuetudinem virtutis, fomitem ad bonum. Extundendum eſt corde affectus peſſimos, &

> *Vigilandum in armis pectorum fidelium,*
> *Omnémque noſtri portionem corporis,*
> *Quæ capta fœdæ ſeruiat libidini,*
> *Domi coactis liberandum viribus.*

Conſuetudo ipſam ſeruitutem placidam facit, faciet libertatem. Amat ſua falco vulnera, & repetit: recurrit ad aſſuetas tenebras, & cui patens & liberum cælum erat, & Sol, in ſua pertica deſes torpet, cæcus ſidet. Aſſueſcamus repugnare, aſſueſcamus vincere, aſſueſcamus felices eſſe: ipſam adhuc obſonabit mos felicitatem animi, tranquillitatem cordis, concordiam affectuum.

***

PROÆRE

PROÆRESIS II.

De. ingenio amoris.

NVnc seorſim diſpiciamus ſingulos. Regius *Cap.16.* amor antecedat: antecedit quidem, vt au-rum inter metalla, ignis inter elementa, Sol in-ter lumina. Prænoſcendum nonnihil eſt artifi-cioſiſſimæ naturæ ante vſum præmonſtrandum. Subtiliſſima res amor eſt, ingenioſiſſima: ex his, quæ inexperti non diſcunt, experti non dicunt, neutri ſatis ſciunt. Sequar plures, qui, aut inex-perti, aut ignari, (pleroſque opinor,) ſcripſerunt nihilominùs. Vſurpabo ex Platonicis nonnulla. Pro præmio adiiciam in collectam meum aſſem, Concurramus omnes, quò nemo peruenit. Ne-mo ſuo taxauit pretio iſtud ingenium vitæ, in-ſtrumentum commutandi naturas, proplaſti-cen compaginandi corda, machinam commit-tendi animos, artificium vnitatis, glutinum or-bis, illecebram Dei; cui interim monſtrabo vni quadrare, vnum decere. Ad diuinam dumtaxat formam amor fabricatus eſt pro menſura, vt mi-ſeris, immenſi. Velut teſſera teſſeræ cohæret; ita amor tantummodò diuinis conſentit: quieſcit ibi, aliis inæqualis rebus, id eſt, maior; ſolùm Deo, & ſe minor.

Non inuido corde, non illiberali dextra ſum-*Cap.17.* mus naturæ Pater rebus prouidit; nec contentus præſenti largitione eſſentiæ, appendit ſpem,

Fortaſſe aliquibus plus dedit in eo, quod poſſunt eſſe, quàm quod ſunt. Adiecit multùm ſupra naturæ donum: non nudam expoſuit, ſed cum dote ſua, cum ſpe nutritio commendauit amori. Omnia bona fecit, meliora vult. Cuique ſuæ conſummationis proxenetam aliquem, ſui ſolicitatorem boni, & velut pædagogum, atque cuſtodem ingenij, amorem, tanquam ſub præcordia,& medullas, intimiſſimis, & arcanis colligauit neruis. Elementis impetum dedit, quem inclinationem naturæ dicimus. Iſte amor verè cæcus & inſenſibilis, licèt ignobilior omnium, ferruminat orbem, & opere ſignino conſolidat. Omnis Vniuerſi ordo iſto cohæret bitumine; hac omnis ſtat compago iunctura; hoc obſtringitur nodo. Omnis mundi architectura amore conſtat:omnis naturæ œconomia ab illo eſt: per illum quodque ſuo ſtat ordine,aut quærit: ſuperiora prouident inferioribus, inferiora conuertuntur ad ſuperiora. Deinde ſentientibus impetum largitur appetitum, iam oculatum & vigilem tutorem. Scilicet pro dignitate cuique talentum amatorium tribuit. Atqui intellectiles naturas ſibi caras,& pretioſas,excellentiùs, ingenioſiúſque procurauit, vt quæ ſint è clariſſimo, &,vt ſic dixerim,ſenatorio ordine. Iſtas donauit amore præſtantiſſimi ingenij: liberaliſſimè prouidit: non tantùm dedit perficere naturam; ſed velut eligere. Illis, quas non exornauit ratio, dumtaxat indulſit ſuam abſoluere, & velut comere ſubſtantiam, intra ſuæ claſſis anguſtias, &

plebeium

plebeium ordinem. Ampliauit tamen præditis mente priuilegium. Inuenit artificio amoris optionem naturæ, non tantùm exornationem. Nulla iſtis forma ſub clauſtris: nullum cum exceptione decus. Peruadere omnes naturas valent, tranſcendere vniuerſas: dedit eſſe, quod velint, cùm dederit velle. Amoris ingenio in diuerſa abeunt, & ſtupendo tranſitu commeant ſine via aliò. Non ſolùm iſtas amor perficit; ſed iam tranſmutat: non ſolùm facit eſſe meliores; ſed iam alias. Tranſit amans mira naturæ ſubtilitate in amatum. Potes per omnem ambitum orbis iacere inuidos oculos, & ad guſtum in eam rerum claſſem adſcribi, quæ placeat magis. Nec exceptus diuinus ordo eſt: in ea verteris, quas voles, inopina metamorphoſi tranſcendens. Orpheus clauicularium amorem fecit: habet claues, quibus pectus vnius pandit amantis, vt è ſe exeat; & alterius recludit, vt illuc domicilium transferat.

Cap. 18.

Eia age, veni, aſſurge, veni, non in eminens aliquod, non in verticem editiſſimi montis alicuius Olympi; ſed extra omnes anni, & Solis ſemitas, extra ſydera, in magnam illam ſpeculam non entium, & immanem vaſtitatem, vbi nihilum ſolitarium ſpatiatur. Finge tibi inter eas iacere vmbras cum ſpe ſolùm & potentia videndi lucem, municipióque fungendi mundano: iam iam ſub valuas Vniuerſi optionem tibi datam maxima benignitate ianuarij, eam ſubire naturam, quam velles, & ſub eo habitu, quem malles

les intrare mundum, & agere personam. Audi magistrum huius magnæ scenæ amicè alloquentem ita: Age, dilata oculos, pone inuidiam, bono animo sis, in rempublicam coaptaris mūdanam. Hæc indulgentia mea cumulata in te est, & largissimè profunditur. Alias res adstringo, & suum cuique designo gradū, in vnam compello naturā: liberum tamen permitto tibi in eum conscribi ordinem, quem voles. Vide omnes, nulli inuideas: fies, quod legeris. Ecce seruilem gregem, elementa, saxa, metalla: ecce vulgus viuentium, herbas, frutices, arbores: ecce sentientium plebem, reptilia, quadrupedes, natantia, volucres: ecce equestrem ordinem, homines: ecce senatorium, mentes: ecce meum augustum solium. In nullam te vrgebo classem sine consilio & sententia tua: in eam te admittam, quam præoptes. Numquid tam abiecti animi, tam pessimum caput fores, vt eligeres glebam esse, aut flatum, aut rupem, aut vlmum, aut pecudem, contemptis superioribus, & diuinis ordinibus? Puto potiùs, relictis splendentibus metallis in vulua terræ, pellucentibus vnionibus in Erythræo littore, frondosis arboribus in paradisis, armentis in campis, imò & hominibus in foro, Angelis in Cælo, solùm inuideres Diuinitatem, & electione diuini consortij Deus fieri ante omnia clamares. Nunc tibi similis accidit indulgentia: quod tunc eligeres, tantumdem potes modò: natura sub votum venit: fies id, quod amaueris: amor faber tui erit: id te faciet, in quod

tendat.

tendat. Amas aurum, gemmas, equos, & quæcumque alunt cupiditatem, quibus gliſcit voluptas, quibus tumet ſuperbia: non ſurgit dignitas tua extra vulgus entium, non honorificentiùs ſaxis, non ſapientiùs brutis. Inepties, ſi tempus tibi interdixerit eligendi iura, quod opportunum ſit: ſi quod faceres, cùm non poſſes, nolis modò, cùm poſſis. Explica lumina tua: effunde obtutum per immenſa Diuinitatis ſpatia: vide, ſi eſt, quod concupiſcas. Cur per valles, & fæces rerum demittis oculos, & inuides? Quin, ſi aliqua tibi ex iis placent, ibi eadem reperies limpida, inturbida, innoxia, ſine ſua fæce, ſine fœtore. Deus omnia eſt. Sublimi & innocenti modo claudit, quidquid lenocinari corda pollet: omnis formarum pulchritudo ibi præſentatur; velut qui in ſpeculo rotundo aciem occuparet, omnia expiatè videret, & baſiliſcum cum innocentia, & mortuum canem ſine graueolentia, & auidum ſine aduſtione ignem.

At, abutimur arte iſta eleuandi eſſentiam: ipſo rerum detrudimur amore infra res ipſas: quo poſſumus plùs eſſe, minùs ingenio exaltandi ſimus; imò nihil: reſoluimur: poſt infimum non reſtat. Argutè Guigo ait: Qui aliquo fruitur, ei neceſſe eſt per amorem ſubdatur. Tu autẽ frueris infimis: ergo infra infima truſus es, vbi locus non eſt. Attollamus nos, & pretioſiores homine fiamus; excellentiorem mortali vultum erigamus; honorabiliorem humana referamus ſpecie, non turpiorem. Appoſitè idem diſſerit: Si *Cap. 19.*

imago

imago ſtercoris ex auro fiat, melior eſt vtique ſubſtantialiter, quàm imaginaliter: ſi autem Angeli imago auro imprimatur, imaginaliter erit melior, quàm ſubſtantialiter. Ergo animus à ſe effuſus, & per corporis expectoratus ſenſus, incorporalia intendens, à meliori, à perfecto in peius labitur, & quantò concitatiùs, quantò vehementiùs, eò deterior, & malignior ruit: ſi tamen ſuper ſe emergat, & aſſultet in edita, Dei complexu diuinus euadit, & efficitur, ſi Guigonem audimus, formaliter, ſi dici fas eſt, Deus; licèt ſubſtantialiter ſit anima. Æſtimemus eſſe humanum, & rationis optimam materiam excellentiſſimo artificio deputemus, ne tetra deformemus imagine: materiam potiùs ſuperet opus. Diuina Dij fiamus ſimilitudine. Aurum à figura nomen capit; metallum humano vultu conſiſtens, homo dicitur: ita Deus, cui diuina amando ſimilitudo imprimitur. Qui ſpeculum intuetur in vitro, faciem pingit, quam mittit: aſpectus eſt penicillum; color, ars: ita amans illius, quod intuetur, bonum, ſtatim effigiatur facie: id fit, quod reſpicit; vt ſpeculum, quod reſpicitur. Hoc diſtat inter mentem, & voluntatem: mens trahit ad ſe res, & ad ſuum gradum eleuat, materialia ad delicatiſſimam tenuat ſpiritus ſubſtantiam: voluntas ſequitur res, ad earumdem tingitur vultum, vt cera ſub ſigillo iacet, pro impreſſione captat figuram. Si ſignaculi effigies ſit ſerpens, leo, arbor, eamdem cera ſubit; ſi homo, aut Diuus aliquis, ipſa honoratur. Pulcher eris, ſi ames pulchrum;

chrum; bonum dico & honeſtum: ſi turpe, & vile; turpis, vilis. Speculum talem faciem reddit, qualem accipit.

Cap.20. Cæterùm, amoris cauſa non eſt repetitio illius, à quo auulſi ſumus, vt putauit Ariſtophanes Platonicus, qui fractum fabulatur hominem, alterius ſui medietatis cupidum, & petiturum à Vulcano noua reſui conflatione: non enim amoris officium eſt redintegratio; ſed vnio: nec iſta quomodolibet, non vnitio, ſed vnitas. Fit ex amantibus, non quid integrum; ſed quid vnum. Diminutè de amore cogitauit, cùm amantem putauit dimidium amati: eſt totum, eſt idem, non vnitum, vnum. Proclus in theologica elementatione ait: Omne vnitum alterum eſt à per ſe, & vno. Itaque ſingula potiùs, quàm geminum & bicorporem hominem liceat commentari: putarem exornata corpora binis animabus, quæ memores nunc ſocietatis veteris vnà diuerſari vellent.

Cap.21. Verùm, Ariſtophani permittamus ſuam charitatis originem, & totum eſſe ſacramentum amoris, in id reduci, vnde fuimus: adhuc & diuinum iſta exigit fabella amorem. Te potes præſumere quamdam indiuiſibilis partem, liceat ſic loqui: increatæ participatio naturæ creata eſt. A Deo exiſtis, & exiiſti: reducitor in originem tuam, in totum. Sectæ aliquorum vermiculorum portiunculæ quæritant ſe, vt vniantur: totus Dei es, totum Deus eſt; vnire illi. Tua eſſentia, antequàm eſſes, vbi erat? Quidquid eius erat,

quatenus

quatenus futurum erat, in Deo erat. Ibi nobilissimum tui exemplar. Omnia in Deo sunt, & tu inter omnia. Age, repete id, vnde prodiisti, vbi fuisti. Deus, & totum est, & pars, ait diuinus Dionysius. Primum pulchrum genitor noster est, prima pulchritudo mater, prima sapientia obstetrix, prima potentia patria. Illuc repedemus: & istis saltem plausibilibus vocibus appetamus originem. Patriæ etiam fumus placet. Huc, huc anhelat rerum totalis & inconsultus amor, ne consilium nostrum impetu ineptius sit.

Cap.22. Omnes rerum amores, & primogeniti naturę appetitus aspirant quid Dei, aspirant bonum: in imagine Numen adorant, Numen amant, Numẽ quærunt. Quemadmodum contẽti iconibus absentes fallunt pręsentiam: ita natura incapax cum omni familia sua frui viuido, & præsẽti bonitatis archetypo, se aliquo boni simulacro solatur, quod sit totius essentiæ condimentum. Sapor vitæ, suauitas naturæ, quædam imago est Dei, rudis species boni, quod plusquàm se diligit. Dúm quærit benè esse, quamdam beatitudinis, & Dei statuam colit, & amat: eligit non esse, si non benè sit. Omnis essentia rerum, quatenus essentia est in se inquieta actione aliqua citatur, & per actionem procedit. Quò? Ad bonum, & statuam Dei colendam. Non quærit ista inquisitione, non negotiatur esse. Iam est, & est, antequàm affectet. Gratis, & sine pretio voti fuimus. Non appetit magis esse, non appetit aliud esse, si deterius. Impetus naturæ, etsi inconsultus sit, non est

stultus

ſtultus. Eſſentia nec magis, nec minùs capit, neque permutare ſpeciem ita vult, vt à Diomede aliquo fallatur. Non itaque appetit, quod iam eſt; ſed, quòd id, quod eſt, benè ſit, aut melius. Quid eſt hoc, quàm affectare bonum, ſplẽdorem Dei, quo natura condiatur? Iſtam boni affectationem etiam in peſſimis videmus. Pluris faciunt quamdam boni ſpeciem, quàm ſubſtantiam ſuam. Iſte impetus naturæ adhuc ſine conſilio monet nos amandum Deum pluſquàm nos. Vita iucunda eſt cum vſu bonorum, cum ſpe tolerabilis, ſine vſu moleſta, ſine ſpe impatientiſſima ſui. Sibi ipſis, aut vouent fata, aut concedunt, qui oppreſſi malis, omni melioris ſortis expectatione ſunt deiecti: oderunt vitam & eſſentiam, quam benè eſſe non ſperarunt. Cruore proprio multi ſe attaminarunt, ne abſque bono viuerent. Igitur ſe propter bonum amant, & bonum plùs quàm ſe. Aquæ, qua parte labuntur, contrahunt ſaporem aliquem, aut qualitatem venarum: ita omnes naturæ nonnihil ſapiunt, vnde fluxerunt. Amando fecit omnia Deus. Pherecides addit, transformatus in amorem. Ita omnia ſuccum amoris combibunt, inclinationes proprias, appetitus, impetus ſuos: mille modis præſentantia aquæductum, quo à nihilo in eſſe ſunt transfuſa. Porrò amor etiam ſapit ſuam originem: bonitas Dei eſt: illuc ſe reducit, & quantùm poteſt, propinquat. A bono proceſit, & peregrinatus in rebus ad bonum accedit, patriæ ſuæ memor, & amantiſſimus.

Cap.23. Subtiliùs naturam amoris contemplemur. Totam compositam & quadrantem Deo inueniemus: nulli alij rei aptiùs, nulli decentiùs, nulli fructuosiùs cohærere; imò cæteris perditè, turpiter, inæqualiter. Quid infelicius, quàm amator, & non Dei? Amor est quidam sui exitus, quædam à se peregrinatio, cum quodam spontaneo interitu. Voluntaria mors est, & quoddam sine necessitate fatum. A se abest, qui amat: etenim de se cogitat nihil; prouidet nihil: &, cùm non cogitet de se, nec in se; neque secum cogitabit. Subinde nec in se mens operatur, nec omninò intra se. Præcipuum animi opus, cogitare est: quare nec in se est, si opere in se caret. Appendix essentiæ, opus est, quid vicinum & cohærens. Nihil, nisi coràm, agit: nihil, vbi nihil habet, aliquid efficit: nec, dum viuit, est ibi, vbi omninò otiosus est. Vita operatione alitur; negotiosa est; sine opera non est: igitur, si amans nec est, nec operatur in se, non viuet in se. Vita operationem, operatio essentiam sequitur: igitur, si in se non viuit amans, mortuus est. Morti propterea exæquauit Salomon amorem, cui funalia, & tædæ, & lampades ritu ferali sunt; sed inextinguibiles. Sua pyra funesta est. Flammas amoris puta spectare ad cæremonias funeris. Religiosè procuratur ignibus animus extinctus.

Cap.24. Dices: Quid ergo commendauimus amorem, cuius laus, funus est; cuius opus, mors? Istud est arcanum ingeniosi affectus, mori cum fœnore, perire cum lucro vitæ; si amare scias, si

ſi ames, inquam, Deum, iſta eſt amandi ars. Eleganter Dionyſius Lerinenſis ait:

Mors pretioſa Deo propria eſt, cùm cæſa voluntas,

Et Chriſti in puro pectore viuit amor.

Prudentiſſimè, & pretioſè phœnix ibi moritur, vbi ſcit poſſe reſurgere viuacior. Callidè moriendum eſt amore tuo, vbi reſurgendum alieno. Phœnix è ſuo cinere rediuiuus exit: ita amans ex amato reſurgit. Cinis amantis, amatus eſt: in hunc deſinit, in hunc vorax illum amoris flamma reſoluit. Quod reſtat ex amante, amatus eſt. Amans item holocauſto perit, cuius etiam cineres iuſſit Moyſes rurſus cremari: nam & amatus, puriſſimus amantis cinis, ſuos quoque patitur redamans rogos. Alimenta vtriuſque pyræ pretioſiſſima ſunt & aromatica; ſunt bona & virtutes amantium, quæ procul ſui ſpecimen vibrant.

Pretioſa itaque & felix mors amantis; bono omine perit: nam & vltrò, & victurus, & dupliciter victurus, ſi feliciter, ſi ſcitè amet: nam, licèt moriatur ſemel, bis reſurgit gemina fruiturus vita. Superat ſortem vſura amoris. Phœnix iſte affectuum ſalubriter mortiferus, viuacior ex ipſo interitu, felicior eſt, quàm ales. Iſte perit parem repetiturus vitam: amans etiam ſuo incendio; ſed auariùs perit: non parem ſolùm, ſed duplicem reſumpturus vitam, reſtaurat propriam, lucratur alienam. Iſtud amoris priuilegium eſt, ſi ſcitè ametur, (repetam hoc ſæpiùs:) Cap. 25.

alioqui æquále periculum amoris imprudentis eſt. Animus enim amantis, ſi non ſuſcipiatur ab amato, nuſquam eſt: etenim non in ſe; non alibi: nam, ſi alibi, in amato eſſet: non eſt in hoc:ergo nullibi. Vita itaque amantis in reſponſione amati eſt. Redamans ſuſcitat amantem. Viuit,qui amat; quatenus inuenit, qui redamet: igitur viuet,hoc eſt,reuiuiſcet dumtaxat amans, quatenus redamaturum amat; alioqui iacet mortuus, cadauer in ſe,& alibi non viuens. Vbi igitur non periclitabitur amor,niſi in Deo? Cùm tibi mortuus, reuerteris in cinerem; reſolueris in illum vermem de ſola pura terra, intemerata Virgine, procreatum, vt Theophridus ait, qui tua interna depaſcatur, rediuiuus ex illo. Si amentur inſenſibilia,terrena,iſta pretioſa ſtercora, aurum, opes, ambitio; iam non tantùm periculum amoris eſt, eſt calamitas: cùm incapacia amandi ſint, ſuos amatores exanimes relinquent. Nemo magis prodigus, quàm auarus: rem omnium pretioſiſſimam,animum, ſine pretio dat, gratis, imò temerè; cùm amet, quæ non poſſunt amare: imò, licèt poſſint, ſi tamen & poſſint non amare; iam hîc, ſi non certa mors, certum periculum eſt mortis. Igitur, quodcumque ametur, niſi Deus; aut damnum, aut diſcrimen eſt.

Cap.26. Quoniam ſibi moritur amans, alij, aut alibi, ſi viuit, victurus eſt. Alienam, ſi aliena dici poteſt, nimirum, amati vitam agit. Fatetur hoc quidam amator:

Vbi

Vbi ſum, ibi non ſum: vbi non ſum, ibi eſt animus.

Etenim, cùm reſpondent ſibi amantes, ille in iſto, iſte in illo, commutatis ſpiritibus, viuunt; alter alteri, vterque vtrique traditur, vterque ab vtroque accipitur. Quæres, quomodo accipere amans amantem poſſit: nam tradere, & ſui obliuiſci, facilius putabis, quàm ſemel traditum, & mancipatum poſſidere quidquam: qui enim ſe non tenet, alium tenere non poterit. Seruus, qui ſuus non eſt, nihil ſuum habet. Iſta ſubtilitas eſt amoris: ſeruitutem ingenuam facit; facit locupletem, dominantem. Omnia, quæ horribilia audis, ſeruire, mori; expiata, & ſancta nomina in amore ſunt, ſine damno; imò ſunt cum lucro. In primis, ſi amans ſeruus dicitur, & eſt nullus magis; id quidem ita eſt: ſed ſeruus eſt liber. Si captiuus dicitur, eſt quidem: ſed ingenuus captiuus, ſcilicet, ex libera naſcitur: conditionem maternam ſequitur proles. Nihil liberius voluntate genitrice amoris: ideò & ingenuus ipſe. Quid, ſi captiuus ſit, quia ſponte ſe tradidit? Libertate ſua talis eſt. Iſta maior gloria, quòd liber ſeruire velit. Eſt dominus, etiamſi alienus: & quamuis ſui iuris non ſit, ſe poſſidet, & poſſidet alium. Neuter amantium ſui eſt: ſed, quia ſuus non eſt, ſe habet, & alterum vterque habet. Quiſque ſe poſſidet, non in ſe, ſed in altero. Hic in ſe poſſidetur; ſed in illo ſe poſſidet: ille in ſe poſſidetur; ſed in hoc ſe poſſidet. Dum amas te amantem, perderis in

te, reperiris in alio, qui de te, non de ſe cogitat: ſic per te, & à te amiſſus reſtitueris in altero, qui te ſeruat, dum ſe perdit. Hoc idem alteri continget tecum. Adhuc reſtat miraculum. Poſtquàm à te perditus redimeris ab amico amato à te, & amante tui, per hunc ipſum te poſſides. Tum, ſi per hunc medium te poſſides, priùs hunc poſſidebis, quàm te: quare proximior illi, quàm tibi eris: nec enim ad te accedis, niſi per illum. Hoc iacet maximum diſcrimen inter amorem, & alios tyrannos; inter charitatem, & vim; inter dilectionem, & imperium; inter beneuolentiam, & Martem: Dux, Rex, Imperator, tyrannus per ſe alios poſſident; ſed amans per alium ſe poſſidet. O nouum captiuitatis ritum, eſſe dominum triumphatoris ſui! ô inauditum mancipij genus, eſſe Regem ſui heri! Vnuſquiſque amantium longinquior à ſe eſt, quàm ab altero; vicinior alteri, quàm ſibi. Quid mirum, ſi in ſe non ſit, ſed in alio; mortuus ſibi, rediuiuus alij. Vna mors in amore eſt: ſed duæ reſurrectiones. Ita diuinus amans, (Dei, inquam,) Paulus, vnicam ſibi mortem fatetur, duas vitas: vnam Chriſti amati; alteram ſuam: vitam Chriſti in ſe, cùm ſibi, Chriſti amore ſauciatus, mortuus fuiſſet; ſed ſuam in Chriſto. Vixiſſe ſe dicit: ſed iam non ſe, vtique in ſe; ſed vixiſſe in ſe Chriſtum. At, cùm dixiſſet, non tantùm in ſe vixiſſe Chriſtum, ſed etiam ſe vixiſſe; putandum eſt, in Chriſto, non in ſe. Ritu enim amantium viuebat; ſed extrà ſe: & iam

non

non ipſe viuebat, nimirum, in ſe; ſed viuebat in ſe Chriſtus, ſuæ vitæ feliciſſimus Viçarius. Quare & ipſe Paulus, qui viuebat in Chriſto, rurſus in ſe reuiuiſcebat per Chriſtum in ſe viuentem. Semel in ſe mortuus, bis reſuſcitatus, dum in Chriſto viuebat ſine ſe, & dum per Chriſtum in ſe viuebat. Semel ſui egenus, bis locuples, dum Chriſtum poſſidebat, & ſe per Chriſtum.

Amans itaque, dum ſe negligit, in ſe perit, & perditur: reſurgit tamen, & inuenitur, primùm in amato, dum nihil, niſi de illo, cogitat: ſecundò ſuſcitatur, dum noſcit ab amato amari, & in eo viuere. Aduoca, quæſo, teſtes laudatiſſimos: adige integerrimos arbitros, & iuſtos aſſigna rerum taxatores, qui æſtiment iacturam tui, cùm te, & Deum perdis; ſi ames, & non Deum. Quanti Deus ſit habendus, etiam qui offendunt, docebunt. Quanti te debeas habere, roga ſuperbos, peſſimos licèt ſui arbitros, ſe non virtute, non animo æſtimantes, ſed viliſſima ſui parte. Ex his iacturam tui, & Dei æſtima. At, ſi amas Deum, quantùm lucri erit, quòd te dederis, accipias Deum, & te? quòd tibi moriaris, reuiuiſcas Deo, & tibi? quòd te amiſeris, redimaris in Deo, reſtaureris in ſe? Proh felicitatem feliciſſimam! tuam vitam commutare pro diuina, & recuperare tuam! O pretioſam amoris, & iuſtorum mortem, qua emitur diuina vita, & reparatur humana! ô ratam reſciſſi contractus legem! ô gratuitam commutatio-

Cap. 27.

nem, quòd te dederis, accipere Deum, & te! Qui verò creaturas & fæces istas purpuratas rerum amat, Glauci, & Diomedis repræsentat contractum, pro aureis ferrea suscipit. Minus te est, quidquid amas è terra, aut sub terram natum. Licèt omne auri pondus, quod Lydium fatigauit solum, possideres, aurum pro ferro accipis. Dixi, accipis: mentior; non te commutas, sed tradis: das non recuperaturus, das non reddituris, non compensaturis. Egenus manes hoc amore: nam, postquàm te dederis, nunquam restitueris; & cùm omnia tibi videberis possidere, pauperrimus sine omnibus, & sine te manebis. Quis egentior quàm sui? Adhuc alienus manebis sine alieno, & sine proprio. Sine corde sunt ista, quæ amas; & suæ naturæ necessitate immisericordia. Te desinent perire, nec animum tibi tuum redamatione conferent. Iniustissima te accipient, non te tibi restituent: nihil pro te reddent: peribis sine remedio, seruibis sine redemptione. Infaustus & feralis iste amor rerum, aut hominum. O error mortalium, qui diuitias possessuri ament, à quibus clanculùm capiuntur, dum capere palàm laborant! Se perdunt, dum illas possidere cupiunt: perdunt & illas, licèt obtineant: inde dolent, inde egeni semper. Qui se non habet, per quem alia habiturus est, neque alia habebit. Qui cupit possidere alia, curet, ne alia ipsum possideant: & possidebunt, si amet possidere. Solus, & alterius simul, & sui ipsius (vt egregiè

est

est dictum) esse potest, qui soli se illi dedit, qui ideò solus est omnium, quia solus est omnia. Errant, errant mortales: consequi opum dominium non valent. Irritis votis franguntur: sed & istud tolerabile malum, nisi contrariis. Ab ipsis possidentur rebus, quæ dominantur dominaturis, & voce vulgi dominis. Qui heri futuri erant, mancipia fiunt: nequeunt redimi, hoc est, redamari. Amor amati est amantis redemptio, & vita: amor tuus, quoddam auctoramentum est seruitutis tuæ: amor dilecti, chirographum libertatis tuæ. Ita, qui amat se amaturum, seruus fit à se, & statim libertus ab altero: tradit se mox dominaturus. Qui amat non amaturum; sine spe bona interit, & seruit: qui amat infideliter, aut contingenter amaturum; vitæ, & libertatis discrimen subit.

Cap. 28. Itaque amandus est solùm, qui certissimè amet. Tunc fit amantium illa pretiosissima mors; duplici, nimirum, æquiualens vitæ: mors, quam exornat geminus spiritus: mors fœcunda: fatum fertilissimum, in bina germina erumpens. Tunc etiam celebratur ille cordis contractus, sine partium iniuria, quo alter alterum reddit, & accipit; firmissimus, & super omnes ratus commercij ritus; animarum, scilicet, & voluntatum: amor enim proxeneta est cordium, trapezita animorum, tabellarius cupiditatum. Huic æternum ex se fœdus amoris est, & nodus Gordij nexibus arctior; contractus nunquam rescindendus, nec pœnitendus. Pacta dissolui

alia possunt, quoniam eadem voluntate, qua fiunt, resoluentur: istud idcircò fit, quòd alia commutent paciscentes, non voluntatem, qua commutant: in amoris autem contractu eadem voluntas materia est contractus. Voluntas alienatur, voluntas traditur, iam non sui domina, ipsum pœnitendi ius amittit, alienum sequitur arbitrium. Non restat, quo contractus dissoluatur; non manet contrahendi voluntas; & nullum sine voluntate propria, aut dissolui, aut fieri pactum potest. Fortasse idcircò Plato nodum istum amoris fortissimum censuit. Qui aliquem cupiditate capit, fortiùs arripit, quàm maxima violentia; implicatiùs constringit, quàm retibus; securiùs ligat, quàm catenis ferreis: non enim externè vim immittit; sed intùs vrget: atque ipse vinctus non vult solui; potiùs se liganti insinuat, atque colligat. Sed, licèt iste nexus indissolubilis sit, secabilis est. Gladius Alexandri illusit etiã nodum Gordij: licèt enim huic amoris contractui ius rescindendi absit, potest iuri suo abesse securitas; potest alicuius iniuria frustrari, si redamans lassetur: tum, si amor vtrosque sustentet, & suo constringat iure, violenta fati falx secabit: potest amatus cessare inuitus ab amore tui: potest ipse perire, licèt in ipso amor non periret. Solùm, si pactum istud cum Deo contrahas, iustissimum & securum est, cuius nec amor perire potest, nec ipse. Nequit leuiter voluntatem mutare, nec mutari: nulla pœnitentia illum subit amandi bonos, amantes ipsum

dico:

dico: nec mors, nec fortuna, quæ pessimè de amicitia meretur, inuadent. Quis igitur nos separabit à charitate Dei, voluntate fidelissimi, substantia firmissimi, vtraque æterni?

Sed demus homines fideles, demus æternos. *Cap.* 29. Ipsum dumtaxat æstimemus contractum lucris suis, & genere. Pro socio puto etiam; nec simplex, nec nominatus est contractus amoris: permutationem credo, & societatem. Communio dispendiorum, & lucrorum inter amantes intercedit. Vndique quæstuosus est, si cum Deo celebremus. Si spectes commutationem, quid lucrosius, quàm Deum pro te accipere? Si societatem, quid fortunatius, quàm participem diuinorum esse, & quibus Deus natura fungitur, tu charitate fruaris? Quàm felix ista seges gaudij! At, qui cum homine fœdus istud amatorium icit, ad multa se paret detrimenta. Viderit, an possit ferre, si gemino latere inuadatur à fortuna, suo, & alieno, duplicia laturus vulnera. Iras, quas in vnumquemque exercet, & partem inuidiæ nostræ tolerare nequimus: quomodo sustentabimus alienum etiam odium? Respice locupletissimam supellectilem malorum duplo excedentium bonis: horum enim ærarium minus est, ne insuper insumas alienam quoque portionem, tuæ iam tædio vexatus. Quotquot tulerit amicus, tibi ferendum est, alienis malis dolendum, qui decoquis patientiam tuis. In Deo dumtaxat ista societas sine periculo est, cum quæstu est, vltra excessum sortis. Lucrum securum erit,

erit, vſuræ maximæ, detrimentum nullum.

Cap. 30. Sed, vt alia amoris lucra prætercam, illas referam vſuras, cùm ex vno interitu duas amor repetit vitas. Maximus amantium quæſtus eſt quòd ſinguli duplicentur. Ex vno fit geminus quiſque; ſemel in alio; iterum in ſe per alium. Nolo hinc rurſus commemorare lucrum tuum, ſed amati. Non ſolùm amandus eſt, à quo reſurgere poſſis; ſed, qui dignus eſt, vt reſurgat. Dum amas amantem, te ipſum viuificas amantem, & bino animas ſpiritu, tuo donato, ſuo reddito. Ama dignum, qui ſæpiùs viuat: tacita enim extenſio eſſentiæ, amor eſt. Duplicat, quos ſuis extinguit flammis. Hæc vis charitatis, ſingulos binos reddere. Amor tuus amantem tui geminat. Non igitur temerè ponendus vbique amor eſt; ſed cum delectu, vt tantam cum conſilio fortunes tui pectoris gratiam. Non amare, aut amare non præſtantiſſimum, ſcelus eſt. Superuacua manebit virtus amoris fructuoſiſſima. Itaque eligendum eſt amori omnium præſtantiſſimam rem, ait Venantius:

Veluti flores docta ſequeſtrat apis.

Auarus mallet duplicare aureum nummum, quàm æreum. Quid putas omnibus pretioſius, niſi auctorem? Si quid magni potes, in Deo experire. Pulcherrima eſſentia dilatetur; & vnus, quoad fieri poteſt, multiplicetur rara amoris arte. Plures creatæ pulchritudines ſunt, vna ſolùm increata. Hanc potiùs extēdere cupias: quam in te, ſi fas eſt dicere, geminabis, dum viues in

Deo,

eo, & Deus in te. Quid magis existentiæ di-
ıum, quàm is, per quem cuncta existunt? Quid
agis meretur esse, quàm is, per quem omnia
nt? Fac, vt is omni existat modo, & in te existat.
ıc, vt æternus denuò in te sit, dum ames; nec
ın ingratus, nec tam perditus eris, vt si Deum
onare vita posses, recusares. In Deo eras, etiam
ım non eras; sit Deus in te, etiamsi in se sit sine
: istud ad gratitudinem sit, vt illud ad securi-
tem tui. Res secura est amor Dei: nequis ibi
erdi: nequis non esse tui: nequis non te inueni-
. Qui amat, cùm se det alteri, se amittit. Hoc
t priuilegium se donantis Deo, id est, cupien-
s, posse esse sui, & alterius: se dat illi, qui est
mnia; vbi, cùm omnia ibi inuenerit, se ipsum
ioque inuenit, & in eo est, cuius est etiam, si
on amauerit. In Deo non te perderes, si ama-
s Deum. Nunc tam securus es perdendo te,
nando illum, vt duplici te inuenias via, & quia
ı illo amaris, & quia ab illo es, & in eo propter-
es: & tantò te ipso excellentior, quantò Deus
æstantior te.

Adiice alium amandi titulum, amari à Deo, *Cap. 51.*
à nemine magis. Vnius charitas manceps al-
tius est. Nihil magis gregale quàm amor, om-
um rerum patientissimus, nisi solitudinis. So-
etate gaudet, & extorquet consortem. Homi-
da est, qui amantem suum non amat, cùm pro
mortuum non suscitat, cùm possit. Quodam
ituræ iure edicitur amare amantem. Omnes
opendimus libenter in propria, nostrísque

prospi

proſpicimus. Amans iam ad res expectat amati, & in cenſu ſuo ſcribitur. Curam, & voluntatem exigit proprietatis titulus. Placent ſua cuique: quare nihil magis amandum, quàm amantem; nam nihil magis noſtrum. Amans aufert ſe à ſe, furatur ſe, vt tradatur amato, qui amantis herus fit arctiſſimo charitatis iure, & auctoramento. Si vrgemus iſta, nihil magis noſtrum, quàm is, cuius omnes ſumus ſui, Deus. Quare? Quoniam amat nos. Hócne titulo noſter? Imò, quia nemo magis nos amet, valdè noſter, & nihil magis noſtrum: quantò enim plùs aliquis diligit, plùs amantis eſt. Itaque, qui nos ſuper omnes amat, ſuper omnes noſter eſt; hoc ſaltem titulo ſuper omnes diligendus. In plurimis ſimillimus eſt amor igni; diſſidet in curſu, & via: tametſi cæleſtis res, impetum deorſum vehementiùs agit, libenter deſcendit. Charitas parentum maior in filios venit, quàm à liberis refertur: beneuolentior liberalis animus confert munus, quàm ab accipienti memoratur & redditur. Maiori amor Dei alueo in creatas res defluit, quàm ab ipſis refluit. Saxum ex editiori ruet concitatiùs. Quò à diſtantiori cadit, violentiùs vulnerat. Quid altius quàm Creator? Amórne cælo dilapſus non te fortiter percellit?

Cap. 32. Verùm, ſi voluptatem, cuius nomen plauſibile eſt, in amore quæramus, vnus Deus vindicet. Vni Numini contelſerat iucunditas & volupe quoddam animi. Diuinis amor efformatus typis, cæteris, niſi Deo, inæqualis eſt, & ama-

reſcit

ꝛescit ipſe ex ſe dulciſſimus. Sed abuſus malè au-
lire fecit. Orpheus vocauit γλυκύπικρον. Alius
iit:

Dulciamaris.

Amor, & melle, & felle eſt fœcundiſſimus.

Sic diuido iſtud anceps ingenium: in Deo melli-
icat, in cæteris acerbat. Amor, vt apis, officio-
iſſimus, & ſui operis pacifici zelator, ſi impe-
liatur, aculeatus eſt: ſtimulo ſuo dirè ſauciat.
deò amatores rerum delibuti abſinthio acerbiſ-
imè ſuam ipſam cupiditatem, imò voluptatem
erunt. Pungit illos amor extra alueare ſuum,
lulcis tranquillitatis artificio impeditus. Dili-
entes dumtaxat Deum nectare alit: iis fauum
onficit iucundum: in Deo ſolùm locum opifi-
ij ſui reperit.

Cap. 33.

Patebit iſtud, ſi indolem eius ſpectemus. Præ-
ipuum in amore votum eſt, amato integrè
erfrui, cuius auidiſſimus eſt. Iam iſtud oſtendit
iſſentire amorem humanis rebus, & rixam mo
et adhuc conſentientium cupiditatum. Ægrè
ert amator riualem, impatientiſsimus conſor-
is, ſuis ſe votis damnat, nec vult ab imitatione
robari. Noſcit anguſtias eius boni, quod diligit;
minus eſſe, quàm quod pluribus ſatisfaciat:
deò marceſcit, vritur periclitantibus conſortio
upiditatibus. Inſufficientia bona iſta ſunt, nec
aria duorum deſideriis, quæ vni non ſatis ſe
axant. Iſtud fel abeſt amori Dei, quo frui ſine
etrimento alicuius plures poſſunt. Maius quid
ſt omnium votis; capax plurium poſſeſsionis;
nultis ſuperfluit vna eius bonitas. Cape præce-
ptum

ptum gaudij: Ne ames,quo fruiturus,ſolus velis amare.

Cap.34. Huic mori vicinus eſt, velle amantem, vt amatus ſe integro fruatur: velle, toto occupato ſinu, ab illo diligi. Iſtud etiam amantes fodicat: iſtud premit. Vident quoque anguſtum amorem amati, nec maiorem bonitate: coarctati amoris eſt,cuius eſt limitata bonitas. Timent, ſi in plures diuidatur charitas,minùs ſe percepturos. Puſilla rerum pulchritudo duos conuiuas non ſuſtinet. Quemadmodum plures vna re integrè frui nequeunt: ſic nec ipſa plures integrè poteſt recreare; nam nec amare. Per plures diſsipatus affectus minor erit. Hinc angor ſtringit cor amantis, quòd nequeat ipſe amato integrè frui, aut quòd amatus partim poſsit alio frui. Verùm Deus,vt affluentis eſt,& locupletiſsimæ bonitatis, ita & amoris: quemadmodum à pluribus ſine diſpendio amari poteſt; plures ſine alicuius detrimento amat. Patet cunctis bonitas illa infinita, patet & bonitatis defluxus,amor integer. Securè amatur Deus: nihil perdis, ſi alij ament: Innocenter amat: nihil læderis, ſi alios amet. Accipe & aliud monitum: Ne ames, quo fruiturus,te ſolum voles amare.

Cap.35. Infelix, & iniqua lex amoris rerum,nolle, vt ament alij; nolle,vt ament alios. Non ita miſerum & preſſum eligas amorem. Supereſt Deo amor dilatatus; ſupereſt bonitas, vt amet, & ametur. Tam abeſt à felle, vt riuales optet, zelotypia gaudeat. Hoc intereſt inter zelum humani

mani amoris, & diuini: zelus amantis Deum optat, vt alij ament: zelus amantis hominem, ne alius amet. Ille ſocios quærit: iſte fugit: pro qualitate, nimirum, amatorum. Socios ille quærit; quia ſupereſt bonitas amato, cui amorem ſuum æqualem non putat: coadiutores exoptat, vt ſuppleat votis alienis proprium defectum. Iſte non admittit collegas: exiguum bonum timet, ne deſit ſibi, diſtributum etiam aliis. Perinde ac qui ſplendidum epulum parauit, cui ipſe non eſt ſatis, conuiuas quærit, inuitat plures, gauiſus conſortio epulantium. At miſellus & famelicus ruſticus fruſtulum hordeacei panis, quia ſibi non ſufficit, non diſtribuit aliis, non palàm comeſt, ne alius, qui appetat, petat. O lætiſſimum affectum! ô ſecuriſſimum amorem Dei! quem zelus non excruciat, quem riualis delectat, ſine abſinthio, ſine aloë, ſine felle, totus dulcis, & conſentaneus cordi.

Quicumque alius amor diſconueniens, inæqualis, amariſſimus, crudeliſſimus eſt: & ſuis rebus non natum docet inæqualitas, & atrocitas: monſtrat violentia extra locum ire proprium, niſi in Deo. Anne in ſua ſede amor fuit Alceſimarchi ita eiulantis? Cap. 36.

Credo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum:
Hanc ego de me coniecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines ſupero, atque antideo, cruciabilitatibus animi

Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor, in amoris rota miser.
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior, ita nubilam mentem
Animi habeo.

Huius reor violentiæ causam, honorificam, & eximiam istius affectus indolem. Ad Deum natus efficacissimus est conuenientibus materiæ viribus, quæ digressæ, & deflexæ aliò, in violentiam istam erumpunt. Arctantur pusillæ rei, & quo valet impetu incommodus in angustiis amor fluctuat, cruciat, perdit, velut ignis in densa nube strictus, scindit illam: &, si sua cæli via aberrat, deflexus ad terram obuia quæque terret, torret, vrit, diruit. Optimæ res sine suo vsu pessimæ fiunt. Non sunt affectus ad torturam dati; sed ad gaudium, vt expleti conuenientibus naturæ bonis festiui sint animo. Ista comitas abest tetrico rerum amori: quare non ad illas natus, Deo sacer est. Quælibet vis animi habet aliquid à se respectum, quo perficiatur, quod ad suam vtilitatem, quod ad oblectationem vertat. Hoc in amore Deus est, sicut in oculo lumen, in auditu melodia. Nequaquam tam pessimè prouidit natura nobis, vt rebus ineptè amandis istud præparasset tormentum; & colligasset vitali sedi cordis rarum hoc ingenium mortis: imò propterea conuerberat nos illas amantes; quia nolit amari, vt prudens mater & diligens: ad exemplum enim amoris materni, qui peccantem filium flagellat seuerè, & pu-

nit.

it. Pergit ille dolentibus præ Prometheo præordiis:

Ita mihi omnia ingenia ſunt; quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor laſſum animi ludificat, fugat, agit, appetit.
Raptat, retinet, iactat: largitur: quod dat, non dat, deludit.
Modò quod ſuaſit, diſſuadet; quod diſſuadet, id oſtentat.
Maritimis moribus mecum experitur. Ita meum frangit amantem
Animum. Neque niſi quia miſer non eo peſſum, mihi nulla abeſt
Perdito pernicies.

Ne iſta ad exaggerationem putes, alios memorabo vulgaris amoris cruciatus, quibus immunis & expiata eſt charitas: namque, ſi deueat amantem diuidi ab amato amorem, quantum premet negari? Excruciat, ſi coamet alius; quantùm ſi ſe non redamet? Iam tunc ſæuiſsima mors amoris, qua ex ſe nuſquam pulſus amans ipitis agitatur tormentis. In hoc atrocius faum, & quòd animum interimat, & quòd relinquat cum ſenſu corpus, vt dolendo ſolùm ſit ſuperſtes. Recenſe curas, angores, vigilias, ſuſpiria, labores amantis, vt dubiam extundat beneuolentiam alterius. Demus obtinuiſſe: adhuc anceps affliget fides. Poteſt pœnitere amatus, poteſt mutari. Satis eſt quicumque timor macerando amoris gaudio delicatiſsimo. Iſtis nos

Cap. 37.

eximit angustiis Dei amor securissimus, lætissimus. Vltrò nos amat, priùs amauit, nunquam non amabit, si amemus. Accedit huic securitati dilectionis magnitudo. Elige, si quid sapis, è duobus bonis; exiguum vnum & anceps; alterum maximum, ipsúmque securissimum. Certè bis istud bonum, imò bis maximum bonum, magnitudo & securitas facit: illud nec boni titulum meretur. Particulam illam, si qua sit bonitatis, absorbebit sui timor. Quin, expiemus illam timore: pusilla est, nec capax tam magni affectus: satis hoc tormento: pes angustiori calceo affligitur. Adiice post pessimam fidem amoris, pessimam amati curam:

Bis perit amator, ab re, atque animo simul.

Etiam post securitatem redamationis periclitatur amor, nec securus de amato, ipso adhuc tuto, peribit, non dico, si de medio tolli, sed si putet concuti. Quanta solicitudo versat suspensum graui supplicio amantem, ne dilectus alicuius experiatur inuidiam. Ad hæc morbus offendet, tempus macerabit, fortuna laniabit. Quid, si omninò perdat? Istud amoris infortunium Platonicus Pausanias oppidò timuit: pereunte enim amato perit amor, cuius conditionem sequitur: pereunte amato & amore, ánne viuet lætus amans? Sine his periculis Deus est, quem dimittere dumtaxat possumus, non amittere, nisi dimittamus. Maximo munere donati sumus, quò nolentibus amitti nequeat: nemo nisi volens perdet. Sed, quis, si amet, volet perdere?

Hactenus

Hactenus dispeximus, quàm decens, quàm
ommodum, quàm volupe habeat amor, si Dei
t, ipsi natus, & pro vnius immensi mensuratus
orma: nunc mixtim alia lineamenta amoris
omparabo, quàm apta & quadrantia soli Diui-
itati veniant. Non inerti artificio hunc natura
brefecit affectum; nec sine proposito: imò tan-
fecit industria, tam suo obiecto quadratum,
m appositum Deo, vt quicumque nouerit, illi
umtaxat natum, illi dicatum affirmabit; non
inùs quàm qui securim contemplatur, ferien-
dicet factam. Singuli elaborati affectus sunt
o fine: amor, quia finem sine fine habet, vti-
e infinitum bonum, etiam ipse sine fine est.
cèt liberè amemus, quod velimus; non possu-
us non amare aliquid. Possumus cessare ab
io, lacrymis imperare modum, spem com-
scere, iram sedare, timorem excutere: omnis
ire amor nequit: semper necesse est velis ali-
id. Senescentes & limitati affectus materiem
nsentaneam cum modo, cum limite habent:
o amor indefessus immortale quid aspirat,
us esse infatigabile est, nunquam defectu-
n. Alij affectus ad tempus sunt; amor omni
npore; æternum, scilicet, suggestum habet.
nor enim inter cæteras passiones, quippe ex-
lentior, solicitiùs curatùs à natura est: lassitu-
e & ignauia omni illum expiauit, & in con-
uum vsum fecit. Negauit ferias officiosissima
ter officioso affectui: noluit vacare vnquam
mio suo opere; negotiari instigat: non leue

inde præſumit lucrum : nouit à Deo aſſidua b
neficia , & ſolùm amore redimenda. Aſſiduu
propterea amorem fecit , & ſine quiete , &
grauis nobis foret continuatio gratiæ , infatig
bilem,acrem,ſuauem,placidum, ipsáque acer
mitificantem. Adhuc tamen nemo ſatis amal
Deum,etiam qui amare plùs nequit.

Cap.39.

Adiice , & immenſo natum ex ſua tranſce
dentia colligi. Vbique amor eſt, in omni clau
tur affectu,omnem ſuſtentat , ad normam, ſc
cet, Dei , vbique locorum,& rerum exiſten
omnia ſuſtentantis. Timor ſine lætitia conſiſt
lætitia ſine ira,ira ſine ſpe,ſpes ſine timore, n
lus ſine amore. Ipſum adhuc odium amor ſ
fulcit. Ipſe ſtirps , ipſe primus motor omni
affectionum : in hoc etiam diuinum quid æm
latur. Ipſe velut neruus in ſigillariis motat ó
nes ſenſus , omnes vultus animi , omnes geſ
corporis.Pro amore totus gubernatur homo :
uinus apparet , ſi Dei amor impellat & cont
hat , non aliter quàm fidiculis humanos ſigil
ria imitantur geſtus. Ad hæc , vltimo natum
rum fini dominatori omnium, cui referun
vniuerſa, imperium oſtendit amoris in reliq
affectus,vertit , trahit , refert ad ſe cunctos ; ſ
uiunt omnes affectui primogenito occupa
ro in illa re , cui ſeruiunt omnia , cui ſeru
debes.

Cap.40.

Sed , vbi euidentiùs iſta adæquatio pate
quàm ſi ipſas amoris conditiones cum diui
componamus ; ſi illas pro ingenio affectus , iſ

pro excellentia materiæ & boni, ſuo quaſque conſideremus ordine? Amor eſt primus affectus: dicam, conſenſu Theologiæ, & Philoſophiæ, primam omnium gratiam, primum donum. Cui par æſtimabis, niſi primæ bonitati, primæ beneficentiæ? Amor ſua ipſa natura donum eſt, non ex adiacenti: eſt gratia naturalis, cætera munera factitia ſunt, eiuſdem vicaria: transfert ſponte amantis dominium amor, & gratis ipſe datur; at, quod ſponte, & gratis traditur, donum vocabis. Cui itaque quadrabit donum natura ſua, niſi bono natura ſua & excellenti & magno, ſine ornatu, ſine accidenti? Amor eſt per ſeſe donum: cuinam aptior, quàm bono per ſe? Amor eſt donum aliorum cauſa donorum, nec vlli magis conſentaneum putas, quàm illi bonitatis naturæ, quæ cauſa eſt omnium naturarum, & bonitatum. Amor ſine aliis muneribus per ſe eſt acceptabilis, ex ſe gratus: cui magis conueniet, quàm illi, qui per ſe placet, qui per ſe amabilis eſt? Sine amore nullum donum gratum eſt: hoc etiam competit Deo: nulla res ſine Deo placere debet; credo, nec poteſt, ſi gaudij ſinceritatem, innocentiámque ſpectemus. Metiamur nunc molem amoris, tendamus funem, omnia illi imparia reperiemus, niſi Deum, indigna tanto munere. Pignus iſtud cordis, & vnicum pignus noſtrum, inaugurari Deo, quia magnum, decet; quia ſolum, neceſſe eſt: ne iniuriam faciamus magnitudini diuinæ, & voluntati. Prodigi & iniuſti ſumus, ſi aliis rebus impendamus amorem,

etiam nobis: dabimus, nimirum, merentibus nihil; negabimus totum id iure postulanti suo.

Cap.41. Tantus amor vnus est, vt ipsum non exæquent omnia: maior itaque, quàm debeatur alicui, qui inter omnia numeretur, & non complectatur: cuncta enim relinquemus exequuturi nostram voluntatem: id vnum, quod placet, vt faciamus, cætera contemnimus: id, quod cuique libet, inæstimabile est: pluris igitur, quàm omnia, cupidinem nostram habemus, & amor vniuersis præualet. Anne putas exaggeratè dictum? Imò remissè, & humiliter. Digniùs dicam adhuc, non exaggeratiùs. Vniuersa nihil sine amore valent: adeò pretiosum est, vt imponat pretium rebus, quas suo eleuat contagio: quod exiguum est, amor magnificat, & extendit ad omnem amplitudinem. Quod magnum videtur munus, si amor non contineat suam molem, contrahitur, & premitur. Parum est, des omnia mihi sine amore. Certè sine debito parabo, inuenta censebo, non accepta: pro pondere amoris ponderantur omnia: tantumdem pretium habebunt, ac beneuolentiæ. Donantis voluntas taxat donum. Non debet cor, quod inuita manus dedit. Dona sine amore, ius gratiæ amittunt: ipse tamen amor, cùm donum sit, vltra istud periculum est: tantum munus & tam pretiosum nunquam à coacto exactum fuit: nemo tantum sibi arrogabit iuris, vt ab inuito audeat istud donum incomparabile vindicare, nec obtinebit, si audeat: spontaneum est semper, & cum pretio suo. O rerum

pretio

pretiosissimam ! ô pulcherrimum amorem, quæ semper ipsa placet, quæ omnia placere facit, sine qua nihil!

Aliunde quoque ostendam omnibus æquiualere amorem, pignoribus, diuitiis, & immensæ votis auaritiæ. Ipse donans magnifico isto dono amoris donatur: tum & ipse amor maioris re donata fit. Quare iam amor tuus pretiosior est, quòd sit, quàm quòd te dederis. Cæterùm quisque pluris se facit, quàm omnia sua, & quæ possint esse sua. Amor itaque pretiosior omnibus rebus tuis est: nam & pretiosior te, qui tuis te omnibus prælatum censes. Nę hominis pretium, amor est: æstimabilius quid est, à quo aliquid æstimatur, quàm ipsum. Non enim velut infelix & sterilis arbor trunco, & alimento ignis æstimandus est animus, sed fructu. Iustus dicitur, vt palma, florere: vtique & fructificare, ritu aliquarum palmarum Indicarum, cuius fructum in corde & viscere habent: in corde hominis suus latet mitis & dulcis fructus amor. Aptè Venantius Honorius inquit: *Cap. 42.*

Fructus amicitiæ corde colente manet.

Amor proprium quid nostri, & solùm nostrum: hoc titulo pretiosior, quia solùm. Rara cariùs æstimantur: quid vnica ? Iam & hoc nomine præter dignitatem & pretium vindicat istum affectum Deus: cui debemus omnia, necessum erit dare vnum: nam & vnum solùm nostrum est. Alienis & propriis creditoris rebus, nemo se asserit alienǫ ære. Solùm illud proprium opi-

nor cuiuſque, quod in ſua eſt voluntate: nihil noſtræ ſubeſt niſi velle, amor, inquam, & voluntas ipſa: cætera aliena ſunt, quæ aut coacti habemus, aut inuiti dimittemus. Itaque, ſi Deo gratificandum eſt, vnde id poſſumus, niſi cenſu proprio? Atqui ex iſta proprietate amoris, peculij humani, humanum æſtimatur pretium; quemadmodum facultates cenſu. Si amor bonus ipſum probat hominem, ſi malus corrumpit; quidquid eſt, & habet, optimo amore optimum eſt; quidquid prauo, peſsimum: ſi perdimus amorem, pereunt omnia noſtra: quin & nihil noſtrum, niſi ille. Sed noſtra alia dicas, omnia erunt appendices amoris, & cui illum damus, nihil negabimus, imò omnia trademus, & votis pluſquàm omnia. Iam & iſto tertio titulo præ omnibus valet amor, Deo ſolùm & dignus & debitus: accedit, quòd qui amorem dedit, dat omnia ſua, dat voluntatem, per quam omnia poſſidet: qui illam largitur, concedit, quæcumque per illam habentur, non diuerſa cæremonia, quàm cùm traditione clauium poſſeſſio domorum & theſauri aditur.

43 Cæterùm ad dimidium hactenus magnitudinis ſuæ charitatem perduximus: tantumdem reſtat: non ſolùm amor æquatur amanti, & ſuis omnibus; duplicati pretij eſt, pro amato valet. Satis liberalis amor, qui omnia amantis dat, & ipſum. Magnificentiùs adhuc, & egregiùs de illo puta: dat & amatum. Cui? Cui omnia amat; ipſi, quem amat; amato, ſi iſte amet: hunc alienatum à

ſe

ſe ſibi reſtituit. Totus dando compoſitus amor amantem dat, amatum reddit. Quid grandius quàm quod dignum vt detur, & det nos Deo,& ipſum Deum pro amati ritu. Plùs Deus quàm nos, & omnia eſt, quem cùm ipſi demus, ſatis pro nobis faciemus. Verè & ſincerè amator Dei nihil magis cupit, quàm quòd Deus ſit,quod eſt: tum, ſi Deus (iuuat commentari delirium) non eſſet, aut periclitaretur, cum proprio ſtabiliret periculo : ſiſteret in rerum natura auctorem ſuum, licèt ipſe periret: mallet Deum eſſe,quàm ſe: ſi arbitrio ſuo Diuinitas veniret,vt alij daret, vel ſibi retineret, oblitus ſui ſtatim Deo daret. Quare ſplendidiſſimum iſtud amoris munus libenter Deus acceptat, vbi ſe putat dari. Iſtud priuilegium donorum apud ſapientes colitur, non æſtimari euentu, ſed voto. Certe à minùs habente plùs amante maioris fit exiguum, quod dederit,quàm ſi minùs amans plus dederit. Nucleus donorum animus eſt. Non iniquiùs æſtimat Deus noſtra,cui patent corda. In argumentum munera apud mortales deſiderantur, quemadmodum verba neceſſaria ſunt ad indicium mentis: latet animus: teſtimonium dona exhibent. At, quia Deo patet, parum intereſt,deſit facultas, ſi voluntas adſit. Satis acceptum eſt, quod in amore datur, licèt in ſe non detur. Tam locuples & liberalis eſt, vt nihil non poſſit dare, & nihil non det, eò locupletior, quòd habeat, non quia accipit, ſed quia dat, ipsâ prodigalitate acquirens. Quantò præſtat & nobilius eſt, dare

quàm

quam accipere. Sanè in plurimis felicior & affluentior est animus amantis, quia isto modo dat, scilicet, voto, quàm, si eadem re & facto accepisset. Rogemus ipsum: plùs profectò gaudet vouere amato omnia, quàm se possidere: tanta ex his est amoris æstimatio. Nemo, quantumuis locupletissimus, istud refutat gratissimum donum: nemo cum omni suo onere non admittit libenter. Nec supremi Reges, rusticorum, contemptissimorúmque amorem cõtemptam rem putant. Nemo diligi negligit: nec Deus beatissimus aliud magis petit, nec magis reddit. Illud nec indignum supputatione, opinor, ad amoris molem: egregius quid & subtilius ab illo donari, quàm molem istam, & fæcem rerum, corporea, & crassa, quibus oculus dumtaxat gestit, & hebes fungitur sensus. Traditur per amorem animus, transfunditur spiritus, illud, quod in nobis honorificum est.

Cap. 44. Prodeat nunc ipsa amoris virtus vnifica, sapor quidam Diuinitatis; ideò Deus, quia vnus, & omnia. Perfectionem vnitas multiplicat, vnum extendit. Quidquid perfici appetit, ad vnitatem aspirat. Quid potiùs quæreret amor, quàm cui magis potest vniri? Et hoc, quid magis, quàm quod vnum & simplicissimum? Et quid magis vnum, quàm in quo omnia sunt vnum? Ad hæc spiritualissimum, insinuatissimum: nihil Deo intimiùs hærebit: omnes penetrabit secessus cordis. Istud forsan fefellit Barbaros Iapones humanum cor ratos ipsum

Numen,

Numen,primúmque principium rerũ : corporea ista & crassa,specie tenus bona, iniuriam amori faciunt, & sua mole resistunt eius simplicitati. Nequit illa complecti suo sinu animus, nequit suo committere cordis claustro. Illud bonum, quod permeat quocumque, quod vbique capitur, amatoriæ vnitati accommodum est. Illud bonum, quod ita adstringitur cordi, vt nullus pessimus dissoluere queat, quod inuitis omnibus tenebo, quod mecum quocumque feram sine onere, sine mole. Multis violat diuisio modis amatorios ritus : amor vnit amatũm:ad hanc vim non debet esse diuisus : totum vendicat amantem, pronus, totus compositus ad vnum, marcet partitus,& in suas leges peccat. Non sustinet magnus amor minùs amare : amabit minùs, si plures : qua parte fluuius plus patet, minùs profundè voluitur. Mancipat amantem amor, & amato sui dominaturo tradit : at dominium singulare quid est, impotens duorum esse : ergo & amor, quamuis potentissimus, quamuis officiosissimus, nequit multis seruire; imò quia officiosissimus & potentissimus, istud non potest. Quidquid est, ad vnum est, contumax ingenij simplicissimi : negligentiùs singulis satisfaciet, qui velit omnibus. Amittet in multis amor honorem sui tituli : hanc gloriam habet alicuius totum esse : nullius erit,qui plurimi sit, qui multos amat.

Ad hæc, indolem amoris, & legem naturæ confer : amor ad vnum est, & pro ingenio suo,

&

& pro honore : natura, & pro ſua pietate & prouidentia omnes diligere iubet. Anne amorem, quem induſtrioſiùs elaborauit, contra ſe irritat? Imò artificioſiſsimè, opinor, pro diuinæ, & immenſæ magnitudinis modulo conſtruxit, inde amaturum ab vno vniuerſos. Oceanus matrixque amorum, charitas eſt Dei : namque, vt ab Oceano fluuij in eumdem reuerſuri deducuntur; ita ab amore Dei plures deriuantur amores in ipſum reuoluti. Patet latiſsimè vnius Dei amor, licèt vnus ſubſiſtat : tot appendices amores habet, quot homines, quot amari poſsint, per plures effuſus canales, velut aquarum forma: ſtillicidium charitatis eſt beneuolentia omnium. Præſcripſit leges amori res amata, quæ ad ſui normam amantem figurat, vt ſigillum ceram, nec citrà, nec vltrà patentem. Non licet amare plùs, non minùs, quàm amatus amet. Non diligit, qui non eadem cum dilecto diligat : omnium rerum eſt ſocietas inter amantes, maxima votorum. Deus omnes charitate complectitur : nec iſta indulgentia iniuriam committit contra amatorios ritus : ſatis pluribus amatis, ſatis & amantibus infinitudo faciet. Bonum commune eſt, ærarium publicum beneficentiæ, atque beneuolentiæ nunquam exhauriendum: plurium ſine alicuius detrimento poteſt eſſe. Hac itaque lege tenebitur amator Dei omnes amare : tantam licentiam & proſperitatem nulla alia beneuolentia obtinuit: ſolùm iſte amor latiſſimo ſpatiatur campo : vltra fines ſuos prorumpit, liberrimus

nus in ipſos gliſcens inimicos ſuauiſſimè. Nec
ſta felix amandorum annona obſtat ſimplicitati.
Vnus amor eſt, & idem: ſed, qui multos & di-
erſos capit amatos, ſed per vnum. Deus elegan-
iſſimus dilectionis choragus, & educit amo-
em, & reducit; educit amans, reducit amatus.
Omnes poſt ſe trahit magiſter iſte amatorij
hori, ipſe primus amauit, & ipſe vltimus aman-
lus, & ad vltimum. Quia produxit diligens, de-
et reducere dilectus. A primo principio, pri-
no, inquam, bono, velut Erotiarcha, omnis natu-
alis gubernatur appetitio. Eadem bonitas pri-
na cauſa eſt, ipſa & vltima: primus amator, vlti-
nus finis: ſeries agentium norma eſt finium. Pri-
num agens ſequentia mouet, ſed vltimum finem
equuntur omnes: quod dirigit agens, redigit fi-
is: quò primum reſpicit agens, eò debent ſe-
quentia reſpicere. Diuinis factus amor typis
omponitur pro Dei ſimilitudine. Vnus Deus
ſt; ſed, qui omnia ſit. Vnus amor eſt; ſed, qui
mnes claudat. Signat amantem amatus, & ſui
orma figurat: nequit eadem cera duo ſimul ad-
nittere ſigilla: noua ſignaculi forma delet aliam.
am vides, cur duos amatos non ſuſtineat vnus
mor, id eſt, verus: excipitur iſta anguſtia amor
Dei; non multis obſignatur ſigillis, ſed vno, qui
præſentet omnia; ideò latiſſima licentia amat
mnes in vno: in hoc exprimit vim vnificam,
cùm vniuerſos ad vnum redigat. Eleganter ele-
atiſſimus & diuinus Hierotheus amorem
Dei vocat patrem amorum. Vnus eſt, qui mul-
tos

tos in familia sua contineat, nec reputantur di-
uersi: namque in ciuilibus pater & liberi vnan
eamdem fingunt personam.

Cap.46. Adhuc patebit magis vnifica hæc charitati
vis, omnia in vnum glomerantis: omnes amore
suos deducit ad Deum, & omnes amores Deum
amantium ad se reducit, & lucratur. Inter mira
cula & arcana naturæ magnes est, (admirandum
debebat esse exemplum amoris.) Illud præser
tim genus lapidis rarum, qui appellatur himmo
vna parte trahit ferrum, ex altera emittit
Huic similem puto charitatem. Omnes amore
suos mittit ad Deum; & omnes omnium amo
res Dei trahit ad se. Qui amat Deum, debe
amare omnes, & amari ab omnibus. Quidquid
amatus amat, & ad amatum spectat, lex sacro
sancta amoris præscribit amare. Omnes Deu
amat, & ad Deum pertinent, etiam ipse qu
amat: quin iste gemino titulo communi crea
turarum, & singulari amantis, ita omnes amore
vnit vnius Dei amor, & pulcherrimas chorea
nectens in se conuoluit vniuersos, & se ad vni
uersos, & vtrumque in vno, & per vnum. Bell
sublimis Hierotheus in amatoriis laudibus vo
cauit συνεπτυγμένον ἔρωτα. Næ maximum
istud lucrum charitatis est, amari ab omnibus
maxima ista nobilitas amare omnes: & nc absi
iucunditas, vndique mellea est, & super omni
suauissima. Quid dulcius, quàm esse amantem
aut amatum? Quid suauius vtroque? Sanè nihi
dulcius, quàm amare, aut amari, nisi amare &
amari

Conglobatum amorem.

mari. Vtrumque facit charitas. Quid iſto Dei
more liberalius, & potentius, cui licet amare
mnes? Quid quæſtuoſius, qui exigit amari ab
mnibus? Fœcundiſſimum dilectionis ſemen iſte
mor vbique multiplicatur, in alieno adhuc ſo-
o fructificans. Itaque amando Deum, aliorum
on amittimus amorem, ſed eleuamus; purum
acimus, defæcatum, acrem, fortem, fidum. Succo
uo & vigore alit Dei amor amorem hominum.
ánctus Maximus ait, præbere ἐρωτικὴν οἱονεὶ
πορρόλην. Adiiciam, non ſolùm amorem Dei be-
è mereri de omnibus, eſſe omnium amorum
uſpicem; ſed ſine illo nihil: verè, nihil legitimè,
ihil ſuis ritibus amari poſſe. Egregiè ſanctus
Paulinus dixit:

Quid enim tenere, vel bonum, vel verum, queant,
Qui non tenent ſummæ caput,
Veri, boníque fomitem, & fontem Deum?

Mundanus amor ſine amuſſi charitatis ſibi etiam
beſt, ſibi deeſt: certè vt vnum amet, odit plures,
ffendit omnes: errat ſemper, & cùm amat, &
ùm odit.

Ad vnitatem ſimplicitas ſpectat. Non eſt ſa- *Cap.* 47.
is vnum, quod non ſincerum; & iam quod
nixtum eſt, multiplex fit. Ex hoc etiam fatebe-
is, vni Deo amorem attemperari, cuius ſolus
mor purus nullam patitur compoſitionem, ſine
lla fæce, & amarore odij, obrizus, defæcatus, li-
quidus: iſtud non habent amores alij parturien-
es iras, erumpentes in rixas, nutricantes odia.
Tam ineptus vnitati amor mundanus eſt, qui, vt

Z amet

amet vnum, plurium odio fatiſcat, ne ſibi simil
bus conſentiant votis. Certè ad ſtultitiam qui
aliud deſiderabis, quàm odiſſe multos, ſi amen
ipſum, quod amas, comprobantes amorem
tuum? Diuiſus adhuc à ſe amor iſte eſt, adulte
rinus, infectus furoribus, confuſus iracundiis
corruptus diſcordiis, vndique conſperſus aloe
fermentatus abſinthio. Ad hæc, præterquam
odium habeat, etiam facit; ſatis eſt, vt oderin
omnes illum, qui, vt aliquem amet, cæteros, au
faſtidit, aut negligit. Anguſtiſſimus & ſteril
iſte amor ad paucos dilatatur, nec ſuſtinet aman
plures: quin in ſe ipſo marceſcit ſine fructu, im
ſine flore: ſolus Dei amor naturam ſuam fœcun
dam, integram, lætam, liquidámque ſeruat, ſin
contrarij compoſitione. Neminem odit, qu
Deum diligit. Totus hic amor amatorius eſt, to
tus dulcis, totus perſpicuus, & ſimplex, id eſ
amor eſt, cuius ignea natura: ignis autem puri
ſimus eſt, & purificat omnia: nihil alienum, n
hil extraneum in ſe tolerat, impatientiſsimu
ſordium: inde fortiſſimus, ſolidus, totus amor e
vincet cæteros degeneres.

Cap. 48. Deinde non ſolùm amor, præter diuinum
vnitatem ſuam corrumpit, quatenus tam ine
& tam hebes eſt, vt neſciat adſtringere, & a
vnum plures voluere amores, corrumpatúrq
odiis, liuoribus, ira: ſed, quia neceſſe eſt ſcind
quemadmodum contrà eſt, diligens Deum, q
nouit vniri. Omnes claudit Deus formas, omn
pulchritudines rerum: quare, qui illum ama
omn

mnes in vno amans, vnitum, compendiosúm-
ue amorem gestat, atque sine multa mole ac-
ommodatissimum. At, quisquis inde relabitur,
exus ad hanc, vel illam formam, in diuersa sta-
n finditur amore. Aspirat cupiditas absolutum
iquid, & suis integrum numeris; nec in singu-
s, nec vniuersis rebus inuenit: non sunt totius,
on integræ pulchritudinis: inde mendica ober-
t, inde famelica vagatur, inde per diuersa so-
citat, quæ si semel in vno quæsiisset, reperiret.
cindit in frusta suam libidinem voluntas, nunc
ec, nunc illa cupiens, vaga & multiplex, sem-
er habet, quà erret, quò procedat: solùm cùm
l summum venit, tunc consistet: vltra sum-
um nihil est: hîc contrahenda est cupiditas
mnis, in vno consummanda Deo, cui magno
re obnoxij sumus, amore solo relaxandi. Non
ecent superuacaneæ impensæ amoris: vnum
eum & vnicè amare debenti, non vacat, vt
ium, imò nec se amet: miserè amat alios, qui se
ligit. Non decet minùs amare Deum; totum
igitat amorem; satis ex se angusta Deo nostra
oluntas: nec licet alterius amore plùs stringere.
Non satis sumus soluere, vt quid prodigimus?
ecoquimus? Egregiè diuinus Eucherius infert:
Amare ergo Deum iam non voluparium tan-
um, sed etiam necessarium esse ducamus. Im-
ium quippe est, hunc non diligere, quem re-
endere non queas, etiam cùm dilexeris. Iniustis-
mum est, vt ei, quæ possis, tribuere nolis, cui,
tiamsi velis, repensare non possis.

Cap.49. Hoc quoque natum monſtrat amorem De
quòd incommodè ſe rebus aliis, etiam obtent
exoptatíſque, accommodet: alterius ſemper au
dus: namque factus appetendo Deo, omnia ſı
ſinu amoris fomenta complectenti, magnu
quid ſuis votis aſpirat. Quid magnum dixi? T
tum: omnia in Deo elatiſſimo ſunt gradu; ſun
mo, inquam, quidquid cupimus, aut cupituri ſ
mus: ſuam nequit naturam amor fallere, n
ſuos laxos diſſimulare ſinus. Illud itaque tent
contingere, quotieſcumque cupit, & in altu
mittit aciem: ſed ſuò propoſito deiectus, reſta
rat vota: fatigari nequit; æterno enim dicatus la
ſitudinem neſcit; & cùm nuſquam in rebus, qu
amat illud totum & integrum, quò anhelat, i
ueniat, cogitur repetitis quærere cupiditatibu
Fragmen bonitatis, quæ in Deo tota, integráqu
manet, eſt, quidquid in rebus placet: quare ip
rerum cupidine, (tametſi inſcij,) quid diuinu
appetitio geſtit. Hinc incontinentia amoris: i
uenit particulam: cùm optaret totum, quær
reliqua. Fruſta bonitatis ſunt omnia; non inte
gra bona; videt deeſſe aliquid; incitatur ad inqu
ſitionem cupiditas. Hinc ſufficiunt, vt irriter
appetitum, non ſatient: ſcilicet, collapſus ſu
propoſito amor, ſegmentum pro toto nactu
quatenus non habet totum, non ſatiatur: quate
nus habet partem, irritatur: aut, quia dimidia
tum guſtum vult explere; vult, quod libauit, vo
rare. Quemadmodum ſunt partita bona, ita ne
integrum complent guſtum; aut, quia cupidita
adept

epta pignus amittere noluit, nec cessat inqui-
ione, cùm minùs putat deesse. Hinc, qui plura
bet, plura cupit; iudicat minùs restare, præci-
at cupiditatem post reliqua, ratus semper pau-
ra deesse, atque velut lapis, cùm diutiùs fuerit
ısus, concitatiùs ruit.

Ad incommoditatem quoque amoris spe- *Cap. 50.*
t, non se rebus totum committere. Angustias
timet, quamuis collegas admittat fastidium,
inuidiam. Vtilis, & iucundi metæ curtæ op-
munt amorem. Vtilia absentia legitimè non
antur, nec iucunda præsentia. Diuisum in his
ıor imperium cordis habet cum inuidia &
tidio. Diuitias, prædia, & quidquid opum no-
ne venit, dum absunt, solùm cupis, non dili-
, aliena sunt. Vbi segnior amor, quàm inuidia?
rripi, perdi hostium opes gaudes: amantis non
gaudere rei amatæ interitu: dum conseque-
, amas; tunc perire doles; diuersum videbis in
, quæ ad oblectamenta concupiscimus. Ob-
ta fastidimus, quorum duntaxat amor ad tor-
ntum est. Cùm desunt, amamus: cùm adsunt,
ui ipsam molestè delectationem patimur,
n nimia est. Non adæquatur his rebus amor,
erest sui aliquid; reseruatur à natura. Cur? Cui
us accommodatiùs consideat, non quem
nc cupiamus, nunc amemus, nunc fastidia-
ıs: sed, quem semper amemus, semper cupia-
ıs, nunquam tædio sit. Amor, quem deside-
m genuit, spurius est. Ille solùm legitimus, qui
er desiderij sit, filius rationis.

Cap.51. Tandem totus amoris geſtus, & acris ind
les, vehementiſſimáque vis in amatum ſe
ctum Deo publicat. Nimietates illas & exc
ſus amantium ſolus Deus meretur. Inſciis qu
faciant, dirigitur deceptus affectus in genuinu
propoſitum: adorare ſe viciſſim dicunt, voca
ſe Deos. Æquiuocatio iſta amoris eſt, iuxta co
ſtitutum indolis cum Deo ſolùm verſaturi. V
uti, qui alicui aſſuetus loqui, ſemel aliquan
alloquuturus alium, alienos ſui familiaris ti
los impendit ignoto: ita amor natus Deo, diſt
ctus ad alia, ſimili reuerentia colit. Natura
conſuetudo vix paucis interſunt. Ineſt & am
quædam veneratio amati: licèt viri fortes,
ſapientiſſimi ſint, qui ament; coram re ama
quamuis inferior fuerit, contremiſcunt. Spo
quoque apud Salomonem, præſente & vici
Sponſo contremuit. Reuerentur, ſcilicet, di
num aliquid in pulchro & bono: nec enim
aliqua humana illos terret & occupat, cùm c
teris, niſi amore ſuperent. Contemptum adi
rerum omnium, opum, honorum, vitæ, vo
ptatum, & ſtupendam patientiam laborum, c
ciatuum, vt amata re fruantur: nempe, rit
quo natus eſt colere Deum, flectit ad alia
intentione abuſus: ita omnia amat, quaſi De
amaret, quem ſolùm amaturus erat, ad que
ſolùm amandum educatus eſt.

Cap.52. Poſt ingenium & conditiones amoris
niant mores, digni ſolùm diuino. Iam non e
conſtitutio, ſed commendatio nos detineb

N

Nec solùm amor, cùm Dei est, suum vindicat locum: sed authoritatem & frontem gloriæ suæ seruat: non solùm commodè illi insidet, sed decenter & augustè. Maiestatem & satellitium virtutum amori Dei vniuersaliùs vindicauit Psellus, de quo ait:

Ἔγωγε πηγὴ καὶ περιῤῥέω κύκλω,
Τὰς γὰρ ἁπάσας ἀρετὰς σφίγγω κύκλω.

Qui hoc torque adornatur ab amore, dicitur à Simonide in quatuor angulos componente istum orbem,

Ἀνὴρ τετράγωνος ἄνευ ψόγου τετυγμένος.

Consentit Agathoni quatuor Principum virtutum dote adornanti amorem, quem iustissimum, fortissimum, temperatissimum, sapientissimum vocat. In primis iustus, & innocentissimus amor Dei est, totus beneuolentiæ appositus, nescit, quid sit odium: alij corrumpi amores possunt iracundiis, furoribus; iste vbique memor sui, in sua puritate colligitur, amatorius semper, quem puerilis species proinde decet: pueri innocentes sunt, odio fascinant neminem: iustissimus est, suum cuique reddit, se Deo: iustissimus est, leges seruat, præcepta redamandi colit, amat amantem, soluit debita. Eleganter Proclus Lycius dicit, sagittas amoris iustissimas: percellunt, vellicant, vt reddatur, quod debetur, amor amori. Iustissimus est, & in alios effundit suam iustitiam. Non se communicat, nisi quod perfectum est: non redundant, nisi plena: prius est impleri, quàm effundi: perfecta, &

cum cumulo, iustitia amoris est, exundauit in alios: se innocentem seruat, alios facit: nullam, nec à Deo, nec ab homine, iuxta Agathonem, iniuriam patitur: si patitur, non est violentus, vltrò patitur, sponte, libenter: nisi inuito iniuria non est. Nulla in amorem vis præualet: calumnię volenti dictæ, non sunt violentæ, non iniuriæ; fauores sunt, adulationes. Omne expiat damnum voluntas patientis. Tam abest, vt lædatur amor, vt contrariis iuuetur. Velut aqua subterranea, lambente sæuiore Sole, faciem terræ frigescit; ab æmula qualitate vires suas fouet; calor constrictus nube excandet; inter ipsas aquas ignescit, erumpit acerrimus: acrior amor fit lacessitus.

Cap. 53. Hinc fortissimus quoque & inuincibilis est: superari nequit, quem contrarij fortificant. Victus Antheus fuit: à terra, non ab æmulo vires reparabat: inuincibilior Hercule fuisset, si, quemadmodum ex contagio matris, ita ab æmuli compressione robur geminaret. Ita indoles charitatis est, aduersis roboratur. Ad argumentum fortitudinis mortem adducamus, in cuius contemptu virtus ista occupatur:

Haud timet mortem, cupit ire in ipsos
Obuius enses.

Cùm maximum istud malum terribilissimum amor negligat, ecquod minorum verebitur malorum? Certè omnem mortis verecundiam amisit. Veteranus est miles, non tantùm assuetus vulnerari, sed mori; non tantùm in alieno fato

expertus

expertus eſt oculis mortem, ſed corde in proprio interitu. Mors improuiſis,& inexpertis tremenda eſt, quam opinio facit horribilem: ſicut nitefcit meditantibus, placabitur paſſis. Amor ipſe,aut mors eſt,aut experientia mortis. Fortaſſe mortis nomen anguſtum erit,& minus vi ſua. Totum corripit hominem, non dimidium dumtaxat. Itaque, qui duplicatam periclitatur iſtam vim amoris, minùs timebit ſimplicem, vbi ſegnioris tantummodò partis leuius detrimentum videt. Inde amantes prodigos vitæ Phædrus exhibet. Ferè iſtud eſt præcipuum amoris ſacramentum, pro amico,aut cum amico mori. Pretium amoris eſt mori pro amico, aut cum illo: fructus cum amico viuere.

Cæterùm, temperantia amoris, πλήσμης, à Platone dicitur; à me, ebria & ſatura; non ieiuna, ſed opima voluptatibus. Raro priuilegio amor Dei eſt,& voluptas,& temperantia ſimul: dominationem voluptatum temperantiam dices. Amor, omnium voluptatum fortiſſima,dominatur illis. Ait quidam amans,quem imbellis adhuc amor,id eſt,non Dei,occupabat: *Cap. 54.*

Omnes ecce cibos,& noſtri pocula Bacchi
Horreo,nec placido memini concedere ſomno.

Nec ab iis, quæ Olympius canit, diſſidet Calphurnius,vt bino teſte admittamur.

Lilia nigra videntur,
Nec ſapiunt fontes,& aceſcunt vina bibenti.

Si ita debilis amor vehementiores cupiditates, quæ ad neceſſitatem, & voluptatem ſunt, pre-

mit; qui robuſta charitas ſtringet? Imbecilliores amore deliciæ ſunt; vincentur. Itaque,quatenus ſuperat delicias minores, temperantia eſt; quatenus habet maiores, voluptas. At, ſi amor dulcis,quis dulcior amore Dei, omnia ſuis fauis parata habente? pulchrum, quod reſpicit maximum; eiuſdem ſecuritas certior neceſſitate; redamatio anterior, & antelucana cum ingenti munerum apparatu; præſentia amati intimior amanti, quàm ipſe; amplexu vterque ligatur indiuiduo: iſti ſunt flores, vnde amor mellificat.

Cap. 55.

Quid? Nequit non eſſe dulciſſima voluptas, propter quam omnes contemnentur voluptates. Nemo ſapiens, niſi Glaucus aliquis, præſtantius commutat pro minori: amor autem ſapiens eſt, ſolers,callidus,prudentiſſimus. Socrates amatoria arte nomen Sapientis meruit.Diotima Philoſophum amorem dixit. Vindicat iſtum honorificum titulum charitas,re ipſa philoſophans:& eſt amor, & eſt Dei, qui ſolus ſapientia vera: ergo amans ſapientiam,charitas eſt.Quæ altior Philoſophia cognitione diuina,cui totã Dei amor meditationem inaugurat? Sophiſtam quoque Plato vocat amorem: eſt argutus,ſagax,aſtutus, ingenioſus expugnãdo amato,& demerendo. Nullus magnus amor cum paruo eſt ingenio. Ad hæc, amor Dei ſpiritus veritatis nominatur. Iſtud quoque charitas magnificum prudentiæ agnomen impetrat,neſcia erroris.Dextrum brachium finxit Plato amorem diuinum;læuum,terrenum.

Actiones

Actiones ſiniſtræ manus ſæpiùs errant, ſuo facilè peccant propoſito:ſecuriores ſunt,quas dextra gubernat. Calor, & lux, gemina ornamenta Solis, ſociantur: calidior radius, lucidior eſt. Amor,& mens, pulcherrimæ animi inaures, pares ſunt: affectu maiori creſcit cognitio maior. Extimulat affectum amor, quadam pietatis ſpecie,ciconiæ inſtar:cognitionem,ex qua natus eſt, poſteà nutrit. Ad Philoſophiam quoque amoris eſt, quòd nemini prudentia pateat, niſi ſano affectu, & cum amore virtutis. Quid tantam valetudinem faciet,niſi charitas? Adiice, Philoſophia eſt meditatio mortis;num minor erit experientia mortis? Meminiſſe mortis, ſcire eſt, aut ſcire facit. Num mori, aut ſcire mori, ignarum dices? Non minùs nos cogeret ſapere experiri mortem, quàm recordari; potiùs iſtud illius vicarium.Subſtituitur contemplatio pro experientia. Sapientior itaque erit;& Philoſophus amor, quia moritur ſemper, non quia cogitat dumtaxat mori: nec tamen putes iſtam mortem amoris inſipientem, ſine ſenſu: mors eius,ipſa eſt cogitatio: ideò amans moritur ſibi; quia ſemper cogitat alterum. Duriùs adhuc feres iſtam ſapientiam amoris ex morte ſua, ſi ritus amatorios cum ſeueritate ſua obſeruemus. Nemo ſine mente ſapit: hæc tamen cæremonia ſolennior amoris traducere animum, traducere mentem. At, qui nec animum, nec mentem habet, plùs quàm amens eſt. Concedamus iſta; nec tamen ſine ſapientia, cum tanta amentia manebit.

Amens

Amens quidem eſt amans,ſed prudenter amens: ſpecies furoris eſt,ſed ſapientiſſimi. Pari priuilegio in amentia ſua retinet ſapientiam, atque in morte vitam: non tantùm recuperat, ſed geminat: ex iſta amentia prudentiſſimus amans fit,vt in occipitio quoque, ſic dixerim, oculos habeat. Pro prudentia mens amati eſt; quemadmodum pro anima,ipſe: hic curat,cauet, agitat,prouidet omnes res amantis. Quid igitùr prudentius eſt, quàm charitas? Etiamſi de ſe nihil cogitet, ſuæ prouidentiæ vicariam ſapientiam Dei habet. Alios improuidos,& ſtultos amores orbitas oculorum infamauit.

Cap.56.

Cæterùm, ne ex peſſima alterius charitatis comparatione diuinam dumtaxat commendemus, (exigua iſta laus eſt malis communis; ſpeciem boni habent ad maiora collata,) demus nullum amorem prauum, demus omnes bonos. Diuinus dumtaxat præſumendus eſt, is guſtandus; licèt cæteri non acerbi, licèt iucundi & commodi. In comparatione bonorum etiam vincet optimum. Inſulſi erunt dulciſſimi,ſi cum illo componamus. In hoc veriſſimè ab Agathone dictum, Ἔρωτος δὲ μηδεμίαν ἡδονὴν κρείττω εἶναι. Vehementiſſimus eſt animo beando, felicitati, vt ſic dixerim, intrudendæ. Huic quadrat icon pueri fortunam amplexantis. Omnis amoris ſapor,& nectar, bino eliquatur fonte,ex magnitudine amatæ bonitatis, ex certitudine redamantis: nihil enim dulcius amanti præter amorem, quàm ſcire amari. Sed & iſtud fluxus eſt

Nullam voluptatẽ amore potentiorem eſſe.

primi

primi illius, ſcilicet, amor, humor quidam, & ſuccus bonitatis. Hæc prouocat alienam voluntatem, cuius ſuauiſſimè obſonat amorem: hæc etiam diffundit proprium, & ſuam expectorat charitatem, vt amet alios, ſiue ſolutura amorem aliorum, ſiue laceſſitura. Quamuis nihil amemus, niſi bonum, certior, prior ſaltem boni character eſt amare, quàm amari. Bonitas eſt amoris domus, & portus; patria, & peregrinatio; lar, & hoſpitium; carcer, & linea: à bonitate erumpit amor in bonitatem: ab illa exit, in illam tendit, per illam pergit, vt circulus ſempiternus, ait Dionyſius, propter ipſum bonum ex bono, in bono, ad bonum, reuolutione non errante ſe glomerans: bonitas, ſemen, & fructus amoris, ex illa germinat, illam appetit: quantò bonitas maior eſt, tantò plùs amat, & amatur: quantò plùs & amat & amatur, tantò dulcior eſt amanti. Condimentum voluptatis, vnitio, & amplexus eſt maximè amoris. Quid igitur vnitius? quid conditius? quid ſuauius, quàm quod vtrinque ſubit, vndique ſtringitur; trahit, & accedit; ligat, & ligatur; lactat, & ſugit? Naturam magnetis lapidis habet res omnium blandiſſima, bonitas: trahit ad ſe, clamat, vociferatur cordibus, ad ſe reuocat. Hinc amoris collectiuum & vnificum ingenium: ſed & ipſa bonitas, cùm magna eſt, ſimul accedit, occurrit, & adhuc non amata amat: licèt non ſit, quid admittat, ſe inſinuat: licèt non ſit, cum quo commutet, dat: & quo poteſt modo penetrare, & penetrari vult: hinc amor maximi boni

boni maximè iucundus, & obſonatus eſt perfectiori vnitione, aut, ſi mauis, vnitate. Tunc meliùs conditur pulmentum, cùm omnes edulij partes penetrauit mel, cùm ſubiit omninò obſonium. Tunc & ſuauiùs, & optimè condita amoris voluptas, cùm intimiùs hæret amatus, & nunquam magis intimè, quàm cùm magis bonus: effuſiua vi & ſuctiua miſcetur commodiſsimè.

Cap. 57. Igitur, ſi diuinam ſpectes bonitatem, maximæ reperies voluptatis condimentum. Illa noſtrum iucundiſſimè conficit amorem; & ne minuat nomen opinio, bonum dico, quod alij plauſibiliùs pulchrum: fortaſſe ſubibit iſta vox feliciùs aſſuetos amare nihil, niſi quod obtutus commendat, qui ad pulchri nomen aduertunt, & animum, & aciem. Deus, virtus, ſapientia, omnium amabiliſſima, ſunt quædam bonitates modeſtæ & arcanæ: at, ſi panderentur, ac ſe oculis committerent, omnium ad ſe ſponte quadam violentiſſima contraherent corda: languidiores tamen ad nos veniunt, procul quippe à ſenſu ſunt, quum nos prope. Symmetria & proportio hanc ſortem tantùm nacta, adeſſe oculis, pulchritudinis vſurpauit titulum, vehementior ſenſum perculſura. Quod ſibi bonitatis deeſt, (minor omnium eſt,) compenſat præſentia: re autem & mole pulchrum eſt, quidquid bonum eſt, non quod apparet: & quod bonum eſt, ipſum, & pulchrum eſt. Contrahamus aliquantùm velum, pulchrum iſtud conſpicaturi, quod in Deo delitet nobis, cùm clariſſimum ſit. Quid conſpicaturi,

uri, dixi? Vix suspicaturi. Vna eius magnitu-
lo pulchri licentiam & vim omnem superat
nentis: non tantùm comminisci possumus,
uantum illa re est. Quemadmodum, si omnium
erum florem, naturarúmque pulchritudinem in
num constringeremus manipulum; nihil præ
Deo solo totus iste speciosus fasciculus foret: ita
mne mentis commentum ex omnium rerum
pecie collectum inferius est vero. Quid igitur,
nquies, amabimus? Anne cæco impetu post
Deum ibit cor? an ignotum amplexabimur? Næ
antus Deus est, vt vel suspectus, non cognitus,
el vestigatus, non repertus omne ius vendicet
ordis, velut gestit canis odore, ac vestigio absen
is feræ. Ex vngue leo, ex omni Deus vniuersi
ulchritudine, & singularum partium, rerúm-
que coniicitur specie. Vniuersa sunt stillicidium
b insuperabili, & immenso pelago; & ramen-
um minutum, licèt indiuidui boni, immensi; le-
iissima, rudísque imaguncula pulchri. Duo,
mantes absentiam suam fallunt, & in absentia
rdorem sustentant, munusculis, & iconibus:
ta Deus simulacris sui signantibus dona sua no-
strum amorem inuisus alit. In tanta naturarum,
erúmque varietate aliquod lineamentum pul-
chri, ipsum pulchrum impresit. Quid mundus
est? Deus pictus, vmbra Diuinitatis: verùm pro-
priùs dicam, ænigma Dei. Signat obscurè pul-
chrum, non explicat: quidquid specie, aut sua-
uitate in rebus nostrum auocat amorem, in pul-
chro eleuatum, integrum reuocare debet. Pul-
chrum

chrum dico Deum ſolum: non erit pulchrum quod integrum non eſt. At cætera particulæ obſcuræ ſunt diuinæ imaginis: ergo, ſi fruſta ſunt, integra non ſunt, cum defectu ſunt. Ad hæc ſi pulchrum integrum eſt, immortale debet eſſe, namque quod mortis fœditas deformat, quo modo pulchrum manebit? Quod defectus ſu mutilabit penitùs, integrum non dices. Qua maior detruncatio & defectus, quàm totius ſui quæ maior deformitas, quàm interitus? Deus itaque immortale & integrum quid eſt, & ideò pulchrum. Reliqua cum horrore finis, cum defectus enormitate, præ illo fœda, deficientia detruncata. O amentiam mortalium! fractum Dei ſimulacrum, & conſciſſa particula nos delectat; ipſum abſolutum reiicimus: ruptam picturam adoramus; integrum, & viuum, & cum ſuo decore vultum contemnimus!

Cap. 58. Intercipiat, & præueniat omnem noſtram cupiditatem boni, dicam diruti, ipſum bonum conſiſtens: nihil, niſi propter bonitatem, cupimus, & omnis in Deo bonitas, & ſtat, & præſtat: ab iſto pulchro defluit, quidquid delectat. Deus eſt focus, & penates bonorum: in illo ſtagnantur omnia: quidquid præterea eſt, ſtilla ab hoc eſt, & huius eſt: quidquid enim præter Deum amamus, ſuum eſt. Tantus ille eſt, vt etiam, qui non amat eum, non niſi aliquid eius amare poſſit. Saltem hoc ſupremo in omnes bonitates dominatu diligendus. Totius ipſe matrix bonitatis: paruulæ ab illa deducũtur per creaturas coloniæ.

Ipſ

ſe hortus omnium rerum pulcherrimarum,
mnium bonitatum : inde quamlibet decerpe
ım dote ſua,& honore. Igitur præuertendus eſt
mnis amor diuino. Quidquid pulchrum, aut
lacidum occurrat, admoneat nos, non fallat;
ittat aliò,non occupet : nec enim picturam di-
git amans ; ſed per picturam, quod præſentat.
l ipſum, quod illicit in rebus, ad contemptum
ıum eſt,& quoddam lenocinium Dei : vbi præ-
at, attollendus vultus eſt, & omne pulchrum
ılchrius in illo ſpeculandum, & cupiendum.
olo,tollas cupiditatem;ſed mutes:nolo perdas;
d lucreris. Auarum cupiditas argentei nummi
citat ad cupiendum aureum., pro quo ipſum
linquet argentum:namque ipſe valor argentei
ı aureo eſt,& cum exceſſu, & accommodatiùs
rtatur,ideò plures æreos, atque argenteos pro
o commutat aureo. O beatiſſimum, qui ita
as voluptates commutat ! ô locupletiſſimum,
ıi ita ſuas cupiditates contrahit ! ô feliciſſi-
ıum, qui ſuorum votorum probatus trapezita,
argentarius ſit!Commutanda omnia pro Deo
nt, & totum gaudium noſtrum latiſſimum in
o colligendum. Nolo aliquid nimis ſeuerum:
lo,vt conſumas cupiditates omnes ; ſed,vt re-
ımas omnes, & in vna ſumas. Hoc & facilius
t, & commodius ; & quid vehementius guſtui
pulata voluptate. Quid vexamur racematio-
e minutarum rerum ? Omnia ſemel vno volu-
ıine licet tollere. Auariſſimus omnium es, ſi
bi Deus non ſufficit. Quouſque curret cupidi-

tas tua, ſi in ſummo non reſiſtit, vltra quem
campum non inueniet? Locus ſupra ſummum
non eſt: ſufficit felicitati tuæ, ſi tibi ſufficia
quòd ſi abundes Deo? Non molem & inanem
vultum voluptatum quæras, ſed valorem, &
ſubſtantiam: impediunt multæ, non implent: n
mis occupant, parum ſatiant: vna omnes com
plexa, ſine impenſa, ſine pondere, ſine apparatu
ſine impedimento, præſtò vbique aderit, a
vſum, ad ſatietatem, non faſtidium: nihil deſide
rabis, ſi vnam vniuerſis excedentem habeas
Semper deſiderabis, ſi plures, quibus vna exce
dat, quibus aliqua deſit.

Cap. 59. Velut Sol illuſtrat ſydera abſens, obſcura
præſens, cunctorum aſtrorum ſplendorem, &
ſupplet, & excedit: ita diuinæ illius pulchritud
mentis, comit omnia, cuius purpurantur ſplen
dore; ſed collata diſparebunt; deformia ſunt
Nemo, vt videat, deſiderabit Pleïadas minutas
explente ſub meridiem Sole terras: Deo occu
pante animum, nemo aliam voluptatem quæ
ret; ſuperuacuum erit cæterum. Miraris cælum
aſtra, Solem: mirare Deum. Vrge in vnum om
nium ſtellarum lucem, & finge ſingulas exceſ
ſiſſe ſolari claritudini: iſthæc luminis vis, præ
Deo cæcitas erit. Anaxagoras gratulatus ſibi hu
mana natalitia, etiam cum rigida conditione for
tunæ ſuſtinendæ, & quotquot humanæ vitæ pœ
nitentiam, aut inuidiam non natorum, aut vo
tum mortis fecerunt multis, omnium malorum
compenſationem reputabat aſpectum Solis: ſati
hui

uic rei ſe natum dixit,quòd Solem vidiſſet.Nec
inoris Endymion fecit conſpectum ſyderis mi-
oris,amatorio ecſtaſi Lunam conſpicatus. Cur
os nati Deo,& videndo, & fruendo,non lique-
imus amando tantum lumen? Induramur po-
ùs luce Solis:ſed hoc luti eſt,& cœni.O ineptos
os! ſplendorem putamus aſtrum: nec aliter,ac
ſciculi exultant, adulantúrque imagini Solis
bentibus impreſſæ vndis, ipſum rati. Solem:
ı ſimulacra pulchri adoramus, defluentibus
umbrata rebus;ipſum contemnimus.

Verùm, quia beneficentia ſplendor bonitatis *Cap.60.*
t,& facta ſunt auctoramenta amoris:

Eſt amor cultu optimus.

uat & iſthac ire noturos pulchrum, nempe
onum, nempe Deum. Simpliciſſima bonitatis
ıtura multiplices,& in ſpeciem oppoſitas com-
ectitur vires:attrahit,& pellit amorem.Magne-
; & dictamni ferrum trahentis, ferrum expel-
ntis,ludit virtutibus: namque alienum conuo-
t amorem,ad ſe pellicit,ac iungit;& proprium
cutit, à ſe iactat, & mandat procul. Percelli-
r ſagitta amoris:qui amatur,nec quieſcet, nec
tis gaudebit, nec ſano eſt corde, donec reddat
norem,& à ſe refigat. Non ſe ſolet amare,qui
aximè debet amari: hinc amantium eſt trans-
ſio,& prior effuſio, atque euacuatio. Præcedit
rmæ propriæ priuatio inductionem alienæ.
acuum corpus amans eſt, non cadauer: iſtud
im forma ſua impletur, nec inane eſt, licèt ſit
ıanime: abeſt tamen amanti anima, aliò miſſa,

nec ſuo agitatur ſpiritu. Itaque exinanitu
quid amans eſt. Nec iſtud quodammodo am
ris facinus omninò tacitum in Deo : ſeme
ipſum exinaniiſſe diuinus Paulus ſcripſit : ecſt
tico nos amore diligit : velut extra ſe funditu
Audeo ſic loqui, & fortaſſe ſequor diuinu
Dionyſium, à quo ita doceor : Τολμητέον δ
καὶ τοῦτο ὑπὲρ ἀληθείας εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ πα
των αἴτιος, τῷ καλῷ, καὶ ἀγαθῷ τῶν πάντων ἔρω
δι' ὑπερβολὴν τῆς ἐρωτικῆς ἀγαθότητος, ἔξω ἑαυτ
γίνεται, ταῖς εἰς τὰ ὄντα πάντα προνοίαις, καὶ
ἀγαθότητι, καὶ ἀγαπήσει, καὶ ἔρωτι θέλγεται, καὶ
τοῦ ὑπὲρ πάντα, καὶ πάντων ἐξῃρημένου πρὸς τὸ ἐν πᾶ
κατάγεται κατ' ἐκστατικὴν ὑπερούσιον δύναμιν ἀνεκ
φοίτητον ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ ζηλωτὴν αὐτὸν οἱ τὰ θεῖ
δεινοὶ προσαγορεύουσιν, ὡς πολὺν τὸν εἰς τὰ ὄντ
ἀγαθὸν ἔρωτα, καὶ ὡς πρὸς ζῆλον ἐγερτικὸν τῆς ἐφέ
σεως αὐτοῦ τῆς ἐρωτικῆς, καὶ ὡς ζηλωτὴν αὐτὸν ἀπο
δεικνῦντα· ᾧ καὶ τὰ ἐφιέμενα, ζηλωτά· καὶ ὡς τῶ
προνοουμένων, ὄντων αὐτῷ ζηλωτῶν. Adiicito et
iam Gerſonem magnæ doctrinæ & pietatis V
rum. Is ait : Recipit Deus nomen amoris, &
perfectè, vt (iuxta Dionyſium) ecſtaſim facia
& actiuè, & paſſiuè. Deus ſiquidem infinitu
dum ex amore producit creaturam finitam, ex
quodammodo ſuam infinitatem, diligendo re
finitam, quamuis actu infinito. Sic & vice ver
rationalis creatura finito actu diligendo Deu
obiectaliter infinitum, ponitur extra termino
omnis creaturæ, cùm nulla ſit infinita. Ecce ig
tur ſuperadmirabilem ecſtaſim in vtroque am
re

Audendum, & hoc pro veritate dicere, quòd & ipſe omniũ cauſa, pulchro, & bono omnium amore, per abũdantiam amatiuæ bonitatis habitudine extra ſeipſum fit, ad omnia exiſtentia prouidẽtiis, & ſicut bonitate, & dilectione, & amore, trahitur, & ex eo quod eſt ſuper omnia, & ab omnibus ſegregatũ, ad id quod eſt in omnibus, deponitur, ſecundùm ecſtaſim facientem ſuperſubſtantialẽ virtutem, à ſeipſo ingreſſibilẽ. Propter hoc, qui fortes ſunt in diuinis, ipsũ zelotem appellãt, ſicut multũ in bono amore ad exiſtentia, & ſicut excitatiuũ ad zelũ, deſideriũ ipſius amatiui, & ſicut zelotẽ ipsũ demõſtrãtes, per quẽ, & deſiderata sũt zelabilia, & ſicut prouiſis ipſis exiſtẽtibus zelabilibus.

, Dei, ſcilicet, & creaturæ. Perinde nos
ıauit, ac ſi ſe non amaret, cùm maximè ſit
iam à ſe amabilis & amatus. Illinc & transfor-
atio amantium, quiſque à ſe exhauſtus & ina-
s ab altero impletur: ſcilicet, perinde procu-
ur, prouidetur, ac ſi alter, alter eſſet: ac ſi
ıantis animus eſſet in redamantis corde, &
damantis mens in amantis corpore. Quiſque
opriorum oblitus, aliena cogitat, curat, agitat,
icitat, vt propria, & pro propriis altero exi-
nte in altero mente, ſenſu, prouidentia, ſoli-
udine: iſta transformatio eſt amoris, quòd
ıans ſe putet & gerat, vt alium; & alium, vt
Nec iſtud diſſimulauit Deus: ita noſtram agit
ıſam, ita noſtrum bonum curauit, ac ſi ſalus
ı ex noſtra penderet. Quid ampliùs pro re-
mptione ſua faceret, quàm pro noſtra ſuam
ieſtatem exinaniens?

Cæterùm, bonitas fœcunda ſui, amiciſſima *Cap.61.*
ındendi ſe, & auariſſima dandi, auet, pla-
que ſibi, & factura ſui quæſtum profunditur,
latur non ad diminutionem, ſed amplitudi-
n: creſcit communicata. Maiora, quæ ex-
duntur, fiunt. Melior arbor cum fructu quàm
ilis. Fluentes latices limpidiores ſunt, quàm
gnati. Cùm ſe bonum effundit, & ſacrum à
amorem expectorat, in alios tranſmitten-
n; non illum nudum ex lare, & ſinu ſuo reii-
, non pauperem, non ſolitarium; ſed cum
horitate, & comitatu, & ornatu, & pom-
Omnia ſua pignora cum illo mittit, ipſúm-

 que

que comptum, locupletatúmque. Feret am
ſecum quæcumque ſunt amantis: beneficiis, o
ficiiſque omnibus amatum donat. Quema
modum aliò migrans mutaturus domiciliur
illuc omnem ſupellectilem præmittit, vbi hab
taturus eſt: ita amantis animus alibi victur
omnia in amatum transfert. Moribundi diſpe
ſant bona, legata relinquunt, & vniuerſoru
inſtituunt hæredem: amans quoque moritur
bi, & ſucceſſori, amato, inquam, omnia ſ
concedit. Amor teſtamentum eſt amantis: r
ſuas iure amoris tradit. Itaque bonitas per am
rem funditur, amor per munera & officia. Hi
& bonitas auida ſe communicandi; nam
amandi. Quò quis maioris bonitatis eſt, pr
nioris amoris eſt: & quò promptioris amori
libentioris eſt beneficentiæ: atque vt à bene
centia amor, ab amore bonitas coniicitur. Qua
ta hæc renidet in Deo, tot affluens benefici
quot res ſunt?

Cap.62. Omnia homini creata: ipſi cælum condid
& auguſtum illud Vniuerſi prætorium, decer
exornatum, abundans ſupra regiam amplitu
nem. Deſiderabis famulatum: certè & iſtud
exaggerationem charitatis. Omnia ſuperſu
miniſteria, etſi deſint miniſtri. Ritu amantiu
Deus omnia gaudet ipſe miniſtrare: nec de œc
nomo aliquo prouidentiam tui confidit: ma
ſua tibi ſeruire, & mulcere geſtit: ipſe tibi o
ſequia præſtat famuli: ipſe omnes officinas ii
plet, vbique operatur. Regia aula variis inſtrı
t

ur muniis : hic œconomus , hic pocillator, hic
rchimagirus,hic pręfectus equorum,hic custos
estium. Omnia subeunda munia pro nobis
)eus suscipit:ipse œconomus noster nostra pro-
idens ; ipse promus condus è penu locupleti,
os nutrit , fructus in arboribus coquit, in aruis
egetes torret : ipse pincerna , eliquans è vitibus
uccum,è saxis dulcem humorem, colans mari-
imam salsedinem : ipse vestiarius , in vermibus
erica fila, in pecudibus vellera parat : primas ab
llo vestes accepimus:ingratos progenitores no-
tros è domo sua expulsurus, non sine vestitu di-
nisit. Ipse Medicus salutaria conficit pharmaca
tot herbarum viribus,seminum,radicum,lapil-
orum. Quid , cùm auarissimi simus , produxit
ua munera vltra vota nostra. Victæ sunt spes
umanæ diuinis beneficiis. Solemus sperare
lùs , quàm possidemus : solemus optare plùs,
uàm speramus : tot vltrò beneficia fecit,& pol-
icitus est Deus , vt nemo minùs sperare possit,
uàm optare:nemo plus optare, quàm vltrò ha-
et data & promissa.

Igitur,cùm tot syngraphas diuini amoris , tot *Cap.63.*
nstrumenta diuinæ bonitatis , quot res , quot
pes, quot vota,fidem habeamus. Verba amoris,
pera sunt : lingua beneuolentiæ,manus : omnia
vociferantur , & clamore suo iurant,quòd amet
os Deus.Quem non concutiet omnis hæc Vni-
ersi eloquentia ? Quæ ars est Rhetorices tot in-
structa figuris , quot videmus naturas ? Quale
pulchrum , quale bonum putabis tot modis

exundans? Infinitum eſt,nec paucis exprimi po-
teſt. Munera pro amante ſufficiuntur,cuius qui-
dam ſunt vicarij, quædam ſui ad argumentum
traditionis pignora, quædam mentis arrhæ. O
quoties,Deus noſter! ô quoties ſe dedit! Nume-
ra pratorum flores, gramina, herbas, ſyluarum
arbores, frutices, camporum greges, armenta,
nemorum feras,ætheris volucres,Oceani arenu-
las,piſciculos,monſtra,cæli orbes,luces;toties ſe
dedit tibi, quoties dedit;& toties dedit, quoties
aliquid fecit: innumeris iis te procurauit phar-
macis, innumeris philtris. Diotima dixit ma-
gum amorem: ſunt beneficia, amatoria venefi-
cia. Eadem Vates vocauit venatorem. Tot mu-
nerum laqueis neſcio, quî non capiamur?

Cap.64. Ad hæc, vt vtrinque ſe præberet amantem
poſt actiones,paſſionibus,ſcilicet; exhibuit pro-
batius charitatis experimentum; nec tantùm
beneficentia, ſed mali patientia amorem ex-
preſſit ſuum,premit noſtrum. Credo, quòd iſta
violentiùs. Patientia Lydius lapis eſt probando
amori: nullibi aureus iſte affectus, ita ſe expri-
mit,ita claret, vt turbatis rebus; nullibi ita pul-
cher,& feſtiuus, vt laboribus; nullibi ita viuax,
vt morte, authentico charitatis inſtrumento.
Non ære alieno obnoxij ſumus,ſed vita Dei.Ne-
que minuit amplitudinem beneficij, non pro te
ſolùm paſſum & mortuum: ſatis ſi pro te cum
aliis,vt debeas; quantùm ſi pro te,ſine aliis,imò
pluſquàm alij:adiiciam,pluſquàm vniuerſi; qua-
re & pluſquàm, ſi pro te ſolo. In primis debes,
quantùm

quantùm omnes: tu & omnes debemus totum, quod Christus sustinuit, & singuli totum; inde singuli plusquàm omnes: nam singuli acceperunt, quod vniuersi. Ad calculos trahe proportionem, tantò tu debebis plùs vniuersis, quantùm vniuersi plùs te sunt. Quotiescumque aliquis suscipit quantùm omnes, etiam æqualis doni, inæqualis gratia, maior fauor erit.

Cap.65. Specta igitur ludibria, opprobria, ignominias: ad honorem amoris sunt. Horruerat hæc Marcion, indigna Deo sibi visa, humilia, infamia, scilicet. At, nihil indignum Deo, si non indignum amore: dignus Deo amor est, & amore digna humilitas, obsequium, seruitus. Nescierat Ponticus ille amoris prærogatiuam, cuius tanta nobilitas, vt nulla humilitate infametur. Nactus est amor honoris priuilegium: nihil illi vertitur probro. Consentio Pausaniæ Platonico in sua de amore oratione. Quantumuis amans sedula obseruantia seruiat, obsequatur in omnibus, quæ nec seruus vilissimus faceret, nec cogeretur agere: gratiam pro his omnibus merebitur, quæ si sine amore ageret, ab amicis pariter vituperaretur, atque inimicis. Amor omnem infamiæ notã delet, meretur laudẽ pro humilibus, lege quadam amatoria omni eximitur ignominia. Refert ille: Ἔςι γὰρ ἡμῖν νόμος, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἐρασαῖς ἦν, δουλεύειν ἐθέλοντα ἡντινοῦν δουλείαν παιδικῆς, μὴ κολακείαν εἶναι, μηδὲ ἐπονείδιςον. οὕτω δὴ καὶ ἄλλη μία μόνη δουλεία ἑκούσιος λείπεται οὐκ ἐπονείδιςος· αὐτὴ δέ ἐςιν ἡ περὶ τὴν ἀρετήν. Νενόμιςαι γὰρ δὴ

Etenim quemadmodũ apud nos de amantibus lex est illa relata, qua dicitur, nullam voluntariũ amatoris in amatũ obsequiũ, adulatorium & infame putandũ: sic & alia quædam secundùm legem seruitus voluntaria restat, quæ infamiam nullam subit: hæc autẽ est, quæ circa virtutem versatur. Nam nostris legibus institutum,

ἡμῖν, ἐάν τις ἐθέλῃ τινὰ θεραπεύειν, ἡγούμενος δι᾽ ἐκεῖνον ἀμείνων ἔσεσθαι, ἢ κατὰ σοφίαν τινὰ, ἢ κατ᾽ ἄλλο ὁτιοῦν μέρος ἀρετῆς, αὕτη αὖ ἡ ἐθελοδουλεία οὐκ αἰσχρὰ εἶναι, οὐδὲ κολακεία. Δεῖ δὴ τῷ νόμῳ τούτῳ συμβάλλειν εἰς ταυτὸ τόν τε περὶ τὴν παιδεραστίαν, καὶ τὸν περὶ τὴν φιλοσοφίαν τε, καὶ τὴν ἄλλην ἀρετήν· εἰ μέλλει ξυμβῆναι καλὸν γενέσθαι τῷ ἐραστῇ παιδικὰ χαρίσασθαι. Glorioſæ itaque & ingenuæ conditionis ſunt ſeruitutes amoris, & virtutis, ſine dedecore, ſine ignominia, imò glorioſiores rebus ignominioſis. Igitur, cùm nihil Deus indignum ſe facere poſſit, hoc tantùm potentiſſimè infirmus, omnem humilitatem, quam fecit & tulit, amando fecit, ipſa humilitate glorioſior. Omnia fuerunt charitatis ſtratagemata: nec vllum maius eſt amoris machinamentum, quàm humilitas. Alfonſus, Neapolitanus Rex, odium ſuorum hac arte extinxit: inter venandum offendit carbonarium, cuius lapſum in foſſam iumentum eleuare laborabat; vt vidit Rex, accurrit, & propriis iuuit manibus, tunc verè regiis, nam auxiliaribus. Suffecit hoc mite & humile factum, vt beneuolentiam omnium impetraret. Cœperunt Neapolitani diligere, quem illatenus oderant. Quis mitior, quis humilior Deo? Lapſos nos erexit, ipſe deſcendens: tantoperè complacet in humilitate, vt tantùm non ſuperbiat, geſtit tamen.

ſi quis velit aliquem colere, putans per illũ, vel ſapientia quadam, vel in alia qualibet parte virtutis proficere, hanc rurſus voluntariam ſeruitutẽ, neque dedecori ſeruienti fore, neque adulationem vocari debere. Oportet autem has leges in idem conducere, illam, ſcilicet, de amatoribus, & hanc de Philoſophia, aliáque virtute conſcriptam, ſi vlla ratione cõtingere debet, vt deceat amatos amatoribus obſequi.

Cap. 66.

Alia nos admonet beneficia, quibus noteat Dei bonitas, mutatio iſta Neapolitanæ in Alfonſum inuidiæ alieno beneficio placatæ. Adiice

igitur

igitur beneficiis propriis aliena; adiice communia, & quæ aliis, & quæ omnibus collata: premunt omnia noſtrum amorem:æquè ſunt argumenta bonitatis: ſi diſtinguis gratitudinem ab amore, & in aurea ſua illum puritate conſideras, non minùs amabis Deum, quia aliis benefecit, quàm quia tibi. Vtrobique tranſpicitur bonitas per beneficentiam; niſi fortaſſe te peſſimum putas: maioris bonitatis eſt benefeciſſe peiori: ſcilicet, ſupereſt plus boni, vt è ſe ſuppleat donans, quod deſit accipienti: ſplendor tamen creſcit ex alienis: pluribus tædis lumen excreſcit: iubar Solis non tantùm miraris, quòd nonnullis te dumtaxat radiis foueat; ſed, quòd in orbem diſſipet, vniuerſa calefaciat, & illuminet.

Tot itaque pro nobis Deus ad argumentum ſui amoris, & bonitatis fecit, vt penè alicui viſum fuit, ad iniuriam, aut otium bonitatis eiuſdem. Non erat opus Deum optimum eſſe, vt amaretur; ſufficiunt, quæ fecit, abſque eo, quod ipſe eſt. Maxima omnium & valentior charitatis illecebra: eſt, quod eſt. Si veriſſimum fuiſſet mendacium omnium maximum, delirium Marcioniſticum, blaſphemans Deum malum: adhuc diligendus eſſet: ſua de nobis benefacta merentur beneuolentiam, & gratiam. Verùm nec iſta neceſſaria erant exactioni noſtri amoris, ſupereſt illi bonitas nuda raptando noſtra corda; adhuc ſine vllo bono opere fortis, valentiſſima eſt. Vt amemus Deum, non indiget beneficiis, *Cap.67.*

ſatis

ſatis eſt bonitas, nec indiget bonitate, ſatis ſun beneficia. Proh pudorem noſtrum! ſingula ſatis, & nimium ſunt, & vtraque ſimul non ſufficiunt.

Cap.68. Aſt, cùm omnes iſtas ſagittas ardentes cum carbonibus deſolatoriis, obduro, frigidóque corde noſtro, ſaxeo, inquam, retundantur; alio ſtupendo machinamento, & efficaciſſimo philtro nos aggreditur, ſubiens per ſe pectus noſtrum Amor ipſi Deo,

amanti ebibit ſanguinem.

Cùm nec ipſe per ſe, nec per dona ſua extunderet noſtrum amorem, decreuit rara ſubtilitate ipſe per ſe, & per donum ſuum ſimul ſolicitare, id eſt, faciendo ſe donum: copias omnes in vnum expugnandis nobis cogens, vires bonitatis, & vires beneficentiæ conuocauit: vt, ſi non amemus, quia bonus eſt, nec quia bona fecit, id eſt, dona dedit; amemus, quia bonus eſt, & quia pariter donum eſt: id eſt, amemus iam ob duplicem bonitatem; quia bonus in ſe eſt, & quia bonum eſt, quatenus donum eſt. Videbat tot benefactis non ſe amari, ſed dona ſua; atque ingenioſiſſimo ſtratagemate excogitauit, etiam iſta via nos capere, & fecit ſe donum, vt amaremus, quia donum eſt: ne iſto ſaltem auaro nomine reiiceretur, ſed diligeremus; ſi non quia bonus, ſaltem quia bonum; aut ſi adhuc, non quia bonum, ſaltem quia bonus, & bonum. Atque vt iſtud commendabilius eſſet, fecit ſe donum neceſſarius & carius, & frequentius, & intimius: nullum plùs alimento,

alimento, & neceſſitate, & cupiditate, & aſſiduitate, & coniunctione: toties enim ſe dederat cæremoniis amoris legitimis, id eſt, vicariis pro ſe donis, nunc ſine cæremonia, ſine interpretatione datur, donum conferens, & exiſtens: non fuerant ſatis beneficentiæ ſuæ pignora: dedit ſe obſidem: ſcilicet, compleuerat in nobis ſagittas ſuas exhauſta pharetra. Beneficia, tela amoris ſunt: has

per orbem
Spargit effuſas agilis ſagittas.

& ſe poſt omnia dedit. Seruo Dei, & feruentiſſimo pauperum tutori, Antonio Martino, apparuit cupidineo habitu puer IESVS, arcu & pharetra armatus, ínque ſuum pectus iaculatus ſagittas, negotians amorem plagis. Non ſatis hoc, reſiſtimus telis. Quid reſtat? Conſumptis miſſilibus ſubit ipſe præcordia noſtra, cominùs expugnaturus cor noſtrum. Simili nos aſtutia re ipſa procurauit, atque Anacreon finxit, (cum reuerentia veritatis vſurpabo ad ipſius obſequium fabellam.) Plùs pro nobis exequutus eſt negotioſus amor Dei, quàm vlla otiantis phantaſia valuit comminiſci. Vincunt opera diuina humanas cogitationes. Iam Teij Lyrici ſuffragio, non licet niſi liberè amare Deum: ita ille ſuccumbens amori canit:

Θέλω, θέλω φιλῆσαι.
Επειθ' ἔρως φιλεῖν με·
Εγὼ δ' ἔχων νόημα
Αβουλον οὐκ ἐπείσθην.

Libet, libet iam amare. Cupido me monebat, Vt amator eſſe vellem. At ego inſciens monenti Parere negligebam.

O

Mox ergo sumpsit arcum, Et auream pharetram, Me prælio lacessens. Ego verò, vt olim Achilles, Lorica amictus, atque Scuto minax, & hasta, Cum amore præliabar. Iaciebat ille tela, Vertebam at ipse terga. Tandémque missili omni Quum destitutus esset, Ira æstuans iacit se In me, velut sagittam Penetrans, & in cor vsque Medium, resoluit artus. Scutum ergo nil iuuat me: Nam cur petamur extra, Quum prælium sit intus?

Ὁ δ' αὖθυ τόξον ἄρας,
Καὶ χρυσέην φαρέτρην,
Μάχῃ με προὐκαλεῖτο.
Κἀγὼ λαβὼν ἐπ' ὤμον
Θώρηχ' ὅπως Ἀχιλλεὺς,
Καὶ δοῦρα καὶ βοείην,
Ἐμαρνάμην ἔρωτι.
Ἔβαλλ', ἐγὼ δ' ἔφευγον.
Ὡς δ' οὐκ ἔτ' εἶχ' ὀϊστοὺς
Ἤχαλλεν, εἶθ' ἑαυτὸν
Ἀφῆκεν εἰς βέλεμνον.
Μέσος δὲ καρδίης μευ
Ἔδυνε, καὶ μ' ἔλυσε.
Μάτην δ' ἔχω βοείην.
Τί γὰρ βαλώμεθ' ἔξω,
Μάχης ἔσω μ' ἐχούσης;

Igitur, si Anacreon, qui incruentus inani iam pharetra cunctis restiterat amatoriis sagittis, subeunti tandem pectus suum amore, non iam per missilia, non per cuspides, sed se ipso missili & sagitta victus fuit; quid nos adhuc resistimus ipsi Deo pectus subeunti nostrum?

Cap. 69.

Quantus igitur tam solers amor Dei, tam effusus? Quanta bonitas tanti amoris genitrix? Nobilitas gentilium in prolem excurrit. Diuinemus non ex auium extis, ex pientissimis & amatoriis Dei visceribus suam bonitatem, scilicet, ex beneficiis amorem, ex amore bonitatem. Quo pacto tantus nos haud domat amor, qui præter robur etiam situ præstat? Quasi è cliuo eminens super beneficia, velut è loco edito pugnax, valentior

entior eſt. Ardentior enim benefactoris chari-
as eſt, quàm beneficio vtentis etiam gratiſſimi:
llius natalitia amoris à bonitate ducuntur; huius
neceſſitate: in illo gloria & decor, videlicet,
naioris; in hoc reuerentia & pudor, velut in-
erioris: iſte amoris ignis libentiùs, vehemen-
iúſque deſcendit, quàm ſurgit. Excellentius
rincipium dilectionis benefactorem extimulat,
cilicet, voluntas, bonitáſque. Amor enim, cùm
t boni, concitatiùs decurrit à bono in bonum,
uàm à neceſſitate & indigentia ſcandit; dat, qui
ult; accipit, qui eget. Quantus amor tanti
enefactoris? qui dat, quantum habet, penè di-
erem, plus quàm habet, cùm omnia habeat;
ſque ad ſe dedit. Et ſiquidem multoties ſe dedit,
at iam, quod iam non habet, dat ſe ſæpè donatũ.
Dat ſe, qui non iam eſt ſui, quàm multipliciter
oſter: ſæpiſſimè ſe nobis dedit. Miror, tam for-
ſſimo nos reluctari amori. Amor eſt efficaciſſi-
ıum pharmacũ amoris. Amor eſt pretium amo-
s. Amor eſt Pharus amoris, nictat ad ſe amato-
a flamma, vocat, dirigit. Amor eſt igniarium
moris; extundit è lapide ignes. Cor ſiliceum
reat ſcintillas perculſum amore, ſi amari no-
cat. Amor amoré exprimit; legitimus, inquam,
enuinúſque: nam leo marmoreus non rugit,
gnis pictus non vrit. Amor Dei probatiſſimus,
egetus, viuax, acris, non mendax, nec fictus, quo-
ıodo noſtra non percellit pectora, & vnus ſine
riuilegio amoris eſt?

Amor cum echo eſt: vbi eſt, redditur, & pari *Cap. 79.*
tono.

tono reſpondet. Neſcio, quonam naturæ arcano
& compaſſione cordium, ab amore elicitur, &
adiuratur amor: ſiue, quia, quem videmus no
amare, cenſemus bonum; amatorem enim bo-
ni iudicamus, cùm quiſque ſe bonum pútet, &
illum, à quo ametur, reputat amatorem boni,
propterea bonum & amore dignum; quemque
ſui opinio fallit; nec tantùm adulatores patitur,
ſed honorat: ſiue, quia ſimilem amat ſimilis;
ſimilitudo, quæ vnum incitauit, eadem mox ex-
citat alterum: ſiue, quia amans admittit formam
amati, quem in ſe inſculpſit ſuam reflexurus
amati ſpeciem, iſtud ad amorem vocat; pueri
oſculantur ſuam formam in ſpeculo; Imperato-
res curant ſuas ſtatuas, & Legatos ſic amant, vt
capitali mulcta in irreuerentes animaduertant:
ſiue, quia ſe à ſe aufert amans, & amato tradit,
& iam, vt quid proprium habet, & amat. Nullus
tam malignus eſt, qui ſe non amet; &, ſi amat,
amabit ſua.

Cap. 71. Cùm tamen tot vrgeant amáre amantem,
nullámne reperis cauſam redamandi Deum?
Cape primam. Si particula tibi pudoris eſt, nō te
malum putabis, aut voles: ſaltem, quoniam te
amas, ama Deum te amantem: ſi te præſumis
bonum, voles quidem præſumere, licèt fallaris.
Si amas propterea adulatores opinioni tuæ plau-
dentes, cùm putes amari; Deum ipſum ama,
qui ſuo tibi amore fauit, & quia amat te bo-
num, prout te cenſes, aut falleris: ſiue, quia licè
malus ſis, amare vult, & in hoc deſiderat te

bonum

›num, quod ſine beneuolentia non eſt. Cape
iam vltimam: & , ſi non amas Deum, quòd
us ſis; ama, quòd tuus ſit. Ecquod pignus in
nni ſupellectili, & gazis tuis pretioſius Deo
bes? Ama,fruere illo,& ſuis, iam amoris no-
ine tuis. Tolle oculos, & mitte ſupra mundi
rticem:aſpice diuinæ naturæ ornamenta, pul-
ritudinem, affabilitatem, cùm ineffabilis ſit,
›ientiam, potentiam, beneuolentiam infini-
n, non ſunt iſta contemptui pignora. Om-
um vſufructuarius eſto. Iſto debes proprie-
is titulo amorem Dei præferre tuo: nam-
e magis Deus tuus eſt, quàm tui es tu ipſe:
quidquid prætereà tuum putas; iſtud fortu-
: erit, non tuum. Tu partim fortunæ, par-
n mortis, partim temporis, maximam quo-
e & meliorem partem tui obtinet cupidi-
: ius iſta in te habent. Corpus totum vin-
abit ſibi mors: præripiet ſuam quoque dies
rtem: animus, qui vnus tibi videtur reſtare,
n tam tuus eſt, quàm Deus; nolo modò di-
re, quàm Dei. Illud magis proprium puta-
, in quo magis potes: minùs tamen quo-
mmodo de animo tuo potes, quàm à Deo.
pè multò minùs ab affectibus tuis, & cupi-
atibus obtinebis, quàm ab illo. Quoties ex-
rtus es, vt impos tui, frænaturúſque tuam
›idinem, priùs à Deo impetrares auxilium,
àm à te temperantiam? Quoties priùs te au-
it Deus quàm tu ipſe, quàm libido tua? Er-
, ſi hæc contumax, rebellis; Deus tamen

præstò, faciliúsque tibi adsit; minùs videri in appetitum imperare, quàm à Deo impetrare posse; & magis quodammodo Deus tuus est quàm animus tuus, difficillimâ obtemperanti tibi contumax.

Cap.72. Adiice ad magnitudinem amoris, maximum desideriorum superpondium; non dico desideria amati; ista in ipso amore claudo, sed amoris. Desiderare amatum, cuiuslibet amoris est desiderare amorem, maximi. Satis amat, cu satis non videtur, quantùm amat: & parum amat, qui non optet plus amare: fimbriæ prolixi amoris vota sui sunt. Hoc interest inter cupiditatem, & amorem: illa citiùs seipsam fastidiet, quàm cupitis satietur: amor semper su famelicus satiatur re amata, sed sine fastidio: & cùm nihil iam optat, se solùm optat: ista enim sui fames à satietate amati venit amori. Tantoperè explet amatus, tantoperè placet, vt inæqualem se noscens amor, & angustum, laxar velit, & velut rumpatur, vt satisfaciat bonitati amati, aut ipsius, qui amat. In quibusdam aliena bonitas, in nobilioribus propria edit amorem. Nimis amat Deus amare: amat, quia desiderat amare, & amari: se vltrò amori obstrinxit & pretiosiores, carioréſque nos habere voluit oppignerato amore bonis suis, & malis, id est cruciatibus, non tantùm benefaciens, sed mala patiens, suo nos cruore, labore, morte æstimauit, & emit; non quia tanti eramus, sed v tanti fieremus. Pluris fit, quod labore constat sius

ue timor repetendi laboris,pretium ſupremum
xet:ſiue,quoniam,quæ magno parantur, cario-
fiunt. Aliarum mercium pretium vſus definit,
ipſarum valor. Contrà eſt in æſtimatione ani-
arum, quarum valor ab ipſo taxatur pretio:
nt pro ſanguine,& vita Dei : licèt non valeant
finitum, infiniti taxatione ſunt emptæ ; &
c parte infinitè æſtimatæ. Quantò emitur
iquid, tantò æſtimatur. Vt nos pluris Deus
timaret, quàm ſumus, infinito nos emit pre-
. Aſtutia iſta amoris fuit, ſe ipſum exigen-
, ſe prouocantis. Deerant noſtra merita, ad-
cit inuenta ſua : è ſe poſuit, quod defuit
bis.

Prolixa nos tenuit oratione iſte Rex affe- *Cap.73.*
uum : decebat pro maieſtate ſua, & pro argu-
ento noſtro. Quærimus pacem, tranquilli-
tem, gaudium, felicitatem animi: en iſthic
:

O felix hominum genus,
Si veſtros animos amor,
Quo cælum regitur, regat!

amore, velut curia, quies ſedet. Amor, pater
lætitiæ, & ſummæ, puriſſimæque voluptatis
ſtos & arbiter : ipſe gaudium gignit & tuta-
r; nempe, in vertice rerum locat, quò neutra
rtunæ manus continget : nec confert aliquid,
c aufert. Elata in Deum voluntas,nec auram,
c Eurum patitur, velut ſuper collem Olympi
temerata eſt flatibus, ignota turbinibus, per-
icuo & aperto ſemper cælo functa; omnium

ibi rerum tuta iniuriis, non ſolùm fortunæ; ſe
quod plus eſt, ſui. Nónne à ſe erit ſecurus, q
innocens eſt? Vtique, & ab illo omnes. Nónn
à fortuna, cui omnes innocentes ſint, que
hoſtis non lædat, quem dolor non ſummitta
quem voluptas non fugiat, &, quod mireris, n
fallat? Iſtæ ſunt amoris dotes ab Agathone ſu
tiliter diſceptatæ ad commendationem ſuar
Nequit non bonus eſſe, qui iuſtus, fortis, ten
peratus, prudens eſt, inſuper diuinus.

LIBE

LIBER QVINTVS, DE ARTE VOLVNTATIS.

PROÆRESIS III.

De innocentia lætitiæ, quam sola virtus alit.

NVNC ad conſequentia amorem, *Cap. I.* & primùm ad lętitiam pergo, legitimum amoris fœtum, cuius conditionem ſequitur pro eiuſdem qualitate, aut tuta, aut periclitatura. In vniuerſum miſcebo quidquid feſtiuum eſt cordi: nunc guſtum, nunc voluptatem, nunc delectationem, nunc lætitiam, nunc gaudium appellabo. Iſta quoque extrema ſolum tempus diſtinguit. Lætitia eſt, quæ bonum recens celebrat; gaudium, quod morans: illa cum aduentoria excipit; iſtud in contubernio retinet. At ſenſuum oblectamenta geminum nomen non merentur, in tranſitu veniunt, vadunt, nullum manet. Hæc lætitiæ, & gaudij nomina tanto in fauore ſunt, tanto in diſcrimine. Vota

noſtra multis peccant modis, vt offendant ga
dium noſtrum, etiam cùm felicia ſunt, atque
infinitum ſe producunt. Optamus,aut non tut
aut quorum gaudium non ſit tutum:in illis ca
mitas nos triſtat, in his ipſa felicitas anxios fa
pro ipſa. Adeò votis laboramus,& tamen mul
plicamus,nunquam ſuſpendimus: in his,quib
nos offendit aduerſus caſus, duplicamus; in qu
bus fortuna lædit, replicamus,& optatam feli
tatem conſequuti, pro ipſa felicitate vouemu
Nimirum, felicitas ipſa ſibi etiam deſiderat f
licitatem; iam notabis, cùm non habeat, qu
optat: imò miſeria eſt, cùm deſit felicitas. N
eſt felicitas complexus bonorum, ſi abſit iſt
bonum ſecuritatis contexturę omnia.Hinc aliu
erratum mortalium,quòd voueant æqualiter p
ricula, & ſecuritatem inæqualiter curent. N
mo non periculis ſe exponit, conſequuturus p
riculoſa. Securitas vota ſolùm nobis debet; p
ricula etiam diligentiam: igitur tuta,ſtabilia, i
tegra, ſyncera gaudia admittenda ſunt, & h
conſentanea vota, non obſtantia ſibi, aut par
execrationibus.Plerumque vouemus peiora m
ledictis,& in vniuerſum ſecurius votum eſſet,
eueniant, quod optamus. Eleganter Albert
appellauit laqueum triſtitiæ, lætitiam illam,qu
tempore ruit. Vulgaria enim iſta gaudia vol
ptatum, & quæ raptim quæruntur, quæ pr
viribus appetuntur,in quibus inuidia conſtant
laborat,adeò infirma ſunt,adeò inſtabilia,vt om
nibus inſtabiliùs rebus euertat tempus.

Cæterùm

Cæterùm, iſtam conſtantiam gaudij curan- *Cap. 2.*
[d]um moneo ſubtiliùs, quàm conſtantiam felici-
[t]atis. Duobus fortuna peccat perfidiis; vna ſta-
[t]us ſui; altera ſenſus: & quia negat, aut aufert ſua
[b]ona; & quia, cùm ſeruat, inutilia & caduca
ſuus ipſe ſtatus facit. Vtrimque patemus vulneri;
vtrimque petimur, aut cupiditate, aut faſtidio.
Poſſunt aliquando durare, quæ optaſti; poſſunt
perſeuerare, quibus gauiſus es, & ſtante felicita-
[t]e tua perire ſenſus eius; tam certus eſt delecta-
[t]ionis interitus: ipſa peribit delectatio adhuc
[m]anentibus oblectamentis. Solet eſſe felicitas
ſine anima, & quoddam duntaxat lætitiæ cada-
[u]er. Non eſt neceſſe, quòd pereat voluptas, & læ-
[t]itia popularis rerum; quòd pereant ipſæ res; ſa-
[t]is eſt, ſi non pereant; ſatis, quòd durent. Ma-
[g]na neceſſitate ſumus infelices: vtrumque latus
patet, vtroque inuadit nos miſeria. Ita eſt. Gau-
dia iſta continua, & aſſueta fiunt tandem dete-
riora, quàm recentia infortunia. Apicium Faler-
ni deliciæ afflixerunt; pocula nauſeam extorsêre:
inter inſtrumenta voluptatum anxius fuit, vo-
mebat, rumpebatur. Socrates tamen àuidus &
lætus ſemel hauſit calicem cicutæ. Itaque ſuſpe-
ctus gaudij titulus diſpici debet, ne ſine delectu
admiſſum nos grauiùs ſauciet ſecuros.

Omnia ſunt præpetia; & niſi, quòd nullis abſit *Cap. 3.*
fel, columbarum inſtar velociſſima. Quædam
intra præcordia illud inuiſcerant, & pro ſucco
habent: plurimarum voluptatum ſanguis, fel eſt:
quædam, dum auolant, diffluunt: quemadmo-

 dum

dum nonnullæ ſe daturæ in aëra volucres vi anniſus primi fundunt excrementa, vbi tantiſper conſederant: alia, & iſta benigniùs, non conſident, niſi vbi rudera & ſtercus alicuius vident mœroris, ipsóque áiuntur, velut vlulæ ſordibus. Diſtinctiùs hæc dicam. Nullum rerum humanarum gaudium ſine periculo doloris eſt. Parum dixi. Nullum ſine contagio. Alia dolor gaudia ducit, alia ſequitur, alia comitatur. Ad hæc nonnulla ſunt, vt mœroribus pandant oſtium, non aliter greſſuris in cor noſtrum. Ipſa voluptas ianuaria doloris fit: iſtud ex perfidia eſt, aliud ex ignauia, quòd tam imbecillia ſint nonnulla, vt nos mulcere non valeant, niſi dolor nos aliquis primùm macerauerit: nequeunt ſe ſolis recreare nos, niſi viam ipſis quædam ſtrauerit afflictio: iſta non ſolùm comitantur, ſed indigent dolore. Emergit preſſus anteà dolendo ſenſus, & ſpem quamlibet amplectitur. Prodeunti è tenebris quælibet lux placet: naufrago quodlibet littus portu, & patria iucundius erit. Sic eſt: ſunt gaudia, quæ non tam iucundis debemus rebus, quàm triſtibus. Fallunt tamen illa nos: nec aliter miramur, quàm vulgus olim miracula Magorum immittentium dolores corporibus, affligantium variis morbis artus, vt reſtituta ſalus, amota ægrotationis cauſa, quam ipſi fecerant, deberetur ſibi: iidem morbi, & ſanitatis artifices parum merentur pro ſalute, quia nimis demerentur pro morbo. Nihil debet languens curationi, ſi

qua cuſpide vulnus

Senſerat,

Senſerat, hac ipſa cuſpide ſenſit opem.

Aliæ delectationes ipſo ſunt dolore infectæ, aut confectæ: acerbo ſenſu animantur. Voluptas cibi non eſt, vbi fames abeſt: ſal, & condimentum voluptatum, aliqua moleſtia eſt. Quin & inæquali lege cum dolore diuiduntur, qui ſæpè vehementior, ſemper prouectior eſt, & ante voluptatem natus, & non ante ipſam extinctus. Eſuries, & præparat voluptatem cibi, & ſeruat: moleſta ſunt epula impletis.

Cap. 4. Verùm poſt iſtam doloris corruptionem, poſt inconſtantiam lætitiæ, peccant iſta gaudia mole ſua, peccant paruitate, peccant & magnitudine. Exigua ſunt, non implent nos; ſi aliquandò inſoleſcunt, id, quia ſit præter naturam propriam, (nata ſunt exiguo,) impotētia ſui pereunt cum gaudentibus ipſis: quare, moderanda in primis ſunt, deinde tollenda: nam, ſi parua lentè contriſtant, ſi maxima impigrè nocent, quandoque necant. Sophlocem, & Dionyſium magna extinxit lætitia. Subiit Siculum tyrannum ſubita mors per ipſa felicitatis non modò vota, quibus multi perierunt, ſed gaudia.

Cap. 5. Atqui, vt inter tot ſpuria legitimum veneremur & naturale gaudium, inquirendæ ſunt progenies voluptatum. Quaſdam nutrit ſenſus, alias adinuenit opinio, alias gignit mens, alias prætereà conſuetudo facit, alias affectio auget, alias indoles iuuat, alias electio & iudicium auſpicatur. Quæ ad ſenſum ſpectant, hebetes ſunt, & minimi temporis, & maximi oneris, & medio-

cris vſus. Guſtus,qui inter alios ſenſus,quoniam non ſit minimæ voluptatis,nomen retinuit feſtiuum,& delectationis, etiam cùm vorat, tantùm libat voluptatem, in tranſitu ſolùm eſt, cuius tamen manent reliquiæ grauiſſimæ, grauedo capitis, indigeſtio, interregnum mentis, cuius interim dominationis vſus ceſſat,ſæpè ius. Deinde morbi, dolores, tandem immatura mors,de qua neſcio plus vtra mereatur,iugula, an gula? Fortaſſe gladius in hoſtili manu non occidit plures, quàm calix in propria: niſi quòd iſtius facinus lentum ſit, clandeſtinum ipſis, in quos ſæuit, ignaris; eo iniquius, quòd non impetu, ſed inſidiis inuideat. Ad hæc,ipſa, quæ in curſu eſt,voluptas, niſi cum modo ſit, ſtatim fatigatur: nimirum currit, & niſi interpelletur, vt reſpiret, marcet languida;ſi continua eſt,nulla eſt. Purior conſpectus delectatio frequentia corrumpitur: quod primo aſpectu miraris, in ſecundo tantùm gaudebis,in tertio tantùm non faſtidies, fortaſſe deinceps non ſine moleſtia aſpicies. Gratiam & dotem ſuam nouitas ſeruat.

Cap.6. Ad iniuriam harum voluptatum eſt reparatio ſua, nouarúmque inuentio. Auſa eſt cupiditas naturalem voluptatem, ſed communem etiam brutis,nouis artificiis irritare: languidam, & exiguam cenſuit; fouere voluit ingenio. Habeo iam ſuffragium noſtræ ipſius cupiditatis. Nulla eſt naturæ delectatio, quam iam non corruperit ars: etiam ventri ſua diſciplina dicatur. Iam tam delicati ſumus, vt pudeat ſine ingenio indulgere

indulgere genio : vt pudeat, ſine arte,ſine labore gaudere. Auidi & arrepti ferimur, & inconſulti præuertimus ipſas voluptates , quas ſaluas , & accuratiores cupimus.Cibus pingitur, quid cum colore faciet palatus ? Vt omnibus ſatisfaciamus ſenſibus , ſingulorum delectamenta corrumpimus,omnium confundimus : addimus laborem, nec magis propterea recreamur.In venuſtis materiam inuidemus,pluſquàm formam;in aromatibus raritatem , aliquando periculum æſtimamus , quàm ſuauitatem ; in ferculis ſumptum, quàm ſaporem ; in muſicis artificium & materiam inſtrumentorum, quàm ſonum;in veſtibus aſpectum , & elegantiam , quàm protectionem. Quid , quæſo, magis præſtabit aſpectus frigori, quàm nuditas ? Barbari Guaycuri prudentiores ſunt, rident nos : cùm incedant exuti,pingunt in ipſis nudatis membris indumenta, femoralia delineant , thoracem , caligas. Sanè nemo magis protegetur elegantia veſtimenti,quàm nuditate. Adeò vitiauimus voluptates, nullus ſenſus in ſolidum ſuam capiet:ſingulis propriam minuimus, dum omnibus prouidemus. Tactus ſæpè affligitur thorace,& calceo anguſto, vt aduletur etiam oculis : ipſas voluptates naturales damnauimus magnis pœnis , vt iam non liceat gaudere ſine pretio:ſine lancibus argenteis non licet cibus : ſine ſpondis aureis non licet quies. Quod gratis natura dedit ſumptuoſum facimus. Ipſe ſomnus carè emitur;& quies,quam laſſitudo ſola dulcem facit,ſubornatur impenſis.Ita

Vſum

Vſum naturæ vitium feciſtis auari.

inquit diuinus Ozentius. Intemperantiam, hebetiſſimam voluptatum, communem brutis nobilitare voluimus ingenio & pretio, vitium arte releuantes, ſumptu æſtimantes, vt à communi beſtiarum ignominia excerperemur, quam maximè contraximus noſtris induſtriis & impenſis ex adulteratione naturæ. Ligna, quæ tradis igni, ánne ſanus eris, ſi pingas, ſi inaures? conſumenda ſunt: irritus hic ſumptus eſſet. Cur cætera, quæ etiam conſumis, vis corrumpere ſumptibus, cibos, veſtitum, & alia inſtrumenta libidinum? Contra frigus protegit veſtis, non hic, vel ille color, aut forma: contra famem cibus, non hic, vel ille ſapor. Poſſumus frui, & mirari fulgorem ſyderum, & ipſius Solis; & tamen exigui lapilli, & gemmæ dubio nitore alimus inuidiam. Niſi inuenta ad torturam noſtram non placent: non delectat ſplendor, niſi carè conſtet.

Cap. 7. Porrò non contenta cupiditas emendatióne iſta corrigenda veterum voluptatum, excogitauit præter naturam nouas, vaniſſima peſſimorum conſpiratione, vt numero compenſaret magnitudinem. Deſpondit animum, quòd magnas poſſet facere, multas fecit, noua adiecit inſtrumenta, honores, glorias, diuitias, dignitates, potentiam, nobilitatem: iſta ſunt inuenta opinionis, factitia oblectamenta. Quaſi perinde fuiſſet humanæ poteſtatis, res mutare, ac nomina. Aberrantes felicitate nihil non erramus. Rati voluptatum culpam non explere nos, (tam inepti

ſumus)

ſumus) recta corrigere volumus errore noſtro: excogitauimus multiplicare, vt vel occurrente aliqua maiori ſatiemur, ſin minùs multitudine. Nihil aliud hoc inuentum fecit, quàm extendere miſeriæ iura. Adiecit appetitui auaritiam, ambitionem, maxima cupiditatis onera. Eò proceſſit noſtra amentia, vt illa, quæ natura ſua nihil iucundum, plurimùm moleſtiæ habent, non tantùm inter maximas voluptates poſuerit, ſed inter vitæ cauſas. Quid naturalis voluptatis habet gliſcens nummis ſacculus, te marcido & pereunte fame, ne violes illum? Quid naturalis voluptatis eſt exui alterius verticem? ánne phreneſim tuam mitigabit? Quid naturalis voluptatis præſtat flexum genu plebis? podagrámne tuam medicabitur?

Cæterùm, quemadmodum artificialia æmula naturæ imitantur illam, non æquantur: ita iſta, quæ facimus, oblectamenta degenerant naturalibus, etiam dum placent. In hoc error monſtratur: cùm maiora, & ſine modo fuerint excogitata, minùs ſatiant. At paterno mater natura conſilio voluptates ſuas compoſuit, & modo temperauit idoneo, vt ſine magna impenſa appetitum expleant, cùm mediocres ſint; imò neceſſe eſt, mediocres eſſe, ne offendant: lineam præſcripſit illis, & niſi ingenium noſtrum violaſſet, innocenter, & prouidè procuratum eſt. Cibi voluptatem prudenter diſpenſauit, vt præmium aliquod eſſet operis neceſſarij tuendæ vitæ corporis. Illam moderata eſt, ne ſic nos poſſideret, vt detineret; *Cap.8.*

neret;ſed ſupereſſemus vitæ & ſaluti animi, excellentioribus nos reſeruans voluptatibus. Iſta nos tantùm prouocare,non occupare voluit, ne cùm triſtitia ſuccurreremus vitæ;nec tam ingrata fuit, vt ipſam puniret vitam lætitia tam triſti. Illud ingenioſè diſpoſuit,vt mediocritate ſua expleret nos, alioqui infinitæ auiditatis. Totam iſtam naturæ artem non valuit imitari opinio: neſciuit iſtam fingere ſatietatem ſuorum inuentorum magnitudine,&,vt ſic dixerim,infinitate. Nullus tam vorax eſt, quem non tandem vincet copia cibi:nullus tamen auarus,quem vincet copia auri: deſiderata eſt iſta vox ab ore auari, Satis: ſcit fames modum,non auaritia.Tam abſque arte ſunt iſta delectamenta, quæ adiecit opinio in ſupplementum naturæ, vt ad auiditatem maiorem ſint,nullam ſatietatem.Quæ fecit natura, ipſa præſcripſit; quæ opinio falſa, non habent, vbi conſiſtant. Errandi nullus eſt ſcopus: quocumque,in immenſum eunt.Ingenium noſtrum extimulat vitia. Ratione contra rationem ipſam vtimur. Mens æterna æternis,& immenſis nata, huc collimat: quidquid ipſa iuuat, magnum aliquid & immenſum affectat:etiam cùm deflectitur,reſpectat aliquid ſine fine: metam ſuæ cupiditatis infinitum quid ſuſpicata,iſtud,cùm errat, etiam quærit:ita quidquid ipſa confingit,non eſt limitatum. Xerxes, cùm ſibi maximis præmiis blandita fortuna fuiſſet, non contentus omnibus, nouam voluptatem optauit, propoſuítque inuentori præmium: at,neque reperta,limes cupiditatis

piditatis fuit, quæ ipſis noſtris nos damnauit votis, ideò cecidit propoſito. Maximè ſunt timenda gaudia, quæ fecimus: vitio noſtro placent, non natura ſua: etiam morbus grauidis commendat gypſum, ſeuum, picem, carbones, præ melle iucundiùs.

Itaque video poſt omnem cupiditatis diligentiam integras, & cum iure ſuo miſerias, quas non mitigauimus, ſed irritauimus. Penſemus, quid profecimus vana iſta prouidentia. Anne excedet aceruus voluptatum triſtitiis? Credo, non æquatur: illuc ſolùm poſſe pertingere fortunam, ſi diuiſum diem cum miſeria habeat: ſi manè exultamus, ſub occaſum mœrebimus. Philoſophica feſta Gibor fuerunt apud Barbaros. Hi ludi ſacri homini erant: manè omni celebrabantur ſplendore veſtium, tapetiorum, omni iucunditate, muſica tibiarum, odarum: deinceps veſpere omni argumento triſtitiæ, vlulatu, planctu, mœrore, anxietate. Scilicet, tota felicitas eſt diuiſa miſeria: nunquam iſta partem ſuam amittit. Felicitas non eſt ita tenax. Adiice, iſtas triſtitias diduci ex ipſis voluptatibus. Adiice veras triſtitias ex falſis voluptatibus. Depletos nos relinquunt, non aliter, quàm qui per ſomnia comedunt: non imago cibi, ſed cibus ſatiat. Veriſſimè Samij, Platoníſque diſcipuli dormire dicunt & delirare ſemper iſtos delicioſos, omnéſque animi impetus effrænes inſomnia eſſe, aut ægrotantium vertigines. Neque inconſulta Medicorum natione iſtud putes ad exaggerationem dictum:

Cap. 9.

Miserabilis sanè est humana vita, quòd ad eam totam intolerabilis argenti cupiditas, velut hybernus flatus, peruaserit: ad quem morbum insania grauiorem curandum vtipã Medici omnes potiùs concurrerent: quæ tamen beata censetur, cùm morbus sit, & malè affligat. Equidem omnes animi morbos vehemẽtes insanias reputo, cùm opiniones quasdã, & visa rationi suscitant, ex quibus sanescit, qui per virtutẽ repurgatur.

Cap. 10.

dictum: Hippocratem inuenio, medicæ Patrem artis, qui in epistola ad Populum Abderitarum dixit: Οἰκτρὸς γε ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, ὅτι δι᾽ ὅλου αὐτοῦ, ὡς πνεῦμα χειμέριον, ἡ ἀφόρητος φιλαργυρίη, διαδέδυκεν· ἐφ᾽ ἣν εἴθε μᾶλλον ἅπαντες ἰητροὶ ξυνήεσαν ἐλθόντες ἀποθεραπεῦσαι χαλεπωτέρην μανίης νοῦσον· ὅτι καὶ μακαρίζεται νοῦσος ἐοῦσα, καὶ κακοῦσα. Οἶμαι δὲ ἔγωγε καὶ τὰ ψυχῆς νοσήματα πάντα, μανίας δὲ σφοδράς, ἐμποιοῦσας δόξας τινὰς, καὶ φαντασίας τῷ λογισμῷ, ὧν ὁ δι᾽ ἀρετῆς ἀποκαθαρθεὶς, ὑγιάζεται.

Igitur, vt non optemus, nec corrumpamus illa oblectamenta naturæ, vt ista opinionis oderimus, (generosi animi erit gratis seruire naturæ, fortiter dominari opinioni,) sunt aliæ puriores voluptates, defæcata gaudia, innoxiæ lætitiæ, quas licet impunè cupere, quæ nunquam sua puniunt vota. Habet has virtus voluptates innocentes, & clementis indolis, nec tempore relabuntur, nec vsu constringuntur, nec magnitudine peccant, nec carent. Maiores omni voluptate, quæ libidinibus adulatur, quæ mulcet sensum, mens nutrit. Vix fidem facient tanti oblectamenti, isti benemeriti de sensibus, quorum crassas dumtaxat norunt illecebras. Ridebunt, cùm audiant mentis voluptates, magnitudine sua vincere corporeas. Quomodo maior est virtutis delectatio, cùm non sentiatur? Sanè pro qualitate sentientis sensus est. Nonnulli minùs vident, cùm maiori luce: magnus aliquos calor non mouet, alios minor laxat: ægrotos me[dicamentum]

ipsum

pſum, & quidquid ſuaue eſt,exacerbat: nullum
b iis ſuffragium admittimus: ineptum eſt in-
errogare de ſomniis ſtertentes, de naufragiis
ımmerſos; vigiliam, & portum expectandum
ſt. Sani palati de ſaporibus, oculi de coloribus
dem duntaxat merentur. Elapſa felicitate ſuæ
ibidinis, rogemus, cùm, veluti poſt potionem
nedicam hauſtam, fęcibus vexatur palatus ama-
iſſimis, cùm laborant faſtidio illarum, aut pœ-
itentia, cùm non inſani ſunt. Non negabis ſa-
ioris iudicij eſſe, dum pœnitent, quàm dum
œnitenda faciunt.

Cap. 11. Interim rationis ſuffragium admitto. Senſus
equit arbiter eſſe, nequit experientia. Ita iudi-
io dirimenda eſt lis inexpertis; alioqui non ita
gendum. Probaturis mel dulce, fel amarum,
on diſputatione eſt opus, guſtari ſufficiunt.
pſius propterea gaudij, & voluptatis naturam
ı arbitrium adigo: gaudium eſt quidam cog-
oſcentis appetitus, vel cupiditatis non lentus,
ed placidus & dulcis motus; libentiùs dixiſſem,
uies, & meta: poſtquam eò accedis, quò, aut
oluit, aut vellet, & præſentat ſe ibi, quò ſi abeſ-
et, pergeret. Quatuor hinc voluptatis præcipio
auſas; motum appetitus; vnionem, ſiue præ-
entiam boni; eiuſdem cognitionem; ipſum
enique bonum. Ad iſtam componamus amuſ-
im gaudia mentis, & corporis: illæ voluptates
naiores erunt, quarum & cauſæ. In primis vir-
ıtis motus vehementior, & acrior eſt: ergo &
oluptas: amoris impetus eſt efficaciſſimus. Si

causeris naturæ amorem, oppono amorem gra
tiæ omnium vehementissimum. Dices, in De
dumtaxat? Dico, in quolibet propter Deum, er
ga corpus adhuc tam iniurium animæ, cuiu
amor maior est à gratia, quàm à natura. Ille ma
ior amor, quem minor præmij spes nutrit. Gra
tis amor amat, maximum sui pretium est. Deli
cati isti, quos crapula occupat, quos demulce
palatus, iniquè & languidè diligunt corpu
ipsum, quod impinguant: id delectationis caus
agunt, non propter ipsum: itaque non diligun
illud, sed voluptatem. Alumnus tamen virtu
tis, sine isto præmio, non propter oblectamen
tum, corpus curat feliciùs, gratis, adhuc labo
rans, paterni amoris ritu liberos alentis sin
mercede, & cum sudore. Adiice, vehementio
rem esse impetum virtutis in ipsum, quàm vo
luptatis sensuum in se, quam vnicè voluptuos
diligunt, non corpus: namque plùs diligunt vi
tam, quàm voluptatem: at iusti & probi plùs di
ligunt virtutem, & Deum, quàm vitam. Itaqu
minor est impetus sensus in suam delectatio
nem, quàm mentis in virtutem.

Cap. 12. Ex impetu accessionem collige, ex amor
amplexus. Nullus nexus amore arctior: non tan
tùm iungit, sed vnit; non tantùm in conspectu
ponit, sed intra pectus condit amatum, & rar
artificio absentes præsentat.

Quod digiti nequeunt, alligat illud amor.
Longiùs inde absens, ibi sed pertingo, quod opto
Quò pede non venio, pectore totus eo.

Non

Non licèt obſtet Arar, Rhodanúſque, natamus amore:
Non vetat ire animum, qui vetat ire gradum.

Latiſſima lætitia virtutis panditur per omne
empus, & locum: haud conſtringitur præſenti-
us dumtaxat, reuocat præterita, in futura porri-
gitur, abſentia conuocat; memoria, ſpe, votis,
nille modis oſculatur oblectamenta ſua, & dul-
i ligat amplexu. Adiice naturam obiectorum:
irtus accommodatiſſimum vnioni habet; ſen-
us nimis incommodum: illa ſubtiliſſimum, ſim-
liciſſimũ, vbique exiſtens, quocumque ſubiens;
ic craſſum & torpens, cuius vnio peccat ſuo
omine, non eſt, niſi proximitas. Contingunt ad
ummum ſenſus, non penetrant. Maiorem igno-
niniam Auicenna obſeruauit, per accidentia,
on per ſe aſſiſtere. Vnguentum per fumum, &
dorem ſubit; cibus per ſaporem; venuſta per
olorem; delicata per corticem; oſculis ſuperfi-
iem dumtaxat committunt; inde pro merito
indicarunt titulum ſuperficialium. Amori ta-
nen & ſubſtantia, & nucleus rei amatæ com-
nendatur: ille vbique ſe inſinuat, & quod-
umque admittit, non tantùm vt adſit, ſed vt
nſit.

Ad iniuriam etiam voluptatis eſt, ſenſibilia *Cap.* [illegible]
on ſimul, ſed lentè, fruſtatímque ſubire, per
artes ſibi ſuccedentes. Diuiſa voluptas minor
ſt: ſubeunti voluptate ſuccedentium partium,
ffugit oblectamentum priorum, non acceſſit
oſtremarum. Ad hæc, ſucceſſione iſta hoc ipſo,

quòd venit,abit:vnà ſubit, & exit. At,quod virtutem delectat, partibus caret, indiuiduum eſt totum ſimul coactis voluptatum viribus vnà ſubit vehementiſſimè. Deus indiuiſibilis eſt, integer ſine membris,totus ſine partibus, æternus ſine tempore, liquidus ſine fluxu, cuius ideò voluptas non collabitur.

Æterna æterni flumina fontis erunt.

dixit Proſper.

Cap.14. Iam ſuperuacuum opinor cognitionem mentis,atque ſenſus conferre, quæ plurimùm voluptatem iuuat. Niſi percipias, nullum oblectamentum capies; & percipis, dum noſcis, quod oblectat: quare pro cognitione oblectatio refunditur, pro maiori maior. Illa manus eſt voluptatis; quò fortiori dextra plus ſtringes, quò maiori plus capies. Ipſas ſenſibilium voluptates minùs guſtant, quibus tardiores, languidioréſque ſunt ſenſus. Stupidi nullo delinimento mulcentur. Nunc compone ſenſum, & mentem: ille tam hebes, vt ſolùm attrectet facies rerum, ſolùm accidentia captat: mens acerrima eſt, penetrat interna,ipſam guſtat ſubſtantiam. Ad hæc, metire magnitudinem oblectantis boni: norma voluptatis eſt, quod delectat. Num quod immenſum eſt,exiguam oblectationem formabit? Vnum id eſt, quod reſtinguit noſtram cupiditatem. Finis ipſe dumtaxat finiet vota noſtra:ſemper ſatietati,nunquam tædio eſt. Faſtiditus cum iniuria dignitatis finis vltimi eſſet: locum enim alienæ cupiditati præberet,iam non

on vltimus. Nemo ſine voto aliquo, & non ejus, uod faſtidit, patitur faſtidium.

Adiice maximum aliud diſcrimen: corporis *Cap. 15.* oluptas merces eſt operationis. Non ita in anio, cuius ipſa operatio oblectat. Nobile eſt viritis opus, dignum humana dignitate, in ſe deectabile, ſine alio à ſe præmio exequendum. Von tanti ſunt actiones corporeæ, nec dignæ vie liberali labore. Inde illæ ſine faſtidio, & fatiatione durant: oblectamenta ſunt ipſæ, nec uamdiu ſunt, deficit, quod ſunt, ſemper plaent: iſtæ verò, quia per ſe delectabiles non ſint, on ſunt placidæ, niſi quatenus ſeruiunt ad offiia vitæ, captantes pro mercede operæ volutatem: cùm prudens, parcáque natura illud umtaxat remuneret, quod neceſſum habet: ſi xcedant, inæqualem mercedem recipiunt; tanem nullam. Ita ſine præmio laſſæ deficiunt.

Ad omnium tandem corporalium imprope- *Cap. 16.* um voluptatum, honorem aliquarum conferaus, vt ſupputata proportio commendet inexertis ex ipſo periculo ſenſibilium voluptatem tionis. Nobilioris, præcipuíque generis ſunt blectamenta oculorum, auditúſque, inter alios nſus: maiora ſunt, ſimpliciora, conſtantiora, on tam citò nos fatigant. Quemadmodum heetiorum delectatio ſenſuum maximè guſtus, uius voluptatem, tam miſera eſt, diu ferre non oſſumus: tum illæ voluptates puriores ſunt, lieraliores ſine pretio doloris: non præcedit eſuies, quò delecteris ſuauiſſima harmonia: iſtam

nobilitatem rationi debent, ex cuius ſolo rud[illegible]
veſtigio in tantum ſe attollunt. Sunt in pulchri[illegible]
& muſicis lineamenta rationis, cuius dos & glo[illegible]
ria eſt ordinare omnia: conſtant illa ordine &
proportione: ob iſtam mentis vmbram plus de[illegible]
lectant, gratis, diu; ſapiunt originem ſuam. Vo[illegible]
luptates, quas animus immortalis nutrit, im[illegible]
mortales ſunt; quas mortale corpus admittit[illegible]
mortales. Adhuc ex iis, quæ nonnihil contra[illegible]
hunt, ab animo minùs ſunt mortales; quæ om[illegible]
nia à corpore mutuant, mortaliſſimæ. Adeò me[illegible]
retur ratio de voluptate. Addam & ipſam hebe[illegible]
tiſſimi guſtus delectationem à ratione eſſe. Mo[illegible]
dus continet voluptatem, exceſſu deficit, pergi[illegible]
in faſtidium: modus autem à ratione venit: ipſ[illegible]
ſolùm præſcribit: igitur rationis beneficium eſt[illegible]
quidquid delectat. Quantùm itaque ipſa dele[illegible]
ctabit? à qua cùm recedimus omnem guſtum[illegible]
etiam irrationalium, amittimus, ipſis intempe[illegible]
rantiores. Apud Hippocratem in epiſtola Da[illegible]
mageto Democritus ad pudorem noſtrum ait[illegible]
Ἐν δὲ τοῖς θυμοῖς, τί περισσὸν ζώοις ἀλόγοις παρα[illegible]
λελοίπασιν, πλὴν ὅτι ἐν αὐταρκείῃ μένουσιν οἱ θῆρες[illegible]
Τὶς γὰρ λέων ἐς γῆν κατέκρυψε χρυσόν; Τὶς ταῦρο[illegible]
πλεονεξίην ἐκορύξατο; Τὶς πάρδαλις ἀπληστίη[illegible]
κεχώρηκε; Διψῇ μὲν ἄγριος σῦς, ὅσον ὕδατος ὀρε[illegible]
χθῇ. Λύκος δὲ δαρδάψας τὸ προσπεσὸν τῆς ἀναγ[illegible]
καίας τροφῆς, ἀναπέπαυται. Ἡμέρῃσι δὲ καὶ νυξ[illegible]
ξυναπτομένῃσιν, οὐκ ἔχει θοίνης κόρον ἄνθρωπος· κα[illegible]
χρόνων μὲν ἐνιαυσίων τάξις ὀχείης, ἀλόγων τέρμα[illegible]
ἐστὶν, ὁ δὲ τὸ διηνεκὲς, οἰστρομανίην ἔχει τῆς ἀσελγείης[illegible]

Quod ad cupiditates attinet, non multùm à brutis animantibus differunt, niſi quòd ferè in eo, quod ſatis eſt, ſe continent. Quinam leo aurū defoſſum in terram abdidit? Quinam taurus alienum vſurpādi cupiditate ad prælium impetu quodā delatus eſt? Quæ pardalis inexplebilem auiditatem admiſit? Sitit quidem aper, ſed quantū aquæ quidē appetit. Lupus verò dilaniato, quod ſeſe obtulit, neceſſario alimento, quieſcit. At ſi dies iungantur noctibus, hominem non capit comeſſandi ſatietas: & anniuerſariorum temporū ordo brutis quidem animantibus coitus finem adfert; hic verò inſano libidinis ſtimulo continēter agitatur.

Natura

Natura animalia docta ſuo ſe continent modo, & iucunditate: noſter exceſſus minuit voluptates, quas minimè obtinent, qui maximè quęrunt. Ructantes, ſudantes, nauſeantes, refertos velut ues, affligit ipſa voluptas.

Nunc poſt voluptates ipſas, conferamus ſuas appendices: ſi quem non perſuaſit ratio, ſpes vtilitatis ſubornet. Promitto vobis, ô mancipia ventris, ô mancipes pudoris, quòd pluris ventre & libidine cariſſima facitis vitam ipſam, ſi non creditis, voluptatem mentis præſtare veſtris: volo periclitemini ſine periculo; ſi maior fuerit voluptas, non perdetis voluptates; ſi minor, aliud habebitis carius apud vos voluptate veſtra. Sequuntur veſtras delicias triſtitiæ, ſequuntur curæ, ſequuntur clandeſtina fata, quæ, cùm palàm omnes inuadant, vobis inſidioſa ſunt. Omitto, quoties opinio oblectamentis ſuis factitiis prouocauit parcas, euocauit furias, odiis, inuidiis, furoribus, &, quæ conſectaria ſunt, inſidiis, rixis, bellis; & denique, vt Proſper ait: *Cap. 17.*

> *Ex opibus breuis ac peritura voluptas*
> *Edita perpetua ſemina mortis habet.*

Relinquo iſtas cum ſua infamia: naturales vobis exprobro, quas corrumpitis. Per ipſam vitę reparationem ædificatis mortem: quæ putatis alimenta vitæ, cùm ſine modo abutimini, fundamenta ruinæ veſtræ iacitis: mediocres iſtas voluptates natura dedicauit vitæ; vos temeratis fas ſanctiſſimum, & dum immenſas facitis, exitio veſtro prophanatis. Miſeremini, ſi non animi,

veſtri corporis, cuius mortalitatem, dum cibo medicari vultis, mortaliorem redditis. Innocentiſſimæ ſunt virtutis deliciæ, etiam ipſi corpori; &, quod non putatis modò, ipſam vitam per abſtinentiam redimunt. Longæuitatem Pythagoræ, Cleanthis, Democriti, Hilarionis, Romualdi, Pauli ſenis, beneficium mentis fuit: ſociauit cum vita, iucunditatem longam dedit, reddidit ſuauem; imò, quia ſuauem, longam contexta lucro voluptate. Sine voto illis dedit, quod vos, dum plus vouetis, plus vobis ipſis negatis. Compreſſit noxia oblectamenta, profudit ſalutaria.

Cap. 18. Benè compoſita eſt lætitia cum natura, cui pro pharmaco eſt. Dilatatur gaudentis cor, ſpatiatur feſtiuus ſanguis, & lætabundi ſpiritus diſcurrunt, & exultant, vt excipiant, & celebrent aduentans bonum: ipſe animus in honorem feſti purpura induitur, rubore fuſo per ora. Pluribus lethalium morborum remedium lætitia fuit. Scio etiam nunc quoſdam Barbaros ſæuienti peſtilentia tripudiis, choreis, riſu aduerſùs contagia vſos. Mœror tamen feralis eſt, valetudini noxius: coacti ſpiritus in repugnantiam mali, ſibi ipſis compulſione nocent. Iſte affectus purus, feſtiuus, ſyncerus, immortalis, vehementiſſimus à mente perfuſus duo præſtitit macris illis corporibus officia, recreauit per ſe, & obſtitit malignis aliis voluptatibus. Ita velvt balſamum cadauera, corpora viuentia ſeruauit viuida, & florentia, & ſubſidio proprio, & impedito damno alieno: aliunde, inquam.

quam. Si quæras, vnde: à voluptatibus puta.

Adiiciam, non tantùm inſidioſa mala (voluptates cæteras dico,) mentis voluptas domat, ſed aperta: ipſos dolores & tormenta occupat feſtiuitate ſua. Nouit læſo corpore furtiua carpere gaudia: nouit inter inſtrumenta cruciandi, lætitiam ſibi immunem exquirere: nouit gloriam: Mutij ſuſtentauit dextram ignibus reſoluentis: Anaxarchi pilam molliuit. Atque, vt in altum mittamus aciem mentis extra Philoſophiæ ſepta, etiam futuræ vitæ cruciatus, mentis voluptas declinat; vtroſque cæteræ conciliant, hoc ſolo elogio maximè traducendæ. Diuinus vir Odon ſcribit: Demus, ſi placet, ad fruendum deliciis centum annos; &, ſi mauis, decies tantùm: ſed, quæ erit ex iis compenſatio ad æternitatem? Sed, qui in eis paſſibiliter inhærent, delirare nos credunt: attamen ignorare non poſſunt, quia deliciæ quidem, velut vmbra, pertranſeunt, & velociter fugiunt; pœnæ verò perpetuò manent. Quid, ſi æquale tempus, & idem ſpatium eſſet pœnæ; eſſet aliquis ita ſtultus, & ita demens, vt eligeret pro vno die deliciarum, vnum diem pœnarum, cùm ſoleat dolor vnius horæ, & quilibet corporis cruciatus in obliuionem mittere omne præteritum tempus voluptate tranſactum?

Cap. 19.

***

PROÆRESIS IV.

De spe humanis rebus incommoda.

Cap.20.

NOn minùs abutimur expectatione, quàm lætitia. Duplicem vitæ assessorem, & tanquam paredrum, ad educationem, & prouidentiam sui, animus obtinuit, timorem, & spem: ille prudentior est, ac circumspectus; ista inconsulta, vt plurimùm, aut stulta, & quod deterius est, id aduersùs nos conuertit, quod beneuolum habet. Fidelissima est, (licèt non veridica,) & contumax comes; vltima, quæ nos relinquit: monet, alloquitur semper, (in argumentum stultitiæ loquacitatem obserua;) pollicetur, & ad omnia extimulat: sed quia parum callida, & fallitur, & fallit. Ita ipsa beneuolentia spei nocentissima est, importuno errore. Timor minùs assistit, negligentiùs prouidet, licèt salutariùs aliquando res nostras curet, solertior plerumque, magísque veridicus. Taciturnus tamen est, quippe prudentior; quamuis isto silentio peccet: non ex prudentia, ex inertia, aut infidelitate est. Certiora sunt, quæ solet monere, & necessaria: ista silere non est beneuolentis. Plura mala sunt, quàm bona: diminutè adhuc Pindarus putauit vni bono duo mala adiuncta. Vnã cibi voluptatem præcedit fames, sequitur grauedo. Sepiunt mala bonum: sed, si alia errantia mala pensemus, nulli cohærentia bono, numero superant innumero.

mero. Quid, quæſo, magis in frequentia omnium, magis in vſu, quàm pati, quàm labores, infortunia, caſus aduerſi, morbi, iniuſtitiæ, inuidiæ, mala denique, ſiue quæ putes, ſiue quæ ſint? Quid, quæſo, magis extra vſum, & rarum, quàm felicitas, bona, inquam? Nos contrà, quid aliud frequentiùs agimus, quàm ſperare iſta? Fortaſſe æquè ac reſpiramus. Quid rarius, quàm cauere, timeréque illa? Excedunt mala bonis: & tamen excedunt ſpes timoribus. Magna inæqualitate rebus componimur: iniuſtè cum affectibus committimus; rara bona cum frequentiſſima ſpe; frequentia mala cum rariſſimo timore. Iſthinc error ſpei, iſthinc timoris verius vaticinium. Philippus Abbas inquit:

Gaudia, vel luctus, ſpes, vel timor, augur vterque
Suggerit:

Non ſufficiunt bona ſpei noſtræ: ſuperfluunt mala timori, non omnia potenti conſumere: illa diuinatione ſua decipitur, atque cùm futuri ſit, ſuo ſemper manens in errore, perſeuerat ad ſupplicium noſtrum: nunquam diſcit experientia, videt lenta & ignaua bona: & hoc ipſum ad ſe ſpectare putat.

Cap. 21. Accedit malorũ numero, numerus nolentium illa: accedit raritati bonorum, frequentia quęrentium. Quotuſquiſque bona recuſat? quis non ſolicitat? Quotuſquiſque mala quærit? quis non reſiſtit? Quemadmodum merces duplici cauſa augent pretium, raritate ſua, & frequentia ementium: ita bona augent difficultatem ſuam, & quia

quia rara ipſa ſunt, & quia ipſorum appetitores multi: etiamſi aliquando veniant, incurſus auaritiæ obſtat, eripiet alius. In ſpem imperij erexerat Diocletianus animum prædictione à Druïde accepta, poſtquàm aprum occidiſſet: occidit plures manu ſua venaturus fortunam, vt brutam, in ſyluis: præoccupatum tamen ſemper videns expectationis ſuæ votum; iam Aurelianus præcepit; iam Probus præcurrit; iam Tacitus prehendit; iam præripuit Carus: Ego, inquit, ſemper apros occido: ſed alter ſemper vtitur pulpamento. Tot incurſus paſſa eſt certa ſpes excruciata felicitatibus alienis. Mala vbique vagantur, pelluntur vndique, etiam nolentibus ſe inſinuant: nemo quærit illa, quærunt illa omnes, gratis dantur. Adiice mala eſſe μακρόβια, vix deſinunt: cùm longæuior acerba fortuna ſit; optima, diaria & breuiſſima; neceſſe eſt ſuperari malis bona. Breue felicitatis ſpatium capiet pauciora.

Cap. 22. Cautius itaque eſſet laxare timores, conſtringere ſpes, etiam citra bona ob cupientium certamen. Iſta tamen amentia noſtra eſt, vt quò plura circumtulerit fortuna mala, non deſiſtimus ſperare bona æqualia. Ad quamlibet affulgentiam boni ridet feſtiua cupiditas; in obuium quodque impetit: velut quos vnda naufragantes deuoluit, vt primùm aliquid contigerint, firmiſſimè prehendunt. Statim ſibi placet, blanditur nobis: miſeris enim, vt facillimum eſt optare meliora, ita & credere: parum diſtat à voto ad

præ.

præſumptionem. Partim iſta leuitas ſpei ad ſubſidium noſtrum eſt : alleuat tot pondera fortunæ, quibus grauamur : nec certior imbecillibus voluptas eſt, quàm ſperando ; imò nulla prolixior. In ſe breue, & conciſum omne gaudium humanum eſt : in ſpe durat, lentè,aut nunquam aduentans.Falſis promiſſis exſiccantur lacrymæ. Hac quidem parte tolerabilis eſſet ſpes, licèt decepta, niſi vitio noſtro præcipitaremus cupiditatem. Sine ſuſpicione credimus, quidquid illa promittit : impellimur perſequi, donec deſtituti votis, reſtituimur mœrori noſtro. Agnoſcamus iſtud fallax ingenium expectationis, quod niſi aliquo conficiamus timore, indigeſtum, perniciosiſſimúmque timeamus.

Itaque Vates incerta ſpes eſt,temerè,aut ſtultè credens:inde fallens, nunquam ſimplici proſpectat obtutu. Ophthalmia laborat : ſiue per illa ocularia cernit,quæ longinqua manifeſtant,& proximis maiora reddunt : diſſita proſpicit, & magnificat. *Cap.23.*

Quidquid quæritur,optimum videtur.

Non eſt iſta natiua dos ſani oculi à longinquo deficientis. Deme magnam partem promiſſis: non ſine exaggeratione loquitur cupiditas expectantis. Velut guloſa puella acerba præcipit poma,præcipitat ſpes gaudia, & immaturis fructa voluptatibus acerbitudine mox laborat : ipſa eſt colludium fortunæ, & ipſius eſt fortuna. Spes fortunam ſequitur, & quærit : fortuna ſpem fugit,& illi ſe occultat:ipſa adulatrix vitæ ; omnem

adula

adulationem mendacium aliquod ſuſtentat: ipſa præs ſine obligatione, promiſſum pupilli, adſtipulatio ſine vadimonio, pollicitatio ſuſpecta. Nullum fideiuſſorem habere vanæ noſtræ ſpes poſſunt, niſi periuriis infamatam ſortem. Aliena ſpes diſpenſat bona. Prudenter Barbarum adagium ait: Qui vehitur curru ſpei, ſociam habet paupertatem. Ipſa ſpes inimica experimenti. Nemo tam hebes, quem non fecerit prouectum experientia, diligentiſſima magiſtra: ſolùm in ſpem rudis eſt: credimus veram, quam experimur mendacem. Minùs itaque falſus erit cauens ſperante: fortaſſe felicior. Expectata mala languent: improuiſa bona magis mulcent. Contemptu expectantium ſe, ſuos mala demittunt ſpiritus: bona æſtimatione cupientium, veluti ſeueriùs ſe componunt, minùs feſtiua, minùs affabilia ſunt. Ad hæc, expectata, dum fruſtrà exierint, ſi mala ſint, delectant; ſi bona, contriſtant. Demus iſta votis tandem adæquari: interim pendula ſuſpenſio in ancipiti euentu torquet.

Spes anxia mentem
Extrahit, & longo conſumit gaudia voto.

Cap. 24.

Diffamauimus hactenus ſpem, reſtituamus aliquam huic nomini gloriam. Non omnem calumniamur expectationem; ſed vaniſſimorum & vulgarium. Satis tot iniuriæ monſtrant, ſpem non humanis rebus natam, non ad ſeruitutem fortunæ. Æternis dedicatur hic affectus, Deo ſacer eſt. Omne ingenium ſpei examina, reperies cælo conſentaneum, Deo præparatum. In primis

nis facilis eſt. Anne natura genitrix puniret nos aſſidua ſuſpenſione, tam facili ſupplicio, niſi iſtum conſecraſſet affectum illi, cui omnia ſunt facilia, innitentem omnipotenti? Deinde, in difficilia ſuam facilitatem ſeruat; omnia reſpicit: idoneus, ſcilicet, illi, qui omnia eſt, & poteſt. Tum ſecurus & lætus eſt: nimirum, natus rei omnium ſecuriſſimæ, firmiſſimæ, æternæ, optimæ, quæ nos fallere nequit, nec in ſe deficere. Datus igitur, vt calcar directuris in ſcopum conſiſtentem, non vt in vertiginem incertam circumferat nos cupiditas. Illam denique contumaciam ſpei nunquam nos deſerentis in vita, ad gaudium aliquod poſthumum generoſa indole aſpirat. Itaque in diuinis innocens eſt ſpes, & mitis, & tuta, & vera, & ſuauis, & lætiſſima eſt, quædam aurora gaudij; quidam clariſſimus felicitatis Lucifer; quædam libatio lætitiæ; quidam prægustus voluptatis; quoddam experimentum Dei. Iſta ſpes ſecuriſſima eſt; ſatis curata eſt; non habet fortunam fideiuſſorem, ſed Deum, cuius tam tuta ſunt promiſſa, quàm data. Iſthinc ingenioſa arte prolongantur per ſpem gaudia anticipata lætitia. Non à poſſeſſione, ſed à promiſſione ſecura recenſeas bona. Æternis voluptatibus adhuc addit ſpes dies; ſcilicet, rarum inſtrumentum eſt committendi tempora: futurum in præſens contrahit, bis facit eodem fungamur.

Cap. 25. Ex iſta maturatione gaudij tota vita noſtra conditur, quadam inter tot miſerias præualente aliquando feſtiuitate: panis enim miſerorum

ſuauis

ſuauis eſt expectatio; exemplar amicorum ſpes; triſtioribus nunquam deeſt rebus; nunquam illa ſequitur fortunã, cùm omnes nos derelinquunt, adeſt ſola, fidelis Achates: adeò meretur de lætitia; ſubinde de vita. Concoctionem & dulces ſomnos parit, corpus benè coloratum reddit & pingue, vt ſubtiliſſimi Medicorum aiunt. Plùs de virtutibus meretur, quarum cor eſt, & ſpiritus, & vigor: anticipata ſoluit ſtipendia laboribus, & quibuſque probatis actionibus. Magnas impenſas charitatis ſuis prouidet ſumptibus, arduas expeditiones amoris. Ipſe quoque amor fortiſſimus agnoſcens obſequia ſpei, ſuas delegat vires, in ſui primitias roboris ſufficit, proptereà fortiſſima:

Spes bona dat vires.

Omnem lancinat mœrorem; omnem trudit mœſtitiam laborum; omnia audet: & ne temeritatis arguas, felicitatem ſuperat. Omnis fortitudo, omnis felicitas virtutis, in ſpe eſt, velut in Pterelaï, & Samſonis crine.

PROÆRESIS V.

Deſiderij vſus.

Cap.26. SPem agitat ardor deſiderij, præcipitat cupiditas. Facili gradu à deſiderio ad expectationem imus: ſi impotentia non obſtet, decliui progreſſu cupientes labimur in ſpem. Iſti affectus, ſpes,

ſpes,& deſiderium,iniuſtè diuidunt vitam:maximam partem vſurpant, cum iniuria etiam præſentium, quæ negligimus, dum futura prouidemus, etiam negligenda ſua opportunitate;quantò potiùs immatura? Nunquàm viuimus, vt viuamus. Quia cupiditatis vſu erramus,omnia inquinamus erroribus. Peccat vulgaris libido,ſuíſque votis punitur: quò plus compos voti eſt, plus eſt impotens ſui,& voti. Vt pleraque, cultu etiam augetur cupiditas. Sine ſatietate eſt, deuia peregrinatur: tantò à ſuo diſcedit fine, quantò procedit: ideò,quò plus habemus,plus cupimus: peruagata enim extra viam, nunquam peruenit, quò vellet, nunquam finem tangit; ita, dum per plura progreſſa eſt,maius interuallum fecit,longiùs à fine eſt. Quid? cùm retrò eamus, quò plùs videmur accedere,recedimus. Iter ſine termino cupiditas eſt. Qui iſtud vaticinium accepiſſet, dum peregrè iret extra domum, fore in ipſa via præoccupandum morte, moleſtè ferret infauſtum hoc maledictum: nauigamus pelagus ſine portu, incedimus via ſine termino: peregrinantes, aberrantes, errantes, inquam, nos corripiet mors: morituri ſumus in via, ſi cum cupiditate.

Ad hæc, qui plùs habet, potentiam auget, vt plùs adhuc habeat: irritatur facultate auaritia:famelicus plus eſurit, dum libat, ſi non voret ad ſatietatem. Nequeunt iſta ſatiare nos: guſtamus dumtaxat; acuunt cupiditatem: eſurienti prægustatio cibi,irritamẽtum eſt. Sunt iſta fluctuan- *Cap.27.*

DD tia

tia bona, velut marina aqua, ſitim prouocantia. Qui plùs habet, plùs eget: premitur duplici egeſtate; eget pro ſe; eget pro rebus, egentibus vtique. Ipſæ res alias deſiderant. Credo, ſi ſenſum exprimere poſſent, cum gemitu clamarent, & intentis expoſtularent multa vocibus. Magnæ egeſtatis cauſa non ab inopia eſt magna, ſed copia. Qui plura habet, pluribus eget: non tantùm tot eget, quot habet; ſed per tot eget pluribus, quàm habet: ad plura illa, quæ habet, opus eſt deſiderare, quæ ipſa deſiderant, aut exornationi ſuæ, aut conſeruationi, aut defenſioni, aut fructui. Vtram certiorem opulentiæ cognoſcendæ regulam putabis ex his, quæ adſunt, an quæ deſunt? Ditiórne erit, qui habet plùs, an cui minùs deeſt? Iſtum credo: nam illud propter iſtud: non cupimus habere res, niſi vt non deſint; & quidquid ſit, ad diminutionem cupiditatum iſtud eſt. Si pauca deeſſe putes, pauca optabis. Atqui, vt minùs deſit, minùs habendum eſt. Fugare copia egeſtatem quærimus, non tantùm infortunatis, ſed calamitoſis votis in contrarium cadentibus. Pluribus opus eſt ad fruendum, tuendúmque plura. Diues, magnus patronus egentium rerum, pro ipſis, quæ ipſæ opus habent, deſiderat, id eſt, eget: ſollicitat, velut tutor pro pupillo. Nunc quæro, quo pacto locupletabunt te paupertates? Sic voco indigentiſſima iſta fortunæ inſtrumenta. Quomodo ſatiabunt, quæ fame plena ſunt? Citiùs abſtinentia harum rerum te ſatiabit. Si ieiunes, ſatur eris: ſolet enim famis

impetum

impetum frangere tempus: longa fames sine vllo cibo languet, cum minimo acuitur. Minuta ista sunt: non sufficiunt satiare; irritant. Meritò lamentatur Guigo: Væ, non his, qui perdiderunt temporalia; sed qui perdiderunt sustinentiam: nulla enim passio superatur, nisi per ipsam: non enim edendo contraitur fami, sed seruitur; sicut bibendo, siti.

Cæterùm, non miror, omnia non explere omnes humani cordis sinus: inæqualia illi sunt ad normam Dei fabrefacto. Illud miror, partiales cupiditates, totum id, quod cupiunt, assecutas non quiescere. Cupiditas diuitiarum cur diuitiis non expletur? Hanc solam cupiditatem dico, non omnem famem cordis. Ambitio, cur ipsis non mitigatur honoribus? Libido, cur ipsis voluptatibus non placatur? Si diuitiæ hoc sint, quod iactant; ipsarum cupiditas ipsis satiaretur. Idem de gloria, idem de voluptate dico: si ista fuissent, quod fronte promittunt sua, suis suffecissent, suis satisfecissent votis; frangerent feruorem cupiditatis, non erigerent. Non sunt itaque, quod ostentant inani facie. Non est culpa voluntatis ista transsultatio, sed ipsarum rerum fallentium nos, siue opinionis nostræ falsificantis res. Non inuenit, quod optabat, cupiditas: integra manet. Corruptissimum vitio nostro iudicium edoceri posset ab amentissima cupiditate. Noscit hæc non esse opulentiam, non honorem, non voluptatem, quæ iniustè nomine magnifico iactant. Ideò suis contumax consistit votis: repetit perti-

Cap. 28.

naciter opes, honores, voluptates; nihil horum sentit accepiſſe. Opinio minùs ſapit: ſuo in errore perſeuerat: denuò approbat falſa, quæ meritò appetitus ſæpè reprobauit; dum alia petit, data reiicit. Hinc æternus ludus auaritiæ: hinc æterna circuitio cupiditatis petentis, opinionis imponentis: reſtaurat illa ſua vota; hæc ſua figmenta: illa ad verum aſpirat bonum; hæc falſum obiicit: & cùm illa ſenſum ſatietatis ſuæ ſibi fallere nequeat, reſtituit deſideria periculis pari opinionis ludibrio. Ita perpetuo ducimur errore.

Cap. 29. Sunt quædam apud Indos volucres, (vbi natura fœcundiſſima eſt monſtris,) quarum clamor aduocationem ſimulat; Hiſpano ſermone hunc ſonitum reddit: *Ola aca eſta.* Noſtris idem ſonat, ac Latinis: *Heus hîc eſt.* Iſtum multi clamorem audientes rati vocari, appropinquant, quà vox deſcendit: aues accedentem intuitæ fugiunt, & remotiùs conſident; inde reſtaurant cantionem eamdem: pergit illuc, qui cœperat quærere vocantem: rurſus, viciniore illo, aduolant volucres recinentes ſimile: iterum ſequitur ille, donec per diuerſa tractus loca, & ignota amittit viam. Fame multi perierunt in hac inquiſitione. Non aliud eſt ludicrum rerum periculum, aduocantium ad ſe ſimplicem voluntatem. Boni quemdam clamorem edunt, ficta aduocatione: quidquid placidum, quidquid pulchrum eſt, non ſolùm vocale eſt, ſed ſuaſorium. Singulæ vociferantes dicunt: Heus hîc eſt bonum. In ſe illud promittunt; occurrit cupidi-

tas, id verum rata; fallitur: ſtatim tranſuolat aliò hæc boni ſpecies; ſequitur auaritia: rurſus aufugit, quod placebat; iterum ſectatur illa, recedit iſtud. Ita ſemper proficiſcitur cupiditas, nunquam venit. Sic aberramus, ſic erramus, ſic deuij imus, ſic perimus, ſic fallimur iſtis volucribus bonis. Cùm conſequimur, non inuenimus: tranſmigrauit aliò ſpecies boni. Ita auiditate Tantalea punimur: fruſtrat comprehenſio cupita: perpetuo deſiderio angimur; aſſidua fame circumferuntur optata. Fugit illud, quod placebat, contactum noſtrum, quoquo verſum nos iactante cupiditatis volutabro.

Verùm, quod dico, laxius eſt; non ſolùm non eſſe bona, opes, honores, voluptates; ſed nec opes eſſe, nec honores, nec voluptates: etiam ipſum ſui improbum apud probos nomen amittunt. Adiicio, non ſolùm non eſſe opes, ſed inopiam; non gloriam, ſed humilitatem; non delectationem, ſed cruciatum. Diuitiæ plenæ inopia ſunt, honos ignominiis, voluptas acerbitate: cum diuitiis non diues eris, ſed pauperior: cum honore & potentia abiectior, magis ſeruus: cum voluptatibus triſtior. Diuitem illum, cuius extulerat fortunam annus feliciter cadens, pauperem ſe vidit horreorum; adiecit curas; ſomnum abſtulit fortuna. Eamdem illi iniuriam fecit opulentia, quam aliis inopia. Vides iam indigas diuitias? Diues es: iam indiges famulis, qui adminiſtrent, qui ſeruẽt opes, qui te comitentur: iam indiges magnifica domo; & domus magnifica magnifico apparatu,

Cap. 30.

atque supellectili: parietes pudent, si nudi sint: alia alia desiderant, alia aliis egent. At, qui pauper est, nec indiget superflua domo, nec inutilibus vtensilibus, nec famulis multis: ditior itaque diuite. Illam laudo astutiam, indigentias istas specie honoris dissimulari. Aman super verticem imperij Assyrij erectus, cui omnes parebant, subditus seruo viluit. Ita est: summa minimis subiecta sunt. Magnus honor paruis etiam iniuriis patet: leuissima magnam grauitatem violant. Tam pessimè superbis prouisum est, vt à minutissimis pendeat magnitudo, quæ negligere facillimum sit. Quot mœroribus, quot curis etiam dum non pœnitebat, magno emit Dauid voluptatem, cùm domum strenuus, fidelissimúsque Vrias ire noluit? Quæ voluptas erit, cuius multæ curæ, magnæ tristitiæ appendices sunt: ne in publicum eat, sui adhuc pudens; ne in vindictam, ream se agnoscens timet se ipsam; denique fastidium, dein pessima valetudo. Num diuitiæ inopes, honores subditi, voluptates felleæ explebunt, an deplebunt cor? Ad iniuriam nostram ista cupimus, nec aliter, quàm qui à melanuro morsi suum interitum concupiscunt: sitiunt bibendo perituri. Plures nos occidunt haustæ voluptates; occidunt & cupitæ.

Cap. 31. Desideria animam extundunt è corde. Egregiè Theocritus dixit, animam concupiscentis, cupitum esse. Non est integer, qui multa desiderat: tot sui desunt frusta, quot distrahunt desideria. Consummari commissuris vult, qui ad suam

felici

felicitatem plura concupiſcit. Peſſimè & ſordidè committentur pretioſo animo viles & abiectæ res. Si tibi aliquid deeſſe putas, ſi aliquid cauum in ſinu cordis reperiſti, imple auro, imple Numine, pretioſè te refice: totus eſt, & integer, & ſuus, & diues, qui nullis diuiditur votis, qui non mutilatur deſideriis, qui nulla mundi poſſidetur cupiditate, qui nec voto eget, contentus ſecum, & naturæ parcæ liberaliſſimis donis.

O nimium felix, parcus cui ſufficit vſus
Corporis, vt curam moderamine temperet æquo!
Non miſera capitur, cæcáque cupidine rerum,
Nec maiora cupit, quàm quæ natura repoſcit.

Iſtum diuini Columbani ſenſum ampliat illud Arabicum: Qui non contentus rebus neceſſariis, alia quærit ſibi; adimit vſum eorum, quæ habet. Triſtia iſta & egentia bona omnes ſuo contaminant fœtido halitu. Si non obtines, quod cupiiſti, contriſtaberis: ſi obtines, contriſtabis alios, tu perfidè lætaberis. Potentiſſimum triſtitiæ organum, cupiditas eſt, & valentior fortunæ complex. Dum cupiiſti, egebas: dum obtinuiſti, non es ditior: vtcumque es pauperior nolente. Magis te inopem facit cupiditas, quàm grauiſſimi fortunæ furores, quàm naufragium tuarum nauium, incendium domorum, interitus armentorum, ſiccitas cæli, quàm iniuria furis, quàm furor hoſtis. Pauperem non rerum, ſed tui te facit. Ille ſolùm locuples, qui non cupit: iſte non eget, iſte nullius eſt ſeruus, imò liber & ditiſſimus ſeipſo, ſui dominus eſt, ſe poſſidet; &,

quod mirere, dominus eſt ingenui & liber hominis.

Cap. 32. Adiunge aliis cupiditatis iniuriis impetum trahit, raptat nos, niſi ratio moderetur. Prouidentiſſimè actum eſt, quòd vehementiſſima naturalium cupiditatum libido, ante rationem non ſit. Pudor, & ratio, coætanea ſunt: pubertas mentem affert, & pruriginem; ne iſta fera ſine magiſtra inſoleſcat. Eamdem ætatem iura exigunt ad fidem, & ad nuptias. Eamdem in ſenectute beſtiam compeſcit, vt ſine alia occupatione morti occupetur mens. Atqui iſte impetus cum perturbatione eſt ad calumniam voluptatum: conturbato appetitu diuiſione cupiditatum nulla ſana ſidet voluptas. Corruptus ipſe, quidquid capit, corrumpit: ſordidus calix infuſum liquorem inquinat. Nec feliciùs erit, ſi vni rei conglobes concupiſcentiam: incapax alterius voluptatis fies.

Quid mente cæca miſerum torques ſpiritum?
Tibi dico, auare, gaudium hæredis tui,
Qui thure ſuperos, ipſum te fraudas cibo,
Qui triſtis audis muſicum citharæ ſonum,
Quem tibiarum macerat iucunditas,
Obſoniorum pretia cui gemitum exprimunt.

Adeò vna auaritia omnes abſorbet voluptates. Exundat aliquando incendium, omnem populatur guſtum nefaria cupiditate, (ait Synodus Ingilenhemenſis,) quæ ſæuior Ætnæ ignibus ardet. Nec minoribus prouoluitur infortuniis. Elegantiſſimè à Procopio dicitur πρόξενος calamitatum.

lamitatum. Omnium quidem malorum proxeneta cupiditas eſt.

Non iſtis inanibus, immanibúſque (ſæuiunt *Cap.35.* in nos) nata rebus capaciſſima deſideria ſunt: non ludit mendacio noſtro natura, non ludit calumnia. Grandi & conſiſtenti rei laxauit ſinus cordis immenſos. Cæterarum rerum, niſi Deo, iniuſta, inadæquata vota ſunt, maiora ipſis, ipſarúmque amore. Confer luridam cupiditatem, amorémque temporalium cum lætiſſima auiditate æternorum, cum ardentiſſimo amore: iſta enim conuolantia tempore bona, deſiderata, aut non amantur, aut minùs quàm deſiderentur. Ideò illorum deſideria aut melancholica ſunt, aut corruptæ lætitiæ. Deſideria vtilium mœſta ſunt; delectabilium non fideliter læta. Cupiditas delectabilis rei nonnihil etiam delectat: vim ex phantaſia trahit, & præſentat optata. At, quod vtile eſt, poſſeſſio ſuſtentat, acquiſitio exhilarat. Iſtud proptereà, dum cupitur, non amatur: cùm amatur, non cupitur; quia dum amatur, habetur. Deſiderium ſine mixtura innocentis amoris crudum eſt, & acerbum: at, quod delectabile eſt, quia vota ſua componat cum amore, minùs deſideratur funeſtè; & quia poſſeſſione amorem extenuat, magis infidè amatur, & miſeri eſt gaudij. Illa vota lætiſſima ſunt & fideliſſima, Dei, & virtutis. Vtilitas, & delectatio, mantiſſæ honeſtatis ſunt: omne vtilis, & delectabilis commodum Deus in te excolat: omne incommodum excernit: quare & deſideratus delectat & poſſeſſus,

cuius amor consistens componitur cum voto, & cum amplexu. Adiice & cum isto augeri. Amor aut cupiditas temporalis, ante possessionem maior est; æternorum post possessionem. Ardentiùs, cùm consequimur, amabimus, quàm cùm desiderauimus: imò & tunc plus desiderabimus, excellentiora experiemur.

Cap. 34. Ad iniuriam nostram in temporalibus conueniunt simul cupiditas, & fastidium: nesciunt satietatem. Innoxia nobis æterna sunt, & beneuola; admittunt vnà satietatem, & desiderium; ignorant fastidium. In temporalibus cupiditas grauat fastidium: in æternis obsonat satietatem. Quid, quæso, in causa est, quòd cupidi temporalium, & auidi æternorum vltra satietatem, vtrique cupiant, vtrosque consecutio irritet; sed illos cum dolore, istos cum gaudio? In vtrisque cupiditas superstes, quomodo disparia operatur, lugubris in illis, lætabunda in istis? Ideò est, quòd in illis apprehensio superat appetita, in istis superatur. Illi tristantur, quòd inuenerint citra spem suam, minus esse, quàm quod expectabant magnum: isti supra spem experiuntur maius. Mœsta illorum oritur cupiditas ex defectu: istorum læta ex excessu. Illi sua spe frustrati in obtentione eius, quod cupiebant, dissipant per diuersa cupiditatem, vt in aliquod occurrant, quo exæquent desideria: isti supra vota compotes contrahunt in vno cupiditatem, quam maiorem votis sunt experti: velut enim, qui auri quærunt fodinam, laborant, & qui inueniunt, &

qui

qui non inueniunt;iſti, vt inueniant; illi,quia inuenerunt:ita cupiditas procedit in temporalibus, vt inueniat bonum, quod delectat; in æternis, quia delectat inuentum: eſurie quadam ſatiat, & ſatietate eſurit; vtrumque innocentiſſimè. Eſuriem nullus comitatur dolor, nullum ſatietatem faſtidium; ideò non dilaceratur voluptas contenta; non finditur in diuerſa; non digreditur,ſed progreditur; non permutat vota,ſed perſtat.Itaque quadrantia ſolùm Deo ſunt.

Prætereà deſiderium eſt collimatio vitæ. *Cap.35.* Oportet figere ſcopum, quò dirigamus: non quocumque iaculatur ſagittarius:nemo in incertum tela dedicat; vnum reſpectat, ad vnum iactus ſuos vrget. Vni igitur ſacer eſt iſte affectus: errat, cùm ad multa diſpergitur. Sagitta fortiùs emittitur pro contentione nerui: ita pro huius affectus viribus in propoſitum ruimus. Verùm, quia per omnia diſſeminamus vota, in nullis conſiſtimus, ad nihil intenti, ad omnia ignaui. Adiice, quòd deſiderium eſt quoddam amoris ſupplementum,charitatis auctarium, artificialis immenſitas. Vbi amati bonitas excedit facultatem amantis, panditur per deſideria amor; & quibus valet viribus, protenditur,vt adæquetur amato: votis, ſuſpiriis ſarcire tentat impoſſibilitatis iniuriam. Supereſt bonitas Dei amori noſtro,quem geſtiunt deſideria ſupplere:nequimus plus amare;optamus. Perpetuus deſiderij ſocius eſt Dei amor. Non eſt duræ, & denſæ naturæ animus:ductilis & complicabilis eſt:contrahi, &

laxari

laxari per desideria potest; duci,reduci; complicari, explicari: immensitate quadam factitia omnem locum, & sinum percurrit, atque æternitatis imitatione omne tempus claudit,& amasse desiderat, & amare; illud sine principio, istud absque fine.

Cap.36. Itaque desideria diuinis conuenientia sunt: addo & quæstuosa. Quæ impendimus vota temporalibus, vana sunt, & inutilia: nequeunt illa obtineri optando: Deum desiderio consequimur; nulla res viliori constat, quàm omnium pretiosissima. Votis Deus emitur, nihil minùs carum. Verissimè quidam ait: Licèt præstantissimum sit bonum; multò tamen citiùs, faciliúsque, vel solo pio desiderio à te obtineri potest, quàm quælibet alia res vilissima. Negotiemur igitur, decoquamus desideria: lucrum gratis est. Cætera desideria, & maximè ipsius quæstus, perditissima sunt: si extirpemus, sani sumus. Hippocrates scribit ad Crateuam, herbarum peritissimum: Quòd si, Crateua, amaram pecuniæ cupiditatis radicem exscindere possis, vt ne vllæ eius reliquiæ restent, hoc probè teneto, quòd vnà cum corporibus etiam malè affectos purgaremus.

* * *

PRO

PROÆRESIS VI.

Vtilitas odij.

NVnc minùs nobiles percurramus affectus, non inutiles. Nec enim bilis, nec lactes ine vſu corpori ſunt, nec ſpurciſsimæ narium, uriúmque cloacæ, & quodcumque, qua egeriur, quidquid nocet, aut ſupereſt. Variis oporebat conſtrui animum affectionibus, quemadnodum diuerſis inſtructum corpus membris, liuersè ſibi prouidet. Odium, ira, timor, triſtitia peſſimè audiunt: vitia potiùs putantur noſtra, ion beneficia naturæ. Iſtam calumniam vſus ecit; prauus vitia dat; rectus tamen virtutes reſtituet: in famulatum animi ſunt, ad inſtrumenum tranquillitatis ſuæ: ſed abuſus optima condemnauit, ſicut vſus humillima commendat. Stercus in cubili regio ſpurcat, in fundo fœcunlat. Odium, & triſtitia ob terreni boni iacturam nocent: turpe eſt, & ignauum iſta ægrè ferre. At, i vera doleamus mala, virtutíſque iacturas, ingenuum, & ſalutare, & pacificum eſt. Tametſi, quemadmodum iniquè nunc capitur odium, vius pacis eſt, matrix diſcordiarum, ciuile naturæ bellum, igniarium facinorum, officina ærumnaum, conſiſtorium mortis, lippitudo mentis, ebriatio humani cruoris, neruus malignitatis, contages ſcelerum, fornax calamitatum, gymnaſium maleficentiæ, aluearium fellis, imber amaritudinum,

Cap. 37.

ritudinum, parricida naturæ, proditio vniuerſi &, quemadmodum Pſellus ait, ſyllabus malorum.

Cap. 38. Per odium ſacrilegio offendimus naturam contra fas & ordinem mundi, cuius membra ſacramento amoris conſiſtunt: ſuſtinent ſe, iuuant, amant. Elementa, licèt æmulis ferantur incurſibus, ſe diligunt; ne noceant ſibi, recedunt in remota, vt, quoad poſſint, rixæ occaſionem vitent: malunt loco cedere, malunt fugere, quàm vincere, ne repugnent. Ignis omnium acerrimus vltrò, ne pugnet, exulat; fugit ferè noſtrum orbem, ne vicina vi lædat, ſed remota foueat. Terra humillimo libenter gaudet loco, vt imperturbatum æthera relinquat. Aqua gratiſſimè decedit ſede ſua, & ſidet, vt terram conſpicuam cælo liberet, ignem ſecurum. Ipſa natura dulci omnia copulauit amplexu, amatoria colligauit catena. Nectit in primis elementa amica qualitate, inſtar annuli annulo cohærentia. Deinde, ſuauiſſimam iſtam catenam per animalium corda duxit: amore & ſimilitudine omnia conſtringit. Stellarum choreas in cælo, volucrum examina in æthere, armenta boum in pratis, greges pecudum in montibus, cateruas ceruorum in nemoribus, turmas ferarum in ſyluis, amatorius quidam ſpiritus cogit. Solùm iſtam venerandam naturæ catenam rumpit odium. Iſtud violat ſanctum pacis fœdus, ipſis cælis maximè venerandum. Sol, cuius aula ſecunda ſphæra eſt, contubernales ſeruos habet, & Stilbontem, &

Phoſpho

hoſphorum eodem hoſpitatos palatio, eodem
xultantes circo. Argumentum amoris ſocieta-
em cape; cape & lætitiam. Ipſi Planetæ feſti-
i choreas agitant, celebrant Principem ſuum,
pignus dilectionis coronant, circulantibus læ-
bundi in curſibus, in ſpeciem agitati ſpirarum;
unc tranſcurrunt, nunc ſequuntur, nunc inſur-
unt, nunc ſubeunt, omnibus blandiuntur offi-
is. Ipſe Sol, medius inter quinque errones, pla-
dus ludos omnium proſpectat, & admittit, ſuo
atificatur iubare. Reliquæ ſtellæ conſtantes
cifica, & inſeparabili germanitate, geſtienti lu-
gaudent. Luna Regina terræ prior aſſiſtit, &
o elementa infima gremio prior fouet, &
ulcet.

Omnis in charitate natura fundata eſt; omnis *Cap. 39.*
amore adiurata verbo: odit ſolum odium;
ius ſi vſum innocentem quæris, extra naturam
. Vſus odij non vitioſus, ſed naturalis, nequit
ntra ipſam eſſe naturam: amiciſſima amoris
t, amantiſſima ſuæ prolis. Non daret iſtum
fectum contra chariſſima ſua pignora, non vt
nctiſſimas ſanctiones pacis, ſacroſanctum cha-
atis ius temeraremus. Dices: A natura iſta
t affectio: dedit igitur: cur dedit? non ſuper-
it, quod à natura eſt. Annuo: à natura quidem
lium eſt; inde neceſſe eſt, non ſuperuacaneum
e, nec debere contra ipſam eſſe. Hinc & aliud,
od volo, conſequens neceſſarium deduco, eſſe
uersùs id, quod extra, aut contra naturam eſt:
nteſignanus iſte affectus amoris, quo natura
ſtat,

ſtat, pro ipſa pugnat contra id, quod non eſt in ipſa. Abeundum eſt extra entium municipium, vt inueniamus quid odiſſe liceat. In ſumma, vis ſcire, ad quid odium eſt? Aduersùs malum. Nihil in natura malum eſt: nemo natura ſua mala facit. Ipſe Deus perſpicaciſſimo luſtrans obtutu vniuerſum naturæ cenſum, omnia vidit valdè bona. Diſertè Epictetus ait: Quemadmodum non ideò ſagittarij ſignum figitur, vt non attingatur: ſic nec mali natura in mundo fit. Igitur extra naturam malum eſt, & eſt contra ipſam, contra ordinem ſuum, contra harmoniam, quam ratio diſpenſat. Sola culpa iſtam frontem habet: ſolius peccati iſta ſigna ſunt. Extra naturam peccatum eſt: nihil naturæ eſt, & contra ipſam eſt, maximè contra ipſius dotem, & gloriam, rationem: iſtud ſolum verè malum eſt: nihil itaque aliud patet odio: iſtud dumtaxat nos lædit, iſtud eſt fulmen præpoſterum, ab Inferis ſurgens, exurens animam integra vagina corporis: iſtud eſt exilium mentis, quo à ſe exulat: iſtud ipſam exanimat animam: iſtud fornax eſt, quo homo transfunditur in Dæmonem: iſtud ſtupor mundi: iſtud ſtupendum naturæ ſpectrum: iſtud monſtrum rationis: iſtud odij ſcopus.

Cap. 40. Odium Timonis in omne genus humanum infeſtiſſimi culpa colorauit: nihil voluit odio ſuo punire, niſi prætextu peccati: malos meritò dicebat odiſſe, quia mali; cæteros, quia malos non oderant: peccatum imputauit non odiſſe peccantes: ita acerbam affectionem malitia cauſa-

batur

atur. Sed consultè affectum gubernauit: subtiiùs scindere debuisset inter malitiam, & maum, nec conuolutè affici: distinguendum id naximè est.

Naturæ quisquis propriæ non spernis honores,
In quocumque hominum, quæ tua noscis, ama.
Namque, quod artificis summi fecit manus, vnum est;
Quæq; auctore bono condita sunt, bona sunt.
Diuinum in nullo figmentum despiciatur:
Sola malis studiis addita non placeant.

stam diuini Prosperi regulam odium seruet. Nonnunquam sæuituri in culpam, sæuimus in hominem. Magna est opus diligentia, vt ex duobus inuicem complexis transfodias noctu vnum, llæso altero. Gophyrius, vnus ex septem coniuratis, qui ingenio Ortanis Regnum Persicum sseruerunt, complexus alterum tyrannorum socios hortabatur, (erant obscuro in loco,) vt vel per suum transuerberarent corpus, ne ille sibi parcendo euaderet. Difficilis ista subtilitas est, discernere in tenebris confusa. Quare in alienis peccatis minùs, aut cautiùs est indulgendum odio, ne indignaturi factis humanis, indignemur hominibus. Hispali nocentissimus quidam sinius obiecit sagittariis arreptum è cuna infantulum, vt iactus prohiberet, ne se perculsuri, cæderent innocentem. Cæsar apud Alexandriam, subito circumsessus Marte, Ptolomeum Regem in omnem secum belli aleam tulit: salutaris illi fuit iste comitatus, & causa salutis: difficile fuit

EE obtrun

obtruncare vnum, ſeruare alterum; præualuit que amor inuidiæ. Nunquam alienum eſt amandum ſcelus: ſed nunquam ita eſt habenda odio iniuria, vt illum, qui fecit, oderis: iſtum non odio, miſeratione accipias: quò magis ſceleſtus non eſt magis odio dignus; ſed miſeratione. Qui magis ægrotat, eſt magis miſer.

Cap. 41.

In propriis erratis ſecuriſſimus eſt iſte affectus, vbi amor noſtri tenaciſſimus, & importunus eſt. Diuerſè noſtra & aliena inſident. Aliorum odium, & noſtri amor facillima ſunt, & ſumma: aliorum amor, & noſtri odium difficillima, & exigua. Paritur amor feſtiua boni ſenſione; odium amaro ſenſu mali. Leuiſſimum ſui veſtigium naturæ noſtræ imbecilli bona imprimunt, quæ nec diuturna, nec pura vides. Mala longiora ſunt, & grauiora: inueniunt in nobis, vbi ſecurum figant pedem, vbi inſideant tutò, vbi diutiùs colantur. Subitò odium ſubit; importunè manet; lentè, aut vix exit: magna vi euelli eſt opus: fortiſſimas radices agit: conueniens ſolùm in nobis inuenit: amor leuiùs hæret; vix ſtirpem figit: ita dolentis eſt recordari, debentis obliuiſci. Proprius tamen amor ſine ſemine, ſine cultura eſt, ſponte naſcitur: licèt eradices, radices manent: nos ſumus.

Cap. 42.

Cæterùm, quoniam ad interitum culpæ, maximi mali, affectus odij eſt, & pro proportione mali vehementiſſimus. Immodicum malum eſt: non modica vis fuit opus tanto extirpando hoſti. Iam patet natum odium ad deuaſtationem pec-

cati. Solùm iſtud tam tetrum & acerbum odij exigebat vultum. Inde, cùm ad alia vertimus, pernicioſiſſimus eſt; illa vis terribiliſſima dicata expugnandæ culpæ, deuexa ad hominem, parum inuenit alimenti: exiguam videt tanti furoris materiam, & auida maioris deſolationis contra ſe ardet, propriúmque exedit cor. Hinc etiam tot deflexum odium nutrit mala, tot calamitates, tot occiſiones, tot mortes, tot abortus belli. Mebodes apud Simmocatum ait: Ζωγράφος γὰρ τοῦ θανάτου ὁ πόλεμος· ἐγὼ δὲ φημὶ καὶ ἀρχέτυπον, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ἀρχηγέτις, καὶ διδάσκαλος αὐτοδίδακτος. Elogium iſtud genitori belli odio inſcribo Doctori, natura ſua docto humanorum malorum, archetypo mortis. Valentiæ ſuæ quidquid occurrerit peccato minus, exiguum eſt: & tamen nihil tanta vis valet in tam exiguis malis; nullum aufert: nimirum, non aliis, ſed peccato natum eſt. Iſtud ſolum malum per ſe tollit. Quid refert, oderis alia mala, ſi quod oderis, non aufers, ſed auges? Igitur, cùm peccati malignitatem deſtruat odium eius, ad huius mali perniciem eſt. O feliciſſimum amuletum humani detrimenti! ô ſalutarem baſiliſcum, qui reſpectu tantam perniciem perdit! ô ineptos, quibus cura tantùm eſt, abſcondere peccata, cùm id non poſſint; qui nolunt deſtruere, cùm poſſint facilè! Iam non erit, quid abſcondas, ſi deleas. Sitiunt ſcelera lucem, & quas tenebras ortui ſuo amarunt, orta oderunt.

Mortis enim pictor eſt bellum: ego verò dico etiam archetypum, & humanorũ malorum auctor, & doctor natura ſua doctus.

Præmuniri animum hoc affectu oportebat: *Cap. 43.*

 ſui

ſui arbitrij eſt;cuius corrigendis erroribus ſeruit iſta vis. Regiæ tamen mentis, imò diuinæ eſt, cui eius vacat neceſſitas, velut Regi apum, aculeus.Iſtud ex his,quæ fecit parca natura: optauit ſolùm ſuperfluum; non tamen ſuperfluè fecit. Præſidiarios milites non fruſtrà, imò neceſſariò Dux deſignat; gaudet tamen neceſſarios non fore: ad euentus præparantur. Non vult natura, quòd peccantem oderis; nec vult, quòd pecces: prouidentiſſima ſolùm hoc te procurauit pharmaco, vt ſi pecces, te mediceris;hoc te muniuit præſidio, vt ſi cadas, te reſtaures. Habes itaque vſum odij,perniciem peccati: ita in illud ſæui,vt etiam ſpe regreſſus punias, fidus rationi, fidus Deo. Lacon quidam ſecum contracturo amicitiam, illam ſibi, reſpondit, fidem fore gratam, quam vel volens nequeat violare. Iſtam fidem cura virtuti, cura tibi. Neſcio quid de mortalium impudentia dicam, niſi quod Charidemus Dionis, eſſe omnes ex ſanguine & proſapia Titanum: inimici cælo ſumus. Deo bellum indicimus,non ferro,non igni;ſed crudeliùs,ignauia,& deliciis noſtris.

PROÆRESIS VII.

Modus iræ.

Cap.44. PORtiuncula odij, furor eſt; niſi quòd concitatior & breuior; quemadmodum ſcintilla [...]

rog[...]

rogo ſubſilit, breui perit. Quare idem vſus iræ, & ad peccati malum. Dauid monet: *Iraſcimini, & nolite peccare.* Iram opponit præſidium innocentiæ. Elegantiſſimè diuinus Diadochus ait: Cùm grauiter peccato irati ſumus, illud femineum, quod in ira ineſt, virile facimus. Adiiciam quid glorioſius: illud ferinum, quod in ira ineſt, diuinum facimus. Quid dignius Diuinitati, deſtructione peccati? Verùm tam ſalutaris affectus, ſi rebellet, ſuúmque deſtituat locum, in maximam inuidiam labitur: præ omnibus tyrannus ſeueriſſimus; nec contentus dominatu, noſtrum pudorem iactat: ad ignominiam ſeruitutis ſtigmate inurit; notat enim ora noſtra, vt noſcantur ſua mancipia. Periculoſiſſimum morbum dixit Hippocrates, qui vultum immutet. Qualem iſtam animi ægritudinem putabis, non frontem dumtaxat, ſed totum perturbantem corpus? Vel vt quidam Dæmon innatus agitat iracundia; arreptitios reddit, quos corripit: occupat mentem

Ira tumens, ſpumanti feruida rictu,
Sanguinea intorquens ſuffuſo lumina felle.

incendit oculos, mutat vultum, ligat linguam, tremulos omnes artus quatit, pedibus ſupplodit, manus premit, pectus tundit, labia mordet ſpumantia, vndique rumpitur. Anguſtum huic peſti corpus humanum videbis: occupat omnia membra, nec ſatis capitur in omnibus; foras impetu transfunditur. Anne hominem agnoſces, quem vides iracundum? ex mente non

 coniicies;

coniicies; nullam furor permittit: ex corpore non iurabis; nullum faciet lineamentum fidem: omnia corruptæ ſunt formæ. O miſeram inſaniam, quæ ſpeciem hominis, in qua ignoſcitur amentibus, vitiat!

Cap.45. Fortaſſe ad curam ſpectauit naturæ, cùm vitia lateant, alicuius ſimulacrum ad exemplum horroris monſtrare: velut ſceleſtiſſimorum imagines in confinio Regnorum, aut in portubus locantur, vt notos omnibus, quicumque occurrerit, aut occidat, aut traducat, aut caueat. Ita oportebat ad cautionem pingi iſtud monſtrum, quod certè non vt minimum malum, in exemplum malorum eligitur. Sufficeret ad inuidiam tui, ſi te iratum in ſpeculo videres. Credo cum horrore tui ipſius pudentem poſiturum iras: ſin minùs, roga alios, cùm iam te placauit, aut tempus, aut pœnitudo vindictæ, aut ipſius vitij tædium, qualis, cùm efferuebas, fuiſti: roga, vt te deſcribant. Galenum adeò terruit irati hominis aſpectus, vt firmo decreuiſſet animo nunquam iram admittere: ſatis fuit ſemel vidiſſe iraſci, vt nunquam iraſceretur. Nunc, quæſo, quale monſtrum intus delitebit, cuius tam fœdam vmbram vibrat vultus? quale incendium flagrauit in corde, cuius fumus ſic ora deformat, & per omnia diſſipatur membra? qualis tyrannis mentem occupabit, cùm ipſum corpus oppreſſerit?

Cap.46. Breuis furor ira dicitur: neſcio, an ſignificantiùs, ſimultaneus, an vnitus dicetur. Breuem audis, non intelligas minorem: impetus moram ſupplet.

ſupplet. Magna etiam paruo contineri poſſunt. Sic iſtam breuitatem accipio, non ſolùm, quia ſubitò ſurgat & langueat:ſed,quia ad breue tempus longam contrahit inſaniam;ideò maiorem, quia in minimo æqualem: multùm addit viribus vnio contrahendo. In breui iratus furiaris, quantùm per longum tempus inſanires. Diſſipandam per moras amentiam denſas in ira. Diminutè Ennius putauit initium inſaniæ eſſe;non ſine cumulo ſuo furit iratus. Conſummatus eſt amens,breui adoleſcit iſte furor. Craterus, Antigoni Regis frater, & Phlegon, prodiderunt quemdam ſeptennio dumtaxat natum, infantem,puerum, adoleſcentem, ſenem, maritum, patrem,defunctum, omnibus, ſcilicet,functum officiis humanitatis. Gigantes vulgus iactat à nocte in mane natos,adultos,viros,Deorum inimicos: ita ira ſubitò creſcit,nec ideò minima inſania,dixerim giganteam,& inter vitia Titanem, æmulam cæli. Per partes,& ſenſim,& quaſi quadam verecundia ſubeunt alia vitia:ira impudentior,ſine ſalutatione, ſine venia,cum vi. Fulmen momento cadit; ſed magnum percurrit ſpatium: momento perdit multorum annorum labores, quos lenti rogi vix violarent. Fulmen in mentem contortum ira eſt: cor primum cædit læuo hominis latere: inde per omnes partes in ſcintillas fractum. Totus homo de Inferno eſt tactus; omnia icit membra,oculos,genas,labia, linguam,pectus, manus,crura;vndique animum præcipitat; vbique terret;nullum videtur mem-

brum ſpiritu ſuo regi,ſed furia:multa dicta,multa facta præter voluntatem irati extorquet ira; agitatur itaque extranea vi,& tortura ſimili.Fulmen dirum,ſcilicet, in occaſum vergens,ira eſt; nihil auſpicatò facit: infauſtè deſinet, quidquid furore cœperit: ſine conſilio omnia tractat, ita contra votum veniunt. Omnium agendorum omen ratio eſt, quam orba oculis iracundia non agnoſcit. Inſtar canis eſt cæcos parientis catulos, & rabie actæ ipſi domino non parcentis. Omnia cæca ſunt, inconſulta, quidquid furor agit, ipſam dominaturam rationem primùm lædit.

Cap.47. Iſtud quoque naturæ curis debemus, contraxiſſe hunc furorem. Si parca ſuperfluorum eſt, non erit malorum liberalis: quid enim magis vacant, quàm nocentia? quàm mala, ſi ſine vſu boni? monſtra ſterilia facit;nocentiſſima animalia non fecit longæua:iracundiam etiam breuem facit: quam quia erat neceſſarium videri ad deteſtationem vitij in imagine aliqua, nocentiſſimum durare; breuitatem excogitauit eius, vt impetus magis terreret,celeritas minùs noceret. Si pertinax ira fuiſſet, perditum eſſet de rebus humanis, actum peſſimè de hominibus. Adhuc cùm breui duret,quid peius?Propè Inferno comparabilis, ſi maneret; nunc incomparabilis aliis damnis, & quædam prælibatio, quædam præcox Inferorum pœna diuiſa; nec ardor deeſt, dum calet;nec inutilis pœnitentia, cùm deferuet, damnorum immedicabilium, quos ad

longos

ngos dolores breuis fecit impetus.

Satis iam damna iſtum furorem commen- *Cap.48.*
ant; nunc rideamus amentias. Nihil credo di-
nius cachinno. Quid, iracunde, vis? Damna vi-
are? Addis. Iam ineptis: facis, quod non putaſti;
mò quod non putas, dum facis. Vtra maior in-
ania erit, contradictio votorum, an ignorantia?
Vtramque puto: quam egregiè facit vltio primo-
genita iræ. Qualis dementia erit, medicaturus
ægrotantem, ſi non parti læſæ, ſed alieno corpori
pharmacum adhibeas? Vulnus tuum non clau-
dis, ſi aperias ſæuiori ictu alterius latus. Dam-
num, quod putas tuum, non ſarcit alieno vindi-
cta. Non erit vlceri proprio fomentum, apoſte-
ma extranei: non fluit cum alieno ſanguine bal-
ſamum tuæ plagæ. Quid igitur vis, iracunde,
id eſt, inſane? vltione damnum reſtaurare? Duo
ſunt mala in hoc, quod gemis; damnum tuum,
& ſcelus alienum. Vtrum horum reparare vis?
Neutrum reſarcis: damnum tuum alieno non
tollitur: ſcelus alienum tuo non debetur, prouo-
catur potiùs. Ineptiſſimum, perfidúmque reme-
dium malorum, vindicta eſt: nullum tollit, tol-
lenda duplicat: in quorum præſidium eligitur,
perdit. Satis tibi erat damnum illatum; cur ge-
minas quæſito? Culpa pœnam vis tollere. O
amentiſſime, inuertis rerum ordinem; addis pœ-
næ culpam: illum ſanctiſſimum iuſtitiæ ritum,
quo culpam ſequitur pœna, peruertis: vis, vt pœ-
næ tuæ ſuccedat culpa. Inſanis, facis inimicum
iuſtum. Ridiculus paralogiſmus ira tua eſt: in-

iuſtitiam æmuli tuo iuſtificas malo: habes cu[l]pam,& pœnam. Tantáne foret inæqualitas, al[i]quam ſine culpa pœnam eſſe, cùm tot ſint ſin[e] pœna culpæ?

Cap.49. Maxima iſta dementia furoris, quòd tibi eli[-]gas, quod peius in inimico vides. Quid culp[a] deterius? Faciendum optas, quod factum deteſta[-]ris. Exemplum eius, qui inuiſus tibi eſt, inuides[:] imitaris, quod odis: ipſum, quem aſpicere ne[-]quis, in ſpeculum aſſumis, in exemplum. Adeón[e] placet inimicus, vt æmuleris, & in ipſa inuidia tui ſuperes? Pœnam tuam inimicus fecit, tu cul[-]pam: veriùs dicam, vtramque. Nemo niſi nolen[-]tem lædit: nihil volens patitur. Tam ineptus ira[-]tus eſt: id ipſum, de quo timet, facit. Simile omni[-]bus iracundis puto contingere ac militi cuidam curioſè fata ſua requirenti: noluit Aſtrologus reſpondere, donec victus importunitate inter[-]rogantis, intra triduum dixit moriturum: funeſto oraculo iratus miles, arrepto pugione, Vatem transfodit: mox captus, reus homicidij, intra tri[-]duum ſuſpenſus veraciſſimam prædictionem fecit. Ita eſt: iratus malum ſibi facit, quod arcet, certè & maius, & ſtultiſſimo, fallacíque inſtin[-]ctu, quas ab alio expetit pœnas, à ſe petit. Cau[-]ſaríſne honorem tuum ſolùm alieno damno re[-]parandum, ſolùm vindicta fulciendum? Quid egregium tam turpi baſi ſtabiliri poteſt? Erras, ſi putas nomen furore ſeruari, famam ira, impa[-]tientia. Si hoc credis, putabis iam Deum infa[-]mem, qui patientiſſimus eſt, qui ignoſcit, qui

vltrà

trà benefacit, & noſtra innumera ſcelera be-
ficiis ſuis vincit. Quis ſtudioſior honoris ſui,
làm Deus?Et tamen cum patientia illum com-
nit,imò ſuſtentat.

Sed age:vindictam ab inimicis ſume;cum iſta *Cap.50.*
men iuſtiſſima lege, vt à maiori incipias: iniu-
um eſt,ſi nocentiori ignoſcas:ordo iniuriæ præ-
ribat vltionem. Maiorem omnium hoſtem
am tuam habes: hæc plùs te offendit: ab iſta
uſpicare vindictam. Primo inimico deleto,pro-
ede ad alios. Iuſtiſſimè Plato ſæuiturus in ſer-
um ſuſpendit vindictam, Cæderem, dicens,niſi
aſcerer:ſcilicet,propter quod alius ſæuiret, non
euiit:iudicauit primam vindictam meritum iræ
uæ fuiſſe, de qua priùs vlciſci voluit. In primis
domo pellendus eſt hoſtis, quàm alij per pla-
eas quærendi. Priùs voluit Plato,poſtquàm ſen-
iit iraſci, flagellare iracundiam dominantem,
uàm ſeruum; ſuſpenſam diu tenuit dexteram,
uam ſuſtulerat cæſurus. Rogatus quid ageret?
Ab iracundo, ait, exigo pœnas. Tranſtulit ad ſe
ſupplicium: digniorem cenſuit flagris iraſcen-
em dominum,quàm negligentem ſeruum.Nec
dominum ſe putauit, dum in ſua poteſtate non
erat.Maior itaque cauſa ſæuiendi aduersùs te eſt,
quàm aduersùs æmulum: atque ſi ſolùm reſpi-
ciamus ipſam iram,quam in æmulo, licèt diſpli-
ceat,imitaris,ſaltem æqualis:quia iratus fuit ini-
micus, tu iratus ſis. Age, pari ratione iratus tibi
eſto,cùm iraſceris.

Illud eximium genus vindictæ eſt, cùm ſine *Cap.51.*
damno

damno tuo, cum bono inimici irasceris:nullu
penetrantius bonitate & beneficentia vulnu
ipsum sauciat cor. Non est ignobilior victor
beneficiis, quàm sceleribus parta. Velle alit
quàm benemerendo vlcisci, timidi est certè ;
stulti: quia bonum te præsumis, non vis à mal
offendi, ánne à bonis malles? Istud fieri nequi
nisi sint,vt tu bonum te putas,id est,pessimi. V
quid irasceris, quòd mali te offenderint?an quò
mali sint? Quod suum est,fecerunt:tu,si bonu
quod tuum fac, cura bonos facere. Istud vltio
ne non facies,quæ,cùm te reddat malum,malo
non reddet bonos:patientia potiùs,si non bono
beneuolos saltèm reddet; sin minùs te vltum
quia meliorem. Satis se de pessimis vindicauit
qui melior factus est: illustrior virtutis dignitas
damnat iniquos:atqui melior ostendêris, si ame
etiam malos. Multa in spe diligis,frumentum in
semine, fructus in stirpe: dilige eum,qui potest
amicus esse, qui bonus, (licèt nondum sit,) &
fortasse te melior. Quisquis diligit aliquid,id,ex
quo fit,etiam amat: materia non est negligenda
amat ligna & lapides,qui amat domum:si bonos
diligis,etiam malos dilige, ex quibus boni fiunt.
Amas id, ex quo calix fit;ama id, ex quo iustus,
vnde amicus, vnde Angelus. An fortasse non,
quia mali offenderunt, irasceris; sed,quia te bo-
num?Excusatum periculum quæris:nemo bonus
ad vltionem tenetur: nulla duelli lex te com-
pellet inæqualibus pugnare armis: superant no-
cendo mali viribus, artibus, dolis,perfidia: hæc
bonus

nus arma non habet, excuſatur. Satius eſſet
liuione reparare malum : iſta vindicta inno-
ns tibi, immunis etiam hoſti eſt: non meminiſ-
iniuriæ tantundem eſt, ac non accepiſſe : tam
rua diligentia ſupra humana conſilia, & om-
em potentiam, quod factum eſt, non refectum
odò, infectum feciſti.

Impetus ipſe vltionis ad veniam te flectere *Cap. 52.*
ebebat : quædam tutela & amor tui ſollicitat
lciſci ; at, ſi te amas, cur tibi placet, quod in
io diſplicet ? Ab iniuria tempus ſolum vindi-
am diſtinguit ; non excuſat. Præcipitas appeti-
um ſibi obſtantem: malum parat tuum ſolicitus
oni : velut apis in nullum ſæuit iratus, niſi eum
ua pernicie: pungit alium apis, ipſa perit. Riſu
xcipias contumeliam tuam, & irriſiſti contu-
nelioſo : alioqui honorabis ſcelus inimici,
uem veritus reuereberis. Suſpicis, à quo doles
leſpici. Aut iudicium, contumelia eſt; aut men-
lacium: ſi iudicium, ad eruditionem patientis
eſt : ſi mendacium, ad pudorem dicentis. Adiice,
aut in ancipite eſt, & dubium, & tunc ad inter-
pretationem bonam. Multa conuitia nobis faci-
mus, quia interpretamur. Itaque ferenti, aut bo-
na contumelia eſt, aut non mala. Nonnullis ad
ignominiam laus fuit, fortaſſe erit contumelia
ad gloriam. Quid malefeci, dixit Antiſthenes,
cùm nouit laudari. Gratulari quoque poſſet, qui
malè audit, ſi non de conſcientia, de ſuſpicione
benefacti. Maxima beneficia, quæ bona mens
non poteſt gratia ſoluere ; praua ſolet iniuriis.

Certè,

Certè, ſi inuidus ſuæ linguæ dominus eſt, e[go]
mearum aurium: imò præualebo duplicatis a[ni]
mis. Potentiores idem Antiſthenes voluit eſ[ſe]
duas aures, quàm vnam linguam. Cur inuitus ſe[-]
mel audiam, quod ipſe de me, aut peius ſæpi[us]
ridens dixi? Cur offendor, quòd alius me imit[e-]
tur, & probet ſententiam meam? Cur ſucce[n-]
ſeo, ſi vnus dicat, quod omnes vident. Sæpi[us]
mihi contumelioſus fui, dum putaui contum[e-]
liam, fortunæ libertatem, aut naturæ neceſſita[-]
tem. Satis mihi obieci, ſatis exprobraui, dum
puduit, dum celaui: improperium meum cum
diligentia feci; improperium ab alio cum pa[-]
tientia deſtruam. Grauiter lædentem lædit, qu[i]
non dolet: tranſmittit dolorem in æmulum. Is
qui lædit, dolebit, ſi non lædit læſus. Ad hoc lædi[t]
inimicus, vt doleas, & ſuo deſtitutus voto ipſe
dolebit: ſi non ferias illum, feries illius inui[-]
diam; beneuolum, qui infenſus erat, facies. Dic,
à quo accepiſti iniuriam, ab homine, an à mali-
tia hominis? Ab iſta, dices: ergo in illam iraſce-
re, illam perde, non hominem. Argutè Guigo
ait: Qui in iniquitate ſua occidit iniquum, eò
quòd odio habet iniquitatem, & vult eam dele-
re, fallitur: mortuo enim iniquo in ſua iniquitate
æterna eſt iniquitas. Qui ergo odit iniquitatem,
det operam, vt corrigatur iniquus: & ſic peribit
iniquitas eius. Sed, quidquid de illo ſit, ipſe illæ-
ſus eris patientia. Fulmen inquiunt non ferire
dormientes, quoniam cedunt, nec vllo pacto
reſiſtunt.

Iſtud

Iſtud ingenium iræ ſatis extra propoſitum *Cap.53.*
turæ conſtat torqueri, nec tam crudelis no-
rca eſt, quòd inſidias nobis pararet; nec tam
nprudens mater, quòd admitteret: minimè ad-
ersùs alios homines, cùm omnes exermes, paci-
óque finxerit habitu, armauit bellicum affe-
um: nec ſuperflua, nec auara eſt. Vacaſſet ira
ne armis, deſiderarentur arma cum ira, ſi rixis,
cladibus illam dedicaſſet, alterutro iſtorum
tio non excuſaretur natura, vbi nunquam pec-
uit, ſemper innocens fuit. Adiice, quòd iracun-
ora, inualidiora ſunt, mulierculæ, infantes, ſe-
es, ægri: inepta natura eſſet, ſi pugnæ debiliſſi-
os legiſſet. Igitur iram dedit aduersùs id, quod
mis & robore non indiget: aduersùs paſſiones
oſtras, aduersùs voluptates, aduersùs vitia, vt
as conuerberet, illas atterat, compeſcat, hæc
ncinet. Specta mores iracundiæ aduersùs vitia
ompoſitos: aptiſſimi ſunt; tota illa tyrannis &
ominatio ſuperba in ſcelera laudatiſſima eſt &
eceſſaria. Non ſegniter, non infirmiter repu-
nandum eſt culpis, in quarum deſolationem
dit natura negligentiam, aut imbecillitatem.
nde ſimultaneum furorem fecit, ne vis diuiſa
ninor eſſet, nec particulam vitij vult admitti.
Celerrima omnes animi copias ira conuocat, vt
nto malo præſtò ſemper ſit. Ad hæc, indepen-
entem ratione velocitatem dedit: magnóque
onſilio inconſultam fecit iracundiam: nihil pro
ore ſuo ſuperfluum natura facit: vacat delibe-
tio, an non ſit peccandum: non eſt opus expe-
ctare

ctare consilium : iam esset error consulere, num erres , num scelestus fias. Præiudicium habe ira sanctissimum : semper resistendum sceleribus , nunquam cedendum : nec ad id , quod necesse est, consultationem necessariam esse. Quare rationabilis est in ira ipsa impatientia rationis expectandæ : meruítque impetus sui diligentia honorem mentis, non amittit. Plato partem irascentem animæ propinquiorem rationi dixit Iuuamur irâ aduersùs libidines : magis rationalis est, quàm virtus concupiscens.

Cap.54. Tali itaque expugnatore egebant vitia, fortissimo, impigro, terribili. Talibus, tantísque cædendæ armis voluptates sunt. Venuste Diadochus iram dixit naturæ telum : malo , quamuis nostro, vsi sumus. Velut gladius in amentis, aut pueri manu vulnerat habentem , cùm ad defensionem sit:ita nostræ naturæ arma nos sauciant; lædimur ira, qua defendendi eramus ; fortiter vibranda in omnia scelera , & malignos impetus cordis. Consultè telum dixit, non gladium: procul à vitiis simus eminùs confodiendis, quorum omnis vicinia vitanda est, & per arma pernicia pugnandum omni prohibitione accessus.

* * *

PRO

PROÆRESIS VIII.

Timoris vſus,& vtilitas.

PAri atque iram abuſu torſimus timorem ad noſtrum tormentum, quem fecimus miſe-riarum feliciſſimum penu, & plenam inanium angorum cornucopiam: plus enim laboramus metibus, quàm malis. Proceſſit inſania, vt ipſa vota fecerimus pericula,ipſa bona timenda,dum pro ipſis timemus. Non dumtaxat in malis pe-riclitamur; ſed in timoribus periculi, in ſpe bo-norum. Dum metus eſt, ipſe, aut periculum eſt, aut damnum. Maturamus timendo diſcri-mina, præcipimus triſtitiam, anticipamus ma-la, imò multiplicamus. Inani prouidentia,plura mala timemus, quàm ſunt: multa, quæ non eſ-ſent, ſunt,quia timemus; & quæ ſunt, diu ſunt; a metu incipiunt eſſe. Itaque timor noſter plura mala facit, vel maiora: aut addit, aut ampliat: præter diuturnitatem, acerbitatem auget. Quæ immatura ſunt, auſteriora ſunt: pleraque acer-biùs ferimus timendo,quàm patiendo:minora in re ſunt quàm in formidine; ſuſpicio exaggerat ignota, & in peius vergit. Omnia intempeſtiua etiam bona tædio ſunt, qualia erunt mala? Ad hæc,nec tantùm mala parat,quia fingit;ſed, quia facit, & incertum periculum luit certo damno Ad exaggerationem amentiæ, ſupra certitudi-nem nonnunquam magnitudinem adiecit: ma-

Cap.55.

iora damna quærimus,quàm timemus;& ne mi-
nus periculum veniat, nos venimus, imò curri-
mus ad maius malum. Molpadia,atque Parthe-
nia, fracta à ſue vini amphora,habuerunt, quid
haurirent: veritæ patrem, præcipites ſe mari
dederunt,vbi abſorptæ ſorbuerunt fata.

Cap.56. Metus itaque eſt innatum tormentum, inge-
nium prolongādæ miſeriæ, inuentio mœrorum.
Nec tot crudelitas reperit humana cruciatus,
quot timiditas. In quibus nobis pepercit fortu-
na,non ignoſcit prouidentia noſtra. Intuere cru-
deliſſimam, periculoſiſſimámque prouidentiam
Artemonis:ne quid in eum caderet, fecit,quam
diu vixit, vt duo ſerui ſcutum æneum ſuper ca-
put obtenderent. Quæ maior miſeria, quàm cui
cælum ſuſpectum fuit? Domo egreſſus ſolebat
lectica tecto adoperta circumlatus ferri. Certè
quem prouidentia vitæ prohibuit rectà ire,pro-
hibuit rectè viuere. Ecquod maius periculum
erit iſto timore periculi? Neſcimus,quid timea-
mus: neſcimus, quando periclitemur, pauidi
etiam meridie,

Veluti pueri trepidant,atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ita nos in luce timemus.

Falleris, Lucreti,non cum Sole timemus:in cali-
gine ſumus,nihil in die videmus, ideò omnia ti-
memus,ſemper triſtamur.

Cap.57. Minima fuiſſet miſeria præſentibus malis,
niſi ſpatiaretur pauoribus ad omne tempus.
Addita ad cumulum abſentia ſunt, quæ non mi-
nimè nos vexant: plus nos torquent mala, quæ
non

non ſunt, quàm ea, quæ ſunt: plura illa ſunt; nam plura poſſunt eſſe, quàm cõtingunt. Metus omnia ſtultè admittit. Magnum iſtud infelicitatis põdus adiecit timor, vt, pluſquàm poſſumus, pateremur, cùm timeamus, pluſquàm patimur: bis patimur mala, cùm ſunt, & cùm formidãtur. Neceſſitatẽ magnam mœrendi induxit metus: euadere ægritudinẽ non licet: cùm ſunt, cùm non ſunt, ſemper mala nos fodicant; effugere nequimus eſſe miſeros: intercepti ſumus; poſſibilitate mali malè iam reipſa afficimur. Anne timorẽ inſidioſa nobis natura ad iſtorũ malorum præſidium meditata eſt, cùm pauca demat, plura paret, plurima geminet; tum, ſi ipſum computemus timorem, triplicet: Cur nos impendimus ſecuris? Integros nos reſeruemus periculis, integri mala expectemus. Timoribus iam fatigatus animus facillimè malis cedit: victus ante ipſa, pauendo iacet: eminùs iam illum confodetunt, mox cominùs repetitione vulnerum miſerè concidit. Age nunc, ad calculos veniamus. Inutilis malis ipſorum timor eſt: nam, aut certum periculum eſt, aut nullum: ſi certum, nihil agis timendo, niſi præſumere, & antelucano marcere tormento: ſi non eſt futurum, irritis te vexas curis, & præſentibus te punis mœroribus; ipſe timor iam eſt periculi incerti certum ſupplementum, certum damnum.

Anguſtum ius fortunæ eſſet, ſi dumtaxat *Cap.* 58. præſentibus nos inuaderet, quorum leuiſſimus dolor vix ſenſum ſui faceret: ſecutus tempus,

antequàm cognoſcatur, dilapſum: minimum eſt præſens & ignotum: mala diuiſa & ſuccedentia temporis ſucceſſioni accommodata veniunt, vt vel ſi magna ſint, non magnam pro diſtributione præſens ſortiretur partem. Maxima leuia fuiſſent, ſi non ſucceſſionem ſentiremus, ſed præſentiam: minima portio, quandiu ſunt, eſt; nam, dum ſunt, minimum eſt: non ſpatium, ſed momentum, ad quod inter innumeras diffluentis temporis particulas exiguum ſpectabit. Demus maximum: quod momento eſt, non magni momenti erit: tolerabilis, fortaſſe leuis, miſeria foret, ſi non iniquè committeremus ſenſus damnis, quorum leue, dum durant, pondus habent, niſi nos coaceruaremus multas partes: reuocamus præterita, præſumimus futura. Quod ſenſus capere poteſt, præſens eſt: opinio malum illud inuenit, vt diuiſum per tempus malum timendo copularet: ſcit multa mala vno tempore, imò vno & minimo momento, maximo amplecti odio. Tamdiu duret pati, quamdiu dolere: nec vnius patientiæ parti, multas imponamus doloris. Hac arte, hac ſtultitia protrahimus contrahendo mala, & longam mœrorum vitam facimus. Quia ante tempus patimur, ſupra inuidiam fortunæ patimur: ignauâ prouidentiâ, quæ diſcutere volumus, aduocamus: optimum eſſet differre, quæ excuſare non poſſumus. Certè magna diligentia foret diſcutiendis triſtitiis, negligere futura. Fortunatius Dionyſio Siculo fuiſſet, ſemel perire, quàm

ſemper:

ſemper: felicius improuiſa infelicitate corripi, quàm diripi cauta, id eſt, timida felicitate. Qualem putabis felicitatem, qualem maieſtatem, cui non licuit, quod ſeruo? Totam timor corrupit fortunam, &, quod mireris, naturam. Chariſſima & naturæ & iudicij ſui pignora, filias & vxores, Ariſtomachen, & Doridem, ſi non in odio, in ſuſpicione habuit: quibus dedit vitam, non confidit genas: à filiabus nondum adultis ſolùm permiſit tonderi; ab adultis, nec à filiabus: & ne horridus vultus etiam ſibi horrorem maiorem incuteret, dum aliis: timebat, ſi plùs timeretur, plùs timere; nam,

Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent.

iuglandium dumtaxat putaminibus aduri pilos eſt paſſus: tanti illi ſtetit hæc neceſſitas cultus: timor illum priuauit, quo pecora non carent. Neque voluptas potentiſſima tyrannorum domina illi fuit libera. Niſi euolutis omnibus, & exploratis ad vxores non veniebat: nec adhuc, licèt tutam reperiret voluptatem, tutum ſe cenſebat; latis circumdedit foſſis lectum, quas ponte commiſit ligneo, & hunc clauſis cubili foribus detorquebat. Quid? nec vocem illi timor liberam, aut tutam reliquit: ab edita concionari turri ſolebat, non ſe credens ſuggeſtis. Quid? nec ſuo pectori.

Ad quid ergo timor datus, ſi per tot peſſimus mala, reus omnium mœrorum, virus tranquillitatis? Certè ad maximum eſt bonum, &, vt eleganter dixit Theophanes Cerameus, pharma- *Cap. 59.*

cum, vt euomas virus malorum: nisi malè abutaris, est quædam naturalis prudentia arcendis malis sagacissima, sed vitio nostro infamia pusillanimitatis damnamus; est quoddam præsagium innatum ad excubias, ad explorationem malorum, quoddam satellitium securum ad bonorum custodiam. Non igitur peccauit intentio naturæ sincera, atque beneuolæ, cùm dedit; sed nostra ignauia, cùm vtimur: ad omnia, quæ putamus mala, accommodare volumus, minimè ad omnia consentaneum. In primis timor non est ad mala necessaria: nihil horum formidine medemur: solùm præcipitamus tristitiam: certis periculis frustrà impenditur metus. Deinde, neque ad mala contingentia: si vitare nequis, in cassum te macerabis matutina tristitia, ob id, in quo fortasse benignus casus erit. Ne te ante tempus damnes: ignosce tibi, cui nondum irata est fortuna; nec crudelior tibi sis timendo, quod illa non committet. Quid? committat: id minùs tristitiæ habebis, quantùm minùs timuisti: breuissima plaga, & in sinceritate sua te percellet. Neque timor est ad ea mala, quæ declinare potes, si incerta & ardua sit euasio: pluris nonnunquam constat euadere mala, quàm pati: in his & curæ computandæ sunt, & pericula; & pro excessu, aut expectandum, aut cauendum: non magnis sumptibus minima emenda sunt: parum fortasse periclitaberis patiendo, & nimiùm patieris timendo. Denique, neque timor est ad mala, quæ putamus, licèt declinare possimus, sed quæ sunt:

in his

n his inanibus & fictis malis, non muniet nos metus, ſed puniet mœroribus, & quidem non fictis.

Innoxius itaque erit in noſtris noxiis, in veris malis, & quæ in noſtra ſit libidine vitare. Igitur ad præſidium contra peccatum, iſtud ſolùm verum malum, iſtud ſolùm in noſtra eſt manu diſcutere: in his fideliſſimus ſpeculator metus renunciat, quæ præuidet, cordi, vt prouideat, vt aduocet in conſilium mentem, vt reuocet conſulta & meditata, vt muniatur ad hæc pericula. Iſte eſt caſtiſſimus timor; ſcilicet, in ſinceritate ſua timor eſt, non malum: alij enim malorum timores, ipſi mala ſunt; caſtitatem naturalis affectus corrumpunt: tranſeunt in id, quod fugiunt. Cæterùm, euidens ſignum eſt, timorem datum ad hæc arcenda mala, quòd certiſſimè & facillimè & per ſe arceat: ipſe timor peccati ſuperat peccatum, timendo vincit: alij timores non tollunt timendo mala, potiùs addunt: quærunt malorum remedium, non ſunt; at metus ille remedium ipſe eſt: inde alij timores vagi, iſte conſtans & permanens: illi tamdiu ſunt, quamdiu malum non veniat, aut inueniant remedium, vt non veniat; iſte durat, quia ipſe remedium eſt, & dum eſt, non eſt malum: inde cum iſta perſeuerantia, nec moleſtus eſt, tutus malis omnibus: n tantum ſibi placet, vt quod magis timeat, ſit non timere. Qui eluctatus ferarum vngue & dente in ſcopulum, aut arborem aſcendit, ibi iam non timet feras, ſed caſum: timet non eſſe,

Cap. 60.

vbi ſecurus eſt: alios timores excludit ſecuritas, iſte ſecuritas eſt. Adiice, ad innocentiam caſti huius timoris, non ſolùm vera mala tollere, ſed fictorum malorum timores: tametſi ipſi, vera ſint mala. Clauus trudit clauum: omnes timor Dei pellit timores: hic timor ſecurus eſt, ipſe nos tutos reddit; & dum nos defendit, cauſam Dei agit. Commodè illum dixit Leontius Arabiſſius, δικαιοκρισίας συνήγορον. Generoſus item eſt, non vtilitatem præſtat animis, ſed magnitudinem, & nobilitatem ſpiritus: deme iſtum timorem, audaciſſimus quiſque timidus erit: mens enim mali ſui conſcia, velut ſpongia imbuta aloës, & abſynthij ſuccis, quolibet preſſa terrore, mille fontificat riuulis; amariſſimas formidines qualibet compreſſione diffluit felle.

Iuſtitiæ patronum.

Cap. 61.

Atqui & temporalium metus aliquando innocens & ſalutaris eſt, cùm miſcetur fortitudini, fiduciæ, prudentiæ, ſpei. Sunt quædam per ſe nociua, quæ mixta ſalutaria ſunt: iuuat & venenum confectum: iuuat iſte timor, cùm cautio eſt, non conſternatio: ſpem præcipitem temperat. Nulla eſt prudens expectatio, quam timoris mica non condiat. Spes, vt vinum fortiſſimum, nimiùm exhilarat, & ſenſum interdicit cerebro: temperari opus eſt mediocri metu, vt aqua vinum, vt cum modo & rationis immunitate delectet. Fauore huius timoris, ſæpè fortuna non indignatur ſpei: refert aliquando iſtam gratiam ſpes, cuius etiam fauore deſinimus timere, ſi ceſſamus ſperare. Cupiditatis finis, iuxta

Hecato

Hecatonem, timoris remedium est. Verùm nos, quia laxamus vota, multiplicamus timores: quia cupimus, vt immortales; timemus, vt mortales. Non omnia nostra cum morte moriuntur; quid formidamus, vel mortem?

PROÆRESIS IX.

Tristitiæ commoda indulgentia.

Restat tristitia, aduersùs quam tota Philosophia armatur, ad cuius iniuriam plura hactenus diximus, & dicturi sumus. Nunc pro multis calumniis volumus mereri de illa nonnihil, & excusare naturam, atque accusare nos. Deprauauimus quoque istum affectũ, & miseriæ infamauimus elogio: suas tamen vsus ad felicitatem habet, & cum naturæ consensu. Rogemus Platonem: non omnes damnat tristitias: eas potiùs commendat, quæ gaudiorum origo, aut minorum ægritudinum sint causa. Sunt aliqui corporis morbi, quibus indulgemus propter valetudinem: alimus in brachiis, & cruribus vlcera, ad cloacam euacuandi pessimi humoris: vulnere rupta vena aliquando fuso sanguine continuit vitam: ita aliquis sensus animi nonnunquam est permittendus & innoxius. Præter ista in vniuersum succutiendus est mœror è sinu, & purgandum pectus, seruandúmque fores cordis, velut cùm sæuit pestis, ne sine examine intret. Grauissimum *Cap.62.*

ſimum iſtud malum eſt, vt cæterorum acies no[n] feriunt niſi per illud: ſine triſtitia noſtra omni[s] noxia innocens eſt; omne damnum ſine mucro-ne, hebes, & rude. Quare ſine vſu, aut boni, au[t] minoris mali, iam ex maioris collatione boni, to-leranda non eſt triſtitia.

Cap. 63. Fateor rarum, & ad Phœnicis miraculum albâmque auem eſſe, qui nunquam ſit atro pe-ctore. Vbi carbonarium vidiſti immaculato vul-tu? Fumus, & puluis terrenarum rerum quocum-que diſſipatur, contagio quodam triſtitiæ fami-liaris. Menander dixit, conſanguineam eſſe vi-tæ: neceſſitatem mœrendi neceſſitudinem pu-tauit. Verùm, non tam indomita, & æqua eſt iſta dolendi neceſſitas, quin, ſi inuictam cupiditatem non habeas, violari nequeat. Ægroti autem ſu-mus, & debiles; nolumus non cupere, non poſſu-mus non mœrere, & velut exulcerati artus, at-que ægri, ad leuiſſimum tactum gemimus: nec plura oblectamenta recreant, quantùm vnus macerat dolor: delicatior ſenſus malorum eſt. Auidi ſemper eorum, quæ deſunt, ingrati præ-ſentibus; non compenſamus copia plurimarum rerum neceſſariarũ, vnius ſuperuacuæ inopiam, quam nec neceſſitas, nec vtilitas fecit; ſed cupi-ditas ſubtilis neceſſitatis artifex. Inæqualiter, & ad iniuriam noſtram diuidimus affectus: aliena, aut non noſtra plus amamus. Quid angeris, deſit modò, quod nuper habebas? Nam, cùm pridem non habebas, tam anxius non fuiſti: in eundem nunc ſtatum reſtitutus es, cur plus mœres? ha-

buiſſe

uiſſe auget dolorem?potiùs compenſet.Habuiſ-
:,beneficium fuit;gratiam debes fortunæ:habe:
ontenta eſt patientia tua, & pace tua,& ſua:iſta
ax cum fortuna, non vt aliæ concordiæ conue-
it votis : contrariis ſtat cupiditatibus, ſi quod
ortuna vult, tu nolis : ideò cùm carebas,& non
ábuiſti,triſtis non eras ; & modò triſtis es, quia
abebas : poſſeſſio irritauit cupiditatem. Facile
: vile remedium ſtat, quod nec voto eget, non
upere. At,ſi poſſediſſe tantoperè apud te valuit,
ur nihil poteſt poſſidere ? Plura reſtant, quàm
miſiſti. Cur omnia,quæ habes,perdis;dum non
abes,quod perdidiſti?Anne excuſabo ingentem
nœrorem tuum,quem maiorem cenſui iacturâ?
utabam ſolùm amiſiſſe vnum, ſolùm deeſſe
num : ſed video amiſiſſe omnia, dum amittis
num. At, dolor huius vniuerſalis iacturæ pen-
ari debet voluntate; ſponte amittis omnia,dum
eſtantia non placent;nec illis vis gaudere.Quid-
uid ſponte fit, ſine ægritudine eſt. Iam nulla
oſtri doloris excuſatio eſt, niſi ignominia de-
nentiæ,quòd tam iniqui felicitati noſtræ ſimus,
t eam locemus,aut in his,quæ deſunt nobis,aut
ocent; in his, quibus neceſſariò ſumus mi-
eri.

Cap.64. Fecimus,vt non ſolùm mala nos proſcindant,
ed ipſa dilacerent bona,dum deſunt,id eſt,cupi-
nus. Vber hìc panditur mœroris ſeges, ſi bona
bſentia mala putamus : abſunt plurima.Expedi
btutum ſiccum per auarorum domos, per Re-
um prætoria,per latiſſima quæque inuidiæ ſpa-
tia,

tia,breui madidum facies, ſi bona, quibus care
computes damna: toties triſtis eris, quoties la
tus eſſe poteris,aut putas: maximè miſer eſt,cu
felicitas, poſſibilis miſeria eſt; qui tot nume
rat mala, quot bona numerare poteſt. Certè,
abſentiam malorum in bonis debès ponere,ve
lem,vt lyncea tranſmitteres lumina, penetraré
que etiam feliciſſimorum penetralia: poſt mu
tos parietes plurima infortunia inuenires; p
angulos etiam aulæ iacentia mala videres, qu
rum immunem te vides. Bona tua ſupputa. Præ
uerteres aſtutias fortunæ iſta leuiſſima diligen
tia,ſi mala, quæ deſunt,in bonorum calculis ad
mittas. Hoc pacto excedent,aut æquabunt bon
malis nunc ſuperuacuis,& excedentibus. Quo
tuſquiſque non videt, & tractat manibus innu
mera vbique aberrantia, vbique obuia mala;bo
na autem à longè ſolùm numerat: inde cùm fa
ctio iniquæ fortunæ ſuperet fauentis cohortem
latiùs illa dominatur, nec vi vinci, ſed ingeni
poteſt. Subtiliſſimum ſtratagema eſt, abſentian
contrarij in contrarium transfundere, & ſui
ipſis ſatellitibus expugnare infelicitatem. Ha
arte numeroſiores copiæ bonorum erunt: nam
ſi carentia malorum, bonum eſt, mala plurim
ſunt: nam,etſi multa lugeamus, pluribus care
mus; non tot habemus, quot poſſumus: quar
iam bona plurima erunt:ita ab aduerſariis ad no
trãſit exercitus,& alienis viribus vincemus miſe
riã. Sed demus vinci:quid mœremus?ánne lacry-
mæ expiabunt infelicitatem?Audi Philemonem

E

Εἰ τὰ δάκρυ' ἡμῶν, τῶν κακῶν ἦν φάρμακον,
Ἀεὶ θ' ὁ κλαύσας τοῦ πονεῖν ἐπαύσατο,
Ἀλλαττόμεθ' ἂν δάκρυα, δόντες χρυσίον.

Si lacrymæ noſtræ malis mederentur, & lugens ſemper dolere deſineret, vel aurum lacrymis commutaremus.

utiliter mœror impenditur malis, quæ non
pedit:non adimit miſerias,ſed addit. Peruerſa
miſera iſta triſtitia eſt, quòd ſit,& non malo-
m, & non mendicandorum: flet,quæ non po-
t tollere,& quæ non deberet. Ad hæc,iniqua
i ſupra malum, ſiue, vt veriùs dicam, ſupra
inionem mali laceratur.Odo Cluniacenſis ait:
alamitas, quæ momentaneam lætitiam, licèt
ox tranſitura,concutit, quaſi infinita defletur.
on huic itaque inutili triſtitia vſui à natura
t?

Cap.65.

Nihilominùs, vt ad triſtitiæ modum acceda-
us, non omnis triſtitia miſeria eſt;ſed,quæ ſine
uctu eſt. Ne ſæpè inutiliter triſtemur, aliquan-
 triſtari eſt neceſſe:triſtitiam vtilem dico, quæ
medium malorum eſt. Non ſine vſu iſtum af-
ctum natura conſecraſſet, nec niſi alicui bono.
eque leue bonum eſt, perdere mala: feliciſſi-
us mœror eſt illorum malorum, quæ auferre
teſt, & debet. Huic non eſt opus remedium
lhibere; nam ipſe remedium eſt: quia iſte non
alus; nam tollit mala: cum plauſu naturæ, &
uadam illecebra eſt. Iſtam triſtitiæ laudem in
uobus reperio malis, in culpis propriis, & pœ-
is alienis: non eſt data triſtitia parentandæ ex-
nctæ fortunæ, ſed noſtris culpis: nam non eſt
emedium eorum, quæ pateris mala; ſed, quæ
acis: riuos lacrymarum ſub ſinum defluentes,

quos

quos iſte affectus mittit, ad argumentum pi
officij:aliquid ſub pectus luere quærit: macula
cordis opinor: dat, vnde expietur: iſtam triſ
tiam non putes miſeriam: ſiquidem tollit illu
quo miſer es. O fortunatum! ô lætum luctur
quo deſines eſſe lamentabilis! ô ſalubrem æg
tudinem, qua ſanus fies! Iſta triſtitia, cùm
guſtum ſit naturæ, minùs moleſta eſt. Et int
ipſas lacrymas, quibus euaporatur dolor, qu
placidum guſtat.

Cap.67. Ad leuandos quoque alienos mœrores n
ſter prodeſt: non leue remedium damni prop
triſtitia aliena eſt:inter plures onus diuiſum,nu
li eſt onus:diuiduntur mœrores, vt ſarcinæ: m
lorum ſolatium eſt conſortium: quemadm
dum meticuloſi, ſi ſoli ſint in aliquo loco, trep
dant; ſi cum ſociis, remittunt timorem: puta
enim plures eſſe, qui reſiſtere malis poſſint,
proprium periculum, ſi commune ſit,aut minu
futurum multis obſiſtentibus, aut languidiu
ita qui mœret, communitate languentium ſp
rat maiorem reſiſtentiam, minúſque pertina
malum; neque diu durare poſſe, cui tot rep
gnant. Ad hæc, ex compaſſione aliena argut
iniquam ſuam paſſionem:præſumit iniuſtè pat
& quadam libentiſſima fraude expiatæ co
ſcientiæ ſe ſolatur: tum propter doloris com
munionem amari putát: lacrymæ ſunt gratiſſ
ma amoris cæremonia: amari autem iucundi
ſimum eſt: feſtiuitas beneuolentiæ extenua
mœrorem. Iſtæ igitur duæ triſtitiæ remedi
ſunt

nt, aliæ remediis egent. Denique varia varij
ıarmaca temperandi doloris præbuerunt; Epi-
ırus, reuocationem mentis; Cleanthes, putare
ılla mala eſſe; Peripatetici, non magna; Pla-
, non certa; Chryſippus, detrahere mœſto opi-
onem mali, ſi ſe putat officio functum; Qui-
nus Sophiſta, quòd ſibi ſumpſit conditionem
mmunem, extincto filio conſolantes ſolatus
ſpondet: Quò reſeruo hominem eſſe? Nul-
m ego puto efficax remedium non mœrendi,
non ſit remedium cupiditatis: fortaſſe lu-
um adimes, non ſtultitiam, periculum lu-
endi.

LIBER

LIBER SEXTVS DE ARTE VOLVNTATIS.

DIORISMVS I.

Circa differentias bonorum, & malorum.

Cap.1.

ERVDITIS voluntatis impulsibu
restant mentis assensus specialit
quoque elucidandi, quos affecti
contaminat, qui corrūpit affectum
Sæpè cupiditas perdit iudiciun
sæpè iudicium perditum reperit cupiditaten
aut reparat: vtrumque perniciosissimum, &
lius pernicies, & huius salus. Mutuò se perdu
voluntas & mens; mutuò se restaurabunt: qu
re fauor voluntatis est, informare menter
Oportet rerum aulæa contrahere, quibus oppa
sæ latent, vt nudas, suáque sinceritate perspicu
exploremus sine fuco & larua, sequentes natu
ram, non famam. Ad singula veniam, postquàn
per summam discusserim bonorum, malorúm
que differentias, & naturam, deturbauerimq
turbat

ırbatas opinione imagines. Adoramus enim
amna noſtra ſpecioſa boni fronte:abominamur
ona primo & indiſcuſſo aſpectu territi. O dili-
entiſſimam ad inutilia ſocordiam hominum!
radicant herbas, examinant fibras, ſcindunt,
oquunt,eliquant, exenterāt feras,inſpiciunt,ex-
rpant neruos,diſtinguunt arterias. Herophilus,
ligentiſſimus lanius naturæ,vt curaret,ſexcen-
os exſecuit: luſit per homicidia curioſitas: odit
ominem, vt noſſet. Summa diligentia explo-
ntur viſcera irrationalium. Rationem quotuſ-
uiſque explorat?cur morborum cauſas, rerúm-
ue naturas ſolicitè inquirimus; & non ſumus
rioſi opinionis,laudis,fauoris, paupertatis,vir-
tis naturas ſcrutari,interna inſpicere?

Plura glorioſum boni titulum apud vulgus *Cap.2.*
ſurparunt quadam mali noſtri conſpiratione:
oſuimus enim felicitatem in periculoſis:id au-
m minus ſunt, quod magis videntur. Percur-
omne, quod adorat cupiditas, cui dedicantur
ota, vnde ambitio ſuſpenditur, quod inuidiam
cupat, quod vel parſimonia miratur, & quid-
uid cum tempore pergit, iniuſtiſſimè bonum
citur, amentiſſimè putatur. Lux eſt, quod lu-
dum reddit; calor, calidum. Formæ titulus
fectus eſt. Cur, quod te bonum non facit, fa-
et fortaſſe peſſimum, bonum putas? Non eſt
onum,quod bonos non facit. Is putet volupta-
m bonam,quem bonum fecit. Opes,ſi probos
ures, quàm iniquos fecerunt,probentur:ipſum
lgus, quod probat diuitias, exprobrat diuites,

& iniurias potentium vindicat inuidia, aut odio
Sæpiſſimè diuites ſe malos faciunt, cæteris ma
la. Quin, nec diſſimulare noſcunt iſta bona im
becillitatem ſocietate bonorum: rariùs in boni
morantur, improbos affectant, atque ex amor
malorum boni amittunt famam. Ad hæc, Deu
tutò bonus eſt, & amat bonos; quibus tame
minùs iſta tribuit: certè quia non ſint bona. Au
Deus malus eſt, aut illa non bona: quia magn
neceſſitate Deus bonus eſt, illa non ſunt: diſtri
buit etiam malis & hic plura. Vult hoc conſili
reuerentiam horum bonorum perdere, vt pu
deat id cupiiſſe, quo frui licet peſſimis; licet &
brutis, quo Deus caret.

Cap.3.

Adiice, quòd nihil ita efficax & vtile eſt
quàm bonum. Bonum eſt, quod prodeſt. Ann
proficiunt, quæ nec faciunt te bonum, nec tol
lunt mala? Grauedinem capitis aureum diade
ma non leuabit, grauabit potiùs: anguſtias co
dis munus in arca ſidens non laxabit: dentiu
dolorem delicatus non mitigabit cibus. Quid,
humanæ dignitatis ſuſpicias finem? Inutilitate
miraberis, nec bona audebis dicere, cenſeb
nihil, inutilia, & ſuperuacua. In quo diſtingue
inter ſuperuacua & nulla? Quænam eliges? Eſ
rienti, ad remedium famis, perinde erit, ſi nih
offeras, ac ſi lapidem: ita quæ remedium mal
tiæ tuæ non præſtant, quæ ad virtutem non d
cunt, quæ ad Deum non trahunt, ſuperuacu
tibi ſunt; ſi ſuperuacua, non plùs quidem quà
nulla; ſi nulla, iam non bona. Modeſtè hactenu
inutili

nutilia, aut ſuperuacanea dixi; ſunt noxia, & quæ non tollunt malà, ſciunt addere. Non eſt neceſſe narrare diſcrimina, alimenta ſcelerum, ſolicitudines.

Præterea,magnum momentum addit tempus *Cap.*4. itulo bonitatis,quem defectura non merentur. Bonum, & integrum idem æſtimo:ergo bonum rit ſine defectu. Quomodo ſine defectu erunt, uæ defectura ipſa ſunt? quibus deformitas ſui xitus fœdat? Deficientia ſunt iſta, iam non bo-a,iam deformia cum tanto ſuæ adhuc eſſentiæ efectu,cum ipſius ſubſtantiæ enormitate. Non int bona,quæ peiora erunt, quò fuerunt maio-a: menſura calamitatis eſt, antecedens felici-is. Tum lances,& calices à conſiſtentia æſtima-ius: vitreis præferimus argenteos, & aureos; on credo, ſi aurum fragile eſſet, vitrum tenax ii. Fragilia tempore ipſo ſine vulnere per ſe iaſcentia ſtultè putat diues bona,

Cui,licèt aduerſis ceſſantibus omnia parcant,
Lege tamen mortis ſit faciendus inops.

ides ex his bonis neceſſitatem miſeriæ iuxta uinum Proſperum,qui tamen attentus fuit ex-pere virtutem,& expiare tanta calumnia;

Omnis virtutum ſemper ſubſtantia ſalua eſt.

ætera neceſſariò mala erunt, aut tu miſer. uid delibero? quid dubiè pronuncio? Neceſ-riò tu miſer,ſiue mala, ſiue bona ſint: ſi mala, m cum malis beatus non eris; ſi bona, iam ie bonis infelix eris, & iam hoc ipſo bona non unt, cùm mala inferant,cùm miſeriæ ſternant

 viam:

viam : duplex autem via eſt, aut cùm illa te re-
linquant, aut cùm tu illa; alterutrum neceſſa-
rium eſt.

Cap.5. Accedit varietas ſententiarum in bonorum
complacentia: veritas vna & eadem eſt; erro
multa membra habet, varium vultum. Omne
homines, Aneſidemus dicebat, bonum rati id
quod ipſos cuiuſmodicumque capit, de ipſo fe
runt pugnantia inter ſe iudicia. In ipſo conſenſ
bonorum magnus diſſenſus eſt. Veniat in me
dium patentius bonum, quod minùs opinio co
rupit, quod non tam ipſa, quàm natura fecit, de
cus. Quantum diſſidium circa formam eſt
Æthiopes nigrorem & ſimitatem commendant
Perſæ aduncitatem, & candidam cutem; alij me
diocritatem. Quot item diſſenſus voluptatum
ſunt? Quid dixero de aliis, quibus non ſe immi
ſit natura: ſed magnum opinionis peccatum
magna fecit? Quot diſſidia in cultu, in cæremo
niis exhibendi honoris, in habitu? Certè nihi
erit, quod certò ſciri nequit, quid, & quale ſi
Nullum certum bonum eſt, in quo tot errore
ſunt.

Cap.6. Exhibeo quoque conſcientiam tuam hæ
ipſa condemnantem bona, quæ commendat
commendas, dum optas tibi; condemnas, dum
ſolùm tibi. Mala quædam horum bonorum
fides quæſiuit patrocinium vnitatis: ſummi enim
boni eſt vnum eſſe: vides omnia cæteris bonita
tis priuilegiis deſtituta, & titulum ſolùm vis de
fendere ſingularitatis, ſi ſolùm in te ſint ad inſo
lentiam

entiam auaritiæ. Quid, si assecutus sis, quæ vota
istraxerunt? Non eris contentus, si omnia possi-
eas, nisi solus omnia. Erras, summi boni est,
num esse, non vnius: commune quid & publi-
um est; vnum est, sed omnium. Quid maius
Deo bonum? At Deus omnium est, & commu-
is census: ista, quæ tu putasti bona, cùm vnius
umtaxat sint, bona non sunt. Quare? quia, quòd
nius sint, nulli prosunt: in primis aliis non pro-
unt, dum tua sunt. Debent desinere esse tua, vt
ncipiant proficere aliis: nummus, nisi alienes,
ij non proficiet; adiiciam, nec tibi. Quid? non
roficere, dixi? nocent, dum tua sunt, quia vnius:
: ne alia damna, curas, pericula memorem, in-
diam interpono. Satis magnum malum est, cui
agnum malum appendix est.

Iam illam, quam iactant, bonitatem dispicia- *Cap. 7.*
us: ad argumentum potiùs malignitatis erit,
antumuis se distendant, tumeant, rumpantur,
ruulam boni speciem effingunt, mutuantia il-
n, non ab aliis bonis, quorum potiùs dilabun-
r præsentia, & velut sui pudentia effugiunt; à
alis mendicant: qualis bonitas erit, quam ma-
præstant? Incommoda paupertatis, quæ sola
: recusantibus grauis, commendant diuitias:
mes exaggerat voluptates cibi: valetudini pre-
m morbi dederunt: debent malis esse bona,
est, videri; id, quod sunt, in aspectu est: id mi-
m, cùm totum, quod sunt, habeant, quòd vi-
antur; illi, qui plus vident, minora vident, aut
n vident. Certè non res, vmbræ sunt, pro ma-

iori contrahuntur luce. Adiunge, quòd ſequen
tes fugiant, apprehenſæ manum non implent
Non aliter hunc expectes mundum, quàm do
mum infeſtam laruis, & ſpectris; aut magici
procuratam veneficiis; vbi omnia voluuntu
franguntur, periclitantur indemnia; videntur pe
ricula & terriculamenta; non ſunt: omnes tu
erunt, niſi à timore ſuo; non timentes, ſecur
Expende tamen, quàm procul ſunt, vt bona ſin
quantùm ſunt procul, vt te bonum faciant: iſtu
colliges, quòd tu potiùs facias bona. Longè ſun
quòd tibi præſtent, quod à te deſiderant. Fac
illa bona, non dico vſu ſuo, ſed tuo mendacic
tantò ſunt bona, quantò tu falſus putando, im
quantò malus te fallendo. Anne vera bon
erunt, quæ fraus fecerit, quæ malitia commen
dauerit? Opinioni deceptæ debēt ſpeciem à lon
gè ſolùm renidentem. Velut in agris quidam la
pilli ſpeculares ſcintillant diſſiti; ſi quærimu
proximè, non videntur: ita iſta putamus bona
cùm caremus ad tormentum cupiditatis. Cùn
iuxtà poſſeſſio locauit, contrahunt illam ſpecie
ſam frontem, qua nobis illuxerunt cæcis. Qu
imbecillis ſunt, aut mero occupati cerebri, nc
ctu vident luces, quas faciunt, aut augent. Co
pora alienæ lucis non ſemper, ſed à ſitu & in
teruallo, & obliquè micant. Non habent pro
priam bonitatem, quæ, cùm diſtant, non cùn
adſunt, oſtendunt: ita cupiditatis votum, faſt
dium eſt; tædet adeptos, quod adepturos torſi
contrahunt temporum qualitatem temporali

qua

quæ ad imitationem annorum amamus; futuros optamus; quos habemus, dolemus: nemo eſt, qui ſenſum non optet: quotuſquiſque cum illo gaudet? Plurimarum rerum totum ſpes conſumit gaudium. Velut venatores oſſibus alunt canes, vt venentur feras, quas, cùm ceperint, ab ipſis auferunt: ita ſpes ſicco quodam gaudio nos alit; mox, cùm conſequimur, lætitia priuamur prædæ.

Cap. 8.

Fecit præiudicium ſenſuum iſtam damnandam opinionem, quorum iniuria coætanea nobis eſt: ratio natu eſt minor; anticipant enim ſenſus ſententiam bonitatis, quam ſera ratio refellere vix poteſt. Firmatam reperit antiquitate, probatam votis parentum, maledicto æqualibus, qui, ſi benè amaſſent liberos, contraria precarentur, credo, & curarent. Aërij genitrix maluit perire, quàm filium regnare: recuſauit fortunam, cui maximè optatur: nec inuidia fuit, ſed amor. Præſtat fortunæ, non dico, mediocritas, ſed infelicitas. Miſeris non deerit ſolatium, deeſt fortunatiſſimis conſilium. Poſt tot iniurias opinionis vnum vſum agnoſco ad laudem virtutis nouitiæ. Parum eſſet reiici, ſi quod ſint res, æſtimarentur. Creſcit meritum, ſi virtus comprimat cupiditatem; quorum æſtimationem præhabuimus: ſi ſenſum cum anteceſſione currentem ſuperet ratio; ſi cupiditatum licentia per antiſtrophen faciat temperantiam. Eleganter & ſalutatiter Maximus in Theologicorum Centuriis ait: Χρὴ νηφόντως σκοπεῖν τὲ, καὶ μελετᾶν, πῶς τὴν

καλὴν ποιήσεται δεόντως ἀντιστροφὴν, τοῖς δι' ὧν πρὶν ἐπλημμέλει χρωμένη πρὸς γένεσιν ἀρετῶν, καὶ ὑπόστασιν. Atqui demus omnia bona esse: ad pudorem nostrum est, esse pessimos instrumentis bonis. Cur, si placent ficta bona, nos, qui verè mali sumus, non displicemus nobis? Pertinax malitia est, inter bona, bonum non esse; impudicà malum esse complacentiâ bonorum.

Cap. 9. Cæterùm, restauremus quoque ignominiam eorum, quæ vulgus infamauit nomine malorum: non sunt. Mala putat, & publicat paupertatem; poterat & securitatem: pari elogio damnat labores; credo, si benè attendis, & patientiam: errat: iniquè mala pronuntiat, quæ malum non faciunt habentem, sed aliquando bonum, sæpè meliorem: faciliùs bonitas crescit, quàm nascitur: aduersa non te miserum faciunt, sed fuisse ostendunt; non te malum reddunt, sed retegunt. Prosperitas humana lacerum inuolucrum est miseriæ, quam dissimulat, per partes tamen transpiciendæ. Tegit miseriam, imò auget, non aufert: innocentior, & veridica aduersitas est. Deus hæc sæpissimè in bonos, quos amat, dispensat, qui delectu non errat, qui amare non desinit: non ergo mala credas, quæ optimus dat, aut bonis, aut vt faciat bonos. An mala erunt, quæ secundùm præscriptum Christi beatitudinis sunt sedes? quæ melior omnibus præsumpsit ad documentum delectus? cui alimentum fuerunt labores, vestitus paupertas, gloria humilitas? Iam, postquàm ista dedicata sunt in persona

diuina,

diuina, reuerentiam maiorem merentur. Blaſphemiæ quoddam genus eſt, dicere, aut putare mala, aut reiicere, quę Deus & probauit, & commendauit. Quid? quæ non bona tantùm, beatitudines dixit. Quadam diuiniſſima contage quid bonum, quid diuinum ex Diuinitate contraxerũt: velut quæ vnguentis ſuauiſſimis & aromatibus coniuncta ſunt, ſimilem contrahunt odorem; coniungendis communicabunt: ita paupertas, labor, humilitas ſpirant quid diuinum. Buſta clariſſimorum virorum reuerentur etiam non clari: Sanctorum colimus reliquias etiam mali: labores, patientia, paupertas, ſubiectio, reliquiæ Chriſti ſunt; has cole, & ſerua: præſidium maximum erunt. Aduersùs quem putas? Aduersùs te. Si reliquias corporum adoramus, cur animorum negligemus? Corporum reliquiæ oſſa ſunt; animorum, virtutes & doctrina. Reliquias ſanctiſſimæ Chriſti animæ veneremur, portemus; amuleta erunt cupiditatis noſtræ: flectamus genu ſanctiſſimis laboribus, ſacram oſculemur paupertatem, ſinum noſtrum conſecremus patientia. Si Crucem adoramus, quòd in illa paſſus ſit Chriſtus; cur ipſum pati non ſuſpicimus? cur patientiam non ſuſcipimus? Igitur non iſta ſunt mala, quæ Dei coniunctio veneranda facit, quæ bonis coniunguntur, faciunt, quærunt. Ariſtoteles dixit, fugitiuam à malis paupertatem ad bonos confugere. Prudenter quidem prouidit: illam boni non irato repellunt ſupercilio; non eiiciunt contubernio ſuo: à malis ſtatim

impellitur,& quibuſvis peſſimis artibus è domo conantur trudere.

Cap.10. Adeò commutatis nominibus vulgus errat mala infamando,quæ honorare,imò adorare debuit:bona acclamando,& peſſima votorum conſecratione celebrando, quæ odiſſe ſatius fuiſſet: quamuis, ſi ſincerè & nudè omnia diſpiciamus, neutra,aut bona, aut mala ſunt, niſi faciamus. Vſus nomen imponit iuſtum: nulla ſunt bona,ſi malus es; nulla mala,ſi bonus:nemo eſt id,quod ſpecies ſolùm dictat. Quid refert,patiaris mala, ſi te bonum relinquunt? Iam non malè te habes, cùm bonus maneas.Cæterùm,quid intereſt,non patiatur mala, qui malus eſt?nec ponit malitiām vacatione malorum. Certè non benè ſe habet, qui ſe malum habet; iam in hoc malum grauiſſimum patitur, nam ſe patitur. Iſtud grauius, quòd non in ſolo corpore, in animo ſe patitur & conſcientia, cuius ſenſum fallere nequis, nec magnitudo ictus ſtupidum faciet.Quot impetus cupiditatum efferociunt?quot metus inanes cædunt? quot curæ lancinant? quot opiniones atterrent? quot phantaſmata ſecuriſſimos conturbant?omne vulgus affectuum tumultuatur: mala, quæ ſunt,cupiditates dico, & harum progeniem,vitia, inquieta & ſibi obſtantia ſunt. Vbi, putas, pax erit, niſi vbi nullus, aut rarus hoſtis? Non itaque fœdus, nec tranquillitas vera erit, vbi mala iſta ſunt vera; & ſunt plerumque inter falſa bonā. Malum in primis eſt contrarium bono,deinde etiam malo:ſe ipſa mala deſtruunt,

ciuile

ciuile gerunt bellum : at bonum omne bono eſt amicum. Iſtam concordiam adhuc in malis non habent mali. In his veriſſimum vides Claridemi dictum, ex carnificibus duobus compactum hominem, corpore,& animo : corpus laſſitudine,inopia,fame excruciat;peiùs tamen peſſimos impatientiæ beneficio : anima autem curis, metibus,votis,ſceleribus. Hoc caret tortore bonus: alterum mitem habet, habet exermem; ſine ſecuri, ſine ferro cæditur, ſine impatientia, quæ malorum eſt acies,& cuſpis. Cum iſta bonorum tædet : ſine illa nec mala faſtidimus. Tutus inter mala bonus eſt; tortus inter bona malus.

Cap. 11.

Nunc vera conferamus bona, non ab alieno titulo, quæque ipſa appellatione honos commendauit. Hæc honeſta ſunt. Duplici iſta nomine merentur boni gloriam,& quia ſunt bona, & quia alia non ſunt : ſuperfluit illis magnitudo ad titulum vendicandæ cupiditatis.Certè,ſi minima eſſent bona animi, ſola appetenda eſſent : qui caret alio cibo,& minimo & acerbo vtitur.: non ſunt alia per ſe, & ſine his bona : quid niſi hæc appetituri ſumus? magnum faceret bonum virtutis, licèt exiguum eſſet, vnitas alterius boni. Pretia auget raritas mercis. Bis iam magnum bonum honeſtas eſt, & quia maximum eſt, & quia ſolum : certè & quia rara eſt. Si adiiciamus cætera potiùs mala,aut eſſe,aut fieri, & plurima & vulgaria, iam tertiò magnum bonum dicas. Adiice ad ſupputationem magnitudinis communicationem : adeò bonum virtus eſt, vt affla-

tu

tu ſuo omnia recreet, omnia reddat bona. Magnum & perfectum eſt, à quo aliud eſt tale: nihil exundat,quod plenum non ſit. Animalia,niſi iam perfecta, non generant: nihil dat alij, niſi quod habet. Virtus omnia bona facit, dum gubernat: iſtud patentiſſimum indicium eſt,ſolam virtutem bonum noſtrum eſſe: nihil enim, niſi illa,te faciet bonum.Optima igitur erit,quæ bonos,& bona facit.Iniuſtè illi,quos diuitiæ,potentia,ſanitas,robur, honores, & quidquid vulgus extollit titulo bonorum, malos reddunt, beati dicentur. Deeſt plurimùm felicibus ad felicitatem: deeſt vſus. Parúmne videtur? deeſt rectus vſus. Omnia ſine vſu inutilia ſunt; omnia inutilia ſuperflua: non igitur poſſeſſio iſtorum bonorum ſola felicitas eſt. Nec enim ſuperuacuum, aut inutile eſt, beatum eſſe. Atqui vſúſne ſufficiet? ſi bonus, vtique; ſi malus, nocet: rectus autem vſus ſolius virtutis beneficium eſt. Sine virtute nullus felix erit: ſolùm ille minùs miſer, qui minùs felix. Qui minùs iſtorum poſſederit bonorum, tantò minùs malè aget, quantò pluribus caruerit:qui malus eſt, quantò minùs aget, tantò minùs aget malè, tantò minùs errabit, tantò minùs miſer erit: aget autem minùs, ſi infirmus, ſi ægrotus, ſi pauper, ſi alieni iuris, ſi non ſui.

Cap.12. Repetamus ignominiam bonorum,quæ celebrat cupiditas, quæ occupant inuidiam: collationem non ſuſtinent. Certè nulla ſunt,quæ collatis cum maximis minora non ſunt: quæ colla-

tis,

tis cum minimis non ſunt maiora. Non vides, quidquid inuides in Amano, vbi oſtendit fortuna, quid poſſet? Opes, potentiam, gloriam, voluptatem ſceleſtiſſimo dedit minori fortaſſe nemine præter ipſam, niſi infidelitate ſua expiaſſet temerariòs fauores, dum quem immeritò extulit, deturbat meritò. Omnem iſtam fortunæ iactantiam, dum confertur, videbis neglectam: nihil omnia dixit præ Mardochei poplite. O magnitudinem fortunæ, quæ compoſita cum re tam ridicula, non minor, non exigua, ſed nulla eſt! Quid erit, ſi conferas cum ſeria bonitate virtutis? Si vmbra diſſipauit totum ſplendorem, quid Sol faciet? Si imperare, ſi infercire theſauros, ſi innatare deliciis præ obſeruantia ſerui nihil putauit auariſſimus homo, & mollis, quid erit præ honeſtate, quid præ veneratione virtutis? quam, vt relinquam, quantùm ipſe Deus colat, omnes etiam mali cum pudore verentur. Gratiſſima res virtus eſt; etiam peſſimi laudant.

Cap. 13.

Nolim perdere operam in commendatione eius rei, quam omnibus adhuc improbis commendatam video, etiam ſupra id, quodcumque vota fatigat. Certè & iſtud ad iniuriam bonæ ſpei videtur, quòd peſſimi emendari non poſſent virtutis æſtimatione, cuius illis opinio non deeſt; nec tamen ſuis deſunt vitiis: niſi cum diuiſione viderem pretia dari, æſtimant virtutem alienam, non ſuam. Nihil pretioſius eſt virtute, nihil ipſa contemptibilius: nihil pretioſius, dico, aliena virtute, quam ſupra faſtigia fortunæ ſuſpiciunt,

etiam

etiam illi, quos fortuna ſubornauit: nihil con-temptibilius virtute propria, quam viliſſime vendimus. Quid vilius flagitio, ſcelere, volupta-te, periculo, cupiditate fruſtranda? Extraneæ mer-ces plùs in aliena regione illas non ferente æſti-mantur.

Cap.14. Iſtam negligentiam propriæ virtutis quæ-dam vilitas noſtra facit. Diſpungimus nos ex albo rationis: nobilioris palati iſtum putamus ci-bum, atque excellentioris naturæ dotem, nóſ-que excerpimus probis, iuſtíſque, iniuſta huma-ni generis partitione: in duas enim findimus partes humanam naturam. Suſpicimus iuſtiſſi-mos, ſanctiſſimos, fideliſſimos virtutis alumnos, vt alienæ à noſtra ſpeciei viros, quorum actus ad nos non ſpectarent: ideò laudamus ſine inuidia, miramur ſine imitatione, quam aut irritam, aut nobis non conſentaneam cenſemus: non aliter quàm equum à prolixa crine commendamus; ſed nos capillum non promittimus: gloria illa animalis eſt extraneæ naturæ, non noſtræ: ideò, quod in equo tribuimus laudi, in nobis contem-nimus. Canes à perſecutione, & morſu feræ æſti-mamus; nos rictum illibatum & innocentem ſeruamus. Negamus ad nos ſpectare alterius ge-neris laudes. Ita nobis extraneam virtutem pu-tamus: laudamus, non imitamur; & quos illa exornat, alieni credimus generis, aut diuini: aut reputati ſunt proximi Deo, aut Dij. Idem mihi tacitè videtur accidere omnibus, quos probitas eximia extulit, quod Pythagoræ, cuius frugalita-

tis

is admiratio ad contemptum hominum ipſos
homines induxit, qui, vt ſe ab imitatione excu-
ſarent, excellentius illum humana crediderunt
natura: ſic illi admiratores ignaui genera diui-
debant, aliud Deus, aliud homo, aliud Pythago-
ras. In tertio genere locabant nouum bipedem
humanis maiorem. Vulgus ita canebat:

Ἄνθρωπος δίπους ἐστὶ, καὶ ὄρνις, καὶ τρίτον ἄλλον.

Bipes eſt homo, & auis. & tertium aliud.

Per tertium bipedem, præter hominem, &
auem, Pythagoram innuebant. Cauſatur inertia,
& vilitas noſtra maieſtatem virtutis, quam, vt
minùs imitemur, plùs admiramur: diuinum bo-
num putatur, ne teneantur æmulari humani.
Nónne prouidentiam naturæ irritam facimus,
quæ ſpem virtutis admiratione voluit incitare?
Nos ad deſperationem torſimus, & eius, cui di-
uinos multi conſecrarunt honores, nihil aliud
voluerunt, niſi carere, mirari.

Cap. 15.

Vide, quantam ſuggerat Deus Barbaris, peſ-
ſimíſque, opinionem virtutis; penè vſque ad ſui
detrectationem. Irreprehenſibilis vita, tota vna,
tota ſui, tota omnium, tota vera, cæleſtes viros,
Franciſcum Xauerium, & Andream Ouiedum,
Deos mentita fuit impiis: Numina ſimulabant
Xauerius adhuc ſuperſtes, Ouiedus etiam de-
functus. Adeò penè cum iniuria Diuinitatis diui-
na fuit habita virtus. Inuenio mandatum ſcriptis
extranei Auctoris, qui ab oculatis teſtibus fatetur
accepiſſe, Iaponios Boncios coëgiſſe comitia, vt
Xauerium conſecraſſent Deum, ara, ſacrificiiſ-
que

que colendum; misisséque ad illum nuntios (v olim Baptistæ) per quos diuinos referrent ho nores. Gloria est Christianæ religionis tales edu casse viros, per quos ipsa religio posset ita peri clitari. Respondit humillimus Pater: Indignu sum, quòd creatura sim; & vultis, Creatoren esse. Nec Barbaris visa fuit humilitas indign Deo. Non potuit obstare Xauerius, quin pro cumbentes in genua pedes suos adorarent oscu lis. Sic quosdam consecrat virtus vsque ad simu lationem sinceram Deitatis. Quemadmodum sunt imagines & sigillaria, vitales naturæ huma næ motus, actionésque referentia, tacito quodam neruo intus agitata, quæ fidicula, cùm vna sit multipliciter gubernat, & componit simul a varios gestus hominis: simili artificio gratia pe vnam cordis fidem & charitatem agitat eximio aliquos viros ad diuinos actus, vt nihil nisi diui num, nihil nisi cæleste monstrent, tanquam factitia quædam Numina, & signa Dei. Vigo animi, maiestas vultus, suada sermonis, benefi centia manus quasi Diuinitatem aliquam obie cit Barbaris Xauerium. Non est hebetior grati diuina, quàm ars humana. Multos fefellit picto rum peritia: imago substantiam simulauit. Ful gor quoque virtutis Andreæ Ouiedi adhu posthuma luce pro funalibus ad sepulcrum mi cuit, quò sæpissimè conueniebant infideles ve nerabundi; ossa colebant, incenso thure, vari aromate, oblationibus, iurisiurandíque sacra mento transacturi maiora negotia, quæ iuri

subtilita

ubtilitas non poterat expedire, aut auaritia non inebat; contendebant ad Patriarchæ Cuiedi oſa religione diremptúri lites. Quin velut ad clenentiæ aram illuc prece non fruſtrà fuſa, imortunè mittebant vota, reparabant ſpes.

At, non miror veram adoratam virtutem, ſi ﬁcta pro Diuinitate fuit: tam vicina Deo eſt, vt ion ipſa, ſed vmbra ſua, Deus putaretur. Proxiha confundit longinquus intuitus. Zamolxidi acra dedit, Hermotimo templum, Pherecidi ras: propè fuit Samius diſcipulus; honores maiſtri, mediam inter Deos & homines claſſem, Ariſtotele & Iamblicho conteſtibus, deputarunt dmiratores eius. Quantùm tamen noſtræ relilionis virtus, id eſt, vera, anteluceat virtutem iperſtitionis, id eſt, ﬁctam, Xauerius oſtendit, uemadmodum proditum litteris inueni. Neue inter homines, neque inter Deos illum acenſuerunt Ethnici, non mediam illi claſſem deicarunt, ſed ſupremam: neque hominem putaant, neque Deum. Quid? ſupra Diuinitatem. Anne caligarunt luce virtutis? ſuperiorem meorémque ſuis Diis, quod veriſſimum erat, cæci oſi viderunt, dixerunt. *Cap.16.*

Cæterùm, quàm liberaliter virtus æſtimatur, im miſerè quæritur. Iniqua animi partitione olimus intellectu virtutem, voluntate vitia. Huius cauſam reor peſſimam vulgi vocem vtia ſubducentis ab honeſtis. Iſta falſa diuiſio nos iſtrahit: honeſtatem nequimus non vereri, vtiatem magno abſtractam errore ab honeſtate *Cap.17.*

perſequimur. Fallimur: nihil vtile, niſi honeſtum; quia ſine honeſto nihil prodeſt; cum illo omnia. Præterea ſint alia vtilia, mutuò accipi poſſunt, commodabit vicinus, etiam malus, extraneus, ſi bonus. Quid? Subſtitui alia poſſunt; aliis compenſari poſſunt; ſola virtus ſine vicario eſt, & ipſa rerum omnium vicaria. Sola virtus mutuum non admittit, nec precariò quæritur; ideò ante omnia præparanda eſſet; præcipuum eſt vitæ inſtrumentum, neceſſarium viaticum. Quem tibi putabis vtiliorem, qui commodat, aut mutuat, an qui dat? Plùs dices liberalem prodeſſe, quàm mutuantem. Fortuna ad ſummum commodat, eadem repetit: natura mutuat, ſimilia exigit: virtus dat, nulla reuocat. Quid moror? Eligenda eſſet honeſtas periculoſa, quàm vtilitas tuta: ſed præter honeſtatem, puto, nec ſecuritas eſt, nec vtilitas, non dico tuta, ſed vlla. Seriò Phocyon ait: Hæc lex diuina, vt vna virtus ſolùm ſit potens, reliqua nugæ: potens eſt illa ſola prodeſſe: quidquid iuuat, per illam iuuat. Diſtinxit Sextus ex placitis Stoïcis genera bonorum: in primis illud, ex quo, & à quo licet iuuari: iſtud præcipuè dicit virtutem: ab ea, vt fonte, manat naturaliter vtilitas. Aliud eſt, per quod accidit, vt iuuemur: hoc genus actiones virtutũ intelligit. Tertium, quod poteſt iuuare, iuſtos ſignificat animos, Angelos, Deum. Itaque omnis fauor, omne emolumentum virtus eſt, aut virtutem reſpicit; ſiue à virtute ſit, ſiue per ipſam: ex optima ſobole bonorum eſt, ſincera, pura,

pura, ſine damno iuuantium, imò cum lucro. Nummos, ſi iuues alium, perdes, quibus iuuas: virtus, cùm iuuat, iuuatur, creſcit ſubſidio. Feliciſſimum diuitiarum genus credo, & vnum, nempe, verum. Hippocrates ità monet Abderitarum Senatum: Οὐκ ἐστι πλοῦτος, τὸ πανταχόθεν χρηματίζεσθαι· μεγάλα γὰρ ἱερὰ τῆς ἀρετῆς ἐστὶν ὑπὸ δικαιοσύνης οὐ κρυπτόμενα, ἀλλ' ἐμφανέα ὄντα.

Non ſunt diuitiæ pecuniæ vndequaque comparatæ: magna enim ſunt virtutis ſacra, quæ à iuſtitia non teguntur, ſed in apertum ſe proferunt.

Cap. 18.

Putemus igitur, cùm virtutem audimus, cùm reueremur, ad nos pertinere tam liberalem, tam propitiam, tam commodam, tam diuitem, tam pulchram in nobis futuram, quantùm in aliis miramur. Non eſt omninò bonum, quod vbique non eſt: modeſta & innocens inuidia eſt admiratio. Quomodo admiramur virtutem, quam reiicimus? Homo es: dotem, & frontem humanæ gloriæ admitte; ad te ſpectare poteſt: non alieni generis decus, tui eſt. Si in diuinis viris eſt; eſt, quia facit. Vnde? Ex hominibus; &, vt mireris, ex malis. Vis ſcire ad te ſpectare virtutem: ſpectat ad ſimiles tui. Cur eam præſumis, quorum meliorem te præſumis: omnes meliores vis, quàm ſint. Cur, qui reliquis virtutem cupis, tibi nec poſſibilem putas? Ne iniuſtè vota diſtribuas. Sic te deſidera, vt alios: ſic alios ama, vt te.

Cap. 19.

At, ſit virtus extraneæ naturæ decus, cur illâ, id eſt, modeſtiâ tenus modeſti ſumus, & non perfringimus clauſtra aliena? In brutorum nos naturas intromiſimus; cur nolumus in diuinam?

Audacia æternæ laudis eſſet terminos violare alienos, vt tantam ſuffuraremur gloriam. Animalium proprietates alienas contraximus: leonibus ſurripimus iram: ſcaris vſurpamus libidinem: lupis, & accipitribus ſuffuramur furacitatem, rapimus rapacitatem; purpuris gulam, coruis ingratitudinem, murænis perfidiam, formicis auaritiam, polypis ſimulationem, ſtellionibus inuidiam, vulpibus fraudes, paſtinacis voluptatem; ánne pericula, quod conſequens eſt? Centones brutorum ſimus. Si vitia auſi fuimus imitari; quid non audebimus? quod ſacratius habent, temerauimus; nec ſecuriſſima territoria, Oceanus, & æther, immunia ſunt noſtra audacia. Leonardus Vincius auium, Nicolaüs Vrinator piſcium vſurpauerunt priuilegia: ſi in his futilibus; ſi in peſſimis violamus naturæ ritus & fas; quæ impudens modeſtia eſt, quæ iniuſta obſeruantia, contineri, ne continens ſis, ne iuſtus, ne bonus? Soliciti & temerarij ſumus, vt fiamus feræ & bruta; ignaui, vt diuini. Quæ maior ignauia, quàm magna diligentia, qua magna amittimus bona, id eſt, bona. Satis eſt ad magnitudinem titulus bonitatis. Amittimus virtutem, amittimus id bonum, quod nos bonos facit, quod mali non habent; cuius magnitudo opinionem ſuperat; cuius vtilitas opem; cuius pretium vitam. Nullo virtutem taxare pretio potes, quod viliſſimum, & iniuſtum non ſit. Quid, ſi ſpectes, quàm carè æſtimas vitia, quàm ſublimem taxationem viliſſimarum rerum feciſti? Aſpice pretium,

tium, quod impoſuiſti auaritiæ, voluptati, imò pœnitentiæ; magnos labores vitæ;ipſam,ſi opus eſſet, vitam. Pudeat non minoris parare lucra, quàm damna.

Cap. 20. Reuoca, quantùm pro virtute Antiſthenes, aut Zeno, aut Crates aliqui, quibus mortalis fuit, ſunt paſſi, rigorem illum, & odium voluptatis, propè & naturæ: fame, frigore, æſtu, paupertate,nuditate,laboribus quęſierunt,quam nos æquali perdimus diligentia: magnis amittimus laboribus maiora bona. Ad hæc,non virtutem omnes illi quærebant, quibus ſolida non fuit: ſimulacrum eius mactatis cupiditatibus adorarunt: velut enim coram Imperatorum ſtatuis ludi olim celebrabantur; ita Philoſophis feſtiua fuit ſtatua virtutis: ludos præ illa fecerunt, quidquid vulgus magni fecerat. Adiice, quòd Stoïci mortales animas rebantur, nec præmium virtutis expectabant, niſi ipſam; gratis illi laborarunt. Nos poſt ſupplicij poſthumi formidinem, poſt gloriæ ſpem, maxima emimus ignauia ignominiam noſtram. Dices, errore priſcos inductos ad diligentias illas: putarunt beatitudinem,aut ſolam virtutem eſſe,aut præcipuè. Antiochus,qui humiliùs Zenone docuit, ſolùm negauit beatiſſimam vitam virtutem; dixit tamen beatam. O ignaue, iſta te exceptione damnas. Cur piges? Sine virtute beatitudo non eſt: nihil fit ſine inſtrumento ſuo:tale illis viſum medium fuit,quod putarent finem: te non excuſabit veritas: plùs debes ſequi virtutem,quòd beatitudo

non ſit,quàm ſi eſſet.Inſtrumentum beatitudinis maioris eſt nos per virtutem conuiuantis , & ad cuius exemplar eſt.Nihil deeſt virtuti:per ſe ſufficiens eſt vitæ,ſi non beatæ , beandæ , nunc bonæ , & lætæ , & inter miſerias huius vitæ felicis.

Cap.21. Anne bona miſera & conciſa mauis defendere felicitatem?Conſentis cum miſeris perdentibus, dum quærunt beatitudinem:res integra & indiuidua eſt. Cur partes quæruntur ? Dum diſſecatur , quod integrum placet,perditur. Cauſa erroris humani & certiſſimæ infelicitatis , felicitas diuiſa eſt : non indigere beatitudinem putarunt , diuitias adorarunt honorifico felicitatis titulo : alij imperium,& honorem,quos ſumma potentia timidos fecit:alij voluptatem , qui lætè viuere iudicarunt benè viuere. Errarunt diuiſione rei indiuiduæ , ſufficientia , potentia , lætitia idem ſunt , & tantùm ſunt , cùm idem ſunt , vt beatitudo ſint ; cùm ſcinduntur,nihil.Qui vnum ſine aliis quęrit,ipſum,quod cupit,non inueniet: iuſta repulſa votorum eſt,minùs petiiſſe. Quod nihil indiget , non indiget potentia. Itaque & ſufficientia & potentia,ſocia , aut eiuſdem naturæ ſunt : tum , quod ſufficiens, quod potens eſt, non poteſt contemptibile eſſe. Iam ſufficientiæ, & potentiæ authoritas accedit:accedet & lætitia. Vnde triſtis erit,cui nihil deeſt?Igitur ſine membris beatitudo eſt. Vnum eſt , quidquid illa eſt, & pro omnibus eſt : nos,cùm in artus diſtinguimus,deſtruimus,& laniamus. Diuitiæ honorem deſiderant : non igitur opulentia eſt felicitas,

cùm

cùm egeat parte felicitatis. Voluptas cupit honorem, meliùs dicerem, odit: honos sæpe eget, sæpissimè mœret. Misera bona sunt, quæ mixta malis, quæ à bonis diuisa. Simplex est, & vnum, quod verè bonum est. Quemadmodum diuisus homo perit, ita beatitudo dirempta desinit. Ita, qui impartibilis rei conatur portionem indipisci, nec partem consequitur, quia nulla est; nec ipsam, quia non affectat. Hinc palantes per magna pericula in maiora, per omnia voluptatis præcipitia, per omnes cliuos potentiæ, per omnes auaritiæ latebras multiplicamus vota: quærimus, quod destruimus quærendo, transultatione rerum repetimus summum bonum, vnde recessimus, sed ignoramus viam: velut ebrij domum reuerti nescimus. Virtus solùm via est, ipsa est indicium: imaginem beatitudinis præfert: & sufficiens, & honorifica, & læta est: ipsa quoque pro omnibus est. Nec aliter quàm Sol calorem, & alias sublunarium corporum continet vires, sine sua forma: ita virtus eminenter complectitur omnes vires, omnes commoditates opum, voluptatum, ambitionis defæcatas, & puras, sine suis damnis, sine suo pondere.

Cap. 22. Quid iam causari potes, nisi difficultatem virtutis, quæ, licèt beatitudinis sit via, ad ipsam hanc viam, aliam nimis miseram viam esse? Erras, si miseram vocas, qua itur ad beatitudinem; quemadmodum errares, si beatitudinem diceres viam miseriæ. Quid putas non tanti faciendum virtutem, vt per mala petatur? cur tanti fecisti

malum, vt per bona peteres? O ineptiam! per falſiſſima bona ad verum malum cucurriſti, & per mendacia mala ad verum bonum non ibis. In difficultate virtutis noſce gloriam ſuam, & viciniam felicitatis per ſe amandæ. Cur putas naturam conſignaſſe præmium præſens, velut numerata pecunia voluptatem aliquam actionibus humanis, niſi ſolùm virtuoſis? Has docuit per ſe faciendas. Nec tamen ſine ſua voluptate ſunt: tantò maiore aliis, quantò ipſa virtus: lentior tamen, & ſera iſta iucunditas eſt, ſed maior: voluit oſtendere, non mercedem eſſe, ſed gratiam: liberaliter virtus appetenda eſt: ſi pretium non velis, gratia referetur, licèt nolis. Adiice, aliarum actionum præmium limitatum eſſe, decreſcens augmento ipſarum: qui plùs comedit, minùs delectabitur; gratia tamen virtuti relata, ſubtilis illa ſua, & ſecura, & innocens voluptas creſcit pro cremento actionum. Feliciſſimum iſtud bonum, quod vſu non deteritur, non conſumitur, nunquam faſtidio eſt: cuius fructum maiorem vſus facit. Ne quæras bona pereuntia, vt ſint bona, aut videantur, pecunias, delicias, gulam. Vſu nummus deteritur; cibus, vt placeat, conſumitur: illa potiùs elige, quæ vſu pretioſiora fiunt, conſilia, bonas actiones, virtutem denique.

Cap. 23. Cætera propter virtutem decreuit natura, & limitauit, in cuius obſequia direxit. Tametſi virtus eadem ſit, & honeſta, & vtilis, & iucunda; nos tamen iſta diſtinximus, & præuertimus, interdum ad vtilitatem honeſtatem vrgemus, ad delectatio

lectationem vtilitatem torquemus : violauimus sanctissimum naturæ ordinem : sic bonorum gradus digessit; infimum delectationem posuit, medium vtilitatem, summum honestatem : ne relinqueremus vtilia, aut necessaria vitæ, concessit voluptatem. Quare, quòd minùs appetibilis natura sua est, delectatio est. Deinde delectationem & vtilitatem mediocritate circumscripsit, non propter se fecit, sed honestatis causa, cui accommodari, cui commensurari debent. Honestum liberum fecit, sine conditione, sine modo appetendum: per se bonum est. Nos fas istud euertimus, in fastigio infimum locauimus : delectationem adorat cupiditas, quam nummo colit, & nummo mactat pudorem. Religiosiùs istum ordinem bruta colunt : gradiuntur animalia per prærupta, & præcipitia, vt bibant. Quid dolore emunt? Voluptatem? Minimè: cara esset. Vtilitatem naturæ petunt, necessitatem: cùm sumpserint, quod satis est, quiescunt : nullius illis rei voluptas sola titulus est: tum honestatem vtilibus præferunt, nihil vtilius vita. Miraris, honestatem dixisse, vbi ratio non est: mirare rationem & reuerentiam honestatis, adhuc vbi non est ratio. Non dico, honestatem in feris esse; sed cultum honestatis, quam in statua reuerentur. Generosa nonnulla animalia, tauri, leones, nulla vtilitate, nulla voluptate proposita, vsque ad mortem decertant. Quid præsumunt, si non honestum, honorificum, propter quod omnis voluptas, omnis vtilitas contemnenda est? Tanti fa-

ciunt honeſtatis vmbram, honorem: adeò na-
tura commendauit brutis veſtigium virtutis, vbi
plùs non potuit.

Cap. 24. Redeo ad virtutis difficultatem, iſtud vellem
expiare nomen. Iniuſtè difficilis virtus dicitur,
quòd nos ignaui & ſocordes ſimus. Lucem ini-
què appellabis inuiſibilem, quòd cæci illam non
videant. Dixi in ſuperioribus, ſi vitia auſi ſumus
imitari, quid non audebimus? Non inconſultò
iſta mihi excidit ſententia. Scio difficultatem vi-
tiorum, credo faciliorem virtutem. Si naturam
ſpectemus ſuam, tractabilis, & comis eſt: vitia
affricant noſtra, quam ſentimus, difficultatem.
Componamus exactè vtrumque, vitium, & vir-
tutem: expendamus cum diuino Iſidoro Pelu-
ſio, qui Vrſtenuphium ab hac opinione ſubdu-
xit, vtrùm difficilius ſit, ſexcentos theſauros per-
ſcrutari, an præſentibus facultatibus conten-
tum eſſe? diu, noctúque turpes quæſtus, ac ſer-
uiles numerare, an frugalitatem complecti, at-
que amare? omnes lædere, an læſis opitulari?
cum legitima vxore congredi, (nondum enim
ſummam Philoſophiam pono, ſed quam pleri-
que conſequi poſſunt,) quàm alienas nuptias
perfodere, ac violare? incurabili auaritiæ morbo
laborare, an ab huiuſmodi furore liberum eſſe?
dolos nectere, an citra fraudem commercia cum
aliis habere? Tribunalibus moleſtiam exhibere,
an quietem agere? bona ad ſe nihil attinentia ra-
pere, an etiam ſua largiri? in negotiorum &
criminum cœno volutari, an à negotiis & timo-
ribus

ibus immunem esse? de multis rebus, quæque erfici nequeant, in cura & solicitudine versari, n vnam hanc curam habere, quonam pacto à irtute minimè excidas?in negotiis, ac rebus geendis libenter versari, an in otio viuere? nunuam satiari, an ne ea quidem amare, quæ etiam ost satietatem contumeliam accersunt? nauiare, aut naufragia perpeti, an in portu sedere, atue aliorum naufragia prospectare? Iam & thinc voluptas, & hilaritas virtutis commendaa est: cùm facilitate lætitiam prætulimus. Gula nim sexcentos morbos appendices habet, doloes capitis, vomitus, apoplexias, paralyses: ferè mnium malorum stirps, voluptas sensus est; am misera est; suis opprimitur ramis. Diuitias equuntur timores tui, inuidiæ alienæ: honos ericulis sustentatur, vilitatibus procuratur. Cur gitur, aut difficile, aut molestum putas consequi virtutem, sequi Deum, quem faciliùs auro nuenies. Non est opus confractis terræ ossibus, xsectis montium visceribus sub saxa, sub lateras eruere; occurrit. Si quæris, ille te quærit, lle te inuenit, & dum inuentus es, inuenis.

DIORISMVS II.

De collatione diuitiarum, & inopiæ.

SEd, quia virtus satis accepta sit, etiam pessimis, neque eius tam peccent contemptu, quàm

Cap.25.

quàm æſtimatione malorum,aut non bonorum, inſiſtam horum reuerentiam perdere, nunc ſingillatim. Satis ad hoc eſſet, ſi, fama neglecta, diſpiciamus naturam. Veniant in medium imprimis opulentia, & frugalitas: exploremus, an bona, aut mala ſint,& vtra præferenda. Numerus cupiditatum iſtam litem dirimet. Iniuſtiſſimè diuitias felicitatem putabis, irritantes cum iniuria felicitatis vota. Quem dices beatiorem, qui plura habet, an qui minùs cupit? Certè & iſtud nomen paupertatem maximè commendat. Quid beatitudo eſt? Summa inopia cupiditatum. Huc aſpirat auaritia,vnde maximè recedit; & per diuitias rerum, paupertatem deſideriorum amat: id minùs obtinet, quod optat; id minùs facit,quod probat; id facit,quod non vult facere; cupiendo probat non cupere: cupit, & quod cupit, eſt, non cupere: mendicans à fortuna,quod ſibi poteſt dare, tam facilè, vt ſibi det,ſi non mendicet. Quiſque ſibi concedit,quod non vult petere ab alio. Exploratio inopiæ deſiderium eſt,opulentiæ faſtidium. Itaque ille ditiſſimus erit,qui deſideret nihil;quem pauca ſatient: irrita copia eſt,vbi cupiditas inopiam fecit. Non certa regula mentiendæ ſunt diuitię,poſſeſſione, ſed defectu, ob cuius cauſam ſunt: non enim fuerunt inuentæ opes,vt ſolùm plura habeamus, ſed ne quid deeſſet. Ideò menſura opulẽtiæ erit, non quantùm plùs habeas, ſed quantùm tibi minùs deſit:deeſſe autẽ cupiditas facit. Quare modus diuitiarum, aut inopiæ, cupiditate demonſtratur.

tratur. Quem putabis pauperiorem inter Phi-
um,Lælium,Scipionem,Craſſum?Philus minùs
abuit Lælio, Lælius Scipione, Scipio Craſſo.
i errare non vis, hunc puta,qui plûs habuit;ſed,
ui plura defuerunt, quia plura deſiderauit, nec
mpliùs diuitiis ſuis potuit,quàm videri diuitem
on eſſe,& videri aliis, non ſibi.

Ergo, ſi cupiditates hominis vnius, imò vna upiditas ſufficit ad titulum miſeriæ, ô miſerri- num diuitem,quem plurimorum hominum cu- iditates infeſtant! non ſe credit vnum,ſed mul- os;pro multis deſiderat cibos, amictus. Egregiè liuinus Columbanus ait: *Cap.26.*

Molles cumulat tinearum ad pabula veſtes.

Non, quod vni homini ſatis ſit, ſibi præparari
vult; ſed quod populo fortaſſe. Tolerabilis nor-
ma votorum,neceſſitas eſt.Ille ad cumulum mi-
ſeriæ ſibi optat, quibus non eget; imò, quibus
nec multi egent. Spatioſum iſtum ſcopum ſæ-
piſſimè feriet fortuna, & toties miſer erit, quo-
ties poteſt eſſe; &, quod mireris, quoties vult
non eſſe. Adiice,ad apparatum cupiditatum non
ſolùm ſuperfluitatem ſuam, ſed neceſſitatem
alienam;rerum,dico,& hominum: nam, præter-
quàm cupiat ſibi non neceſſaria, deſiderat, quæ
rebus aliis neceſſaria ſunt,iis, ſcilicet,quæ habet.
Poſſeſſæ rei neceſſitas in poſſeſſorem exundat.
Non minùs quiſque eget, quàm res ſuæ egent;
& egent omnia: magna domus eget magna fa-
milia,eget pluribus habitatoribus; & plures ha-
bitatores pluribus vtenſilibus: igitur, cùm plura
diues

diues habeat, non tantùm plura cupit, ſed plur bus eget. Egregium facinus diuitiarum, quæ ſ felicitatem mentiuntur, augere cupiditatem, au gere neceſſitatem. Duplici via iſta ampliatio vo torum diuiti contingit; cupit pluſquàm eget, & eget pluſquàm alij. Qui, ſi liberaliſſimus cupien di in ſuperuacuis eſt, in neceſſariis non ſe con tinebit: irritatur maiore neceſſitate, præcipitatu nimietate. Vide, quàm inſufficientes diuitiæ ſunt quibus adhuc neceſſitas non ſufficit communis Quidni? adhuc, ſi nihil egerent, votis egebunt Nihil ſufficiet illi, qui ſuperflua facit neceſſaria cui natura non ſufficit, qui pondera malorum auxit cupiditate bonorum. Sequuntur cupidita tes curæ, poſſeſſiones diſcrimina: plura cupit plura poſſidet diues; plus timebit, plus periclita bitur: nec ſecurus, nec tutus erit. Si parcat fortu na, non parcet cupiditas. Vbi tuta ſint omnia non erit ipſe tutus votis ſuis, nec ſecurus curis O bellam auarorum beatitudinem, ceſſare, ſe curos eſſe, cùm incipiunt eſſe beatos; perdere tranquillitatem, cùm conſequuntur felicitatem indigere in copia! Quibus, dices? Quibus egent opes, certè multis, ſecuritatem nunc ſolùm me moro. Nihil minùs diuitiæ faciunt, quàm polli centur: promittunt ſufficientiam, præſtant indi gentiam, nequeunt ponere naturam ſuam, ne queunt auferre à ſe, ne poſſint auferri: alienum petunt præſidium, ne auferantur. Vides iam in digentes, quibus putabas non egere: in contra rium recidit ſpes, egentiæ ſunt, dicis diuitias.

Adiice

Adiice maximum opprobrium diuitiarum, alimenta vitiorum eſſe, organum voluptatum, libertatem peccandi, clauem auream ſcelerum. Anne parum malum erit, per quod mali ſimus? Maleficij etiam inſtrumentum damnatur. Veriſſimè diuinus vir Eucherius ait: Quædam ſocietas eſt penè etiam nominis duabus his rebus, vitiis, & diuitiis. Ægrè ſine opibus gubernantur vitia, quorum illę velut manubria & capuli ſunt. Ferè aurum omnium malorum, aut quæ facimus, aut patimur, cauſa eſt. Vſurpa ab illo hanc vocem:

Cap. 27.

> *En ego tempeſtas, ego tota inſania mundi,*
> *In me, inquit vobis, æther ruit, & mare ſurgit,*
> *In me terra procul, mors proxima, nulla Dei*
> *ſpes.*

Ionas procellæ cauſa iactatus in pelagus redemit iras vndarum: tradendum eſt aurum pro redemptione malorum: naufragantes

> *onus omnes*
> *Præcipitant, certántque pericula vincere*
> *damnis.*

Minoris conſtabit tibi ſalus, quam Tertullianus de naufragis dixit, non damno aliquo vincet pericula, ſed magna vtilitate, qui exoneratur inutilibus. In iſto diſcrimine præoccupatio fortunat. Ioannes Geometra canit:

> Εἰσὺ τὰ δ' εἶπε, μάλ' ὦκα, μὴ ἐξολέσῃς, φίλε
> τέκνον,
> Αὐτά σε προφθάντα ῥᾷδιον ἐξολέσει.

Hæc niſi perdideris citò, ait quidam, optime fili, Præuenient mox te, perniciémque ferent.

Expecta perdi rebus, niſi prior pęrdas. Liberum eſt,

eſt,& expeditum iter ſalutis. Guigo ait: Exonerando itur. Quid promptius, quid facilius, quàm quod ſine onere adhuc tui facies. Tam pronum tam expeditum eſt conſequi felicitatem, ſequi Deum, vt nec te opus habeas: imò nimis te impedias, ſi onuſtus te ſis; quid, ſi tuis? quid, ſi alienis? Quid ad ipſam vitæ commoditatẽ ſuperuacua? impediunt id, quod ſufficiens eſt; imò quod neceſſarium. Quid putas magis tibi neceſſarium? Fortaſſe dices, nihil præ vita? Sæpè iſtam impediuit ſuperuacaneum aurum, plùs ipſa æſtimantium, cui ipſa ceſſit.

Cap.28. Ad hæc expendamus opulentiæ vtilitatem: ſit magna: hoc vnum damnum non compenſabit, quòd poſſis plùs nocere, plùs peccare,

Propter opes vitreas, aurúmque rebelle.

Adiice non tantùm propter, vt Licentius dixit, ſed cum opibus. Quam tamen vtilitatem dices? Remedium neceſſitatis? Benè, niſi ipſa feciſſet neceſſitatem: fecit morbum certum, remedium eſt incertum. Egentias diuitum non noſcit natura: nec mederi poteſt: plagæ auaritiæ ſunt, quas diuitiæ non ſatiant, ſed exulcerant. Anne bonæ erunt, quæ tam mancæ & eneruęs ſunt, vt nullum malum auferant? Quod malum auferre poſſunt, cùm nec ipſam ſui famem tollant, imò irritent? & per infinitas amplient neceſſitatum appendices, cupiditates dico? Nihil illis vtile reſtat, niſi paupertatis ſimilitudo: ſed facilius, & lætius eſt pauperem eſſe, quàm imitari. Multi, qui ſunt, nolunt videri, quibus maxima miſeria eſt,

eſt, ſimulare fortunam. In ſilentio infelicitatis ſuæ luunt pœnas pudoris pertinacis. Quemadmodum autem imitatio diuitiarum pauperi miſerrima eſt; ita diuiti affectatio paupertatis innocens erit & ſecura. Quam rogabis affectationem dixiſſe paupertatis? paria vota habere cum paupere, cum natura, id eſt, pauca, id eſt, neceſſaria. Tam digna res paupertas eſt, vt ipſius imagine & colore opulentia, nec incommoda ſit, nec inhoneſta: illi locupletes non ſolùm beatiùs viuunt, ſed laudantur, qui mediocritatis ſpecie imitantur pauperes, qui ſine ſuperbia, ſine oſtentatione, ſine ſtrepitu, modico cultu magnas adminiſtrant facultates. Adminiſtrare dico, non ſeruare: aliud eſt modeſtum eſſe, aliud miſerum. Nec auarum dico ſimilem pauperi; non meretur nomen honoris. Quidni? Dicam ſimilem egeno: aliud enim eſt pauperem eſſe, aliud egere. Nec iſtam ſimilitudinem concedam: vacat ſimilitudo, vbi ſubſtantia eſt. Non ſimilis egeno eſt, ſed egenus: nihil habet, dum plùs habet: perdit omnia, dum ſeruat: nihil intereſt inter diuitias naufragas, & ſeruatas: perditum eſt, quod inutile eſt. Cæterùm, quemadmodum paupertas, norma eſt innocentis opulentiæ: ſic eiuſdem paupertatis norma beatitudo eſt, & , vt audaciùs dicam, Diuinitas. Deus nulla re ad vſum ſui eget, cui ſimillimus erit, qui minimo indigeat.

Cap. 29. Adiiciam, vtilitatem rerum potiùs pauperi eſſe, quàm diuiti; nolenti dico, quàm poſſidenti. Vtilitatis forma, vſus eſt: maior rerum vſus

contemptus eſt, maior & fructus. Vſus dominium ſequitur: nullus rerum dominus, niſi qui contemnit: nam, qui nimis amat, non dominus, ſed ſeruus eſt; non tam poſſidet, quàm poſſidetur: ergo nec vtitur, niſi contemptor, niſi pauper, aut huic ſimilis: tum nullius rei vtilitas eſt, niſi bonæ; vtile bonum eſt, cùm contemnuntur, ſunt maximè bona: ergo maximè vtilia. Miraris bona contemptu fieri? Memento bonorum legitimam naturam, communionem eſſe. Non eſt bonum res priuata, ſed publica: debet pluribus adeſſe, imminutum cuique, integrum ſingulis. Deus omnium bonorum archetypum, communis res eſt, & ad omnes æqualis, ad vniuerſos tota, ad imitationem ſuam affectat omnia. Iſtam optimam conditionem boni ſolùm contemptio facit: contemni res ab omnibus poſſunt, poſſideri ab vno ſolùm; contemptæ ſatis ſunt, & cuique, & cunctis. Næ contemptor rerum inuidendæ felicitatis eſt. Vtrùm præſtabit, nulla re neceſſaria egere, an multis ſuperfluis abundare? Qui contemnit, non eget, nec cupiditate. Ad rem difficilem peruenit, ſecurum eſſe, non egere adhuc voto. Qui poſſidet multa, ſuperuacuis exundat; & ſunt ſuperuacua, quotquot habet: alia optat, quàm habet. Præſentibus offenſa eſt cupiditas. Nunc auſim dicere pauperem illum ditiſſimum: nam & ipſi ſuperuacua ſunt omnia, dum vltra neceſſitatem recuſat, & cui neceſſaria (ad innocentiam huius generis diuitiarum iſtud eſt) nulla ſunt, dum citra

volun

oluntatem eget. Tum præsentia diuitiarum
iuitem non constituunt: vicarium hic titulus
dmittit, si tantumdem habeas, ac diuitias, diues
s: non minùs diues censetur, qui in nominibus
ecunias habet: ditior ille pauper est, qui, cùm
hil habeat, non habet cupiditatem, cuius ino-
a maior est omni copia. Tantumdem & velut
nominibus habet, qui nolit, ac ille, qui possi-
et omnia. Quid, si conferas immunitatem men-
s? Non qualitas, non numerus rerum, non va-
r diuitem facit. Quis, rogo, ditior, qui duo ta-
ita, an qui vnum prædium habet? Dices, is, cui
s sit maioris æstimationis. Dicam iam, qui sa-
is est. Sanitatē corporis talentis & prædio eme-
s: plùs itaque habet sanus, quàm qui talenta,
àm qui prædium possidet: ergo locupletior,
i sanior, & valentior mens, quàm cui ditissima
cupiditas. Deinde absurdum erit dicere diui-
n, qui pretiosa habet, & non qui sit pretiosus:
nemo pretiosior, quàm qui pretiosa non vult,
d pretiosissimus, qui nec putat.

Paupertas verò res cælestis est, læta, inno- *Cap. 30.*
ns, secura, sufficiens, &, quod mireris, diues;
quod inuideas, iusta,

Iustitia est: nam semper egens, & pauper ho-
nestas.

uitias compendium desideriorum facit, non
i sacculi, non lati fundi, non ingentes reddi-
. Ad remedium indigentiæ quæris opes, sed
strà: is solùm non eget, qui non cupit, non
i habet. Hæc ars cupiditatis est, inter superua-

cua egere. Cæterùm diues paupertas eſt, ſi
alterius nominis ignominia, ſine odio inuidi
ſine fauore fortunæ. Iactat cum Metrodoro,
deſperationem adigens fortunam, illam voce
Occupaui te, cepi, intercluſi omnes tuos gr
ſus, ad me aſpirare nequis. Certè, qui fortuna
non ſperat, nihil timebit. Res eſt ſacra paupe
tas, cui nemo inſidiatur, nemo inuidet, ſine c
ris, ſine periculis, ſine damnis: tota in bonu
compoſita animi & corporis. Iuuant valetu
nem tenuis victus, nec delicatus, labor conu
niens, ſomnus moderatus, parùm molle lectu
aura & cælum liberum. Eximij generis diuiti
pauper habet, innocentes ſibi, & omnibus, qu
nec diſponere labor eſt, nec diſcrimen poſſi
re: propter quas nemo occiſus; nemo mala a
fecit, aut tulit. Quidquid malam fecerit paupe
tatem, malas quoque facit diuitias: vtrumq
mala mens facit. Quocumque tranſmittas v
nenum, ſiue in aureum, ſiue fictilem calicem,
thiferum reddet: vitium in animo eſt, tranſm
timus nobiſcum:

In ſe retinet ſtatus omnis
Quicquam miſerum, graue, durum,
Quod ſcire ſtatus nequit alter:
Experta feres leuiore,
Notáque magis ope ſiſus.
Febrem patiens modò dextrum
Mutat latus huc, modò læuum:
Nunc ventre cubat, modo dorſo:
Hinc pace caret, quia ſecum

Fe

Fert intrò malum, ſuus omnis
Idcircò locus grauis angit.
Se corrigat, & paret intrà
Pacem ſibi, détque quietem.

uic tamen paci, quam vult Gerſon, accommo-
ıtior paupertas eſt circumciſis curis. Quin ferè
nnis mutatio miſeriæ cum damno eſt: ſi ad
uitias confugiſti, non fugaſti mala, ſolùm com-
utaſti; adde pro maioribus. Solius animi mu-
tio ſecuta eſt. Felicior fies, ſi alius ſis, non ſi tibi
ia ſint, non ſi plura, non ſi omnia.

Hactenus fortunam, & ingenium paupertatis *Cap. 31.*
ntudimus: nunc dignitatem non philoſophi-
ſ dumtaxat decretis, theologica etiam diſſer-
tione ſcrutemur. Quis dignior, qui ſeruit, an
i ſeruitur? Anne minor Rex erit, quòd manu
n tractet nummos ſuos; an Præfectus ærarij,
òd alienos? Non diuitem facit adminiſtratio
cuniæ, ſed ſeruum. Simile cenſe diſcrimen
er pauperem, & diuitem: iſte illius theſaura-
ıs eſt: ergo ſeruus; illum dominũ puta. Ioannes,
i à virtute cognomen, Miſericors fuit: dominis
s reddi pecunias iuſſit: rogatus, quos dominos
caret, pauperes reſpődit. Anne iuſtè quereretur
ɔps, iniuſtè ſibi à Deo prouisũ, quòd aliis ſuper-
cua adderet, ſibi adhuc negaret neceſſaria? Fal-
ur: ex æquo cognoſcit Deus inopẽ ſuum; credo
magis ſuum; nec minùs amat, niſi plùs peccan-
n: non anguſtiùs, ſed auguſtiùs prouidit: non
ıſum eius alteri dedit, ſed commendauit.
ud puta diuitibus plura indulſiſſe, ſed com-

misisse : nec pauperem sine sorte reliquit,nec d
uitem gemina donauit : illum noluit onera
curis;translatę in istum sunt pro vtroque curat
rum,& partem suam, & alienam,id est,pauper
administratione exonerati. Commendauit it
que locupleti diuina illa Bonitas, prouida nos
boni, sortem suam & pauperis, cum isto one
vt huic opportunè restitueret,& exigenti nec
sitate redderet.

Cap. 32. Maxima ista pro vtroque prouidentia est
meritorum cumulum. Astutum diuinæ ill
mentis consilium fuit, depauperare aliquos
bonis egenis, vt omnes & diuites & egeni lo
pletissimi fuissent bonis non egenis,meritis, v
tutibus, actionibus studiosis;vt diues distribut
ne & ministerio erga pauperem mereretur;p
per, aut otio diuinorum, aut patientia egesta
aut relatione gratiæ. Ideò commissa est diu
sors inopis,non ad fructum, sed dispensatione
in illo solicitudo maior est, maius onus ; in i
maior quies, maior dignitas. Si locuples de
officio, non Dei culpa est prouidentis cum m
iestate pauperi; cuius nec obinde deterior cō
ditio erit. Præstat esse creditor iustus, quàm
bitor iniquus ; imò quàm æquus : nec iam p
per est, cui plura debentur, cui famuli sunt,
sunt famuli diuites. Æmulari quicumque inc
Ducem Romanum potest, summam ratum
licitatem imperare diuiti,quàm esse : sunt eni
omnes locupletes serui pauperum, ad ipsoru
ministerium auctorati diuinitùs. Quàm be
comp

compoſitæ humanæ res eſſent, ſi fas iſtud diuinæ prouidentiæ non temeraret auaritia. Certè ad riſum eſſet fortunæ, ad cumulum charitatis. Perit fortuna, vbi miſericordia eſt. Bellè Menander ait:

Εἰ πάντες ἐβοηθοῦμεν ἀλλήλοις ἀεὶ,
Οὐδεὶς ἂν ὢν ἄνθρωπος ἐδεήθη τύχης.

Si alter feremus ſemper auxilium alteri, fortunæ auxilio nihil foret nobis opus.

Iſtam inuentionem fortunæ inhumanitas fecit, quam Deus ſatis magna prouidentia excluſit, infixo, innatóque edicto, exemplar charitatis, amorem proprium indicente, ne quod nobis nolumus, velimus aliis.

Noſco ſalutiferum, manſuro munere legem,
Vno quæ cunctis proſpicit officio.
Nam, cùm aliena mihi mandatur cura, neceſſe eſt,
Vt mea mandetur, ſic quoque cura alij.

Appono & aliud eiuſdem diuini viri Orientij:

Indice non opus eſt, doctor nec quæritur vllus:
De nobis ſcimus, quæ bona, quæ mala ſunt.

Quàm arctus hinc nexus dilatatæ charitatis, omne genus complecteretur?

Mutua conſtringet cura hominis hominem.

Iuſtiſſima conuentio eſt, vt alij curatores tui ſint, quòd de aliis cures. Qui ſibi detrahit, vt addat alij, nunquam tantùm detrahit, quantùm contrahit commodi: viciſſitudine compenſatur beneficiorum, aut memoria beneuolentiæ, & animi eorum, quibus benefecerit, ſin minùs conſcientia benefacti; plus iſta voluptatis afferet,

quàm fuiſſet illa ſenſus, qua abſtinuit. Cæterùm, quàm inhumanum eſt necare alios, vt te nutrias, ſcilicet, vt ſubornes interitum tuum perniciorem, cuius calcar gula eſt? Apicius, maximus ventris Sacerdos, vt delicatiùs coleret, & ſplendidiùs, mactabat homines ad murænarum pabulum, vt humana pingues ſagina iucundiores ſuus experiretur palatus. Anne humanius, vt impenſis mulceas ſtomachum ſuperfluis, necare pauperes, quibus non ſubuenis? Vtrolibet modo mactas hominem ventri. Collega Apicij eſt, quiſquis non miſericors.

Cap.33. Ingentis horroris eſt, rigidè exigenda adminiſtrationis ratio à diuitibus. Ardet mundus ſceleribus, iracundiis, furoribus, homicidiis; exundat luxu, laſciuia, & omni libidine; inundat omne genus malitiæ: & tamen vna dumtaxat pronuntiatur damnationis cauſa, non tantùm iniuria, ſed incuria pauperum tremendâ illâ ſententiâ immunium: ad diuites dirigitur. Anne pauper ſine iudicio manebit? Anne nullus illi præparatus eſt Inferorum locus? Thronos potiùs video, ſolia, tribunalia. Certè, ſi priſcos ſpectemus, omnem Inferorum aditum pauperrimo occluſerunt: niſi cum nummo illuc venire nemo pôterat, quo Charontis vecturam ſolueret. Valeant fabellæ: iam nunc pauperum eſt cælorum regnum. Qui nunc Reges cæli, poſteà Iudices erunt diuitum: iudicaturi venient: tunc cùm rationes ſumentur de rebus pauperum iniquè procuratis, iniuſtè ſubreptis, id eſt, non diſpenſatis; ipſi,

ipſi,quia domini, meritò aſſiſtent: cauſa propria agitur: nec aliter quàm de rationibus Præfecto-rum ærarij Imperator ipſe decernit; ſic pauperes iudicabunt diſpenſationes diuitum.

Adeò intereſt inter diuitem, & pauperem: magnum illius onus, iſtius honos. Chriſtus, qui omnes nos voluit Reges, voluit non tantùm paupertatem tolerare, ſed facere; vt, poſtquàm reliquerimus omnia, quadam neceſſitate boni eſſemus: nec depreſſa ad terram mente cælorum remitteremus reſpectum. Solerti ſtratagemate prouidit, vt vel ab ipſa auaritia cogeremur omnia contemnere, vt miſſis noſtris rebus in cælum, illuc mitteremus & animum. Eumdem locum occupant theſaurus & cor: in cælo erit cor noſtrum, poſtquàm illuc miſerimus noſtra. Vides cupiditatem, omnium malorum ſemen, nunc abſtinentiæ, virtutíſque cauſam? Si omnia tua arrhas cælo tradidiſti, amittes, niſi ſtes promiſſis: ſic ipſa te auaritia debet cogere ad temperantiam, & amore terræ cælum amare. *Cap. 34.*

Adiice ad dignitatem pauperis, ſuffragium naturæ, licèt minus ſit. Quæcumque cælo vicina poſuit, pauperiora elegit; ideò faciliora, leuiora, latiora, dilucidiora: dotes, ſcilicet, paupertatis ſequentia, quæ dilatata eſt, facilis, leuis, feſtiua, clariſſima. Specta ignem, fortaſſe ſuburbia Lunæ, aut patria ſyderum; pauperrimus eſt; nihil in ſe, niſi ſe habet, purus, limpidus, leuis, perſpicuus, ſe contentus. Quia ab iſta paupertate degenerat aër, quòd admittat à terra flatus & va- *Cap. 35.*

 pores,

pores, alienáque poſſideat elementa, iam minùs leuis eſt, & impurior. Aqua deinde ditior, plura monſtra, & opes ſeruat: ideò grauior, & minùs peruia lumini. Terra habet plurima, ditiſſima eſt, metalla, lapides, arbores, animalia: propterea & grauiſſima, & aſtris longinquior, luci reſiſtens; omnium auariſſimum elementum; condit corde ſuo aurum, velut in arcis claudit ſaxis, damnatum tenebris. Poſt elementa, compone animalia. Vides auiculas lætas cantantes, quibus cælum liberum eſt, nec ſerunt, nec metunt, nec in horrea deponunt: viliſſima animalia ſunt, quæ opes habent, mures, formicæ: vide iſtarum anxietates, labores, moleſtias: confer feſtiuitatem paupercularum auium. Itaque cæli viciniam paupertas conſecrauit; & ipſa quaſi ſuapte natura cælum petit. Eleganter Gregorius Piſides ait:

Pauperes mores ſunt cæli-petæ ſuapte natura.

Τὸ πτωχὸν ἦθος οὐρανόδρομον φύσει.

Hominem, quem cælo deſtinauit Deus, paupertati inaugurauit: in ipſa natiuitate nudus naſcitur: dicam, & ante ipſam ex alienis factus eſt. Æther volucribus conceſſus erat, aqua piſcibus, terra plantis & brutis: mutuò accepta eſt materia humana: limus fuit è piſcium & animalium ditionibus mendicatus.

* * *

DIO

DIORISMVS III.

Voluptates excellit dolor.

PRocedo ad voluptatem, rabidam & lanian- *Cap.36.*
tem canem, vt Theologus Nazianzenus ait,
cuius causa diuitias amas, ad quarum infamiam
istud accedit, non esse dignas se, & esse tam in-
digna re dignas. Quale bonum erit, quod se non
mereatur? quod propter malum sit? Nemo quæ-
rit diuitias, nisi vt gaudeat: at omne gaudium,
quod pretio paratur, vilissimum est, aut malum.
Minima est voluptas, quæ magno solet consta-
re. Istam iniuriam etiam debemus opinioni, ni-
mis approbasse voluptates, odisse omnes dolo-
res, quáuis istud ex illo sequatur: hoc ipso, quòd
admittas voluptatem, promittis fidem dolori,
quem non excludes. At contrà fecit Zeno Elea-
tes, ne priuaretur voluptate, voluit dolere. Cùm
quidam vitio ei vertisset, quòd conuitio verbe-
ratus, nimis iniquè tulisset: Si contumelia, in-
quit, vexatus, id dissimulauero; ne tum quidem,
cùm laudabor, voluptatem capiam. Inepta ex-
cusatio, id est, à superbo tunc animo, iniquè se,
& res æstimanti: maxima sui fiducia erat, plures
laudes mereri, aut sperare, quàm conuitia: maxi-
ma stultitia nescire, non satis compensari exem-
ptionem dolorum feriatione voluptatum. Plura
sunt, quibus doleas, quàm læteris: illud rectè
nouit, eadem ianua vtrumque introduci. Quem-
admo

admodum nox ſequitur diem, angor aliquis ſuccedit nimiæ lætitiæ, niſi quòd impares ſint: noctes inuenies breuiores luce; dolor tamen prolixior eſt voluptate: diuiſam vitam habent, velut Caſtor & Pollux, lumen. Occaſus voluptatis ortus doloris eſt, & illa in occaſu ſemper eſt. Nemo ſuccumbit dolori, qui victus voluptāte non fuerit. Iam in hoc malignitas voluptatum patebit iis etiam, qui errant in qualitate bonorum: nam, ſi labores improbos putes, ſi dolores malos, peſſimam debes credere voluptatem, quòd malis nos prodat. Illi, qui te tradidit inimico, infenſior, quàm ipſi inimico eris. At is, quem deliciæ non flexerunt, reſiſtet dolori. Miraberis, quod dicam. Vis animi, quæ vincet mollia & delicata, ſufficit, vt duriſſima ſuperet: violentiores ſunt muliebres illecebræ, quàm rigor & frons torua doloris, cui nonnunquam, qui ferreus obſtat, cereus voluptati eſt, & totus liqueſit. Inuictus ferro Annibal, victor per ferrum, victus deliciis fuit, marcuit vitiis, ſolutus vino eſt.

O noua pugnandi ſpecies, non ales arundo
Neruo pulſa fugit; nec ſtridula lancea torto
Emicat amento framea, nec dextra minatur;
Sed violas laſciua iacit, foliiſque roſarum
Dimicat, & calathos inimica per agmina fundit.
Inde eblanditis virtutibus halitus illex
Inſpirat tenerum labefacta per oſſa venenum,
Et malè dulcis odor domat ora, & pectora, & arma,

Ferra

Ferratósque totos oblito corpore mulcet.
Perge, ô Prudenti : narra omnia facinora mollissimæ lasciuiæ : recense fortissima flagitia delicatissimæ voluptatis plùs vrbes euertentis, quàm ignis, quàm ferrum : nullius imperij occasum inuenies, quem mollitia nõ præcipitaret. Vltimum spiritum Assyria gloria inter pocula emisit : Babylonem Balthasar per gulam prodidit; Niniuen Sardanapalus per luxuriam. Certè mors alienis copiis, contracto, nempe, à voluptate subsidio, genus nostrum intempestiuè depopulatur.

Verùm, cùm voluptatem dico, cùm improbo, *Cap. 37.* istam popularem & futilem cum vulgo intelligo, qua sensus fungitur. Deliciæ enim nomen voluptatis ad se contrahentes infamarunt, cùm tamen sua animo excellentior voluptas sit, id est, voluptas. Æquiuoca vox ista est: significat, & quod est, & quod videtur; non aliter ac homo etiam statua dicitur : substantialem & viuentem voluptatem animus possidet; exanimem & simulatam sensus. Hæc discretio confundit appetitum, vt paralogismo laboret : æquiuocatione fatigatur votorum : inde, cùm semper clamet, & vociferans postulet gaudia, sæpiùs mœret: æquiuocatio fuit, mala pro bonis flagitat : appetit veram voluptatem, petit pictam. Hanc igitur calumnior : hanc è bonorum albo libenter expungam. Non est bonum ista voluptas solidata malis, cui, vt semel dicam, nucleus & corpus dolor est. Iam non mireris, si hunc audieris vmbram sequentem oblectamenta : nec insulsè vtriusque

indoles

indoles iſthac exponetur. Occidua eſt omnis voluptas: vmbras promiſſas facit, id eſt, dolores. Quemadmodum occumbente Sole euigilant tenebræ; & quò ille proximior occaſui ruit, recedunt vmbræ, & promittúntur; infantis vmbra gigantem tunc mentitur: ita vel minima voluptas in occaſum ſemper ſuum præceps magnum protendit dolorem. Metiamur delicias cum ipſarum pœnitudine: illæ in tranſitu ſunt; hæc adhæret: illæ momento faceſſunt; hæc per annos laceſſit. Illæ, cùm diu aliquando fuerint, ſatis eſt, vt diu non ſint: vtroque modo imminet voluptatibus periculum ſui; ſi diu ſunt, pereunt; ſi diu non ſunt, non delectant. Pœnitentia longæua eſt, & quantò proceſſerit, maior: non ita recentia odimus errata; tempore languet probatio culpæ: nulla pretioſa voluptas eſt, niſi accidens: intenta & quæſita, dolore emitur, vilis eſt; atque velut anticipatæ merces carè paratur; ſupra iuſtum pretium ſoluitur. Quid dico, emere voluptates exiguas magnis doloribus? vendimur. Anne Lyſimachus non ſe voluptati vendidit? Cùm ſe Scythis propter voluptatem vendidiſſet, & tam friuolam, vt eſt aquæ frigidæ guſtus; vix pactum celebrauit, cùm reſcindere voluit: ſerò iam exclamauit: Dij boni, quàm breuis voluptatis cauſa, quantam depoſui felicitatem! Maiores gemitus expectorare poſſes, quiſquis voluptate captus es in ſumma libertate: ingemiſce; non libertatem corporis amittis, ſed animi.

Atqui

Atqui non tantùm poſt voluptatem dolor eſt, *Cap.38.* ſed cum ipſa : adhuc cùm eſt, felle eſt grauida, & vndique abſinthij humore delibuta. Quod gaudium timore ſui non polluitur?Etiamſi deſit, qui interpellat, ipſum deerit. Nec quòd timorem dumtaxat dixi, ſimplicem moleſtiam putes: atque, vt taceam, quot timor curas appendices habet, ipſe non eſt ſincerus; timet gaudium, & pro gaudio:trepida malè ſui conſcia mens illicitam pauet voluptatem. Auida cupiditas conſternatur,ne deficiat. Nihil ita flectit omnem ſenſum gaudij, quàm terror finis. Poſtrema gaudiorum, atque, vt propriùs dicam, pedes, ſunt dolores:dolendo introducuntur, dolendo ſtant : his ſemper pedibus egent : nunquam enim ſedent, impatienter pauſam ſuſtinentia. Sine defectu aliquo deficeret voluptas : ægrotus potu plùs lætatur:atra bili vexati plùs oblectamenti capiunt. Iam credo è bonorum finibus deportabis, quod pollutum eſt : quod tam permixtum malis, tam confuſum doloribus. Bonitas, res conſpicua & pura eſt,ex omni parte integra:res rotunda, vna, perfecta,cuius titulus deeſt,ſi aliquid boni deſit. Anne conſiſtet,cùm plurimùm mali adſit?Quid, ſi nulli rei magis hæc bona deſunt, quàm cui minùs deſunt mala?

Adiice, quòd corruptionem ſequitur interi- *Cap.39.* tus. Continet, imò ſuſtinetur voluptas æmulo dolore : hoſtem domi habet, fugiet. Quid dixi, domi ? in viſcere habet, peribit. Stabilitum bonum ſinceritas ſua facit : æterna ſimpliciſſima

ſunt,

ſunt, & pura. Nequit bonum eſſe voluptas, turbida fluit, imò præterfluit, velut aqua perforato dolio. Elegantem iſtam voluptatis imaginem, non Architas, aut Plato aliquis vindicet, è diuinis eloquiis eſt, vnde extranei vſurpauêre. Permanebo in illa, vt genus voluptatum diſtinguam: nulla plenā eſt, niſi è cælo, niſi in Deo. Pertuſum dolium non vidiſti plenum, niſi in flumine, aut pelago: ideò Dauid, voluptatem cæleſtem ab impetu fluminis demonſtrat. Aliæ voluptates in ſicco ſunt, dilabuntur, non occupant, depleto ſemper corde tranſeunt, nec adhuc breuiſſimo ſtant, ſed celeriter currunt; certè hac ſolùm inuidia contemnendæ, etſi alioquin inſontes. Admittamus Epicuri ſuffragium, maximi voluptatis patroni, ſed non iniqui arbitrij, quamuis illum infamarit vulgus, vt patrocinio Philoſophiæ communia excuſaret vitia: dicebat ille negligendas eſſe corporis voluptates ob breuitatem ſuam, malorúmque longæuitatem, quæ interitu ſuo pariunt: at labores adoptandos; nam & breuiſſimi ſunt, & magnorum proxenetæ gaudiorum, vitalium, longæuorum. Quid diceret, ſi æterna putaſſet?

Cap. 40. Tum neque bona voluptas eſt: nam bona prohibet, &, quod vix credes, ipſas voluptates, ipſa mala, quæ ſe non ſuſtinent. Pacifica res & ſocialis eſt bonitas: bonum bono amicum eſt. Sanctiſſimo ſe fœdere bona omnia colunt. Non vides pronitatem malorum, difficultatem bonorum: per decliue in vitia ruimus, per ardua

adimus

adimus virtutem: illud deſcendere, iſtud eſt ſurgere. At, quidquid ſit, magnoperè iuuamus mala, fortaſſe non ſine aliquo titulo. Quidam timuit, ne bona, & boni conſumerentur, multitudine ac promptitudine malorum. Vnde igitur contradicitur malitiæ? Non leuiter credo ex concordia bonorum. Confuſum & diffuſum examen mala,& mali ſunt: ſingulares vias quærunt:non eandem, non eódem incedunt:ſeorſim ſunt, diſparata: ſolùm eſt ordo bonorum. Hæc natura vnit, nectit. Nulla virtus alteri reſiſtit: omnes vnam ſequuntur, & dulcibus viciſſim ſe amant, ſe admittunt, ſe ligant amplexibus. Ratio eſt communis Mercurius, ad vnum vbique tendit. Appetitus tamen & affectus, ait Simplicius,licèt iidem ſint in me,& in te; aliud tamen appetit iracundia mea, aliud tua, & cupiditates diuerſæ ſunt. Mala neſciunt ſocietatem: tumultus & turba ſolùm ſunt:nec aliter vna ſunt quàm duo æmuli:conſerunt manus,aut ſibi repugnant, aut palantur,vt vel mala malis perdantur, auaritia prodigalitate,audacia timore; vel ſeorſim faciliùs intercipiantur à bonis. Auaritiæ non fauebit prodigalitas:faciliùs liberalitate vincetur habente in ſubſidium iuſtitiam,prudentiam,& cæteras virtutes: at voluptas ex vitiorum proſapia, aut ex eius ſtirpe, habet ſimile ingenium vitiis, impatiens fœderis. Mitto corporis voluptates obſtare deliciis animi: ipſæ corporales ſibi reſiſtunt. Quid moror? Vnaquæque voluptas ſibi repugnat,impatiens ſui:dum creſcit, ſe deſtruit:

adeò nocet & ingrata eſt fruentibus, vt erga ſe ipſam reddat impotentes. Liberalius & gratiſſimum eſt, laborum ingenium: vt alia commoda taceam, non tantùm ipſis laborantibus ſe labor detrahit, ſed validiores patientes contra ſe facit. At voluptas ipſos, per quos armatur, labefactat ſenſus: quale vulnus rationi inimicæ infliget? Quemadmodum vincitur nutritione, & abdomine ſenſus: ita ſenſu mens, duobus iam æmulis patens, ſenſui & victori eius. Gulæ crimen eſt, hebetare ſenſus, inducere ſomnum: nam vegetatiua vita potiente contrahitur & torpet ſenſitiua; itá, dum ſenſitiua pollet, ſubigitur rationalis.

Cap.41. Poſt impedimenta bonorum adiice, quàm liberalis malorum ſit voluptas, hoc ſolo titulo millies conſpuēda, abominanda. Ipſa fornax ſcelerum, fodina nequitiæ, metropolis damnorum, alueus vitiorum, philtrum improbitatis, contagium totius malignitatis, artificium dementandi. Sapienter Architas ita precabatur: Inſania potiùs, quàm voluptate corripiar. Subornat mentem ad iniqua iudicia rerum. Maximum proptereà Simplicius hoc naturæ beneficium agnouit, breuitatem voluptatum, ne diu inſani eſſemus. Quod damnum inuenies, cuius rea voluptas non ſit? Ipſa ſapientiſſimos dementauit; vide Salomonem: ipſa peruertit iuſtos; vide Dauidem: ipſa fortiſſimos eneruauit; vide Samſonem, vide Milonem. Totum infortunium naturæ voluptas eſt: maximus mentis caſus, &, vt ſic

ſic dixerim, animi exanimatio: motum omnem ad bonum interdixit. Peſſimum hunc morbum Guillelmus paralyſin vocat. Neque minus eleganter Heraclius opinionem, qua voluptas munitur; Hippocrates ipſam voluptatem appellarunt ſacrum morbum: impedit omnem functionem mentis, lædit principem partem, euertit Capitolium, & aras rationis. Aurelianus, priſcus Medicus, libro primo Chroniôn ait: Sacram contaminat animam: illo correpti, ignari, publicis in locis cadendo fœdantur. Quòd ſacer dicatur, ad inuidiam eſt: ſiue, quia caput inuadit, quod iuxta clariſſimos Philoſophos ſacrum & delubrum mentis eſt: ſiue ob magnitudinem paſſionis, vt inquit Cælius Siccenſis: maiora enim vulgus ſacra vocauit; nam ſacrum dictum mare, ſacra domus; velut tragicus Poëta ſacram noctem, hoc eſt, magnam. Quintus Serenus labem horrendam dixit, alterius nominis originem ducens à diſſolutione comitiorum:

Eſt ſubiti ſpecies morbi, cui nomen ab illo eſt,
Quod fieri nobis ſuffragia iuſta recuſant:
Sæpè etenim membris ægro languore caducis
Conſilium populi labes horrenda diremit.

Imaginem vides voluptatis. Subitus eſt & raptus, & maximus animi morbus, & maximè caduca, infeſtat, deiicítque mentem, contaminat animam, fœdat ignaram ſui mali: omne conſilium diſſipat, peſſimum omen: cui ſimilia remedia ſunt adhibenda ac comitiali languori. Praxagoras libro ſecundo Curationum, caput iubet

radi ſine venere. Anne obinde priſcis Romanis culta fuit Venus depilis,raſo capite, quam caluã dixere ? Euellendi ſunt omnes molles cogitatus, omnis trica occaſionis eradenda : nulla capilloſa in fronte occaſio ad laſciua,ad blanda ſit;ſed vndique glabra,ne vel pilo arripiatur. Optima Veneris curatio , fuga occaſionis eſt. Aſclepiades fel adhibuit cameli ad eius morbi curationem: & Serenus canit:

Prodeſt cum veteri Baccho fel vulturis atri.

Sæpiſſimè delicioſis profuit fel fortunæ : eſt atra, & volucris. Dementatio proſperantis laſciuiæ amaris reparabitur pharmacis. Cur putas, ſenectus moleſta eſt ? Sapientior eſt. Venerata natura ſenium , vbi plus iudicij poſuit , detraxit voluptatibus , quibus vicinam illam ætatem fatis ad redemptionem mentis exemit.

Cap.42. Si adhuc perſiſtis, voluptatem bonum eſſe,te damnas malis:nam inter mala putas minora bona. Maior ſæpè voluptas eſt in brutis, in amentibus,in infantibus. Quale bonum erit, quod liberius, quod maius poteſt eſſe in iis,quæ nequeunt eſſe boni ? quod in peſſimis eſt,quod in ſceleſtiſſimis ? Ingrata bonitas eſt , quæ communis eſt non bonis,& libera malis. Aliis,quæ opinio bona fecit,minor eſt communitas : licèt ſufficiant, vt hominem reddant malum, non vt non hominem,id eſt,pecudem,aut ſuem, aut aliquod brutorum. Diuitiæ,& ambitio,monſtra ſunt humani cordis ; dumtaxat immutant naturam , non commutant : nec ambitio , nec auaritia Inferis

eſt,

eſt, ideò felicioribus. Vitia iſta humana ſunt: voluptas ſolùm, publica dos ſentientium, in ſuam irrationalium claſſem demittit rationem: ideò irrationabilior in his, quòd ratione iuuetur. Simplicius ait compaginare animam corpori. Monſtra dicimus, ſi non omnia membra conſonent humani proportioni corporis; maius monſtrum eſt, ſi affectus non conſentiant animo & rationi. Miramur corpus non humanum, cum humana anima; miremur ſine humana anima corpus humanum: caret hominis anima; qui pecorum, & brutorum voluptate vincitur. Mandragoræ, ſiue alius oleris radix, quæ humanam refert ſimilitudinem, ſine mente, notabilis eſt. Ad ſtuporem erit videri homines, & eſſe pecudes, eſſe truncos, nutritione occupatos. Petulantior eſt voluptas, quam induſtria prouexit: puto voluptatem robuſtiſſimum omnium vitiorum, ſiue quæ bruta ſimulant, ſiue quæ homines diſſimulant. In primis impudentior eſt paſſionibus brutorum: ratio illam iuuat. Quidni? Ratio illi ſeruit: ancilla cupiditatis fit: miniſterio itaque rationis inſoleſcit. Flectitur vis mentis ad obſequium ſenſus. Deinde effrænatior humanis vitiis, auaritia, & ambitione: iſta ſolùm mala fecit inuentio humana ſine ſubſidio ſenſuum. At voluptates, & ſenſus, & opinio irritat. Æquè debet ingenio humano voluptas, ac diuitiæ, & faſtus. Accedente induſtria impulſui naturæ vehementior & terribilior eſt, quàm in brutis, quarum impetum ars non impulit. Itaque voluptas hu-

mana fortiſſimas omnium cupiditates alit, indomitas nutrit paſſiones. In feris voluptas ſine arte eſt, in hominibus auaritia ſine impetu ſenſus. Hominum voluptas bis inſtruitur, arte, & impetu; violentiſſima eſt.

Cap. 43. Quid addam? Voluptas corporalis ſolùm digna eſt brutis: labor non indignus Deo. Nec opus eſt meminiſſe ſapientiorum ex gentibus, conſecrantium Diuinitate Herculis labores, vt contra famam vulgi authoritatem illis ſeruarent. Filius Dei amplexus eſt illos, quibus & ſaginauit ſe; nec aliud plùs è noſtris elegit. Sequamur arbitrium diuinum: per omnia diſcrimina tuti erimus. Callidè Alexander Dardanus præmium pulchritudinis maluit: viderat à Deabus ambiri; ſequutus eſt guſtum Diuinitatis. Iſtud ſit ad pudorem ſocordiæ noſtræ. Suffragium Dei habemus ad contemptum voluptatis, ad honores laboris: neque minùs honorificè habendę ſunt paſſiones Domini, quàm patibulum. Crux olim maledicta, & ignominia Orbis, nunc adoratur, ſummos adornat honores Regum, coronas, vt ſic dixerim, coronat. Opprobrium etiam noſtri generis labores erant, pignora peccati primorum parentum: nunc pro gloria captare potes, conſecrauit illos IESVS.

Cap. 44. Si non honorificos, vtiles noſce. Labor eſt magna commendatio virtutis, fidès ſapientiæ, character virorum, præſidium vitæ, æmulator muneris angelici, cuſtodit nos, & docet, ſupellex diuinæ habitationis, vaticinium iuſtitiæ, &, vt

plauſi

plausibile aliquid habeat sensus,& opinio,auspicium est fortunæ, penus gaudij, fœnus voluptatis, natalis dies immortalitatis, aquæductus famæ. Vitis,cui ferrum non excussit lacrymas sanguinis sui,amputatis membris, sterilis & tristis iacet:vulnus cum ploratu fœcundat, suauissimos edit fructus,plenos, quò magis ipsa fletibus exhausta. Qui sauciat cinnamomum, stacten carpit. Corrumpitur vita deliciis, quemadmodum cadauer vermibus;nec nisi alicuius doloris myrrha sistitur. Eleganter Æneas Gazeus mandragoram vocauit; soporat cupiditates: tantùm inualuit veteribus eius opinio,vt publico ritu legitimus institueretur dolor,sine quo rempublicam constare posse non credebant:ánne priuatus poterit? Vt taceam pancratium & pugilatum, commune istud plurimis fuit. Spartani ad argumentum pietatis sæuitiam ostentabant: nec alia liberaliùs hęreditate donabant liberos,quàm plagarum. Adiice,quòd nihil præter se pretiosius habet virtus, nisi dolores, cruciatus, labores. Quare,dices? Quia ipsa in his pretiosa. Difficultas, materia virtutis est, vt ligna & metalla fabrorum. Aurifex meliorem artis suæ materiam non reiicit: sculptor ligna seligit: nullus statuarius irascitur optimo simulacris marmori. In maiori labore, maiori cruciatu præstantior virtutis materia venit: plùs gaudendum est.

Cap. 45.

Nec tantùm dolor fauet virtuti, vt præstantior sit; sed vt sit. Quâdam disciplinâ naturæ, qui afflictus est,aut melior fiet,aut minùs malus.

Nemo, quòd habeat plurimum auri, ſtatim aurifex eſt; nec quòd plura ligna, ſtatim faber: materia non eſt ars; ſed paret arti. Nec ſtatuarius deſinit eſſe, quòd inter ligna, lapides & metalla non ſit: artificium à materia pendet, non ars. Iſtud tamen priuilegium laboris eſt, quòd talis materia ſit virtutis, vt & ipſam ſæpè faciat, & affricet vicinia ſua, & ſalutari contagio artem. Diſcimus in labore virtutem, & ab ipſo ſæpè labore; dediſcimus in deliciis, & ab ipſis. Traduco in exemplum Dauidem inter inuidias Saülis ſanum, mitiſſimum. Afflictionibus, laboribúſque eruditus coluit virtutem, benignus æmulo, parcens hoſti, ſeruauit auido cruoris ſui ſanguinem. Vide hunc ipſum poſt voluptatem crudeliſſimum, reum ſanguinis optimi viri Vriæ, qui pro ipſo fuderat. Hic eſt ille, cuius memoria manſuetudinis commendatur: hic eſt ille liberaliſſimus veniæ: hic ipſe poſt venerem dedicit humanitatem, neſciuit ignoſcere. Non facilè crudeliorem vltionem leges. Populum capta Rabba eduxit, fecítque ſuper omnes tribulas, & trahas, & ferrata carpenta tranſire, ita vt diſſecarentur, & contererentur. Nec ſtetit hîc ſæuitia: per omnes vrbes Ammonitarum eadem atrocitas graſſata eſt: multis in locis ſerrauit homines, diuiſit cultris, & traduxit in typo laterum. Iſta inhumanitas poſt libidinem fuit, (frequens Literis ſacris prolepſis eſt:) adeò mores alienauit voluptas. Vnius Bethſabeæ amor exhauſit totius naturæ charitatem. Sine exemplo crudelitatis

fuit,

fuit, qui ad exemplum mansuetudinis propositus erat. Ille, qui toties pepercit Saüli, qui maledicentibus ignoscebat, qui siluit exprobratus; qui tam delicatæ mansuetudinis fuit, vt quæ, nisi impius foret, punire debuit, (debent multa Reges,) noluit, nisi aliena manu: quæ parcere non potuit, distulit, & filio tradidit punienda. Cæterùm, illum afflatum virtutis in laboribus, non nimiùm credo deberi impedimento voluptatum, quæ tam pessimè de probitate merentur. Vnus labor multis & disparatis voluptatibus, etiam in volentibus obstat. Lepidè quidam peritus coquus Mediolanensi Duci post bellum infeliciter cum Florentinis gestum reprobanti epulas, respondit: Si Florentini tibi gustum auferunt, ipse in culpa non ero: cibi iucundi sunt, summáque arte compositi: te nimiùm concalefaciunt, & appetitu hostes priuant.

Cap. 46. Iam quid contra dolorem causaris? Sensum, acerbitatem? Adhibe patientiam, constantiam, rationem; istâ enim lumen animi inextinctum seruatur, velut facula in pharo: perflat Boreas, fremunt procellæ, tuta erit mens; &, quod mireris, læta inter tristia. Non aliter ac oues Ponticæ, quæ, quia absinthia pascebantur, felle carebant. Ipse patronus voluptatis Epicurus commendauit beatitudinem sapientis in summis doloribus. Quid mirum, si non tristis sit sapiens, in quibus alij inuicti, Lacedæmones pueri, Indicæ feminæ, Ægyptij Mystæ, puerperæ feræ, stulti denique amasij? Ergo, quod vicit imbecillitas in

 pueris,

pueris, lex in feminis, error in ſuperſtitioſis, conſuetudo in delicatis, natura in feris, vitium in laſciuis, virtúſne ſolùm non domabit? cui dolor non tantùm ferendus eſt, ſed prouocandus, ſed amandus ad infortunandam ſenſuum felicitatem miſeram, vt cùm ratione non poſſimus, minis, & ſupplicio compenſemus. Optimè Plotinus ait: Corporis, ſensúſque proſperitas grauans hominem ad ſe detorquet. Decet autem viciſſim compenſatione & diuerſione quadam ad optimum potiùs conferente, quodammodo corpus attenuare, vt appareat, hominem ipſum ab externis eſſe diuerſum. Auerſanda, auerſanda voluptas eſt, vt Philiſtæ eos, quos amplexabantur, iugulantes.

DIORISMVS IV.

Gloriæ humanæ futilitas.

Cap.47. NVnc diſpiciamus humanos honores etiam inter bona, & quidem maxima intruſos, per magnas tamen quæſitos vilitates & mala. Satis hoc ad contemptum erat, quòd pateant contemptibilibus etiam ſibi: qui vt digni aliis videantur, non ſe indignos putant indignitatibus. Quæ iam æſtimatio, & dignitas dignitatum eſt, cùm promiſcuè malos cum bonis admittant? Dignos, indignóſque confundit dignitas, non diſcernit. Scilicet, æquat meliores deterioribus,

cùm

ùm præponere deberet. Nec inde maior infa-
nia optimis poteſt accidere, quàm ab honore,
ùm eos peſſimis comparet. Maiorem puto ho-
orem, huiuſmodi honore carere, & ſuis mori-
us æſtimari, non promiſcuis titulis, quos error
ommendat. Inter bona, quæ inuenit opinio, fu-
ilius opinio ipſa eſt. Opinione erramus in bo-
is; nec bonum probatum erit, quod ſola opinio
uſtentat; iſtud gloria eſt. Cur ergo nihil plùs
os raptat? Ideò inquietat ſui appetitum, cùm, vt
nox videbimus, minùs laceſſere deberet; quòd
agaciſſima ſit, contendit; ne ad manus veniat,
ernicior eſt; elabitur plùs quærentibus, euadit
nuadentes, difficillima obtentu, ne experientiam
uæ vanitatis facilè permittat. E longinquo nos
itat. Omnia iſta, quæ commẽtatio noſtra exag-
erauit bona, diſſita commendantur: maiora ca-
entibus ſunt, maxima cupientibus; diſparent
amen tractanti: minima experitur poſſeſſio,
uæ ſpes magna vidit. Sæpè vota, quæ ratio non
ompeſcit, experientia præter ipſa vota damnat;
iſcimus ſeducti. Gloria tamen non ſinit tracta-
i, non vult periclitari opinionem ſui, inſequen-
es ſe vitat: votis, vbi maximè opinio, id eſt, error,
alet, dumtaxat ſe concedit: conſcientia quadam
uæ exiguitatis conſcientiam noſtram fugit. Di-
itiæ expectant, donec apprehendas, aut alius
aptet: voluptates vndique obuerſantur impor-
unæ vſque ad faſtidium ſui: at gloria intracta-
ilis, & montana eſt: dum quæris, fugas: non ali-
er ac venatores feras: remota eſt, ideò magna vi-
ſa:

ſa: quid remotius quàm id, quod nunquam nobiſcum poteſt eſſe? In aliis eſt noſter honos, alieno ſemper pendet arbitrio. Hinc plùs vouemus, quia non obtinemus: plùs affectamus, quod aſſequi minùs poſſumus, quod ſequi non debemus.

Cap. 48. Gloria cauſas ſui iuris habet; non ita vt voluptates, quas ipſe facies; aut diuitiæ, quas, ſi velis, rapies. In inanibus enim & inanimis rebus ſunt, quas diligentia conſequitur. Honos tamen in alterius exiſtimatione & libidine eſt: non pendet ſolâ induſtriâ tuâ & cerebro. Quare nimis arduum eſt conſequi, quod tibi nunquam dare potes: quod nunquam occurret, quod neceſſe eſt, vt dent alij, vt dent multi; & difficillima eſt communis conſpiratio, vbi non eſt priuata vtilitas. Quid igitur appetis? quid putas bonum, quod negare malus poteſt, quod inuidus volet? Quid putas bonum tuum, quod à cunctis pendet? In aliis bonis fallere te potes; in hoc falli, etiam ab aliis: non omnes vſurpare opes tuas poſſunt; auferre honorem poſſunt. Diuitiæ arbitrio tuo parent; honos alieno: illas ſeruare potes; iſtam, ſicut concedit, ita ſeruat alius. Si omnibus impunè eſſet, vt pro libito res tuas auferrent, breui nemo tibi inuideret, tu videres te miſerum: iſta licentia in honore eſt; cuiuis licet detrahere. Quæ maior miſeria, quàm precaria felicitas, quę in cuiuſuis manu ſit, niſi tua? Quid tutum erit, vbi vulgi ſuffragia petuntur? Felicitas ſine diſcrimine eſt: ſecuráne erit, quæ pendet etiam ab hoſte?

oſte ? quæ tot pericula habet, quot iudicia fieri
oſſunt ? Quam,quæſo,tranquillitatem haberet,
ui quotidie ad tribunalia ſententiam expectaſ-
et ab iniquo Iudice?Iſta conditio noſtra eſt:ob-
eruamus omnium iudicia de nobis:expectamus
udicari,non à probis, non à doctis viris:aucupa
nur inſenſati vulgi ſenſum,non quouis die , ſed
ora : probari volumus ab his , quos improba-
nus. Ridiculi ſumus , qui eorum timemus iudi-
ia,quos ridere debemus , & quorum nos iuriſ-
ictione eximimus , ſi rideamus ſententias. Ille
lix eſt, qui arbitrio ſuo felicitatem habet ; qui
ult,quæ poteſt. Quàm miſer ille erit , qui non
ſe , ſed ab omnium libidine expectat felicem
ſe,quòd dicatur ; qui vult, quod ſolus alius po-
ſt?Certè bonum non erit,quod ſeruum facit;&
cit,quidquid alienum arbitrium facit obſerua-
.Quantus ſeruus ambitioſus erit,qui tot obſer-
t heros ? Eſſétne mancipium aliquod , quod
ſſet viginti tolerare dominos ætate , moribus,
genio,guſtu diuerſos?Quantùm diſcruciabitur
oriæ auidus , non viginti dumtaxat heros , ſed
pulos dominos habens moribus,& guſtu non
uerſos,ſed auerſos;obſeruans ſenes,adoleſcen-
s,feminas,viros,nobiles,plebeios,laſciuos,aua-
s, eorum geſtus & nutus , vt oracula captans?
miſerrimam ſeruitutem ambientium ! Si
ci affectibus propriis miſerrimum eſt , qua-
erit pendere alienis ? Quolibet verbo, ne
cam contumelioſo , ſed non honorifico , adu-
nur : ô delicatiſſimum bonum honoris ! ô ti-
midam

midam felicitatem è lingua inuidi pendulan
Si ea naturæ iniquitate compoſitus fuiſſe
vt ad ſingula verba febri corripereris, infelici
ſimum te putares; ánne beatiorem te præſume
cùm ad ſingula verba, niſi adulationes excipia
inflammeris, exedaris, frendeas? Quæ febris a
tus depaſcens ita languentem infeſtat, vt ſanu
vel veritas obiecta? Quantùm mendacia iniect
ſauciabunt? Magnum adiecimus pondus miſe
riis humanis, cùm tolerabiles non putemus, qu
è conditione noſtra veniunt: addidimus maiore
noſtris conditionibus. Ferre mala neceſſaria ne
quimus, adiungimus voluntaria: nec aliter quàn
Arſenio oſtenſa eſt mundana amentia; ſuccidi
mus laturi plura ligna, cùm prima ſtrues ne
queat portari. Veriſſimè Guigo admonet: Ecc
huic corpori immixtus ſatis miſer eras: omni
bus enim eius corruptionibus, vſque ad mor
ſum pulicis, vel ſorunculi, ſubiacebas. Non ſuffe
cit hoc tibi: immiſcuiſti te aliis, quaſi corpori
bus, opinioni hominum, admirationi, amori
honori, timori, & aliis ſimilibus; & ſicut ex cor
poreis, ita ex horum læſione dolore afficeris
ipſemet ligna, quibus combureris, tibi adhi
buiſti.

Cap. 49. Igitur contemnenda & deſpuenda eſt cenſu
ra vulgi:

Nec te quæſiueris extrà.

Ne ſimus, id eſt, ne putemur contempti: non fa
ma æſtimemus nos; ſed conſcientia: non bonita
tem cenſeamus teſtimonio alieno: neque glo
riam

tiam putemus laudatos eſſe;ſed laudabiles: & ille maximè laudabilis eſt, qui perſeuerat non laudatus, laudabilis eſſe. Nemo placere multis poteſt ea re, quæ diſplicet multis; contrarietatem morum dico. Plauſus malorum, id eſt, plurium, optimo modo parari nequit. Puerorum dictis non iraſcimur; ignorant, quid dicant: cur ineptiis maiorum excandemus, magnitudine, non ſapientia pueris præſtantium? Aut quod audiſti, falſum fuit, aut verum: ſi falſum, dicentis ignominia eſt: ſi verum, admonitio tua. Nulla contumelia eſt, niſi feceris tibi, niſi putaueris. Notius vitium tuum factum eſt? Ne exultet æmulus, te corrige; &, vt Telephus, cuſpide, qua læſus es, te ſana. Eleganter Antiſthenes dixit, aut amicis ingenuis, aut acribus aduerſariis opus eſſe. Non aliter monemur: nobiſcum contenti ſimus ampliſſimo conſcientiæ theatro. Vt gaudeas theſauro inuento, non expectas, donec alij ſciant; virtute, etiam ignaris omnibus, lætare.

Cap.50. Porrò, cùm iſta gloriæ cupiditas tam infauſta ſit, cum priuilegio & plauſu accipitur, (forsaſſe quòd plurimorum bonorum occaſio fuerit, licèt mala ſit,) & velut quaſdam commendatitias litteras habet: nam, cùm cupiditatem diuitiarum, cùm auiditatem voluptatum omnes damnent, gloriæ æſtimatores commendantur, legitimis prouocantur præmiis, magnificis elogiis; generoſi, magnanimi dicuntur: qui tamen tam viles, tam puſillanimes ſunt, vt contemptis animi bonis, glorientur etiam malis corporis;

qui

qui tam futiles, tam vani ſunt, vt vanitatis ſuæ monumenta faciant, qui præmium vitæ ſatis putant titulum ſepulcri. Nihil plùs amant, poſtquàm vana, & ſtulta fecêre, quàm iterum vanè laborare, vt ipſa vana faciant immortalia: de ſaxo, aut lapide confidunt æternitatem, quam à virtute reiiciunt: ſecuram in vno lapide putant diuturnitatem & gloriam, quam retinere non potuerunt ciuitates potentiſſimæ, quarum ruinas ſine nomine videmus, aut audimus nomina ignorantes ſitum. Collocant, ſcilicet, aras vanitatis ſuæ, nec aliter, quàm Thurij Boream, adorant ventum. Hinc aliud ambitionis priuilegium, quòd immortale vitium ſit. Illuc temporum ambimus, vbi non erimus. Nemo quærit voluptates; nemo congerit opes, quas poſt mortem habeat: honores tamen poſthumos maximè venamur; ſtultè, cùm diuitiarum diſtributio, defuncti voluntatem ſequatur; honorem diſponere non poſſit, non legare alteri: nempe, noſtræ diuitiæ potiùs ſunt, non honos.

Cap. 51. At, tanta æſtimationis æſtimatio non potuit negare periculum: ipſa legitima authoritas, quæ ad gloriam prouocat, à gloria auocat. In ipſo apparatu honoris præparauit contra ipſum contumeliam. Iudicauit vincendam gloriam, & poſſe difficillimè vinci, propter quam regna fuerunt victa: namque, de quibus ciues confidebant Rempublicam, non confidebant Reipublicæ gratiam. Duo maxima pericula in ſummis honoribus notarunt, duóſque ſuperſtites hoſtes

ſtratis

ſtratis hoſtibus manere, inuidiam alienam, gloriam propriam, & hanc terribiliorem. Pharmaca vtrique præpararunt: omnium autem inuidiæ vnum dumtaxat appoſuêre amuletum; vnius ſuæ gloriæ plura. Tantò iudicarunt infenſiorem gloriam liuore. Medicamentum inuidiæ bulla præſtitit triumphantium, è collo ſuſpenſa, iis intus præparata remediis, quæ valentiſſima ſunt viſa. At gloria non vno præuenta modo eſt: pluribus viis admonebatur non tantùm conditio humana, ſed quòd magis contemptui eſſet, fortuna. In primis Imperator, qui Reges captiuos duxerat, ſeruili adornabatur inſigni, ferreo annulo, exæquatus victor victis. Minas fortunæ aduertebat appenſum è curru flagellum, &, vt timeret, vltra dolorem & ignominiam, tintinnabulum periculum admonebat capitis. Tum ſeruus publicus, is carnifex erat, importunè refutabat acclamationes & applauſus, commemoratione humanitatis. Poſt memoriam naturæ, erat alia non minùs importuna fortunæ. Aſſidebat triumphanti in triumphali epulo miniſter, ſtud repetens conuitium: Magis ſeruo tuo paro, quàm tibi. Niſi hoc ſufficeret, aduocabant onſcientiam, & quam erubeſcentiam ſui, quem imorem fortunæ non exprimebat, qui fortuam multis ſequeſtrarat, ſimulabatur minio ges tinctis, ad imitationem pudoris. Tot remeia vix vni obſtabant ſuperbiæ: & vnum ſatis ot inuidiis, quot viderant, quot gratulabantur, uot fecerant gloriam. Septimum ad hæc &

maximum amuletum creditum fuit aduersùs faſtum, ſapere: iſtud, quia concedi non poterat, admonebatur laureo ſerto.

Cap. 52.

Maximus enim error eſt, & cùm appetitur gloria, & quemadmodum petitur: & ipſa, & via ipſius ignoratur. Gloriamur in his, quorum pudendum erat: ex meliori veſte, ex generoſiori equo, ex præſtantioris ſerui officiis: alienis ſuperbimus virtutibus. Hócne pudor eſt, & argumentum vilitatis, qui, quòd propriis careamus laudibus, alienas vſurpamus? Quid? ſolennibúſne licebit honoribus gloriari, dignitatibus, poteſtatibus, & muniis publicis? Fortaſſe erubeſcere potiùs: nam, quem honore indignum iudicas, minimè ob honorem dignum reuerentia putabis. Iſte honor ad pudorem eſt, qui malos, aut facit, aut monſtrat. Quot indigniores dignitas oſtendit, quot contemptiores fecit, dum publico contemptui obiecit? Sed non ſine talione. Parem vicem dignitatibus indigni reddunt, quas ſuis moribus contaminant. Elegantiſſimè Georgius Piſides cecinit:

Φεύγει δὲ τιμὴν τὴν καλὴν ἀτιμίαν,
Πολλὴν τε δόξαν, τὴν ἀδοξίαν ἔχει.

Fugitque famam, ceu decentem infamiam, ingloriámque gloriam multam tenet.

Supremarum poteſtatum honores, plus inglorij ſunt, niſi habeat glorioſus, id eſt, probus: ipſi neminem clarum, neminem felicem fecerunt; ſatis eſt, ſi non miſerum felicitate, ſi non ſumma potentia timidum, &, quod plùs mireris, imbecillum. Parum & miſerè poteſt, qui id minùs poteſt, quod magis cupit. Qualis potentia erit, quæ

quæ ſe nequit ſecuram facere, quæ ſe conſeruare non poteſt, quæ in ſeruientium poteſtate eſt, quæ non minùs timet, quàm terret; quæ, quod poteſt in aliquem, nequit facere, quin aliquis in ſe poſſit; quæ non poteſt contra cupiditatem propriam, contra odium alienum? Adiice ſtultitiam, non tantùm gloriari periculis noſtris, non tantùm alienis virtutibus, ſed vitiis propriis. Audi Carthaginenſem Ducem:

Mihi magna ſatis, ſat vera, ſupérque
Bellandi merces ſit gloria: cætera vobis
Vincantur.

Nónne potiùs pax? nónne Reipublicæ fides, bonum publicum? Quomodo gloriam potuit mereri ab hominibus, qui, vt gloriam mereretur, tam peſſimè de hominibus eſt meritus per tot clades, & cædes, quibus ſui & alieni cecidêre? Sed tam inepti ſunt homines, vt inhumanos putent glorioſos, Cæſarem aliquem, aut Alexandrum, quibus ſat erat ad gloriæ mulctam, ipſius gloriæ cupiditas intolerabilis etiam ſibi. Infames potiùs ſunt, qui malunt famam magnam, quàm bonam, qualia fuerunt Manlij Capitolini inepta vota. Præmium his gloriæ fuit fortunata temeritas, felix inhumanitas.

Adhuc fallimur, honorem ex virtute æſtimantes bonum noſtrum; non eſt, ſed alienum. Cùm honorari cupimus, benè optamus aliis, peſſimè nobis: aliis optamus virtutem, nobis periculum. Aliena virtus eſt honorari, propria honorare. Honor ſolùm eſt accidens virtutis, & potiùs

Cap. 53.

argumentum dixerim, quàm ſtipendium. Maior honore ille eſt, minimè è plebe captatura mercedem ſui, quam ingratum vulgus non conſueſcit ſoluere, nec ſi gratiſſimum ſit, poterit. Licèt honos propter virtutem ſit, non eſt propter virtuoſum. Propter improbos potiùs eſt, ad teſtimonium ſuæ præſtantiæ, vt quam honorant, aut vident honorari, velint æmulari, inuidere, ſequi. Quemadmodum pharus & accenſæ faces dirigunt curſum nauigantium, non eas nautæ appetunt: ita gloria & claritas indicat, quod ſequendum ſit: non ipſam appetere debemus; ſed quod ipſa monſtrat, & probat, probitatem, virtutem. Itaque virtutis ſolùm gloria eſt: ſed neque in virtute gloriandum eſt, neque per virtutem honos ambiendus, ne contemnamus id, propter quam honoramur.

Cap. 54. Nunc viam honoris excutiamus, in qua etiam conſcij eius errant. Sat eſt ad errorem, ſi ire velint: ignominioſa citò fit gloria quærentis. Rectum enim iter intentabile eſt; ſed peruium non tentantibus, quò itur, licèt neſcias ire; quò itur, quin velis; imò tunc maximè, cùm nolis. Appendix virtutis, honos eſt: accurrit quærenti aliud, id eſt, virtutem, ipſe minimè per ſe appetendus: quare iam digreditur à via, qui ex propoſito graditur rectà intentus honori; decidit à virtute, cuius acceſſio eſt gloria. Virtus non eſt, vbi præter ipſam aliquid etiam ipſius petitur. Quare, qui quærit honorem, hoc ipſo amittit illum, dum amittit virtutem, ſine qua honor non eſt;

qui,

qui,licèt propter virtutem ſit, & ab ipſa, non eſt per ipſam. Tam abeſt quærentibus gloria, vt his turpior ſit. Iam cùm quæris, infamis es; & licèt per virtutem quæras, per infamiam quæris, ſi quæris, & non accidat. Hoc ipſo quòd velis laudari, indignus fies laude. Aduoco conſcientiam omnium vota honoris occultantium, non occulta erubeſcentium. Nónne infame eſt vſurpare aliena? Hoc facit, qui honorem cupit, ſiue per infamiam,ſiue per virtutem.Nam,qui honorem ſibi per virtutem quærit, ſi rectà illum intendat, virtuti abſtulit, quod ſibi vſurpat. Ἀρετῆς πρώτης μάλιστα ἄνθος, τὸ μετὰ κινδύνων, καὶ θλίψεων, καὶ παρευδοκιμουμένην ὑπὸ τῆς κακίας ἀσπάζεσθαι τὴν ἀρετήν. Hæc ait Photius in epiſtola ad Arſenium. Intimandum tamen eſt optimum dictum peſſimi hominis; & non honorem quærere, ſed virtutem, etiam cum contemptu diligere; imò contemptum cum virtute,& ſine virtute,dum non contrà,non timere.Errant itaque, qui quærunt gloriam ,quam nemo veram inuenit, qui quæſiuit;dum hoc ipſo,quòd quæſita ſit, amittatur. Ille ſolùm glorioſus, qui contempſit & ſe, & gloriam. Nemo honorabilior, nemo magnanimior humili, qui non ſua, ſed etiam ſe deſpexit; non honorem, ſed honorandum quoque. O quàm magnus animus, qui ipſam animam contemnit! qui ſe rerum dominum! Quò res minùs æſtimamus, plùs æſtimamur. Inæſtimabilis erit, qui ipſam æſtimationem non æſtimat. Velut in bilance cõparamur rebus; quantò

Prima virtutis flos eſt, per pericula, & calamitates ad contẽptam & obſcuratã à malitia virtutem anhelare.

vna lanx deprimitur, tantò attollitur altera; tantò vileſcimus, quantò res pretiamus; tantò attollimus, quantò ipſas æſtimatio deprimit. Magnus eſt, qui parua omnia dicit: maximus, ſe, inquam, maior, qui ſe ridet, qui ſe negligit. Ille honoratiſſimus, ille digniſſimus, qui honores, qui dignitates deſpicit. Caſſius Longinus in libro περὶ ὕψους, egregiè inquit: Θαυμάζουσι τῶν ἐχόντων τὰς τιμὰς, δόξας, τυραννίδες· μᾶλλον τοὺς δυναμένους ἔχειν, καὶ διὰ μεγαλοψυχίαν ὑπερορῶντας. Quare ſecurior honoris via, eiuſdem contemptio eſt. Magis dignus fit, qui recuſat, quo dignus eſt: dilatat honorem, quem ſpernit. Hic maximus eſt, cuius gloria eſt inferior, aut virtute, aut cupiditate: nec tantùm illum eſſe delatus honos monſtrat, quemadmodum contemptus maius quid quam mereri facit, qui quod meretur, non expetit.

Mirātur habentes honores, glorias, regna: magis admirandi ſunt, qui poſſunt habere, & propter magnanimitatem deſpiciunt.

Cap. 55.

Vtrumque humilem, & ſuperbum contemptio facit: illum contemptio ſui; hunc aliorum: illum contemptio rerum; hunc perſonarum. Prudentiſſimè ille:

Iudex ipſe ſui totum ſe explorat ad vnguem.

Contemnit ſe, quia dignouit; ſua, quia minora ſe noſcit: ſuperbus cæco iudicio ignarus ſui, & rerum, ſe præfert aliis, ſua ſibi; tam damnatis, ſiue ſtultis, ſiue iuſtis votis, vt dum æſtimari vult ſuper alios, in contrarium relapſa cupiditas faciat contemni; &, quod mireris, non ſolùm, quòd contemnant alij, ſed ipſe ſe infra omnes. Nunquam ſibi placere vult, ſed aliis: alieno ſe taxat arbitrio,

arbitrio, nullam ſuæ mentis fiduciam habet: cuiuis, etiam mendaci, (nam adulatoribus fidem prodigit,) de ſe potiùs, quàm ſibi credit. Hoc contemnere eſt, hoc ſubiici aliis. Quid? Humiliſne ſuperbus erit? Non. Vilis eſt, & ab ipſis, quos putat viles, pendens; mendicátque honores ſui contradictione iudicij.

DIORISMVS V.

Ex comparatione vitæ, & mortis.

Cap. 56.

DEmum poſituri vltimam manum opinioni, vitam, & mortem conferamus, & inter vtramque dirimamus litem. Vulgus, bonorum maximum, vitam putat; mortem, malorum potiſſimum. Fallitur non minimè: atque vt in cæteris bonis aberrauit, in maximis maximè errat: namque potiùs vita, maximum malorum eſt, ſi non benè viuis; & mors, bonorum maximum, ſi non malè moriaris: nec malè morieris, niſi malè vixeris. Vita non bona ſpatium malis, & ſceleribus laxat; mors non mala finit mala, & miſerias. Ictericus ob amarum humorem amarè afficitur dulciſſimo melle: ſic mali malè iudicant mortem, dum malam putant; ſed non eſt mala, niſi illis, quia fecerunt malam peſſima vita. Suffragiis nihilominùs hanc litem dirimamus, non quæ numerentur, ſed ponderentur. Omnis Philoſophia cōtra vulgarem opinionem

inauguratur; & quam multitudo timet, docet ſemper contemni, interdum optari. Quotumquemque ſapientum contemptio fatorum non immortalem fecit? quorum enim vitam memoria mortis compoſuit, hos memoria ſuæ vitæ à morte reuocat poſteris. Socrates conſummauit ſapientiam libidine moriendi, Pythagoras facilitate, Anaxagoras garrulitate, Calanus adhuc temeritate, omnes contemptu. Nullus ſufficiens titulus odio mortis eſt, plures voto; ſiue reſpicias, quid ipſa ſit; ſiue quid ipſi accedat; ſiue mala, quibus aſſerit; ſiue bona, quæ inſerit; & quia ipſa malum non eſt; & quia bonum eſt: quin, licèt malum eſſet, non compenſaret bona, quæ confert; licèt bonum non eſſet, non exæquaret mala, quæ aufert.

Cap. 57. Quid habet egregium vita? contentionem, & pertinaciam miſeriarum, quarum multitudo iam obruit formidinem, quas nimia aſſiduitate minùs timemus. Supplicium animarum Orpheus putauit vitam, ſimile illi, adiecit Ariſtoteles; quo viui cadaueribus conſtricti, os ori, pectus pectori, manus manibus, atrociſſimè cruciabantur. Conſtringitur pura, æternáque anima putri, fluidóque corpori. Rogo, ſi hominem repentè condidiſſet Deus, vſu mentis libero & perfecto, in cuius conſpectum vniuerſum genus noſtrum dediſſet, credo, vt primum diſſiparet obtutum, impingeret, & lacrymis contaminaret oculos occurrens aliquis miſer: aut orbum oculis offenderet, aut mutilum manu, aut claudum, aut

mendi

mendicum, aut decrepitum, aut languentem, aut exulcerantem, aut rixantes, aut proditione & homicidio occupatum, aut furentem, aut flentes plurimos: & si intima penetrasset, omnes desiderantes; maxima miseria cupiditas est. Fortasse tali facie rerum attonitum pœniteret vitæ: in vnum libenter relaberet[illegible] nihil. Propterea natura solers rationem lentè, & auarè dispensat, ne ex abrupto malis terreamur, sed assuetudine feramus minus ingratè. Abner, Orientis Rex, filium ab infantia magnificis clausit Prætoriis; &, ne aliquid humanum sciret, prohibuit omnem miserum conspectu: curauit, ne quid triste, nec flebile videret, nullam calamitatem, nullum morbum, nullum pauperem, nullum dolentem, nullum senem: semper coram illo placida dici, [illegible]gi. Stultissimus conatus, claustris, & muris obstare tristitiæ; & fores occludere mœrori, cui [illegible]atuit ianua vitæ. Per ipsa oblectamenta inuasit tristitia; per ipsas voluptates irruit dolor sui fastidio. Tam constat instabilitate cupiditas, vt continua lætitia tristet. Certè licèt omnes Abner miserias interdiceret præsentia filij, non potuit sensu: licèt posset omnia arcere mala, non potuit cupiditatem. Cupiit filius. Iam tristis inter læta fuit. Et quid putas cupiisse? Non tam [illegible]tum esse: tædio enim tantæ iucunditatis petiit [illegible] Rege claustra illa miserę felicitatis violare: interc[e]pit suis votis patrem, qui, ne tristaret filium, consilium non tristandi violauit. Permisit adolescentem exire. Cauit tamen, ne quid triste, quâ

 transi

tranſiret, occurreret: omnes cæcos, omnes informes, aut mutilos, omnes pauperes, omnes ſenes amouere via iuſſit. At, vbi ſic diligentia potuit, vt omnes miſerias celaret? Tot ſunt, vt abſcondi nequeant, non dico tolli: non ita valuit potentia, ac infirmitas humana, quæ inuito Rege ſe exhibuit: offendit adoleſcens leproſum & cæcum; obſtupuit, contremuit, velut qui ad ſpectrum ſubſiſtunt exanimes: rogauit, quid illud eſſet: conſciúſque fructum eſſe humanæ vitæ, ſatis hoc fuit ad contemptum eius, ad diſplicentiam omnium voluptatum, ad tædium deliciarum: & quò minimam partem vitæ haberet, vbi maximam habet fortuna, renunciauit, ſi non vitæ, ſpei vitæ, aut, quod pretium vitæ multis fuit, regno, & fortunæ: confugit, qua valuit diligentia, ad ſimilitudinem mortis, vt, ſi non tutus, ſecurus foret. Si tam leui iniuria adeò offenſam vitam habuit, quid putas, ſi liberaret per vniuerſa obtutum, & lynceis effoderet oculis mauſolea vermium, caueas ſaginantium ſe ſaginatis? Si luſtraret omnes angulos Orbis, & ſordes aſpiceret, quibus celebrantur fundamenta vitæ, quibus dedicabatur noſtra miſeria, doloribus matris, fletibus infantis? Quid, ſi penetraret & cubilia & pectora? lacrymantes videret, & optantes: videret faſtidientes: hunc deflere ſponſam; illum liberos: hunc famelicum; illum nauſeantem: hunc ſolicitum pro neceſſariis; illum anxiè occupatum ſuperfluis? Quid, ſi nullam inueniret ſine ludo fortunæ domum, nullam ſine lacrymis?

Quid,

Quid, ſi tot, quot dolor exurit, quot morbus infeſtat, quot curæ deuexant, quot cupiditas rotat? Fortaſſè tot calamitatum viſis attonitus detrectaret vitam, qua ſic miſeriis morimur, qua ſic in nobis miſeriæ viuunt. Optaret ad minus induſtriam tot ſe eximendi malis: gauderet, ſi renuntiaretur inuentus libertatis modus, ſi audiſſet & aliquos aſſertos, quibus maximè inuideret, nihil magis cuperet, quàm illum modum ſcire: cùm primùm audiret mortis inuentum, maximè probaret; credo, & optaret. Quin ſi deliberaretur, an miſeris mors concederetur? Suffragium non negaret: quod tunc votum fuiſſet, nunc fauor erit.

Si quis furentibus circumſeptus feris hinc irruentem in ſe ſpectaret impetu tygridem, illinc exerto vngue leonem, inde tortuoſum colubrum, aut illum, qui ſenſu necat, *Cap. 58.*

Sibiláque effundens cunctas terrentia peſtes
Ante venena nocens, latè ſibi ſubmouet omne
Vulgus, & in vacua regnat baſiliſcus arena.

atque plebem vndique ferarum, & venenatorum, vrſos, tauros, lupos, ſcytalas, cherſydros, dipſadas, ſepedones; ad hæc, impeti telis, circumquaque pericula hauriens, quo pretio emeret iſte ſpem? quanti faceret exitum? quæ maior putaretur felicitas, quàm tot redimi periculis? Anne minor erit malis eripi maioribus? Circumdant nos, imò inundant cupiditates ferociſſimæ; dilacerant nos votis; fortuna iaculis nos ſauciat fortiter; vndique malorum ambitu concluſi ſumus;

vndi

vndique miſeriæ inuadunt : quædam minantur; quædam torquent ; imò iam omnes torquent, dum minantur aliquæ : minas timor facit tormenta. Inuentum diuinum mortem habes omnium horum malorum euaſionem. Illa facit, ne miſeria æternùm procedat. Neſcio quo pacto timetur, cuius tot ſunt philtra , quot damna vitæ? Satis eſt periculum , vt ames ſecuritatem. Sola mors malis nos ſecuros facit ; ſola curat tot mala. Hauſta cicuta Socrates Æſculapio fieri ſacra iuſſit medicinæ Genio:panaciam mortem agnouit : omnium malorum remedium eſt , quo deſinunt omnia.

Cap.59. Ridiculas fudit Xerxes lacrymas meritò ab Artabano refutatas, cùm ab eminenti iugo circumquaque demiſit oculos, tuitúſque tot homines, quot ſufficerēt inuertendo Orbem, à quibus nec montes , nec mare , nec natura ſecura fuit, nec cælum , ſi placuiſſet, clarum : fleuit fata omnium celerrima; timuit, quos ad mortem præcipitabat , ſolennes hoſtias inſaniæ mactaturus ſuæ , intra centeſimūm annum mori : cita illi mors ſæcularis eſt viſa. Satius fuiſſet flere , quia tam lenta, & ignaua, vt per ſæculum laxaret vagari mala. Sanè, ſi, quemadmodum è vertice illo vidit homines , vidiſſet etiam humana ; ſiccaret madida lumina memoria mortis medicaturæ omnia ; nec timeret illam ; quæ timēnda tollit. Non eſt mala , quæ redimet malis. Si rogarem vitæ, mortíſque expertos, vtram eligerent, an repetere illam, an ſeruare iſtam; nemo vitam , niſi

indigniores

indigniores illá; niſi ij, quibus peſſima fuit, repeteret: eos autem, quibus bona præceſſit vita, nunquam pœnituit, nunquam pœnitebit mortis, nunquam cupient vitam, quam plùs mortui formidabunt, quàm viui timuerunt mortem. Staniſlaüs Polonus, vir ſummæ ſanctitatis & conſtantiæ, optionem cuidam dedit, vitę, aut mortis; qui tamen maluit iterum mori, quàm ſecundò viuere: faſtidiuit vnam vitam, non duas mortes.

Quid iam opus erit inexpertos vtriuſque rogare? Si animæ ſubſiſterent, vt Origenes aliquis delirauit, vt Cebes, vt Plato, vt Hermes, vt quique Philoſophi fuerunt, Patriarchæ Hæreticorum, antequàm in vulua clauderentur; recuſaturas putares carcerem illum anguſtum, fœdum; volui ſanie ſeminali horrerent. Quid, ſi renuntiaretur, nouem menſibus futuras in caligine lucis; pluſquàm nouem annos in caligine rationis, aut hallucinatione? Quid, ſi labores, neceſſitates, ſitim, famem, quibus ante experirentur miſerias vitæ, quàm haberent? Iam ab ipſo vtero eruditur infans miſer eſſe: fuga famis agitat fœtum, vt clauſtra vuluæ violet, & in luce ſperet remedium. Egreditur, iuxta Hippocratem, ad quærenda alimenta exteriùs, cùm intus materna annona non ſufficiat. Sed à miſeria in miſerias labitur. Quid, ſi per foramen aliquod perſpicerent paralyticos, cardiacos, cancro exeſos, ſcabioſos, podagra, lapillóque laborantes, & alia ſexcenta mala, qualia Pherecidem, aut Antiochum,

Cap. 6c.

tiochum, aut Herodem, aut Leutharen ſuos veſana rabie laceratos dentibus artus deuorantem, ſuum ebibentem cruorem, inuasêre? quid, ſi ea, quæ ampliauit noſtra cupiditas, æmulationes, bella, homicidia, clades? referrent pedem fortaſſe & obtutum, ne tot mala viderent, ne dicam periclitarentur, aut ferrent. Plato ſuſpenſionem rationis infantiæ, hallucinationem pueritiæ, ſtupori, terroríque animarum tribuit, quo corripi putauit, in has demiſſas miſerias, tranſlatáſque à luce in tetrum, obſcurúmque carcerem & corporis & Orbis, quaſi conturbatæ ſorte ſua extra ſe eſſent. Ad augmentum turbationis adiecit Proculus conditionem mutationis, multitudiníſque, certè malorum, miſeriarúmque, in quam depulſæ ſunt. Adiice; quid ſi audiſſent lætiorem partem vitæ, faciliores lacrymas habere, & florem ſuum marcere fletu aſſiduo? Terret pueros flagellum, quorum feſtiuitatem metus ludimagiſtri funeſtat. Quid, ſi optatiorem partem nouiſſent miſeriorem?

Multa ſenem fragilis vexant incommoda carnis:
Nam macie turpi tabeſcunt languida membra,
Tunc genuum iunctura riget, venáſque per omnes
Illius in toto frigeſcit corpore ſanguis:
Sic baculo nitens artus ſuſtentat inertes.
Quid triſtes memorem gemitus? quid tædia mentis?
Somnus abeſt oculis.

Adiice Columbano aduentitios morbos: confluunt

fluunt enim in ſenectutem,& ſtagnantur omnes
ſordes vitæ ; & ibi cùm maximè moribundi ſu-
mus , renaſcuntur extinctæ ægritudines. Nullo
maiori alueo influunt amnes , quàm vbi deſi-
nunt. In hoc tamen agnoſco beneficium naturæ
arcentis ſenio voluptates,vt ſanior , viuaciórque
animus morti inſtrueretur , aduocantíſque dolo-
res, vt vel inuiti concupiſceremus fata , ſaltem
ne oderimus. Veráne iſta crederent animæ illæ
proſpectantes , aut auſcultantes omnia ? an ſpe-
ctrum, an fabulam?Si vera putarent,libentiſſimè
mortem præferrent : nollent naſci,ſed ſaltu præ-
terire vitam, cuius lætior pars flebilior eſt, cuius
optatior eſt triſtior. Nec miror Iſidem in libro
ſacro animas iuſſas ſubire corpora , dixiſſe con-
ſternari: *Αἱ δὲ τότε πρῶτον συγνάσασαι, κατα-
κρίτους ἑαυτὰς μαθοῦσαι.* tum alias gemuiſſe , &
inſtar ferarum eiulaſſe, alias viperarum ritu ſtri-
diſſe , alias lamentatas. Camephes iſtas anima-
rum querelas ſcripſit:*Τί ταῖς δυστήναις ἡμῖν ἀπρε-
πὲς οὕτως πέπρακται ; τί τῶν κολάσεων τούτων
ἄξιον ὃ καὶ τὰς δειλαίας ἡμᾶς ἁμαρτίας περιμένου-
σιν , ὅσα διὰ τὰ πονηρὰ τῶν ἐλπίδων πράξομεν,
ἵνα τῷ ὑδαρεῖ , καὶ ταχὺ διαλύτῳ σώματι πορί-
ζομεν τὰ ἐπιτήδεια ; Ὀφθαλμοὶ τὰς οὐκ ἔτι τοῦ
θεοῦ ψυχὰς χωρίσουσιν , ὀλίγοι καὶ παντελῶς μικρὸν
τῶν ἐν τούτοις ὑγρῶν, καὶ κύκλων. Τὸν ἑαυτῶν πρό-
γονον οὐρανὸν ὁρῶσαι, στενάζομεν ἀεὶ , ἔστι δ' ὅτε καὶ οὐ
βλέψομεν , ἔνθ' ὀρφνῶς·*

*Τῷ λαμπρῷ βλέπομεν , τοῖς δ' ὄμμασι οὐδὲν
ὁρῶμεν.*

Illæ verò tum primùm cõſternatæ, poſtquàm ſe condemnãtes intellexerunt. Quid miseræ tã turpe geſſimus, támque dignum ſuppliciis , quæ nos ob merita noſtra manẽt,vt humido frigidoque corpori præbeamus neceſſaria? Oculi noſtri haud ampliùs diuinas conſpicabuntur animas,quãdoquidem parui ſunt, exiguis humoribus & orbibus præditi. Auctorem verò generis noſtri cælũ ſuſpicientes,gemimus ſemper, atque interdum haud videbimus , quemadmodũ Orpheus, Lumine conſpicimus,oculis nil cernimus vnquã.

Ἄθλιαι

Etenim condē-natæ sumus miseræ, neque nobis aspectus planè attributus est, quoniam is lucē requirit. Quocirca locorū internalla oculorū vsum adimunt, miserè quoque cognatos in aëre sonantes audiemus, quòd ipsis non adsimus spiritus. Iam domus nos pro sublimi hoc mundo parua cordis moles manet. Qui autē nos absoluit, de qualibus in qualia transtulit? Tu verò, Domine, Pater & opifex, qui tam facilè tua negligis opera, terminos nobis quosdam statue, ac vel paucis nobiscum age, dū per totum nobis licet mundum despicere.

Ἄθλιαι γὰρ κατεκρίθημεν, καὶ τὸ βλέπειν ἡμῖν οὐκ ἄντικρυς ἐχωρίσθη, ὅτι χωρὶς τοῦ φωτὸς ἡμῖν τὸ ὁρᾶν οὐκ ἐδόθη. Τόποι τοίνυν καὶ οὐκ ἔτι εἰσὶν ὀφθαλμοί, ὡς δὲ καὶ τῶν συγγενῶν φυσώντων ἐν ἀέρι πνευμάτων ἀκοῦσαι τλημόνας οἴσομεν, ὅτι μὴ σύμπεμεν αὐτοῖς· Οἶκος ἡμᾶς ἀντὶ τοῦ μεταρσίου κόσμου τούτου ὁ βραχὺς περιμένει καρδίας ὄγκος. Ἀεὶ δ' ἀπολύσας ἡμᾶς, ἀφ' ὧν εἰς οἷα κατέβηκεν; Ἀπολεῖ τὸ λυπεῖσθαι, δέσποτι, καὶ πάτερ, καὶ ποιητὰ, καὶ ταχέως οὕτως σῶν ἔργων ἠμέλησας, διάταξον ἡμῖν τινὰς ὅρους, ἔτι κἂν βραχέῳ ἡμᾶς ἀξίωσον λόγων, ἕως ἔτι δι' ὅλου τοῦ περιφανοῦς ἔχομεν βλέπειν κόσμου.

Petierant animæ ad ſolatium vitæ mortem, & ſi quidem in corpore victuræ eſſent, ad minus tandem mori: poſt non viuere nihil antiquius fuit, nihil beatius, quàm citò mori: adeò præ vita optanda eſt mors.

Cap. 61.

Vitæ autem, opinor, nulla conſideranti pars optata erit. Tota tot laboribus conſtructa eſt, vt ipſa ſibi ſit moleſta. Velut fatigati ſalebroſa & accliui ſemita, quieſcunt paululùm, vt recreentur, anhelent, reſumántque ſpiritus, quò procedant iam placidiùs per decliuia & plana: ita vita iſta confragoſa, & quiete, & pauſa mortis indigebat, vbi reſpiraret, emitterétque liberum ſpiritum reſumendum poſteà ad progreſſum æternitatis. Immortalitatem noſtram vita fatigata nequit continuare: tam longum iter interruptè peragi non poterat; manſio neceſſaria fuit: diuerſorium mors eſt, vt inde repetamus expeditionem immortalitatis. Quid? nec ſpectare ſeram mortis

mortis pauſam poteſt:per interualla, & ferè paſ-
ſim quieſcere eſt neceſſe:quemadmodum viato-
res nimis fatigati poſt aliquos greſſus ſedent,nec
dilatant recreari ad hoſpitium; ita ob nimiam
laborum, moleſtiarúmque importunitatem,non
expectatur diuerſorium, non expectatur mors,
in ipſa via cogimur morari. Quid ſomnus quo-
tidianus eſt, niſi laſſæ & deficientis vitæ neceſſa-
ria pauſa,& reparatio? Adeò præſtat mors vitæ,
vt mortibus vita ſuſtentetur, id eſt, immortali-
tas morte, mortalitas ſomno eiuſdem mortis vi-
cario,& effigie. Arundo, quia fragilis eſt,inter-
poſitis per ſpatia nodis ſuſtinetur: ita niſi fortifi-
caretur vita per interualla, ſimilitudine aliqua
mortis,citiùs collaberetur.

Nunc confer mortem cum vita: ſi illa huius *Cap.62.*
recreatio eſt, iucunda erit: licèt bona mors non
eſſet, faciet ſuauem vitæ moleſtia. Quietis vo-
luptatem laſſitudo præparat: nequit placidum
non eſſe, quod ſuccedit acerbis. Egregiè Chari-
demus diſſerebat, per omnia portendi catenam
voluptatum & ægritudinum,inſtar annuli annu-
lo connexarum, viciſſim ſuccedentium, mutuò
illigantium ſe:ita ægritudini maiori ſucceſſuram
maiorem voluptatem. Quæ maior ægritudo
quàm mortalis? Nulla ergo maior voluptas,
quàm mortis grauiori morbo connexæ. Phalaris
ait: Iucundam hanc vitam ducimus,eò quòd ni-
hil morte grauius opinamur. Ex opinione vulgi
loquitur, & adhuc cum iniuria vitæ, non æſti-
mantis illam niſi per mala. Ego potiùs dixerim,

iucundam deberi mortem putari, eò quòd nihil vita ſit grauius. Fallimur tamen emergente nonnullorum felicitate. Verùm & felicitas iſta adulterina eſt & rara, minùs vouentibus contingens. Ne illos pauciſſimos ſpectes, qui è vitæ naufragiis enatant nonnihil, merſos potiùs conſidera: innumeri iſti ſunt; pauci tamen putantur, quia non apparent.

Cap. 63. Ne, quæſo, in teſtimonium admittas lacrymas, quibus fœdantur funera. Opinio vulgus agitat, & quiſque ſe potiùs deflet, quàm quem prætendit defunctum: lacrymas, dico, alienas ne aduoces ad huius rei fidem; potes proprias: nemo niſi proprio ſenſu beatus, aut miſer eſt. Quid intereſt, quo præponas vitam morti, quòd, cùm morieris, fleant alij, ſi, cùm naſceris, tu defles. Ineptè alieno ſenſu taxamus miſeriam. Contraria accidunt morti, quàm in natiuitate veniunt. In hominis ortu lætantur alij; ipſe tamen flet: in morte flent alij; ipſe tamen lætabitur, niſi vita corruperit mortem. Nec quòd iſti lætitiæ ſenſus non interueniat, minorem, aut falſam putes. Infans, qui naſcendo fleuit, dormiendo diſcit ridere, vt Odo, & Auguſtinus aiunt. Ecce mortis ſuæ ſimulacrum riſu dedicat, qui vitam deplorauit: præſagit miſerias in vita, beatitudinem poſt mortem. Fletus naturalis eſt: ſine magiſtro ſunt lacrymæ: lætitia rudis, ſerò venit, nec niſi cum eruditione: naſcitur fletus; diſcitur riſus: dormienti libatur lætitia; hauritur defuncto: dolor, miſeriáque naturalis eſt, nobiſcum oritur;

lætitia

ætitia lenta venit,& nimis negligens;ſi Auicen-
næ credimus,non niſi poſt quadrageſimum diem
aduentat gaudendi ſenſus infanti. Itaque ideò
alij flebunt in morte tua,quia non erunt experti;
ideò natiuitate lætati, quia vitam tuam acturi
non erant. Tu ſolus augur conditionis huma-
næ lacrymis, quæ voces ſunt naturæ nolentis,
recuſas.

Cap.64.

At, quemadmodum contrariæ ſunt cæremo-
niæ naſcendi, & moriendi;ita contrariam condi-
tionem ſortitur natus, & mortuus. Omnia mors
inuertit,aut reſtituit. Credo,dum inuertit, reſti-
tuit : nam inuerſa,qui inuertit,ſtatuit, & dirigit.
Ritus funeralis eſt apud Tebitenſes pro funebri
amictu vertere dumtaxat veſtimenta, extrinſe-
cam occultando partem, educendo occultam.
Euerſio iſta mortis, cùm reparatio potiùs ſit, in
melius eſt. Egregiè ſapiens Concionator dixit:
Ἀγαθὸν ὄνομα ὑπὲρ ἔλαιον ἀγαθὸν, καὶ ἡμέρα τοῦ
θανάτου ὑπὲρ ἡμέραν γενέσεως. Cuinam,rogabis,
meliorem diem interitus ſui,quàm ortus? In pri-
mis ipſi intereunti. Dices, ſi iuſtus eſt;dicam,etſi
iniuſtus ſit. Quis dubitat nullum feliciorem iu-
ſtis, probíſque diem, vitam dediſſe, quàm mors,
dum aufert,ne miſerias vitæ,vel experiantur,vel
videant? Addo iniuſtis adhuc eſſe optimum
diem mortis:ſi non ceſſabit miſeria, ceſſabit ma-
litia. Negatus gladius interfecturo ſe, beneuo-
lentia eſt : negata pecunia aleatori ſtatim amiſ-
ſuro, beneficium eſt : adempta vita malè vtenti-
bus gratia erit. Cui deinde melior dies mortis,

Bonum nomē ſuper oleum bonū, & dies mortis melior die natiuitatis.

MM 2 quàm

quàm natiuitatis? Certè Deo, cùm maximè eius iustitiæ, eius misericordiæ commemoratur, cùm meliùs agnoscitur. Cuinam alij? Vt taceam, hæredi; vt æmulo, vniuersis, aut vniuerso. Vindicatur tunc natura rerum ordine, temperiéque constans, consonans, sed violata ab homine quàm intemperatissimo euersore totius ordinis.

Cap. 65. Non tantùm pensemus mortem, ex quibus abducit, sed quò conducit. Instrumentum libertatis est; asserit malis, confert etiam bona. Non tanti solet fieri spiritus, vt fortuna. Prodigunt vitam nonnulli pro regno, & quidem plurimi pro alieno: ánne fortuna exæquabitur beatitudini? anne ditio anguli & puncti cælesti regno? Quæstuosissima mors tantò plus addit beatitudini, quantùm vitæ detrahit: quò citiùs morieris, diutiùs felix eris, diu; nam citiùs, beatior ex minori vita, imò infeliciori. Non tot pollicitus bona erat Hegesias Cyrenaïcus, tantóque imbuit auditores, non dico contemptu, sed libidine mortis, vt non solùm expectarent patienter, sed impatienter optauerint; mucronibus suis calcaria adhibuêre; non venientem traxerunt: nisi Ptolomei edictum obstitisset, plures odium vitæ, quàm mortis timor vexaret. Cùm mora beatitudinis fuit ante reseratum Cęlum, prę̨mium iustitiæ vita longa fuit priscis Patribus propositum: fauor fuit non properare illò, vbi nec meritum, nec præmium futurum erat. Nunc, quia Cælum nos expectat, mora mortis non promittitur; potiùs commendatur intempestiua & violenta,

beatitu

beatitudinis exaggerata titulo, quia illuc con-
uehat morientes pro Christo. Nos non respecta-
mus ista, quò mors ducit: ideò friuolis interdum
approbamus votis, & inter vitæ gemebundi mi-
serias, non satis ipsas renuimus. Quadam sinistra
mortis suspicione, quam optare tristior nos co-
git vita, nolumus confidere. Egregiè Locmanus,
vetustus Persarum sapiens, & inter Arabes ac-
ceptus, in suis istud figmentis proposuit, in illo,
qui graui fatigatus lignorum fasce, proiecerat
pertæsus cum inuocatione mortis. Adstitit è ve-
stigio illa, alioqui vocantibus tarda: Ecce me, in-
quit: ad quid me vocasti? Vocaui te, ille respon-
dit, vt fascem hunc humero meo imponeres.
Tantus amor miseriæ suæ est, meliora non spe-
rantibus. Sic diligimus ærumnas, vt repetere
velimus, siue infidi, siue obliti posthumæ for-
tunæ.

Quis esuriens, si in sterili ripa esset, vbi nul- *Cap.66.*
la spes ad remedium superesset famis, nisi breui
recreare ferarum gulam laniatu sui corporis,
videns vltra fluuium onustas pulcherrimis fru-
ctibus arbores, & amœnissimas, & securas para-
disos, tristaretur, si audiret, pontem esse, aut
formidaret transitum, si lembus offerretur, quo
transcendere posset, nec aquis se committere
vellet inani pacatissimi & perspicui amnis me-
tu, mallétque perire in crepidine, quàm pericli-
tari in alueo? O ineptos mortales! pro auro ad
suburbia delitescente Inferorum, in viscere Or-
bis, perfido vos committitis Oceano, solo vadi-

monio tabularum, vbi, vt Aratus ait, vnum lignum prohibet fatum, & post tot pericula, quibus plura videtis, in ipsa felicitatis suæ inquisitione perire, resistente auaritiæ Neptuno, au[t] puniente: & tamen transmigrare in patriam no[lumus] lumus ad complexus diuinos, ad regnum, vb[i] non regnat fortuna. Quis post longam peregrinationem, laribus & patriæ iam vicinus, vbi parentes, vbi cognati, vbi familiares expectant parati in amplexus, tunc doleret, tunc vellet recedere, priusquàm aliquem vidisset? Deus expecta[t] pater, IESVS frater, MARIA mater, Sancti cognati, Angeli amici: morte ad illos itur: quid dolemus?

Cap. 67.

Demus, nulli necessariam fuisse mortem; demus, arbitrio humano commissam, & quemque sui iuris fata habere, vt maxima necessitas libido maxima fuisset, atque non mori posset, qui optaret: volenti tamen restaret eadem sors, & æqualis beatitudinis spes. Stultus esset, qui nollet per mortem periclitari felicitatem, & æternùm mallet securè miserum manere, ne semel desineret miserias, ne semel desineret pericula. Stultè timemus mortem, quam optare, & postulare, si non esset, deberemus. Sapienter Zaleucus mortem edicendam publica authoritate censuit, si immortales fuissent homines. Quin, si libera & arbitraria fuisset, præoptandam opinor; nunc, quia necessaria est, non nimium erit, si tolerandam putes. Imperitè quidam malum necessarium dixit, propterea non malè ferendam. Opti-

mam

mam consequentiam pressit ex pessimo, falsóque principio: potiùs bonum necessarium mors est: at, si necessitas etiam mala ferenda facit, quantùm efferet bona? Quia bonum mors est, gratificari debemus, quia necessarium de securitate lætari. Quantum bonum est, quo necesse est, vt non simus miseri; quæ sine pretio captiuos liberat, quæ è carcere vinctos emittit sine fauore Prætoris, quæ exules in patriam sine postliminio reducit, quæ seruos sine consensu dominorum manumittit, quæ ægrotantes sine acerbis potionibus sanat; quæ, quidquid peccauit fortuna, emendat; quæ iustissima est, & exæquat & reparat, quidquid fortuna malè disposuit, inęqualiter diuisit; quæ necessariò facit, ne sint mala? Minùs ille errasset, si necessitatem commemorasset ad patientiam vitæ, cui maximè illud conuitium competit, quam potiùs malum necessarium dicas: nam te in mala intrusit sine electione tua, cum electione inducit. Solerter natura prouidit ignaras animas illigari corporibus, & sine sensu coërceri vulua, ne ægrè tulissent carcerem. Quis, dum quid sapiat, in extremum spiritum redactus, si iteratò concederetur vita, acceptaret secundò matricis ergastulum subire, sordibus nutriri, aspectu cæli per tot menses, sensu per tot annos priuari, per tot redire ignominias naturæ, per tot ludibria fortunæ, resumere amentiam infantiæ, metus puerilitatis, pericula iuuentutis, curas virilitatis, labores senectutis? Neminem credo tam feliciter vixisse, cui placeret repetita

tota vita. In hæc, quæ ſuffragio non repeteremus, ſine ſuffragio immiſſi ſumus; neceſſariò inferuntur, vt ſponte ferantur ad neceſſitatem patientiæ. Sub conditione moriendi naſcimur. Pretium vitæ mors eſt: ad nos pertinet hæc lex, & pro noſtro commodo ferenda eſt, quæ poſcenda eſſet. Planè, ſi abſque lege moriendi vita iſta daretur, recuſanda eſſet.

Cap. 68.

Nunc ſimpliciter mortem non malam demus ex imitatione bonorum. Nulli meliorem vitam agunt, quàm mortuis ſimiles: quod exemplar bonitatis eſt, malum non erit. Mors eſt optimæ vitæ idea & norma. Ille laudabilis eſt, quem aſſimilatio mortis commendat; quam qui magis imitatur, magis probus eſt, (nulla verior laus viuentium eſt, quàm ſimulatio mortis,) dum mentem eximit corpore & corporeis, qui è carnis ſe, ſi non contubernio, conſortio abſtrahit, qui ſeiungit animum ſenſibus: adiiciam conſequens, qui coniungit Diuinitati. Cur putas diuina ſæpè oracula dormientibus intimari? Placet Deo ſimilitudo mortis: feriata mens ſenſibus idoneè diuina excipit. Acrior tunc animus eſt, vacante corpore, ſopitis affectibus per interlunium vitæ.

Cap. 69.

Ad hæc, quid Philoſophia eſt? Meditatio mortis. Anne vt ſtupeat? Non, niſi vt exprimat. Quidni? Philoſophiæ fructus, virtus eſt, eiuſdem mortis imitatio, aut inchoatio. Velut flos, & quoddam proludium, eruditióque moriendi, probitas eſt. Itaque illud, quo immortalis, quo æternus erit, initium & proœmium mortis eſt.

Hoc

Hoc eſt artificium Philoſophiæ, quòd vitam iucundam faciat imitatione mortis, & mortem conformitate vitæ. Mors intolerabilis eſt illi, qui ſuas nō deuaſtauit cupiditates, & totum expectat abſorbere ſimul interitum, quem faſtidit. Cibos, ne ſuffocemur, partimur paulatim, & per fruſtula ſumimus: ita mors, ſi per partes ſumatur, guſtui ſeruiēt, & ſaluti; ſi hodie iſtam cupiditatem conſciderimus, cras illam. Magnum pondus ſi ferre nequis, per partes tolerabile erit. Occupat Philoſophia in vita partes mortis, quam leuiſſimam ſibi facit minutim moriens. Quid mirum, grauiſſima mors ſit illi, cui multa moriuntur morte ſua? Vnius rei iacturam gemimus, aut honoris, aut voluptatis, aut amici: quantus dolor erit vno omnia perdenti ictu, vno totam vitam amittenti momento? Expedit ſe corpore, extricat ſenſibus anima ſapientis, vt ſecum & cum Deo verſetur: experitur ratiocinari meliùs, cùm nec guſtu, nec dolore, nec auditu, nec viſu turbatur: ipſas cupiditates, amores, metus rerum obſtare veritati; curas corporis remoras eſſe mentis, abeundúmque à corpore eſſe, vt puram aliquam veritatem aſpiciat, & quantùm poteſt, ſe his eximit neruis, ſe deſuit carne, vt lucem veri liberam conſpicetur; eruit ſe voluptatibus, quibus figitur ſenſui, cuius contagio pollui recuſat. Puriſſima veritas eſt, nec patebit, niſi puris, non inquinatis. Totum itaque virtutis ſtudium, ſeparatio eſt animæ à corpore, & quàm proximè accedere ad mortem, quam propterea,

aut amat aut optat; ad minus non timet. Quomodo poterit timere mortem, qui moriendo vixit beatè? qui ſibi eripuit plura, quàm mors rapiet?cuius iam extenuauit ditionem?Quò toto vitæ tempore aſpirauit eripi corpore;iámne potiturus voto ſuo recedet?detrectabit?Ridiculum eſſet, ſi quò feſtinaſti venire, & alius te portet celeriùs & tranquilliùs, indigneris; ſi cùm accedis,iraſcaris: eiuſdem amentiæ eſt,illum, qui toto vitæ tempore ad mortem accedere laborauit, ægrè ferre,cùm aduenit. Nemo, qui alium quærit,aut optat,non gaudet,ſi occurrat. Nemo dolebit, ſi perficiat alius, quod ipſe cœpit,nec conſummare licuit. Perficit natura per mortem, quod virtus in vita inchoat, cuius ſtudium non perit, ſed continuatur. Vſu corporis ſe viuendo interdixit, corpore interdicit moriendo.Suauius eſt carere,quàm non vti,quo non cares.

Cap.70. Iſtud confinium mortis, & virtutis exhibuimus, etiam ex honoris exhibitione. Quemadmodum virtus exemplo mortis componit maieſtatem ſuam: ita & reuerentiam omnium exigit imitatione etiam mortis. Quid reuerentius proſequimur, quàm cuius reuerentia peſſimi etiam,non putantur mali? Quemadmodum ob honorem virtutis,qui mali ſunt, nolunt de ſe id credere,amantes propriam excellentiam,quam, niſi in virtute, non præſumunt, ne ſe viles putent; gaudent falli putantes ſe non malos:ita reuerentiâ mortis iis, qui mali fuerunt, iam non audemus detrahere, nec malos dicere; imò nec

licebit

licebit nominare ſine commendatione defunctos, quos vel laudamus, vel precamur, & optamus optima, velut egregiè meritos. Tam venerabilis mors eſt, vt ſua reuerentia etiam contemptibiles venerari faciat. Cui ſuperſtiti inuidebas, mortuum collaudabis. Optimè Mimnermus ait:

Δεινοὶ γὰρ ἀνδρὶ πάντες ἐσμὲν εὐκλεεῖ
Ζῶντι φθονῆσαι· κατθανόντα δ' αἰνέσαι.

Inſigni cuipiam viro proni ſumus omnes inuidere viuo: mortuum autem laudare.

Non vltra mortem inuidia eſt: non citra mortem honos liber & ſecurus: nemini non honorificus defunctus eſt. Præſenſit Socrates, ad ſolatium cicutę, æmulos ſe habiturum poſt mortem laudatores. Quam putas venerationis cauſam? Tacita eſt quædam Philoſophia vulgi, exemptos ex miſeriis huius vitæ putantis beatos: felicitas autem digna honore eſt. Itaque reuerentia mortis meritum beatitudinis eſt. Quòd ſi roges Ariſtotelem, non diſſentiet. Lacedæmones Olympionicarum præmia, & honores, quos ſi quis adipiſceretur viuus, feliciſſimus credebatur, omnibus indulgebant mortuis, laureis redimentes ſertis; quemlibet rati defunctum non minùs felicem feliciſſimo viuentium; non minori honore dignum mortuum, quàm ſummo mortalium. Redundat quoque in mortis honorem, velle à mortuis honorari moribundorum iudicio. Apud veteres Romanos honos viuentium erat morientium ſolùm memoria. Magno honori tribuebatur, cui moriturus iuberet legatum. Calliſtratus libro quæſtionum primo, legato honorari dixit.

dixit. Suffragium, iudiciúmque morientium captabant, iam mortis vicinia ſapientium, venerandorum. Nemo magis honorari, quàm ab honoratis putat. Nec iſtam gloriam animæ dumtaxat vſurpes. Vide illam vermium annonam, futile, friuolúmque corpus, Philoſophiæ magiſtrum ſuſpectum,& honorabile omnibus:neque conſpectu Regis,ita componimur,ſicut aſpectu cadaueris. Quanta modeſtia iacet, quanto magiſterio? Philoſophus videtur, philoſophari facit; &, quod mireris, non tantùm venerabile eſt, habetur ſacrum : religionis pars eſt, ſepulturæ honos.

Cap.71. Iam, ſi bonitatem ex vtilitate metimur, bonum eſt,quod proficit. Optima mors eſt, aliena prodeſt ſpectantibus, propria commemorantibus.Lamæ,Sacerdotes Tibetenſium,iſtam docti Philoſophiam,precaturi concrepant buccinis ex humanis oſſibus, roſaria geſtant ex iiſdem, potant frequenter è cranio. Rogati cauſam ab Antonio Andrada, Societatis noſtræ, & vineæ Chriſti ardentiſſimo operario, nuper poſt ſummos labores, Barbaros iſtos inueniente; præcipuus quidam inter illos retulit, ad fatorum memoriam, ideò clangere tibiis defunctorum, vt mentionem properantis mortis audientibus ſuſurrarent : oraria è globulis cadauerum,ad argumentum; vtilitatis ex noſtræ conditionis commemoratione ratos non minùs, quàm preces, profuturam præſenti vitæ cõmemoratam mortem,manibus ſemper memoralia exitus geſtare,

vt

vt continuò eius recordatio adeſſet: tum craniis ad potandum vſos, ad iniuriam voluptatum, vt rerum huius vitæ guſtum imminuerent: denique hanc mortis inſtantem admonitionem antidotum animæ eſſe aduersùs vitia, carníſque paſſiones. Eodem pharmaco contra alia ſe muniebant ſcelera. Iuraturi manus imponunt ſuper imagunculas oſſibus ſubactas cadauerum, vt meminiſſent poſthumum iudicium, & Deo, cuius ſunt imagines illæ, poſt mortem reddituros rationem. Certè non barbara, ſed culta Philoſophia eſt, vniuerſam vitam vnius mortis commemoratione condire. Admiranda fuit memoria Mithridatis viginti duarum linguarum tenax: non minùs illa Themiſtoclis, quæ tenacitati adiecit pertinaciam: aut ludicra Senecæ, aut militaris Cyri. Certè nulla felicior memoria, quàm miſeriæ noſtræ, quàm mortis. Quemadmodum Malacenſis arboris radices, qua parte ortum ſpectant, ſunt antidotum; qua parte occidentem, virus & peſtis: ita humanæ cogitationes, ſcilicet, radices cæleſtis arboris, quibus cælo hæremus, (inuerſa planta, cæleſtis homo eſt,) qua parte reſpiciunt occaſum ſuum, ſunt ſalutares, & theriaca malorum. Cæterùm, & memoriale mortis ſingulis natura momentis commendauit. Reſpirationem in ſignum regreſſus animæ, Mercurius libro ſacro putauit inculcari. Toties oportet meminiſſe mortis, quoties reſpiramus. Imagine agendæ animæ viuimus, emiſſione ſpiritus continemus ipſum: ad recordationem enim exſpirationis

tionis ſpiramus:adeò efficacis mors vtilitatis eſt, vt, cùm nondum ſit,agat ; non futile aliquid ; facit bonos. Ne malam putes , quæ emittit tam à longinquo radios bonitatis. Nulla bona vita eſt, quæ non ſit debitum mortis, cuius reſpectu componimur.

Cap.72. Illud,quod in illa ægrè ferimus, certitudinem ſui, incertitudinem modi , gratioſum nobis vtique eſt. Inter cætera enim diuinæ prouidentiæ inuenta, ad humanam gubernationem eſt præſtantiſſimum mors , ingenioſiſſimè diſpoſita, complexa in ſumma incertitudine æqualem certitudinem. Semper nos Deus bonos vult, ſimiles,ſcilicet, ſibi;ideò ſemper incertos vult certiſſimæ aliquando mortis. Ita prouidit,ne ſera ſpatium peccandi concederet ignaris moræ eius;ne velox turbaret : ſed vtriuſque poſſibilitas cautos, non conſternatos detineret. Poſſibilitas celeritatis ſuæ leuat labores vitæ , difficultates virtutis. Leuior laborantibus eſt labor , ſi breuior putetur:moræ autem interuallum plures virtutes capit,quas dubitata excitabit velocitas, cuius incertitudine certiùs boni ſumus. Nam,qui fleret, qui ſolicitus eſſet , ſi vnus dumtaxat menſis reſtaret vitæ, quomodo ridebit , quomodo negliget,qui neſcit,an reſtet vnus dies,vna hora?Oculitur incertitudine tarditas mortis , ne licentiam peccandi laxet. Nunquam Orbis fœdior fuit, quàm cùm vita longæuior , cùm expiari aquis natura neceſſe fuit.Iniuſtus Theophraſti queſtus de natura,dum dies brutis inuidebat, vltrà quin-

gente

gentesimum nonnullis viuacibus, coruis, cornicibúsque. Errauit, voto, & iudicio; & quòd optaret annos, & quòd iudicaret illis mensurari vitam, opere, non die æstimandam. Studiosis actionibus prorogatur breuitas annorum. Nunquam, nisi cùm vita sæculis numerabatur, innumera peccata ita compulêre Deum ad pœnitentiam hominum non pœnitentium: peccantibus per fiduciam vitæ, restitit morte. Mundum humana vita immundum, pollutúmque lustrauit interitu humano. Deinceps damna longæuitatis reparauit diligentia celerioris fati; contraxit postmodum vitam, vt vicinia mortis meliores fuissemus. Sic prodest mors, sic iuuat certam esse, sic incertam: pluribus nos expedit erroribus ista incertitudo certò moriendi, qua cogimur resipere, qua compellimur cauere, qua impellimur non malos esse. Diuinum itaque inuentum mors est, sapiens diuinæ politiæ institutum. Maximè illud approbauit Zaleucus, promulgaturus ipse legem moriendi, si naturæ edicto vniuersis publicatam non videret. Atque in procemio Legum Locrensibus latarum monet: Τίθεσθαι πρὸ ὀμμάτων τὸν καιρὸν τοῦτον, ἐν ᾧ γίνεται τὸ τέλος ἑκάστῳ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ζῆν· πᾶσι γὰρ ἐμπίπτει μεταμέλεια τοῖς μέλλουσι τελευτᾶν, μεμνημένοις ὧν ἠδικήκασι, καὶ ὁρμὴ τοῦ βούλεσθαι πάντα πεπρᾶχθαι δικαίως αὐτοῖς. Διὸ δεῖ ἕκαστον παρ' ἑκάστην πρᾶξιν, ἀεὶ συνοικειοῦν τὸν καιρὸν τοῦτον, ὡς δὴ παρόντα· οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ δικαίου φροντίζειν. Maximè itaque ad institutionem huma

Ob oculos ponere tempus istud, quod vnicuique est finis vitæ futurum: morituros enim omnes iniuriarum, quas commiserunt, memores pœnitentia inuadit, & vehemens cupiditas, qua vellet exactam sibi vitã omnem fuisse iustam. Quamobrem singulos oportet semper, in singulis actionibus illud tẽpus adeò suis cogitationibus familiare facere, ac si præsens esset: ita enim maximè honesti, iustique cura vigebit.

humanam iuuat mors, cuius memoria cunctos continet. Omnes Respublicæ sequutæ Vniuersi gubernationem, leges moriendi sanciunt.

Cap.73. Certè diuinæ prouidentiæ clauus præcipuus in regendis hominibus mors fuit: nunquam sine morte humanarum rerum gubernacula gessit: adhuc cùm immortales eramus per mortem tueri immortalitatem voluit: promulgauit Adamo primogenitam ieiunij legem cum interminatione moriendi: deinde mortis artificio continuit, ne miseriæ æternæ fuissent, ne scelera libera: lapsum ipse patientia mortis erexit; restitutísque cum cumulo antiquis honoribus, reparatis originis damnis, recreata vita, promissa immortalitate etiam corporis, mortem nihilominùs seruauit æquè certam, æquè incertam. Adeò placuit diuinum illud mortis consultum, immutare noluit omnibus mutatis: ex misericordia fuit, quòd tanta misericordia non abrogauerit. Non itaque est, cur queramur de natura mortis omninò ad nostrum excogitatæ commodum, cùm ipsa incertitudo exitus, quæ plùs nos fodicat, salutarior sit. Præstituitur certum nascendi tempus, vnus præscribitur videndæ lucis modus: non est moriendi statuta cæremonia, sine tempore, sine modo, omne tempus admittit, multos modos. Beneuolentiæ fuit plura pandere ostia fugientibus mala: vna tantùm ianua introducimur in vitam, multis educimur. Sat est ad periclitandum vna via, multæ patent refugio. Non est opus expectare septem, aut nouem mensibus,

menſibus, vt moriaris: natiuitas interuallis dilatetur. Quid manent victuros, niſi infortunia vitæ? Mala qui tollere non poteſt, tolerare non audet, protelat. Mors optima eſt, ideò ſine lege moræ. Nec tantùm iuuat, ne patiaris mala, quantùm ne facias. Vt omni tempore bonus ſis, mori omni tempore potes. Iuuat quoque inconſtantia loci, & modi, ne vllus ſitus, aſylum peccandi ſit; ne vlla occupatio, excuſatio moriendi.

Cap.74. Propterea ad gloriam mortis ſpectat facilitas ſua compenſaturæ difficultates vitæ. Non ſine conſilio, diuinóque priuilegio malè hærentem animum corpori geſtamus, vt facilè excidat; tenaciora vitæ ſunt bruta. Nullum debilius, nullum fragilius homine animal: leuiſſimis cadit impulſibus: ſtatim non benè conueniens corpus ponit. Pilus dumtaxat ſpiritum Fabij extudit; granum vuæ Anacreontis expectorauit animam: tantùm in his valuit mollitia pili, minutia grani, quantùm in Æſculapio fulmen. Coma tam facilè obiit, quàm voluit; Baptiſta Mirandulus quàm cogitauit. Illius intra pectus clauſa anima ſe foras trudit, ſine vllo apparatu, ſine morbo, ſine ferro, ſine veneno, ſine laqueo, ſine præcipitio: iſte fugato hoſte cecidit illæſus opinione ſola vulneris. Nulla morti clauſa ianua eſt, per ipſa vitæ officia graſſatur, &, quod mireris, per beneficia, per gaudia. Fortaſſe nulla violentior mors, quàm per aliena inuadens, cùm, quia iucundiùs viuitur, moritur. Ipſa ſua plures vota

occiderunt: cómmodis ſuis vita perditur. Honos Clidemum occidit, exultatio Diagoram, quies Platonem, riſus Philemonem; lætitia iam notior & gratior homicida eſt, quæ Siciliam tyranno leuauit. Fortaſſe & per virtutes ſecuriſſima ſubeunt pericula, ſubeunt fata: vt omittam Diodori interfectorem, pudorem; matrem Secundi Philoſophi verecúndia extinxit. Caduca poſſeſſio vita eſt: non opus eſt ſuo lapſui violentia, per blandimenta concutitur. Stultè nimio ſtudio retinere volumus, quod vndecunque dilabitur: ſtultè fugis id, quod, qualibet digrediaris via, veniet, aut quò venies. Siue petas, ſiue fugias mortem, æquè occurret: tam viæ, quàm fugæ terminus eſt. Vita eſt peregrinatio ſine errore termini: licèt per maximos errores viæ, quacumque & quocumque vadas, illuc venies, quò tendis: non refert hac, an illac pergas; quacumque incedas, incides in mortem. Tali arte excogitata mors eſt, vt vndique propinqua ſit; tantundem ſenex & adoleſcens diſtant: & cùm alij plùs, alij minùs viuant, omnes æquè vicini ſunt, omnes æquè expectare poſſunt. Ignarus loci & viæ patibuli, ad quod duæ ſemitæ ducerent, recta vna, altera per circuitum, eodem modo è diuerſis interuallis expectaret accedere: parum refert iuuenis, an ſenex ſis; diuerſis viis incedimus; fortaſſe rectà vadis, citiùs accedes ſene per ambages circumducto. Facile, peruium, vicinum oportebat eſſe omnium malorum aſylum, bonorum veſtibulum. Certè vitam difficulter

culter accipimus, difficulter agimus, difficulter retinemus, & alieno pendet arbitrio. Quiuis vitam auferre tibi poteſt, nemo mortem: in vitam ius habent homines, non in mortem: libera eſt etiam ſeruis, & ingenua. Imperator Leo Iconomachus naſci tributarium fecit: nemo morti impoſuit onus. Non licuit tunc viuere ſine pretio; de ſingulis infantibus primam videntibus lucem exigebat tributum: mori ſemper liberum fuit, ſine onere.

Anne iſtam libertatem moriendi accuſas, iſtam maturitatem mortis, vt omni ætate opportuna ſit? Accuſas breuem vitam habere, aut potuiſſe habere? Non eſt, quòd indigneris tot annis, non pluribus victurus: nam nec indignaris naturæ, quòd tot te fecerit pondo, non octoginta, non centum. Sicut magnitudinem natura conſtituit, ita & tempus. Nec minùs maior iniuria erit: nam *Cap. 75.*

Longa tument multis tempora fœta malis.

Omnis mors tempeſtiua eſt omni ætati, vtilis, optanda: ſenium à miſeria aſſerit; iuuentutem à malitia; infantiam præſeruat ab vtraque. Senes maturos carpit; iuuenum florem vertit in fructum; infantiam per compendium maturat, ianuam Cæli gratis aperiens, viâ rectâ, & ſine obice dirigens.

Adiice ad argumentum bonitatis mortis, fuiſſe argumentum Diuinitatis. Donum Dei eſt neſcientis, niſi bona dare. Æmulus Diabolus cultum falſum beneficio mortis fulciit, petentibus *Cap. 76.*

magnum donum, exiguam vitam concedens Tryphonio alicui, aut Agamedi, & Argiæ pro liberis. Quod esset optimum homini postulauerat mater, & concessa petitione accepit, quod homini putatur pessimum, mors. Tantùm interest videri, aut esse: opinio, aut iudicium: imò quam putamus peiorem mortem, melior sæpè est, festinam dico. Quid felicius Pompeio accidisset, quàm antè, aut in sua felicitate perire, cùm sui desiderium relinqueret, si non expectaret fastidium fortunæ? Diuinæ quoque beneuolentiæ tributa video intempestiua infantium, puerorúmque fata. Vt omittam Amphiaraüm, sine fabula historiam commemorabo, quam annis præteritis hæc Aula Philippica mirata est. Didacus Vergara, adolescens, qui nostras frequentabat scholas, mirè profecerat virtutibus, quibus charus omnibus erat, & clarus. Quem putas optímæ vitæ stipendium nactum? immaturam mortem? insuper & rapidam; vt nemini dubium fuisset diuinum esse donum. Secessurus in lectum, ad sororem suam dixit: O qualis mihi nox manet! Obsecro, soror, relinquas mihi lampadem accensam. Mox sub mediam noctem vociferatus excitauit omnes: illa nocte moriturum dicebat: postulat acciri Confessarium, (erat is ex nostris Gaspar Pedrosa:) putabant omnes somniasse, præsertim adolescentis pater Medicus nobilis, cùm integros & pacatos notasset pulsus: instanti tamen Didaco obsecuti sunt, & accito Confessario, qui iam diuinitùs præsensione

ſione quadam excitatus, præſtóque erat, detexit lætum habuiſſe nuntium è cælo, per ipſam eius Reginam, illa ipſa nocte procuratum, Sacramentis è vita exceſſurum. Accidit ita: nam quædam honeſtiſſima Matrona nunquam hactenus nota, nec deinceps viſa, ſe iis officiis vltrò intrudens, præparauit altare, fecit reſtantia adduci Sacramenta, quibus ille munitus feliciſſimè expirauit. Poterat quidem minori ſtrepitu excedere: ſed caſum putares, intempeſtiuam mortem, non conſilium Dei, non donum. Oportuit inſolentia aliqua argumentum diuini beneficij exhiberi:

Nam, quem tuetur, atque diligit Deus,
Iuuenis ſupremum mortis intrat limitem.

Satis latum viuendi ſpatium claudunt pauci anni, non perdenti illos: non idem putes diurnare, & viuere; non omnis, qui diu fuit, diu vixit.

Salutare quoque eſt illud, cuius nonnulli accuſant mortem, repeti non poſſe, ſperantes ſecunda morte reparari, ſi prima erraſſent: falluntur: ſi ſecundò mors veniret, primam vitam liberaliùs perderemus, in ſecunda non minùs periclitaremur. Ad hæc, quid lucri duplex mors eſſet, cum neceſſitate, ſcilicet, duplicis vitæ? Vt, ſi non bis mali, bis miſerabiles fuiſſemus. Illud mirabile eſt, cùm mors formidabilis ſit, cùm putetur mala, quòd iј ipſi, qui putant, ſecundò optent; & quod ſemel guſtare nollent, velint geminare: cùm alioqui ſi mors mala eſt, iſtud minus malum haberet, quòd ſemel ſit. Non ita vrbanæ *Cap. 77.*

ſunt aliæ humanitatis noſtræ miſeriæ; inſtant, redeunt, importunæ ſunt, ter, quater, millies: mors non vult moleſta eſſe; quod minùs poteſt, fatigat. Nemini importuna eſt, bis non accedit. Quid adhuc requiris? Bonum repetitionis? Experientia noſſe, quid mori ſit? Nec iſtud bonum abeſt: ingenioſè excogitata fata ſunt. Mortem licèt ſemel agimus, non vnà agimus: experiri poſſumus, imò experimur: per partes ſe inſinuat, periculum ſui exhibet: aut vterina, aut coætanea mors eſt vitæ: ex quo incipis eſſe, incepiſti deſinere; ex quo viuis, moreris: dicam, antequàm naſcereris, mori cœpiſti: infantia mors fœtus eſt, deinde infantiæ mors puerilitas, puerilitatis pubertas, pubertatis iuuentus, iuuentutis virilitas, virilitatis ſenectus. Deinde in vltimo interuallo debiti naturalis, cùm non ſoluis, poſtulat natura, exigit, & tanquam quæſtura inſtat, pignora petit, ſumit, ab hoc auditum, ab illo viſum, ab alio vtrumque: ſi quis reſiſtat, diſſoluit, mutilat, & minutim ſibi ſatisfacit, donec vltimo fluctu mergat. Pendet ab ipſo exordio finis: nec extremum momentum aliud agit, quàm conſummare, quod primum inchoauit.

Cap.78. Quidni? Ex ſimulacro noſſe mortem potes: quotidie experiris, quotidie libas, nec vnum diem agere potes ſine guſtu, & geſtu mortis. Somnus quædam effigies mortis, & prælibatio eſt: ſomnum appetimus, ſomno recreamur, ſomnus requies laborum eſt, reparatio hominis, depoſitio curarum. Nunquam imago adæquatur exem

exemplari: ſi ſomnum cupimus, ne oderimus ideam ſuam præſtantiſſimam; ne timeamus mortem, quam non fecit natura timendam, nec putauit. Potiùs ſpem mortis ſuſtentauit aliqua imagine ad ſubſidium conditionis noſtræ. Ne impatientior mora tanti boni foret, interim conſolari nos voluit ſimulacro ſuo: veluti qui abſentis dilecti præſentiam imaginibus fallunt. Itaque experimentum mortis exhibetur, tum in ſimulacro ſuo, tum in parte eius. Non eſt pars vitæ ſine mortis parte Quemadmodum ſomnium non accidit, niſi cum ſomno: ita vita niſi cum morte. Velut enim ſomnus imago mortis dicitur; ego puto ſomnium imaginem eſſe vitæ: per imagines ſeducimur: cùm per mortem ſuſcitemur, dolebimus non tam perdidiſſe gaudia vitæ, quàm vidiſſe nulla. Dicebat quidam, malle ſe ſomniare in Inferno, quàm in Elyſiis aruis: nam expergefactus gauderet in mollitia lecti reperiri, non inter ignes cruciari: at, ſi iucundo inſomnio falleretur, elapſa triſtaretur felicitate, quæ non fuit, videbatur. Argutè Heraclitus aiebat, & vitam, & mortem eſſe, & dum viuimus, & dum morimur: cùm viuimus, mortuas eſſe noſtras animas, ſepultáſque in nobis; cùm morimur, viuas. Itaque vita eſt mors animæ, vita corporis: mors verò vita animæ eſt, mors corporis. Nónne ſatis experimur mortem in deteriore ſui parte, & approbamus; cur recuſabimus meliorem?

Redeo ad vnitatem, ex qua mortem commendamus. *Cap. 79.*

damus. Vnica eſt,ne aliqua eſſet mala. Vnica eſt vt omnis ſit optima. Diligentiùs vnica ſolicitantur. Ille pauper, vnius ouis dominus, in ſinu mulcebat,ad menſam,ad calicem admittebat, vt Nathan exhibuit. Vnigenitum integris pater curis prouidet;cuius vitæ totius occupationem ſolicitudo chari filij conſumit: ita totam noſtram vitam debet occupare cura vnius mortis. Quidquid rarum eſt, pretioſum eſt: quod vnicum eſt,incomparabile. Nihil optimæ morti comparandum eſt:nihil pretioſius. Cæterùm,optimam non dilatio facit;ſed,quod mireris, contemptio, perditio. Nullius mors pretioſior eſt, quàm à quo contemnimur. Ex ſe meritum non eſt, quippe naturæ eſt debitum,vel ab inuitis ſoluendum. Magna ſapientia erit, fata reddere officia; neceſſitatem,virtutem;mortalitatem, immortalitatem; & naturæ debitum, ius & titulum gloriæ. Quid pretioſius, quàm ſi debito mortis cælum nobis debeatur?ſi ſoluendo obligemus?Aureos viros Clemens iure vocauit, qui ita occubuerunt, ſcilicet,cùm neceſſe fuit: neceſſitatem fecerunt voluntatem,cùm aut lex, aut ratio, aut Deus vitam poſtularunt: licèt enim mors debitum ſit naturæ, liberaliter ſuum tranſmittit ipſa natura ius, libenter delegat pro ſe creditores patriam, legem, virtutem. Si his ſoluas, contenta manet anticipatione ſolutionis; quin expectes, quòd condicto die exigat. Optimi debitoris eſt ante tempus ſoluere. Dies communis pacto naturæ ſtatutus,ſenectus eſt: optimi cuiuſque erit ante

ante diem restituere. At, si non agitat nobilitas animi, impellat auaritia quæstus: dum citiùs soluis, obligas. Qui pro patria, pro iure, pro Numine, non dico pro nomine, intempestiuam tulit mortem, & debito se liberat, & obstringit Deum, obstringit omnes. Omnes debent benè morienti, Deus causam, homines effectum, qui vt minimùm exemplum est; causa autem, vt plurimùm fides, charitas.

Adiice tantum bonum bonæ mortis, id est, ante diem redditæ, gratis esse; non actione, non labore nostro eget: absque eo, quòd aliquid agas, hoc decus agitur. Mors ista optima & pretiosa aliena manu fit, non propria; tulisse mortem, non fecisse gloriosum est. Non est vinctis gloriosum, non securum, sed ad maiorem reatum, frangere vincula: ita, qui ruperit pectus suum, claustrum animi; qui sciderit, perfregerítque vincula corporis, damnabilior fit: at, si hæc ipsa faciat alius, maximæ est gloriæ ferenti. Nullum vinctis decus fuit solui dumtaxat catenis; liberi erant, non propterea gloriosi: at, si non soluerentur, sed extraherentur augusta concisis manu catenis; si vincula Iudex, si authoritas publica, si Imperator dirumperet, gloriosum olim fuit. Isto honore Vespasianus & Titus Iosephi innocentiam commendarunt: simul ferro & probro soluerunt, dum ferrum perfregerunt. Titus dixit: Erit tanquam nec initio vinctus, si non dissoluerimus, sed inciderimus catenas. Hoc idem interest inter mortem, quando natura nos dissoluit,

Cap. 80.

ſoluit,aut cùm vis, & tyrannicus furor frangit, triturat, laniat. Glorioſiſſimum eſt dirupto corpore liberari, non ita diſſoluto. Sanè optimos omnium, innocente natura, quæ tardè illos diſſolueret, plerumque violentia ſuſtulit. In dedicatione mortis in Abele, vbi florem & melius ſpecimen ſui præbuit, vis & inſidiæ dicantur iuſtis:melioribus melior conſecratur mors:quos colit, veneratur, nec tangere audet natura, violat inuidia: quos illa eximios edidit, hæc malè condidit. Et, vt omittam optimos, exhibeo maximos Alexandrum, Hectorem, Achillem, Cæſarem, Pompeium. Fortiſſimum quemque violentia conſumpſit. Alius Alexander, Romanus, inquam, prædicenti ſibi Thraſybulo Mathematico imminere fatum violentum, lætari ſe dixit, quia imperatoria ea mors eſſet, nec alia ſummis, optimíſque accidiſſet. Verùm iſtis glorioſiſſimis non fuit glorioſa mors: ſolum propterea commemoraui, quód propitiam retinuerint gloriam, etiam iniquis Parcis. Illa tamen clariſſima eſt, quæ ſuffragio pereuntis expectatur, quâ creſcit illæſus etiam minutus capite.

Cap. 81. Quare hæc contemptu ſuo pretioſiſſima mors, ſæpè per ignominias glorioſa, debet pulſo omni timore laceſſere cupiditatem. Omnia noſtra ſoliciti ſumus, vt meliora ſint; cur mortem non curamus, non optamus? Quid magis noſtrum quàm mortalitas? In primis titulo ſimplicitatis, quòd mala non ſit, niſi facientibus, qui

qui dum faciunt mala, malam mortem faciunt, formidanda non eſt mors: nihil malum ex ſe habet, niſi turpi contaminetur vita: quidquid mali habet, à vita habet. Si conſcius certò eſſes optimæ vitæ, mortem non formidares, potiùs rideres, potiùs gauderes. Itaque propter vitam times mortem: quare, dum times mortem, potiùs times vitam. Si non timeres vitam, ſi non polluiſſet vita mortem, ánne ita formidares exitum? Non opinor. Igitur per ſe innocens mors eſt, ſincera, ſana, non terribilis. Adiiciam, ſi poſt malam vitam, non corrumperetur, imò ſi ipſius expiaret vitæ malignitatem, & tam valentis bonitatis eſſet, vt malitiæ vitæ, non ſolùm reſiſteret, ſed vinceret, num iſta mors recuſanda foret, an optanda? Percupi quidem debuit. Hanc gloriam habet mors, quam religio, quam virtus exigit: tam affluentis bonitatis, vt exundet, vt optimo, vt ſuo tingat colore vitam: tam optima eſt, vt alienam vitæ malitiam conſumat. Mori vulgaris eſt res, communis: nam & mali moriuntur, & maximè moriuntur: at mori libenter, mori gloriosè, priuilegium bonorum eſt. Præſtat diſcedere à vita, quàm pelli: locum libenter expediamus naſcituris. Vitam non æſtimes cauſa ſui, ſed operum: maximum autem opus vitæ, bona mors eſt. At, ſi pro bono opere perdenda vita eſt, quis hærebit mortem lucrari perditione vitæ? Nec eſt, cur timeamus inſtantem tyrannum, imminentem gladium. Vbique

natura

natura minatur, quotidie imminet. Cur contemnet hodie benè mori, qui malè poteſt cras? Cur ferrum potiùs times, quàm cartilagines, quàm venas, quàm præcordia, quàm molliſſimas carnes. Inſtrumenta ferrea, poſt decimum, aut vigeſimum annum, nullius vſus, aut conſumpta ſunt: tu debilibus artubus & cartilaginibus polliceris ſæculum. Ne promittas tibi vitam caducam, vbi morti tuæ promittitur gloria æterna.

Cap. 82. Demus autem, nullam honorificam mortem, nullam bonam eſſe, omnem malam: cur, quam timemus, non curamus? cur, quam non contemnimus, negligimus? cur non præmunimur, ſi mala eſt? Prouidemus pericula contingentia, præuenimus damna fortuita, præſtruimur ad caſus; cur ad neceſſaria non præparamur? Multùm intereſt inter contemnere mortem, & negligere: nulli magis curant, quàm qui contemnunt: nulli magis timent, quàm qui negligunt: &, quod mireris, non ideò timent, quia neglexerunt, ſed cùm timeant, negligunt. O ignauiam noſtram! ad id, quod malum dicimus, non tantùm imparati venimus, ſed inopinantes. Quid agimus, quid vacamus, ſolicita fortuna, ignaua natura noſtra? Reſtauremus mentem, reſtringamus cupiditatem, probemus vera, complectamur bona, figamus nobis gaudium, ſecuritatem vitæ, mortis.

F I N I S.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII, SOCIETATIS IESV,

HISTORIA PANEGYRICA,

DE TRIBVS GLORIOSIS Martyribus, ex eadem Societate IESV, nuper in Vrugaï pro fide occisis; quorum Martyrij gloriam multa prodigia significarunt.

nem prodidiſti meum, cùm non ſeruaſti tibi, cùm dediſti omnibus. Me inuito, emiſiſti in lucem Fabulam: tibi inuito mitto Hiſtoriam. Verecundiam meam reſecraſti: talioni obnoxius es: ecce modeſtia tua tantumdem ſuſtinebit: ſic vlciſci ſcit amor, vbi fides ludere. Iam exterſo pudore, quid non auſim? Opprimebam Sigalionem; tu publicaſti illum; ille me. Placuit aliis, quod diſplicebat Authori, cùm arbiter ſuæ cauſæ blandiſſimus quiſque ſit. Quare, quod mihi minùs diſplicuit, iam auſus exhibere publico iudicio. Illuſtriſſimo, ac Reuerendiſſimo D. D. Ioan

D. Ioanni Peredæ, Epiſcopo Ouetenſi, Auunculo tuo, Artem Voluntatis mitto; & tibi, optimo Amico, iſtud monumentum amicitiæ. Idem intereſt inter meum Sigalionem, & Voluntatis Artem, quod inter feſtiua, & ſeria; quod inter Βατραχομυομαχίαν, & Iliadem; quod inter Clarimũdum Luſitanij Liuij Ioannis Barros, & Aſiæ Decades. Proluſi in Sigalione philoſophica; in Voluntatis Arte digeſſi. Quemadmodum Homerus, dum ſcripturiret Iliadem, erudiuit iocis calamum; & noſter Barros per Fabulam apparauit Hiſtoriam: ſic

ego Philoſophiæ ſeueritatem Fabella illa initiaui ; hac Hiſtoria coronaui. Humilis Philoſophia ſine vſu eſt ; rudis ſine norma. Conſtantiæ præcepta dedi, hîc informo exẽplo, altera doctrinæ, ſed prima parte. Videas, quo iure amicis vtar. Ioannem del Caſtillo defunctum commendo ; te ſuperſtitem condemno, dum amoris irati, & vindicantis ſe munuſculum tibi dico. A te didici amicum offendere : tu à me diſce amicum pati. Vale.

Tuus,

IOANNES EVSEBIVS NIEREMBERGIVS.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII, SOCIETATIS IESV,

HISTORIA PANEGYRICA,

De tribus gloriosis Martyribus ex eadem Societate IESV *nuper in Vrugaï pro fide occisis; quorum Martyrij gloriam multa prodigia significarunt.*

MORS excellentium Virorum tantò acerbior superstitibus est, quãtò vita iucundior, & vtilior fuit; nec compensari alio solatio potest, quàm licentia laudis: commendatio enim, tutus, & proprius census defunctorum est; cùm iam per inuidiæ fas, & immunitatem verecundiæ, licet promulgare virtutes innocentes; quæ nec inuidum cædant, nec inuisum bonorum meritò cruentent arcana pudoris

plaga. Etenim, licèt verba omnia in anfractu ſint, & quodam cum periculo; maximè laudatio anceps eſt, & præceps, & vix tuta, & innocẽs etiam digno, etiam ab almo pectore, niſi cùm omnem liuorem in reuerentiam transformauit abſentia. Virus inuidiæ, licèt valentiſſimum, non ſe vibrat, non magnum interuallum pergit, nec vltra viciños, & pares: quare non tranſcendit mundum, & fato ſibi libentiſſimè litat, cùm defũctos diſtantes videat, & quadã mortis veneratione, & priuilegio immunes mortalitatis conditione, in hoc iam ſuperiores, & penè vereatur diuinos. Itaque nulla præſtantiſſimorum Virorum geſta egregia pretium ſui exigunt numeratã pecunia; ſed ad condictum diem, cùm miteſcit liuor aliorũ, & pudor abeſt proprius. Vtrumque impetrat funus. Vnum ſolum præſentiſſimæ commendationis opus eſt, egregiè mori. Non excellentia vitæ, ſed mortis, priuilegium habet impigræ, & inſtantis laudis; vbi modeſtia digniſſimi vulnerari nequit, & inuidia decedit mortis reuerentiæ; vel ſi perſtat, innocentiſſima eſt, & inuidẽda fortaſſe. Votum moriendi non ita eſt, aut vile, aut facile; nec cùm eſt, fit iniquum; nec perfidum vouenti erit: abſinthiũ enim inuidentiæ, penuria rerum eſt, & ſuperfluitas cupiditatum, cùm cupiditates, aut cupientes excedunt cupita, quæ, cùm non ſufficiant omnibus, acerbant carentes. Hac arte bonum alienum in damnum effigiatur proprium, & mordet plura pectora, quod mulcet vnum. Mors verò ampliſſimum bonum,

ſed

ſed inops vouentibus, hanc teſſeram maximorum bonorum, ſcilicet, verorum, habet, patere cunctis. Quare bonum puto feliciſſimum, licèt infametur maiorum cenſu, & titulo: ſine inuidia vtique eſt, aut cum Regia, id eſt, ſine aculeo, cum quadam æmulatione manſueta, auguſta, atque laudationum prodiga: purpurat enim æmulus, dum exaggerat, ſuæ ſpei ſimulacrũ, & votorum imaginem inaugurat: nemo autem ſibi parcus eſt. Aliquod huius periculum ſuauiſſima quadam, & expiata inuidentia fortunatiſſimè feci, cùm renunciata fuit feliciſſima mors diuini Viri, Ioannis del Caſtillo, qui nuper in dorſo mundi, cum aliis duobus ſanctiſſimis Chriſti Militibus, fidem obſignauit ſui cruoris purpura, auguſtorum ritu. Tactus ſtatim fui de cælo, quaſi propitio fulgure, vt incenſus nouo inuidiæ ingenio, percuperem fortunam eius, quem non ceſſabam laudare: ampliauit affectum contubernium priſtinum: coæui fuimus, commilitones in tyrocinio Societatis, in ſtudiorum: eodem anno, eodem menſe in militiam IESV adſcripti: conuiximus Matriti, conuiximus Optæ: inde auulſus ille, & dimidium animæ, vt candens ſanctitatis ſuæ iubar virgineo rubricaret ſanguine. Verùm, quia ſpes, & mors, publica bona ſunt, & extra iuriſdictionem fortunæ, non irritabant æmulationem mihi: (nemo, quæ certò ſperat, inuidet; nemo, quæ habet: ſpes autem vicaria poſſeſſionis eſt, & præcox dominium:) ſed egregiè mori, quod rarum, quod felix, me

 perculit.

perculit. Mori commune omnibus est; vilissimum multis: at, eleganter mori pro Deo, pro lege, pro bonis, pro bono, felicissimi, id est rari, idest magni. Hoc mirum, & nescio, an dicam, iniuriosum vitæ, quòd tanta felicitas opus mortis sit: quòd alienum sit, non proprium: cuius nec optimis aliud liceat, quàm aridum votum. Huius solius fortunæ nemo sibi fabrum licet esse. Excogitaui propterea artificium, vt emendato arbitrio felicitatis tantumdem penè gloriæ adornarem mihi, dum alienam prædicarem per quandam æmulationis comitatem. Quodam pacto affectat laudis societatem, qui dictat; & optimis, quæ non fecit, dicendo fungitur. Ticirius Capito, cùm statuam erexit L. Sillani, immortalitati quoque suæ prospexit, nec reputatum fuit magis decorum, & insigne, statuam habere, quàm locare. Certè gloriosum est gloriam amare alienam, gloriosissimum facere. Quapropter hanc narrationem honori Ioannis del Castillo, olim amici, & socij mei, nunc Patroni destinaui, quæ professione quondam amicitiæ, modò reuerentiæ, & innocentia sanctæ inuidiæ, laudata, aut excusata erit. Commendatione mea ille non egebat, qui, nec vita egebat ad gloriam, nec gloria ad vitam; &, quod non minùs mirificum, nec ad gloriam morte, licèt gloriosissima fuisset: tam gloriosa, tam felix, tam sibi subsistens virtus illius vita & morte fuit, vt nec gloria egeret: tanta illi gloria vitæ, vt nec indigeret gloria mortis: tanta illi gloria

mortis,

mortis, vt nec indigeret gloria vitæ: gloriosissimum quemque, aut mors, aut vita illius faceret. Mihi solùm gloriosum, & iucundum, gloriam suam dicere. Expiationem fortasse inertiæ meæ merebitur alienæ virtutis amor. Exordiar, ne Historiæ corpus truncem, à passione duorum aliorum Christi Militum veteranorum, P. Rochi Gonzalez, & Alphonsi Roderici. Trinitati laudem dicant hi tres sancti Viri, atque eos laudaturo similitudo Trinitatis congruebat, vt pro tribus constaret. Hæc máxima diuinæ naturæ maiestas, vt pro tribus sit, tribus satis ampla personis: adeò est Trinitas honos, & nobilitas Diuinitatis. Vnus Deus noster, triplex persona est; nec tantùm pro tribus est, sed pro mille Diis. Hanc excellentiam æmulantur Deifici Viri, vt vnus pro tribus sit, vnus pro multis: vnus homo triplex calculatur. Tanti, & tot erant hi Patres: vnusquisque tantumdem trium, vicarius plurium: non vno labore, & penso constricti, sed ad plurima spatiati, ad omnia charitatis, & frugis amplissimi munera. Quî vnus ipse adæquabo laudes trium triplicatorum, hoc est, diuinorum Virorum? At, mihi non est animus excusato commendare sermone omnes virtutes, quàm vnam patientiæ memorare: nam satis

Laus est ardua, dura sustinere:
Ignauis, timidis, & improbatis,
Multùm fingitur otiosa virtus.

Nolim, & lætor non posse, obnubere laciniosâ eloquen

eloquentia frontem ſinceræ virtutis, nec exag-
gerantis imagine minuere laudes. Laus eſt quæ-
dam honoris exactio: honorem propria opera
impetrant, non aliena dicta: nemo honeſtior eſt,
quòd alius dixerit benè; ſed, quòd ipſe fecerit:
quare maximè laudatus eſt, qui maximus eſt,
cuius facta neſciunt eſſe minora dictis; quorum
honori ſatis eſt ſciri; nec ampliùs conſtent audi-
tu, quàm obtutu; quorum narratio ſimplex exag-
geratio ſit. Quædam iniuria eſt maximorum
Virorum affectata hiſtoria, cùm argumentum
minoris virtutis videatur, procuratis magnificari
verbis. Haud credi poteſt maxima facta eſſe, quæ
adduntur dictis: nec optima eſſe opera, quæ
emendat ſermo. Nullum debet virtus magna
laborem faceſſere Oratoribus: ab illo, quem ex-
hibuit operanti, laudantem redimit: cum negli-
gentia ſermonis per ſe extollitur. Hæc cauſata
velim; nam parcus videbor verbis, & coloribus.
Opus non erat laudi, niſi narratione. Si libera-
lior aliquando nonnulli iudicabor, vereor iniu-
riam feciſſe ampliſſimæ virtuti. Hanc potiùs
eſt animus, & fas narrare, quàm æſtimare. Acce-
do iam ad propoſitum opus.

SOCIETATIS IESV Vniuerſum cha-
ritate complexæ tantùm patent labores, quan-
tùm Orbis; affectus vltrà. Nec tot eſt auſa cæca
auri cupido ſuperare Oceanos, tot mundi pro-
ſcindere noualia pro interitu hominum, quot
illa pro ſalute. Inter alios mundi angulos non-
dum pollutos auaritia, niſi votis, quò antecur-
rit

rit Europæa arma, latiſſimam Vrugaï Prouinciam prægreſſa eſt. Vltra Braſiliam protenditur hæc regio ad mare auſtrale: nulius adhuc ibi Hiſpanus, nec inde niſi fama excluſa vberem barbariem dictabat. Impatiens ardor noſtrorum maioris moræ in tot nationes exiliuit, non expectato Hiſpanorum præſidio. Solitarij, & exermes barbaros adierunt felici temeritate. Sicubi magnus labor promulgandi Euangelium, hîc fuit. Priùs neceſſe erat facere homines, deinde Chriſtianos. Vagantur rupices illi per agros, per nemora, ferarum inſtar, moribus, furore, toruitate: cogendi erant in aliquem humanitatis decorem, & erudiendi priùs ad vitam, quàm ad fidem. Prior illarum regionum Apoſtolus, P. Rochus Gonzales, auſus pedes, exermis, ſolus, vbi nec Hiſpana legio irrupit armata, experiri feritatem hominum, num beneficiis, num manſuetudine, & humilitate flecti ſineret. Feliciſſimè obtinuit. Non omnia poteſt potentia, potentior patientia eſt. Maiora ſæpè impetrauit diſſimulatio, quàm ſtrepitus. Breui miteſecit Barbaros; attraxit feras diuinus hic Orpheus, & in Reipublicæ digeſſit honorem, quinque oppidis conſtructis: docuit homines priùs viuere, deinde benè viuere. Vitæ ſuæ prima victoria fuit, (maxima exempli vis eſt,) mox beneficentiæ, deinde patientiæ, & laboris. Caſas Barbarorum manu ſua faciebat, eaſdem docuit facere. Primam fabricam domuum contemptio cæli excogitauit. Primus parricida Caïn, & ſceleratorum Patriarcha, primus mundi

ciuis,

ciuis, (non hoſpitem putauit ſe,)prior omnium ædificauit ciuitatem, peſſimorum more, ſtabile huius ſæculi domicilium putantium. Eiuſdem poſteri,hæredes incogitantiæ mortis,artes,inuenerunt ad ampliandas opes,malorum armamenta, ſcelerum pignora. Ferè plurimus apparatus vitæ inuentum fuit indigniſſimorum ipſa. Expiauit P. Rochus hanc infamiam,& ſemel amore cæli tractauit terrena. Plurimos Barbaros iam homines, iam Angelos lætiſſimus videns, ſingulis præfecit oppidis Viros noſtræ Societatis feruidos, & maturos; ipſe reliqua ſe mole onerauit,ſolo laborum arbitrio iniuſtiſſimus, auidus quadam benefaciendi auaritia, nouas quærebat prædas, noua Regna, non vt regnaret ipſe, ſed vt regnarent cum Chriſto victi humilitate, & patientia ſua. Acuit ſancti Viri cupidinem nouus ſociorum ex Hiſpania aduentus, quibus adornare voluit, pluribus reductis Barbaris, & fide imbutis,oppida, (Reductiones appellantur,) quibus reficerent laborum ſitim, quæ illos ex patria, ex lare pepulit ad ignotos Orbes. Facilè contraxit(fortiſſimus hominum magnes beneficentia cum patientia eſt)plures Indos, & ad politiam, & fidem pleroſque domitos ardori, & diligentię mandauit eximij adoleſcentis,P. Ioannis del Caſtillo,cuius ſanctimonia,& pudor obtinuerunt præeligi ad laborem,& pericula. Multi adhuc erant infideles, & incertæ fidei. Progreſſus ipſe P. Rochus cum ſocio Alfonſo Roderico ad aliam conciliandam Reductionem

eodem

eodem anno, qui fuit 1628. Iam Dæmon inſtantem ſuperſtitionis ruinam non leuibus ſignificationibus, & damnis doctus, obeſſe omni molitione parat; timuit P. Rochum indefeſſa pertinaçia vlteriùs molientis; timuit ſocios, quos in ditionem ſuam introduxerat amor Chriſti; timuit nouos, quos Hiſpania mittebat, cuius non tantùm coloniæ ſunt Orbes, ſed Eccleſiæ. Nec vnde plùs ampliata Dei domus, nec vnde plures fundatæ Eccleſiæ in Oriente, in Occidente, in Orbibus integris: multò plùs dedit Religioni, quàm eſt. Armis, & impenſis Hiſpanorum Euangelij ſonus in omnem terram iterum exiuit. Xauerium diuinum, Andream Ouiedum, Thaumaturgum illum Ioſephum Anchietam, feruidum Gonzalum Sylueiram, innumeros alios ex noſtra Societate, expugnatorés mundorum Hiſpania ablegauit. Hiſpanica arma pacem Chriſti introduxerunt. Referamus oculos in priſcorum tempora; num aliqua ſit natio, vnde plùs fides ſpatiata?

Eo ipſo tempore, quo Vliſſipone ſoluerant Viri Societatis, per cadauer allocutus Dæmon Myſtas ſuos, & idololatriæ Proceres, nouos aduentaturos Patres ex Europa, vt illos licentia laſciuiæ, & grege pellicum interdicerent, à crapula auerterent, à voluptatibus, à legibus auorum, à moribus priſcis; propterea arcendos omnes Euangelij nuncios: tentauit ſæpè irrito conatu; diuina cauſa fuit illis prouidiſſe, donec ager Chriſti expoſceret pluuiam, vt cruore Sancto-

rum,

rum,riguus vberior exultaret messe. Cunctatus Deus coronam Patris Rochi, donec maturis meritis radicatam Religionem figeret. Interim satisfecit illi vicariis Martyrij laboribus, & periculis. Incredibile est, quanta tolerauit, famem, sitim, nuditatem, æstum, terram, cælum, feras, homines: non minùs potuit dolere, quàm timere; non minùs passus, quàm periclitatus est, à Dæmone, ab hominibus, à feris, quarum non leuis iis regionibus noxia. Vix tutò licet dormire. E tuguriis, & casis raptant, & diripiunt homines: nostri hactenus diuinitùs tuti. Accidit, vt casam, vbi vnum è nostris labore fessum sopor mulcebat, ingressa tigris lustraret quacumque: intactum illum dimisit signo periculi relicto: Breuiarij enim tabellas, & omnia folia vngue penetrauit; præterea innocentissima abiit famelica hæc pernicies. Sæpè Deus seruum suum Rochum eripuit feris, noluit semper hominibus. Hæc conditio rerum, vt sæuior homo homini pernicies sit, quàm homini fera, quàm ignis. Quoties elementa, flamma, & pelagus pepercerunt sanctis Martyribus? quoties leo, tigris, vrsus? Humana tandem manu oppressi. Quos Deus excepit omni naturæ violentia, noluit humana. Igitur irritatus Dæmon timore noui auxilij, vires valentiùs resumpsit, vt, desperatorum more, omnes vltima periclitaretur fiducia: sæpè enim felix fuit spei alea. Delegauit ad hanc Prouinciam instructissimum ambitione, & maleficiis magicis hominem eius plagæ Caziquum, Nñezu illi nomen fuit, authoritate dolis quæsita, poten

potentiáque præcipuum: timebant cæteri: magnam ſui venerationem maleficiis redemerat. Ex conſortio Dæmonis mores eius hauſerāt ſuperbiæ virus,& Diuinitatis appetentiam. Deum ſe prædicabat, Conditorem rerum omnium, imperantem Soli, Lunæ, aſtris, cui tigrides & feræ obtemperarent. Reuerentiam, quam damnis meruit, minis alebat: interminabat facturum Solis defectionem, immiſſurum procellas, elementorum diſſidia, vaſtationem tigridum, niſi parerent omnes. Negotiata formidine quidquid libuit perſuaſus: metus enim facillimus credulitatis eſt proxeneta. Iuuit illam Dæmon: nam, licèt ſuperbiſſimus,ſuperbos amat, & iuuat contra ritum vitij. Nihil ægriùs tolerat ſuperbia noſtra quàm collegam: non aliud magis odit quàm aliam. Societas cupiditatis diſſociat, & concurſus votorum facit æmulos: non ſe ſuſtinent, ne ſe impediant: verùm, ſi ſe oderint ſuperbi, nihil execrabilius alterutri vouere poſſent, quàm ſimilitudinem ſui. Ad hanc ſæpè inſtigant Dæmones, nocentius nobis rati vitium ſuum, quàm pœnam, ſi nos videant cum merito ſuæ noxiæ. Poſt repulſam primi voti, inuidia, quæ infelix ſuperbia eſt, ſecundum alit. Prima ſuperbi cupido eſt, maiorem eſſe, id eſt, diſplicentia ſui: oportet enim ſe exuere, vt aliud ſit, quàm eſt. Secunda auaritia eſt, alium minorem eſſe, ne ſit id, quod eſt. Sic prius Dæmonis votum fuit, Deum eſſe; alterum, ne Deus eſſet. Perdere maieſtatem, quam non inuenit; nolle alium

habere,quod non potuit ipſe. Ideò vt reuerentia Diuinitatem ſibi impoſſibilem multaret, non magni fecit,quòd alius Diuinitatem ſimularet.

Fictum itaque Numen, Nñezu,(in eo erat oppido,ſiue Reductione, quæ fide,& diligentia P. Ioannis del Caſtillo procurabatur,)in animum diu exaſperatum induxit ſibi,ipſum Patrem arcere etiam è vita,quòd prædicatione IESV Chriſti,veri Dei,& hominis, obſtaret Diuinitati,quã ipſe flagitiis poſtulabat:eaſdem inſidias molitus in omnes Vrugaï Prædicatores, deinde in reliquos Patres Paranæ, quæ alia Prouincia eſt latior: at, ſæpè ampliora vota,& vltra felicitatem infelicia ſunt. Miſit nuncium ad Garupen, (ſic dicebatur Caziquus nobilior nouæ Reductionis, quam tunc temporis P. Rochus Gonzales cum P. Alfonſo Roderico conſtruebat,) iubens obtruncari duos illos Prædicatores IESV:quo facto, renunciaret ſibi, vt tantumdem ſæuiret in P. Ioannem del Caſtillo. Adiecit, (quod falſum fides Indorum exhibuit,)in cæteris oppidis idem ſupplicium ſuſtinendum, ſic penitùs abolendum Chriſti nomen. Garupes inductus,aut deceptus, nunciis Nñezu obtemperauit : facillima eſt diſciplina malorum. Condixerat P. Rochus conuenturis Indis decimam quintam Nouembris diem,vt ſolemniùs eleuaret campanam, cuius pulſu explicaret horam declarandæ Chriſtianæ doctrinæ : hunc diem obſeruauit Garupes homicidio commodum,poſtquàm feciſſet Sacra P. Rochus, commodior ipſi Patri opportunitas

exhibendæ

exhibendæ animæ, cùm Corpus ſibi Chriſtus ſuum exhibuit: Corpore & Sanguine IESV ſaginatus, optima Chriſti hoſtia fuit. An dubitaret hauſto Dei cruore auarū ſui eſſe? Nutritus Sanguine Chriſti degener eſſe non potuit, vt illiberalis proprij eſſet. An, oblato IESV Corpore, ſuum negaret? Neceſſarius ſacerdotij honos, amor IESV eſt: neceſſaria amoris ſupellex, patientia. Æmulantur Sacerdotes Chriſti, felicitatem MARIÆ Matris, cuius amores naturæ & gratiæ in idem conſpirarunt. Idem erat genitus à ſe, & factor ſui: idem filius, & Deus. Similis fortuna Sacerdotum amando IESV: conficiunt Corpus Factoris ſui: ſi nullibi Chriſtus fuiſſet, (liceat hoc comminiſci,) ſi nullus Chriſtus exiſteret, ad ſacerdotalia adeſſet verba mirifica productione; per repræſentationem ſuæ mortis præſentaretur ad vitam. IESVM diligere tenemur quaſi iure patrio, quaſi opus & chariſſimum pignus noſtrum: tanti veritas Sacerdotum Deo eſt; tanti Deus facit, ne mendaces eſſemus, nullis parceret omnipotentiæ opibus. Quis non probat, quod fecit? Quis non ſuorum operum cupido ſibi eſt? Hoc nomine diligendus nobis Chriſtus, feliciſſimo confluxu amorum, connaturali affectu quaſi noſtri operis, ſupernaturali quoque, quia & Opificis. Quis author artificia ſua non exaggerat? quis pater hominem à ſe genitum non diligit? quis non pendet in opus ſuum? quis contrà non oppignorat factorum charitatem? quis non obæratur genitori vita? Duplici hoc

nexu obstringimur amando IESV; vno inclinationis, altero iustitiæ; vno crediti, altero debiti: fortasse ex illo capite dulcior. Plùs benefactor amat, quàm amatur à debitore. Plùs parens diligit natum, quàm diligitur. Feræ amant catulos cum experimento animæ. Ne sit stupidior Sacerdos. Felix spiritus sui periculum pro IESV, cuius Corpus conficit; vt diuinus Vir Ambrosius inquit, subire libentissimè, & lætissimè debet, adhuc illo amoris titulo, quo non videtur debere; quia noster Christus est, non tantùm, quia nos sumus Christi. Noscebat hoc dignissimus IESV minister, P. Rochus; & quoties Christi Sacra faciebat, se quoque sacrificabat, millies quidem affectu, qui remedium impossibilitatis est, & vicarius desperati meriti: tandem acceptare voluit Deus, & euentu vno innumera coronare vota, obsignando opere multas voluntates. Exiit enim lætissimus P. Rochus, peracto sacrificio, actis deuotissimè gratiis, ad Indos, & campanam adornandam; inclinauit se, vt funem obligaret lingulæ ad aptitudinem pulsus; dicebat: Filij, breuissimè audietis citari vos ad doctrinam cæli. Ad hæc charitatis verba, cùm percommodum summisso capiti ictum aduertisset Barbarus, cui præsertim facinus mandarat Garupes, efferens lapideam clauam, hoc est, saxo capitatam, impulit omni nisu in cerebrum sancti Viri, & vno ictu extudit medullas è cranio, & spiritum è pectore. Diffractum caput, & velut friatum proximus alius, repetita clauæ vibratione,

tione,totum diſſoluit. Strepitu audito gratulantium ſibi ſcelus, & mutuo redimentium plauſu conſcientiam mali, ſocius Alfonſus Rodericus, qui ſe ad Sacra præparabat,prodiit. Iuſſit ſtatim voce intenta Tyrannus Garupes inuadi etiam, occidi,laniari: ille exemplo alieno inſtantem vitæ exitum videns, cupidus illam coram IESV reſecrare, cuius amore plures, & vltimum hunc pertulit laborem, procedebat ad Eccleſiam.Præuenêre Barbari, duo præſertim, qui pilas ſaxeas fune alligatas exonerantes in ſanctum Virum, paucis ictibus diligentiſſimè exanimarunt. O par Deo dignum! ô purpuratæ nubes, qui veſtri cruoris imbre agrum Chriſti fœcundaſtis! ô verè Chriſti diſcipuli,quia patientes, qui naturæ tributum feciſtis meritum gratiæ, qui ſoluendo obligaſtis, qui gloriam per gloriam obtinuiſtis, qui felicitatem æternæ vitæ per felicitatem mortis impetraſtis! Quid felicius quàm mors, quæ cæteris eſt pœna, quòd vobis fuiſſet merces? Quòd non ſolùm iniuriis hominum glorioſiſſimi ſitis, ſed naturæ? Quid glorioſius quàm ſupplicium, & ignominiam ſceleris naturæ imputari,glorię virtutis?quòd nõ tantùm meruiſtis vita, ſed morte: non tantùm voluntate, ſed neceſſitate? Anne parua merita veſtra tot votis, tot operibus,tot laboribus,tot periculis? Cur opus erat, ita vos cumulare? Non tantùm voluntariè, ſed quaſi neceſſariò placidiores ſibi Chriſtus vos amplexari voluit. Veſter ardor non contentus vita,progreſſus eſt, vt vellet morte etiam place-

re: non contentus fuit, quibus potuiſtis facere, ſed quibus pati. Parum dixi; plùs optaſtis pati pro IESV, quàm potuiſtis; non ſolùm quàm potuiſtis pati, ſed eſſe. Magnus amor non ſatisfit facultate: cùm ſit potentiſſimus omnium rerum, nunquam eſt potentia ſua lætus, in eo potentior, quòd ſemper ſe doleat infirmum; quòd velit poſſe plùs, quàm omnia; poſſe auarorum ritu; locupletiores plùs habere cupiunt. Nihil plùs poſſe deſiderat, quàm quia omnia poteſt, amor: ardor eius non poſſibilitate pacatur, quantò minùs euentu? Non eſt eximia charitas, quæ compar vitæ ſit, cui non ſuperfluant deſideria, quam poſthuma vota non protrahant; quæ legata cupiditatum non relinquat, quemadmodum his ſanctiſſimis Viris ſuperſtes ſibi patiendi auaritia ſatiata fuit. Etenim largiter ſæuitum in cadauera; nudata ſunt, vulnerata, dilacerata, tracta; ignominioſo circum Eccleſiam protraxerunt ambitu. Reliquit Alfonſus Rodericus in loco martyrij fruſtum ſui crus, ſciſſus lumbos ictu immani:

Namque in corpore fortium Virorum
Laus eſt amplior, amplior cicatrix.

Corpus votum Martyris explicauit. Non ſatis erat cupiditati ſuæ patientiæ corpus vnum; multus eſſe voluit, vt multorum paſſio corporum explanaret particulam amoris; multiplicari optauit, vt pro multis diligeret, vt pro multis cruciaretur. Mira ſtirps amor eſt; ſterilis, & fœcunda; duò facit vnum, & ſingulos mille: circa patien-

tiam

tiam hanc fertilitatem habet; in tot germinat, quot vota habet experiundæ fidei, exhibendæ constantiæ. In cælum denique, & Deum ipsum affluxit Barbarorum insania; spoliauerunt Ecclesiam, exturbarunt Crucem, violarunt vestes sacras, contriuerunt aram, perfregerunt calicem, diripuerunt sacros libros, atque in mille conciderunt frusta eximiam, & venerandam intemeratæ Virginis Matris Dei effigiem, quam Patres Expugnatricem vocarunt. Præferebat secum P. Rochus hanc Deiparæ imaginem, quotiescumque nouam Reductionem cogebat, illa inaugurabat; gloriam omnem illi deferens, cuius ope præsumebat omnia. Nec segnior expugnatrix est contra Potestates tenebrarum alma Dei Parens, quàm contra potentiam humanam. Sanctus noster Rex Ferdinandus ad omnes expeditiones quocumque copias destinaret, conferebat secum Genitricis Dei effigiem: omnes illi victorias imputabat, omnem gloriam. *Capta Hispali eamdem triumphantis specie ornatissimo ferculo impositam ad templum, quod eius nomine dicandũ erat, deferri iubet. Hac celebritate triumphi eadem sacratissima Virginis imago cum splendida Episcoporum processione, signis ac legionibus præcedentibus, sequente postremum Rege, & Procerum comitatu, in vrbem delata, & in templo collocata est.* Hæc ex monumentis Ecclesiæ Hispalensis. Mox Pientissimus Rex Augusta Familia B. Virginis cultum ampliauit, Regiis stipendiis splendida, cum iisdem officiis, ac in Imperatri-

cis Aula: perſeuerant hactenus officia Regia. Sed & Michaël Palæologus indiuiduam comitem, effigiem Deiparæ, habuit, quam ſolam triumphantem de Hungaris introduxit Conſtantinopolim mira maieſtate, & pompa auguſta. Narrat triumphum Nicetas: *Imperatorem quadrigæ argenteæ auratæ cum equis niue candidioribus præcedebant, quibus impoſita erat imago inuictæ adiutricis, & inſuperabilis commilitonis, Matris Dei. Nec verò axis magnum ſonuit, quia non vehebat acrem Deam Mineruam, quæ falsò virgo dicitur; ſed veram Virginem, quæ Verbum inexplicabili ratione per verbum peperit. Eum currum Imperatoris propinqui, atque amici Senatus, viri dignitatibus inſignes penè ſequebantur. Deinde ipſe Imperator prodiit, equo feroci, ornamentis illuſtribus inſignis, & templum ingreſſus*, &c. Scio etiam Alexum Commenum, cùm nouam Romam pauco expugnaſſet milite, noluiſſe in vrbem pompam emittere, niſi triumphus B. Virginis præcederet, quam ipſe Imperator pedes & humilis ſecutus eſt. Priſci Cæſares aureæ Fortunæ ſimulacrum ſecum conferebant ad fideiuſſionem felicitatis rerum omnium perfidiſſimæ: veram & tutiſſimam piorum votorum fortunam, Matrem Dei, colant Chriſtiani Principes. Sic Ferdinandus noſter, ſic Manuël, ſic Alexus. Ergo, quemadmodum iſti Auguſti abnuerunt ſibi triumphum præcipua gloria diſtributa cõmilitoni MARIÆ; pari iure non ſolus P. Rochus ignominiæ, & martyrij triumphum occupauit: particeps quoque

que fuit B. Virgo, ſortita ſuam paſſionis gloriam in vicaria effigie: triumphus fidei, patientia eſt, contemptio eſt, dilaniatio eſt.

Poſt vulnera, poſt cruciatus, poſt necem, poſt opprobria explicuit ſe diuina virtus. Patientiæ ſunt appendices miracula: ipſa namque maximum, & velut miraculorum corpus eſt. Hic ſacroſanctus ritus prouidentiæ, commentari diuina in humanis. Hæc lex ſalutaris omnibus, maieſtatem virtutis celare patientiæ opportunitate, vt optimi mereantur; promulgare mox gloriã, ad eruditionem peſſimorum, vt vereantur, quos damnant, & redimant conſcientiam pudore. Poſtquàm enim omni iracundiæ laſciuia in ſancta, & ſanctos Viros ſæuitum fuit, geſtiunt cremare cadauera, & Eccleſiam: incenditur pyra, coniiciuntur corpora: ſapiens tamen ille ignis, reueritus mortuos immortalitatis meritiſſimos, & naturæ oblitus, miro ieiunio periit, cùm pabulum intra ſe concluderet. Redeunt altero die Barbari, integra cadauera mirantur, cætero in cineres rogo reſoluto. Nec ſtetit hîc admiratio: ecce attonitos alloquitur cadauer diuini Patris Rochi: cor vocem edidit, nullum illi caput erat; ſed è pectore ſentita verba iaculari. Prodigioſa concione inquit: *Cur occidiſtis me, qui vos dilexi, qui vos quæſiui, qui ſolùm veſtræ ſalutis cauſa huc vſque peregrinatus ſum, qui veſtras animas quæſiui, amaui? Corpus meum dumtaxat occidiſtis, non ſpiritum, qui viuit, & viuet: inter Beatos regnat, & redibit, vt vos adiuuet. Magnæ vobis ſuperuenient*

 cala

calamitates, & supplicia digna ob istud facinus. Vnanimes hoc asseuerarunt oculati testes ex Tyrannis quinquaginta & tres, qui posteà capti fuerunt. O admirandam charitatem tanti Viri, non vsque ad mortem, sed post mortem etiam! In quos? In occisores. Sanguis Abelis extincti locutus est ad vindictæ expostulationem, & contrà fratrem: non cruor Rochi eloquitur, sed cor; non exquirit vltionem, etiam inimicorum; amat Tyrannos, & affectus blandus superstes illi fuit ad humanitatem; vindictam nolebat, dum admonuit. Amor fertur sagittator sine oculis; id certiùs eloquens est sine ore: affectus verba sunt, sed muta; magnus tamen metus erudiuit aliquando mutos ad garrulitatem. Crœsi filius nouit consternatus eloqui. Quod potuit abiecta, & vilissima timoris affectio, nónne poterit nobilissima amoris? Sincerissimus ille Vrugaï Apostolus fidem, & sinceritatem suæ charitatis patefecit enarratione cordis: non aliud lingua, aliud corde elocutus: vtrinque amorem publicat, vtrinque probat: scriptam amoris legem in corde gestabat, cur non aliquando diceret? Qui valuit scribere, cur non loqui? Quod amor insculpsit, amor dictauit. Pectus Sacerdotis Euãgelium animatum æstimatur, concluditur illic Scriptura sacra. In solemnibus iuribus iurandis alij manu super Euangelium, aut sacrum librum intenta iuuant fidem: sat est Sacerdoti supra pectus reclinare. Cur hoc? Quia augustius Euangelium latet sacerdotali corde, quàm charta. In

pectore

pectore ſanctiſſimi Rochi Euangelium pacis, & amoris,& ſcriptum erat,& dictum.

----Eadem dixiſſe,eadem ſenſiſſe fatetur:
Non alios fundunt linguáve, córve ſonos.
Cor loquitur Chriſtum,teſtantur viſcera legem:
In medio cordis lex erat illa ſui.

Solet Deus ſuis armis cædere æmulum : non aliter quàm inuento ſuo Carthago periit ; ariete tentauit diruere Romam,ſed ſua machina à Romanis diruta eſt. Aman ipſa trabe ſuſpenſus eſt, quam Mardocheo dicauerat. Per cadauera loquacia ſolitus Dæmon fallere Indos, eadem ſua aſtutia intercipitur.Per cadauer diuinus Spiritus locutus aliquando veritatem. Barbaros irritauit miraculi excellentia,& more peſſimorum,tantæ charitatis ſignificationem torsêre ad alimenta inuidiæ. Adhuc (vnus audacior inquit) loquitur præſtigiator iſte. Et diſſecto medio pectore eripuit cor. Quid eripuit, dico ? Accepit , quod dedit Rochus , quod pridem dederat, quod millies. Veriſſimè imitator IESV, qui poſt cruciatus immaniſſimi patibuli voluit omnem experiri patientiam. Vulnus lateris admiſit,vt patefacto pectore præſentaret pientiſſimum cor. Rochus etiam extinctus pro Chriſto ſuſtinuit plagam viſcerum ; reſeratur pectus ; tradit præcordia. Chriſtus patefecit cor,Rochus exhibuit. Traiecit mox Barbarus ſagitta ſuauiſſimum illud Rochi membrum. Vulnus hoc antiquum habuit: tranſuerberatum cor gerebat diuini amoris telo.Coniecit denique Tyrannus penetratum

cor

cor ſagitta, in reflagrantem pyram: iterum admiratio, iterum miraculum: nulla diligentia exuri potuit. Cuſpis ardere potuit; illæſa tamen perſtitit caruncula illa mollis. Quæ de cœlo tacta fuerant, quæ fulmen inflammarat, non cremabantur: ignis cæleſtis ignierat cor Rochi, exuri non debuit noſtro. Oportebat mirabiliora in hoc Patre exhiberi, vt certiſſima conſtaret martyrij gloria aliis duobus Patribus communis, fortaſſe glorioſior: agnouêre periculum, viderunt mortem, pertulerunt lætiſſimi pro Chriſto: ſolus Rochus non priùs ſenſit diſcrimen, quàm ſalutem, inopino homicidio correptus; vt argumentum laudis eſſet aliis, qui minori mortis pompa enituit. Contumax Barbarorum furor contra lenitatem elementi, naturæ aliàs inimici, recreauit pyram, ampliauit ſtruem, vt locupletiſſima annona exacerbarent flammam, & in cineres cadauera ſancta diſſiparent: at neque validior præualuit ignis. Ferè integra corpora noſtri reciperarunt.

Tanta ſcelerum felicitate lætiſſimus Garupes Tyrannus miſit nuncios ad Nñezu, qui narrarent mandata pro votis exacta, in vtrumque animaduertiſſe Patrem ſæuitate omni. Ille ingenti exultatione affuſus, niſi quòd puderet priùs alium ſceleſtiſſimum fuiſſe, accinxit ſe ad homicidium vicini Patris, redempturus moram eminentia atrocitatis. Illa ipſa nocte oracula à Dæmone requirit horrendis adiurato ritibus. Deinde exornatus pro more pulcherrimis auium pennis,

nis, horribili voce, immani pedum conculcatione implet minis Indos, ni mactarent Ioannem del Castillo, quem apud se habebant, euolaturum in cælum, relicturum illos, nullum alium Deum maiorem se: illum propterea, qui dicebat contrà, blasphemum, & de medio dira tollendum cruce. Arbitrio suo maiestatem sibi mendaciis fabrefecerat: tantò metuebatur, quantò fallebat. Timor persuasit Barbaros, & decima septima Nouembris die, cùm canonicas recitabat Horas Ioannes; ecce turba Indorum concessit ad illum: causati sunt plures alios contraxisse è rupibus, & nemoribus, vt secum conuiuerent humaniùs, & politicè: petebant aliqua munuscula; ferrum enim, & hamos magni faciunt. Totus ille Pater in lætitiam, & charitatem compositus, viscera etiam daret. Dum largiter remunerabat, inuadunt benefactorem felicissima liberalitate, non solùm excellente gratiam, sed desperante. Solent maxima beneficia iniuriis dūtaxat referri. Eadē fortuna est maximæ charitatis odiis frequenter redemptæ. Vnus fortissimis lacertis Patrem complectitur. Iam Christi passionem imitari cœpit: Christus osculo traditus est, Ioannes amplexu; nec fidelior iste, quàm illud. Dum Barbarus brachiis suis ligabat corpus, alter colligauit fune manus sancti adolescentis: cæditur mox colaphis, cæditur etiam verbis, mille alapas in illum exonerarunt, mille contumelias expectorarunt; stultum, fatuum compellabant. Dignitatem in illis gehennæ; cælestem in Ioan-

ne

ne ſapientiam ſuo titulo agnoſco. Stultitia gentibus eſt:at titulus ſapientiæ honorificentiſſimus eſt,non videri pluribus; mens enim ad pauciſſimos contrahitur, & conſilium raro conſtat ſenſu. Mox alius raptans è pede Ioannem proſtrauit. Tum ille blandiſſimè dixit:Filij,ſi hæc facitis ob ea munuſcula, quæ mecum habeo, accipite cuncta;mea omnia, & ego veſter ſum,imò mancipij inſtar vobis famulabor. Ad hæc mitiſſima Tyranni reddiderunt ſęuiſſima verba.Immedicabilis ira eſt,quam lenitas acerbat. Nolle referunt niſi exitium eius,dilaniandum omninò,quemadmodum alij duo Patres; eo ſublato, perrecturos ad occidendum Patrem Alfonſum Aragonium in proximam Reductionem dictam S. Nicolaï à noſtris, Piratini ab Indis. Martyr poſtulauit conferri, vt coram & conſortio eius mactaretur Chriſto: abnuerunt impij. Quid inhumanius, quàm in inhumanitate ipſa, cùm electionem mortis negarent? Quid crudelius,quàm vbi miſeris ipſa eripitur grata miſeria, nec arbitrium adhuc damni relinquitur? Phalaris grandius didicit ſæuire,quàm tauro, cùm multabat arbitrio etiam ſecuros vita. Rabie inſtincti Barbari tartarea, ſtatim excruciarunt liberalibus innocentem ſæuitiis. Non ſegniter innocentia pati ſolet: vt frontem ſuam fallat, largiter oportet affligi: præſumptionem facinoris celant iniqui immanitate, vt credatur potiùs patiens deliquiſſe, quàm ipſi. Humanius quoduis creditur, quàm inhumanitas. Primò

mò sagittis perforarunt : vndique hirsutus telis pulcherrimus Angelis videbatur. Similis ardor fidei similem eximij IESV Militis Sebastiani patientiam impetrauit. Mox alio religatus collum, & medium corpus fune atrocissimè pertrahitur, crebris interim maceratus ictibus. Fluxit præcipuè è vulnere sagittæ ilia penetrantis riuus cruoris. Oportuit locum illum fœcundari, vt Christianos germinaret. Iam gemmant, iam florent, iam agnoscitur cæli fauor, & risus. Et ne insolens alicuius Apostoli passio nostro apostolico Martyri deesset, cutem eius abrasêre saxa, & trunci; per salebrosissima prolatus, solùm penè nudus euerrit tres leucæ quadrantes. Raptim expedierunt vestibus per duo nemora, & arduos montes illatum, per duos torrentes immersum. In crucis deinde effigiem decorum repetitis ictibus vexant. Honorem mortis Christi imitatio vitæ meruit. Post tot passiones restabat Martyri patientia, & ipsarum amor, cupido, gustus; nec satiare sua vota Barbari potuerunt. Vnus præualuit multis; nec innumeri illi tot iris armati superare potuerunt vnius Ioannis mansuetudinem: corpori Tyrannis tradito animum suffurabatur, vt reseruaret Deo. Potiùs potuerunt explodere spiritum è pectore, quàm Deum; potiùs eripere animum ex artubus, quàm ex Deo. Intimior illi Deus, quàm suo ipse corpori. Suauissimis inter cruciatus colloquiis affabatur Christum, gratificatus mortem, cruciatus, opprobria. Non onera damna

ista

ista corporis, sed beneficia computanda sunt; nec solùm patientia non repudianda, sed gratulatione sunt amplectenda. Virtutis decor constantiam in damnis flagitat, gloriæ expectatio lætitiam. Nescio, quæ iniuria fidei sit, pignore salutis non exultari. Latinam, & Hispanam orationem Indi non intelligebant, atque vt exhiberet ipsis patientiæ suæ authoramentum, charitatem Dei, & fidem Christi, vernaculo ipsorum sermone repetebat, *Tu pa re*, quod significat, Fit propter amorem Dei. His verbis, hac constantia expectorabat mille plagis vitam, quadam auiditate plùs patiendi pertinacem. Extrudit demum validum saxum fronti illisum. Iam video, felicissime Ioannes, coronæ tuæ inaugurationem. O sacrum caput adamantibus, & vnionibus redimiendum! ô dulce voti mei exẽplum? Quis mihi hæc narraret, cùm mecum colloquebaris, vt sacrum tuum pectus millies complexarer, sacrum venerarer caput, & repudiarem tuæ humilitatis excellentiam? Contremisco suauissima hac memoria, cùm pro religiosæ vitæ officio exosculabaris pedes meos, & tam humillimè declinabas frontem tuam ad plantas meas: indigna labia mea agnosco speciosos tuos tetigisse pedes, qui euangelizasti pacem; tu sacro ore Christum testaturo meos mulcebas: tunc me acriter prouocabas pudore; nunc dulciter inuidia punis, Miles Christi fortissime, qui ignauum, & degenerem commilitonem reliquisti, & ad triumphum maturasti; meam semper inertiam

suffun

ſuffundens, ob humilitatem pridem tuam, nunc ob gloriam. At pudor non obſtabit, vt venerabundus tuum caſtiſſimum exoſculatus cadauer, fraternitatis iure, & charitatis noſtræ priuilegio glorier cũ D. Ambroſio in Satyri fratris morte: *In iſto corpore, quod nunc exanime iacet, præſtantior vitæ meæ functio, quia in hoc quoque, quod gero, corpore, vberior tui portio. Atque vtinam vt memoriæ, vt gratiæ, ita etiam vitæ tuæ hoc, quidquid eſt, quod ſpiramus, ſpirare poſſemus, dimidiúmque meorum decideret temporum, quod ad tuorum proficeret vſum.* Cæterùm, extincto Martyri ſuperſtes furor ictus continuauit: mox recluſis euiſcerarunt Barbari præcordiis illum, qui viſcera charitatis patentia habebat, & exhibita cunctis. Traditur tandem igni. Theatrum vitæ mors edidit. Continuò ardens, continuò effuſus in omnes, non ſolùm vulneratus, ſed velut euiſceratus charitate vixit. Omnem tyrannidem, etiam naturæ, oportuit periclitari, vt ſatisfieret ſuis votis, vt non tantùm per aquam, ſed per ignem ad æternam quietem, cum totius patientiæ commendatione pergeret. Eadem hebdomadæ die, eadem diei hora, qua Chriſtus ſpiritum in manus Patris, commendauit ſuum in amplexus Chriſti. Imagine IESV patientis amor eius digniſſimus fuit; tempus vitæ idem quod Chriſto, trigeſimus tertius annus.

Felicitas huius Martyris multis inuidenda eſt nominibus. Primò, prolixitate cruciatuum. Non diminuti animi laciniosa illa patientia fuit, &

vltra fata affluens, & diues. Minimus ætate erat Ioannes,& Tyro Christi:quare,vt exæquaret veteranos illos,& senes Patres,oportebat grandiori sæuitia redimere annos, & merita densare patientia,quæ panegyris quędam,& nundinatio est virtutum. Laurentio quoque reseruata est maxima patientiæ portio, ne minor esset adolescens sancto sene Sixto. Ad hæc, gloriam maioris ignominiæ nactus Ioannes; non fuit pluribus pertusus ictibus,quàm contumeliis. Tum à principe hoste tortus,falso illo Numine Nñezu,præcipuo Christi osore. Authoramentum quoddam gloriæ est ardentior æmulus. Sublato Martyre, ad contemptionem suæ fidei induit se Tyrannus planeta,& sacris aliis vestibus; contriuit cruces, incendit Ecclesiam; contulit omnem sacram supellectilem, vt diabolicis attaminaret ritibus, imitatione perfidi Balthasaris. Ad ignominiam Baptismi,& nostri Martyris, qui illum ministrabat, iussit tinctos sacra aqua acciri: multos illos cæremonia irridens exauthorauit:calido lauabat capita humore, vt sanctum Chrisma elueret: abradebat linguam luto aspero, & concha, salis benedicti gustũ,sic ille dicebat, extincturus. His exauthoratos ritibus fœda lotione resecrabat sibi, pro more Dæmonis, non sine æmulatione nostrorum mysteriorum,sed cum contrarietate: baptizabat,sed pedes,non capita,turpissima aqua vsus. Clandestino artificio è cruribus manabat, fortè stringendo vtriculam, aut cucurbitam latentem;è suo corpore dicebat fluxisse: hoc obscœno

ſcœno humore tingebat, ita gloriatus: Nónne vobis videor Diuinitate digniſſimus, cùm miro vos baptizem ritu? Omnia hæc exornarunt coronam noſtri Martyris, cuius vitam non minor apparatus mortis decebat. Præſumptio quædam mortis vita eſt. Vita omnium virtutum pompa exornatiſſima mortem exigebat omnium cruciatuum, & ignominiarum honore auguſtum. Ingenitus ille Ioannis pudor, & decor oris cum tot improperiis committi debuit: nec enim validus æmulus cum infirmo componendus eſt. Irrideri, nudari debuit verecundus, & caſtiſſimus Pater: aliquando ab Ægyptia inuaſus, velut Ioſeph, relicto pallio, fugax ſe victor eripuit. Candorem hunc albiſſimorum morum rubor patientiæ debuit purpurare. Guſtus ille laborum, tantæ patientiæ erudiebatur. Noui illum, cùm in tyrocinio eramus, furnarium pro religioſi imperij ſorte, atque in æſtate, ardore cæli, & ignis vicini anhelum, ſudore, laboréque defectum, nouis reuireſcere ſponte ſua pœnis, perpetua ſibi ſuæ cupiditatis eieratione infenſum. In rigidiſſimis hyemis noctibus ſeminabat per pauimenta veſtes, procul illas amandans: manè conſurgens quæritabat nudus, aſſueturus rigori. Ingenium illud amoris, quem pictum in facie exprimebat, tot odiis dignum erat. Quemadmodum affabilis ſui oris flos, & fidiſſimus interpres cordis, vultus, contrahebat ad ſe omnes optimos; ſic verberabat peſſimos. Amorem non tantùm magnes ſimulat, quòd

trahat; ſed quòd auertat: vna parte ſollicitat ferrum, altera faſtidit; cùm diſcordibus componuntur angulis: ſic amor ſimiles coniugat; idem & diuerſos arcet. Sed affabilitas Ioannis, conſortio beneficentiæ potentiſſima, aduertebat etiam auerſos. Tanta aliquando maieſtas morum eſt, vt conciliet etiam iniquos, quos cædit: ſed ad periculum patientiæ ſuæ damnis illuſtrandæ neceſſe fuit obcæcari æmulos. At humilitas ſua maximo honori dicata per omnem deſpicientiam ad illum prouehenda erat; nihil de ſe magnum cogitabat, ſed magna. Quod noluit videri, volebat facere; & fecit magna, dum humilia; dum fecit, dum tulit. Omnia viliora inter noſtros munera ambiebat: hoc maius, quòd honoratioribus dignior. Cupidus humilioribus occupari, plures annos pueros docuit: ab hac humilitate ad laborem reuectus, ad prædicandum inter Barbaros, & inter mortes Euangelium vitæ. Sanctus Pater puer ſibi inter pueros viſus, multis antelatus eſt viris: & merito prudentiæ & fidei præficitur Reductioni nouæ multis ditiſſimæ periculis: maior ætate ſua Prouincia; ſed compenſabat grande æuum virtus mentis, & integritas morum: viuidæ hinc virtutes fronteſcebant, quarum humilitas radix eſt: latet ipſa; cætera velut ramos alit, & fœcundat. Multis pariter laboribus adornarat ſe ad labores, perinde ad glorias; à magnis ad maiores. Nec humilitas gratis ſemper eſt, nec ſuo caret pretio laboris. Quemadmodum gloriæ iter patientia eſt, eſt &

abſti

abstinentia gloriæ. Collegæ libentissimè sunt dissimulatio, & modestia. Non leue fuit, quòd acerbæ Barbarorum dialecto triennio dedisset pertinacem operam. Doctus illam in omnium corda Christum insinuabat publicis concionibus, priuatis sermonibus. Ab illo labore, ab illa humilitate impetratus posteà maximæ suæ patientiæ honos. Iam commemorata humilitate, quæ virtutum coagulum, & veluti complexus est, nil ampliùs enarrare erat opus. Cæterùm, postulatio exilij sui, non à patria modò, sed à mundo nostro; non ambitu honorum, & diuitiarum, sed auiditate laborum, quorum semper candidatus fuit atque paupertatis, & contemptionis; magnum aliquid præsumebat, & diuinare videbatur. Aliquando, si egregia, si constantia vota, vaticinia sunt. Nam, quemadmodum indoles; sic gratiæ spiritus per cupiditates auguratur. Multa & importuna prece supplex suæ patientiæ fuit, donec obtinuit ablegari in difficillimam, & acerbiorem noui Orbis Prouinciam Paraguay, quam propter opportunitatem martyrij, & necessitatem patiendi importunis non flagitabat modò, sed extorquebat votis. Testis sum lætitiæ, qua reliquit parentes flentes, notos dolentes, spe tantùm dolendi pro IESV. Admirabar ego, & inuidebam illi, cùm vltimis brachiorum nexibus colligabamus, & vrgebamus nos, vt distingueremur nunquam ampliùs visuri: perculit cor meum, & nescio quid venerandum in illo concepi, quasi suæ fortunam præsagiens passio-

 nis,

nis. Hac præſumptione hactenus vixi, iam vidi, iam gratulor illi, gratulor mihi. O me felicem, qui tantæ virtutis teſtis olim fui; qui tantæ patientiæ nunc narrator; qui tanti Martyris ſocius; qui quondam tanti amici Dei amicus! Nunc ſupplicem me acceptet, quem accepto Patronum; cuius ſpero amplexus, & oſcula pacis; quem precor cum S. Ambroſio: *Præcede ad illam communem omnibus & debitam, ſed iam mihi præ cæteris deſiderabilem domum. Para hoſpiti conſortium: & quemadmodum hîc omnia nobis fuêre communia, ita illic quoque ius diuiduum neſciamus. Ne, quæſo, cupientem tui diu deſeras, properantem expecta, feſtinantem adiuua; &, ſi diutiùs morari tibi videor, accerſi.*

Poſt paſſionem S. Martyris Ioannis, ea ipſa nocte, ne refrigeraretur furor cunctatione, conſulto priùs Dæmone, iuſſit Ñezu ſuos producere ſeditionem, omnes Chriſti miniſtros tollere: haud contentos præſenti facinore, procedere in vicinam Reductionem S. Nicolaï, ſiue Piratini, vt ſubito adorirentur incurſu P. Alfonſum Aragonium; amandare procul metum; ſe tenebris implicaturum Solem aduersùs contrarios, ſi qui ad vindictam, aut defenſionem auderent, vt columes, extinctis Patribus, recederent. Huius ſpe promiſſi Barbari incenſi altera die propero pènetrarunt curſu nouem milliaria. Furor illos extimulabat. Non homines, rabidæ videbantur tigrides. Repentè adoriuntur oppidum. Vix admoneri potuit à puerulo Alfonſus, vt ſe ſurri-

pere;

peret diſcrimini. Ne fides ſuorum periclitaretur, rogatur ſua fuga liberare omnes; ne auaritia patiendi pro Chriſto, ipſum Chriſtum multi perderent. Irriti Tyranni præda optata, omnem inſaniam, & bilem in Eccleſiam refundunt. Tentant illam diruere incendio, tectum omne è paleis: iactant tædas ardentes, congerunt inflammata ligna. Ingens miraculum! dilabebantur per paleas, non aliter quàm per niuem, cùm aridiſſimæ eſſent, & æſtu Solis ſub meridiem idoneæ inflammationi, & in æſtate media, quam iis plagis ſortitur Nouember. Neque vnica conflagrauit ſtipula. Inſolentia miraculi non placauit malignitate cæcos: alienis potiùs ſe peſſimi interpretamentis irritant: vt ſunt, ſic iudicant; immedicabiles ſæpè, cùm fomentis exaſperentur. Exornati erant chartis codicum & librorum benedicti Martyris, quibus ſe pro criſtis compſerant: tollunt illas, incenſas applicant paleis. Mirum dictu! illæſi calami perſeuerant, & intaminati igni: illa ipſa omnipotens Dei manus, quæ vim flãmæ interdixit tribus innocẽtibus pueris; nunc quoque continuit auidi naturam ignis, vt abſtineret ſtipulis. Interim conſpirant (nam viri ruſticatum abierant) nonnulli pueri eius oppidi à decimo vſque ad decimum octauum annum, arcubus, & ſagittis inſtructi, pro cauſa Dei, & defendendo P. Aragonio, ac ſocio ſuo prodituri vitas: arctiùs enim ſpirituales amplectebantur Patres, quàm naturæ. Placuit Deo pia temeritas: ſeditioſos inuadunt: trucidant è veſtigio vnum,

adinonentur ab impiis, non aduersùs illos, ſed aduersùs Patres duntaxat illuc conceſſiſſe. Acerbantur plùs, occidunt decem & ſex, plurimos vulnerant, omnes fugant. E pueris nullus concidit.

Poſt triduum alter Tyrannus Garupes, qui in Patres, Rochum, & Alfonſum Rodericum, ſæuierat, trecentorum hominum inſtructus acie, (inquieta, & timida perfidia eſt; nec ſui ſecura,) in aliud proceſſit oppidum, ſeu Reductionem, quam vocant Candelariæ, vt tantumdem animaduerteret in P. Petrum Romerum. Nihil excipitur odio. Conſpecti hoſtes ſtatim publicantur; aberant etiam viri: octo tamen, aut decem pueri cum ſene duce obiecti, vltrò continuerunt nonnihil turbam. Impij vociferabantur, non eorum inuidia, ſed odio ſuæ Auæ, (ſic Patrem contemptionis cauſa compellabant,) veniſſe; illius ſolùm fata negotiaturos. Adoleſcentes tela ſtrenuè denſabant feruidiores pro Chriſto ſuo. P. Romerus partim voluptate quadam moriendi pro IESV arreptus, partim præfidentia, & ſpe diuina, eques prodiit ad excipiendos Tyrannos. Mirabile euentu! vt primùm conſpectus Pater, omnis è veſtigio conſtitit exercitus, ac ſi maximæ aggreſſæ copiæ fugiendi deliberationem compellerent. Puberes hinc audaciores vrgebant plùs hoſtes: confluebant iam municipes Reductionis: ſic breui arcuerunt turpi infideles fuga, niſi qui ceciderunt; ex pueris tamen, & iis, qui pro Patre erant, nullus interfectus. O magnum facinus

gratiæ!

gratiæ ! armaſſe recentes, & penè infantes, ſuos alumnos aduersùs cognatos, aduersùs amicos, & pro extraneo homine ! Tot miraculis inaùgurabat Deus fidem IESV, quam primùm humilitate, deinde potentia ſuæ manus illuſtrauit, ne infirmitati oppreſſio Patrum verteretur, ſed myſterio virtutis, & prouidentiæ. Deuotio oppidanorum Candelariæ non ſe conſtrinxit defenſioni ſui Patris viui: extra ſuos effuſa fines, mortuos exquiſiuit, etiam cum pretio vitæ. Conſpirarunt ad hoc centum probatæ fidei Indi, quibus tam liberali ope affulſit cælum, vt indemnes ſancta reportarent cadauera. Excepit illa deuotiſſimè plebs. Lacrymæ, fletus, clamores diſſimulabant ſanctum pectoris gaudium; ſpecie tamen miſeranda, ac ſi cuiuſque parentum comploderentur fata.

Reſtat demonſtratio ſpiritus prophetici, qui è præcordiis ſancti Patris Rochi loquax ſupplicium Tyrannis promiſit. Prouecta facinoris fama ad Reductionem Conceptionis, Caziquus quidam Chriſtianus ardentiſſimi zeli, & excellentis indolis, Nicolaüs Neengirus vocabatur, vt vinceret opinionem, quam Ñũezu conſtruxerat, omnes Caziquos conſpiraſſe in ſuos Patres, legit ducentos milites, pollicitus nunquam domum reuiſurum, nunquam filios, nunquam vxorem, niſi vlta ſanctorum Virorum tyrannide. Acceſsêre plures, ampliata acie, vſque ad ſeptingentos: quærit hoſtes: inuenit: primus inuadit. Acerbo confligitur prælio: cadunt centum ex

 impiis,

impiis, totidem comprehenduntur: cæterorum ſpolia capit Nicolaüs: tres dumtaxat deſiderauit è ſuis ad pignus patientiæ trium Martyrum. Aliunde quoque adornata Tyrannis vltio: nam Franciſcani Patres è ſuis Reductionibus (tres habent) ſollicitabāt auxiliares. Magno charitatis ardore, & placida concordia ſancti hi Viri cùm noſtris laborant in illo Euangelij nouali. Vbertas meſſis, & ingens laborum eius Prouinciç vis noſtro illos prouocarunt ſubſidio. Miles quoque Hiſpanus, Manuël Cabral nomine, propriis impenſis conduxit Europæos aliquos; accreuit illi magna Indorum fidelium manus; non concurrebant, ſed conuolabant, vt pro cauſa recentis fidei iam periclitantis mille animas funderent: ſic potuit numeroſa Cabral acie iniquos inſequi. Cùm inuenit, in duas diſtincti hoſtes turmas fortiſſimè muniuntur: inuaſit Cabral vnam, occidit plurimos, comprehendit occiſores Patris Rochi Gonzales, & Alfonſi Roderici, incolumi ſua manu: nullus deſideratus fuit. Alteram ſeditioſorum aciem aſtu cepit Caziquus Nicolaüs, tempeſtiuo nactus aduentu multos ex homicidis Patris Ioannis del Caſtillo. Iuſſit Cabral animaduertere ſuſpendio in reos, mox ſagittis confodi. Merita ſanctorum Martyrum impetrarunt omnibus, vno dempto, ſalutem. Reuocata (placata iam ira, quæ parentheſis quædam mentis eſt) memoria vitæ Sanctorum, patientiæ ſuæ in morte, prodigiorum poſt mortem, exprompſit veritatem noſtræ fidei: ſic noſtra myſteria docti,

&

& abluti Baptiſmo IESV, ſupplicio addicuntur. Garupes Tyrannus, Princeps facinoris, idem fuit & pœnitentiæ. Elapſus tamen Nñezu cum paucis ignobilioribus reis, opportunior fuit ſaluti multorum: natio enim Nanaiguararum merito fidelitatis, & demonſtratione voti ſui impetrant priùs ad ſe mitti Prædicatores: polliciti ſunt perquirere Tyrannum, & reliquos ſontes, qui fuga eripuerunt ſe ſupplicio, imò ſaluti, & vinctos ad Hiſpanum arbitrum mitti pro facinoris dignitate plectendos: arrhas fidelitatis dederunt, miſſis iam nonnullis, miſſuri breui ipſum Nñezu. Ex captis quoque duo ex præcipuis emiſſi conciliant cæteros, promiſſa venia ad Euangelium audiendum. Vanitatem ſuorum Caziquorum agnoſcũt, atque impoſturas fictitij Numinis Nñezu, cùm contra ſpem omnia accidiſſent, & contra promiſſa. Multi capti ex deceptis cædebant veteratores. Vbi, dicebant, Sol ferali contabuit caligine? vbi efferocientes tigrides? vbi potentia veſtra? Nec vos, nec nos his malis eripere valuiſtis. Sic fauſtè res fidei agitur, ſic ſubtiliter. Hæc diuina prouidentiæ aſtutia, ex malis fœcundare bona. Quemadmodum agricola ex ſtercore, quod ſine vſu ſibi domi eſt, & impedimento potiùs, nouit agros præparare ad vbertatem meſſis: ſic Deus ſapientiſſima parcimonia non negligit abſque vſu commiſſa mala; ſed ex ipſis negotiatur fertilitatem bonorum, & quandoque ex ſceleribus ſubtiliſſimè fabricat ſalutem. Cæterùm, & hic mundi angulus publicatus

catus

catus est, & insignitus rubrica, vt euocet ad se plures zelatores Dei, ne penuria prædicationis tot animas emptas IESV Christi Sanguine defraudet. Tanta messis est, vt diceret P. Rochus vniuersis Sacerdotibus Hispaniæ, daturum se satis negotij, si distribueret per illas gentes.

Quanta porrò gloria Societatis est, vtroque mundum complexam latere, compsisse extrema Orbis suorū Martyrum purpura! Rubet Oriens, rubet Occidens Martyribus nostris. Iapon tingitur nostrorum cruore: & ne peccaret elegantia mundi, altero nunc latere Vrugaï pingitur.

Fideles ciuitatis Assumptionis, quam coloniam ibi proximam habent Hispani, gloriam Martyrum agnouerunt, venerabundi celebrarunt, solennes instituerunt gratiarum actiones. Prior Ecclesia Cathedralis lætitiam significauit festiuo campanarum pulsu, reliquæ secutæ. Missam Trinitatis cantauit Canonicus: concionatus est Rector nostri Collegij: adfuerunt Clerus, Patritiorum ordo, & omnes Religiosi cœtus: sic inaugurata est gloria istorum Martyrum; ab omni Ecclesia, ab omnibus concelebranda. Quorum patientiæ fama & decor virtutis narratæ infideles contrahunt iam ad fidem, fideles ad gloriam impetratio eleuabit, exemplum excitabit excellentis vitæ, excellentis mortis.

R. P.

R.P. PROVINCIALIS Societatis IESV in Prouincia Toletana, Facultas.

EGO FRANCISCVS AGVADO, Societatis IESV, in Prouincia Toletana Præpositus Prouincialis, potestate ad hoc mihi data à Reuerendo admodum Patre nostro, MVTIO VITELLESCHO, eiusdem Societatis Generali Præposito, facultatem concedo, vt *Historiam panegyricam de tribus Martyribus Societatis* IESV, *in Vruguî pro fide occisis, à Patre* IOANNE EVSEBIO NIEREMBERGIO, *Societatis nostræ*, compositam, quæ grauium Theologorum eiusdem Societatis iudicio examinata, & approbata est, typis euulgetur, in cuius rei fidem has Litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Matriti die 26. Iunij, anno 1630.

FRANCISCVS AGVADO.

INDEX
RERVM, ET VERBORVM
NOTABILIVM.

A

d Ambi

B

Patr

FINIS.